

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

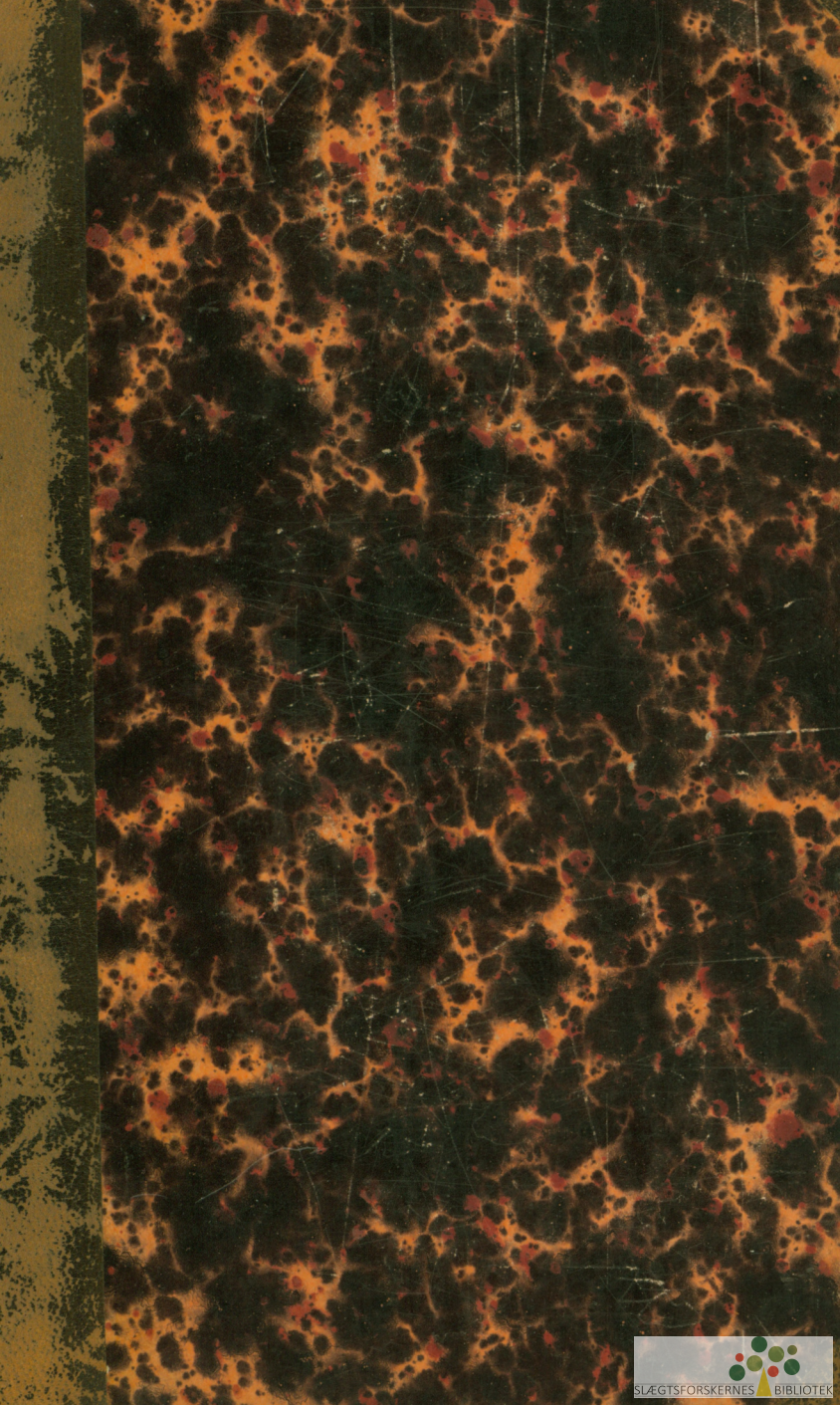
Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

De tre nordiske Rigers Historie

under

Hans, Christiern den Anden, Frederik den Første,
Gustav Vasa, Grevefeiden.

1497—1536.

Af

C. F. Allen.

Andet Bind.

Kjøbenhavn.

Forlagt af den Gyldendalske Boghandel (F. Hegel).

Thieles Bogtrykkeri.

1865.

CHRISTIERN DEN ANDEN

Konge i Danmark, Norge, Sverrig.

1513—1523.

Af

C. F. Allen.

Første Bind,

Kjøbenhavn.

Forlagt af den Gyldendalske Boghandel (F. Hegel).

Thieles Bogtrykkeri.

1865.

Indhold.

Første Bog.

	Side
I. De gjentagne Fornyelser af Christierns Valg til Thronfølger. Stemningen i Riget. En Deel jydsk Rigsraader forsøge strax efter Kong Hanses Død at fortrænge Christiern den Anden fra Thronen. De tilbyde Hertug Frederik Kronen, men han tør ikke tage imod den	3-16.
II. Mødet i Kjøbenhavn Juni og Juli 1513. Forskjellen mellem Haandfæstningerne før Udgangen af 14de Aarhundrede og de senere. Svenske Forholds Indflydelse herpaa. Kong Hanses Haandfæstning betydningfuld for Statsforfatningens aristokratiske Udvikling. Forhandlinger mellem Kongen og Rigsraadet om Haandfæstningen. Spænding mellem Rigsraadet og den menige Adel, som forlanger Indflydelse paa Haandfæstningens Affattelse. Stærke Besværinger over Kong Hans og hans Regjering. Gjensidige Indrømmelser. De høiere Stænder vinde betydelige materielle Fordele, men Kongens Regjeringsmagt bliver ikke synderlig indskrænket	16-64.
III. Det norske Rigsraads Forhandlinger med Kongen om Haandfæstningen. Spørgsmaal om Tittelen »Arving til Norge«, om Indfødsretten, om Orknøerne. — Forlængelse af Stilstanden med Sverrig. Stadfæstelse af Lybeks og de andre vendiske Stæders Privilegier. Handelen paa Bergen. Møde i Flensborg Oktober 1513. Christiern den Anden hyldes af Stænderne i Slesvig og Holsteen, efterat han først har	

II

	Side
opfyldt Ridderskabets Forlangende at anerkjende Hertug Frederiks Pengefordringer	64-92.

Anden Bog.

I. Christiern den Andens Giftermaal. Forskjellige Prindsesser bragte i Forslag. Den franske Prindsesse Magdalene af Huset Auvergne. Spørgsmaal om Eleonore eller Elisabet af Habsburg-Burgund. Kurfyrst Frederik den Vise Mellehandler. Gesandtskab til Østerrig og Nederlandene. Ægtepagt med Elisabet. Hendes Vielse i Bryssel til Mogens Giø . . . . . 95-123.

II. Christiern den Andens mange Forbindelser med mægtige Fyrstehuse. Hans forsigtige og tilbageholdne Politik mod Skotland, som har Krav paa hans Hjælp og høilig trænger til den. Spænding mellem Danmark og England. Englændernes Voldsmheder paa Søen og lovløse Fremfærd paa Island. Baade Kongens Begjæring om Opreisning for de lidte Fornærmelser og hans Forslag til et Handelsforbund mødes efter langtrukne Underhandlinger med Afslag . . . . . 123-144.

III. Kroningsfesten i Kjøbenhavn 11 Juni 1514. Gesandtskab fra Rusland. Underhandling med dette Rige, som føre til en fordeelagtig Handelstraktat og til et politisk Forbund. Kroningen i Norge Juli 1514. Folkekjære Forordninger. Rostokkernes Afviisning. Underhandlinger med Skotland om Indløsningen af Orknerne . . . . . 144-161.

Tredie Bog.

I. Tilstanden i Sverrig. Sturerne og Trollerne. Rigsforstandervalget efter Svante Nielsens Død: Partierne deelte mellem Erik Trolle og Steen Sture den Yngre; den Sidste seirer. Hans Brask. Hemming Gad. Karl Knudsen. Striden mellem Sturer og Troller fornyes og bliver bittere end nogensinde ved Gustav Trolles Valg til Ærkebisp. Forbud paa indre Kamp. 165-193.

II. Christiern den Andens Bryllup med Elisabet. Kongens Ydre, hans Charakter og hele Personlighed. Medgiften betales ikke til den bestemte Tid. Andre

III

Side

Ubehageligheder, som indtræffe for Brylluppet. Hoffet i Bryssel vil have Dyveke fjærnet. Erik Valkendorf. Brudens Søreise og Sygdom. Indtoget i Kjøbenhavn, Vielsen og Dronningens Kroning. Politiske Sager, Forlængelse af Stilstanden med Sverrig. Reise gjennem Landskaberne . . . . . 193-226.

III. Livet ved Hoffet. Pragten ved festlige Leiligheder. Dystrenden. Levemaaden til dagligdags tarvelig. Ny Hofordning. Hofembedsmænd og Ceremoniel. Hertug Frederiks Hof . . . . . 226-239.

Fjerde Bog.

I. Kongens Arbeidsomhed og Selvvirksomhed. Kancelliet og dets nye Ordning. De indflydelsesrigeste Mænd i Kongens første Regjeringsaar: Ove Bilde, Lage Urne, Mogens Giø. Sigbrits Indflydelse endnu ikke udvortes fremtrædende. Didrik Slagheck . . . . 243-255.

II. Kongens Bestræbelser for at fremhjælpe Rigernes Næringsveie og Velstandskilder. De Forhold og Betingelser, hvorunder han maatte arbeide. Den store Splittelse i Samfundsforholdene. Tre Hovedforordninger om Kjøbstædnæringen 1515-16. Bøndernes Misnøie over disse Forordninger. Den jydskke Øxenhandel. Kongen bryder endnu ikke afgjørende med de høiere Stænder . . . . . 255-269.

III. Kongen søger at fremkalde en selvstændig Handel med Udlandet og at gjøre Kjøbenhavn til Østersøens Stapelplads. Fuggerne. Lybeks Vrede. Handelen med Rusland. Oppebørselen af Sundtolden henlagt til Kjøbenhavn. Ny Toldforordning. Øl- og Viinntolden. Forordninger om Møntvæsenet, om Sildefiskeriet i Limfjorden, om Jagten . . . . . 269-280.

IV. Omsorg for Norges Næringsveie. Bjergværksdriften. Erik Valkendorf. Svenske og tydske Bergmænd. Bisp Hans Mule. Bestræbelser for Gjenoptagelsen af Farten til Grønland. Indkaldelse af Hollændere og deres Bosættelse paa Amager . . . . 280-293.

Femte Bog.

I. Rigsraadets Forbittrelse over Sigbrits Indflydelse. Regentinde Margretes Fortørnelse over Kongens fortsatte Forbindelse med Dyveke. Sendebud fra Keiser Maximilian og Hoffet i Bryssel forlange, at Kongen skal fjærne Dyveke. Trusler mod Dyveke. Sendebudene faae et afslaaende Svar. Dronningens Hofmesterinde Fru Anne Meinstrup maa forlade Hoffet og Landet. Torben Oxen. Hans Faaborg. Dyvekes pludselige Død. Retssagen mod Torben Oxen og Knud Pedersen Gyldenstjerne. Torben Oxes Henrettelse . . . . . 297-327.

II. Sigbrits stigende Magt. Hendes Personlighed, Kundskaber og Færdigheder. Det sigbritske Parti: Didrik Slagheck, Hans Tolder, Brødrene Poul og Lambert Andersen, Hans Mikkelsen, Godskalk Eriksen, Jørgen Hansen, Hans Mule. Mogens Giøes Forhold til Sigbrit. Forandring i Christiern den Andens Regjeringsmaade. Inddragelsen af Vallo Gaard og Gods . . . . . 327-349.

III. Jens Andersen Beldenak. Hans Charakter og Personlighed. De mange Fjendskaber, han paa drager sig. Falder i Unaade hos Kong Hans. Hans Forhold til Kong Christiern. Klage over ham hos Paven. Kong Christiern reiser Sag imod ham; det store Pengespørgsmaal. Den pavelige Legat Johan Arcimbolds Deeltagelse i Sagen. Ny Forhandling paa et Nationalkoncil. Forlig opnaaes ikke. Efter to Aars Fangenskab falder Jens Andersen tilføie og forliger sig med Kongen . . . . . 349-381.

IV. Christiern den Andens Forhold til det romerske Hof. Cardinales Protectores. Danske Sendebud til det romerske Hof: Domherre Johan Wulff, Provst Hans Hansen. Doktor Sutfeld Wardenberg. Ærkebisp Birgers formeentlige Plan at ville skaffe sin Kantsler Efterfølgen i Lunde Stift. Kongens Modforanstaltninger. Didrik Slaghecks Bestræbelser for at blive Ærkebisp i Lund; Pavens Samtykke erhvervet. Pavestolens Forhold til Striden mellem Danmark og Sverrig. Rænkespil i Rom. Afladshandelen i Norden i den første Deel af det 16de Aarhundrede. Den tredie Afladskræmmer i Rækken, Legaten Johan Angelus Arcimbold. Hans politiske Virksomhed ved Siden af Penge-Indsamlingen.

Han bliver enig med Christiern den Anden og drager til Sverrig. Didrik Slagheck viser sig igjen . . . . . 381-418.

Sjette Bog.

I. Gustav Trolle og Steen Sture. Ærkebispens og flere verdslige Herrers Udebliven fra Mødet i Telge. Hemmelig Forbindelse med Kong Christiern. Nykøpings Indtagelse og Steen Christersen Oxenstjernes uhæderlige Færd. Erik Trolle, Niels Bosen Grip, Peder Turesen. Gustav Trolle beleiret paa Stæke, frugtesløs Forligsmægling. Ærkebisp Jakob Ulfson berøvet sin personlige Frihed. Mødet i Arboga Januar 1517. Møde mellem Steen Sture og Gustav Trolle . . . . . 421-439.

II. Kong Christiern bereder sig til Krig. Ditlev Smithers Sendelse til Østersømagterne. Sendebud til Frankrig, England og Burgund med Begjæring om Krigshjælp. Brudeskatten kræves forgjæves udbetalt. Steen Stures Tvist med sin Stifmoder Mette Iversdatter og sin Stifbroder Karl Knudsen. Begge begive sig til Danmark, hvor de modtages godt. Opbringelsen af Steen Stures Skib paa Travemyndes Rhed. Møde i Halmstad Febr. 1517. Herredag i Kallundborg Marts 1517. Rustninger. Frikjøbelse for Ledingsudbud. Pengelaan. Steen Sture lyses i Band af Ærkebispem i Lund. Stemningen i Sverrig . . . . . 439-468.

III. Toget til Sverrig 1517. Stegeholms Indtagelse, Kysternes Hærgning. Mislykkede Underhandlinger mellem Steen Sture og Gustav Trolle. Slaget ved Vedla. Stæke bliver ikke undsat. Rigsdag i Stokholm November 1517, hvor Gustav Trolle møder og forsvarer sig, men erklæres afsat fra sit Embede. Stæke overgiver sig, Gustav Trolle bliver Fange . . . . . 468-481.

IV. Steen Stures Holdning ligeoverfor den pavelige Legat Johan Arcimbold. Underhandlinger mellem Christiern den Anden og Frants den Første; Sendebudet François de Bordeaulx. Kong Frants forkaster Traktaten. Mislykkede Underhandlinger med England. Forbund med Stormester Albrecht af Preussen. Kong Christierns Rustninger til et nyt Tog mod Sverrig 1518. Forbedringer i Krigsvæsenet. Personlig Krigstjeneste af den fattige

VI

Side

Almue. Manglerne ved Rustningen. Pengelaan, Forsøg paa at pantsætte Island. Forsvarsanstalter i Stokholm. Kongen nærmer sig først Stokholm fra Brunkebjerg, angriber siden fra Sødermalm. Slaget ved Brænekirke. Hungersnød i Hæren, Mangel paa Krudt, Mytteri af de tyske Knægte. Beleiringen ophæves. Underhandlinger og Overeenskomst mellem Christiern den Anden og Steen Sture. Kongen bortfører Gidslerne som Fanger og op-siger Stilstanden . . . . . 481-518.

Anmærkninger og Beviissteder . . . . . 521-570.
Aktstykker . . . . . 573-598.

Første Bog.

I.

De gjentagne Fornyerelser af Christierns Valg til Thronfølger i Danmark; Grunden hertil, Frygt for Hertug Frederik. Den almindelige Stemning i Riget gunstig for Christiern. Misstemning hos Rigsraadet. En Deel jydsk Rigsraader forsøge strax efter Kong Hanses Død at fortrænge Christiern den Anden fra Thronen. Paavirkning af svenske Forhold. De Misfornøiede tilbyde Hertug Frederik Kronen. Planen strander ved Hertug Frederiks Betæneligheder og Sagens egen Vanskelighed.

Sjældnen har en dansk Konges Ret til Thronen været saaledes omgjærdet som Christiern den Andens. Kong Hans havde, som tidligere fortalt, da Sønnen endnu ikke havde fyldt sit sjette Aar, bevæget Rigsraadet til at vælge ham til Thronfølger. Rigsraadet udstødte herom et aabent Brev den 16 Mai 1487, og den unge Herre reiste derpaa, ledsaget af sin Fader, om til alle Lands-thing for at modtage sine tilkommende Undersaatters Hylding og Troskabsed. Efterat dette var skeet, udstødtes herom en Akt (22 September 1487), beseglet ikke blot af Rigsraadet, men af mange geistlige og verdslige Herrer udenfor Raadet, i hvilken bevidnedes, at han efter sin Faders Død var Rigets lovlige Konge og Herre, da alle Stænder havde valgt og hyldet ham og svoret ham Troskab. I Norge var Thronen ogsaa sikkert ham, da det norske Rigsraad ikke længe efter havde viist sig ligesaa imødekommende mod Kong Hanses Ønsker som det danske, kaaret og hyldet hans da otteaarige Søn som

Thronfølger i Norge, og herom udstædt en offentlig Erklæring af 25 Juli 1489, der tillige besegledes af flere Mænd udenfor Raadet. I Sverrig havde Rigsraadet til-
sagt Christiern Thronen efter Kong Hans ved et Brev af 5 December 1497, og to Aar efter modtog han under sin Nærværelse i Sverrig Hylding og Troskabsed af Fuld-
mægtige fra alle Sverrigs Landskaber*). Mærkeligt er det, at i Danmark blev Christiern anden Gang valgt i Aaret 1497, uagtet det dog ligger i et Kongevalgs Natur, at det har Gyldighed een Gang for alle, naar det ikke paa Grund af særegne Omstændigheder ligefrem tilbagekaldes og kuldcastes. Men end mere paafaldende bliver det, naar man seer, at Rigsraadet i Danmark i Aaret 1512 tredie Gang vælger Christiern til sin Faders Efterfølger, og i det herom udstædte Brev (13 Juli 1512) slet intet Hensyn tager til de tidligere Valg eller med et Ord omtaler dem¹. Det Sælsomme ved disse gjentagne Valg forøges derved, at Kong Hans desuden har fundet det fornødent at modtage Forsikringer fra enkelte Rigsraadsmedlemmer. Der findes i det Mindste een saadan Forsikkring (og der har maaskee været flere, som nu ere tabte) udstædt 1491, da Christiern endnu var et Barn, af Bisp Niels Skave i Roeskilde, uagtet denne selv havde deeltaget i det tidligere Valg 1487 og beseglet Valgbrevet². Ogsaa ere Udtrykkene i denne Forsikkring ganske paafaldende. Bispnen lover nemlig i Henhold til den Ed og Hylding, han havde aflagt til den unge Herre, at han med alle dem, han kunde drage med sig, af al sin Magt vil understøtte og hjælpe Christiern til at blive Konge i Danmark efter sin Faders Død. Dette synes at forudsætte, at der var Nogen, som kunde ville modsætte sig Christierns Thronbestigelse, og at man maatte være

---

*) Om de tidligere Valg se nærmere 1 Deel S. 428 og 301 flg.

betænkt paa Midler til at overvinde sliq Modstand. Man behøver ikke at søge længe for at finde, hvem der var Gjenstand for Kong Hanses Mistanke: det var uden al Tvivl hans Broder Hertug Frederik. Denne, hvem det var en evig Sorg, at Naturen havde gjort ham til den yngre og ikke den ældre Broder, havde ved sit uforfølelige Sind, sin kolde og ubroderlige Holdning og sine vidtgaaende Fordringer uafsladelig plaget og foruroliget Kong Hans. Frederik havde villet have Slesvig og Holsteen heelt og holdent, havde kivets med ham om Delingen, havde forlangt det halve Norge, krævet Arvelandskaber i Kongeriget Danmark og en stor Sum Penge, og var optraadt som Medbeiler til Sverrigs Krone, der lovlige tilhørte Kong Hans. Efter det Kjendskab, Kong Hans havde til sin Broder, laae derfor den Frygt ikke fjærn, at han, naar Thronen engang blev ledig, kunde træde op imod Christiern, melde sig som Valgkandidat, skaffe sig et Parti, og, da Rigsraadet ikke var bundet i sit Valg til den nærmeste Slægtning af den afdøde Konge, muligen gaae af med Seiren. Udtrykkene i Bisp Niels Skaves Forsikkring pege ikke utydeligt paa, at det var noget Sligt, der satte Kong Hans i Uro. Dette forklarer da den megen Forsigtighed med den gjentagne Fornyse eller Stadfæstelse af det første Valg. Rigtignok kan man finde en ret antagelig Grund til Stadfæstelsen 1497 i den Omstændighed, at Kong Hans da stod i Færd med at tiltræde et farefuldt Krigstog, og derfor vel maatte ønske at kunne efterlade Alting vel ordnet hjemme og Thronen sikkert sin Søn, om han selv skulde falde. Men det er dog næppe skeet uden et Sideblik paa Hertug Frederik; thi kort forud (1496) havde denne atter tildraget sig en mistænksom Opmærksomhed ved under Haanden at lægge Hindringer i Veien for Kongens Forsøg paa at bevæge Ridderskabet i Slesvig og Holsteen

til at vælge og hylde hans Søn som Efterfølger ogsaa i disse Landskaber³. Forud for Rigsraadets tredie Gang gjentagne Valg 1512 gik Hertugens Forhold under Feiden mod Hansestæderne, der var saadant, at Kong Hans paa Slægtskabets Vegne maatte finde det ubroderligt og som Konge og Lensherre ulovligt og fjendtligt. At det var Hensynet til Broderens Tænkemaade, der bevægede Kong Hans til saa omhyggelig ved gjentaget Valg og Hylding at drage Omsorg for at sikkre sin Søn Thronen efter sig, siges ogsaa udtrykkelig af en samtidig, med Forholdene nøie bekendt Forfatter⁴.

Hvorom Alting er, saa maatte Kong Christierns Ret til Thronen ved alle disse Valg, Forsikringer og Hyldinger antages at være slaaet saa fast, at ikke let Nogen kunde tænke paa at rokke den. Og det saa meget mindre, som Christiern ved den Tid, hans Fader døde, synes tillige at have havt den almindelige Mening i Riget for sig og et stærkt Hold i Folkets Hengivenhed. Han havde styret Norge med stor Dygtighed og egentlig frelst dette Rige for sin Fader, med utrættelig Iver varetaget alle de forskjellige Regjeringssysler, beskyttet og fremhjulpet Hovedkilderne for Landets Velstand, Handel og Næringsdrift, været overbærende mod den ringe Mand, om end ikke mod de Høie og Fornemme, og ved lykkelige Krigsbedrifter omgivet sit Navn med Hæder, der gjør Indtryk baade paa Høie og Lave. Ogsaa fortæller Svaning, der ellers ikke er meget tilbøielig til at finde noget Godt hos Christiern, at denne, da han kom ned fra Norge for at ledsage sin Fader paa hans Reise gjennem de danske Landskaber, med hvis Forhold han efter en sexaarig næsten stadig Fraværelse ogsaa selv kunde ønske igjen at gjøre sig fortrolig, blev hilset med almindelig Jubel og modtagen af Alle med de største Forventninger. Faderen glædede sig ved i sin Nærhed at have den Søn,

der allerede i lang Tid havde baaret saa betydelig en Deel af Regjeringens Byrde, og Undersaatterne talte om hans Utrættelighed i Forretningerne, hans Tapperhed, hans Indsigter og sunde Omdømme. Der var paa den Tid, siger⁴ Svaning, i hele Riget ikke en Mand af nogen Betydning, som ønskede Kong Hans en anden Efterfølger i Regjeringen end denne hans Søn⁵.

Alt syntes saaledes godt og Fremtiden paa det Bedste betrygget. Men det viste sig dog, saasnart Kong Hans havde lukket sine Øine, at hans store Forsynlighed kun lidet havde gavnet, og at der blandt Rigets Store fandtes Mænd, som langtfra at dele den tilsyneladende almindelige Velvillie mod Christiern, hadede og frygtede ham og rugede over fjendtlige Planer.

I Anledning af Kong Hanses Nærværelse i Aalborg havde der i denne By, foruden de høie Embedsmænd, der ledsagede Kongen paa Reisen, indfundet sig en talrig Forsamling af Nørrejyllands anseeligste Mænd for at hilse paa Kongen og hans Søn og tage Deel i de Forretninger, som forestode. De fleste jyske Medlemmer af Rigsraadet, verdslige Herrer, Bisper og Prælater, Landsdommere og Lensmænd havde givet Møde. Der vides at have været tilstæde Kong Hanses Kantsler Ove Bilde, Christierns Hofmester Niels Eriksen Rosenkrands, Bisp Niels Stygge i Børglum, Doktor Antonius Fyrstenberg Provst i Børglum, Bisp Iver Munk i Ribe, Bisp Erik Kaas i Viborg, Rigsraaderne Predbjørn Podebusk, Niels Høg, Peder Lykke, Mogens Giø, Landsdommer og Rigsraad Niels Clemitsen, foruden flere Andre, som ikke navngives⁶. Snart efter Ankomsten til Aalborg faldt Kong Hans i den Sygdom, der blev hans Helsot. I de første Dage anede Ingen Faren, Forretningerne gik deres Gang, idet Christiern paa sin Faders Vegne førte Forsædet ved Retssagers Paakjendelse og andre Forhand-

linger. Men da Kong Hanses Sygdom snart tog en Vending, der hver Dag lod befrygte hans Død, samlede sig Alles Sind og Tanker ved eet Punkt: Sandsynligheden af et nærforestaaende og pludseligt Kongeskifte. Det havde for de fleste af de tilstædeværende Herrer som Medlemmer af Rigsraadet en næsten personlig Betydning, og satte dem i en urolig Bevægelse ved alle de Betragtninger og Beregninger af Frygt og Haab, som en saadan Begivenhed maatte fremkalde. Man samtalede ivrigt om den tilkommende Konge, gjennemgik hans Fortidshistorie, veiede hans Egenskaber, dømte hans Ord og Gjerninger. Der fremkom ulige Anskuelser, Nogle lovede sig alt Godt af ham, Andre frygtede det Værste; der dannede sig Partier, Nogle spurgte tyst, om det da var saa afgjort, at Christiern skulde være deres Konge.

Søndagen den 20 Februar vare samlede omkring Kong Hanses Dødsleie paa Aalborghuus hans Hustru og hans Søn og mange af Rigets Herrer. Kongen tog den sidste Afsked med sine Nærmeste. Han gav sin Søn de bedste Formaninger, og meddeelte ham af den Erfaring, han i sin lange Regjering havde gjort, mange Raad til Rigets rette Styrelse. Han berømmede hellig sin Kantsler Ove Bilde for hans Troskab og Dygtighed, og bad Christiern om muligt at bevare denne Mand for sin Tjeneste. Hen ad Aften hensov Kongen. Hans Liig skulde ifølge hans egen Bestemmelse føres til Odense for at begraves i St. Katrine Graabrødrekloster*). Baade han og hans Dronning havde altid havt stor Forkjærlighed for Graabrødrenes Orden.

Strax de første Dage efter Kong Hanses Død talede Christiern med de tilstædeværende jyske Raader om sin

---

*) Om et Forsøg i den nyere Tid paa at forfalske Historien og fremstille Christiern den Anden som Fademorder se Anm. 7.

Thronbestigelse og krævede af dem, at de skulde erkjende ham for Herre og Konge og tilsige ham Huldskab og Tjeneste. Flere af dem gave ham gode Svær, som han maatte vente; men med Studsen og Vrede maatte han af andre høre, at de ikke meente sig at være ham nogen Tjeneste eller Huldskab skyldige, førend i alt Fald hele Danmarks Riges Raad havde været samlet og taget Beslutning om denne Sag. Efter længere Ordskifte skiltes man i Vrede paa begge Sider. Blandt de Rigsraader, der saaledes strax ved Christierns første Skridt paa Regeringens Bane traadte op imod ham med udulgt Mistillid og pukkende Trods, nævnes Bisp Niels Stygge af Børglum, Bisp Iver Munk af Ribe, Hr. Niels Høg Ridder og Rigsraad, Hr. Predbjørn Podebusk, ligeledes Ridder og Rigsraad. Flere Andre sluttede sig til de nævnte, men deres Navne kjendes ikke; man kan blandt Flere tænke paa Peder Lykke, der senere optraadte fjendtlig imod Christiern den Anden. Om Billederne bemærkes udtrykkelig, som man og maatte vente, at de viste sig velvillige og trofaste mod Kongen; og det Samme gjælder vistnok om Niels Clemitsen, der var en Yndling baade af Kong Hans og Christiern den Anden, men hadet af de andre Rigsraader, og om Mogens Giø, i hvem Kongen altid fandt en tro og hengiven Mand, og som snart efter blev forfremmet og brugt i vigtige Ærinder; og ligesaa lidet kan Christierns egen Hofmester Niels Eriksen Rosenkrands antages at have gjort fælleds Sag med dem, der traadte fjendtligt op mod hans Herre. Dersom hine Mænd havde ladet det blive ved det omtalte Skridt, saa havde de derved rigtignok lagt for Dagen Mistillid og ond Villie mod Kongen, men det er tvivlsomt, om de havde gjort sig skyldige i noget Lovbrud eller gaet udenfor deres Ret. Thi det hørte til Rigets fastgrundede Vedtægt, at hele Rigsraadet maatte træde sammen, naar

Kongen var død, for at ordne den nye Regjering og vedtage Haandfæstningen. En Forhandling med et enkelt Landskabs Raader var ikke tilstædelig, eller maatte i alt Fald, naar ikke forud gjensidig Tillid og Velvillie var raadende, let vække stort Anstød. Men paa den anden Side var Kong Christierns Fordring i dette Tilfælde ikke ubeføiet; thi ved hans Valg og Hylding 1487 var det blevet bestemt, at saasnart hans Fader døde, skulde Rigets Slotte og Len holdes til hans Haand, det vil sige, han skulde strax have at raade og befale over dem; og Christiern kunde derfor vel kræve af disse Herrer, at de for de Slotte og Len, de havde, skulde tilsige ham Huldskab og Tjeneste. Men hine Herrer gik langt videre end at nægte dette. Efterat have skiltes i Uvenskab fra Kongen, indledede de Underhandlinger med Hertug Frederik, havde deres Bud hos ham paa Gottorp og tilbøde ham Danmarks Krone. Dette var en oprørs Handling og et Brud paa svorne Eder. Alle fire navngivne Rigsraader havde for ikke længre end et halvt Aar siden (Juli 1512) med Haand og Segl forpligtet sig til Christiern som deres tilkommende Konge, naar hans Fader døde, og han var forud kaaret og hyldet i alle Landskaber, og havde modtaget Troskabs-Ed af Indbyggerne hele Riget over.

Efter hvad vi kjende til Christiern den Andens tidligere Historie, have vi ondt ved tilfulde at forstaae, hvorledes Uvillien mod ham allerede ved denne Tid kan være voxet til en saadan Høide, at den kunde drive en Deel af de fornemste Mænd til et saa yderligt Skridt. Men vi maae vel antage, at mangt et Træk af Christiern den Andens Charakter, mangt et Ord, han havde ladet falde, mangen hensynsløs Handling, han havde øvet, hvis Minde nu er tabt i de Brudstykker af hans Historie, vi have tilbage, have været levende hos Samtiden, og paa

flere af de høie Herrer, der sade i Rigsraadet som Vogtere over store Forrettigheder og Kongens Medregenter, gjort det Indtryk, at han vilde blive en Hersker med despotiske Luner, der lidet brød sig om Andres Raad, men fulgte sit eget Hoved, der vel kunde faae i Sinde, uden Hensyn til gammel Vedtægt og Ret, at blande sig ind i Forholdet til deres Bønder og røre ved andre ømme Punkter, og istedenfor at bruge dem til Medhjælpere i Regjeringen, fremdrage disse »Vanbyrdinge«, som han allerede i sin Barndom fortrolig havde omgaaets og siden vedblevet at elske. Det er ogsaa meer end sandsynligt, at han tidligere som senere har været let opfarende til Vrede og barsk og hvas i sine Ord, saa han meer end een Gang maa have stødt en gammel Rigsraad, der følte sig i sin Værdighed. Men desuden kjende vi fra hans tidligere Historie i det Mindste een Begivenhed nøiere, der saavel paa geistlige som verdslige Medlemmer af Rigsraadet maa have gjort et uhyggeligt Indtryk: det er den Medfart, som overgik den uheldige Bisp Karl af Hammer. Rigsraaderne, der vare tilboielige til at betragte Bisp Karl som en aldeles uskyldig Mand, kunde i Christierns Fremfærd ikke see andet end en Yttring af et despotisk og grusomt Sind, der lod det Værste befrygte for Fremtiden; og de Ord, som det blev bekjendt, Christiern havde ladet falde, da han havde indtaget Bispegaarden i Hammer, at Bisper skulde herefter ikke boe paa slige murede Slotte, de kunde boe i Ladegaarden, om de vilde, kunde nok jage Blodet i Kinden paa en myndig Prælat. Uden Tvivl har Bisp Karls Skjæbne spillet en vigtig Rolle ved de jyske Raaders Overlæg og Betragtninger. Vi kunne derfor vel forstaae, at en Deel af Rigsraadet paa Grund af disse og andre Omstændigheder kan have næret Bekymring for, hvad Tiden vilde bringe, naar Christiern efter Faderens Død alene skulde

føre Regimentet, og følt sig trykket ved den tidligere indgangne Forpligtelse; men herfra er der et stort Spring til den lovløse og forbryderske Fremgangsmaade, de valgte. Den stemmer saa lidet med den Fasthed, Orden og Regelmæssighed i de offentlige Forhold, som længe havde været grundfæstet i Danmark, men passer saa vel med den Opløsning i disse Forhold, den Selv-tægt, Uro og indre Forvirring, som allerede i mange Tider havde været raadende i Naboriget Sverrig, at Tanken af sig selv ledes til, i dette Forsøg at see en Virkning af de svenske Stormænds smittende Exempel. I Sverrig havde man længe været vant til at sætte Konger af Thronen og paa Thronen, vælge sig Fyrster eller Rigsforstandere efter Øieblikkets Behag, og lyde dem kun saalænge man lystede; den ene Opstand havde afløst den anden, rettet snart mod de danske Konger, snart mod de selvvalgte Herrer, og med Eder og høitidelig indgangne Forpligtelser havde man omgaaets meget letfærdigen. Det danske Rigsraad havde længe troligen staaet ved deres Konges Side for at bekjæmpe dette Uvæsen; men ved den idelige Berørelse med disse Forhold, bleve de efterhaanden fortrolige med dem, og lærte tilsidst at gjøre efter, hvad de først havde fordømt. Det første Skridt paa denne uvante Bane gjordes nu, og det varede ikke mange Aar, inden det gjentoges.

Underhandlingen med Hertug Frederik dreves naturligviis i dybeste Hemmelighedsfuldhed, og Christiern fik næppe den fulde Sammenhæng at vide før en Deel Aar senere, da han var fordreven fra Throne og Rige, og Deeltagerne ikke længer behøvede at lægge Dølgemaal paa det, de havde gjort. Frederik den Første, da han var bleven Konge, roste sig endog af dette Tilbud fra »Rigets fornemste Mænd« og anførte det i Skrivelser til fremmede Fyrster som et Beviis paa, hvilken Tillid man

i Danmark allerede for længe siden havde havt til ham, og med hvor god en Ret han derfor nu besad Thronen. Christiern den Anden, af Naturen mistænksom, havde imidlertid af Rigsraadernes trodsige Svar mærket saa meget, at der var Uraad paa Færde og god Grund til at være paa sin Post. Han tog sine Forholdsregler derefter. Allerede anden Dag efter sin Faders Død skrev han til Befalingsmanden paa Kjøbenhavns Slot Esge Bilde, og paalagde ham troligen at tage Vare paa det ham betroede Slot. Men nogle Dage senere sendte han ham endnu strængere og bestemtere Befaling til at vise Aarvaagenhed. »Vi bede Dig og ville«, skriver han, »at Du nu i vor Fraværelse lader Slottet vel og fast forvare, og at Du haver vis Tilsyn med, at der Ingen stædes op paa Slottet, uden Du kjender dem fuldvel og i alle Maader veed Dig forvaret. Det forlade Vi Os visseligen til«. I de samme Dage afgik Breve til Befalingsmændene paa Vordingborg, Kallundborg, Krogen og flere Slotte, hvilke nu ere tabte, men som uden Tvivl have været af lignende Indhold. For at han saasomt som muligt selv kunde være i Kjøbenhavn, paaskyndede han sin Faders Begravelse. »Han ilede flux med hans Begravelse«, siger Hvitfeldt, »fordi han besørgede sig ny Oprør og Krig«. Den 28 Marts var han paa Kallundborg og den 31 Marts paa Kjøbenhavns Slot, hvis Sikkerhed laae ham saa meget paa Hjærte.

Det var i Henhold til den ovenomtalte Bestemmelse ved Christierns Valg og Hylding, at Rigets Slotte strax skulde lyde under hans Haand, at han traf disse Foranstaltninger, en Bestemmelse, der vist dybt har angret de Rigsraader, der pønsede paa at fortrænge ham fra Thronen. Den var ogsaa uden Exempel i Danmarks Historie, saalænge Rigsraadet havde havt Magten til at afgjøre Kongevalget og fastsætte de Vilkaar, hvorunder

den nye Konge skulde regjere, og egentlig stridende mod Landets Forfatning som Valgrige; thi den umuliggjorde den frie Udøvelse af Valgretten. Som det nu var, havde Christiern hele Rigets Krigsmagt i sin Haand, Rigsraadet var vaabenløst og magtesløst, naar alle Lensmænd og Slotsbefalingsmænd lode under ham, som gjorde Fordring paa Riget. Dette maatte aldeles lamme de jyske Raaders Foretagende. Det havde kun kunnet gjenneføres ved en voldsom Revolution, og den vilde kun have Udsigt til at lykkes, naar de havde havt den almindelige Stemning og hele Folket med sig. Men det er saa langt fra, at Rigets menige Adel, eller Borger og Bondestand delte de Følelser, der bevægede de jyske Raader, at der tværtimod ved de Rygter, der kom ud blandt Folk om en alvorlig Uenighed mellem Kongen og Rigsraadet (hvorvidt denne gik eller hvad den egentlig dreiede sig om, derom havde næppe Nogen en bestemt Forestilling) udbredte sig almindelig Bekymring og Uro i Landet. Har muligen de misfornøiede Raaders virkelige Plan ikke kunnet holde sig saa skjult, at jo et Glimt deraf har brudt frem, saa kunde dette kun forøge Gjæringen. Thi Hertug Frederik havde hele sit Liv igjennem viist sig enten ligegyldig eller fjendtlig mod Danmarks Interesser, og aldrig lagt for Dagen, at han mindedes, at han var født og baaren i Danmark og tilhørte dets Kongeslægt, uden naar han herpaa vilde grunde egennyttige og for Riget fordærlige Fordringer, saa at der mindst af Alle burde tænkes paa ham, eller han opstilles mod Christiern, som, hvad man end for Resten vilde indvende imod ham, dog altid havde viist sig dansk i Sind og Hu, kjæmpet med Sværdet for Rigets Ret, og ogsaa i Fredens Idrætter lagt en Duelighed for Dagen, som gav Haab om, at hans Regjering vilde blive til Gavn og Tarv for Danmark. Herom kunde der i hele Folket og blandt alle Stænder

saa godt som kun være een Stemme. Desuden havde man jo svoret ham Troskab, og ikke Alle tænkte at tage det saa let med Eder som de jydsk Raader. I Kjøbenhavn især skal Stemningen ved de omløbende Rygter være bleven hæftig bevæget og saa truende, at det vakte Bekymring hos Rigsraadet. De jydsk Raader synes iøvrigt ikke engang hos deres nærmeste Standsfæller, de sjællandske og skaanske Medlemmer af Rigsraadet, at have fundet stort Tilhold. En og Anden, der meente at have at beklage sig over tidligere Uret af Christiern eller havde påadraget sig hans Vrede, har maaskee sluttet sig til dem. Noget nøiere herom veed man ikke; thi den hele Sag blev saavidt mulig begravet i Mørke.

Dersom de misfornøiede Raader, inden de begyndte paa deres dumdristige Forsøg, havde tilbørligen overveiet alle disse Omstændigheder, vilde de uden Tvivl være komne til den Overbeviisning, at det var uudførligt og maatte opgives. Men de forsømte ikke alene dette, men de overveiede heller ikke, om det vel var rimeligt, at den, de havde udseet sig til Konge, vilde tage imod deres Tilbud. At Hertug Frederik havde Lyst til Danmarks Krone, kunde der vel ikke være Tvivl om; at opnaae den vilde være en Opfyldelse af de tidligste Drømme, der havde rørt sig i hans misfornøiede og ærgjerrige Sjæl; men Spørgsmaalet var, om han under disse Omstændigheder fandt det raadeligt at udstrække sin Haand efter den. Thi han var en klog Herre, der aldrig satte Foden længre frem, end han fandt Fæste for sig. Det gik, som det havde maattet kunnet forudsees: Hertug Frederik tog ikke imod Tilbudet. Han har senere sagt, at han afslog den tilbudte Krone af Maadehold, af »Modestie«. Men vi vide altfor godt, at Maadehold og Nøisomhed med Eget ikke hørte til de Egenskaber, som udmærkede Hertug Frederik, til at vi heri kunne see den

virkelige Grund til hans Afslag. Grunden var ingen anden, end de ovenfor udviklede Forhold og Omstændigheder, som den beregnende Hertug bedre end de forbittrede Raader forstod at vurdere, og som han, mere skjønsond end de, tillagde den tilbørlige Vægt. Ved Hertug Frederiks Vægning blev det hele Forsøg et dødbaarent Foster. Ti Aar senere gjentoges det, og da, under forandrede og gunstigere Forhold, med Held. Mærkeligt er det, at af de fire Mænd, der navngives som Hovedmænd for dette første Forsøg, træffe vi igjen de tre som Ledere af den senere lykkelig gennemførte Opstand, Niels Stygge og Iver Munk i Spidsen for de geistlige, Predbjørn Pødebusk i Spidsen for de verdslige Rigsraader, der 1523 løftede Oprørsfanen*.

II.

Mødet i Kjøbenhavn Juni og Juli 1513. Adskillige folkekjære Foranstaltninger af Kongen ved denne Tid. Enkedronning Christine. Forskjellen mellem Haandfæstningerne før Udgangen af det 14de Aarhundrede og de senere. Paavirkning af svenske Forhold. Den store Betydning af Kong Hanses Haandfæstning for Statsforfatningens aristokratiske Udvikling. Mødet i Kjøbenhavn aabnet ved St. Hansdags Tide under Nærværelse af det danske og norske Rigsraad, Udsendinge fra det svenske, Fuldmægtige fra de hollandske og vendiske Stæder. Forhandlinger om Haandfæstningen mellem Kongen og det danske Rigsraad. Spænding mellem Rigsraadet og den menige Adel; denne forlanger Indflydelse paa Haandfæstningens Affattelse. Dens Andragende til Rigsraadet. Besværinger over Kong Hans og hans Regjering. Niels Clemitsen. Gjensidige Indrømmelser af Konge og Rigsraad. Adel, Prælater og Rigsraad vinde ved denne Haandfæstning betydelige materielle Fordele, men Kongens Regjeringsmagt bliver ikke synderlig indskrænket.

Under Forhandlingerne i Malmø det foregaaende Aar var det vedtaget, at der til St. Hans Dag 1513 skulde holdes et Møde i Kjøbenhavn af alle tre Rigers Raad;

og det faldt naturligt at benytte dette Møde, der egentlig var bestemt i et andet Øiemed, til at vedtage Kongens Haandfæstning. Det kunde skee i Fælledskab af det danske og norske Rigsraad, ligesom ved det nærmest foregaaende Kongeskifte, muligens ogsaa med Deeltagelse af de svenske Raader. Sidst i Marts var Kongen, som bemærket, kommen til Kjøbenhavn. Den mellemliggende Tid indtil Mødet hengik i Stilhed, men under Trykket af den uhyggelige Stemning, som raadede i Riget. Kongen gjorde en enkelt Udflugt ud paa Sjælland, men opholdt sig ellers hele Tiden i Kjøbenhavn, opmærksom paa Alt og beskjæftiget med forskjellige Regjeringssystemer. Det ligner ganske Christiern, at han paa en Tid som denne, tænkte paa Almuen. Ikke mange Dage efter sit Komme til Kjøbenhavn udstødte han et strængt Brev til Befalingsmanden i Kjøbenhavns Len Esge Bilde, saaledes lydende: »Vi vil, at Du i Alting retter Dig efter og lader den menige Mand, Fattige og Rige, som udi Dit Len boendes ere, vederfares baade til Herredsting og andensteds hvad Lov, Skjæl og Ret er, og skikker Dig redeligen og skjælligen mod dem, saa at Brøsten ei skal findes hos Dig«⁹. Denne alvorlige Paamindelse var sikkert ikke uden Grund; thi Esge Bilde var en Mand af en stærk adelig Selvfølelse, tilbøielig til Selvtægt og egenmægtig Vilkaarlighed, og Kong Hans havde for ikke mere end et Aar siden fundet Anledning til at paamine ham, at fare læmpelig frem med Almuen omkring Kjøbenhavn, tale den til med gode Ord, saa Alt kunde gaae godt¹⁰. Nogen Tid efter udgav Christiern en Forordning, der var Sjællandsfarerne meget velkommen, idet han ophævede den Ulveskat, som de hidtil aarlig havde maattet betale, uagtet der i Sjælland ikke længer holdtes Ulvejagt som i Jylland og andre Landskaber, hvor Ulvene endnu ikke vare udryddede¹¹. Den Mildhed og Retfær-

dighed, som altid udmærkede Kongens Moder Christine, og som netop ved denne Tid fremtræder i flere Træk, kunde ikke andet end kaste et gunstigt Lys tilbage paa Sønnen og befæste Folkets Velvillie for ham. Der kom mange af hendes Undergivne til hende fra det store Enkegods, hun besad rundt omkring i Riget, og klagede deres Nød. Hun lod Ingen gaae uhjulpen bort, eftergav dem Skatter eller kom dem paa anden Maade til Hjælp. Hun fulgte heri sit gode Hjertes Drift, men gjorde det tillige, som hun siger, af særdeles Hensyn til de nærværende Tidens Leilighed. Paa samme Tid blev der efter hendes Befaling indledet Undersøgelse mod en af hendes Lensmænd, der var beskyldt, for at have behandlet sine Undergivne med Uretfærdighed¹².

Imidlertid nærmede Tiden sig til Herredagen, paa hvilken Haandfæstningen skulde vedtages. Med Haandfæstningernes Indhold og Skikkelse var der i de henved to hundrede Aar, som vare forløbne, siden den første vedtoges (1320) foregaaet betydelige Forandringer. Det kan i Korthed udtrykkes saaledes, at de Bestemmelser, der fastsatte de høiere Stænders Særrettigheder ligeoverfor Kongen og de andre Stænder, vare blevne stedse flere, fyldigere og mere omfattende, og de, som handlede om Borger- og Bondestanden, stedse færre, magrere og mere indskrænkede; og, hvad der staaer i Forbindelse hermed, Indflydelsen paa Affattelsen af Haandfæstningerne var efterhaanden gaaet over til et stedse ringere Tal. Om end ogsaa allerede i de ældste Haandfæstninger »Rigets bedste Mænd« spille Hovedrollen, og om end de Bestemmelser, som vedkomme de lavere Stænder eller samtlige Stænder, ikke ere saa overmaade mange, saa bleve dog de Haandfæstninger, der tilhøre det fjortende Aarhundrede (1320, 1326, 1376), vedtagne paa et almindeligt Rigsmøde, Dannehof, med Deeltagelse ikke blot

af Rigets bedste Mænd (potiores, meliores regni) men ogsaa af Rigets menige Almue (populares). Og ifølge disse ældre Grundlove kunde ingen nye Love indføres uden med hele Rigets Samtykke paa et almindeligt Dannehof, og det Samme gjælder, naar der var Spørgsmaal om Paalæg af nye Skatter. Disse og flere andre Bestemmelser, der enten tillagde de ringere Stænder Indflydelse paa de offentlige Anliggender og sikkede deres Stilling i Samfundet, eller ved at fastsætte almindelig Lighed for Loven, betrygge den personlige Frihed og udelukke Standsforskjel ved Domstolenes Sammensætning, kom saavel Høie som Lave til Gode, forsvinde enten aldeles i det femtende Aarhundrede, eller skrumpe saaledes sammen, at de tabe næsten al Betydning. Den vigtige Artikkel i den sidste Haandfæstning fra det fjortende Aarhundrede (1376), at enhver Fæstebonde efter foregaaende lovlig Opsigelse og Ydelse af hvad han skyldte Jordeieren, kunde drage, hvorhen han vilde, forekommer ikke efter den Tid, og antyder, at snart en sørgelig Forandring er foregaaet i et vigtigt Samfundsforhold. Det menige Folks Ret til at have Stemme ved Vedtagelsen af nye Skattelove forudsættes vel endnu i Haandfæstningerne fra det femtende Aarhundrede, men det fattige Udtryk, som herom bruges: »med nogen Almues Samtykke«, viser allerede, hvor lidet det havde at betyde. Om Indflydelse af de ringere Stænder paa den almindelige Lovgivning er der ikke længer Tale, og endog Rettens Pleie ved Landets høiere Domstole bliver, med Udelukkelse af Mænd af ringere Byrd, en Særret for Adelbaarne og Prælater.

Forskjellen mellem Haandfæstningerne fra det fjortende Aarhundrede og dem, der tilhøre det femtende, er baade ved Udskydelse af gamle Bestemmelser og endnu mere ved Optagelse af nye, særdeles stor, og Overgangen er

tillige overmaade brat, idet Hovedforandringerne fuldbyrde sig i den for et Folkeliv korte Tid af et Par Menneskealdre eller mindre. Denne Brathed i Overgangen tyder paa, at en fremmed Indfyldelse har gjort sig gjældende i Udviklingen. Det er ogsaa Tilfældet. Det var Forbindelsen med Sverrig, hvor Adelsvælden under urolige Tider og lykkelig gennemførte Kampe med svage og uduelige Konger langt tidligere end i Danmark havde naaet sin svimlende Høide, som gjorde, at den danske Adels Særrettigheder saa brat og pludselig svulmede op og bredede sig baade paa Kongernes og de ringere Stænders Bekostning. Exemplet smittede, og hvilke Rettigheder det ene Riges Adel var i Besiddelse af, kunde Unionskongen ikke vel nægte dens Standsbrødre i det andet, og naar Haandfæstningen engang vedtoges i Fælledskab af alle tre Riger, saa var derved ligefrem givet den ønskeligste Leilighed til at overføre adelige Standsrettigheder fra det ene Rige til det andet, og een gang for alle slaae dem fast som Fælledsgods. Det er fornemmelig Adelen, som det her gjælder om; thi Geistligheden havde forud i Danmark opnaaet omtrent de Rettigheder, som den kunde ønske sig. Desuden fik ved Unionen en Institution sin fulde Udvikling, der satte Kronen paa Stormandsvælden. Det var Rigsraadet. I sin Spire var det vel allerede til i Danmark før Unionen, men sin fulde Uddannelse og sin Magtfylde fik det først ved denne, baade fordi det overførte paa sig den Myndighed, det svenske Rigsraad som Kongens Medregent og næsten hans Formynder allerede længe havde været i fuld Nydelse af, og fordi de idelige Unionsstridigheder gave dets Medlemmer Anledning til paa Rigmøderne at optræde som Repræsentanter for hele Staten og som en Overdomstol, der skulde dømme Kongen og det klagende Rige imellem. I det femtende Aarhundrede er det Rigsraadet, som afgjør Konge-

valget og bestemmer Haandfæstningen, saa at ikke blot de ringere Stænder ere trængte aldeles tilbage, men selv Rigets menige Adel træder i Skygge for dette snævrere Samfund. Da Haandfæstningens Affattelse beroede paa Rigsraadet, er det naturligt, at det først og fremmest betænkte sig selv med nye Rettigheder og Fordele; men det glemte derved ikke med rund og gavmild Haand at sørge for den videre Kreds af Standsfæller, hvorfra det selv var udgaaet. Dette er Aarsagen til, at der sjældent (skjøndt dog ved enkelte Leiligheder) hos den menige Adel viser sig Skinsyge og Misnøie med, at de Rettigheder, den selv for ikke længe siden havde udøvet, vare gledne over i Hænderne paa nogle Faa.

Allerede i den første danske Haandfæstning fra Unionstiden, Christiern den Førstes, forfattet 1448, fremtræder Rigsraadet i Glandsen af sin nye Skikkelse, udrustet med tidligere ukjendte Rettigheder og en mærkkelig Fylde af Magt. Det lader Kongen forpligte sig til, overhoved ikke at foretage eller fuldbyrde nogen mærkelig Sag, som Kronen paarører, uden med Samtykke og Tilladelse af Rigsraadets Fleertal, intet Slot i Riget at bortforlene uden Raadførsel med Rigsraadet, ingen Skat at paalægge Indbyggerne uden Rigsraadets Villie og Minde, at holde og regjere sin »Gaard og Stat« (d. e. Hoffet og alt hvad dertil hører) efter Rigsraadets Raad o. s. v.

Endnu mere end Christiern den Førstes Forpligtelse, der er usædvanlig kortfattet, tjener den følgende Haandfæstning, som Kong Hans i Aaret 1483 maatte udstæde, til at oplyse de privilegerede Stænders Fremgang i Magt og Særrettigheder og Unionsforholdenes Indflydelse herpaa. Den gik nærmest forud for Christiern den Andens og blev Model og Mønster for alle følgende Haandfæstninger, lige indtil den Statsforfatning og Samfundsorden

omstyrtes, som baade havde fremkaldt dem og i dem havt sin Støtte. Denne Haandfæstning var beregnet paa alle tre Riger og vedtoges først af det danske og norske Rigsraad i Halmstad 1 Febr. 1483 og senere paa Aaret med ubetydelige Forandringer af det svenske Rigsraad i Kalmar. Her møde vi først hele den lange Række af Rettigheder, som Danmarks og Norges Rigsraad, Prælater og Adel nu ikke mindre end Sverrigs kunde kalde sine, mangfoldige af dem selvfølgelig heelt nye, og adskillige affattede med en Skarphed og Haardhed i Formen, som er paafaldende. Vi træffe her, foruden Gjentakelse og Udvidelse af mange ældre Forpligtelser, Bestemmelser som følgende: Kongen skulde styre, raade og regjere sit Rige og sin Gaard med gode (d. e. adelbaarne) indenlandske Mænd og ei drage dem nogen »Vanbyrding« over Hovedet i nogen Maade; han maatte ikke blot ikke tildele Nogen et Slot eller Len, men heller ikke afsætte Nogen fra det Slot og Len, han havde, uden Rigsraadets Minde, navnlig de Rigsraaders, som boede i det Landskab, hvor Lenet var beliggende; Kongen skulde ved Tiltrædelsen af sin Regjering af Rigsraadets Haand modtage samtlige Rigets Slotte, hvilke dette indtil Haandfæstningens Vedtagelse midlertidigen havde havt under sin Magt og Raadighed¹³; og naar han igjen bortforleuede noget af dem, skulde der i Lensbrevet indføres den Bestemmelse, at det efter Kongens Død skulde holdes til Rigsraadets Haand; hvis noget Slot eller Len overdroges anderledes, havde det ingen Gylighed. Kongen skulde holde sit Raad, Ridderskab og Adel i tilbørlig Ære og Værdighed, ikke tillade dem at forures og ikke troe Sagn paa dem, uden det bevistes for Rigsraadet. I Rigsraadet maatte Ingen optages uden Rigets Ædlinge, indfødte Mænd af Riddere og Svende, og de skulde tages efter Rigsraadets Raad.

Dersom Nogen i Raadet vilde drage sig fra sine Medbrødre og »gøre sig god for Kongen«, eller for nogen Anden udenfor Raadet røbede, hvad der under Raadets Forhandlinger yttredes eller gjordes, da skulde han med Skamme udvises af Raadet og aldrig mere kunne komme ind igjen. Dersom Kongen krænkede Rigets Love, gjorde Vold og Uret, og ikke vilde lade sig sige eller advare, saa havde Rigets Indbyggere Ret til væbnet Opstand, uden at dette kunde betragtes som Brud paa deres Troskabs-Ed, ja de skulde tværtimod ved deres Ære være forpligtede til at gjøre Kongen saadan Modstand. Kongen maatte ikke formene nogen Adelsmand eller Prælat at befæste sine Gaarde sig selv og Riget til Nytte og Gavn. Hverken Kongen eller Dronningen eller deres Børn maatte købe eller tilpante sig Jordegods fra Adelen, og ligesaa lidet maatte nogen »ufri« Mand ved Kjøb eller Pant erhverve frit Gods. Skat maatte ikke paalægges uden Rigsraadets, Prælaternes og Adelens Minde og »nogen Almues« Samtykke efter Loven. Endelig maatte Kongen ikke blande sig i Bispers eller andre Prælaters Valg, og hverken ved Skrivelser eller Bud til Rom gjøre noget Andragende hos Paven i den Retning; var der allerede eller blev der i Fremtiden erhvervet pavelig Bevilling til Sligt, skulde det ingen Gyldighed have. Alle disse Bestemmelser tilligemed flere andre, der ere af mindre Betydning, fremtræde her som enten ganske eller dog i det Væsentlige nye og første Gang optagne i en Haandfæstning.

Saadan var Beskaffenheden af den Haandfæstning, der gik forud for Christiern den Andens. At denne Konge skulde slippe for nogen af de Indrømmelser, hans Fader havde gjort, var næppe at tænke paa. Spørgsmaalet var kun, om ikke Rigsraadet vilde benytte Leiligheden til at binde Kongen med end flere Baand, og

tiltvinge sig og de privilegerede Stænder en Forøgelse af de Fordele og Særrettigheder, som i de sidste Menneskealdre vare voxede med en forbausende Hurtighed. Det var ikke let at see, hvilken Hindring der skulde standse dem, der vare stærkt paa Gled og havde Tiden og Forholdene med sig.

Det er næppe at tvivle om, at der forud for Vedtagelsen af saa godt som enhver Haandfæstning er gaaet mange Forhandlinger, inden man paa begge Sider kom til Enighed om Formen og Indholdet af den vigtige Lov, der ved sine Bestemmelser greb ind i saa mange Samfundsforhold og for Kongens Levetid skulde være Rette snoren for Regjeringens Førelse. Have disse Forhandlinger, som i det Mindste for de senere Tider er sandsynligt, været førte skriftlig, saa ere de vedkommende Papirer nu tabte. Ikkun om Tilblivelsen af Christiern den Andens Haandfæstning ere vi saa heldige at være i Besiddelse af Oplysninger, der vise, hvorledes man i slige Tilfælde gik frem*).

Ved St. Hans Dags Tide begyndte Kjøbenhavn at komme i usædvanlig Røre og Bevægelse ved den Mængde anseelige Herrer baade af geistlig og verdslig Stand, som samlede sig i Hovedstaden for at tage Deel i det forestaaende vigtige Møde, ikke blot indenlandske, men ogsaa fremmede Herrer, thi foruden Haandfæstningen var der andre Sager af stor Betydning, som skulde foretages. For Kjøbenhavns Borgere, som vare udelukkede fra al Indflydelse paa disse Ting, var det vel kun et Skuespil, men de fulgte det med levende Deeltagelse, thi det var ikke blevet skjult for dem, at der var en alvorlig Splid mellem deres Konge og Rigsraadet eller en Deel af Rigsraadet, og endnu mere skumle Rygter om et Forsøg paa at overdrage Kronen

---

*) Om de herhen hørende Aktstykker se Anm. 14.

til Hertug Frederik havde muligen naaet deres Øren. Næsten hele det danske Rigsraad gav Møde, nemlig 19 verdslige Herrer, blandt hvilke de tidligere omtalte jyske Raader ikke savnedes, og 10 geistlige Medlemmer af Rigsraadet, nemlig Ærkebisp Birger og 6 Bisper, samt Abbeden i Sorø, Prioren i Antvorskov og Provsten i Børglum. Ogsaa Rigets syvende Biskop, Godske Alefeld af Slesvig havde indfundet sig¹⁵, men da han ikke var Medlem af Rigsraadet, tog han ingen Deel i Forhandlingerne om Haandfæstningen. Af det norske Rigsraad vare 7 tilstæde, nemlig fem geistlige: Ærkebisp Erik Valkendorf, Bisperne i Oslo, Bergen og Hammer, samt Provsten i Bergen, men kun to verdslige Herrer, nemlig Norges Hofmester Niels Henriksen Gyldenløve og Knud Knudsen Baad¹⁶. Disse 36 danske og norske Rigsraader deeltog i de paafølgende Overveielser og Underhandlinger om Haandfæstningen, der skulde være fælleds for begge Riger. Den menige danske Adel strømmede ogsaa til Hovedstaden, for at være i Nærheden, naar en Sag afgjordes, der paa saa mange Maader berørte deres Interesser. Snart kom ogsaa, ifølge Overenskomsten i Malmø, de svenske Rigsraader, tvende Bisper, Matthias af Strengnæs og Otte af Vesteråas, samt syv verdslige Herrer, blandt hvilke de tvende bekjendte, Erik Trolle og Ture Jensen. Alle disse Herrer, baade af geistlig og verdslig Stand, indfandt sig med et talrigt Følge; thi det hørte Tiden til, ved slige Leiligheder at vise sig med al den Glands og Pragt man evnede, allerhelst paa en Herredag som denne, der var en af de mærkeligste, der i lang Tid var holdt. Ærkebisp Erik Valkendorf, der kom fra det langtfraliggende Thronhjem, havde et Følge med sig af ikke mindre end 140 Personer¹⁷. Foruden de nævnte Herrer indfandt sig i Kjøbenhavn Fuldmægtige fra Lybek, Hamborg, Lyneborg, Vismar, Rostok, Stral-

sund; endvidere Sendebud fra Stæderne i Holland, Zeeland og Friisland¹⁸.

Det var saaledes en talrig og glimrende Forsamling, som Kjøbenhavn denne Gang saae indenfor sine Mure; men Vigtigheden af de Sager, der skulde afgjøres, stod i Forhold dertil. Thi foruden den store Sag, som var Mødets Hovedgjenstand, Vedtagelsen af den nye Haandfæstning i det Mindste for tvende af de forenede Rigers Vedkommende, beroede det paa Udfaldet af Underhandlingerne mellem de hollandske og vendiske Stæders Udsendinge, om Fred igjen skulde herske paa Havet; og den Maade, hvorpaa de svenske Fuldmægtige optraadte paa dette Møde, om billige og imødekommende mod Kongen, eller, som saa ofte tidligere, stridige og undvigende, vilde afgjøre, om den nysdæmpede Krig og Feide atter skulde fornyes mellem Nordens Riger, eller varig Fred og Samdrægtighed afløse den forrige Splid. — Først og nærmest kom imidlertid det i Betragtning, som vedrørte Rigets egen indre Forfatning, Overveielser og Vedtagelsen af Haandfæstningen.

Forhandlingerne aabnedes dermed, at Kongen i Rigsraadets første Møde gennem sin Kantsler bød Herrerne velkommen og takkede dem for, at de ham til Villie havde umaget sig hid. Han udtalte ogsaa sin Tak til dem for den Troskab og Villighed, som de baade i Modgang og Medgang havde viist hans afdøde Fader, hvilket han lovede aldrig at glemme, men saalænge han levede, paaskjønne og gjengjælde som en gunstig og velvillig Herre. Han bemærker derpaa, at de vel droge sig til Minde, at han i sin Faders Live baade af dem og Rigets menige Indbyggere var kaaret og keist til at være Konge efter dennes Død; og det var derfor nu hans kjærlige Bøn og Begjæring til »de gode Herrer«, at de vilde fuldgyøre hiin Hylding og de derom udgivne Breve, og hjælpe

ham til Kronen og fuld Regimente over Riget som fuld-mægtig Herre og Konge. Han vilde skikke sig mod Rigets Indbyggere, Fattige og Rige, som en christen Fyrste og en gunstig Herre bør at gjøre, og holde dem Alle ved Lov, Skjæl og Ret i alle Maader. De gode Herrer maatte ogsaa betænke Rigets Leilighed efter hans Faders Død, og hvad Anfald Riget paa mange Maader kunde paakomme, saalænge hans og Rigets Regimente blev standende udi saadan Uskikkelighed som nu.

Derefter begyndte de egentlige Forhandlinger. De førtes skriftligen, særskilt af det danske og norske Rigsraad, ved Forestillinger og Forslag fra Raadets Side, og ved Besvarelser og Modforslag fra Kongen gjennem Kantsleren. Nærmere Oplysning og Forklaring af de skriftlig fremsatte Punkter blev given af Kantsleren ved mundtlig Forhandling med Raadet eller dets Ordførere. Men Forhandlingerne mellem Kongen og det danske Rigsraad toge snart en ubehagelig Vending, idet Raadet paa en høist skaanselløs Maade udtalte sig om Kong Hanses hele Regjering og endog tillagde ham lovløse og forbryderske Handlinger, en Hensynsløshed, der ikke kunde andet end fortrædige og opirre Christiern som Konge og krænke ham som Søn.

Men midt under disse Forhandlinger, eller maaskee strax ved Mødernes Aabning, begyndte den i Kjøbenhavn talrigt forsamlede menige Adel at lade høre fra sig og forsøge at gjøre sin Stemme gjældende. Rigsraadet havde, som alt bemærket, i det femtende Aarhundrede taget baade Kongevalg og Fastsættelsen af de Forpligtelser, som skulde være bindende for den nye Konge, i sin egen Haand, med Udelukkelse ikke alene af de øvrige Indbyggere, men ogsaa af Rigets menige Adel. Det havde afgjort Christoffer af Baierns Valg, ligesaa Christiern den Førstes, og derefter Kong Hanses; og det

havde været ene om at vedtage Christiern den Førstes Haandfæstning (Christoffer vides ikke at have udstædet nogen dansk Haandfæstning) og derpaa atter, i Forbindelse med det norske og svenske Rigsraad, Kong Hanses. Rigtignok skete der Hylding paa Landstthingene, men det var kun en Stadfæstelse af Valget, og havde i sig selv ikke stort at betyde. Den danske Adel besluttede ved nærværende Leilighed ikke at lade det gaae saaledes hen, men gjøre sin gamle Ret gjældende og selv sørge for sine Interesser ved Haandfæstningen. Den Spænding og Bevægelse, der i det Hele herskede i Tiden, har vel ogsaa bragt Røre i Adelen og gjort den dristigere til at handle. Rigsraadet studsede ved denne uventede Optræden af Adelen, og synes i Begyndelsen at have gjort Modstand mod en Indblanding i en Sag, som det ved lang Tids Brug meente at have faaet Hævd paa at afgjøre alene. At en stærk Rivning mellem Adelen og Rigsraadet har fundet Sted, maa man slutte af nogle Yttringer, der faldt fra en Rigsraad ved en senere Leilighed (1533), da der igjen var Spørgsmaal om Kongevalg. Han erklærede, at det ikke gik an at udelukke Adelen og Kjøbstædborgerne; skete det, saa kunde deraf let komme stor Fordærv og Oprør mod Rigsraadet; thi man huskede jo nok, hvad der sidst skete i Kjøbenhavn, da Christiern den Anden kom til Regjeringen¹⁹. Hvorvidt Striden mellem Adelen og Rigsraadet er gaaet, og om endog Kjøbenhavns Borgere have blandet sig heri (hvad hine Ord kunne synes at antyde): det lader sig nu af Mangel paa Efterretninger ikke afgjøre. Saa meget fremgaaer imidlertid med Sikkerhed, at Rigsraadet maatte indrømme Adelen Indflydelse paa Affattelsen af Haandfæstningen, vel ikke ved umiddelbar Deeltagelse i Forhandlingerne, hvilket vilde have været et altfor grovt Brud paa det nu i lang Tid Gjældende,

men under den mindre anstødelige Form, at Adelen indgav skriftlige Forslag og Besværinger, til hvilke Rigsraadet ved de i Haandfæstningen optagne Bestemmelser ikke undlod at tage Hensyn. Adelen traadte i den Anledning sammen, uden Tvivl de enkelte Landskabers, Jyllands, Sjællands, Skaanes Adel hver for sig, for at overlægge Sagen og træffe Aftale. Man enedes om en Mængde Punkter, som man ansaae for vigtige til de adelige Interessers Betyggelse og fordrede at Rigsraadet ved Affattelsen af Haandfæstningen skulde tage i Betragtning. Disse bleve i et Andragende til Rigsraadet opregnede Punkt for Punkt og udførlig udviklede.

I Indledningen til dette mærkelige Andragende hedder det, at det er deres »kjærlige Bøn og Begjær« til Rigsraadet, at det til Nytte og Gavn for Rigets menige Adel vel vil overveie de efterfølgende Artikler og ligeledes, som man gjerne troede og haabede, i andre Maader varetage denne Stands Bedste: det vilde man altid paa-skjønne og efter yderste Magt og Evne gjengjælde. Det Væsentlige af de Punkter, som fremføres, er følgende:

1) De begjære at maatte have deres Tjenere (d. e. Bønder) og Vordnede lige saa frie, som Kronen og Kirken og Adelen i Sønderjylland og Holsteen have deres. Denne Fordring, hvorved blandt Andet fornemmelig sigtes til Retten til at opbære alt Sagefald af deres Bønder, af hvilket hidtil en betydelig Deel tilfaldt Kronen og i visse Tilfælde Kirken, begrundes derved, at Danmark er et frit Kaare-Rige, og hvad Anfald der kommer paa Riget, maa Adelen vove Liv og Gods for at afværge, som den og hidtil troligen har gjort. Desuden, tilføies der, den meste Trætte, som i Riget er mellem Kirken, Kronen og Ridderskabet, den reiser sig af dette Spørgsmaal.

2) Det andet Punkt gik ud paa at sikkre Adelen Retsstilling i en vigtig Henseende. I Tilfælde af Drab

og andre grove Lovbrud blev ifølge Landskabslovene den Skyldige fredløs; men han kunde, naar den fornærmede Part samtykkede i Forlig, igjen kjøbe sin Fred af Kongen. I flere Landskabslove, og navnlig den jyske, fattedes imidlertid Bestemmelser om Størrelsen af Fredkjøbssummen, og heraf fulgte, at en rig Adelsmand i slige Tilfælde kunde være udsat for Udpresninger af Kongerne, eller, hvis han ikke vilde finde sig heri, fredløs maatte rømme Land og Rige²⁰. Til denne Mislighed sigter følgende Forlangende af Adelen: »Ere vi og begjærende, at vi maatte vide vort Fredkjøb over alt Riget, om nogen god Mand (Adelsmand) kommer for Skade at slaae Nogen ihjel, fri Mand eller ufri, eller noget andet Fredløsmaal gjøres, at han ikke derover skal miste Arv eller Eie eller rømme Riget, som hidtil Dags er skeet, og ei ydermere derover beskattes«.

3) De opstille den nye Fordring, at Kongen ikke maatte tilstaae nogen Vanbyrding Skjold og Hjælm eller adelig Frihed, med mindre han dertil i Orlog tillands eller vands gjorde sig værdig.

4) En Deel af Rigets Slotte og Len bleve af Kongerne bestyrede ved Regnskabsfogeder og ikke givne i Forlening til Adelen; de hørte umiddelbart under Kronen, eller, som man udtrykte sig, »laae til Kongens Fadebur«. Da af slige Len samtlige Indtægter, som ikke medgik til Bestyrelsen, tilfløde Kronen, medens derimod af de Len, som Kongen maatte overdrage Adelen, en betydelig og ofte den største Deel, stundum det Hele, tilfaldt Lensmanden: saa laae den Fristelse nær for Kongerne ved Leilighed at henlægge under Fadeburet Slotte og Godser, som ellers pleiede at overlades Adelen i Forlening. At dette oftere havde fundet Sted, paastod Adelen, og den forlangte at der maatte gjøres en fast Bestemmelse om, hvad der skulde høre under Fadeburet, og hvad det tilkom

»Riddere og Svende« at faae i Forlening, »at ikke udlændiske og vanbyrdige Folk skal drages os over Hovedet og fordærve baade os og vore Tjenere (Bønder), som hidtildags skeet er«. Til Bestyrere af Fadebursgodserne toge nemlig Kongerne hvemsomhelst, uden at bryde sig om Byrden.

5) Begjæredes det, at Kongen skulde skaffe dem af Adelen, som for Kronens og Rigets Skyld under Striden med Sverrig havde mistet deres Gods i dette Rige, enten dette Gods igjen eller Vederlag derfor. For den Skade, som nogen Adelsmand i den sidste Krig ved Brand og Ødelæggelse havde lidt paa Gods og Eiendom kræves i en senere Artikkel ligeledes Erstatning af Kronen.

6) Naar en Adelsmand havde Lod og Deel med Kronen i Skov, Mark eller Fiskevand, skete der ham ofte Hindring fra Kronens Side, saa han ikke fik Lov til at nyde den Jagt, Oldengjæld eller Fiskeri, som der i Forhold til hans Lod tilkom ham. Paa denne Mislighed forlange de, at der for Fremtiden raades Bod.

7) Ligesaa, om nogen Adelsmand mod Lov og Ret havde mistet Eiendomsgods, eller Pantelen, eller noget andet kongeligt Len, som de havde Brev paa at skulle beholde for Livstid, begjære de, at derom maa skikkes Lov og Ret, at Hver kan komme til Sit.

8) Og ligesaa forlange de, at ingen Adelsmand, som havde Len eller Pantegods af Kronen for en vis Tid, maatte »udkastes« fra Godset i den Tid, Brevet lød paa, med mindre han skjælligen havde forbrudt det, og at Rigsraadet skulde være den Domstol, som afgjorde de Spørgsmaal, der herom reiste sig. Et Pantelen, indskjærpes siden yderligere, maatte »paa ingen Maade eller med nogen Ret eller Fund« forbrydes, med mindre Danmarks Riges Raad dømmer Pantehaveren det fra. Og heller ikke maatte Kongen tillade sig at give nogen

Bonde Brev paa nogen Gaard eller Eiendom paa Pantedogset udover det, som i Pantebrevet var bestemt, da herved Pantehaverens Raadighed over Godset utilbørligen vilde indskrænkes.

9) De kræve, at deres Bønder ikke som hidtil maa betynges med Ægt og Arbeide; »thi«, sige de, »Kronens Bønder sidde fri og vore skulle age og svarligen beskattes derover«.

10) Det næste Punkt indeholder en Besværing over Møntens Forværring og Begjæring til Rigsraadet at raade Bod herpaa; »thi«, hedder det, »hvor vi for en Tid siden havde 100 Gylden, der have vi nu ikke mere end fir-sindstyve, naar man regner i danske Penge«.

11) Adelen vilde helst selv have Fordelen af Handelen med de Varer, som frembragtes paa dens Bøndergods; derfor forlange de, at Kongen herefter ligesaalet maa give nogen dansk Borger som nogen fremmed Kjøbmand Tilladelse til at gjøre Indkjøb paa Landet.

12) Med meget Eftertryk udtaler Adelen sig om det følgende særdeles vigtige Punkt. Det er rettet mod de nyskabte Adelige og »andre Borgere«, som havde afkjøbt Riddere og Svende deres Gods og Arv og Eie. Da det allerede i Kong Hanses Haandfæstning var fastsat, at hverken Kronen eller ufrie Mænd maatte ved Kjøb eller Pant erhverve sig adeligt Jordegods, saa forlange de, forsaavidt Sligt alligevel var skeet, at saadant Gods igjen maatte komme under Riddere og Svende og til de rette Arvinger, mod at Kjøberen fik sine Penge tilbage. Men Adelen gik i sine Fordringer et Skridt udover Bestemmelserne i Kong Hanses Haandfæstning. Her er nemlig blot Tale om Godserhvervelse af Kronen og »ufrie Mænd«; men Adelen kræver nu, advaret ved de Erfaringer, man havde gjort i Kong Hanses Tid, at Forbudet skal udstrækkes til dem, som ved Kjøb havde erhvervet

sig adelig Frihed. Thi om disse end ikke længer kunde kaldes «ufrie», saa stode de dog med Hensyn til Fødselen udenfor Adelen, de vare og bleve »Vanbyrdinge«, og deres Gods kunde ved Arv let gaae over til ufrie Slægtninge²¹.

Disse ere de mærkeligste Punkter af Adelen's Andragende til Rigsraadet. Som man seer, gaae de i det Hele ikke ud paa at indskrænke den kongelige Magt og Myndighed, men — næst efter at paaklage adskillige Misbrug, der havde fundet Sted — fornemmelig paa deels at betrygge og omgjerde de materielle Fordele og Rettigheder, som Standen allerede i længre Tid havde været i Besiddelse af, deels paa at udvide disse og føie nye til af samme Natur. Selv Forslaget om at indskrænke Kongens Ret til at meddele Adelskab havde et saadant Sigte. Der blev taget rigeligt Hensyn til denne Adelen's Forestilling, idet Rigsraadet gjorde næsten alle Punkterne til sine, stundum med en ringe Ændring.

Adelen havde i sit Andragende paa flere Steder, uden ligefrem at nævne Kong Hans, udtalt Dadel over den Maade, hvorpaa Regjeringen i hans Tid var bleven ført, og ikke utydelig sigtet ham selv for at have misligholdt Breve, som vare givne Adelsmænd paa Len eller Pantegods. Men endnu skarpere gik Rigsraadet frem i de Artikler, som det indgav til Kong Christiern. De gjennemgik Kong Hanses Haandfæstning Punkt for Punkt, sammenholdt dem med hans Handlinger og hele Regjeringsførelse, og uden at bruge mange Omsvøb eller søge efter mildnende Udtryk, erklærede de reent ud, at Kong Hans havde gjort sig skyldig i Brud paa over Halvdelen af de Artikler, som fandtes i hans med Ed besvorne Haandfæstning, og føiede endog nærgaaende Beskyldninger til, som ramte Kong Hanses personlige Færd. Det vil fremgaae af disse Besværinger over Kong Hanses

Regjering, at den gjængse Dom om denne Konge, som støtter sig paa Svaning og Hvitfeldt, at han yndede Adelen og viste sig føielig og eftergivende mod den, og derfor igjen var elsket af denne Stand, trænger betydelig til Ændring og Rettelse.

Af de mange Anker, som fremføres i Rigsraadets Besværingskrift, skulle vi her udhæve de meest betydende. Der siges saaledes, at de Artikler i Haandfæstningen, som vedkomme Kirkens Friheder og Særrettigheder, nemlig den første, sjette, syttende, to og tyvende og tre og tredivte, har Kongen ikke holdt. Thi Kirken havde ikke havt sit frie Valg af Bisper og Prælater; dens Frihed over sit Gods, sine Bønder og Landboer var ikke bleven agtet, idet de kongelige Fogeder havde taget dens Bønder under sig, fordærvet Kirkens Skove og Fiskevand, ødelagt Kirkens ikke mindre end Adelen Bønder ved Ægt og Trældom til Slottene. Klostrene ere til det Yderste blevne besværede med Gjæsteri og Borgeleie, idet Kongens Krigsfolk, Hofsinder og Smaasvende ere blevne der indlagte for at have Bolig og Underhold, hvoraf Følgen har været, at Gudstjenesten paa Grund af manglende Indtægter er bleven formindsket eller heelt nedlagt. Og dette er skeet, uagtet Klostrenes Gods er kommet fra Adelen og ikke fra Kronen. Det gaaer ikke Jomfruklostrene bedre end Herreklostrene. Mange Jomfruklostre unddrages Biskoppernes Magt og Tilsyn imod al Kirkens Lov og Frihed; de Lægmænd, som skikkes til Formænd for Klostrene, ere deres Fordærvelse; og Jomfruklostrene have dog heller ikke andet Gods end det, Adelsmænd have givet did, naar de satte deres Døttre i Kloster.

Disse Besværinger fra Kirkens Side give Anledning til adskillige Bemærkninger. Hvad angaaer Kongernes Indgriben i Domkapitlernes og Klostrenes Valg af Bisper

og Prælater, da var det Noget, der som bekjendt gaaer langt tilbage i Tiden og for Kongerne næsten var et uundværligt Nødmiddel mod Kirkens overdrevne Magt og Myndighed. Kong Hanses Fader Christiern den Første havde gjort rigelig Brug af dette Middel, og dette var vel Anledningen til, at det i Sønnens, Kong Hanses, Haandfæstning første Gang i saa skarpe, indtrængende og omfattende Udtryk forbødes. Men det blev slet ikke bedre derfor. Kong Hans forsømte ingen Leilighed til ved slige Valg at gjøre sin Interesse gjældende, og var som oftest heldig, da han, naar andet ikke hjalp, ved Bud og Breve til Rom satte sin Villie igjennem. Kongerne havde desuden en fra gammel Tid hjemlet Ret til at besætte en Deel Prælaturer ved Domkapitlerne, som vare stiftede og udstyrede med Gods af deres Forfædre, og Christiern den Første havde 1474 erhvervet sig pavelig Stadfæstelse paa sin Ret til at besætte ikke mindre end 16 slige Prælaturer, deels i Danmark deels i Sverrig²². Kirkens Klager med Hensyn til Bønderne vare maaskee ikke ganske ugrundede; men det maa erindres, at i mange Tilfælde var netop Spørgsmaalet om Arbejdsydelser og Adkomst til Sagefald af Bønder, som boede paa visse af Kirkens Eiendomme, omtvistet og uafgjort. Som antydet i Adelen's Andragende, stredes ikke blot Kronen, men ogsaa Adelen, som havde skjænket Gods til kirkelige Øiemed, hæftigen med Kirken om Retten over Bønderne. Det er heller ikke rigtigt, naar det siges, at Klostrenes Gods skrev sig ene fra Adelen's Gaver; mange Eiendomme vare til forskjellige Tider skjænkede Klostrene af Kronen, og netop herfra hentede Kongerne en Beføielse til at indlægge deres Folk til Underhold paa Klostergodset, og det var Noget, som havde fundet Sted længe før Kong Hanses Tid, om det end i de senere Tider var hyppigere end før. Ikke anderledes forholdt

det sig med Beskikkelse af Lægfolk til Formænd eller Forstandere for de rige Klostre. Kongerne betragtede slige Klostre, hvis Jordegods tildeels hidrørte fra ældre kongelige Gaver, som et Slags Len, som de overlode til Mænd, hvem de undte vel, med Ret for disse til at oppebære alle Indtægterne, mod at afholde Udgifterne til Bygningernes Vedligeholdelse og Godsets Bestyrelse, og overlade Klosterboerne saa Meget, som behøvedes til deres passende Underhold. Dette var ogsaa gammel Skik, der tiltog med Tiderne. Men om der end i Geistlighedens Klager var megen Overdrivelse og liden Hensyntagen til de forandrede Tidsforhold, saa kan man dog ikke drage i Tvivl, at megen Misbrug og mange Overgreb i alle disse Punkter havde fundet Sted i Kong Hanses Tid. Det var forbudt i hans Haandfæstning at blande sig i Bispevalg og andre Kirkens Valg, og han gjorde det alligevel idelig; det var forbudt i samme Haandfæstning at befatte sig med Kirkens Bønder eller besvære Klostrene; men han tog lidet Hensyn dertil; Forbudet gjentoges i Christiern den Andens, men ligesaa galt eller værre blev det.

I Rigsraadets næste Punkt lyser dets hele Vrede frem i de fyldige og kraftige Udtryk, det bruger. Den tredie Artikkel, hedder det, som forbyder, at drage nogen Vanbyrding Adelen over Hovedet, er ikke holden. »De Vanbyrdige og de, som have kjøbt sig adelig Frihed, have Slot og Len og ere Landsdommere, havende Regimente inde baade over Kirken og Ridderskabet; Rigets Raad vil det ingenlunde længer tilståede, at gode Mænd (Adelsmænd) skulle saaledes forhaanes, men vil, at der skikkes andre udi hines Sted, som fødte ere af Riddere og Svende, og som Gud og Retviished elske».

Af beslægtet Indhold er følgende alvorlige Besværing: »Den Artikkel i Haandfæstningen (den 21de), at hverken

Kongen eller hans Hustru eller Børn maae kjøbe eller tilpante sig Jordegods fra Ridderskabet, og ei heller ufrie Mænd kjøbe eller tilpante sig frit Gods, den er ikke holden. Hvad Jordegods Niels Clemitsen eller andre hans Lige have med Urette trængt Ridderskabet eller Kirken fra, det skal komme til dem og deres Arvinger igjen. Hvad de have kjøbt med Kronens Penge, det skal efter Niels Clemitsens og lignende Folks Død sælges for skjælligt Værd til Ridderskabet, og Kronen skal have Pengene igjen. Og hvad Gods Niels Clemitsen har faaet fra Kronens Bønder, det skal de have tilbage under Skat og Leding« (det vil sige som Selveiendom).

Kort, men indholdsrig, er en Ankepost, som hører herhid: »Den Artikkel (den 24de), at Ingen skal tages udi Rigets Raad uden Rigets Ædlinge, er ikke holden«. Det var et svært Brud paa Forfatningen.

Ved dette Punkt kan ikke sigtes til nogen Anden end den ovennævnte Niels Clemitsen; thi Rigsraadets øvrige Medlemmer vare fuldbyrdige Adelsmænd; men han var borgerlig født, og altsaa, skjøndt adlet, en Vanbyrding. Det er at beklage, at Kong Hans, naar han lod sin Naade falde paa en Borgerlig og hævede ham ud over sin Stand, var saa uheldig i sit Valg og derved paa en Maade retfærdiggjorde Rigsraadets Indskriden, naar det som en aarvaagen og nidkjær Vogter af Adelens Enerettigheder stødte denne Ukaldede ud af Døren til Helligdommen. Thi Niels Clemitsen var en lav Natur, der, efterat han var stegen i Veiret, kun udmærkede sig ved Hovmod, Gjærrighed og Haardhed. Han tjente først Kong Hans som Skriver og nævnes som saadan i Aaret 1491, men han satte sig i denne Stilling saa fast i Kongens Gunst, at denné gav ham Skjold og Hjælm som Adelsmand, beskikkede ham til Landsdommer i Jylland, gav ham Foræringer i Jordegods, forlenede ham med det

vigtige Slot Kallø og dets store tilliggende Lensgods, ja gjorde ham i Aaret 1505 eller tidligere, til usigelig Harme for de gamle adelsbaarne Slægter, til Medlem af Rigsraadet. De andre Rigsraader vilde intet Samqvem have med ham, og han maatte, siger en gammel adelig Optegnelse, »sidde nederst paa Bænken udi Danmarks Riges Raad«. Adelen hadede og foragtede ham, og hans Færd gjorde ham ikke værdig til Ære hos nogen Stand. Han var en haard Skattefoged, der med ubønhørlig Strængthed gjorde Kronens Ret gjældende, og søgte at udvide dens Indtægter over det Vanlige; men især gik hans Stræben ud paa at berige sig selv og samle Jordegods. Han forskede i gamle Dokumenter for at komme efter, om ikke Kronen havde Ret til dette eller hiint Gods, gjorde Indberetning derom til Kongen, og plagede nu en nu en anden af Jyllands adelige Slægter eller myndige Prælater med længst forglemte Krav. Saa gammelt adeligt Blod som Podebuskerne og Kaaserne og flere Andre havde at beklage sig deels over Vanbyrdingens Hovmod deels over Lensmandens Overgreb og Rovsyge. Han aagrede med sine og Kronens Penge, købte og pantede overalt, hvor han havde udspidret nogen Leilighed til fordeelagtig Godserhvervelse. Naar en Adelsmand var kommen paa Knæene, eller en adelig Enke efterladt i stor Gjæld, var han tilrede med Laan af rede Penge mod Pant i Godset, og Enden paa det blev, at Besidderne maatte gaae fra Gaard og Eie. Han lod sig ogsaa overdrage tvivlsomme Sager og købte uvisse Fordringer. Som en dreven Lovkyndig forstod han at sætte sine Fordringer igjennem til Rettens yderste Grændser og selv derud over. Paa denne Maade kom han i Besiddelse af Herregaarden Avnsbjerg i Lysgaard Herred, som han skilte Løvenbalkernes Slægt ved. Først mange Aar efter hans Død fik Familien ved Proces en

Deel af Rovet tilbage. Det frie Bondegods var ikke sikkrere for ham end Adelens. Han laante Penge ud til Bønder, der vare komne i Forlegenhed, og tilpantede og tilkøbte sig den ene Bondegaard efter den anden. — Christiern den Anden maatte lade ham falde som et Offer for Adelens Vrede og afsætte ham fra hans Embede som Landsdommer i Jylland og Lensmand paa Kalløslot; men Kongens Naade beholdt han ligefuldt. Han blev strax efter Afsættelsen forlenet med tre Herreder i Jylland og inden lang Tid igjen Lensmand paa et Slot, Aalborghuus, saaledes at han tillige beholdt sine tidligere Len. Hvad der foruden det Øvrige saa høiligen havde opbragt Adelen imod ham, var, at han af Kronen lod sig bruge som et Redskab til at omgaae Haandfæstningens Bud. Det var i Kong Hanses Haandfæstning, som ovenfor bemærket, forbudt Kronen at erhverve sig adeligt Gods. Men som Adelsmand, om end ikke født Adelsmand, var det ham efter de hidtilgjældende Regler uformeent at købe saa meget adeligt Gods, han vilde. Og han købte ikke blot for sig selv, men ogsaa for Kronen med Penge, som denne forstrakte ham, og dette dreves, som det synes, efter en meget stor Maalestok. Hvor sammenfiltret hans Forhold til Kronen har været, sees deraf, at da han døde (sidst i Aaret 1517 eller Begyndelsen af 1518), blev baade hans Gods og hans rede Penge tagne i Besiddelse af Kronen, og til denne indbetaltes ogsaa hans udestaaende Pengefordringer. En Deel af Godset fik Enken og Børnene af kongelig Naade tilbage, Adskilligt bortgav Kongen til Andre, det Øvrige blev ved Kronen²³.

Rigsraadet havde i de sidstanførte Ankeposter ikke taget læmpelig paa Kong Hans; endnu haardere og mere umiddelbart rammende Kongens Person ere følgende Ytringer: »Den ellefte Artikkel siger, at Kongen ikke skal troe Sagn paa Nogen, uden han vil angive sin Sagns-

mand, saa at Sagen kan komme for Rette i Rigsraadet; men det er meget at befrygte, at Mange ere komne i Ulykke, fordi den Artikkel ikke er bleven høldt«. Og især det derefter følgende: »Danmarks Riges Raad maa klage over, at nogle af deres Medbrødre ere komne paa Kongens Skrivelse og have derover mistet deres Hals, uden at Ret er eftergangen«.

Det er særdeles mærkelige Udtryk om Kong Hans. Enhver tænker strax paa den ulykkelige Poul Laxman, og vistnok er han en af dem, Rigsraadet ved hine Ord har havt for Øie, ihvorvel der gik Ret over den myrdede Mand, men en Ret, som rigtignok ikke var bedre end Uret. Men Rigsraadet taler om flere, og det endog Medlemmer af Rigsraadet («nogle deres Medbrødre»). Udtrykket »Medbrødre« maa imidlertid dog vel kunne forstaaes blot om adelige Standsfæller, da det næppe er troligt, at et Mord paa en Mand i saa anseelig en Stilling som en Rigsraad skulde være blevet aldeles uomtalt af Historien. Tanken glider vel hen paa den norske Rigsraad Knud Alfsen, men om ham kan der næppe være Tale; thi han faldt for privat Hævn, og myrdedes i Norge, saa at heller ikke Rigsraadets Udtryk, der forstærker det Stygge i Kongens Handlemaade, at de kom paa Kongens Skrivelse og altsaa vare berettigede til at vente sig Tryghed, finder Anvendelse paa ham. Blandt de »Mange«, som bleve ulykkelige, fordi Kongen lod sig forlede af falske Angivere og hemmelige Anklagere, kan man uden Tvivl regne Rentemesteren Anders, hvis Hærettelse Kongen selv siden bittert fortrød. Tager man begge Rigsraadets Udtryk sammen, at »Mange« bleve ulykkelige under Kong Hans, fordi han troede løse og ubeviste Paasagn, og at »flere« Mænd af adelig Stand, som kom til Kongen, trygge ved hans Skrivelse, mistede deres Hals uden Lov og Dom, og betænker, at disse

Sigtelser fremføres i en Skrivelse til denne Konges Søn som vitterlige og uomtvistelige Kjendsgjæringer: da bliver der grundet Formodning om, at adskillige Flere end de, Historien melder om, ere faldne som Slagtoffer for den Mistænksomhed og Grusomhed, der bemestrede sig Kongen, naar Melankoliens mørke Aander faldt over ham.

Der er endnu mange andre svære Anker over Kong Hanses Regjering og hans Misligholdelse af Haandfæstningen. Det bebreides ham, at han tværtimod den tolvte Artikkel Rigsraadet uadspurgt har paalagt Skatter: han skrev blot til de enkelte Rigsraader og forlangte, at de skulde samtykke; »og derover ere menige Kjøbstædmænd saa forarmede, at de ei formaae at betale deres aarlige Afgifter«. Ligesaa lidet havde han iagttaget den Bestemmelse (den 25de), at Rigets Tressel*) og Breve skulde gjæmmes paa Kallundborg under Opsyn af to geistlige og to verdslige Herrer, og aarligt Regnskab over Rigets Indtægt og Udgift aflægges for Kongen og Rigsraadet. Det Samme gjælder om den 27de Artikkel, at Kong Hans skulde betale sin Faders Gjæld og holde hans Breve, og om den 39te, at de, som med Urette havde mistet deres Gods, skulde have det tilbage. Formedelst Misligholdelsen af disse tvende Artikler havde mange menige Indbyggere i Riget og flere Herrer baade i Raadet og uden Raadet lidt store Tab. Som Exempel anføres Hr. Niels Eriksen Rosenkrands, Christiern den Andens egen Hofmester, der endnu ikke var sat i Besiddelse af Valle med dets store tilliggende Gods, som Kronen med Urette besad, og som det allerede for 30 Aar siden i Kong Hanses Haandfæstning var bestemt, at den skulde give tilbage til Birgitte Olufsdatter Thott, med hvem Niels

*) Det er: Skat, af thesaurus, trésor.

Eriksen siden blev gift. — Fremdeles: skjøndt det var forbudet i den sextende Artikkel ved kongelige Breve at gribe ind i Retspleien og drage Nogen fra sit rette Værnething, saa bleve Sager dog dragne did, hvor de vilde give flest Penge (nemlig i Sagefald til Kongen); og den Bestemmelse (den 18de), at nogle Rigsraader tilligemed Bispen i hvert Stift skulde holde Retterthing med Fuldmagt til at ransage og dømme i Trætter om Jordegods og Eiendom, der tilhørte Kronen, Kirken eller Adelen, var ikke skeet Fyldest, og derfor havde mangan en Adelsmand lidt Uret baade paa Skove, Fiskeri og Jagt.

Et vigtigt Punkt i Rigsraadets Besværinger er det, som handler om de Misligheder, hvortil Forbud mod Udførsel af Rigets Varer havde givet Anledning. Saadanne Handelsforbud vare baade i ældre og senere Tider overmaade hyppige, og da de grebe ind i saa Manges Interesser, Høies som Laves, var der allerede i den første Haandfæstning (1320) vedtaget Bestemmelser sigtende til at forebygge Misbrug af slige Forbud, navnlig fra Kongens og hans Embedsmænds Side; og i Tidernes Løb havde man med voxende Aarvaagenhed ved gjentagne og atter gjentagne Bestemmelsér søgt at lukke Veien for en letsindig og ufornoden Anvendelse af Handelsforbud og for deres Benyttelse til Tilfredsstillelse af ulovlig Vindesyge. Men det hjalp ikke, Fristelsen var for stor for Kongerne og deres Embedsmænd til at gjøre sig Pengefordeel af Handelsforbudet ved at tilstaae Enkelte, som kunde betale, Frihed til Udførsel, eller ved selv at udføre Varer, medens det var Andre forbudt. Misbrugene bleve stedse større og større. Hvorledes det gik under Kong Hans, sees af Rigsraadets Klage: naar Forbud var forkyndt, sendte dog de kongelige Fogeder og Embedsmænd selv Varer ud og toge Penge af Andre for at give

dem Tilladelse til det Samme; og det engang udstædte Forbud mod Udførsel blev ikke, som Haandfæstningen byder, formelig hævet ved en Rigsraadsbeslutning, men Enhver, som vilde handle, maatte købe sig Fogdernes Bevilling dertil. At der i Rigsraadets Yttringer om dette Punkt ikke er noget synderlig overdrevet, lader sig af mange Breve fra Kong Hanses Tid godtgjøre.

Men i flere Punkter er Rigsraadet aabenbar uretfærdigt mod Kong Hans. Saaledes naar det vælter Skylden for Krigen med Hansestæderne over paa Kongen og udleder den derfra, at han eller hans Embedsmænd havde udøvet Strandretten strængere, end Loven gav Medhold, naar Skibe forliste og Gods og Vrag drev i Land; Krigen med Hansestæderne havde ganske andre Aarsager, om det end kan være rimeligt nok, at de kongelige Fogeder have gjort sig ulovlig Fordeel af Strandretten. Ligesaa ubilligt er det, naar Rigsraadet bebreider Kong Hans, at Sverrig havde skilt sig fra de andre Riger, og mener, at det ikke vilde være skeet, hvis den Bestemmelse i Haandfæstningen var bleven opfyldt, at 9 Rigsraader, 3 fra hvert Rige, eengang aarligen skulde komme sammen for at handle om Rigerne Mellemværende. Tværtimod, fordi Rigerne vare splidagtige og Sverrig ikke vilde være med i Foreningen, kom hine Møder ikke istand. Meest paafaldende er imidlertid Rigsraadets Bemærkninger om den 19de Artikkel i Kong Hanses Haandfæstning, som foreskrev, at Kongen ikke uden Rigsraadets Samtykke maatte begynde Krig eller indkalde fremmede Krigsfolk i Landet. Det paastaaer, at denne Artikkel af Kong Hans ikke er bleven overholdt, og, tilføier det, »derover have baade Rigets Adel og menige Indbyggere, Gud bedre det, fanget mærkelig uforvindelig Skade baade i Ditmarsken, og i Sverrig og i Krigen med Hansestæderne«. Men det er aldeles utroligt, at Kongen

nogensinde skulde have begyndt Krig imod Rigsraadets Villie, om der end i Raadet kan have været Meningsforskjel mellem de enkelte Medlemmer om det Rigtige eller Urigtige deri. Og desuden var Krigen baade med Hansestæderne og Sverrig ikke frivillig, men paatvungen og uundgaaelig, naar ikke Rigets Ret, Ære og Fordeel aldeles skulde sættes tilside.

Dette er det Vigtigste af den lange Række af Anker og Besværinger over Kong Hanses Regjeringsførelse. Ved enkelte af dem kan man skjønne, fra hvilke Landskabers Rigsraader eller Adel, de hidrøre. Saaledes kom det, der siges om Fastsættelse af Fredkjøbsbøderne, fra de jyske Herrer; Anfaldet paa Niels Clemitsen ligeledes fra Jyderne, og Bemærkningerne om Forholdet til Sverrig vistnok fornemmelig fra de skaanske Herrer, der laae nærmest for Døren, naar Krig udbrød. Skaaningernes Røst er det ogsaa, som høres, hvor der i Adels Andragende er Tale om Erstatning af Krigsskade, understøttet tillige af Herrerne fra nogle af Smaaøerne, hvor Lybekkerne i sidste Feide vildt havde hærjet.

Disse Besværinger indsendte nu Rigsraadet gennem Kantsleren til Kongen, ledsagede af et Udkast til Haandfæstningen, der var affattet i Henhold baade til dem og til den menige Adels Andragender. Kongen gjorde her ved sine Anmærkninger, foreslog Forandringer, Læmpelser, Tilføielser, Udslettelser. Forslagene gik gjentagne Gange frem og tilbage. Kongen var meget maadeholden i sine Ytringer, mere selvbehersket og vogtende paa sine Ord end Rigsraadet. Den skriftlige Form gjorde det lettere for ham at skjule den Vrede, der uden Tvivl meer end eengang er opluet i hans hæftige Sjæl ved Rigsraadets hensynsløse Ytringer. Til det Meget, der sagdes om hans Fader, tog han kun en enkelt Gang Hensyn, og i rolige Udtryk. Forresten har han vel

overladt til Kantsleren mundtlig at forsvare og retfærdiggjøre sin Fader, saavidt det lod sig gjøre. Han maatte ogsaa være sindig og rolig, thi Affattelsen af Haandfæstningen beroede ganske paa Rigsraadet og det var ikke Øieblikket nu at prøve Styrke med det, naar man kunde slippe nogenlunde igjennem med det Gode. Han gjorde ogsaa betydelige Indrømmelser, i de fleste Tilfælde dog mindre i saadanne Punkter, som vedrørte Regjeringsmagten, end i dem, der angik Kronens Indtægter og andre Fordele; og paa den anden Side viste Rigsraadet sig i enkelte væsentlige Henseender eftergivende for hans Forestillinger.

Han samtykkede i Artiklen om Kirkens frie Valg af Bisper og Prælater; men tilføiede dog, om han ved sin Skrivelse anbefalede og understøttede Valget af en Mand, som kunde være Kirken og Riget nyttig, saa skulde det ikke betragtes som en utilbørlig Indblanding; med Vold og Magt vilde han Ingen indtrænge. I Haandfæstningen blev dette Punkt ogsaa mindre skarpt affattet end før, og navnlig bortfaldt den besynderlige og efter de gjældende Forhold lidet kirkelige Erklæring, at pavelige Breve, som i slig Anledning erhvervedes, ingen Betydning skulde have. — Med Hensyn til Borgeleier i Klostrene begjærede han, at det deri maatte blive som det havde været i hans Faders og Farfaders Tid, og bad Rigsraadet betænke Kronens Leilighed og knappe Indtægter; dersom ellers nogen Mislighed fandt Sted med Borgeleierne, vilde han herom træffe saadanne Anordninger, at Alt herefter skulde gaae skjælligen og redeligen til. Dette Punkt fik ogsaa den Læmpelse i Haandfæstningen, at det skulde beroe paa en fri Overeenskomst mellem Kongen og Klostrenes Forstandere; og de forhadte Lægfolk, over hvis Beskikkelse til Klosterforstandere der saa bittert havde været klaget, omtales ikke med et Ord, saa at

det altsaa herefter ikke kunde betragtes som ulovligt, om Kongen paa den ovenomtalte Maade forlenede en Lægmand med et Kloster. Det skete ogsaa idelig. — Med Hensyn til Adelsens og Kirkens Bønder indrømmes, at de, saaledes som i Kong Hanses Haandfæstning var fastsat, skulde være frie for Ægt og Gjæsteri og al kongelig Tyngde og Trældom, og at hverken Kongen eller hans Fogeder paa nogen Maade maatte indblande sig i deres Forhold til Godseieren. Kun den Forpligtelse, som fra Arildstid havde paahvilet dem til i Forening med de øvrige Bønder at age Kongens Fadebur, naar han drog igjennem Landet (i Kong Hanses Haandfæstning stod tillige, at befordre Kongens Mænd, som reiste i offentligt Ærinde), krævede Kongen bevaret; men i Anledning af Adelsens hæftige Klage over, at dens Bønder overbebyrdedes, lovede Kongen med det allerførste at ordne denne Sag saaledes, »at Ægten blev mulig og gik ret omkring uden Vild«. Endvidere gjorde Kongen et Forbehold af Kronens Ret i den Tvist, som var mellem den og Kirken om visse Bønder, over hvilke begge paastode at have Herskabsret, eller som det kaldtes »Forsvar«, det vil sige Ret til at opbære Sagefald af dem, tilligemed Gjæsteri og andre Ydelser. Dette førte til den Bestemmelse i Haandfæstningen, at de Kirkens Bønder, som Kronen i 40 Aar «uildet og ukjært» havde havt i Forsvar, skulde fremdeles blive derunder; og de Bønder, som Kirken i 30 Aar paa lignende Maade havde havt i Forsvar, skulde den fremdeles beholde. (Man seer Kirken slap lettere til Hævd, 10 Aar kortere end Kronen). Der var den samme Strid mellem Adelen og Kirken som mellem Kronen og Kirken; med Hensyn hertil bestemtes, at Adelen skulde have Forsvaret af de Kirkens Bønder, som deres Forfædre havde givet til Kirken, naar Fundatsen saa bestemte; hvad der med Urette besades enten

af Kirken eller Adelen, skulde gives tilbage. — Om Kongens og Adelen Jagtret synes der at have været en gammel Strid i Riget; Kongerne synes i den ældre Tid at have anseet sig beføiede til at jage, hvor de vilde, og senere at have forbeholdt sig visse Rettigheder med Hensyn til Sturvildtet. Allerede i Haandfæstningen fra 1326 findes Bestemmelser om Jagten rettede mod Overgreb fra Kongernes Side; og Adelen havde i sit Andragende reist hæftige Klagemaal baade om Jagt og beslægtede Rettigheder fornemmelig i Skove, som den ikke eiede heelt, men som Kronen tillige havde Lod og Deel i. I sit Svar til Rigsraadet erklærede Kongen, at han ikke vilde befatte sig med Jagt paa Adelen Enemærker, men i Fælledsskovene paa Falster forbeholdt han sig, at Ingen maatte lade slaae Adelvildt (Sturvildt, Kronvildt) uden Kongen selv og hans Embedsmænd, som fra Arildstid havde været Brug. Dette optoges i Haandfæstningen tilligemed udførlige Bestemmelser om Adelen og Prælaternes Ret til forholdsmæssig Andeel i Jagt, Tømmerhugst og Oldengæld i alle Rigets øvrige Skove, som de havde Lod i tilligemed Kronen, ligesom ogsaa til Fiskeri i Fælledssøerne.

Den største og vigtigste Indrømmelse fra Kronens Side, og den fordelagtigste for Adelen, hvilken denne Stand ogsaa ved at stille den forrest i Rækken af sine Begjæringer havde viist, at den lagde fortrinlig Vægt paa, bestod i en overordentlig Udvidelse af Adelen Ret til Sagefald af dens Bønder. Da de allerfleste Straffe i denne Tid endnu bestode i Pengebøder, gav denne Forandring Adelen Udsigt til en rig Forøgelse af dens Indtægter, medens den til samme Tid medførte en tilsvarende Nedgang i Kronens Indkomster. Fra gammel Tid havde Adelen Ret til at hæve en Deel af de Bøder, hvori deres Bønder ved de verdslige Domstole bleve dømt (i geist-

lige Sager tog Kirken Bøderne). Allerede Valdemars jydsk Lov af 1241 tilkjender Hærmændene Ret til Tremarksbøder af deres Bønder. I den første Haandfæstning (1320) bevilges det Adelen at hæve 3 eller 9 Marks Bøder, alt eftersom Vedtægt var i vedkommende Landskab, og Mere, om de dertil vare særlig berettigede. I den følgende Haandfæstning (1326) gjentages dette, og der tilføies Ret til Fredkjøbsbøder for Manddrab, »saaledes som Adelen har i Sjælland«. Men dette Tillæg om Fredkjøb forsvinder, mærkeligt nok, igjen af de følgende Haandfæstninger og der er efter den Tid lige til 1513 ikke Tale om andet end 3 og 9 Marks Bøder. Derimod var det rigtignok ikke sjældent, at de følgende Konger benaadede nu denne, nu hiin Adelsmand med 40 Marks Bøder og al kongelig Rettighed. Ved nærværende Leilighed var, som vi have seet, Adelens Ideal de Rettigheder, som deres Standsfæller, Ridderskabet i Holsteen og Sønderjylland, besade, og dertil hørte paa denne Tid ikke blot samtlige Bøder, men tillige Hals og Haand og Domsmagt over deres Bønder. Saavidt gik imidlertid Kongen ikke i sin Indrømmelse. Han tilstod ikke saa Meget, som Adelen havde begjæret, og han gjorde Forskjel mellem den menige Adel og Rigsraadsmedlemmer og Prælater. Men selv saaledes indskrænket var det en vidtgaende Indrømmelse, som blev Kongen afnødet. Kongens Svar til Rigsraadet lød saaledes: »Hans Naade samtykker, at Rigets Raad og menige Prælater udi Riget nyde og beholde alle kongelige Sager og Rettigheder af deres egne Vordnede og Tjenere; og menige Ridderskab udi Riget 40 Marks Sager og der forneden (og derunder) undtagen Fredkjøb«. Og dertil knyttede han den Forventning, »at de vilde være des velvilligere mod hans Naade og vide og ramme hans Bedste, og samtykke en almindelig Landehjælp (Skat) over alt Riget udi Fremtiden«.

Rigsraadsmedlemmer og Prælater fik blandt Andet herved den Forret for den menige Adel, at naar en Bonde paa deres Gods forbrød sin Boeslod, tilfaldt den dem, eller, hvis Sagen forligtes, Fredkjøbsbøderne. Men denne Undtagelse af Fredkjøbsbøder behagede ikke Adelen: i Haandfæstningen faldt Undtagelsen bort. Da Hertug Frederik fra Gottorp 10 Aar senere blev Konge, kom den danske Adel sit Ideal endnu nærmere. En anden ligeledes stor Indrømmelse, om den end i Vigtighed ikke kunde maale sig med den forrige, bestod deri, at Kongen samtykkede i Adelens Begjæring, at Adelskab herefter i Regelen kun skulde tildeles dem, der gjorde sig fortjente dertil ved udmærkede Krigsbedrifter. Undtagelse kunde vel gjøres, men saa behøvedes dertil hele Rigsraadets Samtykke. Herved var Døren saa godt som lukket for den forhadte Kjøbe-Adel, og den Fare forebygget, at saa Mange skulde trænge sig ind i Adelens Rækker, at Værdien af dens Rettigheder derved formindskedes. Thi jo flere der bleve deelagtige i Standens Særret til indbringende Embeder og ærefulde Stillinger, desto mindre Værd fik denne Ret for hver Enkelt. Han kom ogsaa Adelen imøde med Hensyn til dens Ønske om de kongelige Regnskabs- eller Fadeburs-Len, idet han lovede, at han »med Tiden« vilde unde Rigets indfødde Ædlinge de Len, som nu laae til Kronens Slotte, men før pleiede at gaae i Forlening.

Saa megen Indrømmelse krævede nogen Gjengjæld. I sine Bemærkninger til Rigsraadets Udkast yttrede Kongen: «Den Artikkel, at Ingen skal antvordes Slot eller Len eller afsættes derfra uden med de bedste Rigsraaders Raad udi den Landsende, som Slottene ere beliggende udi, den begjære vi maa forvandles og formildes«. Denne Rigsraadets Indflydelse paa Udnævnelsen af Lensmænd og Slotsbefalingsmænd var en svensk Indretning, som under Rigernes Forening var indkommen til

Danmark. Den forekommer i Christoffer af Bayerns svenske Haandfæstning af 1441²⁴, og var allerede længe forud brugelig i dette Rige. Derefter optoges den i Christiern den Førstes danske Haandfæstning og derpaa atter i Kong Hanses af 1483, der var beregnet paa alle tre Riger. Christiern den Anden var den første Konge, som vides at have reist Indsigelse mod denne Bestemmelse, og med saa meget Held, at den virkelig forsvandt af hans Haandfæstning. Rigsraadet føiede sig. Dette var en vigtig Befæstelse af Regjeringsmagten, men ogsaa aldeles nødvendig, naar Kongen ikke skulde være en reen Skygge. Thi havde han ikke Raadighed over Rigets Slotte og Len, og Magt til i det Mindste blandt Adelen at vælge til sine Embedsmænd og Befalingsmænd hvem han vilde, saa havde hans Myndighed i Riget ikke stort at betyde. Uden Tvivl har denne svenske Indretning, der stod i Strid med den historiske Udvikling i Danmark, ikke ret slaaet Rod eller faaet praktisk Betydning; thi havde den det, havde Rigsraadet allerede i et halvt hundrede Aar eller længre virkelig udøvet denne Magt og smagt dens Behagelighed: kan man antage for givet, at det ikke nu vilde have ladet sig den betage.

Ikke synderlig anderledes forholder det sig med en anden Bestemmelse, som ligeledes skriver sig fra Sverrig, den, at ledige Pladser i Rigsraadet ikke maatte besættes uden med dettes Deeltagelse i Valget. I Forbindelse med den nys omtalte egnede den sig til at gøre Kongens Umyndighed under Rigsraadet fuldstændig. Den findes ligeledes i Christoffer af Bayerns svenske Haandfæstning og var længe forud gjældende i Sverrig. I Christiern den Førstes kortfattede Haandfæstning nævnes den ikke udtrykkelig, men kan godt være underforstaaet under adskillige vide og omfattende Udtryk om Rigsraadets Magtfuldkommenhed, som forekomme i dette

Aktstykke. Derimod i Kong Hanses Haandfæstning af 1483, ved hvis Affattelse de svenske Forhold øvede saa betydelig en Indflydelse, indføres den med bestemte Ord. Men det gjælder det samme om denne som om den foregaaende Bestemmelse, at den ikke synes at have slaaet Rod i Danmark eller under de foregaaende Konger at være kommen til nogen egentlig Anvendelse. Den gik ud af Christiern den Andens Haandfæstning, og faldt endog, som det synes, stiltiende bort. Der er i det Mindste ikke i de rigtignok ufuldstændige Papirer, vi nu have, Spor til, at derom har fundet nogen Forhandling Sted mellem Kongen og Rigsraadet. Bestemmelsen kom iøvrigt, skjøndt i noget forandret Skikkelse, siden frem igjen, men seent, ikke før i det syttende Aarhundrede, da Rigsraadet havde gjennemløbet sin hele Udvikling til stedse stigende Magtfylde, men ogsaa stod nær ved det bratte Fald, der for stedse gjorde Ende paa dets Vælde og Regimente i Danmark.

Ved Siden af dette er den Indrømmelse af mindre Betydenhed, at Rigsraadet paa Kongens Bemærkning om, at den Bestemmelse, at Rigets Skat og Breve under Opsyn af 4 Rigsraader skulde gjæmmes paa Kallundborg, ikke længer passede til Tiderne, lod dette Punkt gaae ud. I Anledning af de stærke Udtryk, som Udkastet brugte om Geistlighedens Uafhængighed af verdslig Ret og Dom, forlangte Kongen nøiere Forklaring om, hvilke Sager der burde rettes og behandles ved geistlig Domstol og hvilke ved verdslig. Det havde kun tilfølge, at der til vedkommende Artikkel føiedes de to Ord: »uden Jorddele«; det vil sige, at Tvist om Jordegods skulde afgjøres efter verdslig Ret, hvad ikke var noget Nyt.

En af Forfatningens Hjørnestene var, at Rigets Slotte og Len, og dermed altsaa hele Landets Krigsmagt, saasnart Kongen var død, skulde staae under Rigs-

raadets Befaling. Denne Bestemmelse var naturligviis i Rigsraadets Udkast optaget i samme skarpe Udtryk, hvori den findes i Kong Hanses Haandfæstning. Men Rigsraadet havde hertil føiet noget Nyt, nemlig at Kongen ikke af Rigsraadet eller Landets Indbyggere maatte begjære, at hans Søn eller nogen Anden i hans Levetid maatte vælges til at blive Konge efter ham. I Haandfæstningerne findes vel tidligere jævnlig udtalt, at Danmark skulde være og blive et Valgrige og efter Kongens Død have sit frie Kaar; men et formeligt Forbud mod, at Kongen i sit Live bestræbte sig for at faae sin Søn valgt til Efterfølger, findes ikke, uden naar man gaaer meget langt tilbage i Tiden, og endda kun een Gang, nemlig i Haandfæstningen fra 1326, som kom istand under ganske særegne Forhold, den Gang Grev Geert under Oprør og Forvirring i Riget en kort Tid fik sat sin Myndling den sønderjydske Hertug Valdemar paa Thronen. Ogsaa var Kong Hans allerede som Barn og i sin Faders Live valgt til Thronfølger, og ligesaa Christiern selv. Men netop dette sidste Valg fortrød bittert en Deel af Rigsraadets Medlemmer, allerhelst da det var skeet uden Forbehold af Rigsraadets Magt over Slotte og Len indtil Kroningen eller Haandfæstningens Vedtagelse. Kong Christiern tykte meget ilde om dette Tillæg. Han begjærede, at det maatte »slettes«. Men Rigsraadet var stivt i dette Punkt, og det blev ikke »slettet«. Endelig gjorde dog Flerheden et Slags Indrømmelse, hvorved denne Bestemmelse i Haandfæstningen kom til at faae en ganske besynderlig Form. Først indskjærpes, at alle Slotte og Len ufravigelig skulde holdes til Rigsraadets Haand, saasnart Kongen var død, og det skulde betragtes som et Brud paa hans Konge-Ed, om Lensbrevene anderledes affattedes; og ligeledes forpligtes han til ikke at »begjære« af Rigsraadet eller Indbyggerne, at hans

Søn eller nogen Anden i hans Levetid maatte vælges til Konge efter ham; men uagtet han ikke maa »begjære« det, saa tilføies der dog den modsigende Indrømmelse: »med mindre han kunde have det med deres Minde«. Det var paa een Gang at forbyde det og tillade det.

At Kongen skulde kunne sætte nogen Forandring igjennem i den Artikkel, som første Gang blev optagen i den ofte omtalte Haandfæstning af 1483, om Adelens udelukkende Ret til Forlening med Rigets Slotte og Len, var, efter Rigsraadets hæftige Udladelser om Kong Hanses Misligholdelse af dette Punkt, aldeles ikke at tænke paa. Han gjorde ikke engang Forsøg derpaa. Kun tilføiede han til sit Samtykke den beskedne Bøn: »Dog begjære vi, at Niels Clemitsen maa nogen Tid blive ved Lands-thing, som han nu er, for vor naadige Herre Faders Æres Skyld. Vi ville dog med det Snarest beskikke en Anden i hans Sted«. Niels Clemitsen mistede ogsaa snart efter, som det synes allerede i Begyndelsen af næste Aar, sit Embede som Landsdommer, og Artiklen kom i Haandfæstningen til at lyde saaledes: »Kongen skal styre, raade og regjere Danmark og Norge med Rigets gode Ædlinge, som fødte ere af Riddere og Svende, og antvorde dem og ingen Andre Slotte og Len, og om nogen Vanbyrdinge, som ikke Ædlinge fødte ere, have nu i Danmark eller Norge Slot, Len eller Lands-thing, da skulle de med det Første afsættes, og gode indfødte Rigets Ædlinge i deres Sted igjen sættes«. Det er første Gang, at Dommerembederne paa Lands-thingene udtrykkelig forbeholdes Adelen; men det var ganske rimeligt; thi disse Embeder vare meget indbringende, aflagte med rige og gode Len. Saaledes var nu hele den høiere Retspleie gaaet over i Adelens Hænder. Paa alle Rigets Landsting sade, eller skulde herefter sidde, lutter Adelige som Dommere; paa de Retterthing,

der to Gange om Aaret holdtes i hvert Stift, fældedes Dommene, naar Kongen ikke selv personlig var tilstæde, af Bispen og tre Adelsmænd; og paa Herredagene dømte det adelige Rigsraad.

Den sande og egentlige Grundvold for Adelen's Magt var dog ikke Bestemmelser i Love og Haandfæstninger, men i Danmark og Nordens andre Riger, som overalt i Verden, hvor en Adel har blomstret og hersket, en udstrakt Besiddelse af Jordegods og faste Eiendomme. Det var den altid rindende Kilde til Velstand og den faste Grundvold for Magt, Betingelsen for dennes Bevarelse og Udvidelse. Dersom denne Grund gled bort under Fødderne paa Adelen, vilde ikke nedarvede Vedtægter, endnu mindre nok saa høitidelige skrevne Bestemmelser kunne frelse den fra at synke ned til de andre Stænder og fra med dem at maatte dele den Magt og de Rettigheder, den hidtil havde nydt alene. Dette følte og forstod den danske Adel saare vel, og den undlod ikke i Tide at drage Omsorg for, at sikkre sig uformindsket og ubeskaaret det Omraade af Jordegods, som den engang var kommen i Besiddelse af; og fra Midten af det femtende Aarhundrede gjorde den det med en stedse stigende Aarvaagenhed, ligesom den havde en hemmelig Fornemmelse af, at den Tid maaskee ikke var fjærn, da de Vanbyrdiges Selvfølelse vilde være voxet saa stærkt, at de turde vove en Kamp med Adelen og reise sig mod dens Særrettigheder og tilrevne Herredømme, maaskee understøttede af Kongemagten, som heri ganske havde samme Interesse som de lavere Stænder. Imod Kronen og de Vanbyrdige, der begge i dette Punkt vare lige truende Fjender, rettede sig derfor Adelen's Forsynlighed. Som sædvanlig var den svenske Adel heri gaaet forud for den danske; men denne fulgte gjerne Exemplet. I en Forpligtelse til Sverrig udstædt af Christiern den Første

Aar 1457²⁵ forbinder han sig til, at hverken han selv eller hans Hustru eller Nogen paa deres Vegne skulde kjøbe eller tilpante sig noget Frelsesgods (frit, adeligt Gods); »thi derved fornedres Ridderskabet, Ledingstjenesten formindskes og deraf er tilforn stor Tvedragt og Uvillie opstaaet mellem Kronen og Frelset«. Dette optoges nu i den følgende Haandfæstning af 1483, der gjaldt for alle tre Riger, men fik tillige det Tillæg, at heller ikke ufri Mand maa pante eller tilkjøbe sig frit Gods. Begge disse Bestemmelser fik Plads i Christiern den Andens Haandfæstning, men fik atter, i Henhold til Adelens Andragende, et nyt Tillæg, nemlig at uadelige Arvinger ikke maatte beholde adelsfrit Gods. Dette fik i Kongens Haandfæstning følgende fyndige og bestemte Udtryk: »Døer den Mand, som ufri er født, men dog haver fanget Frihed, og lader efter sig frelst Gods, og haver ei fri eller frelse Arvinger, da skal det Gods derfor ei falde til Kronen (det vil sige: under Skat til Kronen) eller i nogen Ufrihed, men det skal falde til de næste Arvinger, skjøndt de ere ufrie; men de skulle det ikke beholde, men inden Aar og Dag efterat det er faldet, sælge det til dem, som frie ere, som ere Riddere og Svende, ihvor de kunne for redeligt Værd«. Saaledes kunde hverken ved Pant eller Kjøb eller Arv adeligt Gods komme i Andres Besiddelse end Adelsbaarnes. Men den mistænksomme Forsigtighed omgjærdede endnu den adelige Jordegodsbesiddelse med flere Værn. Dertil hørte den ganske nye Bestemmelse, som indførtes i Haandfæstningen, at hverken Kongen eller hans Hustru eller deres Fogeder og Embedsmænd maatte paatage sig Værgemaal for faderløse Børn, som besade adeligt Jordegods; og ligeledes den Anordning, at naar en fribaaren Qvinde eller Jomfru giftedes fra Kongeriget ind i Slesvig, eller Holsteen eller andensteds ind i Tydskland, saa skulde hun ikke

have frit Jordegods, men kun Penge til Medgift. Lignende Sigte havde ogsaa Bestemmelsen, at ingen Adelsmand kunde forbyrde sit Jordegods til Kronen, uden han førte Avindskjold mod Riget. Dette sidste var vel ikke Nyt, men var tidligere indbefattet under den videre gaaende Sætning, at Jordegods forbrødes ved Majestætsforbrydelse.

Ligeover for den nu saa fast omværnede Uryggelighed af den adelige Godsbesiddelse, stod paa den anden Side den Sætning, at Adelen heller ikke maatte drage under sig frit Bondegods, hvorved Bondestanden fornædredes og Kronens Skat og Indtægt formindskedes. Det var saaledes gammel Ret i Riget, og Dronning Margrete udtalte det bestemt i en Forordning af 1396²⁶. I de ældre Haandfæstninger findes vel Intet derom, men i Christiern den Andens hentydes dog dertil, forsaavidt det leilighedsviis bemærkes, at Adelen ikke uden Kronens Tilladelse maatte mageskifte sig Bondegods til, altsaa endnu mindre købe det eller ved andre Midler sætte sig i Besiddelse deraf; og i senere Haandfæstninger findes udtrykkelige Forbud herimod. Men der var den Forskjel, at de Bestemmelser, der betryggede det adelige Jordegods mod Formindskelse, bleve strængt overholdte, hvorimod de, der skulde værne om det frie Bondegods, til stor Ulykke for Landet bleve misagtede og tilsidesatte.

Der var endnu andre karakteristiske Bestemmelser i Christiern den Andens Haandfæstning, som dels ligefrem gik over fra de ældre, dels i Henhold til Adelens Andragender og Rigsraadets Bemærkninger indkom som nye. Den Artikkel, hvorved Oprør erklæredes for lovlig, naar Kongen brød Haandfæstningen, indførtes med endnu skarpere Udtryk end før. Den kom ogsaa til at staae i den næste Haandfæstning, Frederik den Førstes; men

efter Grevefeiden blev man betænkelig og lod den gaae ud, da det havde viist sig, at ogsaa Borger- og Bondestand kunde faae i Sinde at blande sig i Spillet. At Adelen og Geistlighedens Skattefrihed for deres Personer og Jordegods (for saavidt de selv dreve det) i vide Udtryk stadfæstedes, følger af sig selv; ligesaa bekræftedes deres Bønders Frihed for Skat og al kongelig Tynge, hvilken Fritagelse dog ikke gjaldt alle de Fæstebønder, en Adelsmand eller Prælat havde, men kun dem, som boede i Nærheden af Hovedgaarden og til den gjorde Hoveri eller Ugedagstjeneste. Paa det øvrige Land og paa Kjøbstæderne kunde Kongen ligesom tidligere kun paalægge Skat med Rigsraadets, Prælaternes og Adelen Tilladelse og »nogen Almues« Samtykke. Til nye Love hørte i det Mindste Rigsraadets Samtykke, og Krig kunde naturligviis ikke begyndes uden dets Minde. Anlagde Kongen i hvilken-somhelst Anledning Sag mod en Adelsmand, da maatte den hverken komme for Herredsting eller Landsting, men Rigsraadet alene skulde dømme Kongen og Adelsmanden imellem. I Æressager (og disse gaves ved en vid Fortolkning et meget stort Omraade) var Rigsraadet allerede siden Christiern den Førstes Tid eneste Værneting for Adelsmanden, enten Kongen eller Andre vare Klagere. — Det tillodes for første Gang Adel, Prælater og Kirkens Mænd uden Indskrænkning at drive Handel med udenlandske Kjøbmænd, og det forbødes Fremmede, men ikke tillige, som Adelen havde begjæret, danske Borgere, at reise om i Landet og gjøre Indkjøb hos Bønderne. Ny var ogsaa den Bestemmelse, at baade Lensmænd og Pantehavere af Kronens Gods selv maatte sætte sig Herredsfogeder og Herredsskrivere, og Kongen som Følge heraf ikke give slige Embedsmænd Brev paa deres Tjeneste for kort eller stakket Tid. Herved fik Adelen Indflydelse ogsaa paa den lavere Retspleie.

Historisk mærkelig er Adelens paany stadfæstede Ret til at befæste sine Gaarde. Den forekommer vel allerede i Haandfæstningen af 1326; men Dronning Margrete, der bedre end nogen Mand efter hende forstod at tumle baade den svenske og den danske Adel, forbød det med fyndige Ord i den ovenomtalte Forordning af 1396, idet hun bemærkede, at der var skeet »umaadelig liden Ret« fra de Fæstninger, som hidtil vare byggede, og nye skulde ikke bygges, paa det at Riget des snarere kunde trives og fremmes og komme til Fred og Skjæl og Ret. Men hendes Efterfølgere lode sig byde, hvad hun ikke taalte. I Haandfæstningen af 1483 kom under svensk Indflydelse atter denne Bestemmelse ind. At den ligefrem var rettet mod Kongen, sees af det Tillæg, som findes i det svenske Exemplar af Haandfæstningen fra 1483, men som dog ikke optoges i det dansk-norske, at Kongen ikke maatte tage en Adelsmand det ilde op, om han nægtede ham Adgang til sin befæstede Borg, førend han havde faaet en tilfredsstillende Forsikkring om, at han kunde være tryk for Kongen²⁷. Fra Kong Hanses Haandfæstning gik den uden videre over i Christiern den Andens. En Følge af de haarde Sigtelser mod Kong Hans som skyldig i visse lovløse og tyranniske Handlinger var Optagelsen af en ny Bestemmelse i Haandfæstningen, der tager sig heel sær ud, da den kun udsiger, hvad der forstaaer sig af sig selv, og derfor blot synes at være sat til Minde om Kong Hanses Brøde. Den lyder saaledes: »Dersom Nogen kommer til os paa vor Skrivelse og Brev, og vorder derover i vor Nærværelse slagen ihjel, da er det en æreløs Gjerning, om det gjøres med raadet Raad« (overlagt Raad). Een folkelig og tiltalende Bestemmelse findes der i Christiern den Andens Haandfæstning, hvis Tilstædeværelse mellem saa mange andre af heel forskjellig Natur næsten vækker større Opmærksom-

hed, end dens Fraværelse kunde fremkalde, hvis den var udeladt. Det er den, som værner om den personlige Frihed for Alle og Enhver. Det var en gammel og for Folket kjær Grundsætning, der findes i de ældste Love og siden hele Tiden igjennem i Haandfæstningerne, at ingen Anklaget af hvad Stand han saa var, Høi eller Lav, maatte berøves sin personlige Frihed, før han var stævnet til Thinge, og lovligen overbeviist og domfældt, undtagen alene i det Tilfælde, at Nogen grebes paa fersk Gjærning i en Forbrydelse, for hvilken Loven satte Straf paa Liv eller Lemmer. Men at dette Værn, der skulde beskytte Alle mod Overmægtiges Vold og Vilkaarlighed, begyndte at blive brøstfældigt, og navnlig ikke altid betryggede den ringere Mand, som meest trængte dertil, kan man slutte saavel af bestemte Exempler som af de i senere Tider gjentagne Indskjærpelser og Advarsler mod Overtrædelse. Indskjærpelse af en Lov vidner altid om, at den er bleven tilsidesat. Det var ogsaa paa Hælden. I Christiern den Andens Haandfæstning findes den endnu, og ligesaa i hans Eftermands, ti Aar senere. Men netop ved Grændsen af det Tidsrum, vi have foretaget os at behandle, i Haandfæstningen af 1536, er den Ret, som hidtil gjaldt for Alle, forvandlet til en Særret for Adelsmanden. Det er nu kun Adelsmanden, som ikke tør fængsles, før han har været stillet for sine Dommere og havt Leilighed til at forsvare sig. Om de øvrige Samfundsklasser siges Intet. Dette tyder paa, at en betydelig Forandring i Samfundsforholdene, længre Tid forberedt, omsider har fuldbrydet sig.

Der findes endnu en Deel Bestemmelser i Haandfæstningen, der ikke have politisk Betydning, skjøndt de i sig selv kunne være vigtige og oplysende for Tiden. De bleve vedtagne eller indskjærpede i Overeensstemmelse med Rigsraadets eller Adelens Klager og Begjæ-

ringer; vi skulle i Korthed nævne adskillige af dem: Mønten skulde være saa god, at to Mark dansk svarede til en rhinsk Gylden (saaledes havde Møntfoden været i Christiern den Førstes Tid og Begyndelsen af Kong Hanses Regjering); Bestemmelser bleve givne for at forebygge Misbrug af Handelsforbud baade ved deres Forkyndelse og Ophævelse, og saalænge de stode paa; lige-saa forbydes i meget skarpe Udtryk Overskridelse i Benyttelsen af Strandretten: det skulde endog betragtes som Brud paa Kongens Ed, om han gjorde sig den mere fordeelagtig end Landsloven tillod; Adelsmandens Fredkjøbsbøde sattes overalt i Danmark til 20 Lod Sølv, for Bonden under jyske Lovs Omraade til det Halve eller efter Omstændighederne ringere (jyske Lov havde nemlig som bemærket ingen Bestemmelse herom); Anordning gaves om Retterthing, som halvaarlig skulde holdes i hvert Stift paa Kongens Vegne, naar han ikke selv kunde være tilstæde og sidde Thing med Rigsraadet; Kongen maatte ikke drage Nogen fra den Landskabslov, hvorunder han hørte, eller fra Herredsting og Lands-thing, dog faldt denne sidste Indskrænkning, som det synes, bort, naar Kongen selv sad i Rette og dømte²⁸; han skulde holde sin Faders Breve og betale hans vitterlige Gjæld; han maatte ikke formindske Pantelen, og havde Nogen mistet det Pantegods, han havde af Kronen, uden at have modtaget Pantesummen, skulde tilbørlig Erstatning gives; hvad Gods Kronen med Urette havde tilegnet sig, skulde gives tilbage, deriblandt Vallø Gaard og Gods til Niels Eriksen Rosenkrands. Om det Vederlag, som Adelen havde krævet for Gods, den havde mistet i Sverrig, eller om Erstatning for Krigsskade, som den ogsaa havde fordret, blev der derimod slet ingen Tale.

Ved ingen Haandfæstning havde Adelen og tilligemed den den høie Geistlighed saaledes udvidet sin poli-

tiske Magt og befæstet sin Stilling som ved Kong Hanses, og ved ingen i den Grad forøget det allerede store Maal af materielle Fordele og indbringende Rettigheder deels paa Kronens deels paa de andre Stænders Bekostning, som ved Christiern den Andens. Til den fuldkomne Skattefrihed for sin Person og sit Gods og en Deel af sit Bondegods føiede den den umaadelig vigtige og indbringende Ret til at oppebære uden Undtagelse alle Retsbøder, hvori dens Bønder dømtes; og ved den ligeledes nye Ret til uindskrænket Handel med udenlandske Kjøbmænd gjorde den sig deelagtig i Fordelene af den Næringsvei, som ellers efter Rigets Forfatning var forbeholdt Kjøbstadborgeren, der maatte betale Skatter og bære andre store Tynger. Alle Stillinger i Staten, der bragte Ære eller Magt, alle Embeder, der lønnedes med rige Indtægter, hævdede den første Gang for sig med en saa udelukkende Ret og en saadan Strængthed, at de enkelte Ujævnbyrdige, som hist og her fandtes i slige Poster, skulde afsættes og vige Pladsen for Fuldberegtigede. Sine øvrige Herligheder omværnede den med en næsten uoverstigelig Muur, saa Adgangen til dem for de andre Stænder blev hartad umulig. Selv den, der paa Valpladsen vandt sig Adelskab, havde endnu ikke den fulde Nydelse af adelige Rettigheder. Thi for at aflægges med Len og Slotte og vinde Plads i Rigets Raad hørte efter Haandfæstningens Ordlyd den Betingelse til, at være »født« af Riddere og Svende; først Sønnen af en Nyadlet blev en fuldbyrdig Adelsmand. Dersom der til de store Fordele havde svaret store Byrder og Forpligtelser, kunde det have været som det var. I Valdemars jyske Lov begrundes de Hærmændene tilstaaede Særrettigheder derpaa, at »de vovede deres Hals for Kongens og Landsens Fred«, og selv ved nærværende Leilighed hentydede Adelen i sit Andragende

pukkende til disse Ord. Saaledes var det ogsaa den Gang, da Rettighederne vare smaae, men ikke nu, da Fordelene vare blevne store. Byrder og Fordele havde udviklet sig i modsat Forhold, hine bestandig aftagende, disse bestandig tiltagende. Grundbetingelsen for Adelen's Særrettigheder var Pligten til at drage i Leding personlig og paa egen Bekostning, naar Kongen udbød den; men denne Pligt havde Adelen tidlig friggjort sig for og i det Væsentlige bragt ned omtrent til samme Omfang, som den der hvilede paa alle Rigets Indbyggere. Adelen var ikke længer pligtig at drage i Krigstjeneste udenfor Riget, og gjorde den det frivilligt (eller efter de senere Forhold, med Rigsraadets Bevilling) skulde Kongen erstatte den Skade og Omkostning. Og »personlig« Krigstjeneste tog man efterhaanden ikke længer i den Forstand, at hver og een Adelsmand skulde møde ved Udbud; skjøndt der ikke var Hjemmel derfor i nogen Lov eller Haandfæstning, blev det dog det Sædvanlige, at et mindre Tal fra hvert Landskab gjorde Fyldest for det Hele. Men Borgere og Bønder maatte ligesaafuldt som Adelen gjøre Krigstjeneste. Kjøbstædborgerne udbødes idelig til Leding baade i Riget og udenfor Riget, stundum tillands, endog til Ryttertjeneste, oftere paa Skibe, som de selv maatte bekoste og udruste; Bønderne maatte ikke blot værne om Landet hjemme, men udskreves ogsaa jævnlig med Rigsraadets Bevilling til Tjeneste udenlands. Oftere toge vel Kongerne fremmede Leieknægte i Sold, men Pengene, som det kostede, var det ikke Adelen, men Borger- og Bondestanden, som udredede. Selv et fredeligt Ærinde paa Statens Vegne kunde Kongen ikke kræve udført udenfor Riget af nogen Adelsmand; dertil hørte, som det skarpere end nogensinde før blev udtrykt i Christiern den Andens Haandfæstning, en Rigsraadsbeslutning, og endda skulde Kongen »holde dem

den Reise aldeles uden Skade«. Den Pligt altsaa, der oprindelig havde paa hvilet Rigets menige Adel, til paa egen Bekostning at tjene Kongen baade indenlands og udenlands navnlig i Krigsfærd, havde saaledes forandret sin Natur og var saaledes svundet ind, at den ikke var synderlig forskjellig fra den Værnepligt, som paa hvilede Alle, og ikke mere byrdefuld. En anden Sag var det med det ringere Antal Adelsmænd, som havde Len og Slotte af Kongen og ved en skriftlig Overeenskomst i Lensbrevet havde forpligtet sig til paa enhver Tid, naar Kongen bød det, at indfinde sig med flere eller færre Krigsmænd til Tjeneste i Riget eller udenfor Riget. De havde derfor en forholdsviis større Deel af Lenets Indtægter, der kunde betragtes som Betaling eller Sold.

Christiern den Anden modsatte sig ikke med nogen synderlig Styrke Adelen og Rigsraadets Fordringer om nye Fordele og Rettigheder: det vilde ogsaa i det nærværende Øieblik have været unyttigt og misligt. Men han søgte saavidt muligt at bringe Kongemagten uskadt og ubeskaaren gjennem Haandfæstningens Skjærsild. Dette lykkedes ham saa temmelig. Med Undtagelse af Indskrænkningen i Retten til Adelskabs Meddelelse og Tilstaaelsen af Lensmænds og Pantehaveres Ret til selv at sætte sig Herredsfogeder, led den egentlige Regjeringsmagt intet Skaar i Sammenligning med den foregaaende Tid — Spørgsmaalet om Valget af hans Søn i hans egen Levetid, som han lagde Vægt paa, blev staaende tve-tydigt og uafgjort og tilhørte Fremtiden. Derimod fik han i nogle Punkter sin kongelige Magt og Myndighed endog udvidet, deriblandt i det meget væsentlige, at han frit kunde raade over Rigets Slotte og Len og uden Indblanding af Rigsraadet udnævne til Embedsmænd og Befalingsmænd hvem han vilde; ligesaa at Besættelsen af ledige Pladser i Rigsraadet kom til at beroe paa ham

alene, uden at Raadets Medlemmer, saaledes som i Kong Hanses Haandfæstning foreskrevet, derved havde Stemme. Det var formodentlig Kong Christierns Tanke, at, naar han kun sørgede for Bevarelsen af den kongelige Magt, saa vilde dette være det bedste Middel til, igjen ved Leilighed at ophæve eller tilbagetage de Rettigheder og Fordele, som Rigsraad, Adel og Prælater deels tidligere havde tilrevet sig deels nu afvistet ham, og som efter hans Overbeviisning vare baade uretfærdige mod de andre Stænder og uforenelige med Rigets Vel. Han handlede i det Mindste siden, som om dette havde været hans Tanke.

III.

Fortsættelse af Mødet i Kjøbenhavn Sommeren 1513: det norske Rigsraads Forhandlinger med Kongen om Haandfæstningen. Spørgsmaal om Tittelen »Arving til Norge«, om Indfødsretten, om Orknøerne. Forhandlinger med de svenske Rigsraader. Forlængelse af Stilstanden mellem Rigerne og Berømmelse af et nyt Møde om to Aar. Lybeks Forpligtelse. Stadfæstelse af Lybeks og de andre vendiske Stæders Privilegier. Handelen paa Bergen. Stilstand mellem de vesterlændske og vendiske Stæder. Afgjørelse af tvende mærkelige Retssager paa Herredagen. — Møde i Flensborg Oktober 1513. Hyldingen af Stænderne i Slesvig og Holsteen. Hertug Frederik faaer ved Ridderskabets Hjælp sin Pengefordring anerkjendt af Christiern den Anden. Den bolsteenske Krønike. Misligt Forhold til Lybek.

Ogsaa det norske Rigsraad pleiede Forhandlinger med Kongen om Haandfæstningen, der skulde gjælde for begge Riger, og fremførte sine Besværinger og Begjæringer. De ere ikke saa udførlige som de danske, men indeholde adskillige meget mærkelige Punkter. En Deel af det, der fremføres, er næsten ligelydende med de danske Artikler, og tyder paa, at Samraad har fundet Sted mellem Herrerne fra begge Riger, hvilket var ganske naturligt og politisk klogt, da Interesserne ligeoverfor

Kongen og de ringere Stænder i flere Henseender vare fælleds for det danske og norske Rigsraad. Til slige samstemmende Punkter hører, at Kirkens Valg af Bisper og Prælater skulde være frit, at Kronens Ret til at meddele Adelskab maatte indskrænkes, at alle Norges Slotte efter Kongens Død skulde holdes til Rigsraadets Haand, at Skat ikke maatte paalægges Landalmuen eller Kjøbstæderne uden Rigsraadets Samtykke, at Norges Ædlinge og indfødte Mænd ikke maatte hindres eller indskrænkes i den frie Brug af deres Skove og Fiskeri, at Kongen skulde holde sin Faders og Farfaders Breve paa Pant eller Len, hvortil særligt føiedes, at »alle de Artikler, som Kong Hans havde lovet og svoret Riget, skulde holdes og blive ved Magt, baade gamle og nye«. I Tonen af Kongens Svar til det norske og danske Rigsraad er der en Forskjel, som tydelig lader sig mærke. Mod det danske Rigsraad er Tonen hensynsfuld, imødekommende, stundum næsten bedende; mod det norske Rigsraad bruger han, uden just at være frastødende eller skarpt afvisende, langt færre Omsvøb, er mere sikker, bestemt og afgjørende: han vidste vel, paa hvilken Side Magtens Tyngdepunkt laae. Paa de nævnte Punkter stemmede imidlertid selvfølgelig hans Svar i det Hele med det, han havde givet paa lignende Begjæringer fra det danske Rigsraad, og disse Punkter kom alle ind i Haandfæstningen. Kun bemærkede han med Hensyn til »Brevene« noget spids, at han nok skulde holde alle de Breve, som ham burde at holde, og begjærede nærmere Forklaring om, hvad de meente med »de Artikler, som Kong Hans havde lovet«. Ligesom det danske begjærede ogsaa det norske Rigsraad, at Adelen maatte have Ret til at drive Handel og Kjøbmandskab. Dette Punkt er i de norske Artikler udtrykt saaledes: »Norges Rigsraad og Adel skulle have deres frie Kjøbmandskab med Ind-

lændske og Udlændske«. Kongen synes at have studset ved denne Begjæring og fundet noget betænkeligt ved de brugte Udtryk; thi han svarede: »Om den Artikkel, at Norges Raad og gode Mænd skulle have fri Kjøbmandskab med Indlændske o. s. v., begjærer hans Naade, at den Artikkel ydermere forklares«. (Hvis den yderligere Forklaring, som Kongen flere Gange begjærer, har været givet skriftlig, saa er den nu tabt). I Haandfæstningen kom imidlertid til, at staae, at Kongen og hans Embedsmænd intet Hinder maatte gjøre Prælater, Kirkens Mænd eller Adel, at de jo frit maatte handle med udenlandske Kjøbmænd. At her ikke tillige nævnes indenlandske Kjøbmænd, kan ikke have noget at betyde, da det jo Ingen var formeent at handle med Kjøbmændene i Landets Stæder. Men der er den Besynderlighed, at Ordet »frit« som findes i Haandfæstningens danske Exemplar, savnes i det norske. Denne Udeladelse maa imidlertid uden Tvivl betragtes som reent tilfældig, da Meningen bliver den samme, enten det Ord staaer der eller ikke. Det betyder nemlig, som Sammenhængen viser, ikke andet, end at Handel med Udlandet, som hidtil havde været Kjøbstædborgerne forbeholdt, herefter uden Hinder og Indskrænkning ogsaa maatte drives af Adelsmænd og Geistlige. En anden Sag var det, om Ordet betegnede Frihed for Told og Accise; men af denne Særret vides Adelen ikke at have været i Besiddelse førend en rum Tid senere.

En vigtig og beføiet Fordring af det norske Rigsraad var, at Retssager slet ikke, eller i alt Fald ikke uden i visse Tilfælde og under betryggende Former maatte drages udenfor Riget. Det hedder herom saaledes: »Raadet nordenfjelds og søndenfjelds skal have Fuldmagt at høre alle Sager udi Rette, og Ingen skal skyde sig fra deres Ret og udenfor Riget, medmindre Rigsraadet selv dømmer

dem udaf Riget og for Eders Naade. Ligeledes skal Ingen stævnes ud af Riget, medmindre de tilforn have været udi Rette for Rigsraadet«. At denne Begjæring fremsættes nu, tyder paa, at i den foregaaende Tid Misbrug i denne Retning have fundet Sted; thi allerede ifølge Kong Hanses Haandfæstning maatte Ingen stævnes eller kaldes for en udenrigsk Domstol, men Enhver skulde staae til Rette for sine tilbørlige Dommere i Landet selv. Om dette Punkt, der for en Deel berørte Kongens egen Domsmagt, undveg Kongen at yttre sig, idet han indbefattede det tilligemed flere andre meer eller mindre vigtige Sager, som Rigsraadet havde bragt paa Bane, blandt de Artikler, om hvilke han til Slutningen siger, »at han ikke nu kan fuldgjøre dem, men vil, naar han kommer op til Norge, i Forbindelse med Rigsraadet derom gjøre en Skikkelse«. I Haandfæstningen optoges herom heller Intet, naar man ikke dertil vil regne Bestemmelsen om, at Ingen maatte drages fra sit Herredsting og Landsting, hvilken dog aabenbart sigter til danske Forhold, og ikke rammer alle de Misbrug, det norske Rigsraad klagede over.

Størst Interesse have imidlertid de Punkter i det norske Rigsraads Forestilling, som handle om Tittelen »Arving til Norges Rige«, om indfødte Normænds Eneret til Embeder i Landet og Udelukkelse af Udlændinge, og om Indløsningen af de til Skotland pantsatte Orknøer og Hetland eller Hjaltland.

Om Tittelen Arving til Norges Rige (hvilket Punkt sættes fremmest blandt alle) bemærker Rigsraadet, at den var utilstædelig, da Norge ved Unionsakten 1397 var blevet et Valgrige, og de følgende Konger, Christoffer af Baiern, Christiern den Første, Kong Hans og endelig Christiern den Anden selv alle vare komne til Thronen gjennem Valg. De henviste tillige til en Samtale, de

for nogle Dage siden havde havt med ham paa Salen i Helliggeisthuus, i hvilken de havde givet ham tilkjende, hvad Skade og Fordærv der vilde ramme dem, hvis Kongen, det Gud forbyde, skulde tages fra dem ved Døden. Ved disse Ord kunne de ikke let tænkes at have sigtet til andet end Muligheden af at faae Hertug Frederik af Gottorp til Konge. Hvis nemlig Christiern den Anden, som endnu var ugift, døde uden ægte Afkom, vilde Hertug Frederik være den nærmeste Arving, saafremt Norge skulde betragtes som et Arverige. Christiern den Anden skrev sig altid lige til sin Kroning, uagtet han var valgt i Norge ligesom i de andre Riger, »ret Arving til Norges Rige«, medens han til samme Tid kaldte sig udvalgt Konge til Danmark og Sverrig, hans Fader havde før ham brugt denne Tittel, og ligesaa hans Farbroder Hertug Frederik, der endnu skrev sig Arving til Norge. Vi have allerede tidligere havt Leilighed til at yttre os om dette Punkt, og bemærket, at det norske Rigsraads Anke var fuldkommen grundet, da Norge ved sin Indtrædelse i Unionen virkelig var blevet et Valgrige og dets ældre Arvelove at betragte som ophævede. Der var imidlertid med Hensyn til dette Spørgsmaal en vis Splid i Folket selv. Forestillingen om Thronens Arvelighed var sammenvoxet med det norske Folks hele Tankegang, og det arvelige Kongedømme, under hvis Hegn det havde befundet sig vel, var det kjært. Christiern den Første havde derfor ogsaa, da han grundede sit nye Dynasti, søgt at støtte det ved at knytte sin Adkomst til Thronen til et formeentligt Slægtskab med den gamle norske Kongestamme. Rigsraadets Kamp for Valgfriheden, skjøndt efter den gjældende Statsret fuldkommen beføiet, gjaldt ogsaa mere dets egne Interesser end Folkets; thi ved Hjælp af Valget, som det alene havde i sin Haand, kunde det sikre og udvide sine

Særrettigheder og foreskrive Kongen de Forpligtelser, det fandt tjenlige. Skjøndt nu Tittelen Arving til Norge i sig selv var utilstædelig, saa var den dog fra Christiern den Førstes Tid (hans Sønner vare de Første der brugte den) ikke aldeles vilkaarlig eller uden al Hjemmel og historisk Anledning antagen af Kongehuset. I Christiern den Førstes norske Haandfæstning af 1449 var Friheden til at vælge en Konge efter hans Død udtrykkelig betinget deraf, at han ei havde Barn efter sig; havde han derimod det, blev der ingen Anvendelse for Valg, med mindre der var flere Sønner, mellem hvilke Valg maatte træffes. Og i den evige Forening i Bergen, som sluttedes Aaret efter, forpligtede Norge, som i den nærmest foregaaende Tid havde viist Tilbøielighed til at antage Karl Knudsen af Sverrig til Konge, sig for bestandig til at blive ved Christiern den Førstes Stamme, saaledes at det norske Rigsraad i Forbindelse med det danske skulde vælge hans Søn, eller, om der var flere, en af dem til Konge, og efter dennes Afgang, hans Søn eller en af flere, og saa fremdeles, saalænge den sidst regjerende Konge efterlod sig ægte mandlig Afkom. Altsaa havde Sønnerne af den regjerende Konge af Christiern den Førstes Æt vel ikke hver for sig ligefrem Arveret til Norge, men de havde i Fælledskab en arvelig, paa Fødselen grundet, Ret til at en af dem skulde vælges til Konge i Norge. Da ogsaa Danmark var bundet ved Pagten i Bergen, saa kunde for den Sags Skyld Tittelen ogsaa gjerne være overført paa Danmark; men da Forbeholdet for Christiern den Førstes Æt var indført i den norske Haandfæstning (men ikke i den danske), og da den i den bergenske Overeenskomst indførte Forpligtelse havde sin historiske Anledning deri, at Norge havde modsat sig Christiern og havde villet tage Karl Knudsen til Konge, og altsaa nærmest fremtraadte som et Baand

for Norge: saa var det ganske naturligt, at Tittelen knyttede sig til dette Rige, allerhelst da Brugen deraf fandt en Støtte i Erindringen om den strænge Arvelighed, hvorpaa Kongedømmet i Norge fra ældgamle Tider havde hvilet. For saa vidt altsaa og med den anførte Indskrænkning var Tittelen ikke uden Hjemmel. — Paa det norske Rigsraads Yttringer om denne Sag svarede Kongen, at han vilde overlade til Danmarks Rigsraad herom at afgive en Kjendelse efter Norges Lov, efterat Beviserne fra begge Sider vare fremførte. I denne Henvisning til Danmarks Rigsraad laae ikke, som man har sagt, en Fornærmelse mod Norge og dets Raad. Det var et Mellemværende mellem Kongen og et af de forenede Riger, som her handledes om, og det var under Unionen bleven til en fast Praxis, at i slige Tvistigheder de andre Rigers Raad dømte Kongen og det klagende Rige imellem; det var skeet mange Gang før, og det norske Rigsraad havde selv siddet til Doms over Sverrig i Kong Hanses Tvist med dette Rige. Man kan være vis paa, at det norske Rigsraad i nærværende Tilfælde i den valgte Form ikke fandt noget anstødeligt eller ulovmedholdeligt. At det svenske Rigsraad ikke ogsaa toges med, laae ligefrem i Forholdene til dette Rige. Heller ikke var der nogen Anledning til at troe, at det danske Rigsraad i dette Spørgsmaal vilde være partisk for Kongen; der var snarere Grund til at vente det Modsatte. Thi dersom det danske Rigsraad dømte, at Kongesønnerne af Christiern den Førstes Æt havde en fuld og ubetinget Arveret til Norges Rige, dræbte det derved sin egen Valgret, da det saa var bundet til til enhver Tid at tage den Konge, som i Norge var arveberettiget, med mindre det vilde see Rigerne adskilte. Naar der i Kongens Svar nævnes »Norges Lov«, saa menes der vel dermed den i Norge gjældende Ret, og

der er formodentlig derved tænkt paa saadanne Akter, der for Norge i dette Spørgsmaal havde en særlig Betydning, som Christiern den Førstes Haandfæstning og Pagten i Bergen. Thi sigtedes der til de gamle norske Rigsarvelove, saa var jo Sagen forud afgjort. — I Haandfæstningen optoges imidlertid aldeles intet om dette Punkt, og Tittelen holdt sig, ja den holdt sig endog blandt Frederik den Førstes Efterkommere, efterat den i denne Konges egen Haandfæstning var bleven forbudt og altsaa ulovlig.

Et Hovedpunkt blandt det norske Rigsraads Forordringer var Indfødsrettens Ukrænkelighed; dette kræves meget bestemt, og gennemføres paa flere forskellige Forhold og Stillinger. Raadet begjærer saaledes, at Kongen vil herefter overdrage Norges Rigsraad og indfødte Ædlinge Rigets Slotte og Len og ikke sætte dem nogen »Vanbyrding« over Hovedet, som hidtil er skeet. Med det Samme bringes flere Punkter paa Bane, der staae i Forbindelse med Lensmændenes Forhold til Kronen, og som tildeels ogsaa vare fremkomne i den danske Adels Andragende, men her i den norske Forestilling fremtræde nok saa skarpt: saasom at intet Len maatte sættes paa høiere Afgift, end det havde været i Kongens Faders og Farfaders Tid, at Afgiften overhoved maatte blive taalelig og læmpelig, saa Lensmanden kunde vedligeholde Slotsbygningen og underholde en tilstrækkelig Besætning; at de Len, der pleiede at ligge til et Slot, maatte blive derved, og de fratagne igjen lægges dertil. Kronen var nemlig tilbøielig til at dele de store Len, hvorved dens Indtægter forøgedes, naar det formindskede Len svarede samme Afgift som før. — Indfødsretten krævedes fremdeles hævdet ved de geistlige Embeder, som Kronen havde Ret til at besætte: de burde kun gives til Norges indfødte Mænd. Ligesaa fordres, at

ingen Udlænding maa optages i Rigsraadet uden dettes Villie og Samtykke. Men allerskarpest er den Fordring, at alle Fogeder, som ikke vare indfødte, nu strax maatte afsættes.

Man kan ikke andet end føle Sympathi med en Begjæring saa naturlig og billig som den, at Landets egne Børn skulde nyde dets Goder, beklæde dets Embeder, styre dets Anliggender, og ikke vige Pladsen for Udlændinge, der tærede Rigets Fedme, uden at være knyttede til det ved den Kjærlighed, som kun Landets egen Søn kan have. Men alligevel maa man erkjende, at denne Røst nu maatte lyde forgjæves og haabløst og fremmed ind i en Tid, hvor hele Virkeligheden paa ethvert Punkt modsagde og tilbageviste dens Fordringer. Den lød nu som en Røst fra længst henfarne Tider, mindende om Forhold, som vare svundne og omskiftede og under den historiske Udviklings uimodstaaelige Gang havde vejet Pladsen for heel andre Tilstande. For hundrede Aar siden kunde saadanne Krav været fremsatte med Udsigt til, at der vilde skee dem Fyldest; nu var det for silde. Det var Norges uheldige Skjæbne, at det under Unionen ikke formaaede at hævde sin Selvstændighed. Allerede i Unionens første Tider fandt danske Adelsmænd og danske Prælater Indgang i Norge, og Strømmen voxede, som Aarene skrede frem, med en rivende Fart. Fra Norges Side skete ingen kraftig Modstand herimod, vel fordi Norge allerede ved Unionens Begyndelse var svækket i sin Grund. Ja Dæmningen blev i Norge selv saa godt som borttagen, da det 1449 blev bestemt, at de danske Adelsmænd, som for Tiden havde Slot og Len og Embeder i Norge, og de, som herefter giftede sig ind, skulde betragtes som Indfødte. Derved var der gjort en slagen Landevei for den danske Adel til Norge. Den undlod ikke at benytte sig heraf,

og naar først en Deel havde vundet Fodfæste, var det lettere for Andre at komme efter. Den indfødte norske Adel sygnede hen ved Siden af den danske Adel, som blomstrede paa dens Grund. Nu at spærre den Gang, som saa længe havde været fri, og med et Slag at omskabe et saa dybt indgribende Forhold, var aldeles uudførligt; det vilde tillige have været heelt revolutionært. Kongen, ledet baade ved Betragtningen af de virkelige Forhold og af Hensynet til den danske Adel, som han kunde vide, aldrig vilde have taalt Sligt, talte ogsaa i sit Svar paa disse Punkter saa bestemt og afgjørende, at Spørgsmaalet dermed kunde betragtes som endt og sluttet. »Om den Artikkel«, hedder det, »kun at overdrage Norges indfødte Ædlinge Kronens Slotte og Len der i Riget, haver hans Naade overveiet, at Adelen udi Norge er fast uddød, og derfor vil han overdrage Kronens Slotte og Len i Norge til Norges og Danmarks Ædlinge og indfødte Mænd«. Ikke mindre bestemt var hans Svar angaaende geistlige Embeder, som Kronen havde Ret til at besætte: han vilde dermed forlene Norges og Danmarks indfødte Mænd. Og Svaret paa Forestillingen om Rigsraadspladserne lød heller ikke anderledes: Ingen skulde annammes i Norges Rigsraad uden Norges og Danmarks indfødte Mænd. Mere imødekommende var han i Spørgsmaalet om Lensafgifterne, idet han erklærede, at han herom efter Overlæg med Norges Rigsraad vilde gjøre en venlig og skjællig Skikkelse; og til den Begjæring, der var fremført om øieblikkelig Afsættelse af alle de Fogeder, som ikke vare indfødte, svarede han blot, at han herom vilde tale med Raadet. I Overensstemmelse med Kongens Svar blev ogsaa i Haandfæstningen begge Rigers Adel stillet aldeles jævnsides med Hensyn til Adgangen til høie Embeder og andre Fordele; men det blev kun den danske Adel, som

høstede Frugt heraf. Og paa det Sted i Haandfæstningen, hvor der med Hensyn til Danmark bestemmes, at de Vanbyrdinge, som vare i Besiddelse af Embeder, der egentlig tilkom fødte Adelsmænd, med det Første skulde afsættes, gjøres der for Norges Vedkommende det mærkelige Forbehold: »Dog i Norges Rige skikkes efter Rigets Leilighed«: det vil sige, da der i Norge var saa faa Adelsmænd, maatte man læmpe sig efter Omstændighederne og finde sig i, at i det Mindste en Deel Vanbyrdinge beholdt deres Embeder. Den mærkværdige, men efter de historiske Forhold let forklarlige, stærke Aftagen af den norske Adel, hvorom Kongen selv i et af sine Svar havde givet et fuldtonende Vidnesbyrd, fandt ogsaa et Slags Stadfæstelse paa selve Herredagen. Medens der nemlig af det danske Rigsraad var tilstæde 19 verdslige Herrer, og der fra Sverrig, der var ligesaa fraliggende som Norge, dog mødte syv verdslige Raadherrer, var Norges Rigsraad i denne vigtige Sag kun repræsenteret ved to verdslige Medlemmer, og af disse var den ene, Knud Knudsen Baad, endda ikke egentlig af norsk, men oprindelig af svensk adelig Æt. Af geistlige Medlemmer af det norske Raad havde fem indfundet sig; men deraf vare de tre danskfødte.

Af megen Interesse er endnu det Punkt i det norske Rigsraads Forestilling til Kongen, som vedrører Indløsningen af Orknøerne og Hetland eller Hjaltland. Raadet minder Kongen om, at hans Fader havde givet Løfte herom, men ikke holdt det, og at det derfor nu blev hans Pligt at indfrie det. »Eders Naades Herre Fader«, sige de, »lovede og svor at indløse til Norges Rige Orknøerne og Hetland og den Skat, som Kongen af Skotland haver forpligtet sig at give til Norges Rige aarlig for Syderøerne og Manø«. Sammenhængen med denne Sag, der siden har givet Anledning til saa mange

baade grundede og ugrundede Klager fra Norges Side, er følgende. Norge havde i Aaret 1266 ved Overeenskomsten i Perth afstaaet Syderøerne og Man til Skotland, mod at dette Rige forpligtede sig til derfor at yde Norge en aarlig Kjendelse. Men Pengene bleve meget uordentlig betalte, og uagtet Pagten i Perth gjentagne Gange fornyedes, hengik der dog lange Tider, i hvilke Skotland aldeles unddrog sig for sin Forpligtelse. Da Christiern den Første i Aaret 1468 paany bragte Forpligtelsen i Erindring og manede om Betaling af de paaløbne Summer, tog Skotland heraf Anledning til at foreslaae et Giftermaal mellem den unge Kong Jakob den Tredie og Christiern den Førstes Datter Margrete, i Haab om derved at komme til en god Ende med det lange Mellemværende. Dette lykkedes over Forventning. Thi Giftermaalet kom istand, og i Ægteskabspagten af 8 Sept. 1468 gjorde Christiern den Første ikke alene Afkald paa Afgiften af Syderøerne og Man, men tilsagde desuden sin Datter en Medgift af 60,000 rhinske Gylden, og da han ikke saae Udveie til at tilveiebringe i rede Penge mere end 10,000 Gylden, pantsatte han for 50,000 Gylden den norske Krones Besiddelse Orknøerne, som laae beqvemt for Skotland og paa hvilke det længe havde kastet lystne Blikke. Men det blev værre endnu. Da Bruden næste Aar skulde hjemføres, viste det sig nemlig, at Christiern, skjøndt Herre over tre Kongeriger, ikke kunde udrede mere i Penge end den usle Sum af 2000 Gylden: for de manglende 8000 Gylden overlod han endnu til Skotland Hetland som Pantesikkerhed. Her var stor Grund til Anke over en Konges Letsindighed, Ødselhed og Uklogskab, der var saa rundhaandet med Medgiften, som om han besad store Skatte, og bortpantede værdifulde Besiddelser, uden at have Udsigt til at kunne løse dem tilbage; og særlig havde Norge Grund til Klage

over, at der blev skaaren en bred Rem af dets Hud, idet det baade mistede Kravet paa Afgift af Man og Syderøerne og tillige for en ubestemmelig Tid Indtægterne af Orknøerne og Hetland, medens Danmark slet Intet udredede til Kongedatteren; og Klagerne maatte i Fremtiden skjærpes, naar det viste sig, at Enden paa det Hele blev, at Norge for bestandig mistede disse Øer. Var man i sin Klage og Misbilligelse bleven staaende herved, saa var man ikke gaaet udenfor det rette Maal. Men man har i den nyere Tid villet sætte den Uret, som Norge led, i et endnu mere forhadet Lys ved at paastaae, at Pantsættelsen skete af Kongen og det danske Rigsraad uden det norske Rigsraads Vidende og Villie, og især lagt Vægten paa denne Omstændighed som Udgangspunkt for bittre Bemærkninger, der heller havde maattet været sparede, da de ere lidet grundede*). Man har støttet sig paa en Yttring i Frederik den Førstes norske Haandfæstning af 1524, uden at sammenholde denne med ældre og paalideligere Vidnesbyrd. Kongen siger deri, at hans Fader Christiern har pantsat disse Øer uden det norske Rigsraads Villie og Samtykke³⁰. Men Frederik af Gottorp kjendte kun lidet til norske Forhold, endnu mindre til Orknøernes og allermindst til deres Pantsættelse, som foregik før han blev født, og hos hans Samtid kunde efter henvend to Menneskealdres Forløb Erindringen om, hvorledes det egentlig gik til med denne Pantsættelse, vel være bleven fordunklet, medens Smerten over Tabet vedblev at være stærk og levende, og Smerten er tilbøielig til at overdrive. At Pantsættelsen ikke er skeet uden det norske Rigsraads Vidende og Samtykke, derom haves et uforkasteligt Vidnesbyrd i selve Ægteskabspagten (og dertil burde

---

*) Se nærmere Anmærkn. 29.

man have lagt Mærke, da den har været trykt i meer end halvandethundrede Aar); thi i denne siges udtrykkelig, at Pantsættelsen af Orknøerne skete med Samtykke og Bifald af Norges Riges geistlige og verdslige Herrer*), og saalænge man ikke beviser, at Kongen i dette Aktstykke har ladet indføre et vitterlig falsk Faktum, maae disse Ord staae til Troende. Men et saadant Beviis er endnu ikke ført, eller engang Forsøg gjort derpaa. At det forholder sig som i Ægteskabspagten anført, bestyrkes ogsaa ved den Maade, hvorpaa Pantsættelsen siden omtales indtil 1524. Den kom i den mellemliggende Tid tre Gange paa Omtale i Besværinger, som fremkom fra det norske Rigsraads Side, og i de Haandfæstninger, som Kongerne udstædte. Første Gang var i Aaret 1482, da Nordmændene satte sig i Forbindelse med de misfornøiede Svenske og meddeelte dem en lang Række Klagemaal over Uret, som de meente at have lidt under Christiern den Første, der Aaret forud var død. Heri findes naturligviis ogsaa Anke over Pantsættelsen af de omtalte Øer og Opgivelsen af Afgiften af Man og Syderøerne. Men der siges Intet om, at det var skeet uden Rigsraadets Samtykke, og dog var dette saa væsentlig en Omstændighed og saa vel egnet til at sætte den Uret, Nordmændene paastode at have lidt, i et klart og stærkt Lys, at den næppe vilde være bleven udeladt, om den med Sandhed havde kunnet anføres. Og der er saa meget mere Grund til at antage dette, som Rigsraadet i samme Klagemaal ved et andet Punkt udtrykkelig udhæver, at det er skeet »Norges Rigsraad uadspurgt»³¹. I Kong Hanses Haandfæstning forpligter han sig ved sin kongelige Ed til, efter Overlæg med

*) »Consensu pariter et assensu prelatorum, procerum ac regni nostri Norwegie nobilium prius habitis«.

Raadet, at drage Omsorg for, at de Besiddelser, der i hans Faders Tid vare Norge fragangne, med det Første igjen maatte komme qvit og frit tilbage under Norges Krone; men der nævnes Intet om, at Pantsættelsen var skeet uden Rigsraadets Minde. Det Samme gjælder, da Sagen næste Gang kom for under Forhandlingerne om Christiern den Andens Haandfæstning; thi hverken i de norske Rigsraaders Indstillinger eller i selve Haandfæstningen findes Noget, som tyder paa, at der har været handlet bag Rigsraadets Ryg. Først i Frederik den Førstes Haandfæstning af 1524 er det, at denne urigtige Efterretning forekommer.

Det norske Rigsraads Paamindelse blev ikke uden Virkning. Christiern den Anden lovede i Haandfæstningen at ville med det Første indløse Orknørne og Hetland igjen til Norges Krone, efter Overlæg med Raadet og med Hjælp og Trøst af Norges Indbyggere. Den sidste Bestemmelse, der synes at vælte Indløsningens Byrde over paa Norge alene, var aabenbar uretfærdig og ubillig: Danmark, hvem Kongedatteren tilhørte ligesaa meget som Norge, burde bære Halvdelen i det Mindste. At Kong Christiern iøvrigt ikke slog sit Løfte i Glemme, skulle vi siden see.

Da de lange Forhandlinger mellem Kongen og det danske og norske Rigsraad omsider vare førte til Ende, blev Haandfæstningen reenskrevet i tvende Exemplarer, og Kongen og 29 danske og 7 norske Rigsraader hængte deres Segl under, Marie Magdalene Dag den 22 Juli 1513. Det ene Exemplar fik det danske, det andet det norske Rigsraad.

Paa Herredagen skulde endnu Forholdet til Sverrig ordnes. I den Anledning havde de tidligere nævnte 9 svenske Rigsraader indfundet sig som Fuldmægtige paa hele Rigets Vegne, og af samme Grund vare Udsendinge

tilstæde fra alle sex vendiske Stæder; thi disse skulde ifølge Malmøfreden være Mæglere mellem Sverrig og Danmark. De havde tillige deres egne Interesser at varetage, da det var Regel, at deres Privilegier for at beholde Gyldighed maatte stadfæstes, hver Gang en ny Konge kom til Regjeringen. Og i den korte Tid, som var forløben siden Freden i Malmø, var der allerede fremkommen flere Tvistepunkter vedrørende Handel og Skibsfart, Spørgsmaal om Skadeserstatning og deslige, som krævede Forklaring og Afgjørelse. Ogsaa havde man, som ovenfor bemærket, besluttet at benytte dette Møde til at gjøre et Forsøg paa at komme til et Forlig med Stæderne i Holland, Zeeland og Friisland, i hvilken Anledning Sendebud fra disse Stæder ligeledes vare komne til Kjøbenhavn.

Den store Fredsiver, som i Svante Stures sidste Dage, da hans Fjender havde Overhaand, og en Tidlang derefter havde lagt sig for Dagen i Sverrig, og som havde ført til Overenskomsten i Malmø, var ved den snart efter paafulgte Omvæltning i dette Rige, om hvilken siden nærmere vil blive Tale, bleven betydelig kjølnet. De svenske Sendebud, som vare komne til Kjøbenhavn, erklærede, at de ingen Fuldmagt havde til med de andre Rigers Raad at deeltage i Kongevalget og paa den Maade opfylde det ene af de Vilkaar, som vare fastsatte i Pagten til Malmø; og til at opfylde det andet, som kunde træde istedenfor hiint, nemlig at vedtage en vis Sum, der aarlig skulde af den svenske Krones Indtægter betales Christiern den Anden, indtil han sattes i Besiddelse af Regjeringen: dertil savnede de ogsaa Fuldmagt. Derimod ønskede de meget, og dertil vare de bemyndigede, at indgaae en Overenskomst, hvorved Stilstanden mellem Rigerne forlængedes saa længe som muligt, og de andre Spørgsmaal udskjødes til Fremtiden.

Det var det gamle Spil med Udflugter og Forhalinger, som saa ofte havde været anvendt imod Kong Hans og havde født saa meget Ondt af sig, og som nu første, men ikke sidste, Gang bragtes i Anvendelse mod hans Søn. Christiern den Anden var imidlertid ikke beredt paa strax ved sin Regjerings Tiltrædelse at indlade sig i Krig, og saameget mindre forberedt herpaa, som det en Tidlang havde seet ud efter, at Tingene i Sverrig vilde tage en Vending, der stemmede med hans Ønsker og Forhaabninger; og Udsigten dertil var endnu ikke ganske lukket. Han besluttede derfor at see Tingene an, og finde sig i det, som han for Øieblikket ikke kunde forandre. Som en Følge af det Maadehold, som Omstændighederne bøde og Klogskab tilraadede, gik Kongen ind paa en Overenskomst (15 Juli 1513), hvorved Fuldbyrdselen af Malmøfredens Bestemmelser udsattes til et Møde, der skulde holdes i Kjøbenhavn til St. Hans Dag om et Aar (d. e. Juni 1515), altsaa først om to Aar, og Stilstanden forlængedes til den derefter følgende Paaske (d. e. Marts 1516), altsaa over halvtredie Aar; i Mellemtiden skulde Seiladsen paa Sverrig være fri for Hansestæderne. Der bestemtes fremdeles, at ogsaa de »vesterlændske« Stæder, det vil sige, Stæderne i Holland, Zeeland og Friisland, hvis Skibe i de sidste Aar paa Grund af deres Feide med Sverrigs Forbundsfæller Lybekkerne havde været udelukkede fra svenske Havne, og som ogsaa i den foregaaende Tid formedelst deres Venskab med Danmark havde været ilde seete i Sverrig, og undertiden lidt Vold i svenske Farvande, herefter skulde behandles som Venner og nyde fri og tryk Seilads³². Denne Overenskomst var meget gunstig for Sverrig: Christiern den Andens Fordringer maatte hvile i to Aar, og i over halvtredie var Sverrig trygt for noget Angreb fra hans Side: indtil den Tid kom, kunde man vel finde paa andre

Raad og Udflugter. At Bestemmelsen om Fornyelse af et godt Forhold til de vesterlændske Stæder kom ind i Traktaten, var sikkert ikke imod de svenske Sendebuds Ønske, maaskee endog efter deres egen Begjæring. Man var kjed af Forbundet med Lybek, der ingen Fordeel havde bragt Sverrig, men snarere Skade. Vigtige Fornødenheder som Salt og Klæde vare stegne til uhørte Priser, fordi man alene kunde faae dem fra Lybek; Landets væsentligste Udførsels-gjenstande Kobber og Jern sank dybt under deres sædvanlige Værd, fordi Lybekkerne vare næsten de eneste Kunder. Indsigtsfulde Mænd i Sverrig ønskede derfor intet hellere, end at man snart kunde see Hollændernes Skibe i svenske Havne, og Ærkebispem af Upsala paamindede indstændigen Rigsforstanderen om at see at faae denne Sag ordnet paa Mødet i Kjøbenhavn³³.

Naar Christiern den Anden indrømmede en saa lang Frist for Ordningen af Forholdet til Sverrig, undlod han dog ikke at bruge en Forsigtighed, som lang Erfaring fra forrige Tider havde viist ikke at være overflødig. Lybek tilligemed de andre vendiske Stæder havde i Malmø forbundet sig til, hvis det ikke paa det nu omtalte Møde i Kjøbenhavn Juni 1513 lykkedes at bevæge Sverrig til at opfylde de i Malmø indgangne Forpligtelser, at afbryde al Handel med Sverrig og stille sig paa Danmarks Side. Da Hansestædernes Tilsagn kun gjaldt for det nu tilendebragte Møde, kunde det være tvivlsomt, om de ikke, skjøndt Intet var afgjort her, men Alting udsat, vilde ansee sig for løste fra deres Ord, og maaskee naar det efter det senere berammede Møde kom til Brud mellem Danmark og Sverrig, vilde mene sig berettigede til ubindret at fortsætte Handelen paa dette Rige. Hansestæderne havde tidligere, naar der var Spørgsmaal om Handel med Sverrig ikke viist sig meget nøieregnende

i Fortolkningen af deres Ord, og det var derfor vel betænkt af Kongen, at han tog en ny skriftlig Forsikkring af dem, at Alt, hvad de havde indgaaet for Mødet 1513, ogsaa skulde være gjældende for det senere Møde³⁴. Deres egne Anliggender fik Hansestæderne ordnede med Kongen til deres Tilfredshed. Han stadfæstede deres Privilegier og indgik en Traktat med dem omtrent af samme Indhold, som den, der var sluttet i Malmø³⁵. En af Lybeks største Interesser var Handelen paa Bergen, der dreves gennem det store Faktori eller Kontor, som de der havde; og det Fordeelagtige ved denne Handel beroede derpaa, at Bergen var en tvungen Stapelplads for Islands og de norske Nordlandes Fisk, Pelsværk og andre vigtige Varer, hvilke skulde bringes til denne By og alene der maatte forhandles. Men der var flere Hansestæder, især de ved Nordsøen beliggende, som med Forbigaaelse af Bergen foretrak at seile lige til Island, indkjøbe Varerne fra første Haand, hjembringe dem og derpaa forhandle dem rundt omkring i Europa, til stor Fordeel for sig, men til uendelig Misfornøielse for Kontoret i Bergen og Bergenfarernes Kompani i Lybek. Det var Lybek derfor en stor Tilfredsstillelse, at Kongen i Forbindelse med det norske Rigsraad forbød en slig umiddelbar Hændel med Island, hvorved Bergens Stapelret blev omgaaet og krænket. Kun for Englands Vedkommende gjordes en Undtagelse, da dette Rige fra ældre Tid var i Besiddelse af Ret til at handle paa Island. Af en senere Skrivelse, som Kongen lod udgaae til Stæderne, seer man, at det navnlig var Bremen og Hamborg, som Lybek havde et ondt Øie til. Kongen tilstod ogsaa de tyske Kjøbmænd i Bergen, at de under en Krig ikke skulde udskrives til Landeværn, med mindre særdeles Nød var paa Færde, gav meget humane Be-

stemmelser til Kjøbmændenes Bedste i Tilfælde af Skibbrud, og stadfæstede deres øvrige gamle Rettigheder³⁶.

Mod Stæderne i Holland, Zeeland og Friisland vare Hansestæderne næsten blevne vaabenløse, da de ifølge Freden i Malmø ikke turde angribe dem i de norske og danske Farvande, og heller ikke kunde vente at udrette noget imod dem i de svenske, da nu ved Overeenskomsten i Kjøbenhavn ogsaa Sverrigs Havne og Strømme vare blevne aabnede og fredede for vesterlændske Skibe. De indgik derfor i Kjøbenhavn (27 Juli) en Stilstand med deres Fjender og Medbeilere, men kun paa eet Aar. Underhandlingerne fortsattes imidlertid, og førte det følgende Aar 1514 i Bremen vel ikke til en Fred, men til en tiaarig Stilstand. Det store Spørgsmaal, om de hollandske Stæder vare berettigede til uhindret at drive deres Handel i Sundet og Østersøen blev herved staaende uafgjort; Østersøstæderne vilde aldrig indrømme det, men lode Striden kun hvile en Tid. I dette uafgjorte Spørgsmaal ulmede en Gnist, som hvert Øieblik kunde fænge, og som ogsaa ikke ret mange Aar derefter slog ud i en Flamme, der ompændte hele Norden³⁷.

Herredagen, der var aabnet i Juni, led til Ende ved Udgangen af Juli eller først i August. Sagerne havde trængt sig paa hinanden, den ene overgaaende den anden i Vigtighed, og havde paa sjette Uge holdt Kongen og de høie Embedsmænd i en anspændt og uafbrudt Virksomhed. Det var ikke blot de egentlige Statssager, der lagde Beslag paa Tid og Kræfter, men de Timer, der bleve tilovers fra disse, optoges af vigtige Retssager, der sjælden pleiede at mangle paa en Herredag. Blandt de Sager, som denne Gang kom for, var der tvende der gjorde Opsigt i Tiden. Den ene vedkom Torben Oxe, der snart skulde faae en sørgelig Navnkundighed i Christiern den Andens Historie; den anden Anders Bilde til

Søholm, der er en af denne Tids mærkelige og anseete Mænd. Imod Torben Oxen fremtraadte Otte Holgersen Rosenkrands med Klage over, at han med Vold og Trusel havde tiltvunget sig Skjøde paa en Herregaard, som Eieren tidligere havde solgt til Otte Holgersen. Sagen gik Torben Oxen imod og blev ham til stor Beskjæmmelse³⁸. Anders Bilde var for nogle Aar siden (1508) kommen til Skade, som man i slige Tilfælde pleiede at udtrykke sig i Tidens Sprog, at slaae en skaansk Adelsmand Niels Hack til Mogenstrup ihjel. Det skete paa Helsingborgs Slot, i Kongens, Ærkebispens og hele Hoffets Nærværelse³⁹, og han havde derfor en Tid fredløs maattet rømme Riget. Siden havde han opnaaet at maatte vende tilbage til Landet igjen med Fred, og paa denne Herredag lykkedes det ham at komme til Forlig med den Dræbtes Søn og Frænder ved at betale en overordentlig Mandebod, nemlig halvfjerdetusinde Mark i rede Penge (det var det Samme som 7000 Tønder Rug), og desuden en stor Mængde Jordegods, udlagt i Skaane, Sjælland og Laaland, og dertil som Tilgift paa Boden et Klenodie, som begge Parters Venner fandt antageligt⁴⁰.

Inden Herredagens Slutning, eller strax efterat den var endt, fik Kongen, som tidligere berørt, af Bisp Lage Urne og Ærkebisp Erik Valkendorf, som dertil havde faaet pavelig Fuldmagt, Afløsning for de kirkelige Straffe, han ved sin Adfærd mod Bisp Karl af Hammer kunde have paadraget sig⁴¹.

Slesvig og Holsteen var den eneste Deel af Christiern den Andens Besiddelser, hvori han endnu ikke var hyldet; thi det Forsøg, som Kong Hans i Aaret 1496 havde gjort for at faae sin Søn hyldet i disse Lande var strandet paa Ridderskabets og Hertug Frederiks Modstand. For at bringe denne Sag i Orden udskrev han

nu Stænderne til et Møde i Flensborg, og begav sig selv i Begyndelsen af Oktober 1513 over til Slesvig. Han havde en sikker Fod at staae paa; thi han var i Besiddelse af alle faste Slotte i den kongelige Deel baade af Holsteen og Slesvig, og hvad Slesvig angik, var han tillige selv Lensherre. For Holsteens Vedkommende havde han været saa betænksom allerede i de første Uger efter sin Faders Død at sikkre sig Forleningen af dette Landskab. Han havde nemlig i Martsmaaned skikket tvende holsteenske Adelsmænd, Henning og Wolf Pogwisch, Hovedsmænd paa de kongelige Slotte Rendsborg og Segeberg, som sine Fuldmægtige til Bispen af Lybek med Begjæring om at belenes med Holsteen. Denne Prælat tilkom det nemlig paa Keiserens Vegne at meddele Forleningen. Bispen gjorde vel i Begyndelsen nogle Vanskeligheder og havde hellere seet, at Kongen personlig havde søgt Beleningen, men tildeelte dog, endnu før Stænderne havde valgt eller hyldet, Henning Pogwisch paa Kongens Vegne Forlening, idet han satte en Hat paa hans Hoved, som var det ved denne Handling brugelige Symbol⁴². Under disse Omstændigheder syntes der for Kongens Hylding ikke let at kunne møde nogen Vanskelighed, saa meget mindre som han ingen Indvending gjorde mod at stadfæste Ridderskabets Privilegier, der nu siden 1460. havde faaet Tidens Hævd for sig. Vanskeligheder mødte alligevel. De kom fra Kongens Farbroder Hertug Frederik.

Kongen og Hertugen mødtes i Flensborg. Disse tvende nære Frænder betragtede ikke hinanden med kjærlige Øine. Hertug Frederik saae i sin Brodersøn den eneste Mand, der stod imellem ham og Danmarks og Norges Krone; var ikke Christiern, kunde Frederik nu være tvende Kongerigers Hersker. Det gamle Saar var nys blevet revet op, da han for faa Maaneder siden af et Parti i Rigsraadet

havde faaet Tilbud om den Krone, som han saa gjerne vilde eie, men dog ikke havde Mod til at gribe. Christiern havde fra sin tidlige Barndom ikke hørt et godt Ord om denne Farbroder, og det Indtryk, han tidlig havde modtaget, stemmede med den Dom, han som voxen Mand maatte fælde om Farbroderen, naar han betænkte dennes stadige Leffen med Hansestæderne, hans ofte for Dagen lagte Uvillighed til at komme Riget til Hjælp, naar det meest behøvedes, hans bestandige Fordring om at faae Mere, end det der var tilfaldet ham. Disse Krav og Klager fra Frederiks Side kom ogsaa frem ved dette Møde og gjorde Sammenkomsten mellem Frænderne særdeles ubehagelig. Frederik lod gennem nogle af Raaderne Kongen forestille, at han havde Fordring paa Tilbagebetaling af 100,000 Gylden, som var det Halve af den Skat, der i hans umyndige Aar (1483) af hans Broder Kong Hans var bleven udskreven i Slesvig og Holsteen for dermed at dække den Gjæld, deres Fader havde stiftet; endvidere fremførtes, at han var bleven forurettet ved Delingen af Landene, han havde ingen Arvelod faaet i Kongeriget Danmark og Intet af Norge; det var ikke mere end billigt, at Christiern nu gjorde godt, hvad hans Fader havde gjort uret. Da Christiern hørte disse Fordringer, optændtes hans Harme mod den urimelige Farbroder, og han svarede med vredeblussende Aasyn: »Guds Droos« (denne Ed pleiede han ligesom hans Fader at bruge, naar han blev hæftig*) »Guds Droos, jeg vil ikke give ham Noget; er han ikke fornøiet, skal jeg tage det fra ham, han har, eller lad ham tage Mit fra mig, om han kan«⁴³.

---

*) Dros (Droos) er et gammelt allerede i Edda forekommende Ord, der betyder Mø, altsaa Guds hellige Mø, Jomfru Marie.

Forskjelligt fra disse gamle Fordringer, der hverken hjemledes ved Ret eller understøttedes ved Billighed, var et andet Krav af nyere Oprindelse, hvis Gyldighed vel heller ikke retlig lod sig godtgjøre, men for hvilket dog Billighed i nogen Maade talte. Det var hiin Fordring paa Erstatning for det store Pengetab, Frederik havde paadraget sig ved i Aaret 1503 at gaae i Borgen for sin Broder Kong Hans for en betydelig Sum, som skulde betales Lybek. Kongen havde nægtet at betale Lybek Pengene og Hertugen havde derfor maattet udrede dem, og følte bestandig Svien af Gjælden, da han ikke endnu havde faaet indløst det Slot og Len, som han i den Anledning havde maattet pantsætte. Kong Hans havde bestandig viist Broderens Krav fra sig som sig uvedkommende*). Hertug Frederik var imidlertid ikke bleven træt af at mane og atter at mane om Betaling. Han greb enhver Leilighed. Nylig da Freden var bleven sluttet i Malmø, syntes ham Tiden beqvem, og han bragte atter Sagen i Erindring hos sin Broder. Men denne ligesaa bestemt som før viste Fordringen fra sig og henviste ham til at søge sit Tilgodehavende hos Bisp Jens Andersen af Fyn. Men Hertugen svarede, at han var gaaet i Borgen for Kongen og havde ikke med Trediemand at gjøre⁴⁴. Kort efter døde Kong Hans, og det Første Hertug Frederik havde at gjøre, var at minde Sønnen om at betale, hvad Faderen skyldte ham. Han skrev til Christiern og udtrykte sin Sorg og Deeltagelse i Anledning af Kong Hanses utimelige Død, men bad ham tillige huske paa, hvilket stort Pengetab han havde lidt i den salig Konges Tid; og da maaskee Christiern i denne Sørgetid havde glemt Sagens Sammenhæng, skulde han nu sætte ham den ud fra hinanden. Derefter følger

---

*) Om Sagens Sammenhæng see nærmere 1 B. S. 315 flg.

i Kondolenceskrivelsen en udførlig Fremstilling af hele Pengesagens Gang fra Begyndelsen til Enden⁴⁵. Det var ingen ringe Sum, der var Spørgsmaal om. Hertug Frederik havde maattet overtage Betalingen af 56,801 Mark lybsk eller 37,866 Gylden. Men denne Sum faldt i to Dele: en Deel deraf, nemlig 17,300 Mark 8 Sk. hidrørte fra Gjæld, som Kong Hanses og Hertug Frederiks Fader Christiern den Første havde stiftet, Resten var Erstatning for Skibe og Gods, som Kong Hans havde taget fra Lybekkerne. Halvdele af Christiern den Førstes Gjæld tilkom det Hertug Frederik at bære, og naar denne Halvdeel droges fra Hovedsummen, udkom 48,150 Mark 12 Sk., eller omtrent 32,000 Gylden, som altsaa blev den Sum, hvorom der nu var Spørgsmaal.

Christiern var ligesaa uvillig som hans Fader havde været til at betale disse Penge. Han kunde ikke erkjende Retsgyldigheden af denne Fordring: han vidste at Hertug Frederik ingen Fuldmagt havde havt til at indgaae Forpligtelser, hvorved der paabyrdedes Kong Hans slige Pengeoffre; Riget havde ingen Gavn havt af det Forlig, han havde mæglet, det var strax efter blevet brudt af Lybekkerne og fulgt af Feide, hvorved Forpligtelsen maatte hæves, selv om den havde været indgaaet efter klar og tilstrækkelig Fuldmagt; naar hans Fader saa ofte havde afviiet Hertugens Krav paa Erstatning og fundet hans Beviser ufyldstgjørende, saa var det kun en Grund mere for ham til ikke at godkjende dem. Havde Hertug Frederik havt Pengetab af hiint Forlig, saa maatte han takke sin egen Letsindighed derfor og tage Skade for Hjemgjæld. Desuden var jo Sagen afgjort paa Mødet i Kiel 1506 ved en Kjendelse af flere Nabofyrster, der havde erklæret Hertug Frederiks Fordringer for uhjemlede.

Men den kloge Hertug Frederik, der næsten altid forstod at benytte tilfulde de Fordele, som den øieblikkelige Stilling under Tingenes Skiften og Vexlen tilbød ham, undlod heller ikke ved denne Leilighed at føre sig til Nytte den Afhængighed af Ridderskabet, hvori Christiern for Øieblikket befandt sig med Hensyn til Hyl-
dingen. Mellem Hertug Frederik og Ridderskabet var der altid den bedste Forstaaelse. Ikke blot holdt han deres store Privilegier høit i Ære og lyttede villig og gjerne til deres Raad, men der var ogsaa mellem ham og Ridderskabet den største Overeensstemmelse i Følelse og Stemning. Han følte sig ligesaa tydsk som Nogen af Ridderskabet, han deelte dettes Sympathi for Lybek, dets Tilbøielighed til at holde sig saa fjærnt som muligt fra Danmark, ja følge en Politik, der var saa fjendtlig mod Riget, som den kunde være, uden ligefrem at føre til Fredsbrud; han overbød det i Uvillie mod det regjerende Kongehuus. Til disse sine trofaste Forbundsfæller henvendte Frederik sig, og de lode ham ikke uden Hjælp. Det blev aftalt, at Ridderskabet skulde gjøre det til Betingelse for Hyl-
dingen, at Kongen affandt sig med sin Farbroder i det omstridte Pengespørgsmaal^{45*}. For denne Forening af Ridderskabet og Hertugen maatte Christiern bøie sig. Han turde ikke i dette Øieblik, da han just havde tiltraadt Regjeringen og i Kongeriget havde et mægtigt Parti imod sig blandt den høiere Adel, lade det komme til aabent Brud med Ridderskabet og Medregenten i Slesvig og Holsteen. Han tilbød derfor sin Farbroder med et rundt Tal en Forskrivning paa 30,000 Gylden, og denne, som hidtil havde havt ringe Udsigt til nogen-
sinde at komme til sine Penge, modtog dette Tilbud, der maatte betragtes som godt, skjøndt han tabte Renten for de mange Aar, Gjælden havde henstaaet ubetalt⁴⁶. Da Christiern gjorde dette Pengeoffer, havde han iøvrigt

allerede den Mand i Sigte, hos hvem han med Rente og Rentens Rente vilde tilbagekræve sit Udlæg.

Efterat denne Sag var bragt paa det Rene, var der Intet iveien for Hyldingen. Efter modtagen Hylding stadfæstede Kongen tilligemed Hertug Frederik (18 Oktober) Stændernes Privilegier⁴⁷. En gammel og omtrent samtidig holsteensk Krønike omtaler den Tvist, der fandt Sted i Anledning af Hyldingen. Forfatteren har vel ikke kjendt Sammenhængen eller det, hvorom Striden egentlig dreiede sig, men han udtrykker fuldkommen den Stemning og stolte Selvfølelse, der herskede hos Ridderskabet, og med hvilken han selv sympathiserer, naar han om denne Begivenhed yttre sig som følger: »Paa Mødet i Flensborg foreholdt Nogle af Adelen Kongen Privilegierne, men Hs. kongl. Majestæt vilde ingen Disputeren høre eller taale af dem om den Sag. Derpaa svarede Adelen, det havde de ikke ventet, men tværtimod haabet, at man ikke alene vilde lade dem beholde deres Privilegier, men ogsaa hævde og forsvare dem i Besiddelsen deraf; thi de havde hjulpet til at gjøre Kongens Forfædre fra Grever til Hertuger og fra Hertuger til Konger. Da Kongen hørte det, blev han forskrækket, og erklærede nu, det var ikke saaledes meent, han vilde lade Holstenerne blive ved deres Privilegier og hævde dem i Nydelsen deraf. Til dette svarede Holstenerne, de ønskede ikke andet end nu som altid at befindes som tro og ærlige Folk mod deres Herre. Derpaa bleve Privilegierne konfirmerede«⁴⁸.

Baade Landet og Ridderskabet gjorde snart den Erfaring, at de havde faaet en Herre, der lod Lovens Strængighed raade og intet Hensyn tog til Personernes Stand. Under Kongens Ophold i Slesvig kom der nemlig en Sag for mod tre holsteenske Adelsmænd, som med en Flok af 36 Svende paa egen Haand havde begyndt Feide

med Hansestæderne og drevet Kaperi paa Søen. De bleve dømt fra Livet og Dommen udført paa dem Alle. Blandt de Henrettede vare tvende af Alefeldernes fornemme Slægt og en af Sehestedernes. Nogle havde forsøgt at bevæge Kongen til Skaansel mod de fornemme Forbrydere; men han svarede: »Adelsmand er kun den, som Adeligt handler; dersom Enhver kunde være sin egen Dommer, til hvad Nytte var saa Lov og Ret i Landet«⁴⁹.

Hansestæderne syntes naturligviis meget godt om denne Kongens Strænghed. Han selv var iøvrigt ved den Tid kun lidet fornøiet med Stæderne. Det var nemlig paa Mødet i Kjøbenhavn for nogle Maaneder siden blevet vedtaget, at Fuldmægtige fra Stæderne skulde indfinde sig i Flensborg den 29 September, ved hvilken Tid Kongen selv, ledsaget af sit Raad, agtede at komme til denne By. Her skulde da en Deel omtvistede Punkter, om hvilke man ikke havde kunnet opnaae Enighed i Kjøbenhavn, finde deres endelige Afgjørelse. Kongen havde nu opholdt sig en Uge og længre i Flensborg, og Tiden til Afreisen nærmede sig; men der kom ingen Sendebud enten fra Lybek eller de andre Stæder. Fortrædelig sendte nu Kongen Hans Ranzow til Lybek og opfordrede dem, siden de ikke havde indfundet sig til den berammede Tid i Flensborg, hvor han og Rigsraadet havde ventet dem, at sende Fuldmægtige til Kjøbenhavn til den Herredag, som skulde holdes ved Pindsetid næste Aar, ellers maatte Sagen hvile, indtil han selv igjen kom til Slesvig. Tillige sendte han Lybek en heel Række af Besværinger, deriblandt at Stæderne endnu forholdt danske Undersaatte en Deel Gods, som i den sidste Krig var lagt under Beslag, hvilket hellig undrede Kongen og Rigsraadet, da det ligefrem stred mod det, som var vedtaget paa Mødet i Kjøbenhavn. Han forlangte ogsaa,

at Borgemester og Raad i Lybek skulde udstæde et Brev til ham, hvori de stadfæstede de Forpligtelser, som deres og de andre vendiske Stæders Fuldmægtige havde indgaaet i Kjøbenhavn for det Tilfælde, at Sverrig ikke efterkom Bestemmelserne i Malmøfreden. En Tvist mellem Flensborg og Lybek, som havde havt til Følge, at Samqvemmet mellem begge Byers Borgere var blevet afbrudt, forlangte han skulde hvile, saaledes at Flensborgere og Lybekkere igjen trygt kunde besøge hinandens By, indtil Sagen blev forelagt ham og Hertug Frederik til Paakjendelse og Afgjørelse. Hamborgerne havde taget nogle Skibe fra Borgerne i Ribe, i hvilken Anledning Kongen begjærede Lybeks og de andre Stæders Medvirkning for at bevæge Hamborg til at udlevere Skibene, som man uden al Ret og rimelig Grund havde bemægtiget sig. Men disse og mange andre Besværingpunkter, der snart fremkom baade fra Kongens og Stædernes Side, og hare Vidnesbyrd om den lidet venlige Stemning, der raadede mellem begge Parter, bleve et langvarigt Stridsæmne, som syntes aldrig at skulle finde nogen Afgjørelse, før maaskee ny Krig og Feide bragte den⁵⁰.

.

Anden Bøg.

—

.

I.

Christiern den Andens Giftermaal. Tale om en russisk, engelsk, polsk Prindsesse; lange Underhandlinger om den franske Prindsesse Magdalene de la Tour af Huset Auvergne. Valg af en Prindsesse af det habsburg-burgundiske Huus. Spørgsmaal om Eleonore eller Elisabet. Kurfyrst Frederik den Vise af Saxen. Gesandtskabet til Østerrig og de burgundiske Nederlande. Opholdet i Linz og Bryssel. Prindsesse Elisabet. Hendes Vielse i Bryssel til Mogens Giø.

Meget snart efter at Christiern den Anden havde bestøget Thronen, sysselsatte han sig alvorligen med Tanken om et Giftermaal, og skjøndt han formedelst sit Forhold til Dyveke ikke var meget tilbøielig til at indlade sig i Ægteskab, kom han dog til den Overbeviisning, at det ikke gik an at udsætte det længer. Thi han var nu nærved sit to og tredivte Aar, og saalænge han intet ægte Afkom havde, var Farbroderen Frederik den nærmeste til Thronen efter ham. Jo længre han forblev ugift — og hans fortsatte Forbindelse med Dyveke kunde let vække den Tanke, at han maaskee slet ikke vilde gifte sig — desto mere vænnede de misfornøiede Herrer og Prælater sig til at see hen til den ham forhadte Farbroder eller en af dennes Sønner som deres tilkommende Herre. Giftede han sig og fik en Søn, vilde derved hans Regjering i høi Grad befæstes, de Misfornøiedes Mod nedslaaes og hine Udsigter afskjæres; og desuden kunde et Giftermaal, naar Partiet blev valgt med Klogskab, i andre Henseender medføre betydelige Fordele.

At Christiern, der som førstefødte Søn og allerede i sine unge Aar valgt til Thronfølger i tre Kongeriger havde saa store Udsigter som faa Prindser i Christenheden, ikke tidligere var bleven gift, var ingenlunde, fordi der havde manglet paa Leilighed dertil eller Forslag derom. Mange saadanne Forslag havde tværtimod været paa Bane. Dette var i sin Orden; thi Ægteskabsprojekter og Forlovelser var baade i den tidligere og senere Middelalder et af Diplomatiens meest brugte Midler. Naar tvende Fyrster ret vilde befæste deres Forbindelse og sammenknytte deres Interesser, eller grundigen læge en langvarig Tvist, saa feilede det sjælden, naar en af dem havde en Datter og den anden en Søn, at Forslag gjordes om Giftermaal og Forlovelse sluttedes. Om der var en betydelig Forskjel mellem begge Vedkommendes Alder, den ene et spædt Barn, den anden næsten voxen, toges der ofte ikke videre Hensyn til. Men deraf fulgte ogsaa let, at naar Interesserne skiftede i Løbet af de Aar, som hengik, inden Brud eller Brudgom blev voxen, Forbindelsen igjen brødes ligesaa hensynsløst, som den var indgaaet ubetænksomt. Den første Gang der er Tale om Giftermaal for Christiern, er i Aaret 1494, da han var 13 Aar gammel. Det var nemlig ved den Tid et almindelig troet Rygte i Sverrig, at der var aftalt et Ægteskab mellem Christiern og en Datter af Storfyrst Ivan den Tredie Vasilievitsch af Moskou. Dette Rygte, til hvilket endnu føiedes den Urimelighed, at Kong Hans ved samme Leilighed vilde afstaae Finland og Lifland til Rusland, var maaskee ikke andet end Gisinger, man gjorde sig om Indholdet af det Forbund, som Kong Hans Aaret forud havde sluttet med Storfyrsten. Kong Hans tilbageviste det i det Mindste med Bestemthed i et Brev til det svenske Rigsraad som et latterligt Paafund, idet han sagde, at han ikke pleiede at love

bort, hvad han ei selv eiede, og at han haabede, han ikke skulde have nødig at købe sin Søn en Brud⁵¹. Imidlertid synes dog nogle Aar senere, nemlig 1500 og 1501, virkelig et Giftermaal mellem Christiern og en russisk Prindsesse at være bragt i Forslag af Storfyrsten, uden at han dog heri var heldigere end i sit Frieri til Kong Hanses Datter Elisabet for sin Søn Vasilius⁵². Ikke længe efter vilde man i Sverrig vide for vist, at Christiern skulde have »Kongens Datter af England«⁵³. Dette synes ikke at have været andet end et tomt Rygte. Men nogle Aar senere aabnedes der virkelig Underhandlinger om et Ægteskab for den unge Kongesøn, hvorom vi vide nøiere Besked, og som i flere Aar fra den ene Side dreves med stor Iver. Det gjaldt en fransk Prindsesse. Da det i Aaret 1506 stærkt saae ud til Krig med Lybek og flere Hansestæder, henvendte Kong Hans sig til sin gamle Forbundsfølle Ludvig den Tolvte af Frankrig om Krigshjælp, og det ansaaes for passende til denne Begjæring at knytte Forslag om nærmere Forbindelse mellem begge Hoffer ved et Ægteskab mellem Kong Hanses Søn Christiern og en fransk Prindsesse. Der tænktes paa Anna de la Tour, Datter af Grev Johan af Auvergne og Boulogne, og Slægtning til den regjerende Dronning i Frankrig Anna af Bretagne. Det var formodentlig efter Raad af Kong Hanses Søstersøn Kong Jakob den Fjerde af Skotland, der stod paa en meget fortrolig Fod med det franske Hof og ganske fulgte dets Politik; han blev i det Mindste tagen paa Raad med, og Meddelelsen af Forslaget til det franske Hof skete gennem ham⁵⁴. Kong Hans fik imidlertid snart Underretning om, at denne Plan maatte opgives, da Prindsesse Anna ikke længe forud (i Aaret 1505) var bleven gift. Hendes Ægtefølle var en skotsk Prinds Johan Stuart, der som ældste Prinds af Blodet næst Thronfølgeren

førte Tittel af Hertug af Albany. Denne Prinds, som vi siden oftere formedelst hans mange og langvarige Forbindelser med Danmark ville finde Anledning til at omtale, var født og opdragen i Frankrig, hvor hans Fader, mistænkt for forræderske Planer i sit Fædreland, havde søgt Tilflugt og tilbragt en stor Deel af sit Liv. Johan af Albany tjente med Iver og Dygtighed Ludvig den Tolvte og siden Frants den Første i deres mange Krige, og var nu bleven belønnet med en fransk Prindsesse. Men den franske Dronning havde en anden Slægtning, Magdalene, yngre Søster til den nysnævnte, og Udsigten til at faae hende forsørget ved et Giftermaal med den danske Thronfølger syntes saa indbydende, at Dronningen besluttede, ikke at lade de begyndte Underhandlinger gaae istaa. Hun skrev selv derom til Kong Hans, og i Aaret 1507 afgik til Danmark et fransk Sendebud, Herren af Montjoy, hvis offentlige Ærinde var at mægle i Striden mellem Danmark og Lybek, hvorfor han ogsaa deeltog i Fredsværket i Nykjøbing, men som tillige havde det hemmelige Hverv at indlede Underhandlinger om et Ægteskab mellem Magdalene og Christiern; og dette var maaskee det vigtigste Maal for hans Sendelse, i alt Fald det, hvorpaa den franske Regjering lagde meest Vægt. Ogsaa Hertugen af Albany interesserede sig levende for sin Svigerindes Giftermaal, der vilde bringe ham i Svogerskab med Thronfølgeren i de tre nordiske Riger. Kong Hans gik ogsaa i Begyndelsen ind herpaa⁵⁵; men snart skiftede han Tanker. Han var ikke ret fornøiet med Frankrig, der ingen virkelig Hjælp havde ydet ham, han var bleven mistroisk mod Herren af Montjoy, hvis Gjæringer, sagde han, ikke svarede til hans Ord, og allerede om Sommeren 1508 skrev han til sin Søstersøn Kong Jakob, at han aldeles havde slaaet dette Giftermaal af Tanker, da han, efter at have skaffet sig nærmere Kundskab om For-

holdene, var kommen til den Slutning, at dette Parti maaskee kunde være godt nok for Frankrig, men ikke var synderlig fordelagtigt for Danmark⁵⁶. Han besvarede ikke engang de Forslag, som Hertugen af Albany vedblev at gjøre ham. Christiern selv har formodentlig ikke syntes om et Giftermaal med en ubetydelig fransk Prindsesse; hun var desuden kun 7 eller 8 Aar gammel, og han var 27 Aar; ogsaa var han enten allerede nu, eller blev strax efter, bekjendt med Dyveke, hvilket, saalænge hans Lidenskab var i sin første Gløden, maatte gjøre ham hvilket som helst Ægteskabsforslag modbydeligt. Spørgsmaalet om den franske Prindsesse hvilede nu i flere Aar. Derimod indledede Kong Hans ved samme Tid Underhandlinger med Kong Sigismund af Polen om et Ægteskab mellem Christiern og en polsk Prindsesse. Men Hensigten med dette Forslag var egentlig at forstyrre en Underhandling om et Forbund mellem Sverrig og Polen, som da var i Gang; og da dette Maal var naaet, hændte Sagen. Fra forskjellige Sider modtog ogsaa Kong Hans Raad og Vink om Fordelene af en Forbindelse mellem hans Søn og denne eller hiin tydske Prindsesse; men det førte aldrig til videre. Om et Ægteskab med Eleonore af Burgund og Kastilien, med hvis Søster Christiern siden blev gift, aabnede Kong Hans vel Underhandlinger, men de afbrødes igjen⁵⁷.

Efter fem Aars Forløb optog pludselig Frankrig i Forbindelse med Skotland det tidligere Forslag om Giftermaal mellem Magdalene og Christiern, tilskyndede til dette Skridt af truende politiske Forhold, som vi tidligere have omtalt, der gjorde det nødvendigt for dem til alle Sider at see sig om efter Hjælp og søge Forbundsvenner, hvorfor der ogsaa til Ægteskabsforslaget knyttedes Indbydelse til at indgaae et politisk Forbund og yde Krigshjælp. Ludvig den Tolvte skrev herom til Kong

Hans ved Udgangen af Aaret 1512 (5 December)⁵³, og Meningen var, at Sendebud derefter skulde afgaae til Danmark for mundtlig nærmere at forklare Sagen og bringe den til Afslutning. Kong Hanses kort paafølgende Død bragte en Standsning heri. Frankrigs Stilling blev imidlertid i Aaret 1513 ikke bedre, og Skotlands blev meget værre. Ludvig den Tolvte optog derfor snart igjen Sagen med ny Iver og beskikkede om Efteraaret 1513 Antoin d'Arcy Herre af la Bastie til at gaae som sit Sendebud til den nye Konge i Danmark Christiern den Anden med Forslag baade om Indgaaelse af et Ægteskab med Prindsesse Magdalene og et Krigsforbund med Frankrig og Skotland. Først skulde de la Bastie imidlertid begive sig til Skotland for at træffe Aftale med den skotske Regjering og medtage en Udsending fra dette Rige, der skulde understøtte ham i hans Andragender i Kjøbenhavn. Hertugen af Albany, der ved denne Tid havde faaet Udsigt til at spille en betydelig Rolle i Skotland, var endnu ivrigere end Ludvig den Tolvte for at faae Ægteskabet i Stand, der vilde bringe ham i Svogerskab med Christiern den Anden. I det Brev, han medgav det franske Sendebud, er han udtømmelig i at berømme sin Svigerindes fortræffelige Egenskaber og det Fordeelagtige ved Partiet. Hun var deilig af Person og af den ædleste Byrd, beslægtet med Frankrigs Dronning; hun havde faaet en fortræffelig Opdragelse under denne Dronnings egne Øine og Haand; hun var ung, kun fjorten Aar gammel, og der tilbødes en Medgift af 100,000 Franks*). Den franske Konges Instrux var udfærdiget i Amiens den 5 Oktober 1513, men Reisen til Skotland og Opholdet sammesteds forsinkede de la Bastie saa meget, at han og Andreas Brownhill; der fulgte med

---

*) En Frank var da betydelig mere end nu.

ham som Sendebud fra Skotland, ikke før den 30 April 1514 i Kjøbenhavn kunde fremlægge deres Fuldmagter⁵⁹. Men da var det for silde. Netop Dagen forud var den Ægteskabspagt bleven underskreven, der knyttede Christiern til en anden Prindsesse. Af det franske Giftermaal blev der altsaa Intet. Prindsesse Magdalene blev nogle Aar efter gift med Lorenzo den Yngre af Medici, og Moder til Frankrigs berygtede Katharine af Medici.

Da Christiern den Anden havde bestemt sig til at gifte sig, var det næste Spørgsmaal, blandt de forskjellige Fyrstedøttre i Europa, hvorum Talen kunde være, at træffe et Valg, der var baade fordeelagtigt for Riget og ærefuldt og anseeligt for Kongen. Under sit Ophold i Kjøbenhavn om Foraaret 1513 overveiede Kongen Sagen og raadslog med de Mænd, der besade hans Tillid og Fortrolighed, som Kantsleren Ove Bilde, den roeskildske Bisp Lage Urne, Mogens Giø og flere Andre, og formodentlig ogsaa med sin kjærlige og forstandige Moder Christine, hvem Christiern altid viste den skyldige sønlige Ærefrygt og Ærbødighed, og hvis Stemme i en Sag som denne vel fortjente at høres. Kongen bestemte sig for en Forbindelse med det habsburgske Huus, der just nu var ved at opnaae sin høieste Glands og Magt, idet Keiser Maximilians Sønneson Karl under sin Haand vilde forene hele det østerrigske Monarki med hele det spanske, og dermed endnu forbinde de rige burgundiske Lande, der allerede nogen Tid forud vare komne i Familiens Besiddelse. En Forbindelse med en Søster af Karl var noget andet end Svogerskab med en Hertug af Albany, der ikke eiede en Fodbred Land, men levede af sit Sværd og den franske Konges Naade. Det nærmere Forhold, han og hans Riger ved et saadant Giftermaal kom i med Nederlandene og deres rige handelsdriftige Stæder, Østersøstædernes naturlige Fjender og Medbeilere, maatte for en

Konge, der havde besluttet at bryde Lybeks Handelsaa og stille de nordiske Rigers Handel paa en fri og uafhængig Fod, være en Betragtning af høieste Betydning. Et andet Hensyn, der ikke kunde blive uden Vægt for Kongen, der behøvede Pengé til sine Planers Udførelse, var den rige Medgift, han kunde vente med en Prindsesse af dette Huus: det habsburgske Huses Døttre pleiede at faae en Medgift af 250,000 rhinske Gylden (en rhinsk Gylden var to Lod Sølv), en i hine Tider overordentlig stor Sum. Karl havde fire Søstre; om de to yngste, Marie og Katharine, kunde der imidlertid ikke være Tale, da de endnu vare Børn (den første af dem var iøvrigt, skjøndt kun 7 Aar gammel, Aaret forud bleven forlovet med Prinds Ludvig af Ungarn, der ogsaa var i Barnealderen); af de to andre, Eleonore og Elisabet, bestemte Kongen sig for Eleonore, som var den ældste, og om hvem der allerede i Kong Hanses Tid havde været Tale. Deres Fader Philip, Konge i Kastilien, Leon og Granada, Svigersøn til Ferdinand den Katholske og Isabelle, var for flere Aar siden død, og Keiser Maximilian var derfor som Farfader Døttrenes naturlige Værge og Formynder, og til ham havde man at henvende sig angaaende Ægteskabet.

Christiern overlod sig i denne Sag ganske til sin Morbroders, Kurfyrst Frederik den Vises, Raad og Mægling. Denne Kurfyrste, der senere blev saa navnkundig i Reformationens Historie, nød allerede den Gang en velfortjent Anseelse baade for sin retskafne Charakter og sin Raadviished og kloge Besindighed, og han var i et Anliggende som dette særlig skikket til at tjene sin Brodersøn, da han nød en sjælden Tillid hos det keiserlige Huus og var i Besiddelse af Maximilians hele Fortrolighed. I Forsommeren 1513 skrev Christiern om denne Sag til sin Morbroder og udbad sig hans Medvirkning.

Kurfyrsten forhørte sig derpaa hos Keiseren og sendte derefter et eget Bud til Kjøbenhavn med de fornødne Oplysninger. Men flere af disse vare aldeles ikke efter Christierns Hoved. Kurfyrsten vidste ikke rettere end, at Eleonore alt var bortlovet, eller saa godt som bortlovet, men Keiseren havde henviist til sin næstældste Sønnedatter, Elisabet, der vilde faae samme Medgift, og i alle Maader, paa Alderen nær, var et ligesaa godt Parti, og hun var, efter Keiserens Sigende, voxen og giftefærdig. Men Christiern lagde Vægt paa at faae den ældste Datter; thi Alderen kunde i Fremtiden, naar der muligen blev Spørgsmaal om Arv, faae sin store Betydning. Men der var et andet Punkt, som vakte større Betænkelighed hos Christiern: Medgiften skulde vel være 250,000 rhinske Gylden; men for den ene Trediedeel af denne Sum bestemte Keiseren en Anvendelse, hvorved disse Penge snarere bleve en Byrde end en Fordeel for Christiern. Den tyske Orden i Preussen var nemlig for Øieblikket stædt i stor Vaande, da Kong Sigismund af Polen fordrede Anerkjendelse af sin Lenshøihed over Landet og Ordenen, ja endog tragtede efter aldeles at drage Ordenens Lande ind under den polske Krone, og rustede sig til Krig for at sætte dette i Værk. Den daværende Stormester Albrecht bønfaaldt Keiseren om Hjælp, og Keiseren greb gjerne denne Leilighed til muligen at drage Ordenen i Preussen nærmere ind under det tyske Riges Høihed. Uden selv at gjøre Noget, søgte han at bringe et stort Forbund istand til Ordenens Frelse, til hvilket han indbød Kurfyrsterne af Saxen og Brandenburg, Fyrsterne i Meklenborg og Pommern, Kongen af England, tilsidst endog den kjætterske Storfyrste af Moskov. I dette Forbund vilde han nu ogsaa, at hans tilkommende Svigersøn, Kongen af Danmark, skulde indtræde, og at han skulde forpligte sig til at anvende en

Trediedeel af Medgiften paa en Krig med Polen. Men dette stred aldeles mod Danmarks Interesser; thi der bestod et meget godt Forhold mellem Danmark og Polen, Kong Hans havde sluttet Forbund med den nuregjerende Konge af Polen, og mellem begge Riger dreves en levende Handel. Naar Pengene skulde bruges til en saadan Krig, vilde de ikke blot være spildte, men anvendte til Skade for Riget; og om den preussiske Orden og dens Lande kom under Polen, eller ikke, var for Danmark en meget ligegyldig Ting. Ogsaa havde Kongen Skrupler med Hensyn til Terminerne for Udredelsen af Brudeskatten; det Sædvanlige var, at første Trediedeel betaltes, naar Pagten sluttedes, anden Trediedeel, naar Brylluppet holdtes, og den sidste et Aar efter; men det lod til, at Fristerne i dette Tilfælde vilde blive længre.

For at indhente nærmere Oplysninger og give sine forskjellige Bekymringer Luft sendte Kongen, inden han drog over til Slesvig for at modtage Hylding, Ridderen og Rigsraaden Albert Jepsen til Kurfyrst Frederik. Han skulde tillige spørge om, hvilke Personer der passende kunde vælges til Sendebud til Keiseren, hvor stort deres Følge skulde være, og hvorledes Gesandtskabet i det Hele skulde indrettes, for at man ikke skulde støde an mod Skik og Brug og maaskee blive til Spot ved fremmede Hoffer. Kongen udskrev tillige en Herredag til at møde i Viborg sidst i Oktober. Thi en saa vigtig Sag som denne maatte nødvendig bringes for det hele samlede Rigsraad, ja Kongen kunde strængt taget ifølge sin Haandfæstning ikke engang sende en Rigsraad eller Adelsmand ud af Riget i et offentligt Ærinde uden Rigsraadets Samtykke. Det Svar, som Albert Jepsen bragte tilbage fra Kurfyrsten, gik ud paa, at der var saa godt som intet Haab om at faae Eleonore, da Underhandlinger vare aabnede om et andet Ægteskab for hende. Den, der

stod Kongen i Veien var en Hertug Anton af Lothringen⁶⁹, hvem hun dog ikke fik, ligesaalidet som Prinds Johan af Portugal, for hvem hun senere bestemtes, hvorimod hun maatte tage til Takke med dennes Fader, Kong Emanuel, der var tredive Aar ældre end hun. Hvad angik Forbundet mod Kongen af Polen, da raadede Kurfyrsten, der heller ikke synes at være meget for en Krig med dette Rige, Kongen at forestille Keiseren, at den omtalte Sum kunde vel være tilstrækkelig til at begynde Krigen med, men ikke til at føre den til Ende, og at det saaledes let kunde hændes, at man med Skamme maatte blive staaende paa Halvveien. Dog kunde Kongen efter Kurfyrstens Mening gjerne love at tiltræde Forbundet, under Betingelse af at flere tyske Fyrster, navnlig Kurfyrsterne af Saxen og Brandenburg, ogsaa gik ind i det, og at han ikke paatog sig større Forpligtelser end de. Formodentlig tænkte Kurfyrsten, at naar denne Betingelse knyttedes dertil, havde det ingen Fare med det Hele, og heri tog han ikke Feil. Angaaende Gesandtskabet gik Kurfyrsten i sine Raad til Søstersønnen meget i det Enkelte, de egentlige Sendebud skulde være tre, en Prælat og to Riddere, og have et Følge med sig af nogle og tyve Personer; endog Antallet af Pragtheste og Trosheste og Vogne bestemte han; Brudegaverne bleve ligeledes siden forelagte ham til Skjøn: Altsammen for at ikke Kongen og de Danske ved det keiserlige Hof, og endnu mere ved det burgundiske Hof i Bryssel, der i Dannelse, Pragt og Glands overgik alle den Tids Hoffer, undtagen det franske, skulde blive udraabte som nogle Barbarer.

Paa Herredagen i Viborg vedtoges det, at et Gesandtskab skulde afgaae til Keiser Maximilian for at anholde om Elisabets, hans næstældste Sønnedatters, Haand for Kong Christiern. Til Sendebud valgtes Bisp Godske

Alefeld af Slesvig, Hr. Mogens Giø og Hr. Albert Jepsen, begge Riddere og Medlemmer af Rigsraadet, og Fuldmagt udfærdigedes for dem den 6 November 1513⁶¹. Af de Nævnte skulde Mogens Giø forestille Kongens Person og som Brudgom paa Kongens Vegne vies til Elisabet.

Mogens Giø var Kongen meget hengiven og besad hans Yndest og Tillid. Men selv uden Hensyn til dette personlige Forhold var Valget af denne Mand meget heldigt. Han var en af de meest anseete Adelsmænd i Riget og nød baade hos sine Standsfæller og hos det menige Folk almindelig Agtelse for sin retsindige Tænkemaade. Han var en Mand af stor Klogskab og Erfaring, hvem ikke let Noget bragte ud af Fatning, og han forstod i sin personlige Optræden at lægge en høi Grad af Værdighed. Han var ogsaa meget rig, saa at han af sine egne Midler (om han ellers vilde, thi han var noget paaholden) kunde bidrage til, at Gesandtskabet kunde optræde med større Glands, end de 4000 rhinske Gylden, der vare anviste til Reiseudgifter, vilde være tilstrækkelige til. Vi ville i det Følgende ofte møde denne Mands Navn; thi han var ved sin Stilling, sin Charakter og sine ualmindelige Evner kaldet til ved mere end een Leilighed at spille en betydelig Rolle i de vigtige Begivenheder og store Omskiftelser, for hvilke Danmark senere blev Skuepladsen. Ogsaa ved nærværende Sendelse var han, skjøndt Bispfen af Slesvig som Taler havde nok saa megen Leilighed til at træde frem, den egentlige Hovedmand. At Kongen var tilfreds med den Maade, hvorpaa han røgtede sit vigtige Hverv, kan skjønnes deraf, at han snart efter Brylluppet og Dronningens Hjemkomst til Danmark forfremmede ham fra Aalborghuus Len, som han hidtil havde, til Skanderborg, hvis Slot og Len var et af de vigtigste og meest indbringende i Danmark; og ved samme Tid eller ikke

længe efter betroede ham den vigtige og ærefulde Post som Marsk. Hermed forenede han tillige Hofmester-Embedets Forretninger, der bragte ham i nær og daglig Berørelse med Kongens Person.

Albert Jepsen var ligeledes en hos sine Samtidige anset og ægtet Mand, skjøndt han ikke har spillet saa stor en Rolle som Mogens Giø. Han var af Slægten Ravensberg, Broder til den nysafdøde Bisp i Roeskilde Johan Jepsen, og ved Giftermaal forbunden med Podebuskernes gamle og berømte Æt. Han havde tidlig havt Leilighed til at uddanne sig ved Reiser; saaledes gjorde han allerede 1492 i Forbindelse med sin nysnævnte Broder, der havde et offentligt Hverv at udføre, en vidtløftig Reise til Tydskland, Frankrig, Skotland og England og blev bekjendt med Hofferne i disse Riger⁶². En Egen-skab, der ved nærværende Leilighed særlig maa have anbefalet ham, var, at han kunde godt Fransk, hvad Mogens Giø ikke kunde⁶³. At han maa have været en Mand af Forstand og Belevenhed, tør man formode deraf, at Kongen siden beskikkede ham til Hofmester for Dronningen⁶⁴; han forfremmedes ogsaa snart fra Krogens Len til det anseeligere og mere indbringende Vordingborg. Et Træk, som hædrer baade Mogens Giø og Albert Jepsen, bør, skjøndt henhørende til en senere Tid, anføres her, hvor Talen er om deres Virksomhed ved Elisabets Giftermaal med Christiern den Anden. Da Frederik den Første i Aaret 1525 vilde udstyre sin Dronning Sofie med Enkegods, vidste han dertil intet bedre at finde end det, som var tillagt Dronning Elisabet, der nu levede i Udlændighed. De øvrige Rigsraaders Samvittighed var ikke saa øm, at de fandt sig foranledigede til at gjøre nogen Indsigelse, uagtet dog Dronning Elisabet, hvad man end vilde sige om Kong Christiern, Intet havde forbrudt mod dem eller Riget. Men Mogens Giø og

Albert Jepsen erklærede, at de ikke kunde hænge deres Segl under det Brev, der tilkjendte en Anden det Gods, hvis rette Besidderinde Elisabet var, saalænge hun levede. Først da Elisabet var død, erholdt Kong Frederik deres Samtykke⁶⁵.

Godske Alefeld, Bisp i Slesvig siden 1507, var, som Navnet viser, af fornem Byrd, hørende til Alefeldernes vidtforgreneede Slægt, der fra Holsteen havde udbredt sig over Slesvig. Han var vel bereist og vel studeret, Doktor i den kanoniske Ret, veltalende paa det latinske Tunge-maal, høi og anseelig af Person. I Historien var han ganske vel bevandret, hvilket han blandt andet viste, da han engang fik Anledning til at tage til Gjenmæle imod den keiserlige Kammerrets Anmasselse og med Fynd godtgjorde, at Slesvig Intet havde med det tyske Rige at gjøre, men deraf var aldeles uafhængigt⁶⁶.

I den Anviisning, som Kongen meddeelte Sendebudene til Udførelsen af deres Hverv, paalagde han dem især to Ting, den ene, at bestræbe sig for at faae Fristerne for Betalingen af Brudeskatten satte saa korte som muligt, helst saaledes at en Trediedeel betaltes strax og Resten, naar Brylluppet holdtes; for en Sikkerheds Skyld vilde han ogsaa gjerne, at Stæderne i Nederlandene skulde gaae i Borgen for Betalingen af Medgiften. Den anden Ting, som han indskjærpede dem, var, at gjøre sig Umage for, at Størrelsen af det Jordegods, der efter Sædvane skulde udlægges for den tilkommende Dronning til hendes Hofholdning og andre Udgifter og til hendes Underhold, naar hun blev Enke, maatte blive noget indskrænket. Kongen kunde selv let regne sig til, hvor meget Jordegods der maatte udlægges til Dronningens Enkegods, eller, som man med et tydsk Ord pleiede at kalde det, »Livgeding«. Thi det var paa den Tid ved fyrstelige Giftermaal en staaende Vedtægt, at

Enkegodset skulde være saa stort og indbringende, at den aarlige Indtægt deraf svarede til Renten af en Sum, der var dobbelt saa stor som Medgiften (Renten regnet til fem af hundrede); eller, som man ogsaa udtrykte sig, og hvad der blev det Samme, Hustruen skulde tilsikkres i aarlig Indtægt 100 for hvert 1000, hun bragte sin Ægtefælle i Medgift. Da Medgiften i dette Tilfælde var 250,000 rhinske Gylden, skulde der altsaa udlægges for Elisabet saa meget i Enkegods, at den aarlige Indtægt deraf blev 25,000 rhinske Gylden. Men Christiern fandt det vanskeligt at udlægge saa meget Gods og afsee en saa stor aarlig Sum, da Kronen allerede bar Byrden af den Indtægtsformindskelse, som fulgte deraf, at en stor Mængde Gods var henlagt til Underhold for Enkedronning Christine. Sendebudene skulde derfor tilbyde som Enkegods for Elisabet Øerne Laaland og Falster med Slottene Engelborg, Aalholm og Nykjøbing, videre i Slesvig Øen Femern med Glambæk Slot og Rendsborg med tilhørende Len, og i Holsteen Segeberg Slot med tilhørende Len; men forsaavidt de aarlige Indtægter heraf ikke vilde naae den bestemte Sum, var Kongen villig til at tilsikkre Elisabet, hvis hun overlevede ham, efter sin Død Udbetalingen af en vis Sum, fra 25,000 til 100,000 Gylden, eftersom man kunde blive enig om. Med Hensyn til Spørgsmaalet om Krig med Polen, paalagde Kongen dem at holde sig til det, Kurfyrsten af Saxen tidligere havde yttret. Han tillod dem ogsaa at tilstaae tre navngivne keiserlige Raader, som skulde føre Underhandlingen om Ægteskabet, en vis Sum af Brudeskatten, større eller mindre, eftersom de viste sig villige eller uvillige til at fremme Kongens Ønsker. Det var saaledes Skik og Brug den Tid. Iøvrigt skulde Sendebudene i Et og Alt følge Kurfyrst Frederiks Raad og Forskrifter, hvem de skulde besøge, inden de begave sig til Keiseren.

Den Sendebudene medgivne Instrux blev efter Kongens Befaling forelagt hans Moder. Men da hun kom til det Punkt, som handlede om Nedsættelsen af hendes Svigerdatters aarlige Indtægter, saalænge Kongen levede, blev hun hæftig bevæget, og bad Overbringeren sige hendes Søn, han kunde være vis paa, at Keiseren aldrig gik ind paa det, og at hele Giftermaalsplanen derover vilde gaae overstyr. Det var heller ikke sømmeligt, vedblev hun, at Frøken Elisabet »dagligen skal lade gange for hans Naades Fadebur, for hvad Deel hendes Naade behøver«. Hun bad ham ogsaa minde hendes Søn om, at da hun blev gift, blev der hende tilsikkert 100 Gylden aarlig Indtægt for hvert 1000, hun bragte ind i Riget, hvilken Sum hun aarlig »skulde have havt« i den salig Konges Tid⁶⁷.

I de sidste Dage af Januar 1514 begave Sendebudene sig paa Reisen. Deres Følge udgjordes af en Deel unge Adelsmænd af de fornemste Familier; Mogens Gjø tog sine Sønner med, Albert Jepsen en Brodersøn; Kongens Hofmesters, Niels Eriksen Rosenkrandses Søn var ogsaa med og flere Andre. Under et Ophold paa Tørning Slot i Nordslesvig fik Sendebudene deres sidste Befalinger mundtlig ved et Bud fra Kongen, og deriblandt var til deres Forbauselse og Forvirring ogsaa det Paalæg, at de skulde gjøre sig Umage for at faae Prindsesse Eleonore til Kongens Brud: i deres Fuldmagt stod Prindsesse Elisabet. Saa fast havde Tanken om Eleonore sat sig hos Kongen. Det var heller ikke uden Grund; thi foruden Vigtigheden af Giftermaal med den ældste Datter i Tilfælde af Arv, var Eleonore ogsaa berømt for sin Skjønhed. Samtidige omtale med Beundring hendes høie og klare Pande, hendes friske Ansigtifarve, hendes smukke Mund og tindrende Øine, der syntes altid at smile⁶⁸. Ved Skrivelse frem og tilbage oplystes det imidlertid snart,

at Kongen kun meente, at de hos Kurfyrst Frederik endnu engang skulde forhøre, om det ikke skulde være muligt, at han kunde faae Eleonore; da vilde han blive meget glad, og de skulde da anholde om hendes Haand; men kunde det ikke skee, havde de at holde sig til deres medgivne Fuldmagt⁶⁹.

De danske Sendebud bleve paa deres Reise gjennem Tydskland modtagne med store Æresbeviisninger af Borgegemester og Raad i de Stæder, som de droge igjennem, fik fri Herberge og Underholdning og ved Afreisen Foræringer, som Skik var, naar man vilde vise sig høfflig og opmærksom. Kun i Lybek, siger Godske Alefeld, der holdt en Dagbog paa Reisen⁷⁰, kun i Lybek var Modtagelsen simpel nok («i edoch schlicht genoch»). Lybek saae suurt til en Forbindelse, der vilde knytte Christiern nøie til Keiseren og Arvingen af de burgundiske Nederlande med de forhadte Handelsstæder, deres Medbeilere. Alt Haab var nu ude om at faae disse Stæder udstængede af Østersøen, og ingen Udsigt mere til, at Keiseren, saaledes som i sidste Krig med Danmark, vilde stille sig paa Lybeks Side. Hos Kurfyrst Frederik af Saxen, som de traf i Torgau, bleve Sendebudene særdeles venligt modtagne. Han gav dem alle de Oplysninger og al den Veiledning, de endnu kunde behøve. At der ikke kunde være Tale om nogen anden Prindsesse end Elisabet, sagde han dem strax. Deres Instrux blev ham forelagt til Betænkning, og gav ham Anledning til flere Bemærkninger; Kongen burde ikke være paastaelig med Hensyn til øieblikkelig Udbetaling af en Deel af Brudeskatten; det kunde let see ud, som om man søgte Giftermaalet ikke for Brudens, men for Pengenes Skyld. At være paaholden med Enkegodset og byde mindre, end hvad der var Vedtægt, gik ikke an og vilde ogsaa lade, som om det var Penge, og ikke Venskab og Frændskab man søgte.

Brudegaverne bleve ligeledes foreviste ham, for at høre hans Skjøn. Bruderingen vandt hans Bifald. Det er den samme, efter hvad man med temmelig Sandsynlighed antager, som endnu bevares i oldnordisk Museum; en Ring af fiint Guld med en usleben Safir og Indskriften Ave Maria gr(atiosa) d. e. »Hil Dig naadige Jomfru Maria«. Derimod fandt et Guldspænde aldeles ingen Naade for hans Øine, det var altfor simpelt, og han raadede Sendebudene at tage det hjem med sig igjen, hvilket de ogsaa gjorde. Om et Halsbaand, som de havde med sig, yttrede han sig tvivlsom; han vilde lade det komme an paa, om en Guldsmed i Nürnberg, som han kjendte, vurderede det til 2000 Gylden, saa kunde de overlevere det, ellers ikke. Men Guldsmeden satte det kun til 1200 Gylden, hvorfor et nyt og kostbarere maatte anskaffes.

Keiseren traf de i Linz ved Donau, og da Alt forud var aftalt og saagodt som afgjort, gik Sagen selv let, men Opholdet forlængedes meget ved Keiserens hyppige Fraværelser. De keiserlige Råader vare tilfredse med 5000 Gylden, som efter Kurfyrstens Raad tilbødes dem; men de forlangte at faae Pengene strax og paa een Gang, istedenfor først efter Underhandlingens Slutning og i længre Terminer. De maatte dog finde sig i Rimelighed. Den 5 April stædedes Sendebudene til Audients hos Keiseren, som modtog dem i en prægtig Sal omgiven af hele sit Hof, en Mængde Fyrster, Grever og Herrer og Doktorer, og Sendebud fra næsten alle Christenhedens Riger. Godske Alefeld holdt Talen, som blot var til Hilsen og slet ikke berørte deres egentlige Hverv. Det var et prægtigt Prøvestykke paa den Tids latinske Veltalenhed og blev meget beundret. Det egentlige Æmne var ogsaa valgt med Takt og Forstand. I Indledningen berørte han, at han følte sig trykket ved det Kald, der

var blevet ham til Deel, at tale til den keiserlige Maje-stæt og for en saa glimrende Forsamling af Fyrster og Herrer; thi for at dette kunde skee sømmeligt, maatte det være Hortensier, Demosthenesser og Ciceroner, der førte Ordet, og ikke en Mand af saa ringe Talegaver som han. Han oplivedes imidlertid ved Tanken om Keiserens over hele Verden bekjendte Mildhed og Humanitet, og trøstede sig ved, at Ingen dog var forpligtet til at yde mere end han kunde. Derpaa gik han med en heldig Vending over til at tale om de venskabelige Forbindelser, der tidligere havde fundet Sted mellem det habsburgske Huus og det danske Kongehuus. Han dvælede ved det fortrolige Venskab, der havde hersket mellem Keiserens Fader Frederik den Tredie og Kongens, hans Herres Bedstefader, Christiern den Første. Denne havde besøgt Keiser Frederik og længe opholdt sig hos ham, og havde modtaget Beviis paa hans Velvillie ved Holsteens Ophøielse til Hertugdømme; og han havde for Keiserens Skyld ikke skyet Bekostning eller personlig Uleilighed, men var anden Gang draget ud en lang Reise for at mægle mellem Keiseren og hans Fjende Karl af Burgund. Med færre Ord og mindre oprigtig forsikkrede han, at der ogsaa mellem Kong Hans og Keiser Maximilian altid havde hersket det bedste og venskabeligste Forhold. Hans Konge og Herre, de tre nordiske Rigers nuværende Behersker, stammede fra tydsk Æt og paa mødrene Side endog fra det østerrigske Huus*); han vilde gjerne personlig, ligesom hans Farfader, have besøgt Keiseren, men da uovervindelige Hindringer ikke tillode dette, havde han sendt dem som sine Fuldmægtige for at bevidne Keiseren den Høiagtelse og Hengivenhed, han følte for

---

*) Nemlig gennem Keiser Frederik den Tredies Søster, som var gift med Dronning Christines Bedstefader.

hans Person. — En spansk Doktor besvarede denne Tale med Tak fra Keiseren og Ønsker for Kongens og hans Rigers Velgaaende. Keiseren underholdt sig derpaa med Sendebudene, taledede med dem om de nordiske Rigers Tilstand og Kongens personlige Forhold, og spurgte dem blandt andet, om Kongen holdt af at jage. Herpaa kunde de give et bekræftende Svar, hvilket fornøiede Svigerfaderen, der selv var en lidenskabelig Jæger.

Ægteskabspagten besegledes i Linz den 29 April 1514⁷¹. Brylluppet og Hjemførelsen til Danmark bestemtes paa Grund af Prindsessens Ungdom (tidligere hed det, at hun var voxen) til først at skulle finde Sted St. Hans Dag 1515. Medgiften blev, som tidligere fastsat, 250,000 rhinske Gylden, og skulde betales i tre Afdelinger St. Hans Dag 1515, 1516 og 1518, altsaa meget senere, end Christiern havde ønsket og haabet; og han kom endda til at øve sin Taalmodighed mange Aar udover de Frister, som her vare satte; ja, en Deel blev aldrig udbetalt ham. Den første Trediedeel skulde udredes af Indtægterne af de burgundiske Besiddelser ved Keiseren eller hans Sønnesøn Karl; de to andre derimod af Brudens Morfader Ferdinand den Katholske, Konge af Arragonien og Bestyrer af Kastilien paa sin Dattersøns Vegne. Imod Sædvane indførtes ikke her den Bestemmelse, at om Ægteskabet blev barnløst, skulde Medgiften vende tilbage til Hustruens Slægt. Til det af Christiern tilbudte Enkegods (Laaland, Falster, Femern med deres Slotte og Stæder, Rendsborg og Segeberg med deres Len) føiedes endnu Slottet og Lenet Hanrow i Holsteen, og om endda Noget fattedes for at udbringe en aarlig Indtægt for Dronningen af 25,000 Gylden, var Kongen pligtig at tillægge mere Gods⁷². Endvidere skulde Kongen strax efter Brylluppet give Dronningen en saakaldet Morgengave; men Størrelsen af denne blev, som Vedtægt var, overladt til Brudgommens

eget Behag og Ædelmodighed. Den tidligere omtalte Bestemmelse om Indgaaelse af et Forbund til Forsvar af den tyske Orden og Krig imod Polen blev affattet saaledes, som Kurfyrst Frederik havde foreslaaet, og var altsaa ikke trykkende eller betænkelig for Kongen.

Keiser Maximilian var meget tilfreds med sig selv over at have faaet dette Parti istand. Ikke saa fornoiet viste sig senere hans Datter Margrete, Regentinde i Nederlandene, og hun gjorde ham ikke længe efter Brylluppet Bebreidelser, fordi han havde sørget slet baade for Elisabet og dennes Søster Marie, der var tilsagt Prinds Ludvig af Ungarn. Men Keiseren forsvarede sig kjækt. Elisabets Forbindelse med Kongen af Danmark var, sagde han, meget passende og nyttig for Huset Østerrig-Burgund, især for Nederlandenes Skyld; thi deres Handel og Kjøbmandskab vilde derved tiltage, hvilket for dem maatte være den vigtigste Sag, som de kunde ønske til deres Lykke og Velgang. Desuden var det tre skjønne, store og gamle Kongeriger, som Kongen af Danmark var Herre over, om end Indbyggerne i disse Riger af Naturen vare lidt plumpe og grove. Han var vis paa, at hans Sønnedatter vilde komme til at tilbringe sit Liv i Ære, Glæde og Lykke; og han kunde i alt Fald ikke have skaffet hende et bedre Parti, med mindre en Konge skulde tage to Koner⁷³.

Efterat Sendebudene saaledes vel havde røgtet deres Ærinder ved det keiserlige Hof, toge de Afsked og begave sig til Nederlandene, hvor Elisabet opholdt sig og hvor Vielsen skulde foregaae. En god Modtagelse var her forud beredet dem ved et Brev fra Keiseren til hans Datter Margrete, hvori han havde paalagt hende at modtage den danske Konges Sendebud paa det Venligste og vise dem al den Opmærksomhed, som passede til det Ærinde, hvori de vare komne, og den Herres Høihed,

som havde sendt dem. God Beværtning, glimrende Følge og Opvartning og rige Gaver ved Afskeden turde ikke savnes. Da de den 7 Juni vare komne nær Bryssel, modtoges de udenfor Byen af en talrig og prægtig Skare af nederlandske Herrer og Adelsmænd, anførte af Grev Hoorn, som i Prindsen af Spaniens og Fru Margretes Navn bød dem velkomne. Kantsleren af Brabant, som var med tilstæde, bragte dem en Hilsen i en latinsk Tale. Derpaa førtes de med stor Ære ind i Staden og til deres Herberge. Om Eftermiddagen gjorde de samme Herrer dem et Æresbesøg i Herberget. Den næste Dag afhentedes de og førtes i et glimrende Optog til Slottet til Audients. De førtes ind i en stor Sal, hvis Vægge rundt om vare behængte med prægtige Tapeter og guldindvirkede Stoffer, i hvilke var afbildet Historien om Paris og Helena og Troias Indtagelse. I Salen mødte dem Fru Margrete, Frøkenerne Elisabet og Eleonore og deres Broder Prinds Karl, omgivne af hele deres Hof. Prinds Karl og Fru Margrete og begge Prindsesserne bøde Sendebudene velkomne baade med Haand og Mund. Bisp Godske Alefeld holdt en Tale ligesaa skøn og pyntelig som den, han havde holdt i Linz, og Kantsleren af Brabant besvarede den. Begge søgte at overbyde hinanden i Udtryk af Høflighed og Ytringer af Glæde over den lykkelige Udsigt til en Forening mellem begge Fyrstehuse. Efterat have talt en Stund med Damerne og de fornemste Herrer, toge Sendebudene Afsked, og førtes i samme Optog tilbage til deres Herberge.

Stemningen var netop for Øieblikket i Nederlandene meget velvillig mod Daninark og dets Konge. Han havde viist Keiser Maximilian og den nederlandske Regjering en betydelig Tjeneste ved at overlade dem sin tappre Krigshøvding Søren Norby og et herligt Orlogsskib til Brug mod Hertug Karl af Geldern og dennes Forbunds-

fæller Friserne, der hærjede de nordlige Landskaber og fyldte Søen med Kapere og Sørøvere. En hollandsk Krønike yttre sig herom i følgende prægtige Udtryk: »I dette Aar 1514 i Maimaaned ankom til Havnen Veer et forfærdelig stort Skib, som hed Engelen, hvis Lige i Størrelse tilforn aldrig havde været seet i Zeeland. Det kom fra Kong Christiern af Danmark, den Anden af dette Navn; Konge af Norge og Sverrig, de Goters og Venders, hvilken havde ladet det nævnte Skib vel udruste med Folk, Artilleri og Alt, hvad der tjener til Orlog. Paa dette Skib var en Kapitain, som hed Severin Norby, og under ham var der 500 Mand, og de kom vor Fyrste til Tjeneste. Og Kongen af Danmark gav dette Skib, med Alt hvad deri var, vor Fyrste til en Foræring«. I det Sidste feiler dog Krøniken, det var kun et Laan, og Christiern krævede det siden tilbage. Men Ærkehertug Karl beholdt det længre, end Kongen vilde, og brugte det paa sin første Søreise fra Nederlandene 1517, da han drog hen for at tage sit nye Kongerige Spanien i Besiddelse^{73*}.

Isabelle eller Elisabet, hvis Skjæbne for hele Livet nu skulde afgjøres, var født i Bryssel den 18 Juli 1501. I hendes Fødselsstund rasede et frygteligt Uveir, som anrettede skrækkelige Ødelæggelser i Staden og dens Omegn. Mange saae heri et Varsel for, at den unge Prindsesses Fremtid vilde blive stormfuld og ulykkelig. Hun var opkaldt efter sin Mormoder, den ædle Isabelle, Ferdinand den Katholskes navnkundige Hustru. Sin Fader Philip af Østerrig og Kastilien mistede hun allerede 1506, da hun var 5 Aar gammel, og hendes Moder Johanne var formedelst en ulykkelig Sindssvaghed saa godt som ikke til for hende. Men Fasteren Margrete tog sig af sine forladte Broderbørn. Baade Elisabet og Eleonore og Karl bleve opdragne hos hende. Margrete var en

ualmindelig dannet Qvinde, og havde under tidlige Gjen-
vordigheder og bittre Skuffelser samlet sig Erfaring og
Verdensklogskab. Hun besad en fast Charakter, en klar
Forstand og en saa dyb Indsigt i Statssager, at meer
end een Gang de vanskeligste Underhandlinger med Held
betroedes til hendes Kløgt. Der var noget Alvorligt,
stundum noget Strængt, i hendes Væsen og Holdning,
men hun fornægtede dog aldrig sin naturlige Godhed,
allermindst mod sine Broderbørn, som hun baade nu og
senere under meget ulykkelige Forhold omfattede med
uforanderlig Æmhed. De fik fra Aaret 1507 alle tre
under hendes nøie Tilsyn paa Slottet i Mecheln en om-
hyggelig Underviisning og Optugtelse. Ligesom Christiern
den Anden havde Elisabet tidlig været Gjenstand for for-
skjellige Giftermaalsforslag. I Aaret 1509, da hun var
8 Aar gammel og nylig konfirmeret, var der Tale om et
Parti mellem hende og en Søn af Emanuel den Store af
Portugal. Kort efter underhandlede der om et Gifter-
maal mellem hende og Henrik d'Albret, Arving til Konge-
riget Navarra. Mere langvarige og tilsyneladende mere
lovene vare Underhandlingerne om et Ægteskab med
Hertug Karl af Geldern⁷⁴. Men den snilde Margrete
meente det ikke alvorligt; hun brugte kun Udsigten til
en Forbindelse med Keiserhuset som et Lokkemiddel for
at tæmme den vilde Hertug af Geldern, der var en
Svøbe for Nederlandene. I Aaret 1511 afløstes Under-
handlingerne af en blodig Krig⁷⁵. Den sidste Beiler til
Elisabets Haand var Christiern den Anden. Elisabet var
endnu kun 13 Aar, men som en Datter af en Spanier-
inde, tidlig udviklet, baade legemlig og aandelig. Hun
var vel egentlig ingen Skjønhed; den tykke Underlæbe,
som er egen for det habsburgske Huus, vanhødede hende
noget. Men den første Ungdoms Glands og Trylleri
svævede over hende, Ynde og Tække var udbredt over

hendes hele Person, og Godheden lyste hende ud af Ansigtet og de milde Øine. Hun viste ogsaa siden, da hun var bleven lidt ældre, at hun besad Forstand og sikkert Omdømme, saa at hun under Kongens Fraværelse endogsaa kunde styre Rigets vanskelige Anliggender og lede Underhandlinger. Men det var først senere, da uhorste Ulykker brøde ind over hende og hendes Nærmeste, da den, hun saae op til og elskede høiest paa Jorden, styrtedes i Nød og Elendighed, at Storheden af hendes Sjæl og den Rigdom af ædle Dyder, som boede i hendes Hjærte, ret kom til at udfolde sig. Den svage Qvinde blev da en Heltinde, en seirende Martyr for Troen paa sin Gud og sin Trofasthed mod sin Ægteherre, og Berømmelsens Evighedsblomster spredte sig over hendes tidlige Grav.

Da Alting egentlig var afgjort i Linz, var der ikke Stort at forhandle om i Bryssel. Det var kun Udvexling af Fuldmagter og slige Formaliteter. Tiden tilbragtes med Gjæstebud og Fester enten ved Hoffet eller hos de fornemme nederlandske Herrer. Den fjerde Dag efter Ankomsten, Løverdags den 10 Juni, overraskede Sendebudene maaskee Fru Margrete lidt ved at begjære, at Vielses-Høitiden maatte finde Sted den næste Dag, som var Trinitatis Søndag; thi paa den Dag holdt Kongen deres Herre i Kjøbenhavn netop sin Salvings og Kronings Fest. Margrete indvendte, at det var vanskeligt i den korte Tid at træffe de fornødne Tilberedelser og give Festen den Pragt og Glands, som den burde have, og som hun for Husets Æres Skyld helst ønskede; men da Sendebudene meget indstændig bade derom, gav hun efter. Heller ikke savnede man ved Festen Pragt, uagtet Tiden havde været saa knap.

Den følgende Dag, Søndagmorgen Klokken 9, afhentes Sendebudene til Hoffet. Det var et glimrende Optog.

Sendebudene udfoldede al den Pragt, som rige danske Adelsmænd vare istand til, og de nederlandske Herrer prangede i den Glands, som i det overdaadige Bryssel ved slige Leiligheder var vanlig. Mogens Giø som Brudgom red i Spidsen, havende ved sin Side Hertug Johan af Saxen, derefter Bispen af Slesvig med Markgreve Johan af Brandenburg ved Siden, derpaa Albert Jepsen ledsaget af Grev Hoorn; efter dem fulgte en talrig Skare af andre Herrer og Adelsmænd i Høitidsdragt. Ankomne til Hoffet, stege de op ad den store Trappe, og de tre danske Herrer stillede sig under en aaben Baldakin af Gyldenstykker og Silkestoffer foran Indgangen til Salen. Fra den anden Side kom Prinds Karl, den Gang i sit femtende Aar, ledende ved sin Arm Søsteren Frøken Elisabet, og efter dem Fru Margrete med Eleonore ved Haanden, hvilke ligeledes stillede sig under Baldakinen. Bruden havde paa Hovedet en Krone, der straaledede af Guld og dyrebare Stene. Fasteren yttrede næsten med en Moders Glæde, at Elisabet saae saa godt ud, at det var en Fornøielse at see paa hende⁷⁶. Medens de stode saaledes under Baldakinen, traadte Jakob af Croy, Bisp af Cambray ud fra Salen, iført en prægtig Kaabe af rødt Fløiel, rigt smykket med Guld. Bisp Godske Alefeld henvendte derpaa Ordet til Bruden, og spurgte hende, om hun var villig til at tage hans Herre Kong Christiern af Danmark til sin Ægtefælle. Elisabet vendte sig da til sin Broder Karl og sin Faster Margrete og talte nogle Ord med dem, som om hun raadførte sig med dem og bad om deres Samtykke. Derpaa besvarede hun Bispens Tiltale med Ja. Godske Alefeld opfordrede nu Bispen af Cambray til at vie Frøken Elisabet til Hr. Mogens Giø, som havde Fuldmagt paa Kong Christierns Vegne. Bispen spurgte dem først hver især, om de indgik dette Ægteskab frit og utvunget, og da dette var besvaret be-

kræftende, skred han til Vielsen, idet han lagde deres Hænder i hinanden, og udførte den hellige Handling med de Ceremonier og Formularer, som den romerske Kirke foreskrev. Bruden tiltalte han paa Fransk, Brudgommen paa Plattydsk, og disse to Sprog brugtes ogsaa af hver især, da de udtalte deres høitidelige Samtykke, som ikke bestod i et enkelt Ja, men i en heel og fyndig Sætning. I det Øieblik Vielsen endtes, lød en jublende Klang af Trompeter og andre Instrumenter, med hvilken Folkets Fryderaab udenfor blandede sig. Derpaa traadte Brudeparret ind i Salen, ledsaget af deres Følge og alle Hoffets Herrer og Damer. I Salen var anbragt et pragtfuldt Alter med mange dyrebare Reliquier og Billeder af Kirkens Helgener, der straaledede af Guld; Salen selv var rundt om behængt med skønne Tapeter, i hvilke Historien om Jason og det gyldne Skind var indvirket. Brud og Brudgom knælede ved Alteret og en høitidelig Brudemesse begyndte, under hvilken der lød en deilig Musik, og Sange og Chor udførtes af kunstfærdige Stemmer. Ligesom Bispen af Cambray havde forrettet Vielsen, blev det Bispen af Slesvig til Deel at udføre Altertjenesten, hvilket han udførte med sin sædvanlige Værdighed og Anstand. Til Slutningen tildeelte han Brudeparret sin Velsignelse, først Brudgommen, derpaa Bruden. Efter endt Gudstjeneste forlod man Salen og gik under nye larmende Jubelraab af Folket og Klang af musikalske Instrumenter over i det ærkehertugelige Palads. Her toge Brud og Brudgom og de øvrige høie Herrer og Damer Afsked fra hinanden, og enhver vendte hjem til Sit. Ogsaa de mange Sendebud fra fremmede Fyrster, som befandt sig i Bryssel, havde været tilstæde ved Vielsen og Gudstjenesten; ikkun de engelske vare blevne borte, misfornøiede over, at man ikke vilde give dem den Plads ved Festen, som de gjorde Fordring paa.

Ud paa Eftermiddagen mellem Klokken 5 og 6 blev Brudgommen og hans Ledsagere atter hentede til Slottet i samme Optog som om Formiddagen. Der skulde holdes et prægtigt Gjæstebud. I Paladsets store Sal var en rig og overflødig Anretning, unge velvoxne Adelsmænd bragte Retterne op fra Kjøkkenet, 18 til 20 Fade ad Gangen, foran gik Herolder i deres Vaabenkjoler, samtlige Hofbetjente vare tilstæde i Høitidsdragt og gjorde Opvartning. Efter Maaltidet holdtes Turnering, derpaa var der Dands til Klokken 2 om Natten. Den unge Prinds Karl dandsede saa ivrig til Ære for sin Søster, at han den næste Dag var syg og nogen Tid maatte holde Sengen. Endelig førtes Bruden til Brudekamret og lagdes paa Brudesengen; derpaa hentede de fornemste tilstædeværende Herrer Brudgommen, gjorde en ringe Blottelse i hans Klæder og bragte ham til Brudekamret, hvor han i deres Nærværelse lagde sig ved Brudens Side. Den naive Tid fandt intet Anstødeligt i et saadant Optrin, der var hjemlet ved gammel Skik og Brug. Derpaa førte Herrene ham tilbage til Salen og hermed var Dagens Fest sluttet.

Den næste Dag var en almindelig Hviledag; thi Alle, baade Danskere og Nederlændere, vare trætte. Men de to følgende Dage var der atter Fester og Gjæstebud. Paa den tredie Dag, som var den sidste af deres Ophold i Bryssel (15 Juni), indfaldt en af den katholske Kirkes største Høitider, Christi Legems eller det hellige Sakramentes Fest, der feires med pragtfulde Processioner, under hvilke de Andægtige bære tændte Voxlys i Haanden og syngende Lovsange drage fra den ene Ende af Staden til den anden. De danske Udsendinge deeltog i denne Fest og hædredes med den første Plads efter det hellige Sakramente. Derefter kom Fru Margrete, havende ved sin høire Haand Dronning Elisabet, ved den venstre

Frøken Eleonore. Af Hoffet savnedes kun Prinds Karl paa Grund af hans nævnte Upasselighed. Elisabet bar første Gang det kostbare Halsbaand, der glimrede af Ædelstene og vurderedes til flere tusinde Gylden, hvilket Brudgommen den foregaaende Dag havde overrakt hende.

De danske Udsendinge vare samme Dag for sidste Gang Hoffets Gjæster. Om Aftenen sagde de Farvel og fik ved Afskeden skønne Gaver. Næste Dags Morgen tidlig forlode de Bryssel og ilede over Amsterdam tilsøes tilbage til Danmark, hvor de ankom efter 5 Maaneders Fraværelse⁷⁷.

II.

Christiern den Andens mange Forbindelser med mægtige Fyrster dels ved Forbund dels ved Slægtskab. Hans Forhold til Skotland. Han følger sin Faders tilbageholdne Politik og lader sig ikke af dette Riges ulykkelige Forfatning bevæge til at yde det virksom Hjælp. Johan af Albany. Spænding mellem Danmark og England. Christierns Ankeposter mod England. Handelen paa Island, dens særegne Beskaffenhed. Englændernes Snighandel og Voldsomheder. Englænderne opbringe danske Skibe i Nordsøen. Underhandlinger med Henrik den Ottende om Bilæggelse af Tvistighederne og Indrømmelse af Handelslettelser for begge Rigers Undersaatter føre ikke til Maalet. Hans Holm, Ditlev Smither. Søren Norby Hovedsmand paa Island.

Ved sit Giftermaal med Elisabet kom Christiern den Anden i Forbindelse med det habsburg-burgundiske og spanske Fyrstehus, og et nyt og vigtigt Led knyttedes i den Række af Forbund, der forbandt ham med næsten alle de Magter, hvis Venskab og Understøttelse kunde være af Betydning for hans Rigers Sikkerhed eller til Fremme af Handel og Omsætning. Han stod i Forbund med Skotland, England, Frankrig, Rusland, Polen og flere nordtyske Fyrster, som Hertugerne af Meklenborg

og Pommern; han var ved Slægtskab nøie knyttet til Saxen og Brandenburg: Kurfyrst Frederik den Vise og Hertug Johan af Saxen vare hans Morbrødre, og Kurfyrst Joachim af Brandenburg var gift med hans Søster Elisabet. Med Romerhoffet, hvis Venskab var alle Fyrster saa vigtigt, stod han i bedste Forstaaelse. Alle disse Forbindelser skyldtes hans Faders Forsynlighed og Klogskab: Christiern den Anden befæstede dem og omdannede dem efter Tidernes Krav, og føiede til de øvrige Forbundet med det habsburg-burgundiske Huus. Saa nyttige imidlertid disse Forbund i visse Henseender kunde være, saa kunde de dog ogsaa, da de Fordele, som bødes af den Ene, maatte opveies af Forpligtelser, som paatoges af den Anden, let lede ind i mislige og vanskelige Forhold. Vanskelighederne forøgedes, jo flere de Forbindelser vare, man havde indgaaet, da det ikke sjælden hændtes, at de Magter, med hvem en Tredie stod i Forbund, indbyrdes kom i Feide, og nu hver paa sin Side krævede Krigshjælp og Understøttelse. Rigtignok formindskedes Byrden af Forpligtelserne, ligesom ogsaa Fordele af Forbundet, betydelig derved, at man fra alle Sider var enig om, ikke at tage det saa særdeles nøie med de indgangne Løfter. Det blev altid underforstaaet, at man vilde tage imod Undskyldninger, og at intet ulægeligt Brud i Venskabet vilde opstaae, om Forbundsvennen ikke for den Andens Skyld vilde styrte sig i en farlig eller kostbar Krig. Statens egne Interesser vare dengang som altid det sidste Afgjørende, forudsat at den Styrende var en forstandig Mand, og Staten ikke saa svag, at den imod sin Villie maatte opoffre sig for en Andens Interesser. Ikke desmindre kunde dog slige Forbund afstædkomme Forviklinger og piinlige Forlegheder, naar en trofast Forbundsfølge stod Fare for at gaae til Grunde, hvis han ikke fik Hjælp, og Hjælp dog ikke

kunde ydes, uden at sætte store Interesser paa Spil. Dette var netop Tilfældet ved den Tid, da Christiern den Anden overtog Regjeringen.

Som tidligere fortalt var Skotland, der baade ved Fyrstehusenes Slægtskab og gjentagne Gange fornyede Forbund stod i nøie Forbindelse med Danmark, i Aaret 1512 kommet i en meget farlig Stilling, da det havde forenet sig med Frankrig, som selv udholdt en ulige Kamp med Arragonien, Paven, Østerrig, Venedig og England, og derved udsat sig for et Angreb af sin sidstnævnte overmægtige Nabo, paa en Tid da Frankrig ikke kunde hjælpe det. Den skotske Konge Jakob den Fjerde henvendte sig til sin Forbundsfælle og Morbroder Kong Hans og paakaldte hans Hjælp, idet han mindede om, hvor redelig Skotland havde opfyldt sin Forbundspligt mod Danmark i den sidste Krig. Men Kong Hans, som nys havde faaet Ro i Norden, var ikke at bevæge til at bryde Freden med England og paany styrte sig i en farlig Krig. Han afslog sin Søstersøns Begjæring, raadede ham at søge Fred, tilbød sin Mægling og stillede virksom Hjælp i en meget fjærn Udsigt. Men Jakob den Fjerde lod sig ikke saaledes afvise. I Begyndelsen af det følgende Aar 1513 sendte han et nyt Bud til Danmark med end indstændigere Begjæring om Hjælp, da Krigen allerede rasede paa Skotlands Grændser, Henrik den Ottende Intet vilde høre om Mægling af Kong Hans, og paa samme Tid som han beredte sig til et nyt Tog mod Frankrig, sendte store Troppemasser mod Skotland. Sendebudet var en dansk Adelsmand Mogens Bilde, der tjente ved det skotske Hof. Men Mogens Bilde traf ikke længer Kong Hans i Live. Christiern den Anden havde nylig tiltraadt Regjeringen. Christiern fortsatte ganske sin Faders Politik, og fandt i den Usikkerhed i alle Ting og den Stilstand i de offentlige Sager, som var indtraadt ved

Kong Hanses uventede Død, en passende Undskyldning for ikke at indlade sig i fremmede Anliggender; Alt maatte staae hen, indtil han af Rigsraadet var bleven erkjendt som regjerende Konge og havde modtaget sin Kroning. Han bad imidlertid Jakob være overbeviist om sin og Rigsraadets gode Villie, og lovede, at Skotland skulde faae Tilførsel fra Danmark af hvad det behøvede⁸⁰. Han sendte virkelig ogsaa adskillige Skibe med Vaaben og andre Krigsfornødenheder til Skotland⁸¹. Krigen begyndte imidlertid mellem dette Rige og England; Jakob den Fjerde drog selv i Felten.

Om Efteraaret kom der et Skrækkens Budskab til Danmark, der var egnet til at gjøre den Ædelmodige villig til Hjælp og Offre, den Forsigtige endnu mere tilbageholden. Paa Ulykkesdagen ved Floddenhill (9 September 1513) mistede Skotland sin ridderlige Konge og Blomsten af sin Adel, der paa Valpladsen var ligesaa forvoven og opoffrende, som den i Fredstiden i Hjemmet var urolig og gjenstridig. Faa Uger forud havde Henrik den Ottende i Nordfrankrig vundet den glimrende Seir ved Guinegate over Skotlands Forbundsvenner, de Franske. En sørgelig og forfærdelig Tid brød nu ind over Skotland og fortsatte sig i en lang Række af Aar. Kronarvingen var knap halvandet Aar gammel, Enkedronningen ung og uerfaren, og ligesaa letsindig som smuk. I Landet dannede sig et fransk Parti, der havde den større Deel af Nationen for sig, og et engelsk, som sluttede sig til Enkedronningen. Disse to Partier strede om Magten. Al Sikkerhed og Orden ophørte, ikke blot Adelen kjæmpede indbyrdes, men ærgjærrige Prælater, der stredes om høie Kirke-Embeder, leverede hinanden Fægtninger og beleirede hinandens Slotte. Enkedronning Margrete stod i stadig Brevvexling med sin Broder Henrik den Ottende, Skotlands værste Fjende; han pustede til den Ild, der

allerede brændte høit nok ved Skotternes egne Liden-skaber; engelsk Guld og engelske Rænker bragte Forvirringen til det Yderste. Margrete ægtede den unge og smukke Greve af Angus, Hovedet for Douglassernes mægtige Familie, ikke engang ventende til Aaret var omme efter hendes første Ægtefælles Død. Hun flygtede tilsidst til England, efter at have gjort et mislykket Forsøg paa at bortføre Kronarvingen til dette Rige. Det franske Parti kastede i denne Nød sine Øine paa den tidligere omtalte Johan Stuart, Hertug af Albany, der som den nærmeste Arving til Riget efter den unge Kongesøn, havde Ret til at forestaae Regjeringen i Kongens Umyndighedsalder, og desuden ved flere fortrinlige Egen-skaber syntes vel skikket til at overtage dette Hverv. Men han tjente den Tid i den franske Konges Hær, og Ludvig den Tolvte, lidet skjøn som for de Offre, Skotland havde bragt ham, lagde Hindringer i Veien for hans Afreise til dette Rige⁸².

Skotterne henvendte sig atter om Hjælp til Christiern den Anden, deres unge Konges Frænde. Denne Begjæring understøttedes af Ludvig den Tolvte, som selv Intet gjorde, men gjerne vilde vælte Byrden over paa en Anden. Strax paa Efterretningen om Jakob den Fjerdes Fald lod han den tidligere nævnte Antoin de la Bastie afgaae som Sendebud til Skotland og Danmark. Længe forsinket i Skotland, hvor han fik Andreas Brownhill til Ledsager som Fuldmægtig paa den skotske Regjerings Vegne, kom han ikke til at fremføre sit Ærinde for Christiern den Anden før ved Udgangen af April 1514. Hans Hverv gik, som tidligere fortalt, ud paa endnu engang at foreslaae Ægteskab mellem den franske Prindsesse Magdalene de la Tour og Christiern den Anden, hvilket Forslag nu kom for silde; dernæst skulde han indstændigen anmode Kong Christiern om i Forbindelse med

Frankrig at tage sig af Skotland, der var stædt i saa stor en Nød, og opfordre ham til at fornye de gamle Forbund baade med Frankrig og Skotland. De la Bastie var en Mand af ualmindelige Evner, meget øvet i Underhandlinger, fortrolig med Skotlands Forhold, hvor han længe havde opholdt sig og staaet i stor Yndest hos Jakob den Fjerde. Men hans Veltalenhed formaaede Intet paa Christiern den Anden. Denne havde lige saa liden Lyst til at blande sig i de forvirrede skotske Forhold som Ludvig den Tolvte, og kastede Byrden tilbage paa denne. Derimod betænkte han hos sig selv, om Leiligheden nu ikke var god til at faae indløst de længe pantsatte Orknøer, hvorom det norske Rigsraad for ikke længe siden havde mindet ham, og som han i sin Haandfæstning havde lovet. Han skrev til Ludvig den Tolvte, at han for Øieblikket ikke saae sig istand til at gjøre Noget, da han endnu ikke var bleven kronet; men han bad den franske Konge indstændigen at komme Skotland til Hjælp og især at sende Hertugen af Albany derover, som han meente var den Mand, der kunde bringe Sagerne paa Fode igjen. I samme Retning skrev han til Hertugen af Albany selv og til den skotske Regjering⁸³. Senere samme Aar (1514) da den skotske Enkedronning ved sit letsindige Giftermaal med Greven af Angus havde tabt al Agtelse og Anseelse, skrev han atter til Ludvig den Tolvte, og bad ham endelig at komme Skotland til Hjælp og sende Hertugen af Albany derover, at ikke dette ulykkelige Rige aldeles skulde gaae til Grunde under indre Splid og ydre Angreb. Han opfordrede tillige den skotske Regjering til at see at komme til Fred med England, hvortil Udsigterne nu syntes bedre, da Frankrig allerede om Sommeren 1514 baade ved en Fredslutning og en Ægteskabspagt var kommen i en god Forstaaelse med England. Men Frankrig havde ved denne

Leilighed taget saa lidet Hensyn til Skotlands Interesser, at der for dette Riges Vedkommende ikke fastsattes Andet i Freden, end at Skotland under visse Betingelser kunde tiltræde den⁸⁴. Endelig i Mai 1515 kom Hertugen af Albany over til Skotland og overtog Rigets Styrelse. Han opsled sine Kræfter under frugtesløse Forsøg paa at dæmpe Partiernes Splid. Mellem ham og Christiern den Anden pleiedes mange Underhandlinger om Forbund og Krigshjælp; men Christiern tog bestandig i Betænkning at indlade sig med et Land og en Regjering, hvor der herskede en saa hjælpeløs Forvirring, allerhelst da det ikke kunde skee, uden at indvikle ham i en Krig med England. Det Høieste, han tilbød Hertugen af Albany, var at mægle mellem Skotland og England, og ad denne Vei forsøgte han ogsaa gjentagne Gange at udrette Noget til Bedste for hiint Rige. Hertugen holdt det ikke ud i Skotland længre end to Aar. Ladt i Stikken af Frankrigs nye Konge Frants den Første, der ligesom sin Forgjænger kun brugte Skotland som et Redskab for sine egne Planer, og mistænkeliggjort af Henrik den Ottende som den, der tragtede efter at rydde den unge Kongesøn af Veien for selv at bestige Thronen, overlod han Skotland til sig selv, og begav sig tilbage til Frankrig. De la Bastie snigmyrdedes i Skotland.

Det blev ikke de Magter, som havde forenet sig imod Frankrig og Skotland, ubekjendt, hvilke Anstrængelser disse to Riger gjorde for at drage Christiern den Anden paa deres Side og bevæge ham til virksom Deeltagelse i Krigen. Sagerne vare i Aaret 1513, da Skotland havde begyndt Angrebet paa England, og Henrik den Ottende paa samme Tid beredte sig til et stort Tog mod Frankrig, i en saadan Stilling, at om Christiern rask havde taget Parti, vilde han kunne have lagt et betydeligt Lod i Vægtskaalen, og navnlig lammet den

Hjælp, som de forbundne Magter ventede af England, og som var dem saa vigtig for Udførelsen af deres Planer til Frankrigs Ydmygelse. Christiern den Anden var desuden bekjendt som en virksom og dristig Herre, vant til Krig og Orlog, hvem det ikke var for meget at tiltroe et saadant Skridt. Ubekjendte med de Hensyn, som holdt Christiern tilbage, vare de forbundne Magter derfor ikke uden Bekymring for, at han skulde optræde fjendtlig imod dem. Leo den Tiende, der, skjøndt personlig fredelig stemt, en Tidlang maatte fortsætte sin krigerske Forgjængers Politik, frygtede det, og ligesaa gjorde Henrik den Ottende, der desuden havde en ond Samvittighed ligeoverfor Danmark, og som vi strax skulle see, slet ikke kunde gjøre Regning paa at finde nogen venlig eller fredelig Stemning hos dette Rige. For at holde Christiern tilbage, sendte Leo den Tiende, kort efter at han ved Julius den Andens Død havde bestøget Pavestolen, en Skrivelse til ham, hvori han alvorlig og med pavelig Myndighed formanede ham til ikke at foretage noget Angreb paa England⁸⁵. Omtrent ved samme Tid affærdigede Henrik den Ottende en Herold til Christiern den Anden, for at lykønske ham til Tiltrædelsen af Regjeringen, forsikkre ham om Venskab og Hengivenhed, og foreslaae Fornyelsen af det Forbund, som begges Fædre for en Deel Aar siden til fælleds Nytte og Gavn for deres Riger havde sluttet. Christiern undlod ikke til Svar herpaa ved en Herold at aflægge sin Tak for den beviste Høflighed og i almindelige Udtryk tilkjendegive sin Beredvillighed til Bevarelse af god Forstaaelse og Fornyelse af det gamle Forbund. Dette var imidlertid kun Talemaader, som ikke havde meget at betyde. Danmark havde allerede i længre Tid havt saa svære Ankeposter mod England, at de vilde have retfærdiggjort en Krig, og langt ringere Grunde have ofte tjent til Paa-skud for Fredsbrud, naar Vedkommende fandt sligt be-

leiligt eller fordeelagtigt. Men Christiern betænkte den usikre Stilling i Sverrig, Hansestædernes stadige fjendske Sindelag, som man, uågtet der nylig var sluttet Fred, kunde være vis paa vilde lægge sig for Dagen i Gjærning, saasnaart Leilighed bød sig, den ringe Hjælp, der var at vente fra Frankrig eller Skotland, og alle de Farer og Vanskeligheder, der kunde opstaae, naar han under slige Omstændigheder indviklede sig i Feide med et saa mægtigt Rige som England. Hans Beslutning var derfor, ikke at lade det komme til Fredsbrud, men at benytte den Forlegenhed, hvori England for Øieblikket befandt sig, til om muligt at bevæge dette Rige til at yde sig en længe nægtet Retfærdighed og Opreisning for de mange Fornærmelser, han havde at beklage sig over.

Et af Hovedpunkterne i Kongens Besværinger dreiede sig om Handelen paa Island. For at forstaae dette, er det nødvendigt at kaste et Blik paa dette Lands Handelsforhold, som vare ganske eiendommelige. Egentlig maatte slet ingen Fremmede drive Handel med denne Ø. Snart efter at den var kommen under den norske Krone, behandlede den som et Skatteland, og stilledes med Hensyn til Handel paa lige Fod med de andre Øer, som Norge besad i Nordhavet, og med Finmarken og Halogaland i Norge selv. Disse Øer og Landskaber betragtedes som et Slags umiddelbare Kronlande, hvilke Kongen lod bestyre ved sine Embedsmænd, og hvis Indtægter alle indgik i det kongelige Skatkammer; de vare altsaa, som man med et dansk Udtryk vilde kalde det, henlagte under Kongens Fadebur. Heraf fulgte ogsaa, at Kongen raadete over Handelen. Denne dreves enten med Kongens egne Skibe og for hans Regning, eller Andre fik, mod en klækkelig Afgift til Kronen, kongelig Tilladelse til at handle paa Landet. Dersom nogen Fremmed uden en saadan Tilladelse befattede sig med denne Handel,

betragedes det som en grov Forbrydelse, der straffedes haardt, om man var istand til at ramme Vedkommende. Fristelsen var imidlertid stor for Udlændinger til at gjøre Indgreb i Kongens Monopol og sætte sig ud over Forbud og Straffetrusler. Europas søfarende Nationer, først og fremmest Englændere, dernæst Skotter, Hollændere og Hansestæder, sendte aarligen Skibe til Island for at fiske under Øen eller indkjøbe den tilberedede Fisk, der i Middelalderen var en saa søgt Vare over hele Europa. Og disse fremmede Kjøbmænd vare særdeles velkomne for Indbyggerne, som ved denne forbudne Handel i Almindelighed fik bedre og billigere Varer, naar de købte, og bedre Priser, naar de solgte, end naar alt gik gennem de monopoliserede Kjøbmænd. Ikke mindre fordeelagtig og indbringende var denne Handel for de fremmede Kjøbmænd, thi de unddroge sig for at betale Told og sparede den store Udgift, som det kostede at erhverve kongelig Tilladelse til at drive Handel; men Kronens Indtægter af Island lede et betydeligt Skaar ved denne Snighandel. At forhindre den var imidlertid næsten umuligt for de kongelige Fogeder og Embedsmænd, da de vidtstrakte Kyster med de mangfoldige Fjorde og Havne frembøde saa mange bekvemme Landingspladser; mødte de Fremmede Modstand, satte de ogsaa ofte Vold imod Magt. For den lovlige Handel mellem Norge og Island var Bergen Hovedpladsen, baade formedelst sin bekvemme Beliggenhed og den Handelsdriftighed, som fra gammel Tid rørte sig i denne By og lokkede Kjøbmændene til den. Men hvad der saaledes naturligen havde udviklet sig, søgte man efterhaanden at forvandle til en Tvang. Fra det femtende Aarhundrede blev det mere og mere gjort gjældende, at Bergen var en tvungen Stapelplads, hvorhen islandske Varer skulde bringes, og hvorfra de igjen videre skulde forhandles til Europas

Lande⁸⁶. Skjøndt der ikke findes nogen gyldig Bestemmelse herom, trængte denne Betragtning dog igjennem, og begunstigedes uden Tvivl af Kongerne, da det var lettere, naar Handelen var indskrænket til et enkelt Punkt, at føre Tilsyn med Toldens rigtige Ydelse og vanskeliggjøre Snighandelen. Bestræbelsen for at gjøre Bergen til en tvungen Stapelplads for den islandske Handel fandt snart en mægtig Støtte i Hansekontoret i denne By, hvilket var ganske naturligt, da dette Faktori efterhaanden næsten ganske havde bemestret sig Bergens Handel, og saaledes vilde komme til at høste hele Fordelen af en saadan Foranstaltning. Lybekkerne, der vare de talrigeste og vigtigste Deeltagere i Kontoret, dreve især denne Sag. Men den samme Vindesygge hos de enkelte Hansestæder, der saa ofte har bragt Splid i Forbundet, gjorde ogsaa her Fortræd. Flere Stæder, der fandt mere Vinding ved at hente Varerne i Island end ved at tage dem i Bergen, erhvervede sig særskilt kongelig Tilladelse til at maatte handle paa Island. Det var især Hamborg og Bremen, der gave et saa forargeligt Exempel; udenfor Forbundet var Amsterdam den farligste. Selv det for denne Handel temmelig afsides liggende Danzig begyndte at sende Skibe til Island, første Gang 1479. Lybek bragte Sagen frem paa Forbundsmøderne, men dets Formaninger og Advarsler frugtede Intet⁸⁷. Mærkeligt nok fandt Lybeks og det bergenske Hansekontors Bestræbelser Understøttelse hos selve det norske Rigsraad. Det misbilligede paa given Anledning (1481) den Handelstilladelse, som enkelte Stæder havde faaet, og opfordrede Hanseforbundet selv til at medvirke til at forhindre den umiddelbare Handel paa Island, der, som man udtrykte sig, var Norge og Lybek lige skadelig. Det lovede paa sin Side at sørge for, at Fisk og andre Varer efter gammel Sædvane bragtes til Bergen, og at

ethvert Skib, som herefter seilede til Island, uden videre blev priisdømt. Det tager sig noget besynderligt ud, at see det norske Rigsraad opstille et Fælledsskab i »Norges og Lybeks» Handelsinteresser. Det vidner om den altbeherskende Indflydelse, Hansekontoret havde vundet; men tillige maa vel den Betragtning have gjort sig gjældende hos det norske Rigsraad, at, om Hansekontoret end skummede Fløden af Handelen, saa faldt der dog ogsaa noget af for Byens Borgere, og at ikke blot Kontoret, men Byen i det Hele, vilde lide et Knæk, om Monopolet paa Islands og Nordlandenes Varer gik tabt⁸⁸. I Overeensstemmelse hermed var det, at der to Aar efter i Kong Hanses Haandfæstning optoges den Bestemmelse, at Hansestæderne ikke maatte fare paa Island. Da enkelte Stæder alligevel fortsatte denne Fart, kom der nye Forbud. Paa Lybeks Begjæring og efter Overlæg med det norske Rigsraad forbød Christiern den Anden, som ovenfor anført, atter i Aaret 1513 at omgaae Bergens Havn, og som Grund til Forbudet anføres atter, at en slig Omgaaen var skadelig for Norges Rige.

Af alle Europas Nationer var der dog ingen, som i større Omfang drev den forbudne Handel paa Island, end Englænderne. Deres Skibe kom hvert Aar i Mængde, især fra Havnene Yarmouth, Norwich og London, ogsaa Boston og Bristol, for at fiske under Landet, bringe og hente Varer. Deres Varer havde Ord for at være bedre og billigere end Andres, og søgtes derfor af Indbyggerne. Om Betydenheden af denne Handel for England og Mængden af de Skibe, som den sysselsatte, faaer man en Forestilling, naar man hører, at i Aaret 1419 under en hæftig Sneestorm ikke mindre end 25 engelske Skibe i Løbet af tre Timer gik til Grunde under Landet. Paa Christiern den Andens Tid besøgte en enkelt Havn paa Island, Havnefjord, i et enkelt Aar af 3 til 400 engelske

Handlende og Søfolk. Men denne Handel, som dreves til Trods for de bestaaende Forbud, gav Anledning til de hæftigste Stridigheder mellem den engelske Regjering, som begunstigede Snighandelen, og den norske, som vilde forhindre den. Næsten hele det femtende Aarhundrede igjennem, under Kongerne Erik af Pommern, Christoffer af Bayern, Christiern den Første og Kong Hans, varede disse Tvistigheder, der enkelte Gange stode lige paa Grændsen af aaben Krig. Forlig sluttedes og brødes igjen, fornyedes atter for snart igjen at krænkes. Paa Island selv var Handelen med Englænderne ledsaget af de største Uordener. Der forefaldt ikke blot jævnlig blodige Kampe mellem Snighandlerne og Kongens Fogeder og Embedsmænd; men det kom ogsaa til at gaae ud over de fredelige Indbyggere. Ligesom Handelen selv var udenfor Loven, saa opførte Englænderne sig ogsaa i andre Henseender lovløst. De Mennesker, der befattede sig med en Handel, der lokkede ved Fordelen, men var forbunden med Fare for Liv og Frihed, hørte gjerne til det værste Slags, ryggesløse Voldsmænd, hvem ingen Lov var hellig, for hvem Drab var en Smaating og Andres Eien-dom et godt Bytte. De opførte sig som Sørøvere, og vare i mange Tilfælde ikke stort bedre. De islandske Aarbøger ere fulde af Beretninger om de Voldsomheder, som Englænderne udøvede paa denne afsides og forsvars-løse Ø. De plyndrede og røvede og sloge ihjel, ranede Qvæg og Faar, bortførte undertiden endog Indbyggerne selv med Vold; Bessestad blev i Løbet af nogle faa Aar fire Gange plyndret af dem. Selv naar de vilde give det Skin af Handel, skete det ofte paa den Maade, at de tvang Indbyggerne til at sælge dem Varerne til en Priis, som de selv satte, og som var langt under deres Værdi. Paa denne Maade blev Englændernes Handel paa Island mange Gange til en sand Plage for Ind-

byggerne⁸⁹. Omsider syntes de lange Stridigheder med England om Handelen paa Island at skulle endes, og de Misligheder, som hidtil havde fundet Sted, for Fremtiden at skulle forebygges ved de Bestemmelser, som herom optoges i Forbundspagten af 1490 mellem Kong Hans og Henrik den Syvende. Heri blev det nemlig indrømmet, at Englænderne maatte drive Fiskeri i Farvandene ved Island og handle og kjøbslaae med Indbyggerne, mod at betale Kongen den tilbørlige Told og andre sædvanlige Afgifter. For en Sikkerheds Skyld og til Betryggelse mod Misbrug bestemtes tillige, at England hvert syvende Aar skulde søge denne Tilladelse fornyet.

Denne Overeenskomst havde imidlertid ikke de tilsigtede Følger. Skjøndt det nu stod Englænderne frit for at føre en lovlig og fredelig Handel, vedbleve de dog med de Voldsomheder og Uordener, som de vare komne i Vane med, og som Leiligheden paa de udstrakte og værnløse Kyster fristede til. Strax efter at Christiern den Anden var kommen op til Norge for paa sin Faders Vegne at føre Regjeringen i dette Rige, fæstede han sin Opmærksomhed paa dette Punkt. Han harmedes over det Uvæsen, som Englænderne, ifølge de Beretninger han modtog fra sine Embedsmænd, dreve paa Island, og henvendte sig fra Aaret 1507 af gjentagne Gange med alvorlige Klager til den da regjerende engelske Konge Henrik den Syvende⁹⁰. Men han fik ikke andet Svar, end at han skulde opgive, hvad disse Personer hed og hvor de havde hjemme i England, saa vilde Kongen af England kræve dem til Ansvar. Men dette var, som Christiern bemærkede, en reen Umulighed, thi eet Aar laae de norden, et andet sønden paa Landet, og de havde ingen Papirer med sig, hvoraf man kunde see deres Navne og Hjemsted. Da Uordenerne fortsattes, sendte

Christiern (1510 eller 1511) Hans Rantzow som Befalingsmand til Island. Det kom til en formelig Fægtning med Englænderne, som havde sat sig fast i Landet og bygget sig et Blokhuus. De bleve fordrevne herfra og flygtede til deres Skibe; men Kongens Folk forfulgte dem i Baade, og fratog dem et Skib og borede et andet i Sænk. Men det næste Aar kom Englænderne igjen mere mandstærke, toge ved Vestmanø et Kong Christiern tilhørende Skib, der skulde hjemføre Skatten fra Island og havde en kostbar Ladning baade i Varer og Penge; Kongens Sekretær, en geistlig Mand ved Navn Svend Thorleifsen, blev ved denne Leilighed myrdet tilligemed 8 til 10 af Kongens Folk. Denne Gang saae Kongen sig istand til at opgive Navnene paa Gjerningsmændene og deres Hjemsteder; Hovedmanden var en George King fra Yarmouth, der ogsaa skal have været den, der gav Kongens Sekretær sit Banesaar. Dette skete endnu medens Kong Hans levede, men Christiern havde, da han selv tiltraadte Regjeringen, endnu ikke af Henrik den Ottende faaet nogen Opreisning for dette grove Brud paa Landefreden, som engelske Undersatter havde gjort sig skyldige i⁹¹. Hans første Fordring gik ud paa, at Forbryderne maatte blive straffede, og Skibet i samme Stand, hvori det befandt sig, sendt tilbage til Bahuus eller Oslo. Under de senere Forhandlinger vurderede han den hele Skade, Englænderne havde gjort paa Island, til 10,000 Pund Sterling.

Men foruden disse islandske Sager havde Kongen endnu at klage over en heel Række Fornærmelser, der vare udøvede af Englænderne deels mod ham selv deels mod hans Undersaatter. Englænderne havde opbragt Skibet Juliana, hvilket Kongen ifølge et Løfte, han i Havsnød havde gjort, havde sendt i Pilegrimsfærd til St. Jago de Compostella i Spanien; herfor krævedes en Erstatning af

4000 Pund Sterling, og 450 Gylden for Varer, som fandtes ombord, tilhørende hans Undersaatter. Et andet kongeligt Skib paa 200 Læster, Admiralen, som kom fra »Bruvasien« (d. e. det sydvestlige Frankrig ved den biskayiske Bugt og Atlanterhavet), ladet med Salt og Viin og andre Varer, havde engelske Udliggere taget og bragt til England, hvor Skibsmandskabet blev holdt i et strængt og langvarigt Fængsel og det Meste af Ladningen borttoges. Siden frigave Englænderne Skibet, og tvang Skibsføreren under haarde Trusler til at gaae tilsøes med det halvt udplyndrede Fartøi, der tillige var blevet blottet for en Deel af de nødvendige Redskaber, Tougværk, Ankere o. desl., som høre til for at udholde en Søreise. Følgen var, at det strandede og aldeles forgik under Zeeland. Herfor forlangte Kongen en Godtgjørelse af 10,000 Pund Sterling. Ogsaa flere af Kongens handelsdrivende Undersaatter havde midt under den mellem Rigerne bestaaende Fred, lidt Vold og Overlast. Tvende Kjøbmænd i Kjøbenhavn, Hans Holm og Arnold Hake, havde engelske Krydsere frataget et Fartøi, som var paa Reisen til Bruvasien. Et Skib, i hvilket nogle af Landets fornemste Mænd, Bisp Niels Clausen i Aarhus, Doktor Morten Krabbe, den kongelige Hofmester Niels Eriksen Rosenkrands, Rigsraaderne Predbjørn Podebusk og Mogens Giø, havde Lod og Deel, og som de i Fællig havde ladet med Varer, blev anholdt i Newcastle, Ladningen plyndret, Besætningen voldelig overfaldet, saa at tre Mand bleve paa Stedet, de øvrige saaredes. Ogsaa herfor krævedes tilbørlig Opreisning.

Men skjøndt Christiern den Anden stillede disse Erstatningskrav i Spidsen, og ingenlunde var til Sinds at lade dem falde, havde han tillige ved de begyndte Underhandling med Henrik den Ottende andre vigtige Øiemed i Sigte, der dels gik ud paa at sikre sig en Støtte i

England, hvis det igjen skulde komme til Krig med Hansestæderne, deels paa at skaffe sine Undersaatter Lettelser i Handel og Samqvem med dette rige og drif- tige Land. Han erklærede sig derfor villig til at fornye og stadfæste det gamle Forbund med England, men for- langte, at deri skulde optages en Artikkel, hvorved Kongen af England forpligtede sig til, hvis Lybek og de østersøiske Stæder igjen brøde Freden med Danmark, at ville lægge Beslag paa deres Gods og Varer i England, og forbyde dem al Handel, saalænge Krigen stod paa. Som en Grund, der burde bevæge Henrik den Ottende til at gaae ind herpaa, anfører han en Betragtning, der er karakteristisk baade for den, der skriver den, og den, hvem den skrives til: Fyrsterne havde en fælleds Interesse imod de republikanske Stæder; selv om Fyr- sterne ikke vare Forbundsfæller, og meget mere da, naar de vare det, havde de paa deres kongelige Byrds og Værdigheds Vegne en Forpligtelse til at hjælpe hverandre til at holde denne plebeiske Trods nede, der i disse Tider syntes mere kry og overmodig end nogensinde før. Der- som Nogen, det være Adel eller Kjøbstædmænd, skulde prøve paa at sætte sig op imod Henrik den Ottende, skulde Christiern ikke svigte ham. — Han begjærede fremdeles, at de tvende Skibe, som han aarlig agtede at sende til England for at indkjøbe Klæde og andre Varer, maatte være frie for Told og andre Afgifter, og at det maatte tillades dem at indkjøbe Klædet paa den lon- donske Klædehalle. Vigtigere var imidlertid et andet Punkt. Det gik ud paa Intet mindre, end at de danske Handlende i England maatte sættes paa lige Fod med Hansekjøbmændene, nyde den samme Nedsættelse i Told og Afgifter og de samme Privilegier, som disse vare i Besiddelse af, navnlig paa deres berømte Faktori i London, den saakaldte Stalhof. En saa stor Fordring

gjorde Kongen imidlertid ikke uden at byde et godt Vederlag. Han vilde, hvis dette indrømmedes, fritage de engelske Undersaatte, som kom til Øresund for at handle i Helsingør eller Kjøbenhavn, for den Told, som ellers svaredes*), og desuden hæve adskillige af de Baand, der iøvrigt hvilede paa Udlændingers Handel i Riget. — Endelig begjærede Kongen, som et fortrinligt Middel til at forebygge eller betydelig formindske fremtidige Stridigheder paa Island, at enhver engelsk Skibsfører eller Handlende, som kom til Øen, skulde medbringe et Vidnesbyrd fra sin Øvrighed, affattet paa Latin og indeholdende Oplysning om hans og hans Medfølgeres Navne og Hjemsteder. Kun hvo der kunde fremlægge et saadant Beviis, skulde betragtes som Englænder og nyde Godt af de dette Lands Undersaatte tilstaaede Rettigheder⁹².

Underhandlingerne mellem Christiern den Anden og Henrik den Ottende trak sig ud i flere Aar. Sendebud gik gjentagne Gange frem og tilbage mellem begge. Christiern den Anden betjente sig herved af tvende Mænd, Hans Holm og Ditlev Smither, af hvilke den ene var en praktisk Mand, den anden en kyndig og med Statssager fortrolig Retslærd. Hans Holm var Kjøbmand og Skibsreder, og altsaa meget erfaren i en Deel af de Sager, hvorpaa det her kom an, og desuden, da han selv var en af dem, der havde lidt under de stedfindende mislige Forhold, meget interesseret i, at Underhandlingerne førtes til en lykkelig Ende. Ditlev Smither, Brabanter af Fødsel, var Professor i Retsvidenskaben ved Universitetet og tvende Gange dets Rektor. Skjøndt hans Stilling ved Universitetet og hans mange geistlige Forretninger, thi han var tillige Kannik og siden Kantor ved

---

*) »Consueto et debito nobis telonio liberabimus«.

Frue Kirke, Sognepræst til Petri Kirke i Kjøbenhavn og Provst ved Domkirken i Lund, syntes at maatte gjøre Krav paa al hans Tid, blev han dog formedelst det Rye, hvori han stod for Indsigt og Kyndighed, idelig brugt i offentlige Forretninger. Der hengik fra 1514 til 1523 næppe noget Aar, hvori han ikke benyttedes i en eller anden Sendelse, snart i Vest, snart i Øst. Det vidner om, at Christiern den Anden har havt Tillid til ham, og at han har skilt sig ved de ham betroede Hverv til Kongens Tilfredshed⁹³.

I Begyndelsen af Underhandlingerne var Henrik den Ottende Høfligheden selv, og erklærede sig villig til at imødekomme alle Christierns Ønsker, og afhjælpe alle Besværinger. Christiern sendte første Gang Hans Holm til England sidst i Aaret 1513 eller først i det næste, for at fremsætte de Besværinger, han havde, og i Henhold til de Yttringer, der allerede vare fremkomne fra Henrik den Ottende, tilkjendegive Kongens Beredvillighed til at fornye Forbundet med England, dog med visse Forandringer. Hans Holm fandt en meget god Modtagelse hos Henrik den Ottende, og ledsagedes tilbage til Danmark af et engelsk Sendebud John Backer, der havde Fuldmagt til at fornye Forbundet og tillige skulde gjøre Undskyldning for de Fornærmelser, der vare tilføiede danske Undersaatter. I Særdeleshed, hedder det i den medfølgende Skrivelse, gjorde det Henrik den Ottende Ondt, at den danske Konge personlig var bleven krænket ved de engelske Krydseres Hensynsløshed. Han havde derfor allerede givet Befaling til at undersøge Sagen med Pilegrimsskibet Juliana og var villig til at give Erstatning. Hvad angik Opbringelsen af Kongens andet Skib, Admiralen, bad han ham være forsikkret om, at det ikke var skeet i den Hensigt at fornærme Kongen, men kun af et Slags Nødværge. Det var nemlig bekjendt, at de

Franske lagde Beslag paa alle større Skibe, som kom til deres Havne, for at bruge dem mod Englænderne; og da et saadant mægtigt Skib kunde gjøre England megen Fortræd, havde de engelske Krydsere anseet det for rigtigst selv at tage det. Det var iøvrigt siden blevet frigivet; at det derefter var forliist, maatte ikke regnes ham eller hans Folk, men de danske Sømænd selv til Last. Dog vilde han, for at Alt kunde blive godt imellem dem, overlade til Christiern selv at bestemme, om han vilde have Erstatning, og hvor stor den skulde være⁹⁴. John Backer affærdigedes fra London 14 Marts 1514; da var Henrik den Ottende endnu i Krig med Frankrig, Julius den Anden nylig død, og Udfaldet af Pavevalget, som ved denne Tid foregik, endnu ikke bekjendt i England: Fremtiden altsaa heel usikker og truende. De Hverv, som John Backer havde bragt, nødvendiggjorde nærmere Forklaringer. Om Eftersommeren sendtes Ditlev Smither til Henrik den Ottende med en nøiagtig Opgivelse af de mange Klagepunkter, som Christiern havde deels paa Kronens deels paa sine Undersaatters Vegne, og med bestemt Angivelse af de Erstatningssummer, som Kongen krævede; dernæst skulde Ditlev Smither foreslaae væsentlige Forandringer i det gamle Forbund, sigtende især til at fremme begge Nationers Handel og Samqvem. Men da Ditlev Smither kom til England, var en heel Forandring foregaaet i den politiske Stilling. Henrik den Ottende havde nylig sluttet en heldig Fred med Frankrig, og Skotland laae knust og magtesløst. Den Forlegenhed, hvori Henrik den Ottende havde befundet sig, og som havde givet Christiern den Anden Haab om at bevæge ham til billige Indrømmelser, forsvandt hurtigere, end Nogen havde kunnet forudsee, og med de forandrede Omstændigheder blev Henrik den Ottende en anden Mand. Han var nu ligesaa tvær og uvillig, som

han tidligere havde været imødekommende og rig paa Løfter. Erstatningskravene bleve erklærede for overdrevne eller ugrundede, Skylden væltedes over paa Kongens Embedsmænd og Islænderne, Udflugter søgtes og Tiden droges hen; at forpligte sig til at forbyde Hansestæderne Handel i England, fordi de kom i Krig med Danmark, havde Henrik grundet Betænkelighed ved; men heller ikke de foreslagne Forandringer i Toldbestemmelserne til Bedste for begge Rigers Handlende behagede ham. Ditlev Smither udrettede Intet. Dog synes det næste Aar det gamle Forbund af 1490 at være blevet stadfæstet, eller i alt Fald stiltiende at være betragtet som staaende ved Magt⁶⁵. Først efter flere Aars Forløb (1518) optoges Underhandlingerne paany.

Det var imidlertid ikke Kong Christierns Agt, længer at lade Island være givet til Priis for de engelske Kjøbmænds eller Vikingers Vilkaarlighed og Voldsomhed, eller lade sig selv forhaane ved den fortsatte trodsige Nægtelse af den Kronen tilkommende Told og Rettighed. Da han mærkede, at der Intet kom ud af Underhandlingerne med Henrik den Ottende beskikkede han i Aaret 1515 Søren Norby, som da nylig var kommen hjem fra sin Tjeneste i Holland, til Hovedsmand paa Island. En bedre Mand til et saadant Hverv havde Kongen aldrig kunnet finde i alle sine Riger og Lande, end denne djærve, kjække og hurtige Søkriger, der selv havde et Stykke af Vikingenaturen i sig, og saaledes var ypperlig skikket til at see de Andre paa Fingrene og holde dem i Ave. Ved de Vilkaar, hvorpaa Lenet overdroges ham, knyttedes hans egen Interesse til en skrap Varetagelse af Embedets Pligter. Hele den kongelige Told blev nemlig overladt ham som en Deel af hans Indtægter. Til Beskyttelse for Landet paa de meest udsatte Punkter paalagdes det ham at opføre tvende stærke Blokhuse, det ene paa Vest-

manø, det andet paa Fastlandet i Nærheden af Kongsgaarden. Man kan være vis paa, at Islænderne i hans Tid ikke have havt synderligt at klage over Voldsomheder og Udpresninger af de fremmede Gjæster, og at Tolden aldrig er bleven ydet saa nøiagtig, som i de Aar, han styrede Øen. Han blev der imidlertid ikke længer end to eller tre Aar, da den med Sverrig udbrudte Feide lod Kongen behøve hans Tjeneste i sydligere Farvande⁹⁶.

III.

Kongens begrændsede Myndighed før Kroningen. Kroningsfesten i Kjøbenhavn 11 Juni 1514. Gesandtskab fra Rusland og Underhandlinger med dette Rige. David Herold. Baade et politisk Forbund og et Handelsforbund indgaaes med Rusland 1516—17. Kroningen i Norge Juli 1514. Folkekjære Forordninger. Rostokkernes forgjæves Forsøg paa at faae deres Privilegier i Oslo fornyede. Forhandlinger med Skotland om Indløsning af Orknøerne.

Naar Christiern den Anden af Skotlands Regjering i den nærmest foregaaende Tid anmodedes om at komme dette Rige til Hjælp og indgaae Krigsforbund med det, undskyldte han sig gjentagne Gange med, at han for Tiden Intet af Vigtighed kunde foretage sig, da han endnu ikke var kronet. Dette var nu i Virkeligheden ikke andet end et Paaskud; thi han gjorde heller ikke noget synderligt for Skotland, efterat han var bleven kronet. Men Undskyldningen var i sig selv ganske rimelig og maatte tages for god af den skotske Regjering. Thi Kroning og Salving betragtedes i den Tid for en Akt af saa stor Betydning, at Regenten uden den ikke ansaaes for at være i Besiddelse af fuld kongelig Myndighed eller berettiget til selvstændig Udøvelse af Kongemagten. Om end ikke, som Kongen udtrykte sig, »al Regjering

i Landet hvilede«, saa betragtedes dog, selv efterat Haandfæstningen var vedtaget og det tidligere Valg paany stadfæstet, alle Kongens Regjeringshandlinge som foreløbige og ikke fuldkommen retsgyldige, førend de efter Kroningen havde faaet en ny Bekræftelse. De Akter, som Kongen i denne Mellemtid udstædte, besegledes derfor ikke med Rigsseglet, hvori Rigets Vaaben var afbildet, men med Kongens private Signet, hvori kun fandtes de Vaaben, som betegnede de saakaldte Arvelande, nemlig Norge, Slesvig, de forskjellige Landskaber i Holsteen, samt Stammelandet Oldenborg⁹⁷. Kongen kaldes ogsaa i denne Tid ligesom tidligere endnu blot udvalgt Konge til Danmark og Norge, og først efter Kroningen simpelthen Konge. I de mange Breve, private og offentlige, som forekomme fra Juli 1513, da Haandfæstningen vedtoges, indtil Juni 1514, da han kronedes, kalder Christiern sig selv, og benævnes af Andre, kun udvalgt Konge. Naar han selv skriver, bruger han dog gjerne et andet Udtryk, hvorved der gjøres Forskjel paa hans Stilling til Sverrig og de to andre Riger, nemlig »fuldbyrdet og samtykt Konge i Danmark og Norge, udvalgt Konge i Sverrig«⁹⁸.

Mellem Haandfæstningens Vedtagelse og Kroningen hengik den lange Tid af næsten et Aar. Der synes ikke at have været anden Aarsag til denne Udsættelse, end at man ikke med altfor kort Mellemrum igjen turde sætte Rigsraadet og Adelen i de betydelige Bekostninger, som Reisen til Hovedstaden og længre Tids Ophold her nødvendig medførte. Der havde været en meget lang Herredag i Kjøbenhavn Juni og Juli 1513 og atter Herredag i Viborg November samme Aar. Tiden for den nye Herredag, paa hvilken Kroningen skulde gaae for sig, og som paa Grund af en Deel andre Sager, der her skulde foretages, kunde forudsees ogsaa at ville blive lang, sattes

til Begyndelsen af Juni 1514. Til Kroningsfesten var efter Sædvane Landets Adel med deres Fruer og Døttre indbudene, og mange fremmede Herrer og Sendebud ventedes. Kroningen og Salvingen tilkom det Ærkebisp Birger at forrette; men da denne Handling skulde foregaae i Frue Kirke i Kjøbenhavn, der var Bispen af Roeskildes anden Hovedkirke, blev det Lage Urne, der nylig havde ombyttet sin Stilling som Christierns Kantsler med den bispelige Værdighed, hvem det fornemmelig paa-laae at sørge for, at Alt ordnedes paa det Bedste til den store, halv kirkelige halv verdslige Høitid. Han brevvexlede i den nærmest foregaaende Tid jævnlig med Kongen og gav ham baade geistlige og politiske Raad. Han mindede ham saaledes om, at han skulde begynde at faste om Onsdagen, da han paa Kroningsdagen den følgende Søndag skulde tage det hellige Sakramente. Han gjorde Kongen opmærksom paa en Forsømmelse, han havde begaaet ved ikke at lade sig hylde paa Laaland og Falster ligesom i de andre Landskaber, og bad ham inden Kroningen at indhente det Forsømte, da det var vigtigt at Undersaatterne svore Kongen, ligesom han ved sin Kroning aflagde dem Ed og Løfte; det havde hans Fader og de henfarne Konger i Danmark nøie iagttaget⁹⁹.

Trefoldigheds Søndag, den 11 Juni 1514 — samme Dag, som Kongen ved sin Fuldmægtig Mogens Giø i Bryssel viedes til Elisabet — kronedes og salvedes han i Frue Kirke, som i den Anledning var udsmykket paa det Herligste, navnlig var Koret betrukket med kostbare Stoffer af Gyldenstykker, Fløiel og Silke¹⁰⁰. Kirken var fyldt med en talrig og glimrende Forsamling. Man saae her Enkedronning Christine, som var kommen fra Odense for at overvære Sønnens Kroning; hele Rigsraadet og en stor Deel af Adelen med deres Fruer og Døttre; Ærke-

bispen og sex af Rigets Bisper — den syvende, Bisp Godske Alefeld af Slesvig var fraværende i Nederlandene — foruden en Mængde andre fornemme Geistlige; Fuldmægtige fra Hansestæderne, som sjælden fattedes ved slige Leiligheder, for at overbringe Lykønskninger og Foræringer, Sendebud fra England og fra Kongens Morbrødre Kurfyrst Frederik og Hertug Johan af Saxen; Hertugen af Meklenborg var kommen personlig. Kongen begav sig i Procession fra Slottet til Frue Kirke; foran ham gik fire af Rigets Herrer, bærende Regalierne: Otte Krumpen bar Kronen, Søren Norby Spiret, Henrik Giø Æblet og en holsteensk Adelsmand Jørgen Pogwisch Sværdet. I Koret modtoges Kongen af Ærkebisen, Bisperne og de øvrige Geistlige; Kronen og de andre Symboler paa den kongelige Magt og Værdighed nedlagdes paa Alteret. Efterat Ærkebisen først havde messet for Alteret, skred han til den egentlige Handling. Dennes første Akt bestod i af Kongen at tage en høitidelig edelig Forsikkring til Undersaatternes Betyggelse, inden ved Salving og Kroning det sidste og ubrødelige Stempel sattes paa hans kongelige Værdighed og Regjeringsmyndighed. Ærkebisen overleverede til den Ende Kongen en skreven Edsformular, som denne derpaa oplæste. Han lovede heri, med Haanden lagt paa den aabne Evangeliebog, at holde alle sine Undersaatter ved Lov og Skjæl, agte enhver Stands hjemlede Rettigheder, og ubrødelig holde Alt, hvad han i sin Haandfæstning havde forpligtet sig til. Efter Edsaflæggelsen blev Psalmen sunget: Store Gud vi love Dig; og Ærkebisen salvede derpaa Kongen med indviet Olie paa høire Arm og mellem Skuldrene. Derefter iførtes Kongen Kroningskaaben, og Ærkebisen, understøttet af Rigsraaderne, paasatte ham Kronen, omgjordede ham med Sværdet og overgav ham Spiir og Æble. Derpaa tog Kongen Plads paa et ophøiet Sæde nærvæd Alteret, hvor han af Ærke-

bispens Haand modtog Sakramentet. Til Kirkefesten hørte endnu Meddelelsen af Ridderværdigheden. De Herrer, hvem Kongen havde bestemt at hædre med denne Værdighed, nærmede sig nu den kongelige Stol, modtog knælende Ridderslaget og aflagde den sædvanlige Ridder-Ed¹. Høitideligheden i Kirken sluttedes derpaa med Sang og Bønner. Paa Slottet fandt siden de sædvanlige Festligheder Sted af en mere verdslig Natur, Gjæstebud, Dystrenden og alle Slags Ridderspil².

Som et Slags Naadesbeviisning mod Kjøbenhavn og de andre sjællandske Stæder i Anledning af Kroningen kan man betragte den Forordning, som Kongen udgav den 1 Juli 1514, og som var rettet imod de Indgreb, fremmede Kjøbmænd gjorde i to af Kjøbstædernes vigtigste Næringskilder, Qvæghandel og Fiskeri. Borgerne havde klaget til Kongen over, at udenlandske Kjøbmænd droge omkring paa Sjælland, opkjøbte Qvæg og drev det i store Drifter ud af Landet, til megen Skade for de indfødte Kjøbstædmænd, som levede af denne Handel og maatte bære borgerlige Tynger og Afgifter. Kongen forbød nu ganske denne ulovlige Handel, og for at ikke Anordningen skulde blive omgaaet, forbød han tillige, at indfødte Borgere toge udenlandske Kjøbmænds Penge og opkjøbte Varer for dem. En anden Besværing fra Kjøbstædmændenes Side angik de omløbende Bissekræmmere, som streifede Landet rundt med deres Varer, og derved droge en heel Deel af Handelen og Omsætningen bort fra Kjøbstæderne: dette blev ligeledes forbudt, og baade i dette og hiint Tilfælde sattes som Straf for Overtrædelse Varernes Forbrydelse, halvt til Kronen, halvt til nærmeste Kjøbstad. Kjøbstæderne havde ogsaa klaget over de ulovlige Fiskeleier og Sildesalterier, som de paa-stode Tydskere og andre Udlændinge havde i Stevns-herred, paa Møn, Laaland og Falster. Kongen erklærede,

at slige Fiskeleier ikke maatte bruges, saafremt de virkelig vare ulovlige, og de fremmede Kjøbmænd ikke kunde bevise, at de havde Privilegier, der hjemlede dem Ret til at fiske og salte paa disse Steder. Dette var den første af de mange Forordninger, ved hvilke Kongen med stor Nidkærhed søgte at værne om Kjøbstædernes Rettigheder og hjælpe dem frem³.

Efterat Kroningsfestlighederne vare forbi, toge Forretningerne deres Begyndelse. Hansestæderne fik paa denne Herredag deres Privilegier stadfæstede med det store Rigssegl, hvilket ikke havde kunnet skee, før Kongen var kronet. Det engelske Sendebud John Backer, der var blevet opholdt, indtil Rigsraadet kom sammen, for at Kongen med dette kunde overlægge de Forslag og Tilbud, han bragte, fik nu Besked, og det besluttedes, som tidligere fortalt, at sende Doktor Ditlev Smither med Besværinger og nye Forslag til Henrik den Ottende.

Strax efter Kroningen ankom et russisk Gesandtskab, talrigt, som de russiske Gesandtskaber pleiede at være, bestaaende af 30 Personer. Formanden og Ordføreren var Ivan Zabolocky, Mikulas Søn⁴. Denne Sendelse var foranlediget ved de Underhandlinger, Christiern den Anden tidligere havde aabnet med Storfyrst Vasilius Ivanovitsch. Christiern havde ikke overseet, at efter den Stilling, som Sagerne havde i Sverrig, maatte en nøie Forbindelse med Storfyrsten af Moskov være af Vigtighed. Det var dog ikke blot af politiske Grunde, han ønskede et Forbund med Rusland; maaskee lagde han endog mindre Vægt paa den politiske Side; thi det var ham ikke ubekjendt, hvor liden Nytte i denne Henseende hans Fader havde havt af Forbundet med Russerne, der lige siden 1497 havde holdt Fred med Sverrig, sluttet Stilstande paa langt Aaremaal og opført sig som gode og fredelige Naboer, uagtet de efter Forbundet med

Kong Hans skulde have understøttet ham i Krigen mod Sverrig. Derimod var det Kong Christiern meget om at gjøre, at aabne sine Undersaatter Deeltagelse i den vigtige russiske Handel, som Hansestæderne med saa stor Fordeel dreve. Dette var for Christiern det Vigtigste, og det haabede han ved fortsatte Underhandlinger at kunne opnaae. Lige strax efter Kong Hanses Død havde han rettet sine Tanker paa Fornyelse af Forbundet med Rusland. Det var nemlig da en gjængs Betragtning, at et Forbund kun var gjældende for de Kongers Tid, som havde sluttet det, og, om det skulde staae ved Magt, efterat en af dem var død, af hans Efterfølger maatte fornyes. Imellem andre Stater toges det vel ikke saa strængt, men i Rusland var man i saa Henseende nøieregnende. En eller to Maaneder efter Kong Hanses Død lod derfor Kong Christiern Herolden Mester David afgaae som Sendebud til Rusland. Det er den samme Mand, som vi i det Foregaaende oftere have nævnt, en Skotte af Fødsel. Han var vel kjendt i Rusland; thi han havde fra 1496 og indtil nu næsten uden Afbrydelse det ene Aar efter det andet reist som kongelig Herold frem og tilbage mellem Rusland og Danmark, og disse Herold-Farter til Rusland, stundum ogsaa til England og Skotland, fortsatte han i den følgende Tid, ikke blot medens Christiern var regjerende Konge, men ogsaa i hans Landflygtighed (thi han blev Kongen tro i Ulykken) lige til henimod 1527, da han for Alderdoms Svaghed ikke længer orkede. Han døde ved Aar 1529 og tog det Vidnesbyrd med sig af Christiern den Anden: »han haver tjent først vor kjære Hr. Fader, og siden os troiligen og vel«⁵. — Ved nærværende Sendelse til Rusland var det Mester Davids Ærinde at opfordre Storfyrst Vasilius til med Kong Christiern den Anden at fornye det Forbund, der tidligere havde bestaaet med Kong Hans,

og formane ham til ikke at indlade sig i Forbindelse med de Svenske, da Christiern var deres lovlige Herre, ligesom Kong Hans i sin Tid havde været det. Vilde Storfyrsten ikke gaae ind paa Fornyelse af Forbundet, skulde Mester David underhandle om en tiaarig Stilstand mellem Storfyrstens Lande og Danmark og Norge. Endelig havde han ogsaa det Hverv at forsikkre Storfyrsten om, at Christiern var ligesaa villig som hans Fader havde været, til at arbeide paa en nærmere Forbindelse mellem det romerske Hof og Rusland⁶. Men Mester David kom forsilde; Steen Sture var kommen Christiern i Forkjøbet. Da Mester David i Mai 1513 kom til Narva, erfarede han, at de Svenske allerede siden Paaske havde underhandlet med Russerne; men han kunde ikke rigtig komme efter, hvorledes Sagerne egentlig stode⁷. De svenske og russiske Fuldmægtige havde ganske rigtig, endnu før David kom, i Novgorod 9 Mai 1513 aftalt, vel ikke et Forbund, men en Overeenskomst om, at den tredsindstyveaarige Stilstand fra 25 Marts 1510 til 25 Marts 1570, som i Svante Stures Tid var sluttet, ubrødeligen skulde holdes, uagtet Svante Sture var død⁸. Efter nogen Forhaling blev denne Overeenskomst omsider saavel fra Storfyrstens som Steen Stures Side stadfæstet⁹. David kunde ikke faae Noget udrettet eller engang komme Storfyrsten til Orde, da denne var dragen i Krigsfærd mod Polakker og Tartarer. Han antog heller ikke, at Vasilius vilde tage nogen Beslutning i denne Sag, før han fik Udfaldet at vide af det vigtige Møde, der samme Sommer skulde holdes i Kjøbenhavn mellem Svenske og Danske. Christiern kaldte ham derfor tilbage, men lod ham samme Aar paany gaae til Rusland, og fra denne Sendelse var det, at han Juni 1514 kom til Kjøbenhavn med det omtalte russiske Gesandtskab. Det russiske Sendebud Ivan Zabolocky meldte fra Vasilius, at han var villig til at

fornye det gamle Forbund med Danmark, der fornemmelig var rettet mod Sverrig, dog paa Vilkaar at deri optoges en Artikkel, hvorved Christiern den Anden forpligtede sig til at understøtte Storfyrsten i hans Krig mod Polen. For at skaffe denne Begjæring des lettere Indgang hos Christiern, tilføiede Sendebudet, at Keiser Maximilian allerede havde indgaaet Forbund med Storfyrsten imod Polen, og at det var at vente, at flere tyske Fyrster vilde tiltræde det¹⁰.

Denne Bestræbelse for at inddrage Christiern den Anden i Krigen mod Polen staaer i Forbindelse med den Fare, som fra dette Rige truede den tyske Orden i Preussen, og som Keiser Maximilian og flere tyske Fyrster gjorde Mine til at ville med væbnet Magt afværge. Vi have allerede omtalt, at en Artikkel herom blev optaget i Christiern den Andens Ægteskabspagt, hvilket han længe modsatte sig, indtil han fik den saaledes affattet, at han troede, at den ingen Uleilighed vilde volde ham, nemlig med det Tillæg, at han ikke skulde være forpligtet til at gjøre Noget, med mindre de tyske Fyrster selv satte sig i Bevægelse til den preussiske Ordens Frelse. Hermed troede han at kunne berolige sig. Han havde heller ikke siden taget sig af den Sag. Den preussiske Stormester Albrecht, som gjennem Kongens Søster Kurfyrstinde Elisabet søgte at virke paa ham, fik et koldt og undvigende Svar. Den eneste Frugt, Elisabet høstede af Brevet til sin Broder, var, at han skrev til Paven og anbefalede den betrængte Orden til hans Om-sorg og Beskyttelse¹¹. At Christiern ikke havde taget Feil i sin Dom om de tyske Fyrster, viste sig snart. Der var ikke en eneste, der gjorde saa meget som sadle en Hest for den tyske Ordens Skyld; det Hoieste de vilde gjøre, var at mægle, og denne Mægling bestod i at raade Ordenen til at give efter for Kongen af Polen

og underkaste sig hans Fordringer. Ja en af de Fyrster, paa hvem Keiser Maximilian især havde gjort Regning, og som var Stormester Albrechts nære Frænde, Kurfyrst Joachim af Brandenburg, indgik endog Forbund med Polen. Og Keiser Maximilian selv, der i Førstningen havde været saa ivrig og talt Stort om at hævde den keiserlige Høihed over Ordenen, svigtede den inden lang Tid ganske og opoffrede Ordenens Sag for at kunne fremme sine egne Familie-Interesser¹². Men den tyske Ridderorden, som blev forladt af de katholske Fyrster, fandt en virksom Forbundsfælle i de kjætterske Russer, som det forstaaer sig, ikke for Ordenens Skyld, men fordi Storfyrsten troede Leiligheden gunstig til at tilrive sig Litthauen og ydmyge Polen. I den Anledning og efter den Anviisning, som Keiser Maximilian havde givet, da han sluttede Forbundet med Storfyrsten, begjærede denne nu, at den omtalte Artikkel om Polen skulde optages i Forbundspagten mellem Danmark og Rusland. Christiern den Anden, som betænkte, at der er en lang Vei, især i Politikken, mellem Løfte og Opfyldelse, erklærede sig villig hertil. Traktaten affattedes altsaa efter Storfyrstens Ønske, og den blev ikke blot beseglet af Kongen, men efter Russernes Skik og ufravigelige Fordring ved slige Leiligheder, kyssede han til Pant paa Ubødeligheden af de indgangne Forpligtelser det hellige Kors over den. Herolden David afsendtes om Sommeren 1514 for at overbringe den til Storfyrsten og modtage dennes Stadfæstelse. David havde tillige i Befaling mundtlig at underhandle om adskillige Punkter, som Kongen lagde særdeles Vægt paa. Deriblandt var en Begjæring om, at Storfyrsten vilde indrømme Kongens handlende Undersaatter et Faktori og visse Privilegier i Novgorod, i hvilket Tilfælde han igjen vilde tilstaae Russerne Handelsfriheder i Danmark og Norge¹³. Det

lader imidlertid ikke til, at Afsluttelsen af Forbundet med Danmark har ligget Storfyrsten synderlig paa Hjærte. Han har maaskee havt en Formodning om, at Christiern ikke havde i Sinde at foretage mere imod Polen, end han selv havde gjort eller vilde gjøre imod Sverrig. Og at denne Formodning var rigtig, derom kunde han gjen-nem den preussiske Stormester faae Vished; thi denne havde om Efteraaret 1514, et Par Maaneder efter at de russiske Sendebud havde været i Kjøbenhavn, atter hen- vendt sig til Christiern den Anden, men paany faaet Af- slag. Hvad nu Grunden var eller ikke, saa hengik fulde to Aar, inden der igjen gjordes noget Skridt fra Rus- lands Side. Om Sommeren 1516 ankom omsider Vasi- lius's Sekretær Nekras Charlamow Volodimers Søn med Forslag om at afslutte et Forbund, der stemmede med det, som tidligere havde været paa Bane¹¹. Christiern gjorde ingen Vanskelighed. Storfyrsten forpligtede sig til Krigshjælp mod Sverrig, med hvilket Rige han nylig havde indgaaet en Pagt om ubrødelig at holde den tred- sindstyveaarige Stilstand, og Christiern tilsagde Krigs- hjælp mod Polen, med hvis Konge han just ved denne Tid (8 Juni 1516) havde fornyet det ældre Forbund. Imidlertid var dog selve Forpligtelsen til Krigshjælp i Traktaten fremsat i saa betingede og indskrænkende Ud- tryk, at den ikke let paa nogen af Siderne kunde af- stædkomme nogen Forlegenhed, ligesom ogsaa herved Braaden af det Brud paa Tro og Love mod Sverrig og Polen, som denne Bestemmelse ellers indeholdt, for en Deel borttoges. Storfyrsten skulde nemlig kun hjælpe Christiern imod Steen Sture, »forsaavidt han kunde«, og Christiern Storfyrsten mod Kong Sigismund, »forsaavidt det var ham muligt«. Denne haltende Forpligtelse fik i Fremtiden heller slet ingen Betydning. Men denne Trak- tat indeholdt Intet om særlige Handelsfriheder for de

Danske i Rusland, og det var dog det, som laae Christiern meest paa Hjærte. Da derfor Herolden Mester David afgik til Rusland med den sidst afsluttede Traktat, var det ham paalagt med Eftertryk at fornye Kongens tidligere Begjæring om, at Storfyrsten vilde aabne Rusland for de Danskes Handel og tilstaae dem saadanne Begunstigelser, at den kunde komme paa en fast Fod. Mester David var heldig i sit Hverv. Storfyrsten baade stadfæstede Forbundet (2 August 1517) og tilstod (Juli samme Aar) de danske Handlende ualmindelige Fordele. Han tillod dem at grunde et Faktori baade i Novgorod og Ivanograd, de tvende betydeligste og for Handelen med Danmark meest beqvemme Stæder, overlod dem en Grund i hver af disse Byer til Opførelse af Pakhuse og Handelsboder samt en Kirke, med Ret til at have en Geistlig, der forrettede Gudstjenesten paa katholsk Viis; og med Hensyn til Told og Afgifter og de for Handelens Førelse gjældende Regler stillede han dem paa lige Fod med den Tids meest begunstigede Handlende, Hansekjøbmændene. Det var at indrømme Alt, hvad der med Billighed kunde forlanges eller ventes. Danmark havde en særdeles heldig Beliggenhed for Handelen med Rusland, og dette Land frembragte Handelsvarer, der vare høist værdifulde og meget søgte, som Vox, Honning, Hør, Hamp, Huder, Talg, Tjære, Salpeter, Tougværk, Skibs- og Gavn-Tømmer, osv. Det kom nu an paa, om de Danske Handlende forstode at benytte den Vei, Christiern havde aabnet for deres Driftighed, og at understøtte Kongen i hans Stræben efter overalt at falde Hansestæderne i Flanken og gjøre dem undværlige¹⁵.

Ved Midten af Juli Maaned 1514, da Forretningerne paa Herredagen i Kjøbenhavn vare endte, begav Christiern sig op til Norge for at modtage Kronen i dette sit andet Rige. Paafaldende er det, at det danske Rigsraad,

eller dog en større Deel af det, ledsagede ham paa denne Reise og var tilstæde ved Kroningen¹⁶. Denne foregik ikke i Throndhjem, der dog betragtedes som den rette Kroningsstad for Norges Konger, men i Oslo, der laae nærmere og beqvemmere for Kongen, som kom fra Danmark. I denne By vare Norges Prælater og fornemste verdslige Herrer samlede til Kongens Modtagelse. Kroningen, der formodentlig har fundet Sted paa Norges Skytshelgens St. Olufs Dag, den 29 Juli, forrettedes af Ærkebisp Erik Valkendorf, der ved denne Leilighed ligesom for et Aar siden i Kjøbenhavn optraadte med en Pragt, hvori ingen af de verdslige Herrer kunde maale sig med ham¹⁷. Vi vide ellers ikke, at noget Mærkeligt forefaldt ved Kroningen. Men der knyttede sig i den følgende Tid en Erindring til den, som ikke var uden Bitterhed, den, at det var sidste Gang under Foreningen med Danmark, at Nordmændene saae deres Konge kronet i deres eget Land. Dette Christierns Ophold i Norge, det Rige som han kjendte saa godt, og som han i flere Aar havde offret alle sine Kræfter, efterlod hos hans Undersaatter et godt Indtryk ved flere folkekjære Forordninger, han her udgav, der vare velgjørende enten for enkelte mindre Samfund eller for hele Samfundsklasser. Han stadfæstede saaledes det Brev, hans Farfader havde givet Opdals Bønder om at være frie for Udfareleding og andre Byrder, fordi de havde saa meget Besvær med at holde Veien over Dovre istand og skytse og beværte de mange Reisende¹⁸. Han fritog Borgerne i Marstrand for Landskyld til Kronen og for den Told, der pleiede at kræves af dem paa Bahuus, naar de fore til Lødøse eller andensteds ad Gøta-Elven; dog skulde de gaae op paa Slottet og bede om Lov til at fare¹⁹. Jæmterne tilod han at købe Skind og andre Varer, som de skulde svare i Afgift til Kronen, i hvilket Len de vilde, uden

at nogen kongelig Foged maatte gjøre dem Forbud eller lægge dem Hindring i Veien — hvilket altsaa tidligere maa have været Tilfældet²⁰. Kjærest for den norske Almue var dog en Forordning, hvis første Punkt lyder saaledes: »Os er til videndes vordet, at Bønder og menige Almue ei maa sælge deres Varer til Andre end vore Fogeder: da ville Vi, at hver Mand maa sælge sine Varer, til hvem han lyster, og Ingen skal tvinges til at sælge til vore Fogeder eller Ombudsmænd«²¹. Vigtig for Samqvemmet mellem begge Riger var en Forordning, som bød, at Mønten skulde være eens i Danmark og Norge, og dansk Mønt være gjængs og gjæv i Norge, ligesom norsk i Danmark²².

Da Kongen helst selv vilde styre og regjere, og der nu var hengaaet en rum Tid, siden han sidst havde været i Norge, forelaae der en heel Mængde Sager, som krævede hans Afgjørelse. Han var ogsaa under hele Mødet i Oslo baade før og efter Kroningen i fuld Virksomhed. Han modtog Udsendinge fra forskjellige Egne af Riget, hørte selv hvad de havde at forebringe og laante villig Øre til deres Klager, hvorom et Vidnesbyrd foreligger i de nysomtalte Forordninger, som han udstædte under Opholdet i Oslo. Det siges ogsaa af En, som var tilstæde, at han »daglig sad paa Thinge, hørte og dømte i Retstrætter saavel mellem Bønder som Adelsmænd«. En Sag af særdeles Betydning, som, skjøndt ingen Efterretning derom ligefrem haves, meget maa have sysselsat Kongen i Oslo, var Drøftelsen med det norske Rigsraad af flere vigtige Punkter, om hvilke der paa Mødet i Kjøbenhavn det foregaaende Aar ved Forhandlingerne om Haandfæstningens Indhold og Form ikke var opnaaet Enighed mellem Kongen og Raadet eller kommet til nogen Afgjørelse. Kongen havde nemlig den Gang yttret, at han for Øieblikket om disse Punkter ikke kunde tage

nogen Bestemmelse, men naar han kom op til Norge, efter Overlæg med Rigsraadet vilde træffe en Afgjorelse af dem. Vi maa derfor antage, skjøndt vi som sagt derom intet nærmere vide, at disse Sager ere blevne endelig ordnede paa Mødet i Oslo. — Vi have tidligere omtalt*), hvorledes Kongen i Aaret 1508 gjorde en brat Ende paa de store og for Byens Borgere aldeles ødelæggende Handelsprivilegier, som Rostokkerne besade i Oslo. Rostokkerne bare med Smerte Tabet af deres «velerhvervede Rettigheder», og da Tiden til Kongens Krøning i Norge nærmede sig, besluttede de at gjøre et Forsøg paa, om det ikke kunde lykkes at faae deres gamle Privilegier fornyede. Udsigten til et heldigt Udfald var vel ikke stor, naar man kjendte Kongens Grundsætninger; men det var altid et Forsøg værd. Rostok afsendte altsaa et Gesandtskab til Oslo, ledsaget af Foræringer og en anbefalingsskrivelse fra deres Landsherrer, Fyrsterne af Meklenborg. Formanden for Gesandtskabet var en Mester Christian Schabow. Han forhandlede underhaanden med forskjellige Medlemmer af Rigsraadet og søgte at stemme dem for Sagen, og sparede hverken paa gode Ord eller Gaver. Udbyttet af hans Bestræbelser var kun maadeligt. Kongen lod i hele Rigsraadets Nærværelse Sendebudene give det Svar, at, skjøndt han for de meklenborgske Fyrsters Skyld gjerne vilde have viist sig gunstig mod Rostokkerne, kunde han dog ikke føie dem i deres Begjæring om Fornyelse af deres Privilegier i Oslo; thi han havde nylig ved sin Krøning stadfæstet Oslo Borgeres Privilegier; dem kunde han ikke tage tilbage og altsaa heller ikke fornye de tydske Privilegier, som stode i afgjort Strid med Borgernes. Hermed var den Sag afgjort^{22*}.

---

*) 1 B. S. 481 fig.

Vi have endnu at omtale en af de vigtigste Sager, som ved denne Tid levende sysselsatte Kongen. Han havde ikke glemt Orknøerne eller sit i Haandfæstningen givne Løfte om disse Øer, der nu saa længe havde været tabte for Norge. Under sit Ophold i Oslo taledede han om dette Anliggende med de norske Rigsraader, og blandt disse var Ærkebisp Erik Valkendorf, der, skjøndt Øerne skulde vedblive at staae i kirkelig Forbindelse med Throndhjems Stift, dog havde ondt ved at faae de ham tilkommende Indtægter af dem, ikke den sidste til at drive paa, at der gjordes Noget i denne Sag. Det besluttedes, at der skulde indledes Underhandlinger med den skotske Regjering om Øernes Indløsning, og Christiern lod i den Anledning fra Oslo afgaae en Herold til Skotland med Breve baade til den skotske Regjering og til Indbyggerne paa Orknøerne. Orkningerne mindede Kongen om, at de stode under Norges Krone, om Øerne end for Tiden vare pantsatte til Kongen af Skotland, og at de i kirkelig Henseende altid havde været Ærkebispens af Throndhjem undergivne. De havde alligevel forsømt at betale Ærkebispens den Hjælp til Pallium, som de efter gammel Sædvane burde at yde. Denne Forsømmelse paalagde Kongen dem at gjøre god ved snarest muligt at betale deres Palliumspenge. Den skotske Regjering opfordrede han til at vaage over, at Indbyggerne beholdt deres gamle Love og Retssædvaner, som ikke maatte fortrænges af skotske, og at Ærkebispens af Throndhjems Høihed i alle geistlige Sager bevaredes ukrænket. Kongen fandt sig, hedder det fremdeles, saa meget mere foranlediget til at bringe den skotske Regjering dette i Erindring, som det var hans Beslutning nu at indløse disse Øer, hvilket han forudsatte, den skotske Regjering ingen Hindringer vilde lægge i Veien²³. Det varede meget længe, inden der kom Svar paa denne Skrivelse; thi Skotland

var i en forstyrret Tilstand, og der var næsten ingen Regjering. Saasnart imidlertid Hertugen af Albany næste Aar var ankommen og havde overtaget Landets Styrelse, lod han ikke mange Uger gaae hen, inden han ved et forekommende, om end i sig selv ikke meget tilfredsstillende, Svar søgte at overbevise Kongen om sin gode Villie i denne og i andre Sager. Han trængte ogsaa, som vi vide, i sin vanskelige Stilling meget til Kongens Venskab og Understøttelse. Han lovede at gjøre sig Umage for, at Spørgsmaalet om Orknøerne blev ordnet saaledes som Kongen ønskede; men lige i Øieblikket kunde han Intet gjøre, da Sagen var ham fremmed, og han først for faa Uger siden var kommen til Landet, og hele Tiden havde havt nok at gjøre med at ave Partierne og bringe nogen Orden i Riget tilveie. Flere Breve vexledes endnu mellem Kongen og Hertugen; men Sagen kom ikke videre. I det Haab at kunne fremskynde Afgjørelsen henvendte Christiern sig (September 1516) til Frants den Første af Frankrig og bad ham at ville anvende sin Indflydelse hos den skotske Regjering for at bevæge den til, ikke længer at gjøre Vanskeligheder, men tilbagegive Øerne, saasnart Kongen betalte den Sum, for hvilken de vare pantsatte. Kong Frantses Raad og Villie gjaldt nemlig paa den Tid meget i Skotland, og Hertugen af Albany stod i et undersaatligt Forhold til ham. Ogsaa til den ved det franske Hof megetformaaende Hertug Karl af Bourbon skrev Christiern paa samme Tid, anmodende ham om at understøtte hans Begjæring hos Kong Frants. Men alle disse Skridt bleve frugtesløse. Det var ikke muligt at komme til en Overeenskomst med Skotland; dette Lands Svaghed, der i en vis Henseende maatte lette Kongen Opnaaelsen af det, han tragtede efter, blev tilsidst til en stor Hindring, da den gik saavidt, at Regjeringen næsten ganske opløste

sig, og Ingen kunde tage nogen Beslutning eller gennemføre den. Hertugen af Albany maatte i den første Deel af Aaret 1517 forlade Skotland, og det franske Parti afløstes af et engelsk, der ikke var gunstig stemt mod Christiern. De svenske Sager, som just ved samme Tid antog en meget alvorlig Skikkelse, gave ogsaa Kongen saa meget at tænke paa, at det vel kunde afdrage hans Opmærksomhed fra Orknøerne²⁴.

I.

Tilstanden i Sverrig. Sturerne og Trollerne. Erik Trolle af Rigsraadet udnævnt til Rigsforstander efter Svante Stures Død. Steen Sture den Yngre. Det splidagtige Møde i Upsala 18 Mai 1512. Rigsraadets edelige Forbund. Mødet i Stokholm Juni—Juli 1512. Steen Sture antages til Rigsforstander. Indre Forhold. Hans Brask. Hemming Gad. Karl Knudsen. Steen Sture ypper Tvist med Christiern den Anden. Striden mellem Troller og Sturer fornyet ved Gustav Trolles Valg til Ærkebisp. Indtrykkene fra hans Ungdom, hans arvede Had til Sturerne. Omstændighederne ved hans Valg og den paafølgende Strid.

Christiern den Anden var nu i Besiddelse af sine tvende Kroner; den tredie skulde han først naae efter sex Aars Forløb og gennem Kamp og Blod. Sverrig havde, siden vi sidst forlode det, atter havt en urolig Tid. Der havde atter været et af disse voldsomme Udbrud, som vi flere Gange have seet fremkaldte ved de om Magten kjæmpende Partihøvdingers Ærgjærrighed og Skinsyge. Det var atter Sturerne og Trollerne, som stode imod hinanden. Trollerne, knyttede til Danmark ved Godsbesiddelser og hyppige Giftermaal, der gave danske adelige Jomfruer Hjem i Sverrig, og svenske i Danmark, søgte at grunde deres Magt og Indflydelse ved i deres Banner at sætte Løsenet Fred i Norden og Rigerens Union, og Sturerne, rodfæstede i Sverrig og aldrig blandede Blod med danske Slægter, stræbte at befæste deres Herredømme ved kjækt at løfte Fanen for Sverrigs Selvstændighed og Unionens Opløsning, om det end skulde

gaae gjennem Strømme af Blod. Denne Kamp mellem begge Stureætterne paa den ene Side, og paa den anden Trollerne, der i Unionens sidste Menneskealdre havde optaget den Rolle, som Vaserne, Oxenstjerne, Bjelkerne i tidligere Tider havde spillet, havde været langvarig og strakt sig gjennem flere Slægtled. Den havde været rig paa Omskiftelser og avlet et dødeligt Had; den fortsatte sig med stigende Forbittrelse i den Tid, der ligger for os, og endtes først med begge Slægters Undergang, der aabnede Veien til Hæder og Kongevælde for Vasa-Ætten, om hvis Fremtids Storhed endnu Ingen anede Noget.

Sturerne, skjøndt flere Gange bøiede ved følelige Nederlag, havde dog hidtil altid holdt sig oppe, Trollerne sædvanlig ligget under. Den gamle Arvid Trolle, Steen Sture den Ældres og Svante Nielsen Stures evindelige Modstander, Unionens utrættelige Forsvarer, var ydmyget sunken i Graven. Sønnen Erik Trolle havde arvet Faderens Had og Partiforpligtelser. Han var allerede en ældre Mand, og havde længe ved Faderens Side deltaget i Kampen mod Sturerne og deelt Nederlag og Ydmygelser med ham. Han var fast som Nogen i sit Huses Politik: Fred og Samdrægtighed mellem Rigerne og som det bedste Middel dertil, deres Enig under en fælleds Konge; en af hans Søstre var gift med den danske Admiral Jens Holgersen Ulfstand, en anden med Niels Bosen Grip, der oftere i det Foregaaende er nævnt som en af Unionens Forkjæmpere og som flere Aar i Danmark tjente Kong Hans; en tredie Søster blev senere gift med den danske Rigsraad Axel Ugerup. Selv havde Erik Trolle først en dansk Hustru fra Fyn, og efter hendes Død giftede han sig med en Gyldenstjerne, en Slægt, der fra Danmark i Unionstiden var indvandret i Sverrig.

Det lod til, at Lykken denne Gang vilde tilsmile Trollerne. Sturernes Stjerne var dalet, og deres Magt syntes lammet ved den nærmest foregaaende Tids Begivenheder. Steen Christersen Oxenstjerne havde reist sig i Opstand mod Svante Sture; Rigsraadet havde efter nogen Tøven forenet sig med Steen Christersen, havde besluttet Svante Stures Afsættelse fra Rigsforstanderskabet, og denne, rystet ved de Ulykker, der brøde ind over ham, og de Krænkelser, han allevegne mødte, var pludselig død (2 Jan. 1512). Ved dette Dødsfald syntes hele det sturiske Parti opløst. Det havde for Øieblikket hele Stemningen imod sig; thi Længselen efter Fred med Danmark var stor, og en Sture som Rigsforstander var det Samme som evindelig Krig med Danmark; til Fredspartiet hørte ikke blot næsten hele Rigsraadet, men overhoved Alle i Landet, som ikke uopløselig havde knyttet deres Skjæbne til Sturernes. Hemming Gad, der ene vilde have været ligesaa meget værd som Tusinde, var fraværende i Udlandet, hvor han uden Held anstrængte sig for at vække Danmark Fjender og styrke Sturernes Sag. Rigsraadet benyttede sig strax af den Fordeel, som Svante Stures pludselige Død gav det. Det samlede sig de første Dage derefter i Arboga og udvalgte strax Erik Trolle til Rigsforstander. Allerede i et Brev af 19 Januar 1512 skriver han sig saaledes²⁵. Der var ved denne Leilighed en sjælden Enighed og Sammenhold i Rigsraadet; de vare sammenknyttede ved den fælleds Ansvarlighed, de havde paataget sig ved de sidste Skridt imod den afdøde Rigsforstander. Men Sjælen i Raadet var den gamle Ærkebisp Jakob Ulfen, der mindedes med Bitterhed de mange Ydmygelser, han havde maattet døie af Steen Sture den Ældre og fornemmelig af Svante Nielsen Sture, og vilde sikkre sig for Gjentagelse deraf under en ny Sture. Næst efter Valget af

Erik Trolle til Rigsforstander, var det Vigtigste man i Arboga foretog, at fortsætte de allerede forud af Rigsraadet indledede Underhandlinger om Fred med Danmark. Man skikkede fra Arboga Sendebud til Danmark med Fuldmagt til at træffe en billig Overenskomst, hvilken ogsaa, da der nu fra svensk Side var en god og oprigtig Villie, uden Vanskelighed kom istand i Malmø. Man tog tillige i Arboga en Beslutning, som under Tingenes nærværende Stilling var høist fornøden, nemlig at indskjærpe alle Slotsbefalingsmænd, ved deres Ære og Liv at holde Slottene til Rigsraadets Haand.

Men Svante Sture havde efterladt sig en Søn, Steen Svantesen, hvem Rigsraadet i Begyndelsen vel oversaae og ringeagtede formedelst hans Ungdom, men som det tillige frygtede, hvis han skulde komme til Magten, da det maatte vente, at han vilde hævne sin Fader og efter al Rimelighed bryde Freden med Danmark. Steen Sture var den Gang en ung Mand, 19 eller 20 Aar gammel, men havde allerede vakt gode Forhaabninger om sig. Sin første Krigskole gjorde han i Aaret 1510, da han med flere svenske Herrer var ombord paa den lybske Flaade under dens Togt mod de danske Kyster; og Faderen modtog Forsikkring om, at hans Søn paa dette Togt havde opført sig saa brav, at derom gik Ry baade blandt Stokholms Borgere og overalt i Landet²⁶. Samme Sommer blev Ørebro Slot og Len og Overbefalingen i Grændselandskabet Vestergötland ledige ved Aage Hansens Fald; Svante Sture, tænkende paa Fremtiden, betroede disse vigtige Poster til sin hjemkomne Søn, vis paa i ham at have en paalidelig Støtte for sine gamle Dage. Næste Aar, Sommeren 1511, kjæmpede Steen Sture med Ære mod Christiern den Anden udenfor Bahuus²⁷. Han var forlovet med Christine, en Datter af Niels Eriksen Gyldenstjerne til Fogelvik, med hvem han

i Aaret 1512 holdt Bryllup, og hvis rige og udbredte Slægt han saaledes knyttede nøie til sig. I denne Slægt havde rigtignok en nær Paarørende af hende, hendes endnu levende Farbroder Abraham Eriksen Gyldenstjerne indgaaet dansk Giftermaal; men dette Ægteskab havde ikke forøget hans Sympathier for Danmark eller indgivet ham Kjærlighed til Danmarks Konger; thi hans Hustru var en Datter af den ulykkelige og mishandlede danske Hofmester Poul Laxman, og han havde forgjæves gjort de største Anstrængelser for at redde sin Svigerfaders Ære og Gods. Christine udmærkede sig ikke blot ved sin fornemme Byrd — hun kunde som sin Farmoder nævne Kongedatteren Christine, Karl Knudsens Datter — men endnu mere ved en høisindet Tænkemaade og et ædelt Mod, som hun i senere ulykkelige Tider under Skjæbnens haardeste Hjem søgelser lagde for Dagen paa en Maade, der altid vil gjøre hendes Navn uforglemmeligt i Nordens Historie.

Kampen mellem Rigsraadet og Steen Sture, ikke just med Vaabenmagt, skjøndt man ogsaa beredte sig herpaa, men ved alle andre Midler, som kunde føre til Maalet, begyndte snart. At Forholdet mellem begge strax fra Begyndelsen af var fjendtligt, viste sig derved, at Steen Sture vægrede sig ved efter Rigsraadets Indbydelse at komme til Mødet i Arboga, med mindre han fik et fast og trygt Leide²⁸. Han talte heller ikke mange Venner blandt Raadsherrerne, og de faa, han kunde gjøre Regning paa, holdt sig tilbage fra en Forsamling, hvor de vare visse paa at blive overstemte. Hertil hørte Gyldenstjerneerne formedelst deres Svogerskab med ham, og den ham hengivne Erik Abrahamsen Leionhufvud, og, hvad der kun kan vække Forundring hos den, der ikke kjen-der Mandens Charakter: Steen Christersen Oxenstjerne. Denne falske og urolige Mand havde nu slaet

sig til Steen Stures Parti, uden Tvivl af Misundelse over, at Erik Trolle var valgt til Rigsforstander, en Værdighed, som han vel meente tilkom ham selv fremfor nogen Anden, da han nylig ved at reise Oprørsfanen mod Svante Sture havde givet Stødet til den hele Bevægelse, og vovet sig yderligere baade end Erik Trolle og alle de Øvrige, der nu forsmaaede ham. Skjøndt Steen Christersen havde givet hans Fader Dødsslaget, meente Steen Sture dog, at det ikke nu var Tid til at vrage nogen Hjælp, hvor den saa kom fra. Han skjulte derfor for Øieblikket sit Had og sin Foragt for Steen Christersen og gjæmte Hævnen til en beleiligere Tid²⁹.

Til hvilken Side Seiren vilde hælde i den begyndte Kamp, beroede paa — det indsaae begge Parter meget vel — hvo der kunde vinde Almuen i Landskaberne og Befalingsmændene paa Rigets Slotte for sig. Herom begyndte et Slags Væddeløb med Skrivelser og Bud, i hvilket den hurtige Steen Sture snart fik et stort Forspring for det seendragtige Raad. Det var efter Sædvane Raadets ældste Medlemmer, som ledede Forretningerne, alderstegne Mænd som Ærkebisp Jakob Ulfen, Rigsraaderne Knud Eskildsen Banner, Steen Turesen og Erik Trolle selv. Deres Villie var bestemt nok, og Ærkebispen havde endnu en fyrig Sjæl, men Alderen tyngede paa dem, og desuden skulde de træffe Aftale og raadslaae om ethvert Skridt med de andre Medlemmer af Raadet. Steen Sture var ung og kraftig og raadede selv for sine Handlinger; behøvede han Raad, havde han sin snilde Kantsler Peder Jakobsen, hvis Troskab mod Faderen gik i Arv til Sønnen og siden til Sønnesønnen. Steen Sture var altid forud for Raadet. Næppe havde den utimelige Død 2 Januar 1512 ramt hans Fader, før han skrev til Befalingsmanden paa Stokholms Slot, bedende ham ikke svigte sin gamle Herres Søn ved denne af-

gjørende Leilighed. Allerede 8 Januar fik han det Svar, at han kunde betragte denne Rigets Hovedfæstning som sin³⁰. Samme Held havde han med Kalmar og Stegeborg, og for Nykjøbing Slot kunde han være rolig; thi her sad som Hovedsmand den paa Raadet forbittrede Steen Christersen Oxenstjerne. Ogsaa de finske Slotte gik Steen Sture til Haande. Rigsraadet havde vel skrevet til Befalingsmændene paa disse som paa de øvrige Slotte; men Steen Sture var kommen dem i Forkjøbet og havde faaet gode Svar³¹. Rigsraadet skrev truende og bydende, men Steen Sture brugte venlige og milde Ord, gav gode Løfter og mindede om det meget Gode, de skyldte hans afdøde Fader. Sagen gik saa meget lettere for ham, som de fleste Slotsbefalingsmænd vare beskikkede af Svante Sture og hans Huus hengivne. Foruden de nævnte Fæstninger havde Steen Sture Ørebro, som var hans eget Lensslot, og det faste Vesteraas, paa hvilket Faderen døde, og som strax kom i Sønnens Besiddelse. Med Hensyn til Slottene var Fordelen altsaa afgjort paa Steen Stures Side. Ikke mindre heldigt gik det med Almuen i Landskaberne. Sturenavnet udøvede et uimodstaaeligt Trylleri paa Sverrigs Almue. Den svenske Bonde blev varm om Hjærtet, naar han tænkte paa de mange hæderfulde Minder, der knyttede sig til dette Navn, paa de Kampe, hvori han eller hans Fader og Farfader havde fægtet under Sturernes Banner; og han vidste godt, at Stureslægten altid havde været Menigmands Ven, beskyttet Almuen mod de Mægtige, og idelig hos den søgt en Støtte saavel mod det stolte Rigsraad og den gjenstridige Adel som mod de forhadte danske Konger. Vel havde der mod Svante Sture i de sidste Aar været en stærk og almindelig Misstemning for hans urimelige Haardnakkenhed i at fortsætte Krigen, selv naar Nøden var saa stor i Riget og en billig Fred kunde naaes; og Almuen

havde heller ikke endnu glemt Svantes troløse Opførsel mod den gamle Steen Sture; men dette kunde ikke gjælde Sønnen, om hvem ikke vidstes Andet end alt Godt og Haabefuldt. Rigsraadet kom ogsaa tilkort med sine Skrivelser til Landskaberne; til nogle kom Ærkebispens Breve først, efterat Landskabet allerede havde hyldet Steen Sture. Allerede ved Udgangen af Marts var Steen Sture vis paa Østergötland, Vestergötland og Upland, samt paa Kobberbergsmænd, Sølvbergsmænd og menige Dalekarle. I et Brev fra Gestringerne af 4 April omtale de det som bekjendt, at hine Landskaber havde hyldet Steen Sture som Rigsforstander og tilsige ham ligeledes Huldskab og Troskab, idet Haab at han vilde holde dem ved Sverrigs Love og gode gamle Sædvaner, og skaffe dem Salt og Humle til billig Priis; thi der var nu stor Dyrtdid paa disse Varer³². Foruden Almuen kunde Steen Sture ogsaa gjøre Regning paa den talrige menige Adel, som nærrede Skinsyge mod de gamle Rigsraads-slægter, og med Utaalmodighed saae, hvorledes disse, vante til at herske, nu ogsaa vilde raade ene for Valget, og hvorledes de reve Rigets bedste Len til sig og deres Venner, uden at betænke Nogen, som ikke hørte til deres Kreds. Den yngre Adel var derfor meget tilbøielig til at understøtte en Omvæltning, der bragte den gamle Erik Trolle og hans Lige fra Roret, og hævede til Magten den unge Steen Sture, af hvem de ventede sig Belønninger og Forfremmelse og en kraftig Regjering, der gav Leilighed til Udmærkelse.

Rigsraadet begyndte at blive betænkeligt ved de Fremskridt, Steen Sture gjorde. Den gamle Knud Eskildsen Banner, det ældste af Raadets verdslige Medlemmer, skrev bedende, formanende og truende til Steen Sture. Han bad ham ikke følge onde Raadgivere, men slutte sig til Raadet; det vilde han have mere Gavn af, end det

han nu foretog sig. Havde han fra Begyndelsen lagt Sagen i Rigsraadets Haand, vilde maaskee Alt være gaaet efter hans Ønske: nu kunde han takke sig selv og sine slette Raadgivere derfor, hvis der vederfores ham Noget, som han ikke ventede³³. Men Steen Sture lod sig hverken lokke eller skræmme. Rigsraadet havde ogsaa allerede i nogen Tid, skjøndt det var fast i sin Beslutning at sætte Erik Trolles Valg igjennem, i sin ydre Optræden viist nogen større Tilbageholdenhed og Forsigtighed. Det undgik offentlig at udtale, at det allerede havde afgjort Valget, og Erik Trolle brugte i sine Breve ikke længer Titlen Rigsforstander. Til Almuen, som var forsamlet paa Distinctet i Upsala (Begyndelsen af Februar), sagde Rigsraadet ikke Andet, end at det først vilde foretage Valg af en Hovedsmand for Sverrig, naar de Medlemmer af Raadet, som nu vare fraværende i Danmark for at handle om Fred, vare komne tilbage. Det fortsatte imidlertid sine, kun altfor seendragtige, Bestræbelser for at skaffe sig Anerkjendelse som øverste og eneste Myndighed i Landet, og modvirke Steen Stures Planer. Omsider ved Eriksmesse (18 Mai) holdt Rigsraadet i Upsala et stort Møde med Almuen og de øvrige Stænder for at tilkjendegive dem den Beslutning, det havde taget, og vinde deres Samtykke dertil. Ogsaa Steen Sture havde indfundet sig. Steen Christersen Oxenstjerne derimod holdt sig borte. I sin onde Bevidsthed mistroende Alle, holdt han sig stadigen i denne Tid indenfor Nykjøbing Slots faste Mure, uden at deeltage enten i dette eller det tidligere Møde i Februar i Upsala. Forhandlingerne mellem Raadet og Almuen foregik paa Torvet i Upsala, og Ærkebispens førte Ordet paa Raadets Vegne. Han spurgte Almuen, hvem de vilde have til Hovedsmand, og tilkjendegav dem, at de gode Mænd af Raadet, som her vare tilstæde, vare enige om at vælge

Hr. Erik Trolle. Men da raabte Nogle, som stode blandt Almuen, at de vilde Ingen have af Trolleslægten, thi »de Troller vare af dansk Art«. Man paastod siden, at det ikke var Bønder, som havde raabt saaledes, men nogle Andre, som havde iført sig Bondeklæder og blandet sig i Mængden. Var der Nogen forklædte, saa var det i det Mindste en virkelig Bonde, Oluf Mogensen fra Dalerne, af hvem Ærkebispnen maatte døie Haan og Spot og Modsigelse. Han talte baade Løst og Fast, rippede op i Ærkebispens Forhold under tidligere indre Uroligheder og andre gamle Sager. Det kom siden ud, at denne Bonde havde faaet baade Penge og Viin og Mjød for at tale som han gjorde. Medens den gamle Ærkebisp saaledes under Støi og Tummel og Uqvemsord talede med Bønderne paa Torvet, og ikke fik andet Svar, end at de aldrig vilde have Erik Trolle til Rigsforstander, holdt Steen Sture og hans Venner en anden Forsamling med en stor Hob Bønder nede paa Kongs-Engene. Her herskede den bedste Enighed, og Steen Sture fik af Almuen det Svar, som han ønskede. Under en saadan Splid mellem Rigsraadet og Steen Stures Tilhængere kunde det ikke komme til nogen Beslutning om Valget paa dette Møde i Upsala; men man vedtog at holde et nyt Møde i Stokholm sidst i Juni³⁴.

Da Rigsraadet mærkede, at de meer og meer tabte Fodfæste hos Folket, søgte de at gjøre deres Sag takkelig for dette ved at fremstille den som uadskillelig fra Bevarelsen af den nylig sluttede Fred med Danmark. Thi de vidste, at Freden havde en god Klang i det af Krigen udmattede Folks Øren, og at det Parti, der gav en Borgen for Fredens Opretholdelse, vilde vinde ligesaa meget, som det andet vilde tabe, naar det mistænktes for at ville blive fredsforstyrrende. Tillige søgte Raadet ved stærkt indre Sammenhold at erstatte hvad der fattedes

i ydre Midler, og indgik til den Ende svære indbyrdes Forpligtelser om samdrægtigen at hævde Rigsraadets Myn- dighed. Et formeligt Forbund blev den 30 Juni 1512 indgaaet i Stokholm af 21 svenske verdslige og geistlige Herrer, til hvilke den 8 Juli endnu syv andre sluttede sig. Af mere betydende Mænd savnedes i denne For- ening, foruden naturligviis Steen Sture selv, ikke mange Andre end de tidligere nævnte: Gyldenstjernerne, Erik Abrahamsen Leionhufvud og Steen Christersen Oxen- stjerne. I Forbunds brevet sige de, med et skarpt Side- hug til den afdøde Rigsforstander, at de havde grant overveiet og i Sandhed befundet, at Aarsagen til Lang- varigheden af Krigen med Danmark fornemmelig havde været den, at Nogle af Egennytte, Andre af Uforstandig- hed og Gjenstridighed havde forstyrret den ene Under- handling efter den anden. Da dette havde været det menige Folk, baade Rige og Fattige, til ubodelig Skade og Fordærv, og Riget selv og dets Indbyggere til Skam og Vanære, idet Ord og Ære, Brev og Segl ikke bleve holdte: saa havde de nu forenet sig om at rette hele deres Id og Stræben og al deres Magt paa det Maal, at den Begyndelse til en evig Fred mellem Rigerne, som blev gjort i Malmø, i alle sine Punkter og Artikler ubrødelig maatte holdes og gennemføres. Dette stilledes i Spidsen; men fuldt saa vigtigt var det, som fulgte efter. Herrerne erklærede nemlig fremdeles, at, hvis Nogen her i Riget (hvad Gud forbyde) vilde forstyrre denne Fred, eller trænge Rigsraadet fra de Friheder, den Magt og Vælde, som de og deres Forfædre efter Sver- rigs Lov og gode gamle Sædvaner havde havt til at skikke Styrelse og Regimente i Riget, som dem tyktes bedst og tjenligst at være efter Tidens Leilighed, i Sær- deleshed nu da der ingen kronet og salvet Konge var i Landet: saa lovede de hverandre med dette Brev og ved

deres Ed og Ære, at de ikke vilde tilstæde det, men Alle som Een med Liv og Blod afværge og forhindre det; og dersom nogen Enkelt for denne Sags Skyld blev udsat for Vold og Overlast, da vilde Alle med forenede Kræfter komme ham til Hjælp. Ved de haardeste Straffetrusler forpligtedes Enhver især til Troskab mod Forbundet: hvo der brød det, skulde miste Liv, Ære og Hæder og alt det Gods, han havde i Len af Kronen; og hans Eiendomsgods skulde være forbrudt og for evig Tid falde under Kronen³⁵.

Til den berammede Tid fandt Mødet i Stokholm Sted. Steen Stures Parti havde Slottet og Staden inde; Rigsraadets Tilhængere leirede sig paa Graamunkeholmen (Ridderholmen). Begge Partier vare rustede som til et Feltslag; men den naturlige Rædsel for Borgerkrigen holdt Vaabnene tilbage. Der underhandlede, og Sendebud gik frem og tilbage. Nær var der dog skeet en stor Ulykke. Ved et Tilfælde opkom der en Nat nogen Tumult og Larm i Staden, som bredte sig videre; der hørt Raab i Staden, at man gjorde Anfald fra Graamunkeholmen, og de, som vare her, troede, at nu vilde det gaae løs fra Staden. Der blev en ubeskrivelig Forvirring. Steen Stures Folk styrtede i uordentlige Hobe, berusede og halvnøgne ned mod Graamunkeholmen. Raadets Tilhængere stode færdige paa Holmen med Harnisk og Værge for at modtage Angrebet, og havde alt deres Skyts rettet mod Graamunkestrædet, gjennem hvilket Stures Folk stormede frem. Et stort Blødbad vilde være paafulgt og sandsynligviis et Nederlag for Sture, hvis ikke i sidste Øieblik Misforstaaelsen var bleven opklaret, og sindige og anseete Mænd fra begge Sider havde lagt sig imellem og stillet Uroen.

Dette Tilfælde fremskyndede maaskee Afsluttelsen af et Forlig, hvorpaa der længe var arbeidet. Rigsraadet

maatte give Kjøb. Den Forening, det havde indgaaet, skulde ikke hjælpe stort med sine stærke Ord, naar Steen Sture havde Fæstningerne i sin Magt og den største Deel af Adelen og Almuen for sig. Den 23 Juli 1512 blev Steen Sture høitidelig hyldet i Stokholm som Sverrigs Rigsforstander; ledsaget af Raadet holdt han sit Indtog paa Slottet og havde samme Dag alle Raadets Medlemmer til Gjæst hos sig. Men Festens Glæde forstyrredes brat ved et blodigt Optrin. Erik Abrahamsen Leionhufvud kom i en hæftig Trætte med Gustav Christer- sen Vasa, hug til ham med sit Sværd og saarede ham saa haardt, at man tvivlede om hans Liv. Saa stærk var endnu den herskende indbyrdes Forbittrelse. Her- over blev en stor Larm, og Mange frygtede for, at det skulde komme til en almindelig Kamp, Bisperne og de øvrige Rigsraader ilede bort, lidet opbyggede ved denne Begyndelse af det nye Regimente. Erik Leionhufvud slap ind i Sortebrødreklostret, og fandt her Sikkerhed og Fred³⁶.

Den stærke Spænding, der saa længe havde hersket, afløstes nu af en Slappelse, der lovede Ro idetmindste for nogen Tid. Rigsraadspartiet og Trollerne tabte Modet til at vove Noget for det Første, efterat det sidste For- søg var endt saa ydmygende; og Steen Sture følte sig stærk efter Seiren. Han reiste om Efteraaret og Vinteren omkring i Riget, besøgte Østergötland, Finland, Dalerne og alle de nordlige Landskaber for at ordne Forholdene, og hvor det behøvedes beskikke nye Lensmænd. Erik Abrahamsen Leionhufvud, der saa grovelig havde forløbet sig i Stokholm, men hvem han kjendte som en paalidelig Mand, gav han den vigtige Post som øverste Befalings- mand i Västergötland; Tønne Eriksen Thott fik en lig- nende Stilling i Finland³⁷. De ydre Forhold vakte ingen Bekymring for den nærmeste Tid, da Overeenskomsten i

Malmø om Sommeren 1513 bekræftedes og Stilstanden mellem Rigerne forlængedes paa over to Aar, og samme Efteraar den tredsindstyveaarige Fred med Rusland stadfæstedes. I det Indre syntes Steen Sture at ville følge en forsonlig Politik. Han tilstod i det Mindste tre af sine Modstandere, Ærkebispen, Bisp Matthis af Strengnæs og Bisp Otte af Vesteraas, hver en Lod i Sala Sølvværk, hvis Nægtelse i Svante Stures sidste Tid havde voldt saa megen Kiv og Misnøie³⁸. Biskop Hans Brask i Linkøping, der Intet fik ved denne Leilighed, kunde ikke tilbageholde en lille Ytring af Utilfredshed, idet han sagde, at Steen Sture betænkte alle Rigets andre Prælater, men reent glemte Østergøterne. Imidlertid var Forholdet ellers særdeles godt mellem Steen Sture og Hans Brask, bedre end med nogen af de andre Bisper. Hans Brask skyldte ogsaa for en stor Deel Steen Sture sit Bispedømme, og synes at have staaet i et nærmere Forhold til Gyldenstjernernes Familie. I det Mindste betragtede han Steen Stures Hustru Christine Gyldenstjerne som en Ven og Talsmand, af hvem han turde haabe Understøttelse i de Sager, han ønskede fremmede hos Rigsforstanderen³⁹. Han var bleven Hemming Gads Efterfølger. Svante Nielsen Sture havde altid holdt sin Haand over sin trofaste Ven og Støtte, Hemming Gad, naar den svenske Geistlighed vilde fordrive den af Paven bandsatte Mand fra Linkøpings Bispestol. Anderledes bar Sønnen sig ad. Steen Sture havde næppe været Rigsforstander et halvt Aar, før Hans Brask med hans Understøttelse, i alt Fald med hans Minde, i Begyndelsen af 1513 blev valgt til Bisp i Linkøping og 7 August samme Aar indviet⁴⁰. Hemming Gad, der just var kommen hjem fra sin toaarige Udlændighed i de sidste Dage af det stormende Møde i Stokholm, og sin Fortid tro, strax havde stillet sig ved Steen Stures Side, maatte

lade sig nøie med nogle Indtægter, man tilstod ham af Bispedømmet. Han, der havde været Alt for Svante Sture, var Intet for hans Søn, og blev skudt tilside for at gjøre Plads for andre og yngre Raadgivere. Hans Navn forekommer sparsomt i de følgende Aar, og han tog kun ringe Deel i Forretningerne. Han bar naturligviis efter sin hæftige og lidenskabelige Natur sin Tilside-sættelse ikke med Lethed. Først flere Aar senere bragte de skiftende Begivenheder ham atter frem paa Skuepladsen, og da i en heel ny Skikkelse. — Hans Brask understøttede Steen Stures Regjering, og fulgte Rigsforstanderen saa vidt, som hans Beregning og fremsynede Klogskab gjorde det raadeligt, men heller ikke længer.

I Riget herskede vel indre Fred; men af og til kommer der dog Udbrud tilsyne af den Forbittrelse, der endnu gjærede i Manges Sind. Selve de Lodder i Sala Sølvværk, som Steen Sture havde tilstaaet Ærkebisen og Bisperne af Strengnæs og Vesteraas, bleve en ny Kilde til Splid og Misfornøielse; thi Bønderne og Bergmændene, som troede at turde tillade sig Alt mod Prælaterne, der nylig havde været Rigsforstanderens værste Modstandere, haanede Bisperne i Ord og Gjerning og hindrede med Vold deres Folk fra at arbeide i Gruberne. Den samme Bonde Oluf Mogensen, der var optraadt mod Ærkebisen paa Mødet i Upsala, gjentog oppe i Bjergene endnu friere sine Forhaanelser og Bagvadskelser mod ham. Baade Ærkebisen og Bisp Matthis klagede bitterlig til Steen Sture over den Vold og Uret, der overgik dem af Bønderne, og meente, at det »vilde være et ondt Efterdømme og en jammerlig Usikkerheds Begyndelse«, hvis Bøndernes Villie skulde gjælde mere end Rigsforstanderens egne Breve og Skrivelser. Ærkebisen klagede særlig over Oluf Mogensens løgnagtige Beskyldninger. Han havde blandt Andet sagt, at Ærkebisen lod slaae

mange Bønder ihjel i Slaget ved Rødebro (1497). I den Anledning bemærker Ærkebispem, at han eller hans Svende aldeles ikke vare tilstæde i hiint Slag; derimod var det Steen Stures egen Fader — en ubehagelig Mindelse til Sønnen — som ved Rødebro fægtede mod Bønderne og i Forbindelse med de Danske tilføiede dem et blodigt Nederlag. Iøvrigt vilde han for Christi Skyld gjerne forlade Oluf Mogensen hans Ondskab, men dog bede Steen Sture, hos hvem Bonden for Øieblikket sagdes at opholde sig, at sige ham Sandheden og paalægge ham for Eftertiden at holde inde med sine Smædeord⁴¹. Andre Ubehageligheder voldtes Steen Sture af Nordmanden Karl Knudsen, der som Stifsøn af Mette Iversdatter var fulgt med til Sverrig og opdraget sammen med Steen Sture. Disse Mette Iversdatters tvende Fostersønner synes aldrig at have kunnet lide hinanden; de kom senere mere end een Gang til at staae fjendtlig ligeoverfor hinanden paa Valpladsen; men allerede nu var Forholdet meget slet. Til den nærværende Misstemning synes Anledningen at have været, at Karl Knudsen elskede sin Stifmoder, eller dog i det Mindste tog hendes Parti, medens Steen Sture hadede hende og førte den bittreste Strid med hende, i hvilken hun, da Steen Sture nu var Herre i Riget, trak det korteste Straa. Karl Knudsen lagde sin Uvillie for Dagen ved Trods og Stridighed, og greb enhver Leilighed til at fortrædige Steen Sture, blandt Andet ved at fornærme hans Slægtning og hengivne Ven Abraham Eriksen Gyldenstjerne, Farbroder til Rigsforstanderens Hustru Christine. Abraham Gyldenstjerne havde af Steen Sture faaet en Forlening, til hvilken Karl Knudsen paa-stod at have Ret. Uden at bryde sig om Rigsforstanderens Brev, gjorde Karl Knudsen ham Lenet stridigt, og tilføiede ham saa mange Krænkelser, at den gamle Mand sagdes at have taget sin Død derover⁴².

Der var for Tiden Fred med Danmark. Men Fred med dette Rige, især naar den hvilede paa Forudsætning af, at Christiern skulde med det Første enten tages til Konge i Sverrig eller have en betydelig aarlig Sum af Sverrigs Krone, stemmede ikke med Sture-Politikken. Om just ikke aabenbar Krig, saa dog stadig Spænding og Tvist med Danmark var det stureske Huses gamle Politik, og den havde allerede den unge Steen Sture ganske godt næmmet. Paa en Herredag i Skara i Januar 1514 samlede han adskillige Besværingpunkter sammen mod Danmark, eller egentlig mod Christiern den Anden som Konge af Norge. Det ene angik en Grændsetvist med Norge. Gøta-Elven dannede paa en lang Strækning Grændsen mellem Norge og Sverrig, saaledes at hvad der laae Vesten for Elven hørte til Norge, og hvad der laae Østen for til Sverrig. Ikkun paa et lille Stykke af Løbet, ligeover for Fæstningen Bahuus, hørte ogsaa den østlige Flodbred til Norge. Om dette Strøg, der hed Skurdal (og som endnu den Dag i Dag regnes til Bahuus Len) havde der allerede tidligere været Tvist, og i Kong Hanses Haandfæstning af 1483 var Sverrigs Ret til Skurdalsbygd forbeholdt⁴³. Ved nærværende Leilighed fremførtes imidlertid fra svensk Side, at det »for lang Tid siden« var tilsagt Sverrig, at det til Erstatning for Skurdal skulde have to Sogne paa Hisingen (nuværende Lundby og Tuve). I den Besværingsskrivelse, som Steen Sture lod afgaae til Christiern den Anden, siger han, at ved Recessen i Kjøbenhavn (15 Juli 1513) vedtoges, at dette Spørgsmaal skulde staae hen for at afgjøres ad Rettens Vei, indtil det kom til en endelig Fred og Opjørelse af alle Tvistepunkter mellem Rigerne; men nu havde han af Høvedsmanden i Vestergötland, Hr. Erik Leionhufvud, erfaret, at de kongelige Embedmænd paa Grændsen ikke holdt sig hiin Bestemmelse efterrettelige,

og derved fundet sig foranlediget til at bringe Kongen dette i Erindring. Men det mærkelige er, at i Recessen eller Traktaten til Kjøbenhavn findes slet ingen saadan Bestemmelse. Det maa altsaa have været en mundtlig Aftale; og at det forholdt sig saaledes, fremgaaer ogsaa af Steen Stures Skrivelse; thi skjøndt han nævner Recessen i Kjøbenhavn, støtter han sig dog paa, hvad de tvende svenske Fuldmægtige ved Mødet i Kjøbenhavn, Bisp Matthis og Hr. Ture Jensen havde meddeelt ham om de stedfundne Forhandlinger, hvilket vilde være overflødig, om der var en skriftlig Overeenskomst. Men selv om noget Saadant enten skriftlig eller mundtlig var vedtaget, er det ikke let at forstaae, hvad der kan være skeet med de to Sogne, som kunde være til Hinder for en senere retlig Afgjørelse af Spørgsmaalet, om de hørte til Norge eller Sverrig: i Skrivelsen bruges blot ganske almindelige Udtryk derom. I ethvert Tilfælde var det en saa ubetydelig Sag, at Ingen, hvem Bevarelsen af god Forstaaelse mellem Rigerne under de nuværende kildne Forhold laae paa Hjærte, kunde være tilbøielig til at rippe op i den eller gjøre den til et Stridsæmne. Det andet Besværingsspunkt dreiede sig om Tolden ved Bahuus. Ogsaa herom havde der tidligere været Tvist, og det havde ligeledes været berørt i Kong Hanses Haandfæstning af 1483. Nu paastodes det, at det var blevet vedtaget i Kjøbenhavn (ligeledes mundtlig; thi Intet findes derom i Traktaten), at alle Skibe, der fore op eller ned ad Stor-Elven (det sydlige Udløb af Gøta-Elven) til Staden Lødøse, skulde være frie for Told, og kun de, som fore ad den nordlige Arm nær ved Bahuus vare toldpligtige. Men de kongelige Embedsmænd, paastodes der, satte sig ud over denne Bestemmelse og krævede uden Forskjel Told af Alle. Angaaende dette Brud paa Overeenskomsten fordrede Steen Sture en bestemt Er-

klæring af Kongen. Her var i dette Tilfælde maaskee noget større Anledning til Besværing end i hiint; men det var dog ikke heller af den Betydenhed, at det burde fremdrages og stilles paa Spidsen i denne vanskelige Tid, da en lille Gnist let kunde frembringe en stor Flamme. Men det var tydeligt, at Steen Sture vilde have Kiv. Hvad Kong Christiern har svaret paa denne Skrivelse, er ikke bekjendt. Men man kan holde sig forvisset om, at han ikke tog det let, at den unge Hr. Steen, der nylig havde tilrevet sig Regimentet i det Rige, hvis eneste rette og lovlige Herre Kongen betragtede sig selv at være, dristede sig til at træde saa udæskende op imod ham. Steen Sture havde ogsaa i sin Skrivelse udeladt Christierns Tittel af udvalgt Konge til Sverrig, hvis Berettigelse dog ikke var nægtet ved Overeenskomsterne i Malmø og Kjøbenhavn⁴⁴.

Ved denne Tid forberededes et Biskopsskifte i Sverrig, der fik vide Følger i Tiden. Den gamle Ærkebisp Jakob Ulfen Ørnefot, der nu i saa mange Aar under idelig gjentagne Nederlag og Ydmygelser havde ført saa bitter en Strid med tre Sturer, Steen Sture den Ældre, Svante Sture og nu sidst med Steen Sture den Yngre, følte sig omsider træt og udmattet, og ønskede at kunne overgive Styrelsen til en yngre og kraftigere Mand, om hvem han vidste, at han vilde værne om Kirkens Ret mod verdslig Anmasselse og kjæmpe for de politiske Grundsætninger, for hvilke Jakob Ulfen selv havde stridt og lidt, og for hvilke Upsala Ærkestol og Domkapittel saa længe havde været et Hjemsted og en Planteskole. Hans Valg faldt paa Gustav Trolle, Søn af Erik Trolle i hans første Ægteskab med den danske Ingeborg Thott.

Gustav Trolle var tidligen bleven indviet i de Videnskaber, der kunde gøre ham skikket til at beklæde et

af Kirkens høie Embeder. Grundigen underviist hjemme, fortsatte han sin Uddannelse paa fremmede Lærdoms-sæder, og siges blandt Andet at have lagt sig efter det græske Sprog, hvori Kundskab den Gang hørte til de store Sjældenheder. Denne Lyst til Studier og boglige Sysler synes at have været arvelig i Familien; thi baade Bedstefaderen Arvid og Faderen Erik, skjøndt begge i verdslige Stillinger, omtales som dannede og boglærde Mænd, der ved Reiser i fremmede Lande havde udvidet deres Kundskaber. Medens han var i Udlandet havde Familien som en Indledning til høiere Værdigheder skaffet ham et anseeligt Prælatur som Domprovst i Linkøping. For Tiden opholdt han sig i Rom for at gjøre sig bekjendt med den christne Verdens Hovedstad og knytte Forbindelser, der kunde gavne ham i Fremtiden. Den høieste kirkelige Værdighed i hans Fædreland var ikke for høit et Maal for hans Ærgjærrighed. Tanken herom var næppe ny hos ham eller hans Fader, da Jakob Ulf-sens Alder og Svaghed længe havde ladet forudsee, at Ærkesædet med det Første maatte blive ledigt. Fra Ærkebispem og Domkapitlet i Upsala, med hvilke Trollerne stode i saa nøie Forbindelse, vare ingen Vanskeligheder at befrygte, og var der Andre, som vilde gjøre Vanskelighed, da var Nærværelse i Rom og Bekjendtskab med Pavehoffet det bedste Middel til at overvinde Modstanden. Dersom høi Byrd, meer end sædvanlig Lærdom, en dannet Aand, en fast Charakter, Overblik og Verdenskundskab kom i Betragtning ved Valget til den høieste kirkelige Værdighed i Sverrig: saa besad Gustav Trolle i ikke ringe Grad disse Adkomster. Men der var uheldigviis en Side af hans Charakter, der forringede Værdien af disse Egenskaber og forstyrrede Ligevægten i hans Sjæl: det var et brændende Had til Sturerne og en uslukkelig Tørst efter Hævn over denne Slægt, der havde

været hans Families Forfølger og idelig krydset den paa dens Bane. Al det Nag og al den Bitterhed, som i tvende Menneskealdre havde sammenhøbet sig hos Fader og Bedstefader, blev givet i Arv til ham. Hans Sjæl var i det fædrene Huus bleven fødet med Had og Galde. Han kunde udenad hele den lange Række af Kampe, korte Seire, lange Ydmygelser, hans Familie havde skiftet med Sturerne. En Deel havde han selv oplevet i Hjemmet (thi han maa ved denne Tid antages at have været i en Alder af omtrent 30 Aar), Andet havde hans Forældre og Bedsteforældre fortalt ham. Han vidste, hvorledes Iver Axelsen Thott, Fader til hans Bedstemoder, bukkende under i Kampen med Steen Sture den Ældre, maatte drage i Landflygtighed med sin Hustru, Kongedatteren Magdalena, og døe eensom, forladt og ydmyget paa en Borg i Danmark, efter at have mistet Alt hvad han havde af Gods og Slotte i Sverrig, Finland, Gulland, Øland. Fra sin egen Ungdom erindrede han, hvorledes hans Bedstefader og Fader, Arvid og Erik, omsider havde grebet til Vaaben mod Steen Sture den Ældre for at hævne mangfoldige Forurettelser, forenet sig med Svante Sture, indkaldt Kong Hans og styrtet den forhadte Mand fra sin Høide. Men de havde ikke længe nydt Hævnens Sødhed. Den falske Svante Sture sveg sine Venner og Hjælpere, sluttede igjen Forbund med Steen Sture og styrtede Trollerne i Støvet, idet han banede sig selv Vei til Magten. Faderen Erik Trolle maatte da som Fange gaae ud af Stokholms Slot, som han i otte Maaneder kjækt havde forsvaret med den danske Dronning Christine som Vidne til sin Troskab og Ulykke. Bedstefaderen Arvid Trolle, da gammel og træt, havde bedet om Skaansel; men ikke fundet den. Han bønfuldt om at maatte sidde i Ro, uden at blande sig i Striden, paa sin Gaard Berqvara i Smaaland; men Svante

Stures Soldater hærjede hans Gods, beleirede og indtog hans Borg. Arvid Trolle døde snart efter ubemærket og uhævnnet. Svante Stures derpaa følgende otteaarige Herredømme havde været en Tid fuld af Bitterhed for Erik Trolle. Gustav havde ofte hørt sin Faders bittre Klage over disse Sendelser til Fredsmøder med de Danske, hvori han idelig skikkedes af Rigsforstanderen. Thi denne magede det næsten altid saa, at Møderne bleve forgjæves, og hvordant Udfaldet blev eller ikke, fik Sendebudene Ugunst til Tak for deres Uleilighed, og Rigsforstanderen benyttede det til at mistænkeliggjøre dem og lægge dem for Had hos Almuen, enten som hemmelige Venner af de Danske, eller som Mænd, hvis Uduelighed var Skyld i, at Krigens Lidelser forlængedes. I den sidste Tid, da Gustav var i Udlandet, havde de Efterretninger, han fik fra Hjemmet, været forunderlig vekslede og skiftende. Der kom Bud, at Svante Sture omsider var styrtet, at Rigsraadet havde afsat ham, at han var død og hans Død havde været saa brat, at han som en Hedning var gaaet ud af Verden, uden at faae det hellige Sakramente til Bod for sine mange Synder, og at Erik Trolle var valgt til Rigsforstander. Gustav vuggede sin stolte Sjæl i Drømme om Magt og Ære og en herlig Fremtid, som nu endelig aabnede sig for hans Familie til Erstatning for lang Modgang og haarde Prøvelser. Men snart kom et andet Bud, som sagde, at hans Fader var styrtet og Arvefjenden havde seiret. Had og Hævntørst fyldte atter hans Sjæl, stærkere end før. Saadanne Følelser levede hos den Mand, og saadan en Fortid havde han, hvem Jakob Ulfen havde udseet til sin Efterfølger og til som Sverrigs geistlige Overhoved at staae ved Siden af den verdslige Myndigheds Bærer, Rigsforstanderen Steen Sture.

Om Omstændighederne ved Ærkebispervalget og den derpaa følgende bittere Strid ere vi temmelig vel underrettede; men det fortjener at erindres, at Alt hvad vi vide er flydt fra Steen Stures Pen og Mund. Hvad Gustav Trolle og Jakob Ulfen kunde anføre til deres Undskyldning, hvilke Gjenbeskyldninger de kunde gøre mod Rigsforstanderen, derom vide vi fra dem selv, paa nogle Ubetydeligheder nær, aldeles Intet⁴⁵. Paa Herredagen, som holdtes i Telge om Sommeren 1514, sendte Ærkebisp Jakob, formodentlig selv syg og sengeliggende, den 31 August Bud til Steen Sture og bad ham komme til sig, og unde sig en Samtale. Rigsforstanderen kom uden Ophold til Ærkebispens i hans Paulun. Denne sagde, at han nu følte sig saa gammel og svag, at han ikke længer kunde forestaae sit Embede, men havde i Sinde at oplade Upsala Domkirke og Bispedømme til en Anden, og spurgte Rigsforstanderen, hvem han meente var bedst skikket til at blive hans Efterfølger. Steen Sture vilde ikke indlade sig paa Sagen, men svarede kort og med undvigende Høflighed, at han Ingen vidste bedre skikket til Embedet end Ærkebispens selv, saalænge Gud vilde unde ham Livet. Hermed skiltes han fra ham. Han vidste nok, hvad Svar Ærkebispens ønskede, men vilde ikke give ham det. Nogle Maaneder efter kom Erik Trolle til Steen Sture i Stokholm og bad ham om en Anbefaling for sin Søn Mester Gustav til Ærkebispens og Upsala Domkapittel om Ærkedegnedømmet sammesteds. Steen Sture gav ham den. Men nogen Tid efter kom Erik Trolle tilbage med en Skrivelse fra Ærkebispens til Steen Sture, hvori han meldte ham, at han med sit Kapittel var bleven enig om at vælge Gustav Trolle til Ærkebisp, og bad om hans Samtykke. Herpaa svarede Steen Sture, at han i sit Brev havde talt om Ærkedegnedømmet og ikke om Ærkebispedømmet; men om

det var Guds Villie, at Gustav Trolle, naar Jakob Ulfson engang var død, skulde komme til denne Værdighed, saa skulde han ikke være derimod. Ikke længe efter, i Begyndelsen af næste Aar (Januar 1515) kom imidlertid Erik Trolle igjen til ham med en Skrivelse fra Ærkebisp Jakob, hvori han bad Steen Sture at skrive til Paven og anbefale Gustav Trolle til at beskikkes som Ærkebisp i Upsala. Steen Sture føiede sig og gjorde, som man begjærede. At erholde en saadan Anbefaling var vigtigt; thi Steen Sture havde faaet det saaledes indrettet i Rom, at Paven ikke vilde udnævne Nogen til Ærkebisp i Sverrig, og Rigsforstanderen anbefalede til denne Værdighed. Men han betingede sig ogsaa af Jakob Ulfson, at han ikke maatte overdrage Stiftet og Ærkestolen til Gustav Trolle, før denne havde tilsagt Steen Sture Huldskab og Troskab paa Sverrigs Krones Vegne. Jakob Ulfson indgik denne Forpligtelse og lovede Rigsforstanderen med Haand og Mund, at Gustav Trolle skulde blive ham en tro Mand. Kort efter afgik de tvende Upsala Kanniker Johan Eriksen og Henrik Sledorm til Rom for at overbringe Gustav Trolle Melding om hans Udnævnelse og paa Kapitlets Vegne anholde om pavelig Stadfæstelse af hans Valg. Steen Sture medgav dem endnu en Skrivelse til Erik Svendsen, Dekan i Linkøping, der den Tid opholdt sig i Rom som Steen Stures Fuldmægtig ved det pavelige Hof, med det Paalæg at han i Et og Alt skulde være Sendebudene og Gustav Trolle tjenstagtig i denne Sag. Ved et Ærinde som dette i Rom behøvedes der imidlertid Penge, og mange Penge, og Steen Sture viste sig saa forekommende, at han forstrakte Erik Trolle, der skulde sende sin Søn Penge og ingen Udveie vidste, med en betydelig Deel umøntet Sølv. Da saaledes Veien var jævnet, blev Gustav Trolle i Rom ved Pindsedags Tide (Mai 1515) indviet til Sverrigs

Ærkebisp. Saavidt var Alt vel og godt. Men nu komme Klagerne og Spliden. Gustav Trolle skrev fnysende af Vrede hjem til Rigsforstanderen, at Erik Svendsen, langt fra at være ham behjælpelig og tjenstagtig, havde lagt ham alle mulige Hindringer i Veien, hvorfor han krævede stræng Straf over ham. Steen Sture tilbageviste vel denne Beskyldning, og paastod, at Erik Svendsen redeligen havde understøttet Gustav Trolle i hans Ærinder i Rom; men det er dog vist, at denne Erik Svendsen var en meget snedig Mand. Han var et Kreatur af den afdøde Rigsforstander Svante Sture og en Ven af Hemming Gad, og var ligesom denne af Svante bleven paatrængt Linkøping Kapittel imod dets Villie. For Tiden spillede han Rænker i Rom imod Christiern den Anden i Ledtog med Arcembold og flere Andre af samme Slags⁴⁶. Det har alt Udseende efter, at der er spillet et dobbelt Spil, og at Erik Svendsen istedenfor at rette sig efter den skriftlige Befaling, har handlet efter det han troede at vide, var Rigsforstanderens virkelige Ønske og Mening, og i det Mindste underhåanden og skjult har modarbejdet Gustav Trolle hos Romerhoffet. Steen Sture lod sig ikke nøie med at tage Erik Svendsen i Forsvar, men kastede Gustav Trolle og hans to Kanniker en anden Beskyldning i Ansigtet. Da Henrik Sledorm og Johan Eriksen i Februar 1515 gave sig paa Reisen til Rom, lagde de Veien over Danmark, indlode sig, paastod Rigsforstanderen, i Forbindelse med Christiern den Anden, «Rigets og alle vores aabenbare Fjende», og overleverede ham af det Sølv, de førte med sig og som Steen Sture selv havde skaffet tilveie, halvfjerdehundrede lødige Mark, hvoraf Kong Christiern lod gjøre sine Bryllupssmykker. Om de ellers indgik nogen Forpligtelse med Kong Christiern, tilføiede han spids, maae de selv bedst vide. Der var endnu en Omstændighed, som dog kun beroede paa

Rygter og Formodninger, men som, hvis den bevistes at være sand, vilde have stillet Gustav Trolle i et meget forhadet Lys i Sverrig og givet Steen Sture et stærkt Vaaben i Hænde imod ham, nemlig at han, da han paa Tilbagereisen fra Rom dvælede nogen Tid i Lybek, her havde Sammenkomst med Udsendinge fra Christiern den Anden, og lagde Raad op med dem imod sit Fædreland og Steen Sture. Rigsforstanderen vovede ikke at berøre dette uvisse Rygte i sine Anklager mod Ærkebispem. Maaskee var dette Paasagn ogsaa falsk. Imidlertid fik dog Christiern den Anden fra sit Sendebud Provst Hans Hansen af Tofte, der var i Rom for at røgte Kongens Ærinder ved det pavelige Hof paa samme Tid, som Gustav Trolle opholdt sig her, Underretning om, hvilken Tid Ærkebispem kunde formodes at ville være i Lybek, og et Vink om, at det kunde være nyttigt at træffe nogen Aftale med ham⁴⁷. Meget sandsynligt har Christiern den Anden fulgt dette Vink; men om Ærkebispem allerede den Gang har indladt sig med ham, og hvorvidt han i saa Fald er gaaet: derom vides Intet.

Det var saa langt fra, at Gustav Trolle ved sit Komme til Sverrig lagde Dølgmaal paa sin Stemning mod Steen Sture, at han tværtimod det Første han satte Foden paa svensk Grund, paa en ret i Øine faldende Maade lagde den for Dagen. Da han i Begyndelsen af September 1515 fra Lybek var ankommen til Stokholms Skjær, lod han sig istedenfor at seile ind for Stokholms Slot, hvor Steen Sture ventede ham, sætte i en Baad og føre i Land ved Biskopstuna, nordøstlig for Stokholm. Herfra begav han sig til Upsala og tiltraadte strax Bestyrelsen af Ærkebispedømmet. Steen Sture, der havde gjort Forberedelser til paa en høitidelig Maade at modtage den hjemvendende Ærkebispem, og ventede, at han vilde komme og hilse paa ham og efter det Løfte,

Jakob Ulfen paa hans Vegne havde givet, aflægge Ed at være ham en huld og tro Mand, blev hellig fortørnet over denne Yttring af Trods og Ringeagt, som hver Mand kunde see, var beregnet og overlagt. Hans Stemning blev ikke bedre ved den Skrivelse, som Ærkebisp strax efter sendte ham fra Upsala. Han erklærede heri i truende og bittre Udtryk, at han vilde have Opreisning og Straf over dem, der paa saa mange Maader havde krænket den gamle Ærkebisp Jakob, hans Bedstefader Arvid Trolle, hans Fader Erik Trolle og flere af hans Forfædre. Steen Sture svarede med tilbageholdt Vrede i læmpelige Udtryk, at om det virkelig var saa, at han eller hans Slægt havde lidt Uret, saa var det ikke mere end tilbørligt, at de fik den Opreisning, som Lov og Billighed tilsagde, og for sin egen Person skulde han være den Sidste til at nægte det. Imidlertid havde dog Steen Sture, allerede før Ærkebisp kom hjem, i Juli Maaned, strax da han fik det Brev, hvori Gustav Trolle klagede over Erik Svendsen, foretaget et afgjort fjendtligt Skridt, som vel kan forklare det Overmaal af Trods og Bitterhed, som Ærkebisp ved sit Komme til Sverrig lagde for Dagen. Han havde begivet sig ind i Stæke Len, som tilhørte Ærkestolen, samlet Almuen til Thinge og tilkjendegivet den, at han paa Kronens Vegne gjorde Fordring paa Lenet og betragtede det som sig med Rette tilhørende. Han tog ogsaa strax Lenet i Besiddelse, men undlod dog endnu i nogen Tid at sætte en Foged deri, og han skrev tillige til den gamle Ærkebisp, at det ingenlunde var hans Agt med Vold at tage Lenet til sig, men siden Ærkebisp Jakob havde overdraget Stiftet til en Anden, var det bedst, at den Sag blev bragt paa det Rene, om Lenet hørte Ærkestolen eller Kronen til, og han forlangte derfor, at Ærkebisp Jakob skulde fremkomme med de Breve og Beviisligheder, hvorpaa Upsala

Domkirke grundede sin Ret til Lenet. Men faa Uger efter at Gustav Trolle var kommen hjem og havde givet Beviser paa sin Trods, satte han, uden at lade det komme til nogen Retsundersøgelse, en Foged i Lenet (ikke paa Stæke Slot, som hele Tiden maa antages at være forbleven i Ærkebispens Besiddelse) og lod alle Afgifter og Ydelser af Bønderne opbære til sig og Kronen. Dette var aabenbar Fjendtlighed. Han søgte dog derefter gjentagne Gange Leilighed til Sammenkomst og Samtale med Gustav Trolle, for om mulig at komme til et Forlig; men Ærkebisen undveg det altid. Saaledes paastaaer i det Mindste Steen Sture; men Jakob Ulfen forsikkrer, at han tvende Gange om Efteraaret 1515 havde Bud hos Steen Sture for paa sine egne og Gustav Trolles Vegne at udbede sig en Samtale, men at Rigsforstanderen afsløg det. Da ifølge Steen Stures Fremstilling Ærkebisen ikke vilde komme til ham, begav han sig til Ærkebisen, og havde en Samtale med ham i Sakristiet ved Upsala Domkirke i Februar 1516. Han ønskede Ærkebisen til Lykke med sin Hjemkomst til Fædrelandet; men Gustav Trolle istedenfor at tage den Haand, som rakes ham, begyndte strax med Trusler, og tillagde Steen Sture saa mange uhæderlige og uretfærdige Ting, som denne sagde, aldrig Nogen skulde kunne overbevise ham om, og brugte saa mange spotske og spydige Ord, som hans skarpe Tunge var istand til. De skiltes mere forbittrede, end de vare komne. Det varede længe, inden de mødtes igjen, og da de atter stode ligeoverfor hinanden Ansigt til Ansigt, var Ærkebisen en fangen Mand og Steen Sture Seirherre. Borgerkrigen stod for Døren efter hiin Samtale, Gustavs Fader, den ydmygede Erik Trolle, reiste Hovedet igjen og fattede Mod til at prøve et nyt Spil af Lykken; Steen Christersen Oxenstjerne dukkede frem af det Skjul, hvori han nu et Par

Aar havde holdt sig, som en Ulykkesfugl, der altid viste sig, naar Ondt var paa Færde og Stormen truede med Udbrud og lovede Vrag. Christiern den Anden stod paa Springet for at gribe Leiligheden, og vise Steen Sture, at der var Spørgsmaal om Andet, end to Sogne paa Hisingen. Til Christiern den Anden vende vi nu tilbage⁴⁸.

II.

Christiern den Andens Bryllup med Elisabet. Kongens Ydre, hans Charakter og hele Personlighed. De prægtige Forberedelser til Bryllupsfesten. Medgiften betales ikke til den fastsatte Frist. Bruden udebliver længe over den bestemte Tid. Kongens Misfornøielse. Ugunstig Stemning hos Hoffet i Bryssel. Bestræbelse for at fjærne Dyveke. Elisabets Søreise til Danmark. Erik Valkendorfs Formaninger til Kongen. Indtoget i Kjøbenhavn. Vielsen og Dronningens Kroning. Politiske Sager, som foretoges paa Herredagen. Kongens og Dronningens Reise gjennem Landskaberne.

Det led nu mod den Tid, da Christiern den Andens Brud skulde hjemføres og Brylluppet holdes i Kjøbenhavn. I den Anledning og tillige for andre vigtige Sager, som skulde forhandles, var et stort Herremøde ansat, der tog sin Begyndelse sidst i Juni 1515 og varede over to Maaneder.

Christiern den Anden var da 34 Aar gammel. Han var en smuk Mand. En gyldig Dommer om legemlig Skjønhed, Albrecht Dürer, der saae ham i Nederlandene 1521 og malede ham, ytrer i sine Reise-Optegnelser: »Jeg har seet, hvorledes Folket i Antwerpen høiligen undrede sig, da de saae Kongen af Danmark og bemærkede, hvilken mandig skjøn Person han var«⁴⁹. Han havde brune livlige Øine, frisk og sund Ansigtifarve; Kinderne vare ikke fyldige, men heller ikke magre, Næsen noget stor, men veldannet, Trækket om Munden vidnede

om Bestemthed og Energi; Haaret var rødbrunt, krøllet og af kraftig Væxt; et stærkt rødligt Skjæg bedækkede Hagen og en Deel af Kinden; han havde tillige Mundskjæg. Han var af Middelhøide, kraftig bygget, skulderbred. Samtidige fandt, han havde en Krigers Mine og en Konges Værdighed i sin Holdning. Hans hele Person gjorde et Indtryk af Kraft og lod formode, at der i ham boede en mandig og dristig Sjæl, der ligesaa lidt skyede Krigens Farer som manglede Raad, naar det kom an paa at bruge Kløgt og Forstand. Naar man saae hans stærke Skikkelse, skulde man troe, at han besad en næsten ubrydelig Helbred, hvilket for saavidt stadfæstede sig, som han uagtet megen Modgang og store Gjenvordigheder bragte det til en Alder af 78 Aar⁵⁰.

Udtrykket i Christiern den Andens Ansigt kunde iøvrigt være høist ulige og næsten modsat. Man har et Vidnesbyrd derom — og selv om man ikke havde det, kunde den, der noget nøiere kjender hans Charakter og dens dybe Modsætninger, forud vide, at det maatte være saaledes — i tvende Portrætter, af hvilke det ene, som er malet 1515, samme Aar han blev gift, formodentlig af en nederlandsk Kunstner, findes i Kjøbenhavn; det andet, der maa være fra 1521 eller senere, bevares i Bryssel. Ligheden mellem Portrætterne er saa stor, som man kan ønske, men Udtrykket er høist forskjelligt. Hiint bærer Præget af dyb Alvor, med et tungsindigt sørgmodigt Blik, der synes at see uden at see paa Noget; Trækkene ere slappe og Bekymring eller Lidenskaber have allerede mærket dem med Furer; men om Munden spiller et Udtryk af Fasthed og Bestemthed. En heel anden Stemning og andet Udtryk viser Portrættet i Bryssel: de smukke brune Øine see opad, med et frit og tillidsfuldt Blik, der er Liv og Spil i hele Ansigtet og et Udtryk af Kløgt og Forstandighed. Saaledes var det med

Christiern den Anden, der gaaer en Dobbeltthed gjennem hans Liv og hans Sjæl. Stundum var han fri og freidig og tillidsfuld, udfoldende sin vældige Energi i kraftig og gjennemgribende Virksomhed, syslende med store Planer for sine Folks Bedste, omsorgsfuld for de Undertrykte, mild og deeltagende endog i smaa Sorger hos sine Nærmeste. Men til andre Tider syntes han behersket af en mørk Dæmon, der enten drev ham til gruelige Gjerninger eller lod ham modløs og fortvivlet synke sammen i sig selv. Denne Månd syntes at bære tvende Hjærter i sit Bryst⁵¹.

Han tog gjerne Deel i Turneringer og ridderlige Øvelser — heri lignede han sin Farfader Christiern den Første — og hans Færdighed i disse Idrætter var saa stor, at næppe Nogen i hans Land kunde maale sig med ham. Ved en Turnering, som holdtes ved Hoffet i Anledning af hans Førstefødtes, Hertug Hanses, Daab 1518, indlod han sig paa eengang med tvende Riddere og kastede dem begge af Sadelen; den ene var Marsken Mogens Giø, den anden Mogens Bilde⁵². Med Krigens Strabadser i dens forskjelligste Skikkelser var han fortrolig; Felttog baade tillands og tilvands, baade i den brændende Sommerhede og under en norsk eller svensk Vinters Kulde, havde fra en tidlig Alder hærdet hans Legeme. I Fredstid søgte han Legemsbevægelse og Adspredelse stundum, som sagt, ved Ridderlege, men især ved Jagtens anstrængende Forlystelse. Denne elskede han meget, og han led ikke, at Nogen gjorde Indgreb i hans Jagtret. Han var en ypperlig Skytte baade med Bøsse og Bue⁵³, og en udmærket Rytter. Heste, udmærkede ved Skjønhed, Styrke og Hurtighed satte han høi Priis paa; han havde altid en Deel af dette Slags, som han med Forkjærlighed red; de havde egne Navne,

som betegnede deres Egenskaber. Gode Jagthunde skaffede han sig allevegne fra.

I sin Omgang var han sædvanlig venlig og vindende (hvad ogsaa den trofaste Hengivenhed, flere af hans Mænd og Tjenere lige til deres Død bevarede for ham, maatte lade formode) og ingenlunde, naar ikke Lidenskaben bruste op i ham, saa barsk og frastødende, som man af enkelte Handlinger og Yttringer har troet at kunne udlede. Han forstod sig paa Spøg, og kunde taale frimodig Modsigelse, selv Bebreidelsør af sine Undergivne, uden at vredes eller fatte Uvillie til dem, naar han var overbeviist om deres Redelighed og Oprigtighed, og ikke sporede nogen Bagtanke eller Sidehensigt⁵¹. I mange Breve fra hans Tjenere og Embedsmænd, som ere bevarede, findes Yttringer saa skarpe, at de vilde bringe mangan anden Fyrste til at fnyse af Vrede. Et venligt og opmuntrende Ord faldt ham let paa Læben. Til en af sine Mænd, som sendtes paa et farligt Tog, sagde han, idet han rakte ham Haanden til Afsked, han skulde komme tilbage med en Skramme paa Kinden, den vilde klæde ham godt. Det hørte til hans Vane, naar han vilde vinde Nogen for sig, at slaae ham fortroligt paa Skulderen og sige ham et behageligt og smigrende Ord. Blev han hidsig, stammede han, og udstødte Eden: Guds Droos. Hans Tale skal ellers, naar det, han hørte, ikke huede ham, let have antaget en Tone af Spot og Spydighed. I Skrift var han kort, ofte træffende fyndig, og naar han var vred eller nærede Mistanke, skjærende skarp.

Det var hans Lyst at tale med udmærkede Mænd, som han kunde træffe her hjemme eller i Udlandet, Videnskabsmænd, Kunstnere, Statsmænd. Han var da, naar ellers Intet trykkede hans Sind, livlig i Samtale, og gav frit Løb for sine Tanker og eiendommelige An-

skuelser, der ikke sjældent overraskede hans Tilhørere ved deres Nyhed eller de stærke og kraftige Udtryk, hvori de fremsattes. Han manglede ikke Stof til Samtale; thi han havde en opvakt Aand og mange Slags Interesser. Naar han reiste igjennem et fremmed Land, betragtede han med et opmærksomt Øie dets Natur og Eiendommeligheder og søgte at komme i Besiddelse af nogle af dets mærkelige Frembringelser; han gav Agt paa Næringsdriften, Handelsvæsenet og de Haandværker, som dreves til særegen Fuldkommenhed, Alt i den Hensigt at drage Fordeel deraf for sit Land. Taledede han med fremmede Sendebud, som kom til hans Hof, udspurgte han dem ikke blot om Nyheder, men om deres Lands Forfatning, den offentlige Bestyrelse, Krigsvæsenet, Videnskaberne.

Et Vidnesbyrd om hans egen stærke Personlighed er det næsten uimodstaaelige Herredømme, han udøvede paa alle sine Omgivelser. De bøiede sig ikke saa meget for hans Kongemagt som for hans overlegne Aands overvældende Styrke. Det mærkeligste Exempel i denne Henseende er Hemming Gad, som under sin Omgang med Kongen forvandlede fra en bister Løve til en tam Hund. Men uklog var den Modstander, som forlod sig paa Kongens venlige Lader, Ord og Løfter. Thi at forstille sig faldt ham saa let som Noget i Verden, og han gjorde det saa godt, at kun Faa toge sig i Agt; næsten Alle bleve bedaarede. Hans Mistænksomhed holdt Skridt med hans Forstillelse; han troede Faa eller Ingen tilfulde. Sine egne Planer bevarede han med skinsyg Hemmelighedsfuldhed hos sig selv. Han sagde, hvis han troede, hans Hue var Medvider i hans Planer, vilde han strax kaste den paa Ilden. En Gang, da han stod i Begreb med at foretage et Krigstog, yttrede han, at hvis han havde Formodning om, at Nogen af hans Folk vidste,

hvorhen Toget gjaldt, vilde han strax lade ham hænge. Et fransk Sendebud, som var her inde 1518 og som ogsaa ellers viser sig som en opmærksom og tro Iagttager, yttre sig paa følgende Maade om Kongens Charakter og Evner: »dersom han kommer vel til Ende med sine Sager i Sverrig, vil han uden Tvivl bringe Verden til at tale om sig; thi han er driftig og virksom til at handle, har et stort Mod og megen Forstand, han forstaaer at forstille sig og er hemmelighedsfuld i sine Planer og Foretagender⁵⁵.

Christiern den Anden deelte sin Tids Overtro paa Stjernetyderi og Spaadomme. Han havde i sin Tjeneste en tydsk Stjernetyder, en Doktor Bernhardin Monck, hvem han ved vigtige Leiligheder, eller naar Noget pludselig hændtes, som syntes at være betydningsfuldt, ikke undlod at raadspørge. Der indfaldt just i Aaret 1515 adskillige Ting, som gave Kongen Anledning til at ty til Stjernetyderens Viisdom. Den 13 Januar 1515 Klokken 6 om Aftenen indtraf et forfærdeligt Jordskjælv i Kjøbenhavn, der skal have strakt sig over en stor Deel af Landet og udbredte en almindelig Rædsel, som om Verdens sidste Time stundede til. Bernhardin Monck blev raadspurgt, men kunde naturligviis, som han selv siger, af sligt et Jertegn ikke spaae Kongen noget Godt. Senere, 11 Marts 1515, rasede en skrækkelig Storm, som varede et heelt Døgn og var saa voldsom, at Knappen af Frue Kirkes Taarn blæste ned, Træer rykkedes op med Rode, Bygninger kastedes om, Mennesker og Dyr beskadigedes: det var ogsaa et ondt Varsel. Da Elisabet var ankommen, og Brylluppet skulde holdes, maatte Doktor Bernhardin ogsaa fortælle Kongen, hvad Stjernerne varslede om Dronningens Skjæbne og Følgerne af denne Forbindelse. Det lader ikke til, at Stjernetyderen heller har givet Kongen noget trøsteligt Svar paa dette Spørgs-

maal, i det Mindste roser han sig siden, da Kongen og Dronningen vare styrtede i Ulykke, af at have været Sandsiger. Naar Skibe gik i Søen var han en uundværlig Mand for at sige, om Reisen vilde blive lykkelig. Engang da han havde spaaet godt, var han saa uheldig, at medens de øvrige Skibe kom hjem i god Behold, forgik det ene, hvorpaa han selv havde sine Varer; han drev nemlig ogsaa Kjøbmandskab. Ogsaa om de svenske Sager tog Kongen Stjernetyderen paa Raad med, og spurgte ham, om det var raadeligt at begynde Krig. Men Dr. Bernhardin var fredelig sindet (han frygtede maaskee for de Varer, han havde paa Søen) og raadede fra Fredsbrud. Her gik dog Kongen ikke ganske med ham, men svarede: »Dersom de Svenske ville holde Fred, saa er det godt, men angribe de mig, saa vil jeg væрге mig«, idet han tilføiede paa Latin: »defensio est de jure naturali« (Nødvæрге er en naturlig Ret). Det var imidlertid ikke altid, at Kongen vilde tage sig Spaadomme til Hjærte eller tillægge dem Betydning. Det var blevet meget almindeligt baade her og i Tydskland at udlægge om Kong Christiern, hvad den svenske Sante Birgitte i sine Aabenbareelser havde spaaet om den sjette Konge, nemlig at han skulde fordrives fra sine Riger og styrtes fra sin Magt og Herlighed, hvis han ikke i Tide forbedrede sig. Denne Spaadom og denne Fortolkning syssel-satte meget den almindelige Opmærksomhed og var Gjenstand for mangfoldig Folketale. Og ikke blot simple Folk beskæftigede sig dermed, men Mænd, der i aandelig Begavelse hørte til Tidens første, som Poul Eliesen, bekjendt nok fra Reformationshistorien, grublede over disse Spaadomme og troede paa dem. Det kom tilsidst for Kongens Øren, og en af hans Hofmænd, den lærde Adelsmand Mester Christoffer Ravensberg, som var Kongen meget hengiven, og med hvem han pleiede at tale for-

trolig, sagde ligefrem til ham, at det var ham, Sante Birgitté meente med den sjette Konge. Men Kongen svarede kort: »Hvad hun drømte om Natten, det skrev hun om Dagen«. Senere, da han var bleven bekendt med Luthers Lære, viste han alt dette Væsen fra sig og erklærede det for sin Overbeviisning, at man hellere skulde troe paa den almægtige og sanddrue Gud, end paa Menneskene, som ere løgnagtige og ikke kjende Fremtiden. Kongen synes ellers ogsaa at have havt en Tilbøielighed til at vælge Dage: til Vielsen med Elisabet i Bryssel valgtes samme Dag, som han kronedes i Kjøbenhavn; og hans Bryllup berammedes til den 1 Juli, som var hans Fødselsdag. Flere blandt Kongens nærmeste Omgivelser gik endnu videre end han i deres Tro paa Stjernetyderi. Saaledes Klaus Pedersen, en vellærd og ellers forstandig Mand, der senere blev Kantsler; og ligesaa Ærkebispén af Throndhjem, Erik Valkendorf. De sidste Ord, Kongen fik fra denne Mands Haand, før han drog ud til Nederlandene for at hente hans Brud, lyde saaledes: »Endvidere maa Ed. Naade stille Eders Astronomus tilfreds i alle Maader, det bedste Ed. Naade kan«⁵⁶.

I sin religiøse Overbeviisning stod Kongen endnu fast paa reen katholsk Grund. Han var meget nøiagtig med at iagttage Kirkens Skikke, faste, deeltage i Processioner og andre udvortes Handlinger; han bar en hellig Ærbødighed for Reliquier, gjorde Løfter til Kirkens Helgene, gik i Pilegrimsfærd eller lod Andre foretage Reisen for sig, hvilket efter Tidens kirkelige Anskuelse meget vel gik an.

Brylluppet var berammet til Søndagen den 1 Juli 1515, og store og kostbare Forberedelser gjordes for at høitideligholde det med den Pragt og Anstand, der sømmede sig en mægtig Konge og svarede til Fornemheden

og Mængden af de Fyrster og Herrer, ædelbaarne Fruer og Jomfruer baade fra Indlandet og Udlandet, som ved deres Nærværelse vilde forherlige Festen. I Orlogshavnen ved Bremerholm (Gammelholm) var Alt i fuld Virksomhed med at udruste Flaaden og prægtigen indrette de Skibe, som skulde overføre Kongens Sendebud til Holland og hjemføre Bruden, eller rettere, som en Æresvagt ledsage de hollandske Skibe, der førte hende til Danmark. For noget at formindske Bekostningerne, og tillige fordi et af Flaadens bedste og største Skibe, Engelen, var fraværende i en anden Sendelse, anmodede Kongen tvende af Hansestæderne, Danzig og Hamborg, med hvilke baade han og hans Fader altid havde bevaret et godt Forhold, i det Mindste ulige bedre end med Lybek og de andre Stæder, om at laane sig hver to store Skibe, en Begjæring, som gjerne blev efterkommet, da det betragtedes som en Ære og et Pant paa Ven-skab⁵⁷. Disse Stæder bleve ogsaa særlig indbudte til Brylluppet. Store Indkjøb gjordes af alle Slags Varer; foruden de Vine, som sædvanlig brugtes, Rhinskviin og franske Vine, andre kostbare og ædle Sorter; ogsaa Øl i Mængde og af forskjellige Slags; blot af Mumme og Ems-Øl leverede en enkelt Borger i Lybek for 1000 Mark; endvidere Sydens og Østens Kryderier i umaadelig Mængde. En stor Mængde Klæde indførtes, da Kongens Hofsinder, Krigsfolk og Mandskabet paa Flaaden skulde opklædes fra Nyt; fremdeles Silkestoffer, Brokade, Fløiel og Gyldenstykker, deels til Klædninger, deels til Tapeter paa Væggene i Slottets Sale. En af Florentses konstfærdige Guldsmede, Turisani, var i Virksomhed med at forfærdige et prægtigt Brudesmykke, funklende af Diamanter. Tæppet paa Brudesengen med dets Blomster og de mange Vaabener indvirkede i Guld omtaltes længe efter som et Vidunder af Skjønhed og Pragt. Paa Musikanter havde man Mangel;

Kongen laante hos Hertug Johan af Saxen 9 Trompetere og 1 Trommeslaaer⁵⁸.

Bryllupsgjæsterne begyndte efterhaanden at indfinde sig. Det blev en ligesaa fornem som glimrende Forsamling. Hele Rigets Adel med deres Fruer og Døttre var indbudne; de kongelige Lensmænd havde faaet Tilsigelse at indfinde sig med et vist Antal af deres Svende, iførte en Uniform af bestemt Snit og Farve. Denne Uniform har sagtens været temmelig broget. Den var det i det Mindste ved Kong Hanses Bryllup, da dennes Faders Folk havde brune Klæder med hvide og blaae Striber, og hans egne vare klædte i Grønt med brune, blaae og hvide Striber⁵⁹. Tvende Ærkebisper og 10 Bisper gave Festen Værdighed og Glands, nemlig Ærkebisp Birger af Lund og Erik af Throndhjem, alle sex Bisper fra Kongeriget, tre af Norges Bisper, Anders af Oslo, Andor af Bergen, Hoskuld af Stavanger, og endelig Bispen af Brandenburg, der ledsagede Kurfyrstinden. Til disse og andre Prælater af lavere Rang kom endnu en pavelig Legat, Johan Blankenfeld, Bisp af Reval, som Leo den Tiende havde havt den Opmærksomhed at sende for at lykønske Kongen og Dronningen. Han havde tillige det Hverv, ved selve Brylluppet i Pavens Navn at velsigne Brud og Brudgom og, som et endnu større Beviis paa Kirkens Naade, tilstaae Alle, som vare tilstæde ved Brylluppet, fuldkommen Aflad og Eftergivelse af alle Synder⁶⁰. Enkedronning Christine savnedes naturligviis ikke ved en Leilighed som denne, der var hendes moderlige Hjærte saa dyrebar. Ogsaa Hertug Frederik af Gottorp indfandt sig, en af de faa Gange han satte sin Fod paa Kongerigets Grund, før han selv blev Herre her. Fra Udlandet kom Kongens eneste og elskede Søster, Kurfyrstinde Elisabet af Brandenburg; endvidere Hertug Henrik den Yngre af Lyneborg med sine to Sønner Otte

og Ernst, Hertug Henrik af Meklenborg, der tillige mødte som Sendebud for Keiser Maximilian og ledsagedes af sin Hustru Helene af Pfalz; fra Kurfyrst Frederik den Vise og Hertug Johan af Saxen overbragtes Hilsen og Lykønskning og Brudegaver ved Ridderne Hans von der Planitz og Philip von Feylitz; Markgrev Kasimir af Bayreuth, der som Fætter til Kurfyrsten af Brandenburg var noget af Familien, sendte Ridderen Hans von Truchses. Fra Danzig og Hamborg kom der Sendebud; ligesaa fra Lybek, Vismar, Rostok, Stralsund og Lyneborg. Paa Sverrigs Vegne mødte en Bisp og to verdslige Rigsraader, mindre dog for Brylluppets end for de politiske Sagers Skyld. Af norske Rigsraader var foruden Bisperne i det Mindste Rigshofmesteren Niels Henriksen Gyldenløve tilstæde. Det var ikke blot de fremmede Fyrster, Herrer og Sendebud og den indfødte Adel med deres Fruer og Døttre, der opfyldte Slottet og Staden med en usædvanlig Vrimmel, men hver af disse Herrer havde tillige et meer eller mindre talrigt Følge efter sin Stand. Den danske Adel elskede Pragt og søgte ved en Leilighed som denne at vise sig fra sin bedste Side. De rigere Adelsmænd eiede sædvanlig Huus og Gaard, stundum flere, i Kjøbenhavn, i hvilke de kunde tage ind med deres Følge. De, ligesom de fremmede Herrer, førte deres Turneerheste med sig, da der skulde holdes Dystrenden; deres prægtig udstafferede Tjenere og Svende vare ligeledes beredne. Bisperne og Prælaterne overgik endnu langt Adelen i Glimmer og Bram. Ærkebispem af Thronhjem havde ved Kongens Kroning forrige Aar et Følge af 140 Personer, og uden Tvivl viste han sig ved denne Leilighed ikke mindre pragtfuldt ledsaget. Ærkebispem af Lund, der gjorde Fordring paa at være Nordens Primas, har næppe staaet tilbage for ham; og saa var der endnu 10 andre Bisper foruden Abbeder og

Priorer. Kurfyrstinde Elisabet førte med sig en heel qvindelig Hofstat, og desuden flere brandenborgske Grever og Riddere. Hertuginde Helene af Meklenborg ledsagedes ligeledes af flere Fruer og Jomfruer. Brylluppet vilde saaledes ikke savne Glands og Pragt, men tillige blive meget kostbart for Kongen.

Christiern den Anden var i hele denne Tid, medens Forberedelserne gjordes, Flaaden rustedes, Gjæsterne Dag efter Dag ankom til Byen, yderlig forstemt, og han havde Grund dertil. Ifølge Ægteskabspagten skulde en Trediedeel af Medgiften, 83,000 Gylden, udbetales ham ved St. Hans Dags Tide, og herpaa havde han gjort Regning. Men for ikke længe siden var Doktor Johan Sucket kommen som Sendebud fra Nederlandene og havde med mangfoldige Undskyldninger meldt Kongen, at den burgundiske Regjering formedelst indtrufne Omstændigheder saae sig ude af Stand til at opfylde sin Forpligtelse, og maatte bede Kongen have Taalmodighed indtil videre. Kongen svarede vredt, at han maatte overlade til Keiseren og Ærkehertug Karl selv at dømme, om det lod sig forene med deres Ære saaledes at bryde en indgangen Forpligtelse; fandt de det, saa maatte han see at hjælpe sig, som han kunde. Pengene kom ikke⁶¹. Det voldte Kongen ikke ringe Forlegenhed saa pludselig og uventet at see sig berøvet Raadigheden over saa betydelig en Sum (den repræsenterede en Værdi af omtrent 330,000 Tønder Rug), som han havde tænkt for en Deel at anvende til Bestridelsen af de mange Udgifter, som Øieblikket krævede. Han maatte nu sætte sig i Borg og Gjæld. Rigtignok blev der udskrevet en Bryllupsskat, ligesom tidligere en Kroningsskat, men det tog Tid, inden disse Penge kom ind. Han var meget misfornøiet med sin nye Svoger og Svigerfader. Men det blev værre endnu. Kongen modtog Meddelelse fra den nederlandske

Regjering, at Elisabets Afreise vilde forsinkes en fjorten Dage, og det Brev, som indeholdt denne Underretning, kom ham først tilhænde den 17 Juni, kun en Uge før den Tid, som oprindelig var bestemt for hendes Ankomst til Kjøbenhavn, nemlig St. Hans Dag. Dette var fortrædeligt nok, da Alt var indrettet paa at holde Brylluppet den første Juli. Men endnu fortrædeligere blev det, da det ikke blev ved fjorten Dage, men den ene Uge trak sig hen efter den anden indtil en heel Maaned og længre, uden at Prindsessen kom; og ligesaalidt kom der i lang Tid nogen Underretning om, hvad der var Aarsag til denne paafaldende Udsættelse, eller naar hun endelig vilde komme. Vel ventede Christiern personlig ikke med stor Utaalmodighed sin unge Brud; thi hans Kjærlighed var Dyveke; men Forhalingen skabte en Mængde Forlegenheder, som nu i Afstand kunne tage sig smaalige nok ud, men som i Øieblikket virkelig vare trykkende og særdeles ubehagelige for Kongen. At underholde i saa lang Tid en saadan Mængde fremmede Herrer og Fyrster var en trykkende Byrde, der blev saa meget føleligere, som Forlegenheden i Forveien var stor ved Udeblivelsen af Pengene fra Holland. Det var heller ikke blot Kongen og Hoffet, der lede under Ulæmpene af denne over Forventning forlængede Bryllupstid; flere af Undersaatterne følte det ogsaa stærkt. Ved Nykjøbing (og det Samme var Tilfældet paa flere andre Punkter) laae der 40 Skuder, som skulde føre de reisende Herrer og Sendebud, deres Heste og Følge frem og tilbage; de havde ligget her 3 Uger og kom til at ligge ligesaa længe til; Besætningen, der bestod af fattige Fiskere og Sømænd, som vare udskrevne til denne Tjeneste, klagede ynkelig over det Tab, de led ved saa længe i den gode Sommertid at undrages fra den Næringsvei, hvoraf de skulde leve⁶². Nykjøbing Slot, der var en Hovedstation

for dem, som kom fra eller skulde tilbage til Tydskland, blev, skjøndt forud rigelig forsynet, næsten udspiist. De fremmede Fyrster begyndte at blive utaalmodige, og talte om at reise hjem, da de ikke kunde være saa længe borte fra deres Lande og Forretninger.

Da det led hen mod Midten af Juli og Prindsessen endnu ikke var kommen, og heller ikke noget Bud om, at hun snart kunde ventes, kunde Christiern ikke længer overtale sine fyrstelige Gjæster til at blive. Hertug Frederik af Gottorp, Hertugerne af Lyneborg og Hertugen af Meklenborg erklærede, at de maatte reise. For Søsteren Elisabet behøvedes ingen Overtalelse til at blive: hun var lykkelig i Selskab med sin Moder og med Broderen, hvem hun elskede saa høit; hun vilde ikke skilles fra ham, uden at have omfavnet hans Brud og lært hende at kjende. Hun var glad ved igjen at indaande Fædrelandets Luft, at see det friske Løv og Sundets klare Bølger, som hun savnede, naar hun levede mellem Sand og Hede paa Brandenburgs tørre Slette. — Søndagen den 15 Juli gjorde Kongen et stort Gjæstebud paa Slottet til Ære for de bortreisende Fyrster, til hvilket alle de i Staden værende Herrer og Damer, Bisper og Prælater vare indbudne. Der var anrettet paa den ene Side af Salen for Herrerne ved to og tyve Borde, paa den anden Side for Damerne ved elleve Borde. De fremmede Sendebud fik Plads efter deres Herres Rang, og kunde saaledes komme til at sidde ovenfor de virkelig tilstædeværende Fyrster. Ved Kongens ene Side sad Henrik af Meklenborg som Keiserens Repræsentant, ved den anden Side den pavelige Legat. Hertugen af Gottorp og Hertugen af Lyneborg fik først Plads ved det andet Bord. Enkedronningen indtog den første Plads ved Damernes Borde. Maaltidet varede fire til fem Timer indtil Klokken 6, der gaves fire og tredive Retter, hvoriblandt fire

Skue-Retter. Efterat man havde reist sig fra Maaltidet, blev der dandset indtil Klokken 10 eller 11. Den næste Dag blev der stukket til Ringen og holdt andre ridderlige Forlystelser. Seirherrerne modtog deres Kampbelønninger, der bestode i kostbare Klenodier, af Damehaand, navnlig af Kurfyrstinde Elisabet og Hertuginde Helene af Meklenborg. Om Aftenen var der atter Dands paa Slottet, som denne Gang varede meget længre, nemlig til henimod Klokken to om Natten. Det bemærkedes som noget Usædvanligt, at den gamle Enkedronning blev tilstæde ved Dandsen i de sildige Aftentimer. De tvende følgende Dage, Tirsdag og Onsdag, holdtes Dystrenden. Derefter begyndte Fyrsterne at reise bort den ene efter den anden⁶³. Den pavelige Legat Johan Blankenfeld dvælede endnu en Uges Tid, men tog derpaa ogsaa Afsked, da han havde flere vigtige Hverv at udføre for Paven. Dog gik derfor ikke Brudeparret og Bryllupsgjæsterne Glip af den pavelige Velsignelse, han skulde bringe, da han forinden overdrog sin Fuldmagt til Bisp Lage Urne af Roeskilde⁶⁴.

Just Dagen efter at den sidste af Fyrsterne var reist, ankom tidlig om Morgen den 23 Juli Hans Holm, den samme, som vi tidligere have nævnt ved Underhandlingerne med England, med Bud og Breve fra Holland. Heri meldtes, at Prindsesse Elisabet var færdig til Afreise, og kun ventede paa gunstig Vind for at seile til Danmark. Christiern sendte strax et Iilbud efter de bortdragne Fyrster for at bede dem komme tilbage; men de vare ikke til at overtale. Han beklagede sig siden bittert for Ærkehertug Karl og den nederlandske Regjering, at de ved deres Uordholdenhed og Nølevurnhed havde sat ham i saa store unødvendige Udgifter og aldeles forstyrret hans Bryllupsfest. Men der indeholdtes i de ankomne Breve en Efterretning, som iblandt de mange

ubehagelige Ting, han i den sidste Tid havde erfaret fra Nederlandene, var ham den fortrædeligste og ærgerligste af alle, nemlig at den nederlandske Regjering vilde blande sig i et Anliggende, hvori han slet ingen Indblanding taalte, idet den forlangte, at han skulde skille sig ved Dyveke. Der var i det Aar, som var forløbet siden Vielsen i Bryssel, foregaaet en betydelig Forandring i Stemningen ved Hoffet og Regjeringen i Nederlandene. Man havde faaet en Deel at vide om ham, som slet ikke behagede, deriblandt fornemmelig hans Forhold til Dyveke. Der dannede sig endog et Parti, som vilde have Brylluppet udsat et heelt Aar, vel som Indledning til at faae Forbindelsen aldeles hævet. Den, i hvis Navn Paamin-delsen til Kongen siden gaves, Ærkehertug Karl, har næppe selv brudt sig stort om Sagen, thi han var da kun 15 Aar gammel. Men der var tvende andre Personer ved Hoffet i Bryssel, hvis Stemme gjaldt meget eller Alt, og som man vel kan troe, kunne have taget Forargelse over Kongens Levnet, skjøndt det var let rundt omkring ved Europas Hoffer at finde Exempler paa lignende Forbindelser. Man kunde ved Hoffet i Bryssel forarge sig over endnu ringere Ting, som over Kongens store Skjæg. Den ene af disse Personer var den strænge og ærbare Regentinde Margrete selv; den anden var den gamle Hadrian, tidligere Ærkehertug Karls Lærer, nu hans Kantsler, siden som Pave noksom bekjendt for den Alvor og Strængthed, hvormed han betragtede kirkelige og menneskelige Ting. Erik Valkendorf, der stod i Spidsen for det Gesandtskab, Kongen havde sendt for at afhente Elisabet, siger selv, at Alt, hvad denne Sag vedkom, forhandlede mellem ham og Hadrian, og at denne paalagde ham i Ærkehertug Karls Navn at gjøre Kongen Forestillinger og forlange, at han skulde skille sig ved Dyveke. Ærkebisp Erik Valkendorf kunde ikke som geistlig

Mand, uagtet Rygtet fortalte, at han selv var Anledning til Kongens Bekjendtskab med Dyveke (eller maaskee af den Grund netop endnu mindre) gjøre Indvendinger mod en Begjæring, der anbefaledes ved Ærbarhedens og Religionens Navn. Han efterkom kun altfor redebont Opfordringen, til liden Baade for sig selv i Fremtiden. Hvad der gjorde Sagen dobbelt fortrædelig for Kong Christiern, var, at ved en ubegribelig Aabenmundethed, fra hvem den nu kom — maaskee har Sigbrit selv ikke kunnet styre sin arrige Tunge — blev Indholdet af Ærkebispens Brev, samme Dag som det ankom, bekjendt ved Hoffet, for de fremmede Sendebud, Rigets Prælater og Adel, af hvilke mange med stor Glæde hørte denne Nyhed og snart spredte den videre ud. Kongen fnyste af Vrede, Enkedronningen var bitterlig bedrøvet, Dyveke græd, Sigbrit larmede og skjældte paa Ærkebispem⁶⁵.

Hertug Frederik af Gottorp, skjøndt han var Kongens nære Frænde og havde saa kort hjem, havde ikke været at formaae til at oppebie Brudens Ankomst, men var den 22 Juli reist med de andre Fyrster. I en senere Tid, da han havde bestegit sin Brodersøns Throne, udkastede han i de Stridsskrifter, han lod forfatte mod Kongen, blandt andre Beskyldninger ogsaa den, at Christiern ved hans Besøg i Kjøbenhavn aldeles havde ladet det mangle paa den Høflighed, han skyldte sin Farbroder og Gjæst, at han ikke blot viste sig koldsindig imod ham, men lagde en udsøgt Ringeagt for Dagen i Ord og Gjærning, idet han ikke agtede paa ham, enten han kom eller gik, og lod falde spydige og haanlige Ord om den Taabe, Hertugen af Gottorp⁶⁶. Dette er meget muligt, skjøndt der i de samtidige Optegnelser Intet findes, som just tyder paa noget Saadant ved denne Leilighed. Der er ellers bevaret et samtidigt Sagn om en lille Begivenhed, som forefaldt under de to uforligelige Frænders

Samvær i Kjøbenhavn, hvilken man i den følgende Tid tillagde en vis Betydning. I Hertugens Følge var hans Læge Luder Reventlov, en Holstener af adelig Fødsel. Denne Mand drev foruden Lægekunsten ogsaa Astrologien og stod i Ry for sin Spaadoms-gave og Erfarenhed i den sorte Kunst. Det var ellers en lystig Broder, der førte et temmelig æventyrligt Liv og reiste om fra det ene Hof til det andet, gjørende sig gjældende snart som Læge, snart som Stjernetyder og Spaamand. Det hændte sig en Dag, medens han sad paa Slottet og drak og samtalede med nogle af Hoffolkene og de fremmede Herrer, at Hertug Frederik kom ind i Salen. De Øvrige, uden at ændse Hertugen, som de toge for en Tjener eller simpel Adelsmand, vedbleve at drikke og tale. Men Luder Reventlov, som kjendte sin Herre, reiste sig halv beruset og raabte: »Staaer op, I Danske, og hilser paa Eders tilkommende Konge!« De danske Herrer loe og sagde, at Luder Reventlov talte i Rusen; men Hertug Frederiks Venner, der kjendte Mandens Rygte som Sandsiger, lagde Mærke til hans Ord, og da Hertugen siden besteg Danmarks Throne, anførtes hiin Yttring som et Beviis blandt mange andre paa Luder Reventlovs Spaadoms-Evne⁶⁷. Den samme Luder Reventlov kom under sit Ophold i Kjøbenhavn i Berørelse med Kongen selv i Anledning af en Retstrætte, han havde med Kronen om Godset Kaden i Holsteen. Han bragte Sagen frem for Kongen, da denne sad paa Raadhuset omgiven af Rigsraadet. Kongen spurgte den tilstædeværende Hertug Frederik, om han kjendte noget til Sagen, og da denne bejaede det, svarede Kongen, fortæller Reventlov, ganske venlig paa sin Dansk: »Ja, besidder jeg Noget med Urette, da er det billigt, at jeg giver det tilbage med Rette«. Dertil bemærkede Kantsleren Ove Bilde: »Der fik I et godt Svar, Doktor Luder«, og Kongen tilføiede endnu,

at han skulde bringe ham den Sag i Erindring, saa snart han kom til Holsteen. Mange Aar senere opsøgte Luder Reventlov Kongen under hans Landflygtighed i Holland⁶⁸.

Som sine Sendebud, der skulde hjemføre den kongelige Brud fra Nederlandene, havde Christiern valgt fire Mænd, der ved deres Byrd og anseelige Stilling vare vel skikkede til dette ærefulde Hverv: Ærkebisp Erik Valkendorf, en belevn, forstandig og erfaren Mand, hvis Hengivenhed og Troskab ofte var prøvet af Kongen; Ridderen Henrik Giø, som Kongen personlig yndede, og som snart skulde vinde et ligesaa berømt som hæderligt Navn; dernæst de tvende Rigsraader Hans Bilde og Niels Henriksen Gyldenstjerne. Ingen af disse havde været med i Gesandtskabet forrige Aar; men Henrik Giø var en Broder til Mogens, som paa Kongens Vegne viedes til Elisabet. Ogsaa Doktor Ditlev Smither, den øvede og anseete Diplomat, fulgte med, og var den rette Mand, naar der, som oftere blev Anledning til, skulde holdes en velveiet og pyntelig latinsk Oration⁶⁹. De afgik paa Flaaden fra Kjøbenhavn i Juni og landede den 1 Juli ved Vlieland, hvorfra de begave sig til Haag, hvor Hoffet da var samlet, medens Flaaden seilede videre ned til Veer i Zeeland, en i hiin Tid berømt Søhavn. Henrik Krummedige anførte Flaaden; af andre bekjendte Mænd, der vare med som Befalingsmænd, kan nævnes Otte Krumpen, siden navnkundig som Anfører for Hæren, der erobrede Sverrig. I Holland traf de en Landsmand, Søren Norby, der som Hovedsmand paa Engelen i dette og det foregaaende Aar ved nye Bedrifter mod Geldrer og Friser havde befæstet sit Heltery⁷⁰.

Om hvad der foregik i den lange Tid, Gesandtskabet opholdt sig i Nederlandene, forlyder Intet. Men Erik Valkendorf mødte paa Grund af de oven anførte Omstændigheder betydelig Kulde hos Hoffet og de raadende

Mænd, og havde en temmelig vanskelig Stilling. Hoffets Misstemning var uden Tvivl en af Grundene til Forhalingen med Afreisen, men dertil bidrog vistnok ogsaa den Omstændighed, at Ærkehertug Karl nylig var bleven erklæret for myndig i Nederlandene, og just ved denne Tid med stor Bram og Pragt gjorde sin Omreise i Land-skaberne og Stæderne for at modtage Hylding.

Erik Valkendorf søgte at holde Kong Christiern i godt Lune ved i sine Breve at udmale Elisabets Skjønhed, hendes Hengivenhed for Kongens Person og det Ærefulde i dette Parti. »Eders Naade«, skriver han, »fanger en dydelig og skjøn Fyrstinde, hun elsker Ed. Naade af alt sit Hjærte og kan ikke vende sine Øine bort fra Eders Portræt. Ed. Naade er hende stor Ære pligtig, thi havde hun ikke været, saa havde denne Sag aldrig faaet Fremgang: de havde her gjerne forhalet dette Bryllup et heelt Aar. Hun er elsket af alle Undersaatter i disse Lande. Med Guds Hjælp skal Eders Naade blive en mægtig Herre, dog med det Vilkaar, at I haver Gud for Øine«. Han beder Kongen endelig ikke spare paa Bekostninger, men modtage hende og de fremmede fornemme Herrer, der ledsagede hende, med største Pragt og Ære, og selv møde hende ved Rosbæks Mølle (paa Strandveien ved det nuværende Gammel Vartov). »Man vil tale om dette«, siger han, »i hundrede Aar; derfor beder jeg Eders Naade for Guds Skyld, spar nu ingen Penge; I faaer vel Penge igjen, om Eders Naade lever; her kommer mærkelige Personer fra alle Kongeriger; hvad de see, det tale de om; Ære er meget bedre end Penge eller Guld«. Ved at omtale en Extra-Udgift, han har gjort til nogle kostbare Vine, som han bringer med sig, tilføier han: »Har Ed. Naade kostet det Meste, saa staae nu mandelig ud til det Sidste, quia laus probatur in fine« (Enden kroner Værket). — Han lod sig det i

Nederlandene være meget magtpaaliggende at hævde Kongens Anseelse, hans Ære og Værdighed, i det Mindste i ydre Ting. Han fortæller med synlig Glæde og Tilfredshed, hvorledes han engang lod alle Kongens Folk fra Skibene, i deres bedste Vaaben, Pynt og Stads, følge sig til Kirke, og hvorledes han fik dem saa snildt opstillede, at de toge sig ud, som om de vare dobbelt saa mange som deres virkelige Tal. Herover fik Kongen, bemærker han, stor Berømmelse af de burgundiske Herrer, som sagde, at de vilde have givet meget til, at Ærkehertug Karl havde kunnet see de smukke og prægtige Folk, Kongen havde. Han havde en Broder, Hans Valkendorf, der paa den Tid studerede i Nederlandene ved Universitetet i Løven, og lignede Ærkebispens i Iver for Kongens og Folkets Ære, men rigtignok yttrede sig i Udtryk derom, der ikke vare synderlig smigrende for hans Landsmænd. Han skrev til sin Broder: »Det var meget godt, om de Karle eller Ryttere, som følge Eder og de andre Herrer, vare udsøgte Folk, paa det at I og Riget kunde have Ære deraf. Kjære Herre, I veed selv nok, hvad Folk de Danske eller Norske ere, især naar de først komme ud. Derfor var det godt, om I tog meest Tydske, saa mange I kunde faae af udsøgte Karle; der ligger stor Magt paa, at de forstaae at opføre sig, thi der er saa mange spotske Folk her i Landet. Kjære Hr. Broder, er det saa, at hans Naade Kongen ingen Sangere har, da var det bedst, at han lod nogen hente fra Lybek eller Danzig, at de kunde være hos ham, saalænge Herredagen staaer paa; thi de synge meget ilde i Kjøbenhavn, I veed vel, hvad Sang der falder der i Landet«. Til Slutning melder han om sine egne Anliggender, at han med det Første vil begive sig til Paris, for ret at studere, da han her i Løven forstyrres ved sine mange Bekjendtskaber: »Tiden løber bort og Alderen

kommer, og jeg vilde ikke gjerne komme hjem som et Asen, mine Fjender til Glæde, mine Venner til Sorg⁷¹.

St. Anne Dag, den 26 Juli 1515, gik Elisabet ombord paa Flaaden, som laae seilfærdig i Veer i Zeeland. Den bestod af elleve Skibe, 8 kongelige og 3 zeelandske, af hvilke et, som hed Juliane, var bestemt til at føre Elisabet og hendes nærmeste Følge. Hun havde faa Dage forud havt sin fjortende Fødselsdag, saa at Erik Valkendorf, uden just at forsynde sig mod Sandheden, kunde skrive til Kongen, at hans Brud gik i sit femtende Aar. Et anseeligt Gesandtskab ledsagede hende til Danmark. Den fornemste i dette var Hr. Philip, Admiral af Holland og Zeeland, Herre til Suytburg. Han kaldes sædvanlig, og skriver sig undertiden selv, Bastarden af Burgund, fordi han var en uægte Søn af Hertug Philip den Gode. Han er mindre bekendt for Bedrifter end for sin Smag og Dannelse og sin milde venlige Charakter. Han elskede Maler- og Bygningskunsten, som han selv udøvede, og havde ved et længre Ophold i Rom havt Leilighed til at uddanne sin Aand og Kunstsands. Kort efter sin Tilbagekomst fra Danmark blev han uagtet sin uægte Fødsel og sin Stilling som Krigsmand valgt til Bisp i Utrecht. Han saae otte Aar senere igjen i Nederlandene den Prindsesse, hvem han nu førte derfra ung og haabefuld og gaaende imøde efter al menneskelig Beregning en herlig og glimrende Fremtid, sorrigfuld, nedbøiet af Ulykker, landflygtig med sin Ægtefælle og sine umyndige Børn. Med ham fulgte mange andre fornemme og anseelige burgundiske Herrer, som hans Broder Balduin af Burgund, Herre til Falaise, Herren af Boulay, Herren af Castel og flere andre; ogsaa Doktor Johan Sucket, der før og senere saa hyppig brugtes i Sendelser mellem Nederlandene og Danmark. Til Elisabets Selskab og Opvartning ledsagede hende fra Hjemmet en Mængde

Fruer og Jomfruer, af hvilke den fornemste var Grevinden af Chimai. Flaadens Størrelse sikkrede fuldkommen mod Fare for de gelderske Krigs- og Kaperskibe, som vare i Søen, hvilke i Begyndelsen havde gjort Nogle bekymrede; men Reisen blev særdeles stormende og urolig, og Elisabet og hendes Damer lede meget. Da de vare komne til Skagen, begjærede Prindsessen at blive sat i Land, da hun ikke troede længre at kunne udholde Søreisen; men de danske Herrer, som ikke vilde, at hun skulde gjøre sit første Bekjendtskab med Danmark paa dette øde Sted, hvad ogsaa vilde have mishaget Kongen, fik hende til at afstaae fra sit Forsæt, idet de forsikkrede hende, at de nu vilde finde roligere Vande, da de dækkedes af Landet. Efter ti Dages Seilads, siden de forlode Zeeland, ankom de i Sundet og løb Løverdagen den 4 August ind i Helsingørs Havn, da Vinden hindrede dem i efter Bestemmelsen at seile Kjøbenhavn nærmere. Erik Valkendorf underrettede strax Kongen om deres Komme og lod medfølge en Deel Formaninger og Paa-mindelser om adskillige Foranstaltninger, som maatte træffes. Men fremfor Alt bad han Kongen modtage Elisabet venligt og godt og med tilbørlig Pragt: »Jeg beder Eders Naade ydmygelig og raader, at I med alsomstørste Flid, Ære og Kjærlighed undfanger Eders Fyrstinde, og med den største Stads, I kan afstædkomme, paa det at de Burgundiske og Alle her i Danmark maae mærke, at hendes Naade er Eder kjærlig og velkommen. Og lader nu strax rage Ed. Naades Skjæg af, for mange Sagers Skyld. Ved dette og hiint vil I kunne stoppe Munden paa dem Alle sammen. Hendes Naade er det vel værd; thi hun er ædel, viis, dydelig, og alle Eders Folk, som have seet hende, sige hun er deilig og yndelig. Hendes Naades Klædebon behager mig dog ikke vel. Men hun holder af Eders Naade over alt

det, Gud haver skabt, det kan jeg mærke i mange Maader. Og derfor holder jeg ogsaa af hende; i alle de Burgundiske Lande veed man at tale om den Kjærlighed og Stadighed, hun haver havt til Eders Naade under de store Anfægtelser, hun har maattet lide af Nogle ved Hoffet, dog ikke af Nogen af dem, som her følge med, hvilke netop, fordi de vare saa vel stemte for denne Forbindelse, ere blevne udvalgte til at gjøre denne svære Reise med hendes Naade hid til Danmark; thi det regnes der i Landet for en svær Reise, og det er den i Sandhed ogsaa. Hendes Naade og hendes Jomfruer ere ganske syge af Søren, saa en Deel af dem ere heel forvandlede⁷².

Strax paa den første Efterretning fra Holland om, at Prindsesse Elisabeth var ifærd med at indskibe sig, havde Kongen ladet anstille Processioner og holde Bønner i Kirkerne, at hans Brud maatte komme vel over Søren. Han gik selv med i Processionen tilligemed Enkedronningen og mange Bisper, Prælater og Rigsraader. Nu da han erfarede, hun var kommen til Helsingør, skikkede han strax tvende Bisper og tre Riddere for at hilse paa hende og byde hende og de fremmede Herrer velkommen, og lod i Kirkerne holde Bøn og Taksigelse for hendes lykkelige Overfart. Man mærkede hos Kongens Moder og Søster stor Glæde over Elisabeths nærforestaaende Komme, og Kjøbenhavns menige Borgere lagde ligeledes deres Deeltagelse for Dagen over Ankomsten af en Prindsesse, om hvem Rygtet allerede fortalte saa meget Godt. Men allerede næste Dag kom der Brev fra Ærkebispem, der meldte, at Prindsessen som Følge af Reisens Besvær og den Spænding, hvori hun i lang Tid havde befundet sig, havde faaet en hæftig Feber, og at hendes Ildebefindende tiltog i en foruroligende Grad. Hun var saa svag, at hun i Gaar, støttet paa Ærkebispem og en

anden Herre, næppe kunde gaae fra Skibsbroen op til sit Herberg paa Slottet. Det var ikke blot Sygdom, som piinte hende, men ogsaa Sorg og Græmmelse for visse Sagers Skyld, som Ærkebispnen ikke vil nævne (han sigtede sagtens til Dyveke). Efter hendes Hofmesterindes Sigende havde hun yttret, at, om hun skulde døe, ønskede hun dog at leve saa længe, at hun kunde faae Kongen sin Ægteherre at see. Ærkebispnen beder derfor Kongen indstændig, endelig at komme jo før jo heller; thi det vilde være en stor Ulykke, om Elisabet, efter at være kommen til Danmark og Kongen saa nær, skulde døe uden at see ham. Ærkebispnen gjentog sin Begjæring endnu engang i en anden Skrivelse.

Imidlertid forbedrede Prindsessens Befindende sig i de følgende Dage dog saa meget, at man kunde bestemme Torsdagen den 9 August til hendes Indtog i Kjøbenhavn. Hun gik igjen ombord paa Flaaden, som landede en Miils Vei fra Kjøbenhavn ved Hvidør, hvor Kysten mellem Torbæk og Skovshovedpynten danner en Bugt. Det var en deilig Plet; den kraftige Bøgeskov, som i flere Miles Strækning nordfor mødte de Forbi-seilendes Øie, og med sine udstrakte Grene ligesom bød Bruden velkommen og bar Vidne for hende om Landets Frodighed, trak sig her lidt tilbage for at give Plads for en lille Slette og Landsbyen Hvidør. Tæt ved den laae et kongeligt Slot af samme Navn. Paa dette Sted, mellem Skov og Hav, pleiede ellers den skønne Dyveke og hendes Moder at tilbringe Sommeren. Man kan dog antage, at de paa denne Dag have holdt sig fjærne fra dette Sted. Kongen drog ud for at møde sin Brud med hele sit Hof og den store Mængde af adelige Herrer og Damer, baade fra Indland og Udland, som uagtet den lange Forhaling endnu vare forblevne i Kjøbenhavn; talrige Skarer af Kjøbenhavns Indbyggere ilede ud ad

Strandveien for at blive Vidne til dette sjældne festlige Optog. Kongelige Herolder i deres brogede og glimrende Dragt, med forgyldte Belter, gyldne Bjelder og skinnende Vaabenskjolde aabnede Toget. Kongen viste sig i sin mandige smukke Skikkelse, iført en Kjole, der var rigt prydet med Guld og Perler, ridende paa en prægtig Hest, hvis Sadel og Skaberak vare af det kostbareste Slags. Foran ham lededes fire vælige Hingster med Dækkener af Gyldenstykke. Nærmest Kongen fulgte Rigets høie Embedsmænd og en Mængde Bisper, Abbeder og andre Prælater, hvis Dragt af Fløiel og Silke var lidt mere alvorlig, men ikke mindre kostbar end de verdslige Herrers. Derpaa kom 300 Ryttere, bestaaende af Rigets Adel, de kongelige Lensmænd og deres Svende, disse sidste iførte den Uniform, som ved denne Leilighed var foreskreven. Den anden Afdeling, som bestod af Enkedronningen og Kurfyrstinde Elisabet, Hoffets Damer, Landets adelige Fruer og Jomfruer, samt de fremmede Sendebud, ledsagedes af 200 Ryttere. Damerne kjørte i Karme eller Fruervogne, med rig Forgyldning, forspændte hver med fire skønne Heste, som naar det skulde være rigtigt, helst maatte være hvide; ved Siden af hver Vogn var der een eller to eller flere Løbere, iførte en broget og lysende Dragt; over Vognen var spændt et Dække af Klæde eller kostbarere Stof, som gav nogen Beskyttelse mod Solen, men ingen mod Regnen. I denne Afdeling især udfoldede den rige Adels Pragtlyst sig i al sin Glands; Damerne vare iførte Klædninger af de kostbareste Stoffer, som Udlandet kunde byde, og straaledes af Guld-ringe og Guldkjeder, Perler og Ædelstene og glimrende Fjedre. Morgenen havde været klar og lovet en smuk Dag, og Solen havde ved sine Straaler en Tid forøget Glandsen af hele dette glimrende Tog, som bevægede sig ud af Byen; men snart begyndte Himlen at bedækkes af

Skyer, og inden lang Tid styrtede Regnen i Strømme ned. I Nærheden af Hvidør mødte Toget Bruden og hendes Følge. Hun stod ud af Vognen og ligesaa Enkedronningen og Kurfyrstinden, og i samme Øieblik standsede Regnen, som hidtil havde skyllet ned. Paa Jorden var udbredt et Gyldenstyks Tæppe. Herpaa stod Bruden og ved hende Enkedronningen, Kongen stillede sig ligeoverfor Bruden med sin Søster ved Siden. Bisp Lage Urne bød Bruden velkommen ved en latinsk Tale, som vel ikke var lang, men dog for lang for hende, som var saa svag. Hun havde ikke Kræfter til at staae saa længe, hvorfor hendes Hofmesterinde satte sig ned paa Jorden og tog hende siddende paa sit Skjød. Bispen dvælede i sin Tale især ved Brudens Skjønhed og ved Forudsigelser om den Lykke og Velsignelse, der vilde følge i hendes Spor, til Held for Folket og Kongen, der med Længsel og Kjærlighed havde ventet hendes Komme. Han glemte ikke hendes berømmelige Forfædre, men mindede især om hendes Morfader og Mormoder, Ferdinand den Katholske og Isabelle, der havde udført en Bedrift, som var i Alles Erindring, ved med deres seirrige Vaaben at fravriste Christi Korsens bittere Fjender, de grumme Tyrker, Granadas Rige, som i 700 Aar havde været tabt for Christenheden. Men da han saae Brudens Svaghed, forkortede han sin Tale og brød snart af, idet han bemærkede, at Regnen, som dog var et Varsel og Borgen for Frugtbarhed og Frodighed, nu havde vædet Alting og truede snart at bryde løs igjen. Derefter satte man sig i Bevægelse mod Staden, Kongen først tilligemed Bisperne, derefter Bruden og de burgundiske Herrer, derpaa Enkedronningen og Kurfyrstinden med deres Følge. Endelig de andre Vogne med Brudens, Enkedronningens og Kurfyrstindens Hofstat. Paa en Eng, som Toget kom forbi, viste sig Ryttere, som ved Dystrenden og Stikken efter

Ringen og andre Lege og Øvelser, søgte at forlyste de Forbidragende; men det daarlige Veir forspildte Virkningen deraf. Da man kom til Byen, var Damernes Stads og Pynt af den øsende Regn aldeles fordærvet, saa de, der kom ind, ikke lignede dem, der droge ud. Efterat man havde naaet Slottet, førte Kongen Bruden til hendes Værelser, hvor Enkedronningen og Kurfyrstinden strax gjorde hende et Besøg, men snart overlode hende til den Ro, hvortil hun trængte⁷³.

Søndagen derpaa, den 12 August, blev det kongelige Par viet og Dronningen kronet. Der var noget Slægtskab mellem Kongen og Elisabet; men denne Hindring for Ægteskab var uden Vanskelighed ryddet af Veien ved en pavelig Dispensation. Egentlig skulde den høitidelige Handling have fundet Sted i Frue Kirke; men Bruden havde Feber og det var den Dag hendes onde Dag; derfor foregik det Hele paa Slottet i Salen foran Brudens Værelser, og med mindre Pragt og Glands end ellers var vanligt. Et Alter blev indrettet i Salen, foran dette stilledes fire Stole, bestemte for de kongelige Personer. Ærkebisp Birger iførte sig sin Høitidsdragt og understøttedes ved Gudstjenesten af tvende Bisper, Iver Munk af Ribe, som læste Epistelen, og Niels Clausen af Aarhus, som læste Evangeliet: der var foruden disse 7 andre Bisper tilstæde, af hvilke den ene var en Gjæst, nemlig Bispen af Brandenburg, der var kommen med Kurfyrstinden, Kongens Søster. Da Alt var rede, kom Kongen ind, foran ham bares Rigs-Insignierne: Mogens Giø bar Sværdet, Kongens Hofmester Niels Eriksen Rosenkrands Æblet, Henrik Knudsen Gyldenstjerne Spiret, og Albert Jepsen Ravensberg Kronen; alle fire vare Riddere. Kongen nedlod sig paa en af de forreste Stole; han hentede derpaa selv Bruden, som tillige ledsagedes af den første af de burgundiske Herrer, Philip af Burgund;

Enkedronningen og Kurfyrstinden fulgte efter og satte sig bag ved Brudeparret. Ærkebispem traadte derpaa frem og modtog først Kongens og Brudens Vielses-Ringe; han lagde dem paa en Bog, læste Kollekten og lyste Velsignelse over dem; derpaa stak han dem igjen paa Brudgommens og Brudens Fingre. Han fuldførte derpaa, omgiven af de øvrige Bisper, Prælater og Klerker, Vielsen med de sædvanlige Ceremonier. Da den var til Ende, begyndte Messen. Ærkebispem traadte hen til Kongen og læste paa Latin Troesbekjendelsen med ham. Messen blev sunget, indtil man kom til Halleluja, da standsede Sangerne. Kongen reiste sig, gik hen til Ærkebispem, som stod for Alteret, knælede og sagde paa Latin: »Ærværdige Fader, jeg begjærer, at Du vil velsigne min Hustru, som Gud har forenet med mig, og pryde hende med Dronninge-Kronen, til vor Frelsers Jesu Christi Ære« (det var den af den katholske Kirke foreskrevne Formular). Efterat Kongen var vendt tilbage til sit Sæde, traadte Ærkebispem og de andre Bisper frem og læste Litaniet over Dronningen; derpaa læste Ærkebispem Kollekten og sang en Hymne. Da denne var endt, tog han den hellige Olie og salvede Dronningen i Haand-Leddene og Albue-Leddene paa den høire Arm, og mellem Skuldrene. Arm og Skuldre bleve derved ganske blottede. Derpaa velsignede han Dronningen, satte Kronen paa hendes Hoved og rakte hende Scepteret, det sidste med disse smukke Ord: »Tag dette Scepter som Tegn paa Godhed og Miskundhed, vær barmhjertig mod de Fattige, sørg for Enker, Faderløse og Umyndige, paa det at den almægtige Gud maa skjænke Dig sin Naade rigelig«. — Derpaa begyndte Offer-Psalmen. Kongen og Hr. Philip af Burgund førte Dronningen frem til Alteret for at offre, de saxiske Sendebud Enkedronningen, de brandenborgske Kurfyrstinden. Derefter kom Kommunionen. Da man

gav Kongen og Dronningen pacem, kyssede Kongen sin Hustru. Derpaa gik Kongen med Dronningen til Alteret, knælede og læste Troesbekjendelsen, hvorpaa Ærkebispen gav dem Afløsning for deres Synder. De kyssede ham derpaa begge paa Haanden og modtog det hellige Sakramente, hvorefter de begave sig tilbage til deres Plads.

Efter Messens Slutning forkyndte Ærkebispen, at den allerhelligste Fader Paven havde givet Alle og Enhver, som havde været tilstæde ved Kroningen og Messen, Forladelse for alle deres Synder. Denne Forkyndelse littede uden Tvivl meer end een betyngtet Samvittighed blandt de Tilstædeværende. Nævnes kan en af Rigets Herrer, Esge Bilde, som havde gjort sig skyldig i overlagt Drab. Han havde rigtignok før han drog til Festen, skaffet sig Afløsning af Bispen af Odense, men den pavelige Syndsforladelse var kraftigere⁷⁴.

Samme Dag var der stort Gjæstebud paa Slottet. Maaltidet varede fire Timer og der gaves 33 Retter, hvoriblandt 5 Skueretter. Ligesom tidligere sade Herrer og Damer adskilte, ved to Rækker Borde. Imod Hr. Philip af Burgund viste Kongen sig hele Tiden meget opmærksom. Saaledes da Kongen næste Dag holdt en høitidelig Kirkegang til Frue Kirke, ved hvilken Leilighed Krone og Spiir, Sværd og Æble atter bares for ham, var Philip af Burgund den eneste af de fremmede Herrer, som var indbudet. Og ved det følgende Gjæstebud paa Slottet overlod han Philip af Burgund Ærespladsen, og satte sig selv nedenfor. Dette Maaltid var mere tarveligt end de foregaaende; der var kun 15 Retter, og en af Deeltagerne bemærker, »kun faa af dem vare gode«. Efter Maaltidet begav Kongen sig med sin Brud til Raadhuset, for at betragte de Ridderspil, der holdtes udenfor, og som udgjorde en saa væsentlig Deel af den Tids Hofforlystelser. Siden var der Dands paa Raad-

huset, og Kongen dandsede selv med sin Brud; men den unge Dronning følte sig ud paa Aftenen saa svag, at hun maatte begive sig bort.

De mange Festligheder nærmede sig nu deres Ende, Tummelen paa Slottet og i Byen afløstes efterhaanden af Stilhed, alt som de fremmede Gjæster droge bort. Inden de burgundiske Herrer forlode Byen, tog Kongen af Philip af Burgund og de andre en skriftlig Forsikkring, hvorved de gik i Borgen for, at Medgiften herefter skulde blive betalt til rette Tid. Som om der lige til det Sidste skulde hæfte noget Forstyrret og Ildevarslende ved denne Bryllupsfest, udrød der efter Afreisen fra Kjøbenhavn Pest ombord paa de hollandske Skibe, der blandt andre bortrev en ung og smuk Dame, Philip af Burgunds egen Broderdatter⁷⁵.

Da Mødet i Kjøbenhavn, paa hvilket Brylluppet holdtes, tillige var en Herredag, hvortil Rigsraadet og Kongens fornemste Mænd vare indkaldte, blev som sædvanligt ogsaa politiske Sager her foretagne og afgjorte. Hovedpunktet var Sverrig. Paa Herredagen 1513 var der sat en Frist af to Aar, som nu vare forløbne, for Opfyldelsen af Malmø-Overeenskomsten, saaledes at de Svenske nu vare forpligtede til enten at tage Christiern den Anden til Konge eller betale ham en aarlig Afgift af Sverrigs Krone. Men det var langt fra, at Steen Sture havde i Sinde at opfylde nogen af disse Forpligtelser, han søgte Udflugter og Udsættelse. Christiern den Anden havde allerede fra Rom, hvor, som vi senere skulle see, store Rænker spillede, gennem den ovenfor omtalte pavelige Legat erfaret, at det ikke var de Svenskes Mening paa dette Møde at bringe Sagen til Endelighed. Det var imidlertid endnu ikke Kongens Leilighed at begynde Krig med Sverrig, skjøndt han var meget fortørnet paa Steen Sture. Han besluttede endnu en Stund at see Tingene an og

indvillige i en Forlængelse af Stilstanden og Udsættelse af Afgjørelsen. Behøvede han et Paaskud for med god Mine at gjøre dette, havde han det i Pavestolens Mægling og ivrige Bestræbelser for at bevare Freden i Norden. Leo den Tiende havde selv skrevet ham til herom og indstændig lagt ham paa Hjærte at undgaae Krig, og det var netop den pavelige Legats, Bisp Johan af Revals Hovedhverv, i Kjøbenhavn mundtlig hos Kongen at understøtte Pavens skriftlige Opfordring. I Kjøbenhavn havde der kun indfundet sig tre svenske Sendebud, Bisp Otte af Vesteraas og to verdslige Rigsraader, i Sammenligning med tidligere Møder et paafaldende ringe Tal. Der havde virkelig ogsaa været udmeldt 6 Rigsraader; men de Øvrige havde formodentlig unddraget sig for dette Hverv, for at undgaae den Utak og Mistænkeliggjørelse, som var den sædvanlige Løn for Overtagelsen af enhver Sendelse til Danmark. Efter Forhandling mellem de tre svenske Herrer og det danske Rigsraad under Mægling af den pavelige Legat vedtoges det (29 Juli 1515), at Udførelsen af Malmøbeslutningerne skulde udsættes til et Møde, der skulde holdes i Halmstad ved Kyndelmissetid (Febr.) 1517, og hvor 12 Fuldmægtige fra alle tre Riger, den ene Halvdeel svenske, den anden danske og norske, skulde afgjøre alle Sager; indtil da og en kort Tid efter Mødet, om det blev forgjæves, skulde Stilstanden tillands og tilvands mellem Rigerne ubrødeligen holdes⁷⁶. Christiern den Anden undlod ikke ved denne nye Overeenskomst at iagttage den samme Forsigtighed, som han havde brugt 1513, ved at lade de vendiske Stæder fornye deres i Malmø 1512 indgangne Forpligtelse, at ville afbryde al Handel med dette Rige, hvis det ved Udløbet af Fristen unddrog sig Malmøfredens Bestemmelser. Lybeks og de øvrige fem vendiske Stæders Fuldmægtige udstædte herom et nyt Forpligtelsesbrev 17 Sept. 1515⁷⁷. Der førtes iøvrigt

paa denne Herredag mange temmelig alvorlige Forhandlinger mellem Kongen og Hansestæderne med gjensidige haarde Besværinger. Klagerne dreiede sig især om Vold og Røveri paa Søen, hvori begge Parter skulde have gjort sig skyldige. Fra Kongens Side anførtes blandt Andet, at en lybsk Kraveel endog havde skudt paa et af hans egne Skibe og tilføiet det saa megen Skade, at det blev lækt, og han føiede hertil den i denne Forbindelse sære Beskyldning, at de tydske Kjøbmænd aldrig hørte Messe eller nøde Sakramentet. Ogsaa klagede Kongen over, at Lybek vragede Landets Mønt. Lybekkerne besværede sig blandt Andet over ubillig Medfart ved Strandinger og over at Øltolden tværtimod deres Privilegier var bleven forhøiet. Striden om disse og mange andre Punkter fortsatte sig, som vi senere skulle see, med stor Bitterhed i flere Aar⁷⁸. Der maa ogsaa have været Noget i Veien med Betalingen af de 30,000 Gylden, som Lybek i Malmøfreden havde forpligtet sig til, eftersom der nu om dette Gjældsforhold blev truffet en ny Overeenskomst⁷⁹. Da det norske Rigsraad, som tidligere bemærket, betragtede det som stemmende med Norges, og navnlig Bergens, Interesse, at den islandske Handel blev bunden til denne By, opnaaede Lybek let en Fornyelse af det Forbud mod umiddelbar Handel paa Island, som allerede var udstædt paa Herredagen 1513⁸⁰. — Blandt andre politiske Sager, som kom for paa dette Møde, bør endnu nævnes det Forbund, som Kongen, benyttende sig af Hertug Henriks Nærværelse i Kjøbenhavn, indgik med de to meklenborgske Hertuger, og som under den uvisse Stilling til Sverrig kunde have sin Nytte. Ved Forbundet, der sluttedes 20 Juli 1515, forpligtede Hertugerne sig til, i det Tilfælde Kongen kom i Krig med de Svenske eller de vendiske Stæder, at forbyde disse al Indførsel og Udførsel, og Kongen paa sin Side

gav Hertugerne et lignende Tilsagn. Om det behøvedes, skulde man ogsaa yde hinanden virksom Hjælp, hvis Størrelse i paakommende Tilfælde nærmere blev at bestemme⁸¹.

Snart efter Slutningen af Herredagen foretog Kongen en Reise gennem flere af Rigets Landskaber, ledsaget af sin unge Dronning, for at hun kunde see Landet og gjøre sig bekjendt for dets Indbyggere, som i hende snart lærte at kjende og elske den milde Herskerinde, der altid var rede til at hjælpe og støtte, hvor hun kunde. Selv skulde Kongen tillige sidde Retterthing og varetage andre Regjeringssager. Reisen gik gennem Sjælland, Fyn og Nørrejylland og tilbage til Kjøbenhavn. Men formedelst Forhalingen med Brylluppet var Tiden rykket saa langt frem paa Aaret, at dette første Syn af Danmarks Land, som Dronningen fik paa denne Reise, næppe har kunnet gjøre noget venligt eller behageligt Indtryk paa hende. Reisen begyndte efter Midten af September og endtes ved Udgangen af November⁸².

III.

Livet ved Hoffet. Den store Pragt ved festlige Leiligheder. Dystrenden, »at ride skarpt«. Iver Lunge og Jørgen Tegnagel. Den dagligdags Levemaade ved Hoffet tarvelig og sparsommelig. Ny Hofordning. Hof-Embedsmænd og Ceremoniellet. Hertug Frederiks Hof. Hans Sommerophold ved Digerne.

Den Skildring vi i det Foregaaende have meddeelt deels af Kroningsfesten 1514, deels af Bryllupshøitiden det følgende Aar, vil kunne give en Forestilling om Hoflivet paa Christiern den Andens Tid, især ved festlige Leiligheder. Vi skulle gjøre Billedet fuldstændigere ved at tilføie endnu nogle Træk. Skjøndt Hans Valkendorf lod saa haant om Sangerne i Kjøbenhavn, havde dog

Christiern den Anden, i Lighed med hvad da var almindelig Skik ved Europas Hoffer, et ret anseeligt Sangerpersonale. Han havde 18 Hofsangere, baade Bassister, Altister, Tenorister og Diskanter, hvilke i aarlig Løn fik 444 Gylden; de to fornemste af dem, som benævnes Herrer, fik en forholdsviis høiere Løn⁸³. Forlystelser ved Skuespil fattedes ikke ganske; de opførtes af de Studerende ved Universitetet, og den tidligere nævnte af Kongen yndede Adelsmand Christoffer Ravensberg nævnes som Forfatter af slige Komedier. Til Hofluxus i hiin Tid hørte ogsaa Hofnarre, Dværge og Dværginder, undertiden ogsaa Kjæmper; det første Slags i det Mindste fandtes ved Christiern den Andens Hof. Selv rige Adelsmænd udmærkede sig ved denne sære Luxus, saaledes havde Hofmesteren Mogens Giø en »Jakob Nar«, hvis haandgribelige Kaadhed blandt Andre Poul Vendekaabe ved en Leilighed fik at føle⁸⁴. Pragten ved Hoffet viste sig, næstefter Kostbarheden af de Stoffer, hvori man klædte sig, og Mængden af Guldringe, Halsbaand, Kjeder, Perlesmykker, som man bar til Skue, og de udsøgte Vaaben og prægtige Pantsere, hvori de adelige Hofmænd søgte at overbyde hverandre, og som vel Landets Smede, Sværdfegere og Plattenslagere, kunde forfærdige, men som man dog ogsaa skaffede sig fra Frankrig og Italien, fornemmelig i den overordentlige Mængde af massivt Sølvtoi, ofte tillige forgyldt og prydet med kunstig ophøiet Arbeide eller dyrebare Stene, som man brugte ved Bordets Anretning, forskjellige Slags Spisekar, Saltkar og især Drikkekar, Kander og Stobe, ikke sjælden af betydelig Størrelse. Men Hovedpunktet i Tidens Pragt og Overdaad var dog de kostbare Tapeter af Fløiel, Damask, Brokade, hvorved Salenes ellers ganske smukke Vægbeklædning af Egetræes-Paneel oplivedes af lyse glimrende Farver og bløde Folder. Tapeterne kom især fra

Flandern, Fløiel og Silke ogsaa fra Venedig. Stolene havde ligeledes Betræk af Fløiel og Damask, og paa Bænkene — thi disse brugtes endnu ved Hoffet tilligemed Stole — lagdes Hynder af lignende Stof og Ruslæders Underklædning. Prægtige Lysekroner, paa hvilke der anvendtes al den Kunst, Tiden formaaede, oplyste Salene; og bevægede Hoffet sig ved Aftentide udenfor Slottet, var der Fakler og Blus i Mængde⁸⁵. Noget ganske Eget var det, at Landets fornemme Fruer ved festlige Leiligheder kom Kongen til Hjælp ved med deres øvede Hænder at forskjønne Slottets Indre. Med Indbydelsen til Festen fulgte en Opfordring om at ville umage sig hid nogle Dage før, for at være behjælpelige med at pryde Salene og ophænge Tapeter, eller som man kaldte det, at «drage» Værelserne. Var der saa mange Gjæster i Vente, at ikke blot Salene, men alle Slottets »Kamre og Herremag« skulde pyntes og drages, anmodedes Fruerne undertiden om selv at medbringe Silke, Sparlagen og flamske Tapeter, stundum ogsaa Sengeklæder⁸⁶. Hoffesterne varede gjerne flere Dage i Rad; de Festligheder, som holdtes Foraaret 1518 i Anledning af Kongens Førstefødte Hertug Hanses Daab, fortsattes i elleve Dage; hver Dag var der Dystrenden og Ridder-spil, og hver Aften Dands paa Slottet. Sendebud fra fremmede Fyrster bleve af Kongen frit underholdte i deres Herberge, og førtes med stor Prunk og Bram til Slottet under Lyd af Pauker og Basuner, med Herolder ridende foran og et talrigt Følge af Kongens adelige Hofsinder, alle i deres bedste Dragt. De modtoges til Audients i Slotssalen af Kongen i hele Rigsraadets Nærværelse; men siden taledes Kongen med dem blot i Overværelse af sin Kantsler eller en anden betroet Mand, stundum ganske alene. Naar Aarstiden var dertil, pleiede

han at spadsere omkring med dem i Haven ved Slottet og udsperge dem om Alt, hvad han vilde vide⁸⁷.

Ridderspil og Lege holdtes paa forskjellige Steder, i og ved Slottet eller ved Raadhuset, men for egentlig Turnering eller Dystrenden, hvor Ridderne rede imod hinanden med fældede Landser og søgte at lette hinanden af Sadelen, var Pladsen den store Have og Tomt, som laae i nogen Afstand fra Slottet ved Nikolai Kirke, hiin Sides Slotsgraven og Havnen. Den kaldtes Viingarden, fordi man her fremelskede modne Druer til Hoffets Brug; Navnet er endnu bevaret i Viingardstræde. Denne Dystrenden, som man ogsaa kaldte »at ride skarp«, fremkaldte undertiden Ulykker, stundum ved reent Tilfælde, men især naar der hos Vedkommende var nogen Avind og Skinsyge med i Spillet. En saadan Ulykke hændtes ved en Turnering i Aaret 1517⁸⁸. Den danske Adelsmand og Ridder Iver Lunge, Broder til Rigsraaden, den berømte Doktor Vincents Lunge, var for ikke længe siden kommen hjem fra Udlandet, hvor han i flere Aar havde deeltaget i Krigene i Frankrig, Burgund og Tydskland og vundet et anseet Navn. Han haabede at faae en Hovedsmandspost paa det Tog, Kong Christiern i dette Aar lod foretage mod Sverrig. Han kom til Hoffet og blev vel antagen hos Kongen, hvem han forærede et prægtigt Kyrads, som han havde bragt hjem med fra Frankrig. Paa samme Tid kom her ind i Landet en burgundisk Herre ved Navn Jørgen Tegnagel, som ogsaa i lang Tid havde øvet sig i Krigsfærd og fra fremmede Fyrster, han havde tjent, medbragte Anbefalingsskrivelser til Kongen. Han søgte ogsaa Tjeneste paa det forestaaende Tog, og forærede Kongen ligeledes et Kyrads, som var overmaade vel gjort og meget blev beundret. Mellem disse to opstod der Skinsyge: de beilede begge til Kongens Yndest og søgte begge den samme Post i

Hæren. Iver Lunge var tilbøielig til Bram og Pral. Svaning, som kjendte ham, fortæller, at naar han ved høitidelige Leiligheder red i Kongens Følge, hængte han om Halsen paa Hesten de mange Guldkjeder, han af fremmede Fyrster havde faaet til Belønning for sin Tapperhed. Han kunde slet ikke finde sig i, at det Kyrads, Jørgen Tegnagel havde foræret Kongen, blev roest ligesaa meget som hans, og søgte Trætte med ham. Da Kongen hørte om deres Tvist, sagde han, at det var bedst, at de prøvede baade hinandens Vaabendygtighed og deres Kyradsers Godhed ved en Dystrenden i Viingaarden. Som Kongen sagde, skete det. Da de rendte sammen, traf Iver Lunge med sin Landse Jørgen Tegnagel lige i Hjælmmettet, der skulde skjærme Øinene, saaledes at Landseskafet brast sønder og Spæret blev siddende i Visiret. Jørgen Tegnagels Hest blev vild over denne Tørning og løb imod Skranken og Muren, hvorved det afbrudte Stykke blev stødt heelt ind i Øiet, saa Jørgen Tegnagel sank død til Jorden. Seirherren fik selv ikke længe efter en tragisk Død. Han kom den følgende Vinter reisende fra Skaane for at besøge sin Brud i Kjøbenhavn. Da Adgangen til Havnen var spærret af Is, søgte han at komme i Land lidt længre nordpaa ved St. Annæ Bro. Han var kun faa Alen fra Land, da han ikke længer iagttog den Forsigtighed, han hidtil havde brugt: Isen brast og han fandt sin Død.

Til dagligdags var Hoffets Levemaade forholdsviis tarvelig, simpel og sparsommelig. Der holdtes to Maaltider, det første begyndte mellem Klokken 9 og 10 i Sommertiden, men om Vinteren lige Klokken 9; det andet eller Aftensmaaltidet om Sommeren mellem Klokken 4 og 5, om Vinteren paa Slaget fem. Maaltidet begyndte og endte med en Bøn, som Hofkapellanen læste. Havde Kongen Forretninger paa den Tid der skulde

spises, skulde Dronningen og Hoffolkene dog ligefuldt gaae til Bords, men Kjøgemesteren sørge for, at der holdtes Mad varm til Kongen, indtil han fik Stunder. Til det kongelige Bord leveredes 8 til 10 Retter; men naar Kongen skulde reise, som hyppig indtraf, kun 5 eller 6 tidlig om Morgenene, og der skulde sørges for, at Intet tillavedes til Unytte og Spilde. Hofsinderne og Hofjomfruerne fik 6 Retter paa Kjøddagene, nemlig Kaal med Flesk i, et Stykke stegt Kokjød, et Stykke grøn-saltet Kokjød med Sennep, stegt Lammekjød, Høns kogte hele og salt Vildbrad. Gaves der fersk Vildbrad faldt to Retter bort, nemlig Steg og salt Vildbrad; og fik de Fugle, saa fik de ingen Høns. Paa Fiskedage bestod Maaltidet af Sild, en Ret Viinsuppe eller Grød, Berge-fisk med Smør, fersk Torsk eller anden Søfisk, Æg og fersk Smør. Ved Kjødretters Tillavning maatte ikke bruges Smør undtagen til Kongens Bord. Hofsindernes Tjenere skulde have fire Retter, og det menige Tyende tre Retter, som Kaal eller Ærter, et Stykke tørt Kokjød; om Fiskedage Sild, tør Fisk, Grød og Smør. Inden Maden bares fra Stegerset, skulde Kokken kredentse den, det vil sige, smage paa den; efterat den var sat paa Kongens Bord, gjentog Forskjæreren det Samme, og lignende skete af Skjænken med de Drikkevarer, som raketes Kongen: Alt Forsigtighedsregler for at betrygge sig mod Forsøg paa Forgiftelse. Hertil sigtede ogsaa den Bestemmelse, at Kjøgemesteren skulde vaage over, at ingen Fremmed kom ind i Kjøkkenet, hvor Maden til Kongen lavedes. Kjøgemesteren havde Overtilsynet med Kjøkkenet og skulde sørge for, at stræng Reenlighed iagttoges, og Alt gik til med Orden og Sparsomhed. Naar første Maaltid var færdigt, skulde Ilden slukkes, og kun saa meget levnes, at den kunde optændes, naar Aftensmaaltidet skulde tilberedes; hvad der blev tilovers fra Maaltiderne,

skulde enten gives bort i Guds Navn eller gjæmmes. Hver Løverdag havde Kjøgemesteren at begive sig til Skriverstuen for at opgjøre Regnskabet med Hofnesteren over Ugens Udgifter. — Skjænkens Pligt var det at tage Vare, at Alting holdtes som det burde i Kongens Kjælder. Han skulde ogsaa sørge for, at der blev sat Øl og Viin paa Bordet for Enhver, »eftersom han var Mand til« (efter hans Stand), og før og efter Maaltid række Kongen Vand til at toe sine Hænder i. Under Maaltidet skulde een Skjænk opvarte Kongen, en anden Dronningen, og hedder det i Anordningen, »grandgivelig give Agt og tage Vare paa, naar vi give Tegn fra os, at vi ville drikke, at vi ikke skulle have Behov at raabe dem til«. Havde Kongen Fremmede tilbords hos sig, skulde der dog ei skjænkes meer end to Slags Drikke, Viin og Øl, som bares ind i Kander og hældtes i Stobe. Disse og alle andre Sølvkar skulde strax efter Maaltidet bringes til Sølvkammeret. Kongens Kjælder maatte ikke som hidtil staae aaben om Eftermiddagen eller Aftenen, men skulde lukkes, naar Klokken slog syv. Vilde Folkene have en Kande Øl om Eftermiddagen, kunde de faae den, men de skulde lade den hente i Kjælderens i Tide, ellers fik de Intet. Forskjærerens Bestilling sees af hans Navn. Han skulde, som sagt, smage paa Maden, at Kongen kunde være forvaret mod Forgift. Naar han nærmede sig Bordet, skulde han gjøre sin Reverents og bukke, selv om Kongen ikke var tilstæde, og under hele Maaltidet ikke have sine Øine fra Kongen, om denne ønskede Noget. Naar Kongen befalede det, skulde han skikke en Ret fra Kongens Bord til Skriverne i Cancelliet, eller Folkene i Sølvkammeret, eller Trompeterne eller andensteds, Kongen til Ære og Folkene til Opmuntring. Ved Maaltidets Ende, naar Kongen reiste sig, skulde han være tilrede med en Serviet for at viske

Krummer og anden Smuds af Kongens Klæder. Dørsvenden skulde stedse være udenfor Kongens Dør og see til, at ikke Nogen kom løbende og bankede og buldrede, men først meldte sig hos ham, naar de begjærede at tale med Kongen. Ham paalaae det ogsaa at have Tilsyn med Kongens »Drenge«, at de altid vare tilstæde, naar Kongen behøvede dem til Et eller Andet; og han selv skulde tilligemed dem indfinde sig ved Døren om Morgenens tidlig, før Kongen stod op. Til Hofpersonalet hørte trende Kapellaner eller Hofpræster, to for Kongen og en for Dronningen, hvilke skulde være vel forfarne i det Nye Testament, kunne synge vel og have et godt Mæle til at prædike Evangeliet og Epistelen med og tilbørligen udlægge deres Text. Til deres Forretning hørte, hver Dag at læse Messe Klokken 8, eller, naar de derom om Aftenen forud fik Tilsigelse, tidlig paa Morgenens, og om Eftermiddagen Klokken 3 holde Aftensang og Nattesang. De læste til og fra Bords, dog deeltog de ikke selv i Maaltidet, men spiste siden med Smaasvendene. Paa hellige Aftener, naar Sangerne ikke vare tilstæde, skulde en af Kapellanerne »stande ved Bogen og regjere Sangen, saa der ikke begyndes for høit eller for lavt, og derefter skulle Alle rette sig, saa der ingen Konfusion bliver i Sangen«. De burde ikke blot befitte sig paa at føre et skikkeligt Præstelevnet, men ogsaa lægge Vind paa Anstand og Værdighed i deres Ydre. De skulde til Hove gaae med en sid Kjole, der rakte ned til Skoene, folderig paa Forside og Bagside, med brede Ærmer, som gik et Stykke ud over Haanden, og under den en Kjortel; tillige skulde de have en Trøie af Fløiel eller Damask og en Hætte af samme Stof, og en sort bredskygget Hat. De Linklæder, som hørte til Dragten ved Gudstjenesten, skulde være skinnende hvide; Hofmesterinden skulde levere dem nye, naar det behøvedes, og Tvætterskerne

toe dem for dem. Ellers skulde de holde sig selv, med hvad de havde Behov, men derfor have et kongeligt Kirke-Len, som kunde give dem en aarlig Indtægt af 40 til 50 Gylden.

En af de vigtigste Hof-Embedsmænd var Fodermarsken. Han var paa een Gang Over-Staldmester, Reisemarskalk og Hoffets Politimester. Han havde Tilsyn med Staldene og skulde sørge for, at hverken Hø eller Havre eller Straafoder gik til Spilde eller gaves til Andre end dem, det tilkom. Naar Kongen reiste, var det hans Sag, at bestille Vogne og Færger og overalt, hvor Kongen kom frem, skifte Herberge og Staldrum til Hoffolkene. Kancelliet skulde han give det bedste Værelse, »fordi Kongens Ærinder falde der meest ind«. Var der udenlandske Herrer i Kongens Følge, burde han være opmærksom paa, at de i Særdeleshed behandledes vel, paa det at Kongen kunde have Ære deraf, og han selv et godt Rygte. Kom der »nogen Trosser og andet Slør« efter Hoffet, skulde han vise dem bort. Kongen indskjærper særlig, at han ikke vil tillade, at hans Under-saatter, naar han færdes igjennem Landet, behandles saa ubilligt og bebyrdes saa meget, som hidtil pleiede at skee. Naar han paa sin Reise opholdt sig et Sted, maatte Kokke og andre Betjente ikke kræve mere, end hvad der var fornødent og foreskrevet, naar Kongen holdt Hof hjemme. I sin Egenskab af Politimester skulde Fodermarsken hver Juleaften eller hver Nyaarsaften lade Gaardsretten læse for Folkene og stedse have den hos sig for at dømme derefter, »stundum med Naade og stundum uden al Naade efter Sagens Leilighed; straffe Skalke, somme ved deres Hals, somme ved Haand og Lemmer«. Mærkede han, at Nogen ved Hoffet vilde gjøre Ustyr, skulde han strax tage Borgen af begge Parter; hvo der ei vilde eller kunde give Borgen, skulde

han sætte i Fængsel, til Sagen blev forligt eller paa-dømt. Dersom han traf Nogen med langt Værge, hvilket Kongen havde forbudt at bære ved Hoffet, havde han Magt til at tage sligt Værge fra ham; og hørte han Nogen bande eller sværge, skulde han tage Bødepenge af dem og for disse Penge lade holde Messer som Sone for slig Ugudelighed. Ved Forsømmelighed i Embeds- og Tjenesteplichter gjaldt det som en almindelig Regel for alle Hofbetjente, at de skulde advares første Gang, anden Gang, tredie Gang, og hjalp det ikke, forvises Hoffet; men var det en af Kongens «Drenge», som havde forseet sig, skulde han have Riis, eller, som det kraftigen udtrykkes, »Huden slides af ham«⁸⁹.

Næsten alle Kongens Hofjtjenere (hertil ikke regnet dem, der forrettede egentlig Tyende-Gjærning) vare Adelsmænd. Mangen Adelsmand begyndte sin offentlige Løbebane med at tjene i Kongens Gaard — denne Benævnelse brugte man om Hoffet — som Smaasvend, eller hvad man nu vilde kalde Page. Tyge Krabbe, der siden blev en berømt Mand og Rigets Marsk, fortæller om sit Ungdomsliv ved Hoffet: »Jeg fik Kong Hanses Hunde at røgte udi 6 eller syv Aar, og havde med dennem mangan Fandens Dag udi Moser og Kjær. Da man skrev 1490, da drog Kong Hans til Meklenborg og rendte (turnerede) med Hertug Magnus i Vismar om et Guldspænde, da var jeg hans Naades Dreng og fulgte ham allesteds efter og bar hans Skjold og Glavind«⁹⁰. Siden rykkede de op i mere anseelige Stillinger, og bleve navnlig brugte som Krigsmænd til Hest, udgjorde Kongens Vagt og Følge og droge i Krig med ham. »Hofmænd« er netop den staaende Benævnelse paa faste Krigssvende til Hest, hvad enten de tjente Kongen eller en Adelsmand. Derefter opnaaede de gjerne at faa et lille Len, derpaa et større og mere indbringende, og siden, naar de havde Lykken med sig,

kunde de stige til Statens høie Værdigheder. Alle Hof-sinder, saavel som de lavere Tjenestefolk, fik foruden Kosten, en ny Klædning tvende Gange om Aaret og en aarlig Løn. Kosten, med Undtagelse af Viin og fremmed Øl, medførte ikke store Udgifter for Kongen, da næsten alle Fornødenheder til Hoffets Brug leveredes fra Fadebursslottene. Med Fisk, som var et Hovednæringsmiddel, var Forsyningen let, da Kongen havde flere store Fiskerier, og Salterier paa forskjellige Steder i Riget dreves for kongelig Regning. Men Klæde var en kostbar Artikkel, da det for rede Penge maatte indkjøbes i England, Skotland og Nederlandene. Tarvelighed og Sparsommelighed, undtagen ved store Festligheder, var, som det Foregaaende vil have viist, et gjennemgaaende Træk ved Hofholdningen. Dette lægger sig ogsaa for Dagen derved, at Tyendet, naar det ikke var sysselsat ved sit egentlige Arbeide, maatte gjøre Gavn paa anden Maade. Fadebursmøerne og andet qvindeligt Tyende maatte sye, spinde og væve, og der gjordes i den Anledning jævnlig Indkjøb af Hør. Dette var navnlig Tilfældet ved Enkedronning Christines stille og tarvelige Hof, og vistnok ogsaa ved Kongens. Kongen havde tillige til Hoffets Brug egne Haandværkere, Skræddere, Skomagere og andre, som fik Kost og Aarsløn. — Overbestyrelsen af hele Hofholdningen og de store Godser og Len (Fadebursslotte), som hørte herunder, havde tvende høie Embedsmænd, Hofmesterne, en for Kongens og en for Dronningens Hofstat. Christiern den Andens første Hofmester var Niels Eriksen Rosenkrands til Bjørnsholm, som allerede forekommer i denne Stilling 1501 og døde 1516. Efter ham fik Mogens Giø Embedet, skjøndt han sædvanlig kaldes Marsk; men enten forenede han begge Embeders Forretninger, eller Marsk (Marskalk) betyder i dette Tilfælde netop det Samme som Hofmester.

Dronningens Hofstat bestyredes af Albert Jepsen Ravensberg, der havde været en af de tre Herrer, som sendtes til Keiseren og det burgundiske Hof for at begjære Elisabeths Haand for Kongen. Hendes Hofmesterinde var Fru Anna Meinstrup, en Dame, som vi siden mere end een Gang ville faae Anledning til at tale om⁹¹.

Der var endnu et Hof i Danmark, nemlig Hertug Frederiks paa Gottorp. Livet her var ikke forskjelligt fra det kjøbenhavnske Hofs, uden for saavidt Alt paa Gottorp maatte være i en mindre Stiil; men et noget forskjelligt Billed af en fyrstelig Persons og hans Omgivelsers Levemaade faae vi, naar vi følge Hertug Frederik paa hans Udflugter til Digerne ved Slesvigs Vestkyst. Han pleiede i Aarene 1506—1513 hver Vaar og Høst, ledsaget af sin Ægtefælle og sin Hofstat, at begive sig ud til Digerne, og for længre Tid tage Ophold her. Der foretoges nemlig i disse Aar store Dige-Arbejder, som meget interesserede ham, navnlig ved Brunsodde i Rødenæs Sogn. Det begyndte Værk maatte iøvrigt, efterat man i syv Aar med stor Kraft og Anstrængelse havde drevet det og var nær ved Fuldendelsen, aldeles opgives, da Havet tvende Gange brød ind og ødelagde Alt hvad man havde gjort. Naar Hertugen kom did, lagde han sig med sine Hoffolk ind i de velstaaende frisiske Bønders store Gaarde og Lader, og førte et muntert og glad Liv, hvor Hofsæder og Bondesæder underlig blandede sig. Fra Tønder lod han hente Alt, hvad der behøvedes til Hofholdningen, Kjød og Flæsk, forskjellige Slags Fisk, Smør, Brød, Semler og Tvebakker; Herredsfolkene leverede Høns, Æg, Lam, ogsaa Potter, Gryder og Kjelder. Tre Dage om Ugen blev der spist Kjød, tre Dage Fisk. Om Fredagen fastede gjerne Hertugen, og om Løverdagen Hertuginde, eller de lode

Andre faste for sig mod Betaling; thi begge Dele var i Kirkens Øine lige kraftigt; det Sidste maaskee endog nok saa fortjenstligt, da det skaffede fattige Folk, som gjerne lode sig leie til Sligt, en lille Indtægt. Ogsaa Drikkevarer hentedes fra Tønder; der blev drukket meget Kakkebille og Riber-Øl, men kun lidt Viin. Den økonomiske Hertug lod kun komme to Flasker ad Gangen fra Tønder, den ene med rød Viin, den anden med hvid. Der holdtes to Hovedmaaltider, det ene Klokken 10 om Formiddagen, det andet Klokken 6 om Eftermiddagen. Naar Maaltidet skulde begynde, blev der gjort Musik. Først spillede Fire paa Trompet og Pauke udenfor Huset, derpaa En paa Fløite og En slog paa Tromme; saa gik Alle til Bords. Hertugen var oppe om Morgenen tidlig strax ved Solens Opgang, tog sig først en Bid i Kjøkkenet, og gik derpaa ud til Digearbejderne ved Dybet. Her greb han en Spade og en Springstok, som man i denne Marskegn brugte for at sætte over Grave og Grøfter, og arbejdede med de Andre til Klokken slog 10. Hans Hofsinder fulgte ham, om ikke strax, saa dog snart efter. Dersom Nogen forsov sig, eller blev heelt hjemme, lod Hertugen ham under Pibers og Trommers Lyd og almindelig Munterhed kaste i en Grøft. Hver Nat holdt et Par af Hofsinderne Vagt, og gjorde tre eller fire Gange om Natten deres Rundgang omkring Gaarden. For at holde dem muntre, blev der henlagt en Tønde Øl eller Kakkebille til dem, og de pleiede gjerne at indbyde nogle af Herredsfolkene til sig. Det syntes Bønderne godt om, de kom gjerne og holdt Vagt med, og sagde, at Hoffolkene vare slet ikke stolte. Den Bonde, hos hvem Hertug Frederik boede, var ellers ikke meget tilfreds med Anlægget af det nye Dige, da det paa en eller anden Maade skadede hans Lod. Han lod engang det Ord falde, at han vilde knække Halsen paa den, der

gjorde det første Spadestik i hans Jord. Dette kom Hertug Frederik for Øre. Da Arbeidet skulde begynde, gjorde Hertugen selv det første Spadestik, og da han havde kastet nogle Spader fulde paa Vognen, sagde han: »Endnu er jeg dog i Live«. Mads Lytsen, saa hed Bonden, frygtede nu Hertugens Vrede; men en Dag, da Bonden stod i Laden, tog Hertugen et Glas Viin, drak ham til og sagde: »Mads, jeg seer, Du er bange; men Du kan være ganske rolig, jeg vil Dig intet Ondt«. Siden var Mads altid ved godt Mod. Hertug Frederik viser sig under disse Ophold ved sine kjære Diger i et elskværdigere Lys end ellers i sin Historie¹².

Fjerde Bog.

I.

Kongens Arbeidsomhed og Selvvirksomhed. Kancelliet og dets nye Ordning. De indflydelsesrigeste Mænd i Christiern den Andens første Regjeringsaar. Ove Bilde. Lage Urne. Mogens Giø. — Sigbrits Indflydelse træder i Begyndelsen ikke meget udvortes frem. Didrik Slagheck viser sig og forsvinder igjen.

Christiern den Andens Arbeidsomhed og personlige Virksomhed var overordentlig stor. Han stod op om Morgenens Klokken 5, eller før den Tid; thi man kunde stundum om Sommeren see ham paaklædt og færdes ude tilfods eller tilhest allerede Klokken 5. Kantsleren kom til ham om Morgenens Klokken 6 om Sommeren og om Vinteren Klokken 7, og siden fortsattes Arbeidet saa lang som Dagen var, kun afbrudt ved Kirkegang Kl. 8—9 og 3—4 og ved de to Maaltider strax efter Gudstjenesluttning. En Følge af Kongens Flittighed var en hurtig Forretningssgang og snarlig Afgjørelse af indkomne Sager. Om Sommeren 1514 indsendte, for at nævne et Exempel, baade Almuen paa Gulland og Borgerne i Visby tvende vidtløftige Klageskrifter til Kongen. De ere daterede 22 Mai og kunne ikke være komne til Kjøbenhavn før ind i Juni; men allerede 2 Juli, skjøndt der paa den Tid var Herredag^r og Forretningerne altsaa sammendyngede sig, var et velvilligt Svar og Anordninger, sigtende til at afhjælpe Klagerne, udfærdigede af Kongen⁹⁸. Et Vidnesbyrd om hans utrættelige Arbeidsomhed haves fra et af hans første Regjeringsaar i et Brev til hans Moder

Enkedronning Christine. Imod Sædvane skrev han denne Gang ikke egenhændig til Moderen, men lod sin Skriver affatte Brevet, og denne mod Slutningen tilføie en Undskyldning paa Kongens Vegne for denne Mangel paa Opmærksomhed. Heri hedder det: »Hans Naade gjør sin Undskyldning, at han ikke selv haver handlet om denne Sag med hendes Naade; thi han haver været meget uledig, udi det han haver havt og endnu haver Meget at gjøre med Sager at høre og hjælpe og skikke hver Mand Lov og Ret, saa at Tiden falder hans Naade saa kort, at han haver næppeligen de Stunder, han kan faae sig Mad om Dagen«⁹⁴. Han reiste idelig omkring i Landet for at dømme i Sager og afhjælpe Uret og med egne Øine overbevise sig om, at hans Anordninger bleve efterfulgte og Bestyrelsen gik sin rette Gang. I hans første Regjeringsaar, inden Krigen med Sverrig mere fængslede ham til Hovedstaden, var han maaskee ligesaa meget paa Reiser i Rigets forskjellige Landskaber, som han opholdt sig i Kjøbenhavn. Og Tiden slødes ikke bort paa disse Reiser: Afgangstiden, Opholdsstederne og Varigheden af Opholdet paa hvert Sted saavel som Dagen for Tilbagekomsten var forud nøie bestemt, og blev punktligen overholdt. Aarstiden gjorde ingen Forskjel; December og Juni synes at have været ham lige gode til at reise i. Medens han, naar han saaledes reiste omkring, benyttede Leiligheden til selv at undersøge Alt, og gjerne talte med Enhver af hvad Stand de saa vare og hørte deres Besværinger og Klager, blev dog Varetagelsen af den kongelige Retspleie altid en Hovedsag. Naar nogen betydelig Sag kom for, sad han selv i Retten og dømte med de tilstædeværende Rigsraader og tilforordnede Dommere. Exempel forekommer paa, at han ved vigtige Markeskjælstrætter selv paa Stedet personlig har undersøgt Sagen og anviist Stene og andre Mærker, hvor

Skjættet skulde sættes, Noget, som allerede Valdemars jydsk Lov nævner blandt en Konges Forretninger⁹⁵.

En meget betydelig Deel af den offentlige Bestyrelse, uden at iøvrigt Grændserne vare strængt afstukné, var henlagt under Kancelliet, i Spidsen for hvilket den kongelige Kantsler stod. Med Undtagelse tildeels af Justitssager kunde næsten Alt hvad der vedkom den indre Bestyrelse drages der ind under, og hele Brevvexlingen med Udlandet gik ligeledes gjennem Kancelliet og Underhandlinger med fremmede Magter lededes af den kongelige Kantsler. Det var derfor af høi Vigtighed at denne omfattende Regjerings-Indretning holdtes i god Orden, saa at den kunde arbeide med Lethed og Paa-lidelighed. Ligesom Christiern den Anden har omdannet og forbedret saa mange andre af de offentlige Indretninger, saaledes er han ogsaa den første Konge, som vi vide har indført en bestemt Orden i Kancelliet og fastsat de Grundtræk for Forretningernes Udførelse, som siden i meget lang Tid i det Væsentlige holdt sig. Hans Anordning herom giver et Indblik i den Tids Forretningsførelse saavel som i Kongens eget Forretningsliv. — Som alt bemærket skulde den kongelige Kantsler hver Dag tidlig paa Morgenen indfinde sig paa Slottet og være tilstæde, indtil Kongen gik i Kirke for at høre Messe. Dem af de da indkomne Sager, som vare mindre betydende, kunde han selv strax afgjøre i Forbindelse med nogle kongelige Raader og gode Mænd, men alle vigtige Sager skulde han grandgivelig mærke sig og vel give Agt paa alle Punkter og Omstændigheder, som kom i Betragtning, paa det han kunde vide siden derom at give Kongen fuld Oplysning. Derpaa skulde han modtage Kongens Befaling om Sagen og tilkjendegive Skriverne, hvad der skulde gjøres ved den. Om Eftermiddagen strax naar Klokken var slagen 12, skulde han igjen

komme op paa Slottet og varetage Forretningerne, indtil Klokken blev 3 og det ringede sammen til Aftensang. Naar Hoffet og Kantsleren var fraværende fra Hovedstaden, skulde Forretningerne i Kancelliet ledes af en af de dueligste Skrivere, som baade førte en god Haand og forstod at sætte i Stil, eftersom han fik Befaling til. Alle de Breve, som Kongen modtog fra fremmede Fyrster og Herrer, saavel som andre magtpaaliggende Skrivelser, skulde antvordes til Kantsleren at forvare og gjæmme saaledes, at de kunde være tilstæde, naar det behøvedes. Ogsaa andre Breve, som indkom til Kongen, skulde Kantsleren tage i Vare og nøie gjennemlæse, for siden at meddele Kongen, hvad der stod i dem.

Det var Skriverne paalagt hver Dag at komme i Kancelliet paa de Timer, som Kantsleren bestemte, og modtage dennes Befalinger. Brevene skulde uden Undtagelse opsættes og udfærdiges i Kancelliet selv, og maatte af Skriverne ikke bæres af Dør eller hjem til deres Herberge. En Dag hver Uge skulde Kantsleren samle alle Skriverne, randsage deres Embedsførelse og øvrige Forhold, formane og advare dem, naar der var Anledning dertil, og om de efter gjentagne Advarsler viste sig uforbederlige, bortvise dem fra Kancelliet. Han burde ogsaa have et aarvaagent Øie med deres Sæder og Opførsel, paa det ikke Kancelliet skulde komme i Vanrygte for Skrivernes Skyld. Ingen maatte for Fremtiden antages til Skriver, uden at de (foruden i dansk Ret) vare vel forfarne i Keiserloven, samt i Bibelen, selv om de ikke vilde være Præster. Forretningerne vare saaledes fordeelte: een Skriver havde at varetage alle Sager, som vedkom Nørrejylland, en anden dem, der angik Fyn og Sønderjylland, en tredie dem, der vedrørte Sjælland, Laaland, Falster og Møn, en fjerde de skaanske, hallandske og blekingske Sager. Desuden var der en tydsk Skriver

for Holsteen, der tillige besørgede de Breve Sønderjylland vedkommende, som lode paa Tydsk. Hver af disse Skrivere havde et Register eller en Protokol, hvori alle udgaaende Breve, som hørte under hans Omraade, bleve indførte Ord for Ord med Datum og Alt. De indgaaende Breve bleve omhyggelig bevarede og for hvert Aar samlede i en lille Sæk med Mærke paa. Til at gjæmme disse og Registrene havde hver Skriver sit Skab med Nøgle til. Alt var indrettet paa, at man hvad Øieblik man behøvede det, kunde have og finde et Brev, hvorom der blev Spørgsmaal, enten i Grundskriften eller i nøiagtig Afskrift. Over Stævninger, som i Aarets Løb udgik under Kongens Segl, skulde holdes et særskilt Register med Angivelse af Sagens Beskaffenhed, paa det at de Bøder og andre Indtægter, som kunde tilfalde Kongen, ikke ved Forsømmelighed skulde gaae tabte eller forvanskes. Et Register af en ganske egen Art blev ogsaa indført paa denne Tid. Kongen befalede nemlig, at der skulde holdes et Register for hvert Landskab, hvori indførtes alle de Kæremaal eller Klager, som indkom fra Landskabet, paa det han, naar han paa sin Omreise i Riget kom derhen, kunde undersøge disse Sager og skikke Enhver Lov og Ret. Dette Register skulde kaldes: »Kæremaals Register-Bog«. De Skrivere, som havde de nødvendige Adkomster til geistlig Befordring, aflagdes gjerne, naar de havde tjent en Tid, med Indtægterne af et geistligt Embede, som Kongen havde at bortgive; men ellers udgjorde de Sportler, som gaves for Breve, der udfærdigedes i Kancelliet, en Hoveddeel af deres Indkomster og fordeelttes efter en vis Regel mellem dem og Kantsleren. Kosten, som Skriverne tidligere havde havt ved Hoffet, bortfaldt paa Christiern den Andens Tid. Sportlerne, hvis Størrelse ikke synes at have været bestemt ved nogen fast Taxt, men at have

beroet i det Mindste ligesaa meget paa Kantslerens Skjøn og Billighed eller Ubillighed, som paa gammel Vedtægt, kunde undertiden være meget betydelige. Det forekommer saaledes, at Hansestæderne maatte betale 120 Gylden i Kancelliet for et Brev indeholdende Stadfæstelse af deres Privilegier. Om et indenlandsk Brev bemærkes, at derfor blev betalt 20 Gylden, og om et andet, at man »kun« fik 6 Gylden for det. Adskillige Kantslere, som baade den danske og tyske under Frederik den Første, Klaus Gjordsen og Wolfgang Utenhoff, vidste at gøre sig deres Embeder meget indbringende, og man kan spore, at Betalingens Størrelse ikke var uden Indflydelse baade paa Sagens Udfald og den Hurtighed eller Langsomhed, hvormed Brevene udfærdigedes fra Kancelliet. Regelen var ellers, at Kantsleren skulde have alle de Penge, som indkom for Pergamentsbreve, og Skriverne dem, der betaltes for Papirsbreve; men vilde Bønderne have Dombreve paa Pergament istedenfor Papir, saa skulde Kantsleren og Skriverne være halvt om Indtægten. Til den Misbrug, der kunde finde Sted baade med Sportler og paa anden Maade, sigter Christiern den Anden, naar han slutter sin Anordning om Kancelliet med følgende Paamindelse til Kantsleren: »Vor Kantsler skal gjøre en god Skikkelse i Kancelliet, saa den fattige Almue ikke utilbørligen afpresses Penge, og give vel Agt paa, at det der saaledes bestemmes, ogsaa fast overholdes, paa det at ikke Kongen, som hidtil er skeet, skal faae Skyld for Sligt. Fremdeles maae de i Kancelliet ikke holde vore fattige Undersaatter længe op med løse Ord til deres store Skade; men saasnaart de faae Befaling, skulle de udfærdige Brevet til dem og gjøre Ende paa Sagen. Gjør nogen af Skriverne herimod, skal vor Kantsler lade det alvorligen straffe«⁹⁰.

De Mænd, som i Christiern den Andens første Aar havde den største Indflydelse paa Regjeringen, det vil sige, paa Bestyrelsen og Forretningernes Udførelse — thi Christiern havde altfor meget af en Selvhersker og var en altfor stærk Personlighed til at selve Retningen i Regjeringen kunde udgaae fra nogen Anden end ham selv — vare Ove Bilde, Lage Urne og Mogens Giø.

Ove Bildes Fader var Peder Bilde til Svanholm i Sjælland, hans Moder Anne Knudsdatter var af Gyldenstjernernes høit anseete Æt. Ved sin fædrene Slægt hørte han til en Familie, der netop paa den Tid var i sin fulde Glands og Velmagt, og baade ved sine Medlemmers Mængde og personlige Dygtighed og store Rigdomme kunde regnes for en af de første, maaskee for den første af den Tids Adelslægter i Danmark. Hans Fader var en anset Mand, ligesaa hans Farbrødre Steen Bilde til Lyngsgaard i Skaane og Bendt Bilde til Egede i Sjælland; hans Brødre Esge, Mogens og Knud spillede en betydelig Rolle i Tidens Historie, især de to første; hans Sødskendebørn Torben og Klaus Bilde, Anders og Hans Bilde hørte ligeledes til deres Tids fremragende Mænd. Bestemt til den geistlige Stand, dannede han sig ved Reiser og Studier paa fremmede Høiskoler. Da han tilhørte en saa fornem Familie og havde saa gode Forbindelser, var Veien som slagen for ham til ærefulde Poster og indbringende Præbender. Det var nemlig i det femtende Aarhundrede blevet meer og meer almindeligt, at de rige Domkapitler med deres Kannikedømmer og Prælaturer brugtes som Forsørgelsesanstalter for unge Adelsmænd, der gik den geistlige Vei. Slige fandt i det Mindste let Indgang i Kapitlerne, stundum endog uden at have den lovbefalede Alder og andre nødvendige Egenskaber; medens den, som var af uadelig Stand, ved erhvervet Lærdom og geistlig Dygtighed møisomt maatte

bane sig Vei til slige Stillinger. Dette finder imidlertid ikke Anvendelse paa Ove Bilde, som ved sine Evner og Studier var værdig til det han opnaaede. I Aaret 1499 begyndte han at tjene i det kongelige Kancelli og gjorde sig her baade ved sin Forretningsdygtighed og sin Charakter saa yndet af Kong Hans, at denne efter nogle Aars Forløb beskikkede ham til sin Kantsler. Endnu i Kong Hanses Tid opnaaede han foruden et Præbende i Roeskilde Kapittel de to store Prælaturer, Domprovstiet i Lund og Viborg, hvilket sidste han siden ombyttede med Dekanetet i Roeskilde. At een Person i Forening besad to saadanne Prælaturer stred ellers imod Kirkelovene; men denne Vanskelighed ryddedes af Veien ved en Bevilling, som Paven efter Kongens Ønske meddeelte. Ove Bilde havde det Held at være yndet baade af Kong Hans og hans Søn og Efterfølger Christiern den Anden. Kong Hans gav ham paa Dødsleiet et smukt Vidnesbyrd om Troskab og Duelighed og raadte sin Søn at tage ham til Kantsler. Christiern fulgte dette Raad og befandt sig vel derved. Efterat Ove Bilde paa ottende Aar til Christierns Tilfredshed havde forestaaet Kantsler-Embedet, blev han med Kongens Understøttelse i Aaret 1520, da den gamle Bisp Niels Klausen i Aarhus havde nedlagt sit Embede, beskikket til Bisp i dette Stift. Han Virksomhed som Bisp faldt ind i Reformationstiden og vi skulle siden see, hvorledes han skikkede sig i de vanskelige Forhold, som Tiderne medførte — altid saaledes at han intet Skaar led paa sin Ære eller Hæderlighed. Han bevarede sin Troskab mod Kongen, saalænge han kunde, og var ligesom Mogens Gjø en af dem, der sidst og nødigst bøiede sig for Oprørets Magt. Hvitfeldt giver ham det Eftermæle, at han var »en from, christen sagtmodig Mand« og »en ærlig Rigens Mand«, og ethvert Træk, vi kjende af hans Historie, stemmer

med denne hæderlige Dom. Vi kunne tilføie, at han var en frimodig og oprigtig Mand, der ikke tog i Betænkning at sige Kong Christiern Sandheden i hans Velmagtsdage. I Charakterens Reenhed og Ædelhed staaer han over sin Embedsbroder Lage Urne, skjøndt denne ellers var en ulastelig og i mange Henseender fortræffelig Mand⁹⁷.

Den Slægt, hvortil Lage Urne hørte, var en af de ældste og ypperste indfødte danske Adelsætter. Efterat Lage som Søn af en rig Adelsmand i Hjemmet og formodentlig ved det nylig aabnede Universitet i Kjøbenhavn havde faaet en omhyggelig forberedende Undervisning, søgte han ligesom Ove Bilde og andre fremstræbende Klerker ved Reiser i Udlandet og Ophold ved fremmede Lærdomssæder at fuldende sin Dannelse og gjøre sig skikket til den geistlige Bane, som hans Fader havde bestemt ham for. Urnernes Familie paa denne Tid er netop et Exempel paa, hvorledes Adelen, som ovenfor antydet, i rundeligt Maal benyttede den rige Kirke til Forsørgelse for sine Sønner. Ikke mindre end tre Urner, alle Brødre, gik omtrent samtidigt den geistlige Vei og stege til høie Værdigheder og rige Embeder i Kirken: Lage Urne, der endte som Bisp i Roeskilde, Hans Urne, der blev Domprovst i Odense, og Klaus Urne, Domprovst i Aarhus. Men deres Fader, Jørgen Urne til Brolykke i Fyn, eller som han sædvanlig kaldes, «Store Hr. Jørgen», havde ogsaa 18, eller som Andre sige, 23 Børn, og til deres standsmæssige Forsørgelse vare selv de 9 Herregaarde, som han skal have besiddet, ikke tilstrækkelige. Lage Urne fik tidlig et Kannikedømme ved Roeskilde Domkapittel, blev Bispens Official og derpaa hans Kantsler; derefter blev han Kantor ved Domkapitlet, hvorved han fik en Prælats Værdighed; og hermed forenede han endda to Kannikedømmer, et i Lund og et i Aarhus. Ligesom Ove Bilde havde han

den Fordeel at staae sig godt saavel med Kong Hans som med hans Søn Christiern, der begge nærede den bedste Mening om hans Duelighed og Paalidelighed. Kong Hans lod ham, søm tidligere omtalt, i Aaret 1510 gaae i en vigtig Sendelse til Keiser Maximilian, og Christiern tog ham allerede som udvalgt Konge til sin Kantsler. Da Bisp Johan Jepsen Ravensberg af Roeskilde formedelst Sygdom og Svaghed i Februar 1512 nedlagde sit Embede, blev Lage Urne ved Kong Hanses Understøttelse og anbefaling hos det romerske Hof, hans Efterfølger. Hermed ophørte hans Stilling som kongelig Kantsler og Ove Bilde fulgte ham, som nys berørt, i dette Embede; men skjøndt ikke længer Kantsler, vedblev han dog i flere Aar, som hans efterladte Breve til Kongen bære Vidne om, at staae paa en særdeles nøie og fortrolig Fod med Kong Christiern, og jævnlig at tage Deel i vigtige Statssager. Hans Deeltagelse i Statssagerne var deels en Følge af Kongens Tilbøielighed og Trang til at høre hans erfarne og forstandige Raad, deels fulgte det ogsaa af hans Værdighed som Rigets øverste Kantsler, hvilket Embede altid var forbundet med Roeskilde Bispestol. Dette Embedes Forretnings-Omraade er ikke ganske klart, men synes dog især at have indbefattet saadanne Sager, der vedrørte Staten i det Hele, som Forbund med fremmede Magter, almindelige Beslutninger paa Rigmøder o. s. v., medens den kongelige Kantsler varetog de egentlige Kancelliforretninger og de Sager, som hørte under Kongens umiddelbare Afgjørelse. Som øverste Kantsler var Bispen af Roeskilde derfor ogsaa uden Tvivl Bevarer af Rigets store Segl. Fra Værdigheden som Bisp i Roeskilde var endelig ogsaa uadskilleligt et andet vigtigt Hverv, det at være Kantsler for Kjøbenhavns Universitet. Det paalaae ham som saadan at have Overtilsynet med denne vigtige Stiftelse og vaage over, at

den paa bedste Maade opfyldte sin Bestemmelse til Gavn for Kirken og Staten. Naar man tager billigt Hensyn til Tidernes Vanskelighed, kan man ikke dømme Andet, end at Lage Urne med Nidkærhed, Dygtighed og Redelighed har varetaget de mangehaande ulige Pligter og Sysler, der hvilede paa ham. Han elskede og befordrede Videnskaberne og besad efter samtidige Vidnesbyrd baade Lærdom og Veltalenhed, navnlig var han hjemme i Lovkyndigheden og havde i denne Videnskab opnaaet den høieste akademiske Værdighed som Doktor i den kano-niske Ret. Hans Navn er knyttet til Christiern Peder-sens Ud-gave af Saxes Danmarks Historie. De mange Mindesmærker han fornyede eller Indskrifter han satte i Roeskilde, Sorø og Ringsted Kirker over berømte og fortjente danske Mænd, ere et Vidne baade om hans fædrelandske Sind og historiske Interesse. Der siges ellers om ham, at han kunde være meget haard og vil-kaarlig mod sine Undergivne, og ikke var fri for at være adelsstolt og familiekjær, hvilket gjorde, at han forfrem-mede sine adelige Slægtninge med Tilsidesættelse af værdigere Mænd. Ogsaa kunde man have ønsket, at han, da Prøvelsens Time kom under Oprøret mod Chri-stiern den Anden, havde viist noget større Fasthed og Bestandighed: han skyldte baade Christiern og hans Fader saa meget. Imidlertid naar man veier hans Dyder mod hans Mangler, vil man finde, at hine langt have Over-vægten, og ikke kunne nægte ham Agtelse som en af de værdigste danske Prælater i Katholicismens sidste Tider⁹⁸.

Mogens Giø have vi tidligere kortelig skildret, og han har selv i den følgende Tids Historie tegnet sig saa stærkt, at vi ikke behøve paa dette Sted nærmere at dvæle ved hans Person. Kun dette ville vi her minde om, at han ved sin høie Byrd, sine umaadelige Rig-

domme, sin klare Forstand og sin verdslige Dygtighed, i det almindelige Omdømme indtog den første Plads blandt Rigets Mænd; og dette i Forbindelse med hans pletfrie Charakteer retfærdiggjør den Tillid, Christiern skjænkede ham, og Overdragelsen af de høie Embeder, han betroede ham. — Der var endnu et Par Mænd blandt Kongens Omgivelser, som han meget yndede og baade nu og senere satte høi Priis paa. Den ene var Mogens Giøes Broder, Henrik Giø. Han var ridderlig, kjæk og op-offrende, men fattedes ganske Broderens verdslige Klogskab. Den anden var Otte Krumpen, først ret bekjendt ved Toget til Sverrig 1520, men som allerede i denne Tid modtog Beviser paa Kongens Naade, der lade slutte, at han stod høit i hans Gunst. Søren Norby endelig havde saa høi en Stjerne som Nogen hos Kongen for sit Mod, sine glimrende Bedrifter, store Sømandsdygtighed, og djærve ligefremme Charakteer; men han kom sjælden til Hoffet, uden naar tilfældige Forretninger førte ham did, og befattede sig kun med de Sager, der hørte til hans Fag.

Men allerede i disse første Aar havde en skummel og uædel Skikkelse nærmet sig Christiern den Anden, Vestfaleren Didrik Slagheck. Han var Sekretær hos Christiern endnu før denne tiltraadte Eneregjeringen, og Bekjendtskabet er derfor uden Tvivl gjort i Norge. Formodentlig har han været i Følge med den pavelige Af-ladskræmmer Izard Gravius fra Frisland, der i December 1510 besøgte Christiern den Anden paa Bahuus, og strax formedelst sin Tjenstvillighed fandt en usædvanlig god Modtagelse. Til Kongens Gunst anbefaledes Didrik tillige af Sigbrit og hendes Broder Herman Willomsen. Hvor høi en Yndest Didrik Slagheck tidlig har vidst at sætte sig i hos Christiern den Anden, og hvorvidt denne frække Mand gik i sin Stræben og sine Forventninger,

viser den mærkelige Kjendsgjerning, at han, skjøndt endnu kun simpel Klerk og en Udlænding, ikke engang Landets Sprog mægtig, allerede 1512 stiledede efter den høieste geistlige Værdighed i Danmark, Ærkestolen i Lund, og foretog sig Skridt sigtende til dette Maal⁹⁹. Dette første Forsøg, som vi siden nærmere skulle omtale, mislykkedes iøvrigt, og Didrik Slagheck taber sig derefter i lang Tid i Mørket. Maaskee har han paa nogle Aar forladt Danmark. Da han næste Gang viser sig paa Skuepladsen, er det i Forbindelse med en ny pavelig Legat og Afladskræmmer; men han er strax i fuld Besiddelse af Kongens, eller i det Mindste Sigbrits Tillid. At Sigbrit allerede i Kongens første Regjeringsaar har formaaet meget hos Christiern, kan man ikke tvivle om: den Omstændighed at Didrik Slagheck, der altid viste sig som hendes Kreatur, turde tragte saa høit, og at hendes Broder, den lidet værdige Herman Willomsen, senest 1512 blev ansat i et af Norges vigtigste Embeder som Befalingsmand paa Bergenhuus, tyder tilstrækkeligt herpaa; men udvortes traadte hendes Magt først noget senere frem. Om Hans Mikkelsen, denne veltænkende, retskafne, kyndige og folkeligsindede Mand, men som iøvrigt ogsaa hørte til Sigbrits Parti, allerede nu har havt en velfortjent Indflydelse hos Christiern, eller om det nærmere Bekjendtskab først skriver sig fra en noget senere Tid, er uvist. Længe varede det i al Fald ikke, inden han vandt Kongens udmærkede Tillid, senest 1517, og rimeligviis noget før.

II.

Kongens Bestræbelser i hans første Regjeringsaar for at fremhjelpe Rigernes Næringsveie og Velstandskilder. De Forhold og Betingelser, under hvilke han maatte arbeide. Den store Splittelse i Samfundsforholdene; Staten deelt i en Mængde Klasser, Stænder og Korpora-

tioner, hver med sine Privilegier og sin særskilt anviste Virksomhed. Kjøbstæderne. Tre Hovedforordninger udgivne 1515—16 om Kjøbstædnæringen. Den jydsk Øxenhandel. Enkedronning Christine. Bondestanden beklager sig for Kongen over hans sidste Forordninger om Kjøbstædnæringen; der gjøres enkelte Læmpelser. Kongen vogter sig endnu for at træde Adelens og Prælaternes Privilegier for nær.

Hvad der i de første Aar, saavidt den indre Bestyrelse angaaer, levende sysselsatte Kong Christiern, var en Række af Bestræbelser for at hæve Landets Velstand ved at fremhjælpe dets vigtigste Næringskilder, Qvægavl, Fiskeri, Handel og Kjøbstædnæring, og for Norges Vedkommende, Bjergværksdrift. For imidlertid rigtig at bedømme de Foranstaltninger, som Christiern den Anden traf, maa man holde sig for Øie de da bestaaende Samfundsforhold. Der var endnu overalt heelt middelalderlige Tilstande. Eenheden i Folk og Stat var svag og næsten tabt i uendelige Delinger og Sondringer. Folket var adskilt i skarpt afgrændsede Stænder, og hver af disse Stænder havde igjen sine særskilte Afdelinger, høiere og lavere Adel, Prælater og ringere Geistlige, Borgerstanden deelt i Gilder, Laug og Korporationer, Bondestanden ogsaa adskilt i forskjellige Klasser, levende under forskjellige Vilkaar. Baade de enkelte Stænder og deres Afdelinger havde deres egne Interesser, særskilte Rettigheder og Privilegier, og bevægede sig med Selvstændighed ligeoverfor alle de øvrige. Kjøbstædboerne vare ikke blot deelte i en Kjøbmandsstand og en Haandværksstand, men hiin sondret i flere Gilder, og denne splittet i en Mængde Laug, hvert med sine Privilegier og sin snævre Begrændsning. Og de enkelte Kjøbstæder vare igjen skilte fra hverandre ved de større eller mindre Privilegier, hvormed hver især var udstyret. For at gjøre Deeltheden fuldstændig havde ogsaa Rigets forskjellige Landskaber en ikke ringe Selvstændighed ligeoverfor det

Hele og ligeoverfor de andre Landskaber. Landskabsfølelsen var nok saa stærkt udviklet som Følelsen af Folke-Enheden (om end ikke med samme Styrke i Danmark som i Sverrig); Landskaberne betragtede deres Interesser som de første, Rigets almindelige havde først den anden Plads; de havde deres egne Love, deres egne Thing og Domstole. Denne Splittethed i det almindelige Statssamfund, denne Modsætning i Interesser, denne brogede Blanding af smaae Kredse, der bevægede sig mellem hverandre paa Baner, som Privilegierne nøie havde afgrændset og afpælet for at forhindre Sammenstød, havde af sig selv uddannet sig i Tidernes Løb ved Forholdenes egen Magt, og maa forsaavidt anees for stemmende med hiin Tids Tarv. Denne Tilstand var given og fra den maatte Kongen gaae ud. At bygge Handel og Næringsdrift paa en heel anden Grundvold, løse Baandene og indføre Frihed, var Noget, som laae udenfor Kongens og enhver Andens Synskreds paa den Tid, og vilde heller ikke have været muligt; det var en Opgave, som først en fjærn Fremtid kunde prøve paa at løse. Men der var endda indenfor de givne Betingelser meget at gjøre for en virkelysten og for sine Landes Opkomst nidkjær Konge.

Naar Alt var bygget paa Privilegier og afmaalte Rettigheder, naar Virksomhedens Vei saa at sige var foreskrevet hver Enkelt, maatte Alt komme i Ulave og det Hele forrykkes, hvis de Særrettigheder, som vare tilstaaede enkelte Samfundsklasser, og som vare Betingelsen for deres Erhverv og deres Evne til at bære de Byrder og Afgifter, som Staten krævede af dem, misgøtedes og krænkedes af andre Klasser; og Misforholdet blev endnu utaaleligere, naar de, som tillode sig slige Overgreb, netop hørte til dem, der baade ved deres Rigdomme og ved Mængden af deres Rettigheder vare de

heldigst stillede i Staten, saasom Adel og Geistlighed, eller naar de som Udlændinge ingen Lod eller Deel havde i Staten, men ligegyldige for dens Ve og Vel og frie for dens Byrder, blot tragtede efter Berigelse. De danske Kjøbstæder lede netop under saadanne Misforhold, idet baade Adel og Geistlighed, kongelige og private Fogeder, Bønder, omløbende Haandværkere, Kræmmere og Prangere gjorde Indgreb i deres Eneret til Handel og Haandværksdrift, paa samme Tid som Hansestæderne trykkede dem med deres Overmagt. Kongen, der i Kjøbstædernes Blomstren saae et Middel til at hæve Landets Velstand i det Hele, arbeidede alvorligen paa at faae dette Forhold forandret og Kjøbstæderne hævdede i de Rettigheder, der efter den hele bestaaende Ordning tilkom dem. Det var især i hans første Aar, at han ved en Række af Anordninger sørgede for Kjøbstæderne, man kan næsten sige, kjælede for dem — Bondestanden og Landboforholdene bleve først noget senere Gjenstand for hans lovgivende Virksomhed. Men som en Følge af Forholdene maatte disse Anordninger for det Meste fremtræde i Form af Forbud, Indskrænkninger og Tvang mod de andre Undersaatter, som ofte kunne forekomme os stødende nok, men finde deres Forklaring i det ovenfor antydede. Ogsaa andre dygtige samtidige eller næsten samtidige Konger, der vare omsorgsfulde for deres Lands Opkomst, for Exempel Gustav Vasa i Sverrig¹⁰⁰, fulgte den samme Vei med stræng Tvang mod en Deel af deres Undersaatter til Bedste for en anden Deel, hvilket noksom viser, at man da ikke bedre vidste at hjælpe sig. Men ved Siden af denne, man kunde kalde det konservative, Deel af Kongens Virksomhed, var hans Hu og Stræben idelig henvendt paa at aabne Handel og Driftighed nye Baner, lette Samqvemmet og skaffe danske Varer et godt Navn i Udlandet og et friere Afløb til fremmede

Riger. Vi have allerede nævnet hans Forsøg paa i England at faae de danske Kjøbmænd stillede paa lige Fod med Hansekjøbmændene, hvilket ikke lykkedes, og hans Bestræbelser for det Samme i Rusland, hvilke kronedes med fuldkomment Held, og vi skulle i det Følgende nævne mere i samme Retning. At hæve den danske Handel til den Høide, som Landets lykkelige Beliggenhed og betydelige Hjælpekilder tilstødede, og bryde det forsmædelige Aag, som Hansestæderne havde lagt paa Danmark og det øvrige Norden, var et af de store Maal, som fyldte hans Sjæl fra den første Dag han satte Foden paa Thronen, og indtil han blev nødt til at nedstige fra den.

Vinteren 1515--1516 var især rig paa Anordninger vedkommende Næringsveiene. De udgaves særskilt og med temmelig betydelige Forskjelligheder til hvert af de tre store Lov-Omraader, hvori Riget var deelt, Jylland med Fyn, Sjælland med tilliggende Øer, og Skaane, Halland og Bleking. I Forordningen for Nørrejylland (23 Oktob. 1515) siger Kongen, at han ifølge Klager fra Kjøbstædmændene havde gjort den Bestemmelse, at Abbeder, Priorer, Provster, Kanniker, Fogeder og Bønder herefter ikke maatte købe Øxne, Heste, Korn, Smør, Huder, Skind, Talg, Aal, Sild eller andre Varer for dermed at drive Kjøbmandskab, hvilket hidtil til Skade for Kronen og Fordærv for Kjøbstæderne jævnlig var skeet; endvidere forbydes det Kjøbmændene i Nørrejylland at lade nogen Sommerdrift af Qvæg drive til andre Stæder end Ribe og Kolding; og til hvert af de tre store Qvægmarkeder, Foraarsmarkedet i Ribe (25 Marts), Efteraarsmarkedet i Ribe og Kolding (8 September og 4 Oktober), maatte ingen Kjøbmand sende mere end 100 Øxne; dog var det Kjøbmanden tilladt at have Een (men ikke Flere) i Lag med sig, og i saa Fald sende i det Hele 150 Øxne

til Markedet; kun i det Tilfælde, at ikke det hele Antal Øxne blev afsat i Ribe og Kolding, var det tilladt at drive dem gennem Holsteen ned til Elben og sælge dem der. For at forebygge Omgaaen af Forbudet mod Handel dreven af andre end Kjøbstædmænd, forbydes det baade Adelige og de andre nævnte Samfundsklasser at tage Penge af en Kjøbstædborger og i dennes Navn drive Kjøbmandskab. Om Kjøbstædmændene selv forordnes det, at ingen Haandværker maatte befatte sig med Handel, med mindre han vilde opgive sit Haandværk¹. At den jyske Qvæghandel ifølge denne Forordning bindes til de to Stæder Ribe og Kolding, har deels sin Grund i Hensyn til alt bestaaende Forhold, deels ogsaa i den større Lethed, som herved tilveiebragtes, for at sikre sig mod Toldsvig og Smughandel. Den paafaldende Bestemmelse, at hver enkelt Kjøbmand kun maatte sende et vist begrændset Antal Øxne til Markedet, og at ikke mere end to Mænd maatte forene sig til Handelsfælledskab, sigter uden al Tvivl til at forhindre, at ikke Pengemændene skulde øve et for stort Tryk paa Smaaborgerne ved at tilrive sig næsten hele Handelen. Et saadant Forbud var ganske i Overeensstemmelse med Tidens herskende Anskuelser.

I Anledning af Ordningen af Handelen i Nørrejylland kom det til nogen Spænding mellem Kongen og hans Moder, den eneste Gang man finder Spor til Sligt. Dronning Christine havde nemlig blandt sit Enkegods flere Kjøbstæder i Nørrejylland, som Randers, Viborg, Ribe og Kolding med Byskatten, Tolden og alle kongelige Indtægter. Kongen saae, under sine Overveielser af Loven, at denne Omstændighed, navnlig med Hensyn til de vigtige Toldsteder Ribe og Kolding, vilde være en Hindring for at faae Sagen saaledes ordnet, som han helst ønskede, og tilskrev sin Moder herom. Han med-

delers hende, at han havde taget sig for at bringe en bedre Orden i Handel og Kjøbmandskab i alle Rigets Stæder og derom vilde gjøre »en Skikkelse, som os haabes nyttig og gavnlig skal være«; blandt Bestemmelserne skulde ogsaa være, at der ingen Øxne maatte udføres af Nørrejylland uden de, som vare staldfodrede. Men denne nye Ordning kunde ikke gennemføres, uden hun vilde unde ham de Kjøbstæder og Len, hun havde i Nørrejylland; han vilde give hende Erstatning i andre Slotte og Len her i Landet (Sjælland), og dersom det ikke slog til, da en Sum Penge paa tvende Tider af Aaret, og, tilføier han, »dersom Skade skal være paa Færde, da ville vi hellere, at den skal hænge til Os end til Eder«. Enkedronningen var imidlertid, som man ser af nogle Yttringer af Lage Urne, der handlede som Mægler i denne Sag, ikke tilbøielig til dette Mageskifte; og man kan heller ikke see Andet, end det var Kongen, som gav efter og føiede sin Moder; thi man finder, at Enkedronningen ogsaa i den følgende Tid har været i Besiddelse af de jydskes Kjøbstæder og ligeledes hævet Told i Ribe og Kolding, nemlig en Tillægstold af to Skilling Dansk af hver Oxe eller Hest, som udførtes, ganske paa samme Maade som i Kong Hanses Dage. Hovedtolden, som var 8 Skilling af hvert Hoved, tilfaldt Kronen².

En mærkelig Anordning udkom ikke længe efter (2 Marts 1516) for de skaanske og hallandske Kjøbstæder. Den er rettet først mod de mange »Landkjøbere«, tyske og danske, som droge fra den ene Landsby til den anden og kjøbsloge med Fogeder, Bønder og Lensmænd; slig Handel forbydes for Fremtiden under Straf af Varernes Forbrydelse, Halvdelen til Kronen, Halvdelen til nærmeste Kjøbstad, og dertil en Bøde af tvende Gange 40 Mark til Kongen og Byen. Kjøbstæderne havde dernæst anket

over, at Fogeder og Lensmænd, og det saavel Kirkens som Kronens og Adelens, tvang Almuen i deres Len til at sælge sig og ingen Anden de Varer, de havde, saa de ikke vare deres eget Gods mægtige eller turde føre det til Torvs i Kjøbstaden. Denne store Misbrug blev forbudt under Straf af Lenets Fortabelse. En anden Klage var, at mange Lensmænd, Fogeder og Bønder til stor Skade for Kjøbstædernes Næring havde hele Oplag af Klæde, Lærred, Humle, Salt, Jern, og falholdt disse Varer til Almuen paa Landet. Ogsaa dette blev forbudt og belagt med stræng Straf; ligesaa Forprang med Opkjøben paa Landet af Øxne, Smør, Skind og Huder, og Omløben af Kræmmere, Skræddere og Skomagere. Baade til Betyggelse for Kronens Told og tillige til Bedste for de bestaaende Kjøbstæder var den Bestemmelse, at Varer, under Straf af deres Forbrydelse, ikke maatte udskibes gennem Smughavne, hvor intet Toldsted fandtes, og at Bønderne ikke maatte seile til udenrigske Havne for at afsætte deres Varer, men blot til Landets Kjøbstæder. I Kjøbstædernes Interesse var det ogsaa, at Markeder paa Landet aldeles afskaffedes, og Tallet af dem, der holdtes i Stæderne, betydelig indskrænkedes: der skulde herefter i det Hele kun være fem Markeder aarlig i fem navngivne Kjøbstæder. Det samme Forbud, som fandtes i Forordningen for Nørrejylland, mod at Haandværkere gave sig af med Kjøbmandskab, eller at nogen Uberettiget paa en Kjøbmands Navn og med hans Penge drev Handel, gjentoges her. Meget kjærkommen for Kjøbstæderne var en Bestemmelse, hvorved Kongen hævdede dem i den ukrænkede Udøvelse af deres Jurisdiktion. De havde klaget over, at det ikke sjælden hændtes, at Lensmændene eller deres Fogeder fore ind i Kjøbstæderne og grebe og bastede Folk i Byen, som de havde nogen Tiltale til, og Borgemestre og Byfoged uadspurgte voldførte

dem af Staden, uagtet Øvrigheden tilbød at pleie Ret i Sagen paa Raadstuethinget. Dette Overgreb af Lensmændene forbød Kongen under Strat af Embeds Fortabelse. Et meget mærkeligt Privilegium tilstod Kongen to enkelte Stæder, Varberg og Halmstad, nemlig at de selv maatte vælge sig Byfogeder, naar de fandt, at den, som var beskikket, ikke var duelig. Ellers besattes Byfoged-Embedet altid af Kongen. Valget skulde dog i dette Tilfælde have kongelig Stadfæstelse³.

For Sjælland, Laaland, Falster og Møn udkom der ved samme Tid (23 Marts 1516) en Forordning. I det Hele stemmer den med den sidstomtalte, idet den forbyder, at Bissekræmmere, Prangere og Landkjøbere fare omkring paa Landet og købslaae med Bønderne, at Præster og Adelsmænd for udenlandske Kjøbmænds Regning opkjøbe Øxne; fastsætter, at Haandværkere, eller som de sædvanlig kaldtes »Embedsmænd«, skulde afholde sig fra Handel og kun købe og sælge hvad der hørte til deres Haandtering; og indskrænker Markedernes Antal til fire i Sjælland, som skulde holdes i Roeskilde, Slangerup, Ringsted og Kjøge o. s. v. Men især indskjærper Forordningen med Eftertryk, at Bønderne paa Øerne for Fremtiden ikke maatte bruge Søfart til Tydskland eller føre deres Korn og Smør og andre Varer til Salg i de tyske Stæder⁴.

Der gives endnu en Mængde enkelte Forordninger og Benaadninger til forskjellige Kjøbstæder fra denne og den nærmest følgende Tid, ved hvis Indhold vi ikke behøve at dvæle, da de alle udgaae fra samme Aand og følge samme Grundsætninger som de nys anførte. Dog fortjener at erindres en Bestemmelse, som findes i en Forordning for Malmø af 1518, at udenlandske Kjøbmænd, som kom til Staden for at handle, i Almindelighed ikke maatte sælge uden i større Partier, i hele eller

halve Skippund, hele eller halve Læster. Det var en Fornylse af ældre Bestemmelser, som vare gaaede i Glemme eller misagtedes af de mægtige Hansekjøbmænd. Mærkeligt er det ogsaa, at han i en Benaadning for Helsingør af 1516 udtrykkelig indskrænker Adelens og Prælaternes Frihed for at deeltage i kommunale Byrder og Afgifter af deres Eiendomme i Kjøbstaden til kun at skulle gjælde for een Gaard for hver. Herpaa havde de nemlig et Slags Hævd; men de arbeidede stærkt paa at faae Friheden udvidet til alle deres Kjøbstad-Eiendomme, enten de boede paa dem eller udleiede dem til Andre. — Et Vidnesbyrd om Kongens Iver for at fremhjelpe den indre Vindskibelighed er hans Bestræbelse for at faae indrettet Krudt- og Olie-Møller. Han overlod i dette Øiemed (1513) Kronens Gaard Rønnebæksholm ved Nestved til en Mand, som forpligtede sig til at anlægge tvende Møller af den nævnte Beskaffenhed⁵.

De Forordninger, som vi have omtalt, vare behagelige nok for Kjøbstædboerne, men ikke saa for Landalmuen. Bonden var vel ogsaa godt tjent med, at han ikke længer af Fogeder og Lensmænd kunde nødes til et tvungent Salg af sine Varer; men der var flere andre Bestemmelser, som vare ham baade til Besvær og Skade. Han skulde herefter hente i Kjøbstaden hver Ting, han behøvede, og bringe derhen, hvad han havde at sælge. Langt beqvemmere var det ham, naar han kunde kjøbe sine Fornødenheder af omreisende Haandværkere og Kræmmere eller fra et Udsalgssted i Landsbyen, og sælge sine Øxne, sit Korn og Smør og andre Varer til Prangere og Landkjøbere, som ofte kunde byde ham en bedre Priis end Kjøbstædmanden. Hertil var imidlertid ikke meget at sige, da det ikke var noget Nyt, som paabødes, men kun en Aarhundreder gammel Ret, som indskjærpedes, og hvorpaa Kjøbstædernes Tilværelse tildeels var grundet.

Særdeles trykkende for Landmauden var Afskaffelsen af Landsbymarkeder og deres Indskrænkelse i Kjøbstæderne til nogle ganske faa. Thi paa Markederne var den sædvanlige Laugs- og Handelstvang ophævet; Haandværkere, Kræmmere og Kjøbmænd, saavel indenlandske som fremmede, strømmede allevegne fra sammen til slige Steder og falholdt alskens Varer uden at være bundne ved de indskrænkende Bestemmelser, som ellers gjaldt. Størst Misnøie vakte det imidlertid hos Bønderne i Sjælland, Laaland, Falster, Møn og Skaane, at de ikke længer maatte seile til de tyske Stæder for paa første Haand at afsætte deres Varer og igjen indkjøbe, hvad de behøvede. Det var en gammel Ret, som Tiden havde givet dem Hævd paa, og som var meget fordeelagtig for dem. Især vare Laaliker og Falstringer, der formedelst deres Nærhed ved Tydskland i større Omfang end de andre kunde benytte sig af denne Handel og nyde dens Fordele, ilde tilfredse. Laalikerne tæng heller ikke stille ved denne Leilighed. De henvendte sig til Kongen og beklagede sig haardt over dette Forbud, idet de bemærkede, at deres Landgilde for største Delen var sat i rede Penge, og naar de ikke maatte seile til Tydskland, kunde de ikke faae Penge til at betale Landgilde og andre Afgifter med til Kronen eller Jorddrotten; thi Kjøbstædmanden vilde sædvanlig ikke give dem Andet end Vare mod Vare; endvidere sagde de, at det tidt hændtes, naar de for Exempel vilde sælge gamle Heste eller gammelt Qvæg, at Kjøbmanden i Landets Stæder slet ikke vilde købe det eller byde nogen antagelig Priis derfor; fremdeles ankede de over, at Kjøbmændene i Laaland ikke vare vederhæftige til at købe alt Korn og andre Varer, som de havde at sælge, og ligesaalidet havde tilstrækkeligt Forraad af de Varer, som Bonden meest behøvede, som Jern, Salt, Humle, Klæde. Kongen

laante Bøndernes Klage et villigt Øre, saa meget mere som han i Forordningen selv havde antydet Muligheden af, at den af egennyttige Kjøbmænd kunde misbruges mod Bønderne, og for et saadant Tilfælde havde tilføiet den Trusel, at han da vilde »aarsages til at give Bønderne Lov til herefter at seile til Tydskland, som de tilforn have gjort«. Imidlertid fastholdt han dog Forbudet, men søgte at ordne Sagen saaledes, at Bønderne ikke skulde have skjællig Grund til Klage. Han kaldte Kjøbmændene paa Laaland for sig paa Nykjøbing Slot og gjorde dem bekjendte med Bøndernes Ankeposter, som han ikke kunde andet end finde grundede. Han tog derpaa den Forpligtelse af Kjøbmændene, at de herefter vilde betale Bønderne med rede Penge, give de gjældende Priser for hvilkesomhelst Varer, der bødes tilsalgs, og altid have tilstrækkeligt Forraad af de Varer, som Bonden behøvede. Herom lod Kongen udgaae et Brev, der blev læst for Almuen paa Laaland. Lignende Forholdsregler ere uden al Tvivl ogsaa truffene paa Falster. Til lige tilkjendegav Kongen, at Forbudet ikke, som man havde forsøgt at gjøre, maatte fortolkes, som om det ogsaa skulde være Bønderne formeent at seile paa Fiskeri og Sildefangst i Øresund og andensteds. Hermed maatte Bønderne lade sig nøie. De vare imidlertid ikke tilfredse, og kunde heller ikke vel være det. At en stærk Misfornøielse over dette Forbud har vedblevet at holde sig, kan man slutte deraf, at i Aaret 1523, da Frederik den Første var bleven Herre over den største Deel af Riget, men befandt sig i stor Forlegenhed formedelst Almuens fjendtlige Stemning og det truende Indfald, som Christiern den Anden forberedte, var der iblandt de mange, for Bondestanden overordentlig gunstige Forordninger, som han i denne Nød lod forfatte i Udkast, ogsaa en, hvorved Bønderne i Sjælland, Laaland, Falster og Møn gjengaves

Frihed til at seile med deres Varer til Tydskland. Men denne Forordning blev rigtignok, da Nøden hurtigere gik over, end man havde ventet, liggende i Udkast tilligemed de andre⁶.

Mærkværdig er den Tilbageholdenhed og Lemfældighed, hvormed Christiern den Anden i sine ovennævnte Forordninger om Kjøbstædhandelen træder op imod Adelen og Bisperne, som dog var dem, der gjorde de største Indgreb i Kjøbstædernes Rettigheder. I den jyske Forordning er Handelsforbudet slet ikke rettet mod Adel og Bisper, men kun mod forskjellige andre Klasser af Geistlige, samt Fogeder og Bønder; og Adelen nævnes overhoved kun, forsaavidt det forbydes den ligesom de øvrige at drive Handel i en Kjøbstædmands Navn og for hans Penge. I Forordningen for Skaane forbydes det kun Kirkens og Adelen ligesom Kronens Fogeder og Lensmænd at tvinge Bønderne til at sælge dem deres Varer; og i den sjællandske Forordning forekommer ikke Andet om Adelen, end at den ikke maatte opkjøbe Øxne for Fremmedes Penge. Hvad endelig angaaer Bestemmelsen om, at en Adelsmand eller Prælat kun maatte have een Gaard fri i Kjøbstaden, da var dette, som alt bemærket, i Overeensstemmelse med den da gjældende Ret. Christiern var i disse sine første Regjeringsaar endnu ikke kommen til nogen afgjørende Beslutning om at bryde med det Bestaaende og indlade sig i aaben Kamp med Rigets tvende mægtigste Stænder, der lænkebandt hans Magt og hæmmede hans Virksomhed, og ved deres Overmaal af Privilegier bleve en uovervindelig Hindring for, at de tvende andre talrige Stænder, der udgjorde Nationens store Fleerhed, for hvis Nød han havde Hjærte og hvis Tarv han havde sat sig til Maal at fremme, kunde hævde sig til Velvære og Velstand og med det Samme give hele Staten Kraft og Styrke. Han tøvede endnu, uvis med

sig selv og ligesom sky for at betræde den farlige og usikre Bane, indtil den stedse stigende Modsætning mellem det, som han vilde, og det, som bestod, af sig selv fremkaldte et Brud, som under hans hæftige og umaadeholdne Charakteers Indskydelser blev større og større. Han havde endnu ikke Mod til ligefrem at krænke den Artikkel, som for første Gang blev optagen i hans Haandfæstning og udsagde, at hverken han eller Nogen paa hans Vegne maatte hindre Prælater, Kirkens Mænd eller Adelen fra frit at handle med udenlandske Kjøbmænd; han raadførte sig endnu med Rigsraadet — det siges udtrykkelig i disse tre Hovedforordninger, at de ere vedtagne efter Overlæg med Rigsraadet — og dette vilde aldrig have givet sit Minde til et grovt Brud paa Privilegierne. Hvad der bestemtes i hine Forordninger om Adelens Handel, var heller ikke i Strid med dens almindelige Ret til at handle med Udlandet, men ramte kun visse Misbrug, som at tvinge Bønderne til Salg eller handle for Fremmedes Penge o. s. v. Han holdt her paa det Bestaaende og kunde under Drøftelsen med Rigsraadet henvise til en Række af Forordninger fra ældre Konger, der alle sigtede til at betrygge Kjøbstædernes retmæssige Handel, og til en Forordning af sin Fader fra 1505, hvor det udtrykkelig var erklæret for utilladeligt for Adelen at drive Handel med Bønderne⁷. Naar han forbød Abbeder, Prierer, Kanniker og Præster at opkjøbe Landets Varer hos Bønderne for at sælge dem igjen, saa stred dette Forbud strængt taget heller ikke mod hiin Artikkel i Haandfæstningen, som kun tillod »Kirkens Mænd« at sælge deres Varer til udenlandske Kjøbmænd og af dem igjen købe hvad de behøvede, men Intet meldte om slig Bondehandel; og Forbudet udstrækkes, som det synes med Forsæt, ikke engang udtrykkelig til Bisperne, der ligesaalidt nævnes som

Adelen. Kunde maaskee Haandfæstningens Ord fortolkes saaledes, at Forbudet dog maatte betragtes som gaaende »Kirkens Mænd« for nær, saa havde i alt Fald Rigsraadet, hvori Bisperne sade, givet sit Samtykke, og Kongen var herved dækket. Men heelt anderledes gik han frem, da han næste Gang, i Aaret 1521, gjorde Kjøbstædhandelen til Gjenstand for Lovgivning. Nu stilles Bisper, Prælater og Adel i Spidsen og Forbudet rettes først og fremmest mod dem, under Bebrejdelser og mange haarde Ord, fordi de havde misagtet tidligere Forbud, og al Handel henlægges, i fuldkommen Strid med Kirkens og Adelsens Privilegier, udelukkende til Kjøbstæderne. Han raadspurgte nu ikke Rigsraadet, brød sig ikke om Haandfæstningen, og kastende Alt overbord, forfulgte han det Maal, han havde sat sig, ubekymret om Modstanden⁸.

III.

Kongen søger at fremkalde en selvstændig Handel med Udlandet. Hans Plan at gjøre Kjøbenhavn til Østersøens Stapelplads. Fuggerne. Lybeks Vrede. De lybske Krøniker. Handelen med Rusland, Genueseren Paolo Centurioni. Oppebørselen af Sundtolden henlægges fra Helsingør til Kjøbenhavn. Ny Toldforordning. Øl- og Viin-Tolden. Møntvæsenet. Forordninger om Sildefiskeriet i Limfjorden. Forordninger sigtende til at frede om Vildtet i Skovene.

At Velstanden i Landets Kjøbstæder ved Kongens Foranstaltninger hævede sig, og at Kjøbmændene af og til vare istand til at udsende nogle Skibe paa længre Farter, var godt nok, men var ikke tilstrækkeligt til det, som Kongen havde i Sigte, at skabe en selvstændig og blomstrende Handel, hvorved Danmark kunde frigjøres fra Hansestædernes Overvælde. For at knække Lybek maatte der et større samlet Tryk til. For at tilveie-

bringe det var det Kongens Plan at samle Danmarks Handelskræfter i Kjøbenhavn, og at understøtte hvad her var af indenlandsk Pengekraft og Handelsindsigt ved at bevæge rige og anseete udenlandske Handelshuse til at nedsætte sig i denne By eller holde Faktorer her og anbringe en Deel af deres Kapitaler i Handelen. Kjøbenhavn, der ved sin Beliggenhed paa den store Handelsvei mellem to Have, havde saa betydelige Fordele fremfor Lybek, der laae ved en Krog af Østersøen, skulde gjøres til en Stapelplads for Østersølandene, et Oplagssted for de mangfoldige Varer, som sydfra eller nordfra indførtes og udførtes gjennem Øresund, et stort Byttested mellem Østen og Vesten, udstyres med alle de Privilegier, som Tiden ansaae for meest egnede til at bringe Handelen til at blomstre, og saaledes efter Kongens Plan blive istand til at fortrænge Lybek og selv indtage Sædet som Østersøens Dronning. I Aaret 1517 udstædte han paa Prent en Indbydelse til Kjøbmændene blandt Europas søfarende og handlende Nationer, Franskmand, Englændere, Skotter, men særlig til Hollændere og Russer, i hvilken han, under Tilsagn af sin kongelige Beskyttelse og med Løfte om store Privilegier, opfordrede dem til at komme til hans Land og nedsætte sig i Kjøbenhavn og med hans Undersaatter deeltage i Handelens Fordele. Lignende Opfordring lod han udgaae til de meest anseete danske Handelsmænd rundt omkring i Landet. Selv lovede han at indskyde nogle hundredetusende Gylden i Handelen.

Blandt de fremmede Kjøbmænd, som han særlig indbød, vare Fuggerne, dette berømte Handelshuus, der havde Forbindelser over hele Europa og Faktorer og Pengebanke næsten paa enhver betydelig Handelsplads paa denne og hiin Side Alperne. Disse Skridt af Kongen gjorde stor Opsigt i Hansestæderne og fremkaldte baade Ængstelse og Forbittrelse. Lybek især tilgav ham aldrig

denne Plan. Mange Aar efter, da han var fordreven fra Land og Rige, gjorde de ham i de Stridsskrifter, de udgave, det til en Forbrydelse, at han havde søgt at drage Østersøhandelen til Kjøbenhavn: det havde han kun gjort af Had til dem og til deres Fordærvelse. Særlig bebreidede de ham, at han havde indbudt Fuggerne til Kjøbenhavn, hvilket Handelshuus de allerede betragtede med stor Skinsyge, fordi det var en Hovedstøtte for Sydtydsklands og Nederlandenes selvstændige Handel, og desuden paa flere Maader var traadt dem i Veien. »Fuggerne«, sagde de, »det er Folk, som ved deres Monopoler kunne ødelægge Lande og Riger, idet de berige sig selv og gjøre de Andre fattige« — en Beskyldning, som let lod sig vende om mod Lybekkerne selv. De iagttog nøie Fuggernes Forhold til Kongen, og en af deres Krøniker fandt det værd at antegne, at Fuggerne til Paa-skjønnelse af den Velvillie, Kongen viste dem, forærede ham et prægtigt Sølvservice, hvis Kostbarhed svarede til Husets Rigdom og til den Fyrstes Høihed og Magt, som det var bestemt for. En anden lybsk Krønikeskriver, den bekjendte Reimer Kock, indleder sin Beretning om Christiern den Andens Plan at gjøre Kjøbenhavn til Stapelstad for Østersøen med de Ord: »Kong Christiern havde onde Raadgivere, og hørte gjerne slette Raad«. Siden fortæller han med kjendelig Fornøielse en Historie, der skal vise, at det var spildt Umage, naar Kongen stræbte at knytte Handelssamqvem med Rusland. Storfyrsten sendte, fortæller han, et Speiderskib til Kjøbenhavn, for at faae at vide, hvorledes det egentlig havde sig med den nye Stapelplads. Men Russerne traf paa Rheden og i Havnen ikke andet end nogle hundrede Skuder ladede med Korn og Smør og Flesk og Talg og Huder, og vendte derfor om igjen og meldte deres Herre, at det ikke nyttede at tænke paa at faae Varer fra

Kjøbenhavn; thi der var ikke Andet, end hvad man havde ligesaa godt eller bedre i Rusland selv. Blandt de meget faa Dokumenter, Tiden har levnet os til Oplysning om Kongens Plan til at gjøre Kjøbenhavn til Stapelplads for Østersøen, har imidlertid Tilfældet netop holdt sin Haand over eet, som viser, at Handelsforbindelsen med Rusland dog ikke havde saa liden Udsigt for sig. Der findes nemlig fra en genuesisk Borger Paolo Centurioni, Raphaels Søn, der længe havde opholdt sig i Rusland og erhvervet sig Tilladelse til der at stifte et Handelsselskab, en Begjæring om at maatte drive Handel med Danmark og for sig og dem, han optog i sit Selskab, erholde visse Benaadninger. Han siger, at han først havde tænkt paa at slutte Kontrakt med Lybek; men da han i Moskov erfarede, at der var stort Venskab mellem Kongen af Danmark og Storfyrsten af Moskov, besluttede han at give Danmark Fortrinet. Ved Siden heraf ligger en Bevilling fra Kongen, hvorved han tilstaaer Paolo Centurioni, hans Arvinger og Agenter Ret til at drive Handel i Kjøbenhavn og andre Handelssteder i Kongens Riger med selv samme Friheder og Privilegier, som Kjøbenhavns Borgere vare i Besiddelse af.

Iøvrigt gik det til Glæde og Trøst for Lybekkerne noget i Langdrag med Indretningen af Kjøbenhavns Stapel. Det laae deels i Sagens Natur, da et saa stort Værk for at modnes behøvede flere Aar, deels holdt Fuggerne og andre rige fremmede Kjøbmænd sig noget tilbage, og vilde først see, hvad det blev til, inden de vovede deres Penge, og i Landet selv var ikke tilstrækkelige Kapitaler, men fornemmelig voldte den snart efter udbrudte Krig med Sverrig, der i saa mange Henseender virkede fordærveligt, en betydelig Standsning i Alt. Men da Kongen i Aaret 1520 havde faaet Stokholm i sin Magt

og meente at være Sverrigs Herre, optog han igjen med Iver sin Plan, og stræbte, som siden skal berettes, at bygge den paa en endnu bredere Grundvold⁹.

I Forbindelse med Kongens Bestræbelser for at hæve Kjøbenhavns Handel staaer den samtidige Henlæggelse til denne By af Oppebørselen af Øresundstolden, som hidtil havde fundet Sted i Helsingør. Men ved denne Forandring tog han tillige Hensyn til de Søfarendes almindelige Tarv, thi Helsingør havde ingen Vinterhavn og Rheden var tillige især ved sydøstlige Vinde meget usikker, saa at aarlig mange Skibe lede Søskade eller aldeles forliste; ved Kjøbenhavn fandt de derimod en fortræffelig Rhed, tryk for alle Vinde, og i Havnen tillige i langt andet Maal, end Helsingør kunde yde, alle de Bequemligheder og Fordele, en Skibsfører eller Kjøbmand kunde ønske. Alligevel fandt dog ikke denne Henlæggelse af Toldstedet til Kjøbenhavn, lige saalidet som hvilket som helst andet, Kongen foretog paa Handelens Vegne, Naade for Lybekkernes Øine, allerhelst da til samme Tid Overbestyrelsen af hele Toldvæsenet overdroges til Sigbrit, der som Hollænderinde kun lidet yndede Lybekkerne og efter deres Sigende undertiden fortrædigede dem ved unødigt Ophold. I deres Stridsskrifter mod Christiern den Anden er denne Forandring af Toldstedet, som de paastode blot var skeet for Kjøbenhavns og Sigbrits Skyld, en af deres Ankeposter. Frederik den Første, der indtil Christiern den Anden blev en fangen Mand og saaledes uskadelig, ikke let nægtede sine Venner Lybekkerne Noget, gjorde det om igjen og henlagde atter Toldstedet til Helsingør¹⁰.

Der er, som allerede antydet i Anledning af den jyske Øxenhandel, intet Spørgsmaal om, at Toldhensynet ved de Bestemmelser, Kongen gjorde om Kjøbstædhandelen, har spillet en ikke uvæsentlig Rolle. Idet han

værnede om Kjøbstædernes Eneret til Handel og Udførsel, betryggede han tillige Kronen mod Besvigelse af Tolden og lettede Tilsynet med Oppebørselen. Naar der nemlig førtes Handel paa Landet og Varer udførtes rundt omkring paa Kysten, var det næsten umuligt at forebygge Toldsvig og Udskibning gjennem Smughavne. Det var et Hensyn, som ogsaa længe forud havde gjort sig gjældende under de tidligere Regjeringers Bestræbelser for at knytte Handelen til Kjøbstæderne¹¹. Hvor megen Indflydelse Hensynet til at sikre sig Tolden har havt paa Kongens Bestemmelser, kan man see af en Forordning for Vendsyssel af 1516. Han forbyder heri at udføre Øxne fra Vendsyssel over andre Færgesteder end Aalborgsund og Aggersund, ved hvilke der skulde svares en Told af 8 Skilling af hvert Hoved. Rigtignok begrundes dette Forbud derved, at der i den sidste Tid var udført saa mange Øxne fra Thy og Vendsyssel, at der var Fare for, at der om faa Aar ikke vilde være et tilstrækkeligt Antal Plougstude, hvilket vilde blive til stor Skade for Kronen og Andre, som her havde Gods og Eienomme. Men da det ikke kunde gjøre synderlig Forandring i Udførselen, om der udførtes ad nogle flere eller færre Veie, er det klart, at Forordningens Hensigt er at lette Toldopsynet og gjøre det skarpere¹².

Ved samme Tid som han ordnede Kjøbstædshandelen, udgav han ogsaa en ny Toldforordning med forandrede og forhøiede Toldsatser. Som Exempler paa denne Tarifs Bestemmelser kan anføres: Tolden paa en Læst Sild eller Aal eller Smør var 4 Mark, en Læst Kjød 3 Mark, et Skippund Flesk 3 Skilling, en Tønde saltet Fisk 3 Skilling, en Tønde Korn 1 Skilling, en Hest af 15 Marks Værdi eller ringere 8 Skilling, en større og bedre Hest, »som man dog har Lov at udføre«, en Mark, en Oxe i Skaane, Sjælland og tilhørende Øer en Gylden, men i

Jylland kun 8 Skilling. Til nogen Forstaaelse af disse Satsers kan den Oplysning tjene, at en Tønde Rug i denne Tid almindelig havde en Værdi af en halv Mark eller 8 Skilling¹³. Ligeledes udkom der en Forordning om forhøiet Accise af Viin og fremmed Øl, som indførtes, og dansk Øl, som bryggedes i Kjøbstæderne til Udsalg eller Udførsel, hvilken Forhøielse af Accisen Borgerne siges at have samtykt af Hensyn til de Benaadninger, Kongen havde forundt Kjøbstæderne. Der opregnes her en uendelig Mængde forskellige Sorter baade af Øl og Viin, hvoraf man maa slutte, at Smagen her tillands i denne Retning har været temmelig udviklet. Der er den Egenhed ved dette Paalæg, at Trediedelen, eller ved visse Drikkevarer endog Halvdelen af Indtægten tilfaldt Byen selv. Hvad Borgerne bryggede til deres eget Huses Behov eller til deres Skibsfolk svaredes ingen Afgift af. Men Oppebørselen af Accisen var forbunden med meget besværende og strænge Former, der gjorde den meget ukjær, hvorfor ogsaa Kongens Fjender senere søgte at benytte den som et Middel til at lægge ham for Had hos Almuen¹⁴.

Til Handelens Fremme var et fast og velordnet Møntvæsen af Vigtighed. Han lod strax i Begyndelsen af sin Regjering slaae god Mønt paa Mønten i Malmø, og under sit Ophold i Norge om Sommeren 1514 gav han den for Rigernes Handel og Samfærdsel vigtige Bestemmelse, at Mønten i Danmark og Norge skulde være eens. Det følgende Aar fastsatte han i en Forordning nærmere Møntens Lødighed og Forholdet mellem de forskellige Møntsorter. Tillige gav han samme Aar (1515) en ny Skraa for Guldsmedelauget med Bestemmelser om Forarbeidelsen af Sølv og Guld, hvilket paa Grund af den Mængde ædle Metaller, som den i dette Punkt overdaadige Tid forbrugte til Prydelser og allehaande Red-

skaber, ikke kunde blive uden Indflydelse paa Møntvæsenet. Alt Sølvtoi, som var forarbeidet under Hammeren, skulde holde femten, og støbt Sølvtoi halvfemtende Lod fint Sølv paa lødige Mark; ethvert Stykke Sølvtoi skulde stemples med den Byes Tegn, hvori det var forfærdiget, og tillige med Guldsmedens Mærke. Alt ældre forarbeidet Sølv skulde i Handel og Vandel gaae for den Værdi, som det kunde have efter den nye Bestemmelse, og ligesaa det Sølvtoi, som fremmede Kjøbmænd indførte, prøves og vurderes efter sin Holdighed i fint Sølv. Kræmmere maatte ikke bringe forarbeidet Sølv tilfals paa Markeder, men kun »de rette Juvelerer, som pleie at fare med Sølv og Guld«. Ogsaa mod Anbringelse af uægte Ædelstene i Guldsmykker gives Bestemmelser¹⁵. — For at vinde bestemt Rede paa de kongelige Finantsers Tilstand, indkaldte han samme Aar Alle, som meente at have gamle Gjældsfordringer til Kronen eller gamle Pantebreve, til inden en vis Frist at indkomme med deres Breve og Beviisligheder, da alle slige Krav, som ikke i rette Tid bleve gjorte gjældende, vilde blive erklærede døde og ugyldige¹⁶.

En Velstandskilde for Danmarks Indbyggere vare de Fjorde, Sunde og Strømme, som overalt bugtede sig om Landet eller skjare sig ind i det og med deres Velsignelse af alle Slags Fisk gave den stræbsomme Kystboer en rig Løn for sin Møie. Christiern den Andens Opmærksomhed var ogsaa henvendt paa denne vigtige Næringsvei. Hovedfiskeriet var i Øresund paa Strøget mellem Dragør, Stevns, Skanør og Falsterbod. Men der var et andet Fiskeri, som i Vigtighed ikke stod synderlig tilbage for hiint, Sildefiskeriet i Limfjorden. Om dette udgav Kongen 1515 en Forordning, sigtende til at forebygge, at ikke Silden ved en uforstandig Benyttelse af Fiskeriet og Brug af Redskaber, som til Ingens Nytte ødelagde Yngelen,

efterhaanden skulde aftage og tilsidst maaskee aldeles forsvinde. Han befalede, at Ingen i Aggersund, Sebbersund, ved Hals eller Egense og deromkring maatte bruge Silderuser, Bundgarn, Lænkegarn, Radgarn, Pulsvaad eller Krogenæt, eller nogensteds i Limfjorden slaae med Pulsvaad; heller ikke maatte Nogen i deres Sildevaad eller andre Fiskegarn bruge saa smaae Masker, at de dermed fangede unge Sild, der ei duede til at saltes og sælges som Kjøbmandsvare. Slige forbudte Redskaber fik Enhver Lov til, hvor han kunde, at fratage den, som brugte dem. Dersom nogen af Kronens Lensmænd fordristede sig til at give Nogen Tilladelse til at fiske med saadanne Redskaber, havde han derved forbrudt sit Len, og skulde endda staae Kongen til Ansvar for Overtrædelse af Lovene¹⁷. I denne Anordning viste Kongen sig atter nærmest som den, der hævdede og overholdt Foranstaltninger, der i ældre Tider hensigtsmæssigen vare trufne; thi hans Fader havde allerede 1503, foranlediget ved Almuens Klager, udstædt et lignende Forbud, og selv dette var en Fornyelse af endnu ældre¹⁸. Derimod var egen for Christiern den Anden den Omsorg, han drog for, at ikke Limfjordssilden ved Skjødesløshed og Vanrøgt eller Uredelighed fra Sælgernes Side skulde tabe sit gode Navn i Udlandet som Handelsvare. Han befalede nemlig (April 1516) »paa det at den Handel, som danske Mænd hidtil have havt paa Riga, Reval, Danzig og Rusland, ikke skal ophøre og enfoldige Folk ikke bedrages med slette Varer«, at der paa Fiskerleierne skulde ansættes offentlige Vragere, som skulde undersøge den saltede Sild og indbrænde et Mærke paa de Tønder, som indeholdt gode Kjøbmandsvarer; de skulde ligeledes paasee, at Tønderne havde det rette Maal, og dette skulde over hele Riget være ens. Kun de Varer, der vare saaledes mærkede, maatte forsendes til Udlandet;

hvad der ikke agtedes for god Kjøbmandsvare, fik et eget Mærke. Naar Nogen kun saltede til egen Brug, faldt Vragen og Mærken naturligviis bort. Et Par Maaneder forud havde Kongen udgivet en Forordning, hvorved Salterierne ved Limfjorden indskrænkedes til to Steder, Aalborg og Lysterøre, saaledes at der ikke længer maatte saltes ved Nibe, Sebbersund, Giøl, Klitgaard eller andensteds i Limfjorden. Denne mærkelige Indskrænkning siges at være fremkaldt ved Klager fra Rigets Kjøbmænd, at den ene laae den anden til Skade med at købe og salte og derover stor Tvedragt opkom mellem dem. Men den sande Grund var uden Tvivl, at det paa denne Maade blev lettere at gennemføre den nysnævnte Foranstaltning med Tøndernes Mærkning, ligesom ogsaa at sikkre sig Toldens rigtige Ydelse. Der var i alt Fald ingen Anledning til at vente, at Tvedragten mellem Kjøbmændene vilde blive mindre, eller at de vilde ligge hverandre mindre i Veien, naar de samledes paa to Steder, end naar de spredtes paa flere¹⁹.

Skjøndt Jagten ikke havde samme Betydning som Fiskeriet, var den dog i hiin Tid formedelst Mængden af det Vildt, der fandtes i Skovene, af betydelig større Vigtighed end i vore Dage, da den nærmest tjener til Fornielse. Vildtet gav et betydeligt Tilskud til Fødemidlerne; Kjødet saltedes til Vinterbrug, og bevaredes i stort Forraad paa Herregaarde, kongelige Slotte og Fæstninger. Christiern den Anden værnede med ikke ringe Iver om Kronens og Jorddrotternes Jagtret, og udgav herom flere Forordninger. Allerede i længere Tid havde det under Straf været Bønder og Almue formeent at jage Storvildt, Hjorte og Raadyr²⁰; Christiern den Anden indskjærpede og udvidede disse Forbud især for Nørrejyllands Vedkommende, fra hvilket Landskab der idelig indløb Klager over Vildtets tiltagende Ødelæggelse og For-

mindskelse. I en Forordning af 1513 siger han, at han er kommen til Kundskab om, at Adelvildt (Storvildt) og andet Vildt i Nørrejylland til stor Skade for Kronen og Adelen stærkt ødelægges ved »Stragejagt og Halmjagt«, og han forbyder derfor at bruge det Slags Jagt, eller at optage Hjortekalve og Hindkalve. I en anden Forordning af 1515 forbyder han, ifølge Indberetning fra Fogeder og Lensmænd i Nørrejylland og Fyn og under Paaberaabelse af Kronens, Kirkens og Adelens Ret, Præster og Bønder og andre ufrie Mænd at holde Mynder, Støvere og andre Hunde til Jagt, eller skyde Dyr eller sætte Snarer for dem. Hvo der overtraadte dette Forbud faldt for hver Gang i en Bøde af 5 Mark; og dersom nogen Foged eller Lensmand gav Tilladelse til slig Jagt, havde han forbrudt 20 Mark til Kronen. Samme Aar paabød han iøvrigt en almindelig Jagthvile over hele Riget, saa at Ingen, under 40 Marks Straf, i Løbet af et heelt Aar maatte skyde eller jage Hjorte, Hinde eller andre Dyr²¹.

Kongens egen Jagtlyst har uden Tvivl ikke været uden Indflydelse paa hans Jagtforordninger. At han var nøieregnende i dette Punkt, var vel bekjendt over hele Riget. En jydsk Adelsmand, der var angivet for at have gjort sig skyldig i Indgreb i Kongens Jagt, fralægger sig dette, idet han forsikkrer, at han før aldrig vil jage, end være Kongen imod i dette Stykke²². Ogsaa Kongens egne Yttringer vise, at han ikke taalte, man gik ham for nær i hans Jagt. Saaledes skriver han engang heel fyndigt til Esge Bilde, Lensmand paa Hagenskov i Fyn: »Viid, at vi have forfaret, at Bispens Official i Assens stripper om med sine Hunde paa alle Marker der omkring og tager alle de Harer, som der findes; thi bede vi Dig og ville, at Du tilkjendegiver ham, at han skal lade sligt Stripperi fare; og vil han ikke siden lade det være, skal Du tage Hundene fra hans Dreng, og give

ham Hug, hvor Du kan træffe ham. Lad det ingenlunde. Befalendes Dig Gud«²³. Men skjøndt Christiern den Anden indskrænkede Jagtfriheden, og skjøndt han var en stor Jagtelsker, var han dog, som hans Forordninger vise, langt fra at værne om Jagten med de barbariske og umenneskelige Straffebestemmelser, som allerede under hans Efterfølger Frederik den Første toge deres Begyndelse, og strax efter under dennes Søn Christian den Tredie fik en skrækkelig Fuldendelse. Hiin fastsatte, at Drabet af en Krybskytte ikke skulde medføre noget Ansvar for Loven, enten han blev dræbt af en kongelig Betjent eller Andre; og denne gjorde det til Lov 1537, Aaret efter at Grevefeiden var endt, at Enhver, som kunde overkomme en Krybskytte, skulde have fri Magt til, enten at stinge begge hans Øine ud eller hænge ham i det første det bedste Træ. Den næste Konge befalede tillige, at i Skovegne maatte ingen Bonde holde meer end een Hund i sin Gaard, og af samme Hund skulde det ene Fremmerbeen være afhugget ovenfor Knæet²⁴.

IV.

Kongens Omsorg for Norges Næringsveie. Bjergværksdriften. Erik Valkendorf. Svenske og tyske Bergmænd. Bisp Hans Mule. Kongens Bestræbelser for Gjenoptagelsen af Farten til Grønland. Erik Valkendorf. Søren Norby. — Indkaldelse af Hollændere og deres Bosættelse paa Amager. Deres senere Vilkaar.

En af Norges naturlige Velstandskilder, Bjergværksdriften, der siden blev en Hovednæringsvei, som gav mangfoldige af dets Indbyggere Brød og Erhverv, laae paa Christiern den Andens Tid saa godt som ubenyttet. Det er en paafaldende Omstændighed, at Norge, sammenlignet med Nabolandet Sverrig, hvor Bjergværker

kunne paavises i det 13de Aarhundrede, om ikke før, saa seent har vidst at fremdrage de store Rigdomme, dets Bjerge skjulte i deres Skjød. Det er vel udenfor Tvivl, at i det Mindste Jerntilvirkning meget tidlig, og ligesaa tidlig som i Sverrig, har fundet Sted i Norge: Sagaerne bære Vidnesbyrd derom fra ældgammel Tid, og Jerntiende ydet til Kirken omtales i Love og Dokumenter 1263 og 1277 og muligen tidligere²⁵. Men det var kun det saakaldte Myre-Jern, som optoges af Kjær og Moser og med Lethed lod sig forarbeide; derimod egentlig Bjergværksdrift tilhører en langt senere Tid. I Begyndelsen af det femtende Aarhundrede forekommer en Antydning, der viser, at Tanken om Anlæg af Bjergværker den Tid dog ikke var ganske fremmed i Norge. Den findes i en Instrux, som Dronning Margrete medgav sin Fostersøn Erik af Pommern i Aaret 1404, da han skulde reise op til Norge. Ligesom Margrete heri om andre Ting omstændelig og nøiagtig i det Enkelte foreskriver Kong Erik, som da var over 20 Aar, hvad han skal gjøre, lade og sige, naar han kommer til Norge, giver hun ham ogsaa om Malm, som muligen kunde findes, følgende Advarsel og Paamindelse: »Dersom Nogen kommer til ham med noget Malm, og beder ham om Tilladelse til at bygge det (anlægge et Værk til dets Fremdrift), da maa han ikke love dem det eller give dem Brev derpaa; thi om saa skete, da droge de det Alt fra Kronen og under sig selv«²⁶. Det lader til, at Margrete, til hvis Enkegods i Sverrig ogsaa Bjergværker hørte, har været betænkt paa at sætte Bjergværksdrift i Gang i Norge for Kronens Regning ligesom i Sverrig. Der blev imidlertid Intet heraf i hendes Tid, og heller ikke længe efter. I det Mindste findes i Kilderne intet Spor hertil. Først sidst i det femtende Aarhundrede, i Aaret 1490, finde vi en tilfældig Oplysning om, at et Kobberværk er i Drift

i Norge, nemlig Sandsvær ved Lougen, i samme Egn, hvor mange Aar senere Kongsberg Sølvværk blev anlagt. Og hvad vi vide om det, er kun, at det var til og det nævnte Aar blev givet i Forlening til den bekjendte Henrik Krummedige og den norske Kantsler Jon Poulsen²⁷.

Christiern den Anden, der ved sit lange Ophold i Norge var bleven fortrolig med dets Natur og opmærksom paa dets forsømte Hjælpekilder, og der, som vi have seet, under sin Styrelse af dette Rige ved flere Foranstaltninger havde søgt at fremhjelpe dets Handel og Næringsveie, har ogsaa den Fortjeneste at have givet et Stød til Bearbejdelsen af Norges Bjergværker, der var saa kraftigt, at dets Virkning ikke siden tabte sig. Det afbrødes ikke ganske under hans nærmeste Efterfølger Frederik den Første, og under den anden, Christian den Tredie, grundlagdes et fast Bjergværkssvæsen i Norge, der har fortsat sig til vore Dage. Den Mand, som Christiern herved betjente sig af, var den for Alt, hvad der kunde tjene til Norges Tarv, saa nidkjære throndhjemsk Ærkebisp Erik Valkendorf, der den Gang endnu ikke havde tabt Kongens Gunst og Tillid. Uden Tvivl er Sagen bleven drøftet mellem begge under Ærkebispens langvarige Ophold i Kjøbenhavn Sommeren 1515, efterat han havde hentet Dronning Elisabet fra Nederlandene. Det følgende Aar skriver han til Kongen, at han efter Løfte havde gjort sin Flid med at lade søge efter Malmberg i Norge og i den Anledning en Tidlang havt hos sig tvende svenske Bergmænd, der nylig havde været saa heldige at finde et Kobberberg otte store Mile fra Throndhjem. De vare villige til, naar Kongen i tre Aar vilde tilstaae dem visse Friheder, at paatage sig Værkets Drift; han havde lovet at forstrække dem med et Par hundrede Mark lybsk, og skjøndt han løb Fare for at miste disse Penge, om Forsøget slog feil, vilde han dog holde sit Løfte, »paa

det at Eders Naade og Riget kan have Ære og Gavn deraf, om det lykkes». Saasnart Kongens Bevilling til Bergmændene ankom, skulde Værket sættes i Gang, og de vilde i dette Øiemed først drage til Sverrig for at hente flere bergkyndige Landsmænd. De havde ogsaa lovet at gjøre sig Flid med at opdage flere Malmberge i denne Egn af Norge. Om dette nordenfjeldske Bjergværks videre Skjæbne erfare vi siden ikke mere, maaskee ikke fordi Sagen er gaaet i Staae, men snarere fordi de Papirer, som skulde give os Oplysning, ere tabte. Vi finde nemlig Kongen ogsaa senere sysselsat med Bestræbelser for at skaffe Norge Bjergværker. I Aaret 1519 sendte han nogle tyske Bergmestere, som han havde ladet komme fra Freiberg i Saxen, op til det søndenfjeldske Norge for at undersøge, om Bjergene indeholdt Malm. Tilsynet med disse Bergmestres Arbeide førte efter Kongens Befaling Hans Mule, udvalgt Bisp i Oslo og tillige Hovedsmand paa Agershuus, en Mand, der havde nok saa megen Forstand paa verdslige som paa geistlige Sysler. Han var Kongen meget hengiven ligesom Erik Valkendorf, hvis Fjende og Avindsmand han iøvrigt var. Han melder Kongen i Aaret 1519, at Bergmændene havde beseet og prøvet mange Bjerge, og at ifølge deres Ord det vilde være Kongen og Riget nyttigt, om Sagen blev fortsat. Formanden for disse Folk, hvem Hans Mule giver det Vidnesbyrd, at han er en erfaren Mand og Mester i sin Kunst, havde yttret, at umilde Fogeder havde været Aarsag i, at Bjergværker ikke havde kunnet trives i Norge, hvilket, tilføier Hans Mule, er sandt nok. Hans Mule lover Kongen med al Iver og Troskab at udføre alt, hvad Kongen maatte finde tjenligt til denne vigtige Sags Fremme. Hvad Udgang Sagen endelig fik, savne vi Oplysning om. At Kongen imidlertid vedblev at skjænke denne Gjenstand sin Opmærksomhed,

sees deraf, at han paa sin Reise i Nederlandene 1521 lod indkjøbe Bøger, der handlede om Bjergværksvæsenet, og satte sig i Forbindelse med tvende bergkyndige Mænd, som mod en derfor tilstaaet Betaling paatog sig at gaae ham tilhaande med Oplysninger. — Det fortjener endnu at bemærkes, at Christiern den Anden ogsaa indkaldte tyske Bergfolk til Bearbejdelse af de Jerngruber, som dreves ved Kullen og andensteds i Skaane²⁸.

En anden Sag af særlig Interesse for Norge, som Christiern den Anden ogsaa søgte at sætte i Værk, var Gjenopdagelsen af Norges gamle Skatteland Grønland eller maaskee rettere udtrykt, Fornylsen af Seiladsen til dette Land, der snart i hundrede Aar havde været afbrudt, saa man knap kjendte Veien derhen. Allerede i den anden Halvdeel af det fjortende Aarhundrede var Forbindelsen mellem begge Lande, deels som en Følge af den Svækkelsestilstand, hvori Norge efter den sorte Død befandt sig, og deels fordi Kolonien af Grunde, som ikke nærmere kjendes, selv synes at have været i stærk Tilbagegang, saaledes løsnat, at den grønlandske Bispestol i Garde i 19 Aar stod ledig (1350—68). Og da den derefter beskikkede Bisp Alf var død 1378, hengik 6 Aar, inden hans Død blev bekjendt i Norge. Ved samme Tid, 1379, skete det første bekjendte større Anfald af Eskimoerne eller de saakaldte Skrælinger. De gjentoges i den følgende Tid oftere og førte tilsidst til den norsk-islandske Befolknings Udryddelse. Ogsaa med Besættelsen af Bispestolen gik det i den følgende Tid meget uordentlig til; der nævnes engang paa samme Tid tvende Bisper i Grønland, og om flere Bisper, som forekomme, kan man skjønne, at de blot have havt Tittel af Bisper i Grønland, uden nogensinde at befatte sig med Bestyrelsen eller komme til Landet. Ved Aar 1418 skete et frygteligt Overfald af Eskimoerne med Mord og

Brand, og fra den Tid af, om ikke snarere før, maa enhver regelmæssig Fart mellem Grønland og Norge antages at være ophørt. Efter hiint Overfald skulle dog 9 Sogne være blevne i Behold; men adskilte fra den øvrige Christenhed, hensygnede og forvildedes Nybyggerne, og udryddedes omsider aldeles ved Eskimoernes gjentagne Anfald. Pave Nikolaus den Femte forsøgte endnu i Aaret 1448 forgjæves ved en Skrivelse til Bisperne i Skalholt og Holum at hjælpe de forladte Christne, som kunde være tilbage i Grønland²⁹.

Det var atter den virksomme og forstandige Erik Valkendorf, Kongen i denne Sag betjente sig af. Tanken er maaskee endog snarest udgaaet fra denne, og Hovedfortjenesten tilkommer i saa Fald ham. Men den tiltalte dog Kongen saa meget og passede saa godt ind i hans Bestræbelser for at hæve Rigernes Handel og Driftighed, hvortil Seiladsen paa Grønland, om hvis naturlige Rigdomme man havde overmaade store Forestillinger, kunde blive et vigtigt Middel, at han, selv efterat Erik Valkendorf var skudt tilside, fastholdt den og arbejdede for dens Udførelse. En Indledning til Sagen var, at Kongen udbad sig Pavens Velsignelse og Beskyttelse for et Foretagende, der ogsaa væsentlig havde den christne Kirkes Tarv for Øie. Blandt de forskjellige Hverv, som Kongens Sendebud Provst Hans Hansen havde at udføre i Rom, var ogsaa dette et. Pave Leo den Tiende, hvem Kardinal Markus af Senigaglia, der særlig varetog Kong Christiernes Sager ved Romerhoffet, forebragte Kongens Ønske, indrømmede uden Vanskelighed en saa from og billig Begjæring, idet han forundte dem, »der vilde seile til Øerne hiinsides Ishavet«, fuldstændig Aflad og Syndsforladelse. Ogsaa blev, enten nu eller maaskee først noget senere, efter lang Afbrydelse igjen beskikket en Bisp for Grønland. Det var Vincentius Kampe, Nederlænder af

Fødsel, tidligere Franciskanermunk og meget yndet af Enkedronning Christine³⁰. Ved at sætte Sagen i Værk gik Erik Valkendorf frem med forstandigt Overlæg. Han lod gamle og erfarne Mænd udsperge om alt, hvad de vidste baade om Landets Betskaffenhed og om Seiladsen dertil; og ligeledes lod han samle og undersøge gamle haandskrevne Bøger og deraf udtegne, hvad der fandtes til Oplysning om Grønland og tidligere Reiser didhen. Paa den Maade kom han i Besiddelse af en Mængde Oplysninger, der vare tjenlige til hans Forehavende. Navnlig fik han en heel Mængde Kursforskrifter til Veiledning for dem, der skulde forsøge Farten til et Land, der paa en Maade skulde opdages paany. Om Landets Frembringelser hed det, at der var Overflødighed af Sobel, Maar og Hermelin, ogsaa simplere Peltsværk af Losse, Ræve, Ulve; der var Rosmertand og Rigdom af Hvalspæk, alle Slags Fisk, navnlig Lax; der fandtes hvide Falke, kostbare Mineralier, Sølv- og Guldmalme. Til Veiledning for de Seilende opsatte Erik Valkendorf en Instrux, hvori han paa Grund af den Fjendtlighed, man maaskee kunde møde fra Befolkningens Side, anbefaler dem den største Forsigtighed, naar de kom til Landet. Skibsstyreren maatte fremfor Alt sørge for, at ikke flere Folk gik i Land, end der blev en tilstrækkelig Besætning tilbage, som kunde regjere Skibet, og hvis Modtagelsen blev fjendtlig, føre det tilbage til Norge for at hente Forstærkning. De Klerke, som Ærkebispens vilde sende med, skulde søge at komme i Forbindelse med Indbyggerne, og tilbyde sig som Geistlige, om Folkets Stemning gjorde det raadeligt, men ellers see at blive antagne som Tjenestekarle, og siden søge efter Omstændighedernes Medfør at virke paa bedste Maade. Fandt de Landet ubebygget, skulde de paa brugelig Maade tage det i Besiddelse ved at optænde Baal og gjøre store

Varder, opreise Kors og indhugge Korsets Mærke paa Træer og Stene. Paa Tilbagereisen maatte Skibsfolket vel mærke sig Kaasen og Veien til Grønland³¹. Saaledes syntes Alt paa bedste Maade forberedet; men ulykkeligviis gik Reisen dog overstyr. Som Grund hertil angives, at Christiern den Anden ikke vilde indrømme Ærkebispens Fordring, at beholde Landet qvit og frit for al Afgift i 10 Aar. Denne Efterretning er ikke vel hjemlet³², og det er heller ikke meget rimeligt, at Ærkebispens ikke skulde kunne være bleven enig med Kongen om Vilkaarene, naar der ellers Intet havde været i Veien. Grunden er ellers snarere at søge deri, at Kongen, mere og mere paavirket af Sigbrit, der nærrede et glødende Had til Ærkebispens for det Brev, han skrev fra Nederlandene om Dyveke, tilsidst aldeles unddrog ham den Velvillie og Tillid, han tidligere i fuldt Maal havde skjænket ham. Krigen med Sverrig, der bragte Standsning i saa meget Andet, kan muligen ogsaa have grebet forstyrrende ind i dette Foretagende. Det var imidlertid langt fra, at Christiern den Anden glemte Grønland. Foruden de mulige Handelsfordele, gjaldt det om at gjenvinde for Kronen en gammel halvveis tabt Besiddelse, og at hævde Kronens Ære og sin egen Ret, var Noget, som Christiern ikke let glemte. Ikke mange Uger, efterat han havde underkastet sig Sverrig, tog han denne Sag paany for og besluttede til sine Hensigters Udførelse at benytte den kjækkeste og søkyndigste Mand, han havde i sin Tjeneste, Søren Norby. Han tilskrev ham fra Nykjøbing i Sødermanland den 10 December 1520, at han skulde gjøre sine Skibe rede for til næste Foraar at gaae op til Grønland. Søren Norby svarede, at der vilde blive et lille Ophold, da han skulde have en ny Mast i sin store Kraveel; men naar dette er skeet og de andre Skibe satte istand, »da er jeg«, skriver han, »rede at

løbe til Grønland eller andensteds, hvor Eders Naade vil have mig i Verden³³. Muligen havde Christiern den Anden, som vi senere skulle søge at oplyse, med at sende en heel Eskadre til disse Egne under Anførsel af sin første Admiral og bedste Sømand noget Mere i Sigte end blot Grønland. Men Søren Norby kom ikke til at gjøre dette Tog. Allerede om Foraaret 1521 udbrøde hæftige Uroligheder i Østergötland og Smaaland, i hvilke Landskaber Søren Norby førte Befalingen som Hovedsmand paa Kalmar Slot. Kongen havde under disse Omstændigheder Betænkelighed ved at bortsende til fjærne Egne en Mand, hvis Tjenester vare saa nyttige, ja uundværlige, i Hjemmet selv. Det var uheldigt for Søren Norby og for Sagen. Thi af hans Uforfærdethed, Udholdenhed og Fortrolighed med de nordlige Farvande (han havde en Tidlang været Befalingsmand paa Island), turde man vel have ventet, at han vilde have overvundet Vanskelighederne og igjen aabnet Veien til Grønland, knyttet sit Navn til dette mærkelige Land og muligen til flere Egne af den nye Verden. Mange Aar efter, under sit russiske Fangenskab, tænkte Søren Norby endnu paa Grønland.

Der er et andet Foretagende af Christiern den Anden, som i sig selv var af mindre Betydenhed, men som de følgende Slægter, da de daglig havde et levende Minde derom for deres Øine, skjænkede større Opmærksomhed og bedre bevarede i Erindringen end mange andre mere betydningsfulde Gjæringer og Bestræbelser: Indkaldelsen fra Holland og Bosættelsen paa Amager af de flittige og vindskibelige Dyrkere af Have-Urter, hvis Efterkommere vi endnu see færdes i deres brogede Nationaldragt paa Kjøbenhavns Torve og Gader. De kom fra Waterlandene, et Strøg af Nordholland, som begynder strax nordenfor Amsterdam hiinsides het Y og strækker sig

langs Zuidersøen, med Stæderne Monnikendam, Edam og Purmerend. Udenfor i Zuidersøen ligger, ligesom Saltholm udenfor Amager, en lille Holm, der hedder Marrken. Paa Fastlandet er Nationaldragten nu afløst af en ensformig og kjedelig Klædning; men Indbyggerne paa Marrken have bevaret en rig og mangefarvet Dragt, der er ganske den samme, som den vi see hos Amagerboerne³⁴. Efter Hvitfeldts Beretning skal Kongen allerede 1515, samme Aar han holdt Bryllup med Elisabet, have underhandlet om disse Nybyggers Komme til Danmark, og næste Aar skulle Nogle være komne, hvilke han efter Dronningens Tilskyndelse gav Jord og Boliger paa Amager i Hollænderbyen. Men dette kan næppe være rigtigt; thi de Privilegier, de hollandske Nybyggere fik, ere først fra 1521; og ifølge nogle Jordebogsregnskaber fra 1518³⁵, var Amager og navnlig ogsaa Magleby, den senere Hollænderby, endnu i dette Aar beboet af danske Bønder, nemlig 115 Gaardmænd og 21 Gaardsæder; desuden var der 18 øde Jorder. Det er heller ikke saa rimeligt, at Dronningen, der var født og opdragen i Bryssel i det halv-wallonske Sydrabant, har havt synderlig Interesse for Hollænderne eller egentlig betragtet dem som sine Landsmænd. Man kommer snarere til at tænke paa Sigbrits Indflydelse: hun var en født Hollænderinde. I Aaret 1521 gav Kongen dem, som sagt, deres Privilegier, der vare affattede i det hollandske Sprog; da var der ankommen fra Waterlandene 184 Bønder, eller formodentlig ligesaa mange Familier. Hele Amagerland overlodes dem*), saaledes at de besade deres Gaarde og Jorder ikke som Fæste, men som Arve-Eiendom med Ret til at sælge og pantsætte; kun naar en Familie heelt uddøde, faldt Gaard og Jord tilbage til Kronen; men Eiendommen skulde der-

*) Zy zullen hebben, bruycken ende behouden al dat ganse lant.

efter igjen bortforpagtes til den høiest bydende Hollænder. Det eneste Kongen forbeholdt sig af Amager, var Kronens Fiskerleie Dragør, paa hvilket dog fire Gaarde skulde overdrages til Hollænderne, den ene til Bolig for en Tolder, hvis en af dem vilde paatage sig denne Bestilling, de tre andre til at holde Gjæstgiveri og Herberge i. Endvidere skjænkede Kongen dem Salt-holmen med Ret til at bryde Kalksteen, som de maatte sælge til Kjøbenhavns Borgere. De skulde dømmes alene efter hollandsk Ret, og styres af en Scout, som i Forbindelse med et vist Antal Scepens tillige pleiede Retten. De vare frie for Hoveri og Ægter, der ligesaalidet som andre Byrder kunde paalægges dem, medmindre de fik Betaling derfor. De maatte gjøre sig Landet saa nyttigt som de kunde, ogsaa drive Fuglefangst og Fiskeri; men de maatte dog ikke jage Harer eller Svaner, og fra Fiskeriet undtoges Stør, Sælhunde, Marsvin og alle andre Fisk, som efter hollandsk Ret tilkom Kongen. I Afgifter havde de kun at svare de sædvanlige Landskatter, og naar en overordentlig Skat paalagdes hele Riget, deeltage deri i Forhold til deres Eiendomme. Dette Brev blev beseglet baade af Kongen og Dronningen og Rigsraadet³⁶. Nybyggerne paa Amager godtgjorde snart, at deres Ry for Færdighed i at dyrke allehaande Markfrugter og Havevæxter og tilberede forskjellige Huusholdningssager ikke var ufortjent. Den samtidige Svaning berømmer dem meget, og ligesaa Hvitfeldt. Den sidste siger: »Det Folk veed særdeles at omgaaes med Ost, Smør, Løg, Rødder, Haver at anlægge og Vildgaasefangst, hvilket var et evigt Gavn for Kjøbenhavns By end paa denne Dag«.

Men Kongen kunde ikke skaffe Hollænderne Plads paa Amager, uden ved herfra at bortvise de danske Bønder, som hidtil boede her. Denne Uretfærdighed, eller

i det Mindste Haardhed, blev siden et velkomment Vaaben for Kongens Fjender til at gjøre ham forhadet, og benyttedes baade i Klageskrifterne strax efter hans For drivelse 1523, og senere 1531, da man frygtede for, han skulde falde ind i Danmark. Regjeringen lod da udgaae Skrivelser, hvori den forsikkrede Almuen, at hvis Christiern igjen blev Konge, vilde det gaae alle danske Bønder ligesom Amagerne, der mistede deres Eiendomme og maatte vige for Hollænderne³⁷. Noget egentligt Indgreb i Eiendomsretten gjorde Kongen imidlertid ikke; thi, som den ovennævnte Jordebog viser, var hele Amager Kron gods og Bønderne Kronens Fæstere; Sagen bestod altsaa deri, at Bønderne maatte udflytte af deres hidtilværende Gaarde og modtage andre i Fæste. Men selv saaledes begrændset, var det en Vilkaarlighed, der kunde ramme den Enkelte haardt, og Kongen vilde ikke let have taalt, at en Adelsmand bar sig saaledes ad med sine Fæstere. Straffen for Vilkaarligheden udeblev ikke, men kom til at ramme de Uskyldige. Da Kjøbenhavn efter en langvarig og heltomodig Kamp for den landflygtige Konges Sag ved Udgangen af Aaret 1523 maatte overgive sig, blev der i Overgivelses-Akten optaget en Artikkel, som gik ud paa, at »de danske Bønder, som tilforn have boet paa Amager, skulle komme tilbage til Landet og deres forrige Gaarde, og beholde dem mod at svare den sædvanlige Landgilde; og de Hollændere, som der nu boe, skulle have Pas, saa de uden Fare for deres Hals, Liv og Gods kunne drage ud af Riget til Lands eller Vands«³⁸. At denne Bestemmelse, om end ikke i sin hele Strængthed, ogsaa blev udført, sees deraf, at man i den følgende Tid finder danske Bønder i Taarnby Sogn, der med de mange dertil hørende Byer udgjør hele den nordlige Deel af Øen, og Hollænderne kun bosatte paa den sydlige Kant i Magleby (Hollænderby) og tildeels i Dragør, som ud-

gjorde een Kommune med Magleby. Deres Privilegier beholdt de dog; thi medens de danske Bønder i Taarnby maatte gjøre Ægt og Hoveri til Kjøbenhavns Slot, vare Hollænderne frie derfor. De smaae Aflæggere af to forskjellige Nationaliteter, der her vare samlede paa et lille Rum og begge betragtede sig som forurettede, levede siden længe i Kiv og Uforligelighed. Men Hollænderne, som vare stuvede sammen i Magleby — thi ikke Mange synes at være vendte tilbage til Holland, hvor de nu vare eiendomsløse — kunde ikke finde Plads her, og derfor see vi snart Hollænderne spredte paa forskjellige Punkter af Riget: paa Sprogø i store Belt, paa Botø paa den sydlige Spids af Falster, og siden paa den anden Side af Kallebodstrand i Ny-Hollænderby, den senere Frederiksbergby³⁹. En Egenhed fulgte disse Hollændere fra deres træløse Hjem, at ingen Skov kunde trives i deres Nærhed. Paa Sprogø, hvis Træløshed nu næsten er bleven til et Ordsprog, var der i det sextende Aarhundrede en anseelig Egeskov, men at den er bleven ødelagt af de der boende Hollændere vides med Sikkerhed⁴⁰. Amager havde tidligere og endnu i det syttende Aarhundrede en herlig Skovvæxt, der skal have strakt sig langs hele Østkysten fra Sundbyøster til Dragør. Den er nu aldeles forsvunden. Endeel kan dog hertil have bidraget den Ødelæggelse, som skete under Krigen 1658 — 60⁴¹. Mærkelig er den Seighed, hvormed denne lille Flok af Nybyggere, skjøndt omgiven af en dansk Befolkning, i flere Aarhundreder bevarede sit Modersmaal. Der prædikedes, da man ikke kunde faae hollandske Præster, Plattydsk, og dette vedvarede i det Mindste til 1802; og den plattydske Prædiken, ved Siden af Dansk, synes ikke at være forstummet før efter 1820⁴².

Kunde man troe Hvitfeldt, saa skulde det have været Christiern den Andens Agt at befolke Byen Helsingør

paa samme Maade som Amager med Hollændere. Han siger: »Helsingør vilde han slet indgive Hollænderne, men de Danske, som havde Eiendom og Adkomst, vilde ikke rømme, hvorudover han blev den By fast unaadig«. Det Samme forekommer i endnu skarpere Udtryk og med det Tillæg, at han af den Grund Intet gjorde for at hindre Lybekkerne i at afbrænde Helsingør, i det utrykte Udkast til et Klageskrift mod Kongen fra 1523. Men man har ikke havt Mod til at optage dette Klagepunkt i det trykte Skrift, ligesaa lidet som mange andre Beskyldninger, der findes i samme haandskrevne Udkast, og det er derfor rimeligt, at dette Sagn er enten heelt ugrundet eller i den Skikkelse, hvori det meddeles, stærkt forvansket⁴³. Helsingørs Indbyggere viste ogsaa ikke mange Aar efter, ifølge et Øienvidnes Beretning, en saa rørende Hengivenhed for Kongen og Deeltagelse i hans Ulykke, at det udelukker Tanken om, at han faa Aar forud skulde have tragtet efter deres Ruin og Ødelæggelse.

Femte Bog.

I.

Rigsraadets Forbittrelse over Sigbrits Indflydelse. Regentinde Margretes Fortørnelse over Kongens fortsatte Forbindelse med Dyveke. Rigsraadets og Adelenes Harme over det Samme. Keiser Maximilian sender Herberstain, og Hoffet i Bryssel tvende andre Sendebud til Danmark for af Kong Christiern at forlange Dyvekes Fjærnelse. Trusler mod Dyveke. Kongen giver Sendebudene et afslaaende Svar og hjemsender tre af Elisabets nederlandske Hofdamer. Dronningens Hofmesterinde Fru Anne Meinstrup paadrager sig Kongens Vrede og maa forlade Landet. Torben Oxen. Hans Faaborg. Dyvekes pludselige Død. Torben Oxen og Knud Pedersen Gyldenstjerne fængsles og anklages. Sagens Behandling for Rigsraadet. Torben Oxes Henrettelse. Sigbrits Mening om, hvor den egentlige Kilde var at søge til hendes Datters utimelige Død.

Medens Christiern den Anden i disse Aar med anstrængt Kraft og Omhu arbejdede paa at hæve sine Rigers Velstand og udvikle deres naturlige Hjælpekilder, og til samme Tid de mislige Forhold i Sverrig trængte sig nærmere og nærmere paa ham, krævende en Beslutning og fremkaldende Overveielser, i hvilke Vrede og Bekymring vexlede med hinanden, blev han i sin huuslige og personlige Stilling hjemsøgt af store Fortrædeligheder og tilsidst ramt af et Slag, der kom ham ligesaa uventet som det var ham smerteligt. Det var Forholdet til Sigbrit og Dyveke der bragte disse piinlige Forstyrrelser, og Fortrædelighederne beredtes ham baade hjemmefra og fra Udlandet. Strax efter at Kongen var kommen til Enerægjering og havde taget Bolig i Kjøbenhavn, kom

Sigbrit og Dyveke fra Oslo ned til Danmark. Den kloge, djærve og hensynsløse Sigbrit havde fra den Tid, Kongen blev bekjendt med Datteren, vundet en stedse større Indflydelse hos ham. At den har været betydelig allerede, førend Kongen ved sin Faders Død tiltraadte Styrelsen af begge Riger, kan man, som alt bemærket, slutte deraf, at hun 1512 eller før den Tid havde faaet sin Broder Herman Willomsen anbragt som Befalingsmand paa et af Norges Hovedslotte, Bergenhuus, med hvilken Stilling Oppebørselen og Forvaltningen af de rige Toldindtægter, som faldt i det handelsdriftige Bergen, var forbunden⁴⁴; og ikke mindre fremgaaer det af den Omstændighed, at hendes Ven og Aandsfælle Didrik Slagheck, støttet paa hendes Anbefaling hos Kongen, allerede nu turde fatte saa dristige Planer, som vi have seet. Da hun kom ned til Danmark, blev hendes Indflydelse ikke ringere, men tværtimod større, eftersom Omraadet af de Gjenstande voxede, i hvilke hun med sin gjennemtrængende Forstand og den Erfaring, hun medbragte fra sit Hjemland, der i borgerlig Dannelse og de offentlige Tings Orden i mange Henseender stod langt over Danmark, kunde give Kongen nyttige Raad. Han tog hende ogsaa idelig paa Raad med. Vel brugte Kongen i disse Aar jævnligen, maaskee stadigen, med Rigsraadet at drøfte vigtige offentlige Sager. Men Rigsraadet mærkede snart, at Kongen havde en Raadgiverinde, der gjaldt ligesaa meget hos ham som de alle tilsammen, og ofte kuldcastede eller forandrede de Beslutninger, de havde taget med Kongen, eller satte Ting i ham, der kom frem, naar han forhandlede Sagerne med dem i Raadet, som han ikke let af sig selv vilde være faldet paa. Dette fremkaldte en fnysende Vrede og Forbittrelse hos disse Herrer. Hun en simpel Qvinde, eller, som man holdt af at sige, en gammel Hore og en Trol-

qvinde, kommen etsteds fra i Holland, om hvem man intet Andet vidste, end at hun fattig og forladt havde næret sig af Smaahandel i Bergen og hævet sig i Veiret ved at give sin egen Datter hen til Kongen, et saadant Væsen, der kun kunde være Gjenstand for den dybeste Foragt, hun skulde styre og regjere i Danmark, være Kongens Fortrolige, fortrænge Rigsraadet fra dets gamle, vante, lovlige og velhjemlede Indflydelse. At hun kunde faae Noget at betyde i Norge, der laae afsides og paa hvis Adel og Rigsraad de danske Herrer pleiede at see ned med temmelig Ringeagt, det kunde man til Nød, om end kun til Nød, begribe; men at Ætlinger af Danmarks gamle, berømte og rige Slægter, der i umindelige Tider havde siddet i Rigets Raad, været Kongernes Medstyrere og næsten deres Ligemænd, efter hvis Villie Kongen maatte læmpe sin, om han ellers vilde være vis paa at blive siddende i Fred paa sin Throne, at de skulde staae tilbage for en saadan Qvinde, det var utaaleligt. De stolte Herrers Forbittrelse over et saadant nyt Regimente kjendte ingen Grændser. De speidede efter Leilighed til at styrte Sigbrit og tage Hævn over hende. Medens deres Harme var saa stor mod Moderen, var den tilsyneladende ikke mindre mod Datteren, den stakkels Dyveke. Vi vide ikke stort mere om Dyveke end at hun var ung og smuk og god, og at en samvittighedsløs Moder gav hendes Ære til Priis for Kongen. Da hun med sin Moder var kommen ned til Danmark fortsattes Forholdet mellem hende og Kongen. Skjøndt der efter Tidens Sæder, baade her tillands og andensteds i Europa, ikke var noget særdeles Paafaldende heri, vakte denne Forbindelse dog megen Forargelse. Men langt værre blev det, da Kongen efter sit Giftermaal med Elisabet ikke afbrød Forholdet til Dyveke. Rigsraadet, Prælaterne, Adelen og overhoved Alle, som hadede

Moderen, kunde ikke finde Ord kraftige nok til at for-dømme det utilbørlige, forargelige, ugudelige Levnet, som Kongen førte med Datteren, til Haan for Dronningen og hendes høie Slægt og til Spot for alle gode Sæder. Rig-tignok holdt Sigbrit og Dyveke sig i disse første Aar (1513—15) udvortes noget tilbage; de boede udenfor Byen paa Strandveien paa Hvidøre Slot, en Miils Vei fra Kjøbenhavn; men man vidste allerede, at Kongen var be-tænkt paa at kjøbe et Huus til dem i Kjøbenhavn, for at have baade Moder og Datter i sin Nærhed, og dette gjød Olie i Ilden. Man kan ikke andet end finde noget Tvungent og Opskruet i Samtidens Forargelse over Chri-stiern den Andens Forhold til Dyveke, der har fundet saa stærkt et Udtryk hos hans tvende ældste Historie-skrivere Svaning og Hvitfeldt, af hvilke hiin var samtidig og denne levede i samme Aarhundrede. Man var jo vant i Kong Hanses Tid til det, som værre var; man havde i mange Aar seet paa denne Konges Forbindelse med en gift Kone, Fru Edele, Torben Bilde til Sandholts Hustru, og man havde seet det, uden at forarges. Der er i det Mindste intet Spor til, at det har vakt For-argelse. Hvitfeldt fortæller med stor Fornøielse mor-somme Historier om dette Kong Hanses Forhold, medens Christierns Forhold til Dyveke er ham en Afsky og For-færdelighed. Men det gik her som saa ofte: man slog paa Vognen, men meente Hestene. Sagen var, at naar Rigsraadet sigtede paa Dyveke, haabede det at ramme Sigbrit, der var det sande Maal for deres Had og For-bittrelse. Det var en ganske rimelig Formodning (skjøndt Udfaldet rigtignok ikke stadfæstede den), at Sigbrits Magt over Kongen støttede sig paa dennes Forhold til hendes Datter, og at det vilde være ude med hendes Indflydelse, naar Dyveke blev fjærnet eller ryddet af Veien. Naar Angrebet nærmest rettedes paa Dyveke,

kunde man ogsaa haabe at finde Understøttelse hos Dronningens fornærmede fyrstelige Slægtninge, der efter de Paamindelser, de allerede havde gjort, før Elisabet reiste til Danmark, og som strax vare blevne bekjendte ved Hoffet og i videre Kredse her i Landet, ikke kunde antages at ville forblive ligegyldige ved Kongens fortsatte Frillelevnet. Denne Støtte fra Udlandet udeblev ikke og gav Sigbrits Fjender Mod til at handle og følge deres Hads Tilskyndelser. Dyveke blev Slagtofferet — anden Gang: først var hendes Ære offret for Moderens Egen nytte, dernæst blev Livet taget fra hende, fordi man hadede Moderen.

Det lader ikke til, at man ved Keiser Maximilians Hof eller i Bryssel, da Christiern den Anden i Begyndelsen af Aaret 1514 friede til Elisabet, har kjendt noget til Kongens Forhold til Dyveke. Men da Forbindelsen var kommen istand og Vielsen foregaaet i Juni 1514, skjænkede man i Bryssel det danske Hof og Kongens Person en større Opmærksomhed, og man blev snart vidende om et Forhold, der paa flere indflydelsesrige Personer ved Hoffet i Bryssel, men især paa Elisabets aldrende og strænge Faster, Regentinde Margrete, gjorde et piinligt og ubehageligt Indtryk. En Følge heraf var, at, da Ærkebisp Erik Valkendorf og de andre danske Sendebud det næste Aar kom til Nederlandene for at afhente Elisabet til Danmark, blev der gjort dem meget alvorlige Forestillinger om det usømmelige og utilbørlige Levnet, som deres Konge førte; dette forlangte man maatte aldeles høre op nu, da Kongen blev gift, og Frillen maatte fjernes. Dette bevægede Erik Valkendorf, som tidligere fortalt, til at skrive det Formaningsbrev til Christiern, der ved hans Komme til Kjøbenhavn paadrog ham Bebreidelser af Kongen, et brændende Had hos Sigbrit, og tilsidst ledede til hans Fordærvelse. De Tidender,

man efter Brylluppet fik fra Kjøbenhavn om Virkningen af denne Opfordring, vare aldeles utilfredsstillende: Kongen levede med Dyveke paa samme Viis som før. Der var rigelig Leilighed til at faae nøiagtige og paalidelige Oplysninger om Forholdene i Kjøbenhavn. De burgundiske Herrer og Damer, som havde ledsaget Elisabet derhen og længre Tid opholdt sig her, havde Meget at fortælle, da de kom hjem. Desuden beholdt Dronningen hos sig i Kjøbenhavn flere Hofdamer fra hendes Hjemland, hendes Skriftefader Johan Mansueri, en Kammertjener Maximilian de Bins og flere andre; og iblandt de misfornøiede danske Herrer fandtes der uden Tvivl flere end En, som vare villige til at gaae Hoffet i Bryssel til Haande med hvilke Oplysninger man kunde ønske. Fru Margrete blev bedrøvet paa sin Broderdatters Vegne, og fortørnet og forarget over et saa usømmeligt Forhold; at det var en Hollænderinde, en keiserlig Undersaat, der vovede at træde imellem Kongen og den høie Fyrstinde, gav hos Fru Margrete det Fortrædelige og Opirrende i Forholdet en ny Braad; hun skrev til sin Fader Keiser Maximilian og gjorde ham Bebreidelser, fordi han havde sørget saaslet ved dette Ægteskab for sin Sønnedatters Fremtid.

Keiser Maximilian, der ogsaa fra andre Sider havde faaet Kundskab om, at man ved Hoffet i Bryssel idelig førte Tale om, hvor letsindigt og uforsvarligt han havde handlet i denne Sag, tog deraf Anledning til at tilskrive sin Datter et udførligt Brev, hvori han med en vis Varme og Hæftighed søger at retfærdiggjøre sin Handlemaade, og paastaaer, at Elisabet var godt gift, og hendes Forbindelse med Kongen af Danmark ligesaa hæderfuld som nyttig og fordeelagtig. Dette paalagde han sin Datter at meddele de Dadelsyge ved Hoffet, for at denne ugrundede Tale engang kunde høre op. Keiseren synes imidlertid, da han skrev dette Brev, endnu ikke at have været fuldt

underrettet om alle Omstændigheder. Han fik snart nye Oplysninger, og nu gik han aldeles over til sin Datters Betragtning af Sagen, og besluttede at gjøre et kraftigt Skridt for at værne om den keiserlige Families Ære, som ogsaa han nu ansaae for haardt krænket, og faae fjærnet en Anstødssteen for hans Sønnedatters Lykke og Ro⁴⁵. Det var en temmelig paafaldende Udvei, han greb til. Han besluttede, at der paa eengang skulde afgaae et tredobbelt Gesandtskab nemlig fra ham selv, og fra Nederlandene og fra Kurfyrst Frederik af Saxen, der var Kongens Paarørende og havde havt megen Deel i Ægteskabets Istandbringelse; disse Sendebud skulde i Forening opfordre Kongen til at skille sig ved Dyveke og sende hende ud af Landet. For et saadant Stormløb tænkte han, maatte Christiern give sig. Det var i de første Dage af Januar 1516, at Keiseren tog denne Beslutning, altsaa kun et halvt Aar efter at Elisabet var bleven gift, og han udførte den strax. Til sit Sendebud valgte han Sigmund von Herberstain, en Mand, der er bekjendt af de mange offentlige Sendelser, hvori han i sin Tid blev brugt, og berømt af sin Beskrivelse over Rusland, ved hvilken han først gav det øvrige Europa en rigtig og fyldig Forestilling om dette mærkelige Rige og dets Indbyggere. Ifølge den Instrux, som meddeeltes Herberstain, skulde han forestille Kong Christiern, at Keiseren med stor Misfornøielse havde erfaret, at han endnu beholdt hos sig den Bolerske, han havde havt, før han blev gift, og lod hende regjere. Det var en Adfærd, der var usømmelig og ukongelig, ligesaa vanhæderlig for Kongen som krænkende for Keiseren, Ærkehertug Karl og alle de øvrige Frænder, der hverken kunde eller vilde taale det. Keiseren maatte derfor forlange, at der blev gjort en Ende paa dette Uvæsen; Kongen maatte ganske skille sig ved denne Bolerske og sende hende tilbage til

Holland til hendes Fader eller Slægt⁴⁶. Dersom Kongen maaskee svarede, at han nok vilde skille sig ved hende og sørge for, at hun blev gift med en Mand der i Landet, saa skulde Herberstain erklære, at Keiseren og hans Slægt paa ingen Maade vilde lade sig nøie hermed, men alvorlig forlangte, at han skulde skikke hende ud af Landet og lade hende gifte sig i sit Hjem. »Thi«, hedder det, »vi kan vel tænke, at, hvis hun blev i hans Land, vilde den gamle Kjærlighed let leve op igjen, og det Sidste blev da værre end det Første«. Keiseren haabede derfor, at Kongen vilde betænke, hvad han skyldte først Gud, dernæst sin egen Ære, hele den keiserlige Familie og sine øvrige Frænder og Venner. Herberstain skulde endelig tilkjendegive Kongen, at han af Keiseren havde Befaling til ikke at forlade Danmark, før han med sine egne Øine havde seet, at Dyveke blev sendt bort til sit Hjem⁴⁷.

Herberstain begav sig først til Torgau i Saxen, hvor Frederik den Vise da holdt Hof, for, som det var ham befalet, at meddele Kurfyrsten Sagen og paa Keiserens Vegne begjære, at ogsaa han vilde affærdige et Sendebud til sin Søstersøn Kong Christiern og derved give Herberstains Ord forøget Vægt. Kurfyrsten sendte dog ingen af sine egne Folk, men lod en ung Dansk ved Navn Michel Raid, der opholdt sig ved hans Hof, følge med Herberstain⁴⁸. Denne Michel Raid spillede dog ingen Rolle i Gesandtskabet og nævnes siden ikke med et Ord i hele Beretningen, saa det næsten synes, som den betænksomme Kurfyrst Frederik har holdt sig noget tilbage og ikke villet blande sig for dybt i denne kildne Sag. Han kunde heller ikke gjøre det med Anstand: han havde selv kjendt Kjærlighedens Magt og havde flere Børn udenfor Ægteskab. I de sidste Dage af Marts ankom Herberstain, læggende Veien gennem Holsteen, til-

skibs til Nykjøbing paa Falster. Dronningen var kort forud kommen til Nykjøbingslot, og Kongen ankom et Par Dage efter. Det keiserlige Sendebud blev modtaget med den skyldige Høflighed. Dronningen lod strax hilse paa ham ved sin Hofmester Albert Jepsen Ravensberg, og da Kongen kom, sendte han ham sin Kammertjener Anton von Metz til Opvarnting og Selskab. I Nykjøbing forefandt Herberstain tvende Sendebud fra Nederlandene, Herren af Bulon og Mester Jan Benninck af Amsterdam, som Regjeringen i Bryssel, opfordret af Keiseren og selv Intet hellere ønskende, havde sendt til Danmark. Christiern havde imidlertid i Tide faaet Nys om det Uveir, som trak op, og strax søgt at aflede det. Rigtig indseende, at hvis det lykkedes ham at tilfredsstille Hoffet i Bryssel, det vil sige Fasteren Fru Margrete, saa vilde det Øvrige nok give sig, havde han i Hast til Nederlandene afsendt Dronningens Skriftefader Johan Mansueri med Breve baade fra sig og Dronningen og sin Moder Enkedronning Christine. Skriftefaderen ankom i den sidste Time, Instruxen for Sendebudene var allerede opsat, men Sendebudene endnu ikke afgaaede. Kongen havde i sit Brev ikke ladet det mangle paa Undskyldninger og gode Forsikringer, og givet visse Løfter (hvori de bestode, siges ikke), som han meente maatte tilfredsstille Dronningens Slægtninge. Der maa imidlertid i hans Tilbud have været noget Ufyldestgjørende eller i Udtrykkene noget Undvigende og Tvetydigt; thi hverken hans eller de Andres Skrivelser gjorde den tilsigtede Virkning. Ærkehertug Karl (Alt skete i hans Navn) lod Sendebudene alligevel afgaae. Den Instrux, som de nederlandske Sendebud fik, var affattet langt skarpere end Keiserens for Herberstain, og den indeholdt nogle ildevarslende Trusler mod Dyvekes Person, hvis Braad ikke blev mindre skarp ved det Halvmørke og Hemmeligheds-

fulde, hvori de holdtes. Sendebudene skulde ved alle Midler, enten med det Gode eller paa anden Maade, stræbe at bringe den Qvinde, som de vidste, til at reise fra Kongen og ud af hans Riger og Lande, og til det Øiemed henvende sig til hendes Moder og andre Slægtninge, idet de brugte baade Løfter og Trusler og gave hende og Kongen tilkjende, hvilken Sorg og Misfornøielse Keiseren, Fru Margrete, Ærkehertug Karl og Alle i Kongeriget Danmark følte over et saadant Forhold. »Og hvis hun ikke reiser, da skal man, hvad det saa koster, spille hende en grov Streg*), og ikke hvile, førend hun er borte«. Sendebudene skulde ogsaa tale til Kongens Moder om denne Sag, og bede hende hjælpe til, saa sandt hun elskede Kongens, sin Søns, Ære og Velværd og vilde undgaae den Skandale og de Ubehageligheder, som af dette Forhold kunde følge⁴⁹.

Den 1 April 1516 blev Herberstain kaldet til Kongen og af hans Kantsler Ove Bilde ført til et Graabrødrekloster, der laae tæt ved hans Herberg, og til hvis Sal Kongen fra Slottet havde begivet sig. Da det var Herberstain paalagt at fremføre saa skarpe Ord, fandt han det forsigtigst at skrive dem op paa en Seddel og oplæse dem, for ikke at komme til at sige for meget eller for lidet. Ved Siden af ham stode de nederlandske Sendebud. Kongen hørte paa ham staaende. Da han begyndte at læse, lagde Kongen Hænderne sammen, og saae under Læsningen nogle Gange utaalmodig op i Veiret og tilbage over Skulderen, men sagde Intet. Da Herberstain var færdig, tilføiede Nederlænderne, at hvad Keiserens Sendebud havde begjæret, det Samme forlangte deres Herre, Prinds Karl af Spanien, Hertug af Burgund. Kongen yttrede blot, han vilde betænke sig paa Svar, og lod

---

*) Lui fera vne grosse finesse.

Sendebudene ledsage tilbage til deres Herberg. Efter Middagsmaaltidet bleve de hentede til Dronningen. De havde nemlig ogsaa Kreditiver eller Fuldmagtsbreve til hende. Hun var klædt paa Nederlandsk og i Sørgedragt i Anledning af sin Morfader Ferdinand den Katholskes Død, hvorom Tidende kort forud var kommen til Danmark. Herberstain maatte paa Dronningens Begjæring tage Sæde i hendes Nærhed paa en Forhøining med et Hynde over, hvilket faldt ham noget uvant; men de nederlandske Sendebud forrettede knælende deres Ærinde, idet de meddeelte hende Øiemedet med deres Sendelse. Men Herberstain beretter ikke, hvad Dronningen sagde, eller om hun yttrede Noget Sagen vedkommende. Kun bemærker han, at ingen af Dronningens nederlandske Damer var hos hende, men sexten andre Jomfruer, alle hvide og lyse.

Forhandlingerne med Sendebudene fortsattes siden, og de fik endelig et Svar. Men dette var holdt i saa tvivlsomme og ubestemte Udtryk, at de fandt det fornødent at begjære en Forklaring. Herberstain spurgte derfor, om Meningen var, at Kongen vilde føie sig efter deres Herrers Begjæring og skikke Dyveke bort. Men herpaa erholdt han det Svar: Nei! det var ikke Meningen. Nu tog Herberstain Mod til sig, og sagde i Alles Navn (skjøndt ikke uden Ængstelse for et Udbrud af Kongens Vrede)⁵⁰: »Et saadant Svar havde Keiseren og Prindsen af Spanien aldrig ventet. De ville ikke fæste Lid til vore Ord, naar vi sige, at hans kongelige Naade agter sin Samvittighed og Guds Bud, sin Ære, christelig Skik og Orden, Slægt og Frænder ringere end en gemeen Kvinde. Derfor begjære vi et andet Svar, og kunne vi ikke faae det, maae vi forlange Svaret skriftligt og under Kongens eget Segl«. Men Kongen vilde ikke. Han lod svare, det var ikke Brug at give Sendebud, som blot

kom med Fuldmagtsbrev uden at medbringe nogen særskilt Skrivelse til ham selv, andet end mundtligt Svar. Det hjalp ikke hvad Herberstain bad og forestillede, Kongen blev ved Sit: »han vilde handle som det sømmede sig en Konge, og som hans Fader og Forfædre havde gjort før ham«. Alt hvad Herberstain efter megen Møie tilsidst opnaaede, var en lille Skrivelse under Kantslerens Haandsegl⁵¹.

Opholdet i Nykjøbing, hvor han og de andre Sendebud forbleve en halv Snees Dage, giver Herberstain Anledning til adskillige Bemærkninger. Han gjorde Bekjendtskab med flere Personer ved Hoffet, deriblandt med Søren Norby. Om denne, som han kalder Kongens Hovedsmand paa Søen, siger han, at han gjorde Alt, hvad han foretog sig, i Djævelens Navn og udførte siden mange vidunderlige Ting. Herberstain havde Herberg hos en Præst i Nykjøbing. Da nogle af Kongens Hofsinder her en Dag vare tilbords med ham, undrede de sig over, at Værten var saa taus ved Bordet og spurgte ham, hvorfor han ikke talede Latin med Herberstain. Men Præsten svarede uforknyt: »Han taler overlændisk Latin, det forstaaer jeg ikke« *). Skjøndt Herberstain kom i saa ubehageligt et Ærinde, mødte han dog personlig ingen Uvillie hos Kongen, snarere det Modsatte. Han fik til Foræring af Kongen en herlig Hingst med smukt prydet Sadel og Ridetøi. Herberstain omtaler ogsaa ikke uden Deeltagelse Kongens senere Ulykker. Den gode Konge, siger han, agtede ikke paa forstandigt Raad og sine Venners Formaninger; derfor gik det ham tilsidst ilde.

Efterat Sendebudene, som vi have seet, med ringe Held havde røgtet deres Ærinde hos Kongen og Dron-

---

*) Oberländisch betegner Øvre-Tydskland; Herberstain havde hjemme i Kärnthen.

ningen i Nykjøbing, gik Reisen videre den 10 April gjennem Sjælland til Fyn, hvor den gamle Enkedronning, som opholdt sig i Odense, nu ogsaa skulde besøges i samme Anledning. Hun var syg og sengeliggende, men lod dog Sendebudene komme for sig paa Sengen. Men Herberstain fortæller heller ikke Noget om hendes Yttringer. Hermed var deres Hverv i Danmark til Ende; Herberstain begav sig tilbage til Tydskland, Jan Benninck og Herr de Bulon til Nederlandene til Fru Margrete og Ærkehertug Karl. Men de nederlandske Sendebud bragte Noget hjem med sig, der vel mere end deres egen Beretning maatte overbevise Fru Margrete om, hvor ubøielig Kongens Villie var i dette Punkt, og at han, naar det kom derpaa an, kunde sætte Haardt mod Haardt. Det var tre af Dronningens nederlandske Hofdamer, formodentlig de sidste, hun havde beholdt. Han vilde ikke have dem hos sig ved Hoffet, fordi de talte frit om hans Forhold til Dyveke, og vel ogsaa havde vakt Mistanke om at spionere og gjøre ubehagelige Indberetninger til Hoffet i Bryssel. Han greb nu Leiligheden til at skikke dem hjem med de nederlandske Sendebud. Det var den første Virkning af dette Gesandtskab. Den anden var, at Kongen samme Aar købte en Gaard i Kjøbenhavn til Bolig for Dyveke og Sigbrit for at have dem nærmere hos sig. Denne Gaard, hvis tidligere Eier var Mogens Giø, laae paa Hjørnet af Amagertorv og Lille Helliggeiststræde⁵². Fra Slottet over Høibro var Vøien kort for Kongen. Forsøget paa at frarive ham Dyveke synes at have gjort ham hende endnu mere dyrebar og Sigbrit mere uundværlig.

Men denne Sendelse fra to eller tre mægtige Fyrster og den strænge Formaning og Opfordring om Dyvekes Fjernelse, som Kongen havde modtaget, satte Mod i de mange Misfornoiede, som fandtes i Rigsraadet, ved Hoffet

og rundt omkring i Riget blandt Adel og Prælater. Hverken Formaalet for Sendebudenes Komme eller det Enkelte i deres Instruxer, Truslerne mod Dyveke, kunde forblive ubekjendte, da Herberstain og hans Medfølgere vare komne i Forbindelse med mange Mennesker ved Kongens, Dronningens og Enkedronningens Hoffer, og uden Tvivl selv, hvor de kunde det, havde grebet Leilighed til at paavirke Stemningen og saaledes lette sig Opnaaelsen af deres Maal. De nederlandske Sendebud i det Mindste vidste jo ogsaa af selve Ordene i deres Instrux, at Grunden forud var vel forberedt i Danmark. Dronningens Hofmesterinde Fru Anne Meinstrup, Enke siden 1496 efter den anseete Herre Holger Eriksen Rosenkrands til Boller, gjorde sig til Redskab for de Misfornøiedes Ønsker og Bestræbelser, og vovede ikke længe efter at dette Gesandtskab havde været i Landet, at gjøre Kongen Forestillinger om hans Levnet med Dyveke og opfordre ham til at skille sig af med hende. Hun havde en ikke ringe Deel af adeligt Hovmod i sig og en skarp Tunge, og da hun ved en senere Leilighed, hvor det dog gjaldt hendes Liv, ikke formaaede at beherske sin Lidenskab, har hun vel heller ikke denne Gang været Herre over sine Ord eller brugt synderlig velvalgte Udtryk i sin Tiltale til Kongen — Hvitfeldt lader hende betegne hans Forhold som usømmeligt og ugudeligt. Christiern kunde nok finde sig i, at Sigbrit overfusede ham; men han vilde ikke lade sig irettesætte af en adelig Frue. Hun fik strax sin Afsked fra sit Embede som Hofmesterinde og forvistes Landet. Tillige tog han fra hende Høistrupgods, som hun havde i Pant af Kronen, uden en Gang, siges der, at betale hende Pantesummen. Som Grund angav han, at hun havde forurettet Bønderne. Dette var maaskee blot et Paaskud; dog findes der i det Mindste for en senere Tid Spor til,

at hendes Bønder have havt et haardt og ubilligt Herskab i hende⁵³. Fra Danmark begav hun sig til Lybek, hvor hun formodentlig forblev, indtil Christiern den Andens Fordrivelse atter aabnede hende Veien til Hjemmet^{53*}).

Disse Begivenheder vare Indledningen til den store Tragedie, som snart paafulgte. Forholdene, halvt skjulte i Mørke, snoede sig ad underlige Veie. Der var den Gang ved Hoffet en Herre ved Navn Thorbjørn (eller som man senere sløifede det, Torben) Oxe. Allerede ifølge sin Embedsstilling hørte han til dem, der stadigen færdedes ved Hoffet, han var nemlig Befalingsmand paa Slottet og forlenet med Kjøbenhavns Len; han kaldes derfor gjerne Slotsherren paa Kjøbenhavn. Hans Charakter stod i det sletteste Rygte. En Samtidig siger: »Det, der ramte Torben, var, naar man betænker Forsynets Styrelser, dog retfærdigt og fortjent; thi han var et Menneske, der var besudlet med mange Laster, voldsom i sin Færd og utaalelig for Alle, og vilde være bleven en ikke ringere Tyran end Kong Christiern selv, om han havde havt saa stor en Magt, som han havde et grusomt og ugudeligt Hjærte«⁵⁴. Rigtignok er den Mand, der skriver dette, Poul Eliesen, bekjendt for sin galdefulde Pen; men der foreligge Kjendsgjæringer nok, der uimodsigelig godtgjøre, at Dommen ikke er for haard. I Aaret 1513 stod Torben Oxe for Retten, anklaget for Voldførsel og Brevforfalskning, og det oplystes under Rettergangen, at han var skyldig i disse Forbrydelser, skjøndt han paa Grund af den Form, hvorunder Sagen var anlagt, ikke blev dømt eller straffet derfor. Sammenhængen var følgende. En Adelsmand Axel Lauridsen havde solgt og skjødet sin Eiendom Næsbygaard i Sjælland til Otte Holgersen Rosenkrands. Men Torben Oxe, der havde Lyst til denne Eiendom og muligen tidligere havde underhandlet med Eieren om at købe den,

overfaldt Axel Lauridsen i Halland, tog ham til Fange og førte ham med Vold gennem Skaane over til Sjælland — denne Gjerning var, som det hedder i Dommen, vitterlig næsten for hver Mand over al Danmark og Sverrig. Da han havde faaet Axel Lauridsen i sin Magt, tvang han ham til at udstæde et Skjøde til sig paa Næsbygaard og datere det saaledes, at det blev ældre end det Skjøde, Otte Rosenkrands havde. Benyttende sig af dette falske og ved Vold aftvungne Skjøde, kom han ogsaa en Tid i Besiddelse af Næsbygaard. Ved den Dom, som faldt i Sagen, blev Eiendommen tilkjennt Otte Rosenkrands og Torbens Skjøde kjendt dødt og magtesløst⁵⁵. Ikke længe efter havde han igjen en vidtløftig Lovtrætte, der ikke var synderlig mere hæderlig. Den angik Godset Mogenstrup i Skaane, som Torben gjorde Fordring paa, men som Henrik Krummedige paastod at have bedre Ret til. Ogsaa i denne Sag blev han beskyldt for Brevforfalskning, og hans Voldsomhed var saa frygtet, at en af hans Modstandere fandt det fornødent, at forstærke Besætningen af Krigsfolk paa sin Gaard for at være sikker paa sit Liv⁵⁶. Hensynsløs Voldsomhed og Samvittighedsløshed i Valget af Midlérne vare med faa Ord Grundtrækket i hans Charakter. Det synes at have ligget noget til Slægten. En Halvbroder af ham, Oluf Oxe, blev i Kong Hanses Tid dømt for at have skudt efter en Dommer, medens han sad i Retten, og med Vold drevet ham fra Thing⁵⁷.

Denne Torben Oxe havde tidligere været kongelig Hofsinde og var af Kong Christiern bleven befordret til Lensmand i Kjøbenhavns Len, hvilket tyder paa, at han uagtet sin slette Charakter har forstaaet at gjøre sig yndet af Kongen. Det var vel et af de mindre Len, men den dermed følgende Stilling som Befalingsmand paa Kjøbenhavns Slot havde sine Behageligheder, og bragte

ham i stadig Berørelse med Hoffet og Kongen. Efterat Dyveke var flyttet til Kjøbenhavn, havde han jævnlig Leilighed til at see og tale med hende, og blev betaget af en hæftig Attraae til denne smukke Qvinde. Han gik efter sin frække og voldsomme Natur saa vidt en Dag, at han forgreb sig paa hende i Kongens eget Værelse og kastede hende om paa Sengen. Et Sagn, som dog først kommer frem 80 Aar efter Begivenheden, vil, at Sigbrit, i den Tanke at Torben havde i Sinde at ægte hendes Datter, skal have begunstiget hans Tilnærmelse til Dyveke og paalagt denne at stille sig venlig an imod ham. Det kunde vel ligne hendes lave Natur, men synes kun slet at stemme med den Forstand og Klogskab, som altid udmærkede hende. Thi hun maatte dog vide, at Kongens Kjærlighed til hendes Datter var en Hovedstøtte for hendes egen Magt. Men maaskee var det hendes Mening, at denne Torben skulde spille samme Rolle for Christiern den Anden som en anden Torben, Torben Bilde til Sandholt, Fru Edeles Mand, havde spillet for Kong Hans. Dette synes Sagnet ogsaa at antyde, idet det siger, at Kongen selv begunstigede en Forbindelse mellem Torben Oxe og Dyveke. Men i dette Sidste viser det sig netop, hvilke Taabeligheder Sagnet kan forfalde til, hvilke urimelige Gisninger en senere Slægt kan gribe til, naar den vil forklare sig Sammenhængen i en gaadefuld for længe siden forefalden Begivenhed, hvis enkelte Omstændigheder man heelt eller halvt har glemt, og som tildeels aldrig have været fuldt bekjendte. Det er aldeles utroligt, efter Alt hvad vi vide om Christiern den Andens Natur og Charakter, at blot den Tanke nogensinde kunde opstaae hos ham, at han skulde dele Dyvekes Kjærlighed med en anden Mand, end mindre at han skulde samtykke og medvirke til dens Udførelse. Man kan tiltro Christiern den Anden en vild Skinsyge, om Noget hændtes,

som kunde sætte den i Bevægelse, men visselig ikke en saadan Handel om den, han havde kjær. Dersom Kongens Kjærlighed til Dyveke nogensinde har været i Aftagende (hvad iøvrigt Intet giver Anledning til at troe), saa er den ganske vist igjen vaagnet i al sin Styrke ved den Modstand, han mødte, ved de gjentagne Forsøg, man i den sidste Tid gjorde paa at faae ham skilt fra Dyveke. At han med Hæftighed stæmmede sig imod disse Forsøg og paa ingen Maade vilde slippe hende, viser hans Svar til det ovenomtalte Gesandtskab, Hjemsendelsen af de nederlandske Hofdamer, Hofmesterindens Afsked og Straf, Dyvekes Bosættelse i Kjøbenhavn, og det viser endelig hans hele Holdning lige til den sidste Katastrofe. Med Dronning Elisabet, med hvem han havde været gift i halvandet Aar, havde han ingen Børn, og han fik ingen Børn med hende, før et Aar efterat Dyveke var død. Det er ikke urimeligt, at hele Sagnet kan have sin Oprindelse fra en Misforstaaelse af det keiserlige Sendebuds Instrux, hvori der var hentydet til den Udvei at gifte Dyveke bort til en Mand i Landet, hvilken Udvei Keiseren dog paa det Bestemtteste afviste. Noget heraf kunde let gjennem Rygtet komme ud blandt Folk og ligesaa let misforstaaes og saaledes gaae over til en senere Tid. Om Sigbrit er det mindre sikkert at dømme; men om Christiern den Anden kan man med Tryghed paastaae, at han aldrig har tænkt eller villet, at Dyveke skulde tilhøre en Anden end ham selv.

Om hiint Optrin i det kongelige Soveværelse fik Christiern ingen Meddelelse enten fra Dyveke eller Sigbrit. En Samtidig fortæller, at Dyveke havde Godhed for Torben Oxe, at han var hende meget kjær. Enten dette nu var Tilfældet, eller hun af naturlig Godhjærtighed ikke vilde gjøre en Mand ulykkelig, som hun i længre Tid havde kjendt og omgaaets, eller Moderen bød hende

at handle saaledes, saa forblev hun taus ligeoverfor Kongen om Torbens Opførsel, som dét var at forudsee, naar Kongen blev vidende derom, vilde fremkalde et frygteligt Uveir og maaskee tillige stille hende selv i et mistænkeligt Lys. Men Kongen kom alligevel til Kundskab om hvad der var foregaaet. Torben Oxen havde i sin Nærhed en Spion i Slotsskriveren Hans Faaborg. Denne Mand hadede sin Foresatte Torben Oxen, og da han var af en lav Tænkemaade, hovmodig og hævnjærrig, fulgte han sin Natur, idet han søgte at gjøre sin Lykke og skaffe sig Hævn ved at spille Angiverens Rolle. Ved sit Spioneri kom han paa en eller anden Maade efter, hvorledes Torben Oxen ved den omtalte Leilighed havde opført sig. Som øverste Skriver havde han let Adgang til Kongen, og meddeelte ham nu, hvad han vidste. Kongen tog gjerne imod Angivelsen og gjæmte den hos sig. Han kom efterhaanden frem med flere Angivelser, snart mod En snart mod en Anden, og der var ingen Ende paa hans Sqvalder og Bagtalelse. Kongen hørte altid, hvad han sagde. Da han saaledes, som han troede, havde sat sig fast i Kongens Gunst, blev han dristig og overmodig, ringeagtede sine Overmænd og gjorde sig snart baade hadet og frygtet ved hele Hoffet. Tillige søgte han at gjøre sig betalt for de formeentlige Tjenester, han viste Kongen, og begjærede snart en Naadesbeviisning, snart en anden, nu et Len, nu et andet. Kongen blev tilsidst kjed af hans Sqvalder og træt af hans Overhæng. Han var tillige kommen til den Overtydelse, at Hans Faaborg var løgnagtig i sine Beskyldninger. Han havde nemlig ikke undladt at æske Forklaring af Dyveke om det, som Hans Faaborg havde berettet. Dyveke nærede en naturlig Uvillie mod den af Alle hadede Angiver, hvis Øretuderi lod til at kunne blive hende selv farlig; hun kunde ikke vedgaae Sandheden, uden at styrte Torben

Oxe i Fordærvelse. Hun erklærede derfor Hans Faaborgs Udsagn for Løgn og Bagvaskelse og sagde Kongen, hvad Ondt hun vidste om ham. Moderen har sikkert været Datterens Raadgiverinde, og Sigbrit raadede altid med Myndighed. Hun stemte i med og æggede Kongens Vrede mod den falske Angiver. Nu var Hans Faaborgs Undergang vis⁵⁸. Leilighed og Middel dertil fandtes let. Kongen maa ved Angivelser fra den ene eller den anden Side have faaet Mistanke om, at Hans Faaborgs Regnskaber ikke vare i Orden, og at han havde gjort sig skyldig i Underslæb. Nu hændte det sig, at et Kannikedømme i Roeskilde just var blevet ledigt, og Hans Faaborg overhængte atter Kongen om at faae dette Præbende. Kongen lod, som Intet var i Veien; men da han samme Dag skulde tiltræde en Reise gennem Sjælland og Øerne⁵⁹, befalede han Skriveren at følge med til Roeskilde, hvor Brevet om Kannikedømmet kunde blive udfærdiget. Men da Kongen kom til Roeskilde, kaldte han en af Kancelliskriverne til sig og lod ham opsætte et Brev til Torben Oxe, hvori det paalagdes denne strax at lade sin Skriver gjøre Regnskab for Indtægt og Udgift, og hvis der befandtes nogen Mislighed, gaae frem imod ham ad Rettens Vei. Torben Oxe lod sig ikke dette sige to Gange. Hans Faaborg, der kom til Slottet, glad over sin Lykke og nye Erhvervelse, mødtes her af Slotsherrens ligesaa uventede som ildevarslende Fordring om Regnskabsaflæggelse. Han kunde ikke klare sit Regnskab, men søgte at frelse sig ved den Udflugt, at nogle Blade vare udrevne af hans Regnskabsbog. Dette hjalp ham ikke. Han blev sat i Fængsel, anklaget for Underslæb og dømt til Galgen. Henrettelsen fandt Sted den 10 November 1516, medens Kongen var paa den omtalte Omreise. Poul Eliesen giver Skriveren et meget slet Skudsmaal og siger, at han faldt i den Grav, han havde

gravet for saa mange Andre. Han kan end ikke tilbageholde en bidende Spot over Synderen i hans sidste Time, idet han bemærker, at Hans Faaborg, skjøndt han alle sine Dage havde været en stor Gudsbespotter, da han gik til Retterstedet forvandlede til en fortræffelig Prædikant, formanende de Unge til ikke at forlade sig paa Fyrstegunst eller paa de ustadige Mennesker, men alene paa Gud. Hans Henrettelse gav Anledning til megen Folkesnak. Somme sagde, han havde faaet sin fortjente Løn, Andre, at han var uskyldig, Andre, at man havde været altfor hastig med ham. Men Dyveke blev meget bedrøvet, da hun hørte, hvorledes det var gaaet Skriveren, og angrede dybt den Deel, hun havde havt i hans Død. Bristende i Graad udraabte hun: »dette Menneskes Død har jeg stor Skyld i, den guddommelige Barmhøjertighed forlade mig min Synd«.

Den megen Omtale, som Slotsskriverens pludselige Henrettelse havde vakt, og de mange Rygter, den havde givet Anledning til, idet Alle vidste Noget, men Ingen det Rette, forstummede efterhaanden. Men et halvt Aars Tid efter henleddes atter den offentlige Opmærksomhed paa Hoffet, og alle Slags Rygter levede op igjen, da det pludselig hed, at Dyveke, nylig karsk og sund, var død i sin blomstrende Alder, og død af Gift. De Fleste hørte det med Deeltagelse og Medlidenhed; thi Ingen hadede Dyveke. Selv Poul Eliesen, der ikke let skaaner Nogen, har ikke et ondt Ord at sige om hende, uden at han kalder hende Frille, hvad hun ogsaa var. Ogsaa den følgende Tid har fra Samtidens Beretnelser altid bevaret det Indtryk af hende, at hun var et godlidende venligt Væsen, en lille Due (som hendes Navn betød), der, hvor hun raadete sig selv, ikke gjorde nogen levende Sjæl noget Ondt, og som var bragt i Fordærvelse kun ved sin Skjønhed og sin Moders Slethed. Man var imidlertid

ikke ganske uforberedt paa, at noget Skrækkeligt kunde ramme Dyveke; thi det havde i længre Tid været bekjendt rundt omkring i Riget, siger en Samtidig, at Rigsraadet havde besluttet paa en eller anden Maade at skaffe Dyveke bort, og kun holdt sig tilbage af Frygt for Kongens Hævn⁶⁰. Det blev almindelig troet, at Dyveke ikke var død en naturlig Død⁶¹; man antog, hun var bragt af Dage ved nogle forgiftede Kirsebær, og man paapegede Gjerningsmanden Torben Oxe, som havde sendt hende disse Bær, der anbefaledes som nogle af Aarets tidligst modnede; som Medskyldig nævnedes en anden Adelsmand, Knud Pedersen Gyldenstjerne til Thim, der havde været tilstæde, da Dyveke nød de forgiftede Bær. Man troede paa Giftblanderiet, og Torben, der var saa ilde berygtet, ansaae man istand til Alt. Kongen var overbeviist om hans Brøde. Hvis det saa forholdt sig, hvad drev da Torben Oxe, denne Mand med et slet Hjærte og en besudlet Charakter, til denne Gjærning? Havde Rigsraadet i ham fundet et brugeligt Redskab; tjente han tillige den nederlandske Regjering; var den Mine sprunget, som Hoffet i Bryssel havde truet med; havde Torbens Kjærlighed forsmaaet forvandlet sig til Had, eller havde Frygt for Opdagelse drevet ham til at rydde af Veien den Eneste, der efter Hans Faaborgs Død kunde vidne om hans formastelige Forsøg: Alt dette er Spørgsmaal, som vel bevægede Samtiden, men til hvis Besvarelse den ingen tilstrækkelig Oplysning har givet og som derfor vel for evigt ville blive ubesvarede. Det er vanskeligt at følge en fordærvet Sjæl paa dens Vildgange eller gjennemskue, hvad der har ledet den ved dens mørke Idrætter; men meer end een af de nævnte Bevæggrunde og Omstændigheder kunne godt have samvirket hos Torben og bestemt hans Gjærning. Siden hiin farlige Angiver mod Torben havde bødet med Livet for sin

Dristighed og Ondskab, havde Forholdet mellem Kongen og Torben Oxe været fuldkommen godt, og den Mistanke, som et Øieblik var vakt, syntes ganske dysset i Slummer. Torben Oxe modtog endog faa Uger, maaskee faa Dage⁶² før Dyvekes Død, et Beviis paa Kongens Naade idet han den 17 Juni 1517 forlenede ham med Lindholm Slot og Len i Skaane⁶³. Men da Dyveke bortreves saa pludseligt og sørgeligt, og Mistanken rettedes mod Torben Oxe som Morder, vaagnede den gamle Mistanke op i al sin Kraft. Rasende Forbittrelse, Nag og Skinsyge fyldte Kongens Sjæl, og han vilde have en blodig Hævn for den haanlige Fornærmelse og grusomme Daad. Moderen har maaskee nu meddeelt adskillige Oplysninger, som hun tidligere holdt det for klogt at fortie. Men Kongen kunde godt forstille sig. Ved en Hoffest, da Torben Oxe unistænksom færdedes mellem Gjæsterne i Salen, for som Slotsherre at see til, at Alting gik, som det skulde, kaldte Kongen ham hen til sig og spurgte ham fortroligt: »Siig os nu sanden, Torben, er det saa, som din Skriver, der blev hængt, sagde for os, at Du skulde have havt med Dyveke at gjøre; vi vilde gjerne vide det for visse Aarsagers Skyld«. De Nærmeststaaende gave nøie Agt paa Torben Oxe, hvad Svar han vilde give, og meente, han gjorde klogt, om han betænkte sig vel, inden han svarede; Nogle vinkede ad ham, at han skulde være forsigtig. Torben svarede først i en skjæmtende Tone, at han aldrig var kommen Dyveke for nær. Men da Kongen blev ved at fritte og spørge, nægtede han ikke, at han jo havde tragtet efter hendes Gunst og anholdt derom, men aldrig opnaaet Noget. Da Kongen hørte dette Svar, forandredes alle hans Ansigtstræk, og han blev stum og maalløs. De Hofmænd, som stode i Nærheden, lagde Mærke til den Forandring, der foregik med Kongen, og en af dem sagde til Torben: »Du

maatte have givet meget til, at Du ikke havde talt saa daarligt; det var en ond Aand, som indgav Dig disse Ord«. Kongen samlede fra den Dag alle de Oplysninger, han kunde faae, og paa Angivere og Øretudere var der ingen Mangel; thi Torben Oxen var almindelig forhadet. Ved denne Tid kom en ny Yttring af Torbens Voldsomhed til Kongens Kundskab, der vel kun var lille i Forhold til den store Anklage, Kongen pønsede paa, og det Dyb af Had og Forbittrelse, der kogte i hans Indre, men i alt Fald ikke forbedrede hans Stemning. Der klagedes skriftlig til Kongen over, at Torben Oxen uden videre havde ladet gribe en anden Mands Bonde og uden Lov og Dom holdt ham fængslet. Kongen svarede den Klagende (9 August), at han skulde faae Stævningebrev over Torben⁶⁴. Da Kongen troede Sagen modnet, lod han Torben Oxen sætte i Slotstaarnet, og tillige med ham Knud Pedersen Gyldenstjerne, der beskyldtes for Deelagtighed i Giftblanderiet. Deres Fængsling udførtes efter Embeds Medfør⁶⁵ ved Mogens Giø.

Knud Pedersen havde allerede 1502 tjent Christiernen den Anden som Hofsinde og Krigsmand i Norge, og var for Tiden Lensmand paa Aalholm i Laaland⁶⁶. Han var en rig Adelsmand af Gyldenstjernernes anseete Slægt, eiede blandt andet Thimgaard i Jylland (nordenfor Ringkjøbing, nu jævnet med Jorden) og Lyngbygaard i Skaane, som Bønderne afbrændte for ham 1525. Hans Personlighed kjende vi ikke saa nøie som Torben Oxens. Han og Torben vare kjødelige Sødskendebørn⁶⁷, og efter enkelte Træk at dømme, synes de ogsaa at have havt en Sødskendelighed i Charakterens Voldsomhed og Raahed. Det berettes saaledes, at han engang grusomt mishandlede en Bonde, hjemmehørende paa Nabogodset til Thimgaard, hvem han havde Noget imod. Han slog Dørene op paa Bondens Huus og randsagede efter ham for at slaae ham

ihjel. Da han ikke traf ham hjemme, søgte han ham i Marken, og slog ham saa jammerligt med et Spyd, at Bonden maatte kjøres halvdød hjem. Dette vovede han at gjøre endog efter den Tid, da han var falden i Kongens store Unaade, og den mindste Forseelse let kunde styrte ham i Fordærvelse⁶⁸. Hos Frederik den Første blev han naturligviis ligesaa vel anskreven, som han havde været det ilde hos Christiern den Anden. Han var meget virksom under Opstanden 1523 og belønnes, saasnart Frederik var kommen til Regimentet, med det vigtige Vordingborg Len⁶⁹. Han spillede derefter en stor Rolle, tog Deel i næsten alle vigtige Begivenheder, og havde siden mange Skjæbnens Omskiftelser, som senere skulle omtales.

Kongen anklagede Torben Oxe for Rigsraadet, der var en Adelsmands Værnething i alle Sager, der rørte Liv og Ære, som ogsaa i andre Sager, naar Kongen var Klager. Anklagen gik, saavidt man af de forvirrede Beretninger kan skjønne, ud paa, at Torben Oxe havde foregrebet sig paa Dyveke, og som Kongen med en Hentydning paa det omtalte Optrin paa Slottet udtrykte sig, besmittet den kongelige Seng; og dernæst, at Torben, da han ikke kunde naae sin Villie, af Frygt for Opdagelse og Straf, ved Gift havde ryddet den af Veien, som han ikke havde kunnet forføre. Men Beviserne for Giftmordet have uden Tvivl været svage, og Rigsraadet frikjendte Torben Oxe ganske for denne Beskyldning. Hvad det andet Klagepunkt angik, afviste Rigsraadet Sagen, da Dyveke kun var Kongens Frille, hvilket Forhold ikke beskyttedes af Loven. Mange i Rigsraadet tænkte uden Tvivl hos sig selv, hvad man siden, da der ingen Fare var derved, udtalte offentlig, at, om Torben Oxe havde taget Dyveke af Dage, saa havde han herved handlet til

Bedste for Riget og Kongen, ja til Frelse for Kongens Sjæl og Salighed. Men Kongen blev heilig forbittret, da han hørte Dommen, og tilbageholdt ikke Udbruddet af sine vrede Ytringer. Han sagde til Rigsraadet: de hang alle sammen ved Slægtskab og Svogerskab, de saae kun paa, hvad der tjente deres Stand og stemmede med dens Interesser, derfor kunde han ingen Vegne komme, naar han kom med Forslag, der sigtede til det almene Vel, og derfor kunde han nu ikke faae Ret i denne Sag. »Havde jeg«, vedblev han, »havt saa mange Frænder og Venner i Raadet som Torben, da havde jeg vel fanget en anden Dom; men havde Torben Oxe en Hals saa tyk som en Tyrs, skal han dog miste den«⁷⁰. Han holdt Ord. Han nedsatte en Ret af Torben Oxes Herredsmænd, 12 Bønder fra Solbjerg (hvor nu Ladegaarden er) og andre af de nærmeste Landsbyer ved Kjøbenhavn. Retten blev sat inden fire Thingstokke paa Slotspladsen, som om det skulde være en Gaardsret eller Slotsret. Formodentlig har en eller anden tjenstvillig Raadgiver givet Anviisning paa denne Udvei og godtgjort for Kongen, som ikke var vanskelig at overbevise, at Torben Oxe som tjenende paa Kongens Slot kunde og burde dømmes efter Gaardsretten. Men selv dennes Bestemmelser bleve ikke iagttagne, thi ifølge disse skulde den Nævnd, som dømte Torben Oxe skyldig eller uskyldig, have været dannet af hans Standsfæller, altsaa Slottets Besætning eller de kongelige Hofsinder, og ikke Bønder. Hvorledes man end dreier og vender det, blev det en Krænkelse af Kongens Haandfæstning, der med klare Ord siger, at en Adelsmand i enhver som helst Sag, som Kongen eller dennes Embedsmænd anlægger imod ham, skal dømmes af Rigsraadet. Og dette havde allerede afsagt sin Dom som høieste Ret. Bøndernes Kjendelse gik ud paa, at ikke de dømte Torben Oxe, men hans egne Gjæringer dømte ham. Dette

var vel, som Hvitfeldt siger, en uendelig Dom, for saavidt ikke Forbrydelsens Art og den deraf følgende Straf var angivet. Men Bøndernes Kjendelse udtalte dog et bestemt Skyldig, og et Skyldig i Henhold til den Anklage og de Beviser, der vare fremførte for Retten. Det synes, at Bønderne, der havde faaet det usædvanlige, og temmelig betænkelige Hverv, at dømme over en Adelsmand i en Livssag, med Overlæg og ikke uden Snildhed have valgt denne Form. Bøndernes Kjendelse var Kongen nok; han bestemte, at Torben Oxe skulde henrettes.

Knud Gyldenstjerne, der var beskyldt for Deelagtighed i Forgiftelsen, lod Kongen hverken anklage for Rigsraadet eller Bønderne, men lod sig nøie med, efterat han havde siddet en Tid fængslet, at tage en stærk Forpligtelse af ham, at han aldrig vilde komme for hans Øine. Man kan vel heraf slutte, at Beviserne for Giftmordet i det Hele have været svage, og i det Mindste for Knud Gyldenstjernes Vedkommende aldeles utilstrækkelige, hvilket naturligtviis ikke udelukker, at Forbrydelsen alligevel kan have fundet Sted. Ved en underlig Leeg af Skjæbnen, blev Knud Pedersen Gyldenstjerne senere Christiern den Andens Fangevogter paa Kallundborg. De havde da begge Meget at glemme og tilgive. De havde mødtes engang tidligere, det var 1532, da Christiern den Anden laae som Fange paa Kjøbenhavns Rhed. Frederik den Første havde nemlig fundet det sømmeligt at vælge Knud Gyldenstjerne til at ledsage Christiern den Anden til Fængslet paa Sønderborg. Han kom ud paa Skibet og mættede sine Øine ved Synet af den nedbøiede Konge. Da de vare komne til Sønderborg, rev han den gyldne Vlieses Ordenskjede af Kongens Bryst for at bringe den til Kong Frederik, ja han skal endogsaa, om man kan troe én slig Raahed mulig, have haanet den fangne Konge og trukket ham i Skjægget⁷¹.

Men imellem dette Møde og det følgende paa Kallundborg laae 17 Aar. Knud Gyldenstjerne var imidlertid bleven from, digtede Psalmer⁷², og man finder ikke, at han i sin Stilling som Befalingsmand paa Kallundborg, der varede til hans Død 1552, har givet Christiern Anledning til Klage.

Torben Oxes Slægt og Venner satte imidlertid Alt i Bevægelse for at udvirke hans Benaadning. Det lykkedes dem saa vel, at baade Rigsraadet og de meest anseete Adelsmænd udenfor Raadet og den pavelige Legat Johan Arcibold, som da befandt sig i Kjøbenhavn, indlagde Forbøn for Torben; Dronningen ledsaget af alle Hoffets Fruer og Jomfruer gjorde Knæfald for Kongen og bad om Naade for Synderen. Men Kongen var haard og ubevægelig; Torbens Fornærmelse kunde kun sones med Blod. Mærkeligt er det iøvrigt, at Rigsraadet nedlod sig til at bede, og ikke protesterede mod Dommen eller Lovligheden af den Ret, som var nedsat. End ikke en Udsettelse af Straffens Fuldbgyrdelse kunde afpresses Kongen; Torbens Broder, Johan Oxe, bad kun, at hans Broder maatte leve saa længe, at han kunde give Forklaring over nogle Penge- og Regnskabs-Sager. Ogsaa dette afslog Christiern⁷³.

Kongen havde fra denne Sags første Begyndelse ikke skyet Offentligheden, og han vedblev dermed til det Sidste, ja han syntes endog at søge den størst mulige Offentlighed. Henrettelsesdagen var fastsat til den 29 November 1517; men Kongen havde sammenkaldt en Herredag til Møde i Kjøbenhavn St. Katrine Dag den 25 November, altsaa fire Dage forud⁷⁴. Henrettelsen foregik saaledes, medens Byen var fyldt af Rigsraader, Prælater og Adelsmænd fra alle Rigets Egne. Den 29 November førtes Torben Oxe ud af Slotsfængslet til Retterstedet, som var i Nærheden af St. Gertrud Kirke og Rosengaarden. Da

han var kommen over Høibro, kom Munkene fra Graa-brødrekloster ham i Møde forat række ham Sakramentet. Da han saae Sakramentet, kastede han sig ned paa Jorden og sagde høilydt, saa Alle kunde høre det: »O almægtige Gud, Du, som haver skabt Himmel og Jord, forbarm Dig over mig og min gode Broder, Knud Pedersen«. Han vidste nemlig ikke Andet, end at Knud Gyldenstjerne ogsaa skulde henrettes. De havde i Begyndelsen deelt samme Fængsel og spøgt med hinanden om den Skjæbne, der forestod dem. De havde kastet Tærninger om, hvo af dem først skulde række Hals, og Lodden var da falden paa Torben. Skjæmten var nu bleven Alvor. Den Retsbetjent, som ledsagede ham, tillod ham ikke længe at dvæle, men bød ham gaae videre til Retterstedet. Før Henrettelsen fandt Sted, udraabte en Herold, hvad han havde forbrudt og hvorfor han var dømt. Han døde med en uforskrækket Mine og uden at røbe noget Tegn paa Frygt. Hans Liig blev begravet paa Helliggeist Kirkegaard.

Torben Oxes Henrettelse ledede atter Mængdens Tanke hen paa Skriveren Hans Faaborg, som netop for et Aar siden, anklaget af Torben, havde maattet lide en forsmædelig Død. Var Torben Oxe skyldig, meente man, saa var vel Skriveren uskyldig, kun ryddet af Veien som et farligt Vidne. Da hændte det sig, at de, der holdt Vagt paa Omgangen af Slotsmuren, om Natten saae ligesom et Lys skinne over Hovedet paa Skriveren, som endnu hang i Galgen. Det gjentog sig flere Nætter og Rygtet herom kom snart ud blandt Folk, som heri saae et heelt Jertegn. Da det ogsaa var kommet Kongen for Øre, befalede han, at man skulde melde ham, naar Lyset igjen viste sig. Dette skete, og da Kongen selv havde undersøgt Sagen og overbeviist sig om dens Rigtighed, befalede han, at Skrivers Liig skulde nedtages af Galgen

og christelig begraves. Hvad man ikke før havde troet paa Skriverens Uskyldighed, saa gjorde man det nu, og dømte saa meget haardere om Torben Oxe. Som bekjendt kan et Lys, der viser sig under saadanne Omstændigheder forklares paa en ligesaa naturlig Maade som Lygtemænd og lignende Lys-Fænomener. Kongen kom det unægtelig beleiligt.

Om Dyvekes Død og Torbens Brøde vedblev man siden at udtømme sig i Gisninger og Forklaringer. Moderen havde vel i denne Sag den sikkreste Følelse og vel ogsaa den bedste Kundskab. Hun sagde: »Ingen Anden paa Jorden er Skyld i min Datters Død end Ærkebisp Erik i Throndhjem«⁷⁶. Erik Valkendorf var, da Dyveke døde, flere hundrede Mile borte fra Kjøbenhavn, og Sigbrits Ord kunne derfor ikke forstaaes ligefrem. Men Sigbrits Tanke søgte hen til Nederlandene, og i den nederlandske Regjerings Had fandt hun Kilden til sin Datters utimelige Død. Erik Valkendorf havde først gjort sig til Ordfører for de fornærmede fyrstelige Slægtninge og skrevet det Brev, hvori han i deres Navn opfordrede Kongen til at skille sig ved Dyveke. Siden var der kommet et heelt Gesandtskab, og man havde truet, hvis Dyveke ikke med det Gode fjærnedes sig, saa skulde man, i hvad det saa kostede, spille hende »une grosse finesse«, og ikke hvile, før man havde naaet sit Maal. Det var derfor ikke uden Grund, at Moderen i Nederlandene søgte de Traade, hvoraf hendes Datters Liiglagen var blevet vævet. Ogsaa os forekommer det troligt, at Stødet er udgaaet fra den Kant, at Hoffet i Bryssel middelbart har virket til Dyvekes Død. Men videre kan man ikke komme under det Slør, som hviler over hele denne tragiske Begivenhed, i hvilken de handlende Personer skye Lyset og kun vise sig i et Halvmørke,

medens Forfatterne, som skulde give os Oplysning, kun vide halv Besked*).

Christiern den Anden holdt siden Dyvekes Minde i Ære. Han skjænkede Karmeliterklostret i Helsingør, hvor hun blev begravet, en prægtig Altertavle, og lod paa Foden af denne male baade sit og Dyvekes Portræt, et Billede, der gav en Fremmed, som 1532 saae det, høie Forestillinger om Dyvekes Skjønhed^{76*}.

II.

Sigbrits stigende Magt. Hendes Deeltagelse i Regjeringsforretningerne. Hendes Personlighed. Hendes Kundskaber og Færdigheder. Det sigbritske Parti Didrik Slagheck. Hans Tolder. Brødrene Poul og Lambert Andersen. Hans Mikkelsen. Godskalk Eriksen. Jørgen Hansen. Hans Mule. Mogens Giøes Forhold til Sigbrit. — Forandring i Christiern den Andens Regjeringsmaade Birgitte Olufsdatter Thott og Inddragelsen af Vallø Gaard og Gods.

Det var saa langt fra at Dyvekes Død formindskede Moderens Indflydelse, at man tværtimod finder, at Sigbrits Magt fra det Aar 1517, da Dyveke bortreves, er i en bestandig Stigen og Tilvæxt. Hun bliver fra den Tid af ogsaa udvortes Kongens første Raadgiverinde og første Medhjælperinde i Regjeringen. »Hun var hans anden Haand, baade hans Adel og Raad søgte hende med Hat udi Haand«, siger Hvitfeldt. Øresundstolden forlagdes i det nævnte Aar til Kjøbenhavn og hele Toldvæsenets Bestyrelse overdroges hende. Men ikke blot alle Toldsager og Alt, hvad der vedkom Konsumtion og Accise, der netop ved denne Tid fik en heel forandret Indretning,

*) Nogle Bemærkninger om Kildernes Beskaffenhed, Behandlingen af Dyvekes Historie, Retsforfølgelsen mod Torben Oxe, o. s. v. se Anm. 76.

beregnet paa Indtægternes Forøgelse og en strængere Kontrol, blev hende underlagt, men under hendes Styrelse stod overhoved hele Finantsvæsenet tilligemed Møntvæsenet; næsten alle Rigets Indtægter og Udgifter gik igjennem hendes Hænder; hun gav Qvittering for Indbetaling og Ordre til Udbetaling, og førte med sine Skrivere hele Regnskabsvæsenet. Utallige Regnskaber og Qvitteringer bære derom endnu et synligt Vidnesbyrd. Hun greb tillige ind i saa godt som alle Regjeringsager. Kongen drøftede med hende, inden han tog nogen Beslutning, enhver Sag af Vigtighed, enten den vedrørte Personer eller Ting. Endog Krigsbefalingsmænd skrive til hende, naar Kongen ikke selv var tilstæde, for Exempel om at sørge for Orlogsskibes Udrustning. Andre høie Embedsmænd, Lensmænd, Bisper og Prælater ikke blot i Danmark, men ogsaa i Sverrig, Norge, Island, henvendte sig til hende, naar de søgte Forfremmelse eller anden Gunst hos Regjeringen, overøste hende med Smigrerier og Gaver. Udenlandske Regjeringer fulgte Exemplet, sendte hende Foræringer, og omtalte hende i smigrende Udtryk til de danske Sendebud, som kom til dem, og fyrstelige Sendebud, som kom til Kjøbenhavn, undlode ikke at gjøre den mægtige Sigbrit deres Opvartning og forebringe hende deres Ærinde. Undertiden henviste Kongen dem ligefrem til hende, naar deres Hverv vedkom Handelen eller andre Sager, der hørte under hendes særlige Omraade. Hofmændene bøiede sig for hende. Svaning fortæller, at han ofte som Dreng paa sin Vei over Amager-torv til Frue Skole saae Kongens Følge, der bestod af Mænd, som hørte til Rigets første Familier, staae udenfor hendes Port paa Hjørnet af Helliggeisstræde, i Regn og Slud eller den strængeste Vinterkulde, gnidende Hænderne og stampende med Fødderne, medens de ventede paa Kongen, som var inde for at raadslaae med Sigbrit,

uden at Nogen havde Mod til at træde indenfor for at søge Ly mod det umilde Veirlig. Selv med Dronning Elisabet kom hun, efterat ved Dyvekes Død en uovervindelig Anstødssteen var ryddet af Veien, til at staae paa en god og fortrolig Fod. Elisabet, der elskede sin Ægtefælle, og hvis hele Liv var Hengivenhed og Opoffrelse for ham, overvandt den naturlige Uvillie, hun maatte føle mod Sigbrit, og fandt sig uden Modstand i at omgaaes den Qvinde, der stod i saa høi en Gunst hos hendes Ægteherre, og hvem han skjænkede saa uindskrænket en Tillid. Den simple Hollænderinde brugte imod Karl den Femtes Søster det samme Frisprog, som hun var vant til imod Kongen selv og imod Alle. Hun var jævnlig tilstæde paa Slottet og savnedes ikke ved Dronningens Barselseng, hvor hun ogsaa som erfaren og lægekyndig Kone kunde være af Nytte. Dronningen fødte første Gang en Søn, Hertug Hans, anden Gang fik hun Tvillinger, begge Drengebørn. Dette syntes Sigbrit var alt for galt, og hun udbød: »Hvad skal vi med alle disse Dreng? Hvor skal vi faae Lande fra til at forsørge alle disse Herrkens med?« Den førstefødte Søn, Hertug Hans, blev, kun eet Aar gammel eller endnu yngre, overdraget hende til Opfostring og Opdragelse. At dette maa være skeet ikke tilfældigt og som af sig selv, men ved en formelig Udnævnelse, og at det i Udlandet har været betragtet som hendes officielle Stilling, kan man see af Tilskrifter paa fremmede Breve, hvori hun kaldes: »den værdige, vise og fromme Frue, Moder Sigbrit, Hovmesterinde og Pleiemoder for Hertug Hans af Slesvig, Prinds til Danmark«⁷⁷. Naar Kongen var fraværende, styrede hun tillige med Dronning Elisabet hele Riget.

Det er kun høist ubetydeligt, hvad vi vide om denne mærkværdige Qvindes tidligere Skjæbne, Byrd og Slægt. Naar vi sige, at hun havde hjemme i Amsterdam; at

hendes Faders Navn var Willom; at hun havde været gift med en Mand ved Navn Nikolaus eller Nikolaisen; at hun var Enke i det Mindste siden 1519, men uden Tvivl allerede den Tid hun med sin Datter forlod Holland og nedsatte sig i Bergen; at hun her, indtil hendes Datter blev bekjendt med Kong Christiern, levede i en ringe og uanseelig Stilling; at hun havde en Søster i Amsterdam, der var Nonne eller dog Medlem af en eller anden qvindelig geistlig Stiftelse, og en Broder, Herman Willomsen, der snart traadte i Kongens Tjeneste: da have vi omtrent sagt Alt, hvad der med Vished vides om hendes tidligere Kaar og personlige Forhold. At hun ikke, som man har formodet og gjættet, tilhørte en adelig Slægt, kan man med Vished slutte deraf, at hun i sit Segl ikke fører adeligt Vaaben, men kun et Bomærke. Alt hvad vi kjende til hende baade i den tidligere og senere Deel af hendes Liv, fører nærmest til den Formodning, at hun har været af en velstaaende hollandsk Borgerfamilie, snarest af Kjøbmandsstanden, og at Ulykker og Formuestab, som have ramt Familien, have drevet hende fra Hjemmet og nødt hende til at søge sit Brød i fremmede Lande. At de Kaar, hvorunder hun er opvoxet, ikke have været ganske ringe, kan man med Grund formode af de Færdigheder og Kundskaber, hun besad, der forudsætte, at hun i Ungdommen har faaet en god Opdragelse og Underviisning. --- Hendes Ydre var slet ikke indtagende. Hun var et svært bygget massivt Fruentimmer med paafaldende tykke røde Kinder. Der var i det Hele noget Simpelt og Uædelt ved hende, som dog for en Deel hævedes ved det Indtryk af Energi og Villiekraft, som hendes Person gjorde paa Enhver, der nærmede sig hende, og ved de skarpe livlige Øine, der vidnede om Kløgt og Forstand. Hun var bydende og trodsig og frygtede Ingen, Medgang og Modgang forandrede hende kun lidet. Hun

havde en utæmmelig Tunge; skjældede og smældede ved enhver Leilighed. Naar hun blev vred eller mødte Modsigelse og Indvendinger, væltede en Strøm af forbittrede og grove Ord ud af hendes Mund. Talte hun om Adelen, havde hun Munden fuld af Steiler og Hjul, Tyve og Forrædere. Hertug Frederik af Gottorp fik ikke læmpeligere Titler, han hadede hende derfor saa oprigtig som Nogen, tillige af den Grund, at hun nægtede ham den Toldfrihed, han tidligere jævnligen havde nydt, naar han førte Qvæg ind fra Nørrejyland til sit Hertugdømme. Hun overfusede Kongen, naar han ikke strax var af hendes Mening, og kaldte ham paa sin Hollandsk »en Mallert« (en Taabe, et Tossehoved), og Christiern, der ellers ikke frygtede Nogen, var bange for Sigbrits hvasse Tunge. Hun gjorde sig til af den Magt, hun havde over Kongen, og sagde ofte (saa forsikkre i det Mindste de Samtidige), at Kongen ikke skulde gjøre Andet, end hvad hun vilde, og om han end vilde, skulde hun nok forhindre det, saalænge hun var ham 10 Mile nær. Man frygtede ogsaa hendes Had meget mere end Kongens Vrede; thi Kongen kunde dog ved Forestillinger bringes til Fornuft, men hvad hun fik i Sinde, gik hun ikke fra, før hun fik det drevet igjennem. Medens det Raae og Voldsomme i hendes Væsen ikke kunde Andet end virke frastødende selv paa Christiern den Anden, var der dog igjen Andet hos hende, der med uimodstaaelig Magt drog ham til hende, og bragte ham til at søge hendes Raad og Tjeneste, saalænge han bevarede sin Throne. Det var den mandige Sjæl, der boede i denne Qvinde, den klare Forstandighed, de mangfoldige Indsigter, hun besad, og det Kjendskab til fremmede Landes bedre Indretninger, som med Nytte kunde overføres paa Danmark, og hvorm Kongen forgjæves hos sine andre Raadgivere søgte Oplysning. Det var endnu mere en Overeensstemmelse i

Synsmaader og Charakter; hun var hensynsløs og haard; det var Kongen ogsaa ved mange Leiligheder, hvor ikke hans bedre og mildere Natur brød igjennem. Hun som Hollænderinde tænkte høit om de borgerlige Stænder, og saae i dem den rette Grundvold for Statens Velmagt og Velstand: dem vilde hun have hævede af deres ydmygede og fornedrede Stilling; men disse Adelsmænd og Prælater, der tærede Landets Fedme, undertrykkede Bonden, nedtrykkede Borgerne, hæmmede ved deres Særrettigheder Handel og Vandel og Driftighed, hvis Haand hvilede tungt ikke blot paa de borgerlige Stænder, men som med det anmassende Rigsraad i Spidsen vilde bringe Kongen selv under deres Aag, lamme hans Villie og Virksomhed: dem hadede hun af Hjærtens Grund og vilde gjerne have traadt dem i Støvet. Det var Tanker og Følelser, der fandt en dyb Gjenklang i Christiern den Andens Hjærte; det var hans egne Tanker og Følelser, kun i den hæftige Qvindes Mund udtalte noget skarpere og hensynsløser. — Det er naturligt, at Adelen og overhoved de høiere Stænder med et rasende Had forfulgte en saadan Qvinde, at de nedreve og forvanskede enhver af hendes Handlinger, besudlede hendes Minde og trak det saa dybt ned i Skarnet, som de kunde. Selv naar det stundum hændes, at et svagt Ord af Anerkjendelse undslipper dem, døves det i samme Øieblik af Haanets Skrig. En samtidig holsteensk Forfatter, en høitstaaende Embedsmand hos Frederik den Første, siger, efter han først med bred Pensel tilbørlig har afmalet hende som en fræk ond Qvinde, der ikke raadede til noget Godt, men kun til Blodsudgydelse og Haardhed: »hun var ellers et reenligt Fruentimmer, som holdt af at see lystelige og pyntelige Stæder, Huse og Gader, hvorfor hun ogsaa den Tid, hun var saa mægtig hos Kongen, bragte Stæderne i Danmark i en smuk Skik; thi hun indførte, at man om Sommeren

ikke maatte lade Qvæget komme ind i Byerne, og at man hver Uge feiede og rensede Gader, Stræder og Torve, og ligeledes holdt hun Borgerne til Reenlighed i deres egne Huse og til at smykke og pynte disse paa hollandsk Viis, hvilket vel kunde gøres nødigt i Danmark; og dersom Kongen derfor blot havde brugt hende i en saadan Bestilling som Gadefeierske, og ikke videre, saa kunde hun være bleven Landet en nyttig Qvinde, og det vilde ikke være af Veien, om man endnu den Dag i Dag fulgte saadan Skik i de danske Stæder». Men var hun hadet af de høiere Stænder, var hun derfor ikke elsket af de ringere. Almuesmanden hadede hende næsten ikke mindre end Adelsmanden; der digtedes Smædeviser om hende, og hun fik engang ret haandgribelige Beviser paa Almuens Stemning. Menigmands Had til hende var nu deels en Gjenklang af de Følelser, der raadede hos de fornemmere Stænder, som uklart og misforstaaet forplantede sig til den lidet skarpsynede Almue, men deels og fornemmelig var den en Virkning af hendes strænge Finantsbestyrelse og den besværlige i det daglige Liv indgribende Kontrol med Oppebørselen af Accise og Konsumtion, der skyldtes hende og føltes som en utaalelig Byrde netop af de lavere Samfundsklasser. Billedet af hende maa blive mørkt, og uden Tvivl mørkere end det i Virkeligheden har været. I Alt hvad vi have sagt og fremdeles komme til at sige om hende, have vi, hvor ikke fuldkommen sikre og utvivlsomme Kjendsgjæringer foreligge, ikke kunnet gjøre Andet end følge Samtidens Beretninger. Men alle de, der have skrevet om hende, have været hendes erklærede Fjender. Ikke en eneste venlig eller upartisk Haand har dyppet sin Pen for at sige os et Ord om hende. Vistnok er nu denne Hadets Almindelighed i sig selv et Moment af historisk Betydning; men vi bør dog ikke glemme, naar vi dømme hende, at det er Fjender, som for en stor

Deel have skrevet Præmisserne til Dommen. Naar vi betænke, at en saa grundhæderlig Mand som Hans Mikkelsen har kunnet samvirke med hende og slutte sig nøie til hende, tør vi vel dømme lidt mildere og formode, at hun ikke har været et saadant gudsforgaaen Væsen, som hun almindelig skildres, om end flere hæslige Pletter unægtelig have vanhædet hende.

At Sigbrit, som vi ovenfor yttrede, virkelig har været i Besiddelse af usædvanlige Færdigheder og Kundskaber, der ikke lade sig forene med den Antagelse, at hun altid skulde have befundet sig i saa lav og uanseelig en Stilling, som da hun i Bergen efter Sagnet levede af Høkeri, Frugt- og Kagehandel, fremgaaer klarligen af mange Omstændigheder. Det er af sig selv indlysende, at om end Forholdene da vare en Deel simplere end nu, saa hørte der dog selv i hiin Tid for at styre et heelt Riges Finants- og Handelsvæsen og mange dermed beslægtede Sager mere til end blot et lyst Hoved og en klar Forstand. Disse Egenskaber kunde ikke erstatte Savnet af bestemte Kundskaber og Indsigter. Vi maa derfor antage, at Sigbrit i Forbindelse med en god almindelig Dannelse har besiddet mange Kundskaber, som hun i den Embedsstilling, hvori hun var kommen, ikke kunde undvære uden at afstædkomme Forvirring. At skrive hørte til de Færdigheder, som i hiin Tid ingenlunde vare almindelige for Folk i en ringere Livsstilling, mindst for Fruentimmer. Men Sigbrit maa jævnligen have brevvexlet med Rigets høiere Embedsmænd; thi af disse, Bisp Lage Urne, bemærker leilighedsviis, at han kjendte hendes Haandskrift, skjøndt den var fordreiet. Ogsaa har man endnu, vel ikke noget heelt Brev, men hendes Navn oftere egenhændig skrevet med en smuk og fast Haand. Sigbrit var dernæst lægekyndig og besad ikke ringe Indsigter i Chemien og Naturvidenskaberne.

Hans Mikkelsen fortæller, at da han paa Reisen fra Danmark 1523 var paa samme Skib som Sigbrit, gav hun ham Oplysning om forskjellige gode Lægedomsmidler, idet hun enten meddeelte ham Opskrift paa dem eller dikterede ham, hvorledes de skulde tilberedes. Hun maatte ogsaa hjælpe med sine Lægeraad, da Kongens Søster Kurfyrstinde Elisabet var saa syg. Det synes, at hun især har havt sin Styrke i Behandlingen af Qvindesygdomme, og dette var vel ogsaa Grunden til hendes stadige Nærværelse ved Dronningens Barselsenge. Hendes Ry var saa stort, at den berømte Læge og Naturkyndige Theophrastus Paracelsus besøgte hende, og fandt hendes Indsigter saa gode, at han kunde lære Noget af hende. Hun meddeelte ham en Lægedrik, hvis helbredende Kraft han helligt roser. Hun vandt imidlertid ikke andet ved sine Kundskaber i Lægekunst og Chemi end at blive udraabt for en Hex og Troldqvinde. Svaning fortæller en ret artig Historie derom. Den unge Hertug Hans, som var i Huset hos hende, løb en Dag omkring fra det ene Værelse til det andet og kom tilsidst ind i hendes Soveværelse, hvor hun havde alle sine Apparater staaende. Der var en lang Række af Flasker og Glas af meget forskjellige og besynderlige Former. Især blev hans Opmærksomhed hendraget til en Flaske, der havde en rund Bug og en meget lang Hals, og da han saae nøiere til, syntes han der var ligesom noget Levende, der bevægede sig i den, hurtig op og ned. Af barnlig Nysgjærrighed krøb han nu op paa en Skammel og greb Flasken. Men idet han betragtede den, blev han pludselig forskrækket over de underlige Bevægelser, og tabte den udaf Haanden. Flasken gik itu, og den onde Aand (thi en saadan var det, som havde bevæget sig derinde) slap ud. Der opstod et frygteligt Brag, som rystede ikke blot Huset, men hele Staden, og der blev et Tordenveir og en Storm,

som man aldrig havde havt Mage til i Kjøbenhavn. Aarsagen blev snart bekendt, og hvad Kjøbenhavnerne ikke før havde troet, at Sigbrit var en Troldqvind, saa gjorde de det nu. Det var iøvrigt ikke blot Almuen, men ogsaa de Fornemme, som troede paa hendes Trolddomsmagt, og man forklarede sig heraf det ubegribelige Herredømme, hun havde over Kongen. Ærkebisp Erik Valkendorf siger, han frygter for hun forstaaer mere end hun burde efter Christen-Retten, og bestyrker dette ved at henvise til hendes Yttring om, at Kongen ikke skulde kunne gjøre Noget imod hends Villie, saalænge hun var ham 10 Mile nær. I Stridsskrifterne er Troldqvind et af de meest yndede Skjældsord mod hende. Hun kaldes ellers sædvanlig Sigbrit Moder. Denne Benævnelse Moder var en Hæderstittel, som tillagdes Matroner og ældre værdige Damer. En anden anseelig Qvinde paa den Tid, den navnkundige Klaus Kniphofs Moder, Cidse Kortsdatter, hædredes ogsaa med denne Tittel⁷⁸.

Til Sigbrit sluttede sig en Deel Mænd, alle begavede og i forskjellige Retninger dygtige, men af meget ulige Charakter, og dannede hvad man kaldte det sigbritske Parti. Om Nogle af dem, i det Mindste om En, er man berettiget til at sige, at de netop følte sig tiltrukne ved Sigbrits slette Sider, og bleve hendes Følgesvende, fordi de haabede under hendes Kaabe at bane sig Vej til Magt og Indflydelse og finde Leilighed til at tilfredsstille deres onde Tilbøieligheder. Andre fulgte hendes Fane, fordi de erkjendte det Sunde og Rigtige i de Regjeringsgrundsætninger, som hun og Kongen i Almindelighed søgte at gjøre gjældende, og navnlig følte sig tiltalte af den demokratiske Luftning, der gik igjennem dem. De fleste af dem vare Borgerlige, og de kunde derfor ikke andet end føle Sympathi for et Regjerings-system, hvis væsentlige Særkjende var Forkjærlighed for

de borgerlige Stænder og Stræben efter at frigjøre baade disse og Kongen fra det Tryk, hvorunder Adelsherredømmet holdt dem. De kjendte af egen daglig Erfaring de store Misbrug, hvoraf Adels- og Rigsraads-Regimentet var ledsaget, og den hovmodige Udelukkelsesaaend, hvorved Magten udøvedes og hvorved Adgang til Ære og Værdighed spærredes for enhver Borgerlig. De sluttede sig derfor gjerne til en Regjering, der var i Færd med at bryde en ny Bane, og fulgte kun en lovlig Ærgjærigheds Drift, naar de søgte at faae den Deel i Magten og Styrelsen, hvortil de ved deres Evner vare fuldberetigede. Deraf følger ikke, at de billigede hele Sigbrits Færd eller godkjendte enhver af de Magthavendes Handlinger: om En i det Mindste, Hans Mikkelsen, vide vi, at han misbilligede og dadlede de Voldsomheder og Uretfærdigheder, som Kongen eller Sigbrit gjorde sig skyldige i.

En af Sigbrits troeste Følgesvende var den tidligere nævnte lave og uværdige Didrik Slagheck, som fra denne Tid begynder at trænge sig mere og mere frem i Forgrunden. Han hørte ubetinget til den førstnævnte Klasse. En anden var Hans Bartolomæussen, almindelig kaldet Hans Tolder, der vel var raa og voldsom og haard, men dog havde enkelte gode Sider. Han var tidligere Byfoged i Odense, blev siden Tolder i Aalborg og tilsidst Lensmand paa Aalborghuus. Han stod i stor Yndest hos Kongen og Sigbrit. Med Kongen vedligeholdte han en stadig fortrolig Brevvexling og meddeelte ham Underretning om Alt, hvad der gik for sig i Vendsyssel og Thy; mange hemmelige Angivelser snart om denne snart om hiin forekomme i disse Breve. Han var en haard Skattefoged og ivrig betænkt paa Kronens Fordeel og sin egen; Prælaterne og Adelen hadede ham, dog raadete han Kongen til Overbærenhed med fattige Adels-

mænd og Enker. Han var uden Tvivl en Embedsmand ganske efter Kong Christierns Sind. Borgerne i Aalborg sloge ham tilsidst ihjel, kjede af hans Plagerier⁷⁹. Brødrene Poul Andersen og Lambert Andersen vare begge Sigbrits Tilhængere og spillede under Christiern den Andens Regjering en ikke ubetydelig Rolle. »Mester Poul fra Ribe« nævnes i et Udkast til et Klageskrift mod Christiern den Anden blandt hans vigtigste Raadgivere, sammen med Sigbrit, Hans Tolder, Hans Mikkelsen »og saadanne flere Fandens Skalke«. De vare begge kongelige Sekretærer og af geistlig Stand, Kaniker ved Ribe Domkirke; den ene, Poul, blev siden Kantor ved Domkapitlet, altsaa Prælat. Et Vidnesbyrd om den Tillid, Kongen havde til Poul Andersens Klogskab og Dygtighed, er det, at han flere Gange sendte ham i vigtige Ærinder til det romerske Hof. Hans Overlegenhed og usædvanlige Indsigter gjorde ham ogsaa berøgtet for Kyndighed i den sorte Kunst, og han og Sigbrit, fortælles der, prøvede Styrke med hinanden heri; men Sigbrit gik af med Seiren. Det lykkedes Mester Poul, beretter Hvitfeldt, at gjøre den Aand eller Djævel, som tjente hende, dum og vanmægtig; men hun manede en anden Djævel, som hun sendte ham paa Halsen, og som ikke lod ham Ro Dag eller Nat. Broderen Lambert Andersen brugtes meest i verdslige Sysler, ved Skatte- og Finantsvæsenet. Under Landflygtigheden, som han delte med Kongen, ombyttede han Pennen med Sværdet og faldt paa Orlogsskibets Dæk, kjæmpende til det Sidste for Kongen. Han var Kong Christiern særdeles hengiven og efterlod et hæderligt Rygte hos sine Samtidige som en god og retskaffen Mand⁸⁰.

Den betydeligste af alle de Mænd, der understøttede Christiern den Anden i hans Reformer, og som man tillige kan skjønne har staaet paa en fortrolig og ven-

skabelig Fod med Sigbrit, uden dog nogensinde at have besmittet sig ved Deeltagelse i haarde og grusomme Handlinger, eller gjort sin Haand ureen ved ulovlig Vinding, eller misbrugt sin Indflydelse til Skade for Andre eller til Fordeel for sig og sin Slægt, er uden Spørgsmaal Hans Mikkelsen. Han var en rig og driftig Kjøbmand i Malmø, der hos sine Medborgere nød stor Agtelse og Tillid, og derfor gjentagne Gange fra Aaret 1503 af valgtes først til Raadmand siden til Borgemester. Den store Betydning Hans Mikkelsen har havt for Christiern den Andens Regjering, under hvilken han egentlig var Sjælen i de Reformer, som gjordes, har langt fra ikke tilstrækkelig været vurderet. Man har, naar man nævnte Hans Mikkelsens Navn, nærmest tænkt paa hans Virksomhed for at fremme Reformationen, og siden, da man fik udførlige Oplysninger om Christiern den Andens Forhold under Udlændigheden, paa den vigtige Rolle, han da spillede, men ikke paa den Indflydelse, han i Kongens Regjeringstid har havt paa hele den indre Styrelse og de mange Planer til Forandringer og Reformer, som Christiern sysselsatte sig med og tildeels gennemførte. Dette kommer deraf, at Kilderne aldrig, saavidt Kongens Regjeringstid angaaer, med nogen Udførlighed omtale nogen enkelt Gjerning af ham eller nøiere oplyse hans Virksomhed i en eller anden Retning. Han synes ogsaa at have været en stille Mand, om end bestemt af Charakter, der røgtede sin Dont, uden at gjøre Opsigt og uden at trænge sig frem eller udvortes at gjøre sig gjældende. Men at hans Virksomhed, om end stille, dog har været indgribende og betydningsfuld, er klart af flere Kjendemærker og Antydninger. Det er i denne Henseende betegnende, at hans Fjender blandt Kongens Omgivelser væltede Ansvaret for Kongens Ulykke og Landflygtighed over paa ham, forsaavidt han ved de nye Indretninger,

hvortil han forledede Christiern den Anden, skulde have fremkaldt den Storm, i hvilken Kongen led Skibbrud paa Magt og Velfærd. Regentinde Margrete yttrede baade mundtlig til Kongens Udsendinge og skriftlig til Kongen selv (herved beraabende sig endog paa sin Broderdatters Dronning Elisabets Udsigende), at Hans Mikkelsen havde været en stor Aarsag til, at Kongen mistede Land og Rige, navnlig ved den nye Lov, som han forfattede⁸¹. Fra en heel anden Kant og fra en meget paalidelig og velunderrettet Samtidig erfare vi ligeledes, at Hans Mikkelsen, i Forbindelse med Moder Sigbrit og Niels Lykke, var Hovedmanden for den nye Landslov, som Kongen gav⁸². Det bliver derved utvivlsomt, at Hans Mikkelsen har været Hovedforfatteren af Christiern den Andens to store Love, og vel ogsaa har havt Deel i de andre reformatoriske Forordninger, som udkom under denne Konges Regjering. Hvor nøie sammenvoxet han har været med hele Christiern den Andens Regjeringssystem (det vil sige med det Gode deri), sees ogsaa deraf, at medens ved Kjøbenhavns og Malmøes Overgivelse i December 1523 Sikkerhed for Liv og Gods i Almindelighed tilsagdes disse Stæders Indbyggere, gjordes der en Undtagelse alene for Hans Mikkelsens og Sigbrits Vedkommende. Dette viser den Betydning, man tillagde hans Virksomhed under Christierns Regjering, og den Vrede man, i det Mindste i Forbittrelsens første Øieblikke, kastede paa ham. Rigtignok kunde man ikke tillægge ham noget Slet; men han var Ophavsmand til Christiern den Andens Love, og i Adelens, Rigsraadets og Prælaternes Øine var det Angreb, som disse indeholdt paa deres Overvælde i Staten og deres for det almindelige Vel fordærvelige Særrettigheder, en Forbrydelse ligesaa utilgivelig som de værste Grusomheder og Uretfærdigheder. I de mange Klage- og Stridsskrifter, som strømme

over af Galde og Gift, og i hvilke der saa lidet spares paa Usandhed, har man dog ikke dristet sig til at skrive en eneste slet eller uredelig Gjerning paa hans Regning. Ogsaa tilbød Frederik den Første ham siden at komme tilbage til Fædrelandet og faae sit rige Gods og sine store Eiendomme igjen. Men Hans Mikkelsen foretrak under Sorg og Nød at nyde Landflygtighedens bittre Brød fremfor hjemme at leve i Overflod og Ro med Slægt og Venner, Hustru og Børn, naar det ikke kunde skee uden ved at bryde den Troskab, han havde tilsagt sin ulykkelige Konge, og leve under den nye Forfatning i Danmark, som i hans inderste Hjærte var ham imod. Han kjendte vel saa godt som Nogen denne Konges mange Skrøbeligheder og store Synder, men han elskede ham dog og blev ham tro til Livets sidste Stund; thi han følte sig bundet til ham ved eet mægtigt Baand, ved en dyb Sammenstemmen i Villie og Hjærtelag, den at de begge elskede det menige Folk og vilde dets Vel; og de havde begge dyrt betalt denne Kjærlighed. Hans Mikkelsen var fremfor Alt Demokrat, og en ædel Demokrat.

Det vilde ikke være uden Vigtighed for Opfattelsen af Christiern den Andens Virksomhed, om man kunde angive det Tidspunkt, da Hans Mikkelsen kom i Besiddelse af Kongens Tillid. Det falder ganske vist sammen med den Tid, da Sigbrits Magt tog sit store Opsving, altsaa Aaret 1517. En Samtidig bemærker, at Hans Mikkelsen og Sigbrit raadete til den Krig, som i dette Aar begyndtes med Sverrig, medens Rigsraadet fraraadete den⁸³. Man finder ogsaa, at Underhandlingerne med en tydsk Hovedsmand, som der var Spørgsmaal om at gjøre til Anfører paa Toget til Sverrig, i dette Aar er gaaet gjennem hans Hænder⁸⁴. Hans Mikkelsen var ogsaa, medens Christiern den Anden var paa Toget i Sverrig 1518, og sandsynligviis lige siden Torben Oxe mistede

denne Post (Efteraaret 1517), Befalingsmand paa Kjøbenhavns Slot⁸⁵. Han viser sig ogsaa vel underrettet om de Yttringer, Kongen brugte til Rigsraadet i Anledning af dets Dom over Torben Oxe, hvilket tyder allerede den Gang paa et fortroligere Forhold til Kongen eller i alt Fald til Hoffet og Kongens Omgivelser. Paa den anden Side bestyrkes denne Tidsbestemmelse ved den Omstændighed, at Hans Mikkelsen som 1503 blev valgt til Raadmand og 1508 til Borgemester i Malmø, og i den følgende Tid idelig gjenvalgtes, fra 1516 træder tilbage fra Deeltagelse i sin Fødebyes Styrelse, men derimod fra dette Aar hyppig findes sysselsat med Kongens Sager. Han bliver ogsaa, men dog først nogle Aar senere, i et Brev fra Pave Leo den Tiende kaldet «Kong Christierns Raad». Efter det Anførte tør det ansees for afgjort, at Hans Mikkelsen fra Aaret 1517 har havt stor Indflydelse paa Christiern den Andens Regjering og været en af hans vigtigste Raadgivere⁸⁶.

Sigbrit og Hans Mikkelsen ere begge en synlig Fremstilling af Christiern den Andens Regjeringsssystem; hiin viser os det med dets Feil, med den Lidenskabelighed, Haardhed, Vold og Uret, som ikke sjælden vanhædede Bestræbelser, der i sig selv vare gode og forsvarlige; denne lader os see det i sit skønneste Lys, stræbende efter et ædelt Maal og naaende det ved gode og lovlige Midler. Den samme forunderlige Dobbeltthed, som der var i Kongens Hjærte og Hu, gjentager sig i hans Raadgivere.

En Mand af megen Indflydelse, og som ligeledes regnes til Sigbrits Parti, er Godskalk Eriksen. Han var Adelsmand, af Rosenkrandsernes Slægt, og synes at have havt hjemme i Slesvig, i hvilken Landsdeel han besad Godser. Hans Indflydelse træder imidlertid først noget senere synlig frem, og vi skulle her indskrænke os

til at sige, at han efter Alt, hvad vi vide om ham, var en alvorlig, retsindig og ualmindelig dygtig Mand, øvet og kyndig baade i Fredens og Krigens Idrætter⁸⁷.

Disse vare de vigtigste Mænd i Danmark, som sluttede sig til Sigbrit og i den offentlige Mening stempleses som hendes Parti; de udøvede Alle tilligemed hende megen Indflydelse paa Regjeringen. Men ogsaa i Norge havde Sigbrit sine Hjælpere og særlige Venner. Dertil hørte fornemmelig Jørgen Hansen og Hans Mule. Jørgen Hansen var Lensmand i Bergen, en dygtig og energisk Mand, af en dadelfri Vandel. Hans Mule var Biskop i Oslo og Høvedsmand paa Agershuus og mere skikket til det Sidste end det Første. Han var kun lidet agtværdig, af Naturen voldsom, trættekjær og hadeful. Hans Rænker og Sigbrits Had dreve den høit fortjente Erik Valkendorf i Landflygtighed. — Alle de Mænd, vi have nævnet, undtagen Hans Mule, fulgte Kong Christiern i Landflygtigheden, forsaavidt ikke Døden forinden var traadt imellem, hvilket var Tilfældet med Hans Tolder, der blev slaaget ihjel i Aalborg, og Didrik Slagheck, der døde paa Retterstedet. Hans Mule gik nogle Maaneder efter Kongens Flugt over til Frederik den Første, men druknede næste Aar ved Jyllands Vestkyst.

At nævne særlig Sigbrits Modstandere, behøves ikke; thi enhver Adelsmand var hendes fødte Fjende, og enhver Bisp og Prælat hadede og afskyede hende; og man finder ikke, at nogen Enkelt, saalænge Kongens Throne stod urokket, i denne Henseende har udmærket sig fremfor de øvrige, eller vovet Noget imod Sigbrit, undtagen maaskee Mogens Giø og et Par, som sluttede sig til ham. Mogens Giøes Forhold fortjener nogen Opmærksomhed. Det kan ikke være Andet, end at hans Stilling som Marsk og Hofmester jævnlig maa have bragt ham i Berørelse med Sigbrit, og skjøndt det maa have kostet

denne høibyrdige Mands Selvfølelse ikke ringe Overvindelse at tee sig høflig imod denne Qvinde, saa er der dog ikke Spor til andet, end at Forholdet imellem dem i en Række af Aar har været godt eller i det Mindste ikke fjendtligt. Men der maa siden være kommet Noget i Veien, der gjorde dem til Fjender. Han skal endog, om man ellers kan troe denne Beretning, i Aaret 1520 have indladt sig i et Slags Sammensværgelse mod hende, og i Forbindelse med Jørgen Skotborg, Henrik Tornekrands, Abbed i Sorø, og Eskil, Prior i Andvorskov, ved Breve til Rom søgt Pavens Mellekomst for at faae hende fjærnet fra Kongen. Men Sigbrit kom til Kundskab derom og fattede naturligviis et dødeligt Had til Ophavsmændene af denne Plan⁸⁸. Vist er det, at Forholdet i Kongens sidste Regjeringstid var yderst fjendtligt. Hun lod sin hvasse Tunge have frit Løb imod »Kongen i Nørrejylland», som hun kaldte ham; og han skrev til Kongen, at hun tragtede efter at lyve ham Halsen fra, og det var ikke første Gang, at hun prøvede dette imod ham. Det er værd at lægge Mærke til, at Kongen ikke ved Sigbrits Beskyldninger lod sig rokke i sin Tillid til Mogens Giø, og at denne heller ikke svigtede den.

Aaret 1517 er mærkeligt i Christiern den Andens Historie og danner et Vendepunkt i hans Regjering, ikke blot med Hensyn til de ydre Forhold, for saavidt som i dette Aar den Kamp med Sverrig begyndte, der blev saa følgerig og for Christiern den Anden og den nordiske Union saa uheldbringende, men ogsaa, og endnu mere, med Hensyn til det Indre eller til den Maade, hvorpaa han herefter førte Regjeringen. Hidtil havde han jævnligen raadført sig med Rigsraadet, men fra denne Tid bliver det sjældnere, og næsten undtagelsesviis, eller om han end hørte de gamle Raadgivere, saa fulgte han ikke

deres Raad. Sigbrit og hendes Venner var det nu, som bleve raadspurgte og benyttede ved Udførelsen af hvad der blev besluttet. Hans hidtidige Regjering staaer fri for Plætter af Vold og Uretfærdighed; men den følgende Tid frembyder Exempler paa Handlinger, voxende i Tal, som Aarene skride frem, der ikke kunne andet end paa kalde en Fordømmelsesdom for den Vilkaarlighed, Lovløshed, Haardhed eller Grusomhed, som heri oftere aabenbarer sig, kun at Dommen i flere Tilfælde bliver mindre sikker, fordi det er forbittrede Fjender, som berette, anklage og dømme. Denne Forandring i Christiern den Andens Regjering indtræder i det Aar, Dyveke fra-reves ham. Hvad enten man nu vil antage, at den milde Dyveke har udøvet en dæmpende Indflydelse paa Kongens Lidenskaber, og at hans Naturs vilde Instinkter netop ere komne til Udbrud, da han saa grusomt berøvedes den, han elskede, eller at beregnende Klogskab i den foregaaende Tid har bragt ham til at holde en despotisk Natur i Ave, eller — hvad der er det mindst sandsynlige — at der hidtil ikke havde frembudt sig Leilighed og Anledning for ham til at fare voldsomt og vilkaarligt frem: saa er det en ubestridelig Kjendsgjerning, at i den ikke ganske korte Tid af fulde fire Aar, fra Tiltrædelsen af Regjeringen i Begyndelsen af 1513 indtil ind i Aaret 1517, staaer Christiern den Anden dadelfri, ingen Anklage reiser sig mod ham for nogen Retskrænkelse; selv hans værste Fjender have i disse Aar ikke kunnet til-lægge ham nogen voldsom eller uretfærdig Handling eller paabyrde ham nogen Beskyldning for Brud paa Lan-dets Love.

Det Første af denne Art, der forekommer, er Inddragelsen af Valløgaard i Sjælland med en Deel der- under hørende Gods, som tilhørte Fru Birgitte Olufs-datter af Slægten Thott. Denne Sag gaaer langt til-

bage i Tiden, lige til Christiern den Førstes Dage. Den nævnte Birgitte havde en Halvsøster, der ligeledes hed Birgitte, gift i Sverrig med Ridderen Erengisle Nielsen, og sædvanlig efter sin Ægtefælles i Sødermanland liggende Gods kaldet Fru Birgitte i Hamarstad. De havde fælleds Fader, Oluf Axelsen Thott til Vallø, en af de 9 Axel sønner, der i Christiern den Førstes Tid baade i Danmark og Sverrig spillede en saa stor Rolle, men forskjellige Mødre. Af Birgitte i Hamarstad købte Christiern den Første for sin Dronning Dorothea Valløgaard og en Deel af det dertil hørende Gods; men Halvsøsteren gjorde Indsigelse mod Lovmæssigheden af dette Salg, idet hun paastod, at hun var eneste Arving til Valløgaard og Gods, og at Birgitte i Hamarstad ingen Ret havde dertil. At denne Indsigelse ikke var ugrundet, bliver troeligt derved, at samme Fru Birgitte i Hamarstad stod paa Redelighedens Vegne i et meget slet Rygte; hun blev endog, skjøndt først en Deel Aar efter hiint Salg, ved svenske Domstole overbeviist om og dømt for at have ladet efterstikke andre Folks Signeter, efterskrevet deres Navne og udstædt falske Breve. Christiern den Første tog imidlertid ikke Hensyn til den gjorte Indsigelse, men satte sig, eller egentlig Dronning Dorothea, ved Indførsel i Besiddelse af Gaarden og Godset. Saaledes henstod Sagen, saalænge Christiern den Første levede. Men i Kong Hanses Haandfæstning indførtes den Bestemmelse, at han skulde tilbagegive Jomfru Birgitte Valløgaard og Gods, som hans Fader havde købt af Fru Birgitte i Hamarstad, og hos denne søge Opreisning for den Skade, Kongefamilien havde lidt ved Kjøbet. Men Kong Hans misagtede i sin hele følgende lange Regjeringstid af 30 Aar denne Forpligtelse; Enkedronningen beholdt Godset til sin Død 1495, og derefter tog Kong Hans det til sig selv, uden at heller det myndige Rigsraad vides at have

gjort noget Skridt for at tilholde Kongen til at opfylde Haandfæstningens Bud. Det gjorde ingen Forandring, at Jomfru Birgitte blev gift med en mægtig og anseet Adelsmand, der hørte til Landets store Slægter og ellers synes at have staaet sig vel hos Kongehuset, Niels Eriksen Rosenkrands til Bjørnholm, Hovedsmand paa Koldinghuus og Christiern den Andens Hofmester. Kong Hans har fundet lemfædigere Historieskrivere end hans Søn: de enten forbigaae med Taushed eller udtale ingen Dadel over Kong Hanses Forhold i denne Sag, medens Christiern den Anden saa meget stærkere maa holde for. Rigsraadet og Adelen toge det derimod ikke saa let med Kong Hans, da han først var død. Blandt de skarpe Klagepunkter Adel og Rigsraad strax efter Kong Hanses Død indgave over den Maade, hvorpaa han havde ført sin Regjering, fandtes ogsaa det, at han ikke havde holdt den omtalte Artikkel i Haandfæstningen angaaende Vallogaard og Gods, hvorved Hr. Niels Eriksen Rosenkrands havde lidt et Tab i Jordegods, der beløb sig til otte Læster Korn i aarlig Indtægt. Som Følge heraf optoges hiin Artikkel ordlydende i Christiern den Andens Haandfæstning, og denne Konge opfyldte ogsaa strax Forpligtelsen ved at tilbagegive Niels Rosenkrands det omstridte Gods, og han overlod ham endog som Beviis paa særdeles Naade et Par af Kronens Bøndergaarde uden al Afgift. Da Niels Rosenkrands efter faa Aars Forløb døde, fik Sønnen Oluf Nielsen Rosenkrands Faderens Len Koldinghuus, og Enken fik ligeledes Stadfæstelse paa adskillige Len; men angaaende Vallogaard og Gods havde Kongen forandret sine Tanker: han tog nu baade Gaard og Gods igjen til sig. Det siges at være skeet stakket efter Hr. Niels Eriksens Død, og da dette Dødsfald indtraf i November 1516, maa Tilbagetagelsen vel have fundet Sted engang i Aaret 1517. Dertil føiedes endnu

den Haardhed, at han tvang Enken til at afstaae sig to Gaarde i Kjøbenhavn, som vurderedes til over 6000 Mark. At her er skeet Uret, bliver især utvivlsomt derved, at Sønnen Oluf Rosenkrands i et Brev til Christiern den Anden selv bittert beklager sig derover. Han bemærker, at »Sigbrit havde været en god Hjælperinde dertil«; en anden Efterretning siger, at den tidligere nævnte og slet bekjendte Hans Tolder truede Fru Birgitte til Afstaaelsen af de to Gaarde. Men et andet Spørgsmaal bliver det, i hvilket Omfang en Krænkelse af Retten har fundet Sted. I denne Henseende er det at lægge Mærke til det Paafaldende i, at Sagen fra først af ikke er behandlet ad Rettens Vei. Dersom Jomfru Birgittes og senere Niels Rosenkrandses Ret havde været klar, havde Intet været simplere eller naturligere end at indanke Sagen for Rigsraadet, som var Værnethinget for en Sag, hvori Kongen var Part mod en Adelsmand. Men dette skete ikke; derimod valgte man den usædvanlige Fremgangsmaade at optage det som en Bestemmelse i Haandfæstningen, og derved, uden at lade det komme til Retsundersøgelse, tvinge Kongen til Eftergivenhed. Dernæst er der i hiin Haandfæstningsbestemmelse slet ikke Tale om, at der ved Kjøbet er skeet noget Brud paa Landsloven eller den mellem Mand og Mand gjældende Ret, eller at Fru Birgitte i Hamarstad ikke efter den almindelige Lov havde Ret til at sælge Godset. Dette lod man staae uafgjort og tog Sagen fra en ganske anden Side. Det fremstilles nemlig som et Brud paa Adelen's Privilegier, det Privilegium, som sigtede til at bevare Adelen den uformindskede Besiddelse af alt det Jordegods, hvoraf den engang var kommet i Besiddelse, og ifølge hvilket det i Haandfæstningerne var forbudet »Kongen, Dronningen og deres Afføde» paa

nogensomhelst Maade at erhverve adeligt Gods. Det var i hiint Privilegium Christiern den Første ved at kjøbe Valløgaard havde gjort Indgreb. Der forbeholdes ogsaa i Haandfæstningen Fru Birgitte i Hamarstad den Ret, hun kunde have til Vallø, naar hun ad Lovens Vei vilde gjøre den gjældende imod den nye Besidderinde. Der var altsaa skeet et Brud paa den offentlige Ret ved Christiern den Førstes Kjøb af et adeligt Gods, og en ligefrem Overtrædelse af Haandfæstningen baade af Kong Hans ved ikke at tilbagegive, og af Kong Christiern ved at tilbagetage Godset. Saaledes seet stiller Sagen sig imidlertid i et noget andet Lys, end om den private Eiendomsret var krænket, hvilket først kunde siges at være skeet, naar det ved Retsundersøgelse og Dom havde været afgjort, at Vallø Gods tilhørte Jomfru Birgitte, som ægtede Niels Rosenkrands, og at Fru Birgitte i Hamarstad ingen Lod eller Deel havde deri. Strax da Frederik den Første kom til Regjeringen, blev det omtvistede Gods tilbagegivet Niels Rosenkrandses Enke og Arvinger, og herved afgjordes endelig en Sag, som havde trukket sig igjennem fire Kongers Tid⁸⁹.

III.

Jens Andersen Beldenak. Hans Charakter og Personlighed. Hans store Evner. De mange Fjendskaber, han ved Stridighed og Uforsigtighed paadrager sig. Falder i Unaade hos Kong Hans. Hans tidligere og senere Forhold til Kong Christiern. Baade Kong Hans og Christiern klage gjentagne Gange over ham hos Paven. Kongen reiser Sag imod ham. Det store Pengespørgsmaal. Sagens Forhandling for Rigsraadet (December 1517). Den pavelige Legat og Afladskræmmer Johan Angelus Arcimbold. Jens Andersen sættes midlertidig i geistligt Fængsel hos Ærkebisp Birger. Ny Forhandling paa et Nationalkoncil i Kjøbenhavn Marts—April 1518. Forlig opnaaes ikke, og Jens

Andersen bliver derefter i to Aar holdt i strængt Fængsel paa Kongens Slotte. Han falder omsider tilføie og antager Kongens Betingelser (April 1520).

I de samme Dage Torben Oxe dømtes og førtes til Retterstedet, var en Herredag sammenkaldt i Kjøbenhavn, paa hvilken Kongen reiste en længe paatænkt og forberedt Retsforfølgelse mod en af Rigets fornemste Prælater, Bisp Jens Andersen af Odense.

Jens Andersen, hvem Almuen paa Grund af hans skaldede Isse gav Øgenavnet Beldenak, var ved sine personlige Egenskaber en af de meest betydende Mænd i hele den Tid, hvormed vi sysselsætte os, og tillige en af dem, over hvem den bevægede Tids Strømme gik voldsomst hen, snart hævende ham høit, snart sænkende ham dybt. Han udgik fra en ringe Hytte i Landsbyen Brøndum ved Limfjorden, hvor hans Fader ernærede sig som Skomager; men ved de ualmindelige Evner, hvormed en gavmild Natur havde udrustet ham, banede han sig snart en Vei i Livet, der gik langt høiere end hans Barndoms ringe Kaar havde ladet formode. Han fik først Leilighed og Midler til at studere hjemme, og siden til ved Udenlandsreiser og Ophold paa fremmede Lærdomssæder at fuldende sin videnskabelige Uddannelse. Ved Kølns berømte Høiskole fik han sin dybere Indvielse i theologisk og kanonisk Lærdom. Han besøgte tillige andre Universiteter i Tydskland; men endnu ikke tilfreds med den Dannelse og de Kundskaber, han her havde vundet, vovede han sig over Alperne til den christne Verdens Hovedstad, hvor der for den Videlystne var saa meget at lære og see, og for den, der havde sat det som et Maal for sin Stræben engang at kunne indtage en betydelig Stilling i Kirken, saa mangan en Erfaring at indsamle, Verdenskundskab at vinde og nyttige Forbindelser at

knytte. Den kanoniske Ret var formedelst den store Anvendelse den havde i Forretningslivet, baade i verdslige og geistlige Sager, et Hovedstudium for slige fremstræbende Mænd, og Jens Andersen erhvervede sig saa dyb en Indsigt i alle dens Fiinheder og saa stor en Færdighed og Kløgt i Anvendelsen heraf, at ingen i denne Henseende kunde nævnes som hans Ligemand i Danmark. Hjemkommen til Fædrelandet fik han Ansættelse i det kongelige Kancelli og vandt snart ved sine sjældne Indsigter, sin Hurtighed og Utrættelighed i Forretningerne, saavel som ved det Skjæmtefulde og Vittige, der jævnlig kryddrede hans Tale, og hvori Kong Hans fandt meget Behag, i høi Grad denne Konges Yndest og Tillid. Kongen valgte ham fremfor Andre til Udførelsen af flere vanskelige og vigtige Hverv. I Aaret 1498 sendtes han op til det sydlige Norge, hvor det i nogen Tid var gaaet meget uroligt til, for at sidde Retterthing paa Kongens Vegne. Det følgende Aar var han Formand for et Gesandtskab til Rusland, der, som tidligere fortalt, havde et meget kildent og vanskeligt Hverv. I Aaret 1503 mæglede han Freden i Lybek. Et Par Aar forud havde Kongens Naade skaffet ham Odense Bispestol, der var bleven ledig ved Karl Rønnovs Afgang. Odense Stift, der den Gang indbefattede Fyn, Laaland, Falster, Als, Ærø og Femern, var næst Lunds og Roeskilde Stifter, det største og vigtigste i Danmark og skaffede sin Besidder umaadelig rige Indtægter; man har regnet dem til en halv Tønde Guld aarlig i Nutidens Penge. Jens Andersen, saa rigt udrustet af Naturen og saa begunstiget af Lykken, kunde i denne anseelige Stilling ligesom Lage Urne, Ove Bilde, Birger og flere samtidige Bisper, selv i de urolige Tider, som indfaldt, have ført et lykkeligt og forholdsviis lidet forstyrret Liv, og som Styrer af sit store Stift og Medlem af Rigsraadet i en

vid Kreds øvet Indflydelse og Virksomhed, hvad enten han vilde have sluttet sig nærmere til det herskende Regjeringssystem, eller holdt sig noget tilbage, uden ligefrem at bryde med Regjeringen eller aabent modsætte sig den. Men det blev heelt anderledes. Hans Liv blev saa uroligt og omskifteligt som Nogen af de danske Bispers, hvem Historien ellers nævner som Exempler paa Skjæbnens Prøvelser og Lykkens Foranderlighed. Hans Liv var en idelig Skiften af Fald og Ophøielse, en Kjede af Gjenvordigheder, Ydmygelser og Mishandlinger, afbrudte ved enkelte Lysglimt. Dette laae for nogen Deel i de Forhold, hvorunder han levede, men for en langt større Deel havde det sin Grund i hans Charakter og Sindsbeskaffenhed.

En stor Vanskelighed, Jens Andersen havde at kjæmpe med, laae i hans ringe Byrd. Fyn, der meer end nogen anden Deel af Danmark altid synes at have været et Yndlingsland for Adelen, var den Gang stærkt besat med en Mængde rige og mægtige adelige Familier, for en Deel af tydsk Oprindelse, tidligere indvandrede fra Holsteen. Disse Adelsmænd saae i deres Hovmod ned paa Jens Andersen og harmede sig over, at en Landsbyskomagers Søn skulde indtage den Plads, som En af deres egen Midte, der tilhorte en af Landets høibaarne Ætter, nylig havde beklædt, og som de meente med Rette burde tilfalde en adelbyrdig Mand; thi saae de omkring til Landets Bispestole, fandt de dem alle indtagne af Adelsmænd, undtagen alene Lunds, hvor endnu den gamle Birger sad, der kun var Søn af en Klokker i en Landsby i Halland. Og kunde den skikkelige og godmodige Birger ikke undgaae at blive mindet af en hovmodig Adelsmand om, at hans Fader jo ikke havde været stort mere end en Bonde⁹⁰, kan man tænke, hvorledes det gik Jens Andersen, der satte Haardt imod

Haardt og aldrig blev Svar skyldig, men snarere udæskede, end ventede til han blev angreben. Han var netop stolt af, at han ikke skyldte sin Fødsel Noget, men ved selverhvervet Dygtighed havde naaet den Stilling, som saa mangen Anden kun havde sin adelige Byrd at takke for. Han haanede og spottede, med eller uden Anledning, den tomme Adelsstolthed, som meente med den blotte Fødsel at kunne erstatte Mangelen af Evner, Indsigt og Dygtighed. Han spurgte slige Adelsmænd, om der stod noget i Bibelen om de adelige Sønner, Adam havde havt, eller om der gik noget særdeles for sig ved en Adelsmands Undfangelse, mere end naar en Skomager fik en Søn⁹¹. Men hans Trods udviklede ham i en Mængde Stridigheder med forskjellige Adelsmænd, i hvilke han, da han ingen Beskyttelse fandt hos Kongerne, som han ogsaa havde gjort sig til Fjender, tilsidst trak det kortere Straa. Med Rønnovernes mægtige Familie laae han i evindelig Kiv og Feide, først med Marquard Rønnov, Broder til Jens Andersens Formand paa Bispestolen, der endog engang indesluttede og beleirede ham paa hans Slot Ørkel; senere med Marquards Sønner Eiler og Joakim Rønnov. Under en Tvist, han havde med den holsteenske Adelsmand Otte Porsfeld, der var Hovedsmand paa Enkedronning Christines Slot Næsbyhoved ved Odense, blev Otte ved et Sammenstød med Bispens Folk dræbt af disse. Dette Drab fremkaldte en lang og bitter Strid med Otte Porsfelds holsteenske Frænder, blandt hvilke Rantzoverne engang ved Overfald fik Bispens i deres Magt, og tillode sig den raaeste og grusomste Mishandling af hans Person, i den Grad at hans Legeme vedblev at bære Spor deraf, saalænge han levede⁹². Med den kongelige Lensmand paa Nykjøbing paa Falster, Oluf Holgersen Ulfstand, kom han ligeledes

i en hæftig Tvist, der varede flere Aar, og ligesaa med Rigskansleren Jørgen Marsvin og flere Andre⁹³.

Jens Andersen besad mange udmærkede Egenskaber, som hans Feil vel kunde fordunkle, men som dog vare saa store og iøinefaldende, at hverken Samtiden eller Eftertiden har kunnet miskjende dem. Han besad et klart Hoved og en Kløgt og Skarpsindighed, der gjorde det let for ham at udrede den vanskeligste og meest indviklede Sag; i den kanoniske Ret var han, som alt bemærket, hjemme som ingen Anden; han var arbeidsom, hurtig i Forretninger, og der var i ham en Virksomhedsdrift, der altid drev ham frem til at bruge sine Evner snart i Kirkens snart i Statens Tjeneste, og aldrig tillod ham at hendøse i Vellevnet og Ørkesløshed eller hengive sig til Nydelser, hvortil ellers hans Stilling og rige Indtægter bøde ham Midler nok; Ordet flød let og veltalende fra ham, hvad enten han taledede eller skrev; for sine Fjender bøiede han sig ikke let, og Ulykker bar han med Mod og Standhaftighed. Men ved Siden af hans gode Egenskaber og Fortrin stode betydelige Feil og Brøst, og flere af hans Dyder sloge ved Overdrivelse og Misledning over til at blive ligesaa store Lyder. Han misbrugte undertiden, og det ved vigtige Leiligheder, sin sjældne Kløgt og Skarpsindighed til Sofistik og Sandhedens Forvendelse. Hans Virksomhed gik over til en urolig Travlhed, der bragte ham til at ville være med i Alt og blande sig i Alt, selv i Ting, som Enhver, der blot besad almindelig Klogskab, vilde have holdt sig borte fra, og hvor han til Løn for sin Uleilighed kun høstede Utaak og Skade. Hans Standhaftighed udartede til Stivsind og Trods, og han var altid færdig til at yppe Trætte og Strid, som han da udfægtede til det Yderste. Troen paa sine egne Evners Fortræffelighed og Tilstrækkelighed gjorde ham selvtillidsfuld, egenmægtig og

anmassende. Hvitfeldt siger ikke uden Grund om ham, »han var en stiv, trodsig og trættefuld Mand«. Han var dernæst egennyttig og verdsligsindet, noget mere end de fleste Prælater vare paa den Tid. Han beskattede sit Stifts Præster saa haardt med Afgifter til Bispestolen, at baade Kong Hans, Christiern den Anden og Frederik den Første fandt sig foranledigede til at skride ind med Forbud⁹⁴. I sit Væsen og sin ydre Optræden havde han lidet Præsteligt, og Banden og Sværgen synes ikke at have været fremmed for hans Mund. I det Mindste anføres der flere Yttringer af ham, i hvilke han ledsager sine Ord med Eder. Saaledes for Exempel da han efter lang Tids Fordrivelse igjen kom tilbage til sit Stift, svor han, fortæller en anden samtidig Bisp, »ved vor Herres Liiglagen, at han vilde døe en vældig Bisp i Fandens Navn«⁹⁵. Som flere Mænd i denne Tid, der besade ualmindelige Evner, men til hvis Charakteer man ikke havde den bedste Tro, blev han anset for at være troldkyndig eller, som man udtrykte sig, Mester i den sorte Kunst. Man fortalte, at da han engang uventet stødte paa sine Fjender Rønoverne, der havde stor Overmagt af Folk med sig, tog han en Bog frem og begyndte at læse, og strax mylrede der væbnede Mænd frem fra alle Kanter, saa Rønoverne bleve forfærdede og toge Flugten. Engang da han sad fængslet og maatte være beredt paa det Værste, kom hans Fjende Didrik Slagheck ind til ham med Papir og Blæk, og spurgte for at drille og ængste ham, om han ikke skulde skrive hans Testament, thi han skulde jo snart døe. Men Jens Andersen svarede: »Det gjøres ikke nødigt; men vil Du skrive, saa skriv, at jeg skal leve den Dag at see Dig hængt og brændt«. Denne Spaadom gik snart efter i Opfyldelse for Didrik Slagheck; men Jens Andersen slap ud af Fængslet og kom igjen en Tid til Ære og Værdighed.

Sproget i de Breve, vi have fra hans Haand, er ganske eiendommeligt. Hans Ord ere træffende, skarpe og fyndige, næsten hver Sætning har en Braad, og det Hele er gjennemvævet med Ordsprog og udtryksfulde Mundheld. Han kunde, naar han var i det Lune, spøge muntert, uden at saare; men sædvanlig var hans Tale spydig, spotsk og haanlig. Men denne skarpe Tunge, denne Bidskhed og Spydighed i Svar skaffede ham mange Fjender, og netop blandt de Mægtige. Thi det var saa langt fra, at han læmpede sine Ord efter dem, han talte til, at han tværtimod, naar han talte eller skrev til sine Overmænd, syntes at finde Fornøielse i at fremtage Alt, hvad han havde i sig af Stikkende og Spydigt eller Nærgaaende og Hensynsløst. Kong Hans slap endda taaleligt for ham; thi om han end stiklede paa Kongens Forhold til Fru Edele, saa var det dog blandet med saa megen Skjæmt og Spøg, at Kong Hans, der desuden af Naturen var godmodig, ikke kunde tage det ilde op. Men baade Christiern den Anden og Frederik den Første maatte taale drøie Ting af ham. Under den Strid Christiern den Anden havde med ham, yttrede Kongen, der personlig tiltalte Bispen paa Kjøbenhavns Raadstue, om Thorseng, at Bispen skulde bevise, hvad Adkomst han havde til denne Ø; thi den havde tilforn ligget under Kronen (hvilket var ganske rigtigt), og kunde i det Høieste kun være et Pantegods. Bispen svarede, den laae nu under Fyns Bispestol, og havde ligget dertil i Mandsminde og længere. Men vilde Kongen gaae den Vei, og kræve tilbage, hvad der engang havde hørt til Kronen, saa var det bedre han begyndte med England og søgte at vinde denne vigtige Besiddelse tilbage, end saadan en lille Ø som Thorseng, der laae midt imellem Rigets Strømme. Hvitfeldt bemærker i den Anledning: »denne Bisp var en spitsig Mand». Engang da han

skrev til Christiern den Anden om det fordærvelige Regimente, Didrik Slagheck øvede i Sverrig, og den ufortjente Tillid Kongen skjænkede denne slette Mand, sluttede han sit Brev med følgende Ord: »Naar en salvet Konge fanger mærkelig Skade, fordi han troer dem, han ikke skulde troe, og mistroer dem, han skulde troe, da er det en Straf af Guds lønlige Domme for nogen aabenbare Gjerninger: da skal Kongen agte Davids Ord, cor regis in manu Dei est (Kongens Hjærte er i Guds Haand) og gjøre Gud Lov igjen, som David gjorde«⁹⁶. Til Frederik den Første skrev han ikke mindre skarpt. Kongen havde ladet ham vide, at det var forebragt ham, at Bispem foruden de 15 Mark, han paa Kongens Vegne skulde oppebære af hver Kirke i sit Stift, besværede hver af dem med en Afgift af 100 Mark. Hertil svarede Jens Andersen: »Den Besværing vidste jeg aldeles Intet af, før jeg læste Ed. Naades Brev, og haver jeg ikke besværet dem med en Penning udover de 15 Mark, det maa Ed. Naade aldeles forlade sig til; og raader jeg Ed. Naade, at I varer Eder for saadant Folk, der pleier at føre slige Tidender«⁹⁷. En anden Gang, da han meente, at Kongen havde forgrebet sig paa Dalum[•] Klosters Rettigheder, skrev han til Frederik den Første og raadte ham først for Christendommens Skyld, dernæst for Kongens egen Stands og Æres Skyld, at afholde sig fra saadanne Overgreb og lade det gaae efter Lov og Ret⁹⁸. Ved slige udæskende og nærgaaende Ord blev han tilsidst Frederik den Første næsten ligesaa forhadet som Christiern den Anden.

Det var næsten ikke muligt, at tvende saadanne Charakterer som Jens Andersen og Christiern den Anden kunde rummes samtidig i et Land, uden at støde an mod hinanden. Allerede i Kong Hanses Tid stode Kongesønnen og Bispem paa en spændt og fjendtlig Fod.

Christiern havde Bispen mistænkt for ved hemmelige Angivelser flere Gange at have sat Ondt for ham hos hans Fader, og beskyldte ham siden offentlig derfor. En bestemt Anledning til den indgroede Uvillie, han siden lagde for Dagen mod Jens Andersen, skal Christiern den Anden have faaet, da han i Aaret 1506 sendtes op til Norge for at overtage dette Riges Styrelse. Man siger, at Jens Andersen, som da endnu stod i sin fulde Indflydelse hos Kong Hans, udvirkede, at Bisp Karl af Hammer blev stillet Christiern ved Siden som Raadgiver i Regjeringen. Christiern holdt meest af selv at vælge sine Raadgivere, og da Bisp Karl ikke længe efter gjorde sig mistænkt som Forræder, fattede Christiern Nag til Jens Andersen som den, der ikke blot havde gjort Sit til at indskrænke hans Magt, men tillige dertil havde benyttet sig af en Mand, der viste sig uværdig til al Tillid; og for den Mistænksomme laae den Formodning nær, at Anbefaleren rimeligviis ikke var stort bedre, end den han havde anbefalet. Det er imidlertid uvist, om Bisp Karl saaledes har været beskikket til Christierns Raadgiver, eller om Jens Andersen heri har havt Deel; men ganske sikkert er det, at han under Forhandlingen af den hammerske Bispes Sag er traadt i Veien for Kong Christiern, og ved ligesom at ville holde en beskyttende Haand over den Mand, som Christiern var fuldt og fast overbeviist om, var skyldig i et farligt Forræderi, har paadraget sig den unge Konges hele Vrede. Han søgte ved sin Indflydelse hos Kong Hans at faae Bisp Karl ud af Christierns Hænder, og bringe det dertil, at Bispen førtes ned til Danmark for at høres af Kong Hans og de danske Prælater. Han tilbød, som tidligere sagt, for at lette dette, at ville modtage Bispen som Fange hos sig, og indestaae for ham, saalænge han var i hans Varetægt. Men Christiern gjorde ingen Brug af dette ubeqvemme

Tilbud, beholdt bestandig sin Fange hos sig i Norge, og kastede en bitter Vrede paa Jens Andersen, der havde vovet at træde imellem ham og hans Hævn.

Men Jens Andersen, der havde en egen Gave til at lægge sig ud med alle Mægtige, forspildte omsider ved Hovmod og Egenraadighed ogsaa den høie Yndest, hvoraf han længe havde været i Besiddelse hos Kong Hans. Det Nag, som Sønnen nærrede mod Bispen, kan maaskee have havt nogen Virkning paa Faderen, der i sine sidste Aar lod Christiern meget raade; men selv uden Hensyn hertil var der i Jens Andersens egenmægtige Adfærd Anledning nok for Kong Hans til at unddrage ham sin tidligere Velvillie. Hvad der især stødte Kongen var Bispens Færd med Provstiet i Odense. Det var et med rigeligt Gods og store Indtægter udstyret Prælatur, som det tilkom Kongerne at bortgive. Kong Hans havde for en Deel Aar siden, i Jens Andersens gode Tid, tilladt ham at nedlægge Provstiet, dog med Forpligtelse til af dets Gods og Indtægter at danne Præbender for fire Kanniker. Jens Andersen opløste Provstiet, men undlod i flere Aar at oprette de omtalte Kannikedømmer, og lagde derimod baade det betydelige Sagefald af 7 Herreder, som havde hørt under Provstiets Jurisdiktion, og de øvrige store Indtægter af Provstegodset til sit eget Embede. Med Provstiet var forbundet en Stiftelse, hvortil Dronning Margrete og Erik af Pommern havde lagt rigeligt Gods, for at der skulde læses Messe og Almisser uddeles til Bedste for deres og deres Forfædres Sjæle. Denne Guds-tjeneste og Almisse-Uddeling var formedelst Jens Andersens Gjærrighed, ved Provstiets Ophævelse, om ikke ganske ophørt, saa dog betydelig forringet, hvilket naturligviis hos saa from en Konge som Hans og saa andægtig en Dronning som hans Ægtefælle Christine ikke kunde andet end vække stort Anstød. Efter nogle Aars

Forløb, da Jens Andersen mærkede Uraad og erfarede, at Kong Hans paa Grund af Overeenskomstens Misligholdelse alvorlig havde besluttet, at Provstiet igjen skulde sættes i sin gamle Stand, oprettede han vel de fire Kanikedømmer, men aflagde dem med ringe og utilstrækkelige Indtægter. Og han fornærmede atter Kongen, idet han tiltog sig selv at besætte disse Embeder og bortgive flere Præstekald, der havde hørt under Provstiet, uagtet det, da Provstiet var et kongeligt Prælatur, maatte tilkomme Kongen at raade for disse Embeder. Men det var ikke nok hermed. Jens Andersen havde tilladt sig en anden Egenmægtighed, som Kong Hans tog ham meget ilde op. Han havde uden Tilladelse fra Grunden af nedbrudt Provstegaarden i Odense og brugt Tømmeret og Stenene til den prægtige Bispegaard, som han (1504—1508) opførte i Odense. Denne Gaard blev tillige stærkt befæstet, hvilket vel heller ikke har behaget Kongen; thi det var noget Nyt. Alle Bisper havde vel rundt omkring i deres Stifter befæstede Gaarde, men det var uden Exempel i Danmark, at Bispen befæstede sin Gaard i en Kjøbstad og i selve Stiftsstanden. Men især mishagede Provstegaardens Nedbrydelse Kong Hans af den Grund, at det var hans kongelige Bolig, naar han kom til Odense, i hvilken han pleiede at tage ind, og hvor Provsten var forpligtet til at underholde ham og hans Følge. Han var nu paa en Maade af Jens Andersen gjort huusvild i Odense. Over disse gjentagne Fornærmelser blev Kong Hans tilsidst saa fortørnet, at han besluttede at klage til Paven over Bispen. Jens Andersen var just den Gang (i Begyndelsen af 1512) af Rigets Bisper, hos hvem han formedelst sin Kløgt og kanoniske Lærdom stod i stor Anseelse, udseet til at gaae som den danske Geistligheds Repræsentant til Rom i Anledning af det Lateran-Koncilium, som Julius den Anden havde

sammenkaldt. Men, som tidligere berørt, tog det formedelst Kongens Vrede mod Jens Andersen en heel anden Vending. Kongen valgte sin Sekretær, den haderslevske Domherre Johan Wulff, til denne Sendelse, og medgav ham, da han afreiste i April 1512 (ikke mange Maaneder før Kongen selv døde) en Klage over den fynske Bisps Adfærd med dertil føiet Begjæring om, at Provstiet maatte gjenoprettes og overlades hans Sekretær Mester Anders Glob. Efter det Forhold, der var mellem Christiern og Bispen af Fyn, fortjener det at erindres, at det ikke var Kong Hanses Kantsler, men hans Søns, Lage Urne, der til Veiledning ved Klagen havde udarbejdet en skriftlig Fremstilling, hvori alle Jens Andersens Overgreb og alle Klagepunkterne mod ham vare satte ud fra hinanden. Og Mester Anders Glob, der skulde nyde godt af det gjenoprettede Prælatur, var særdeles vel anskreven hos Christiern, blev meget brugt af ham og sluttede sig siden til det sigbritske Parti⁹⁹. Sendebudet bragte et bifaldende Svar tilbage fra Paven, og Jens Andersen maatte nu berede sig paa at udlevere sit Bytte¹⁰⁰.

Paa samme Tid, som Jens Andersen fik dette store Beviis paa, at han afgang var falden i Kongens Unaade, havde han den tidligere nævnte hæftige Strid med Dronning Christines Lensmand paa Nykjøbing, Oluf Holgersen Ulfstand. Men der var tillige en anden Sag i Bevægelse mod ham, der tilsidst blev ham den farligste af alle. Det var den gamle Pengetvist, som skrev sig fra den Overenskomst, Jens Andersen 1503 havde sluttet i Lybek, hvorved han havde paadraget Kong Hans Pengeforpligtelser, som denne aldrig vilde erkjende, og ved hvilken Leilighed Kongens Broder Hertug Frederik var kommen til at betale betydelige Summer, som Kong Hans stedse nægtede at godtgjøre ham igjen. Kjød af sin

Broders idelige Overhæng, greb Kong Hans ved denne Tid til en Udvei, hvorved han kastede Jens Andersen hen som et Bytte for sin Broder, og som maaskee stærkere end noget Andet viser, hvor dybt hans fordums Yndling Bisp Jens var falden. Han skrev nemlig et Par Maaneder efter at han havde sendt hiin Besværing til Rom, til sin Broder, at siden han saa ofte klagede over den Skade, han havde lidt ved Forliget i Lybek, saa vilde han nu foreslaae ham, paa den Herredag, som skulde holdes i Kjøbenhavn i Begyndelsen af Juli 1512, enten personlig eller ved en Fuldmægtig at gjøre retlig Fordring hos Bispen af Fyn for de Penge, han ved dennes Feil havde mistet; Kongen vilde i saa Fald være ham behjælpelig hermed. Men Hertug Frederik var klog: han vilde ikke svække sit Krav ved at opgive den Paastand, han hidtil bestandig havde fastholdt, at Kong Hans var den, der havde at tilsvare ham den Skade, han havde lidt, eller overføre sin Pengefordring fra Kongen af Danmark til Bispen af Fyn. Han svarede, at han ikke var gaaet i Borgen for Bisp Jens Andersen, men for sin Broder Kong Hans, og til ham vilde og maatte han fremdeles holde sig i denne Sag. Selv vilde han ikke tiltale Bispen; men vilde Kongen gjøre det, var det en anden Sag; Bispen havde jo handlet paa Kongens Vegne og var Kongens Undersaat. Det var ham overhoved det Samme, hvor Pengene kom fra, naar han kun fik dem; kunde Kongen ad Rettens Vei eller ogsaa paa anden Maade faae Bispen til at betale, saa han det gjerne og hellere, end at hans Broder selv skulde udrede Pengene. Et Brev af samme Indhold sendte Hertugen til det danske Rigsraad¹. Da Hertugen saaledes vægrede sig ved selv at træde op imod Jens Andersen, kom Sagen, saavidt vides, ikke til Forhandling paa denne Herredag. Man brød sig ikke stort om at skaffe Hertugen sine Penge

(han betragtedes ved Hoffet i Kjøbenhavn ikke med synderlig gunstigere Øine end Jens Andersen selv), men havde Intet imod, om han vilde plage den fynske Biskop. Kong Christiern var i disse Maaneder flere Gange i Kjøbenhavn og tilstæde paa den omtalte Herredag, og man tager vel ikke Feil, naar man troer, han især har været Mesteren for den farlige Anviisning, Hertug Frederik fik paa den forhadte Biskop.

Kong Hans døde ikke længe efter, og det truende Uveir syntes at drive over. Hele fire Aar hengik, uden at der rørtes ved Bispen. Men det var kun tilsyneladende, at Faren fjærnede sig. Skyerne samlede sig kun i denne Mellemtid tættere og tættere, saa at Uveiret, da det kom, med forfærdelig Kraft brød løs over hans Hoved. Christiern vedblev at have ham i Tanke og Sigte. Han drev paa Sagen mod ham i Rom, hvor Alt var tilfals for Penge, og forberedte den tillige her hjemme. Jens Andersen var heller ikke bleven klog af Skade (hvad han aldrig lærte, saa længe han levede) og kunde ikke fornægte sin Natur. Skjøndt Paven havde bevilget Kongen, at Provstiet i Odense maatte gjenoprettes, vedblev dog Bispen, stivsindet og kløgtig, under allehaande Indvendinger og Udflugter at forhale den endelige Ordning af denne Sag, og opbragte herved endnu mere Kong Christiern mod sig. Kongen henvendte sig atter til Rom. Selv Valget af den Mand, han brugte til Sendebud, Hans Hansen, Provst i Tofte og Assens og kongelig Sekretær, var ildevarslende for Jens Andersen; thi det var hans dødelige Fjende. Uenigheden mellem disse, hvis Grund vi ikke nærmere kjende, gik flere Aar tilbage i Tiden, og var 1508 saa hæftig, at Hans Hansen ikke turde reise gennem Fyn eller Laaland af Frygt for Bispen, der havde undsagt ham og erklæret, at fik han ham i sin Vold, skulde det gjælde hans Hals². Han

sendtes af Kongen første Gang til Rom Foraaret 1514, anden Gang Foraaret 1515. Der medgaves ham denne Gang en Klage over Jens Andersen, atter forfattet af Lage Urne, der nu var Rigets øverste Kantsler og Bisp i Roeskilde, og som i hele denne Sag har været meget virksom. Det lykkedes ogsaa Hans Hansen at udvirke et paveligt Monitorium eller Advarselsskrivelse til Bispen af Fyn, hvilken ikke længer haves, men formodentlig har dreiet sig om dennes retsstridige Forhold med Hensyn til Provstiet i Odense. Ved Siden af Varetagelsen af Kongens Ærinder forfulgte Hans Hansen i Rom ogsaa sin egen Sag mod Jens Andersen, og haabede efter sine egne Ord at faae en god Ende paa den. Kongen opmuntrede han til ikke at være for hastig til at forlige sig med Jens Andersen, medmindre han fik tilbørlig Opreisning for den Skade, han havde lidt, og det Hovmod, Bispen havde viist; dersom Kongen alvorligen vilde forfølge sin Ret, tvivlede han ikke om, at han jo vandt Sagen mod Bispen. Ogsaa det følgende Aar, 1516, var Hans Hansen paa Kongens Vegne i Rom, og kom først hjem til Fædrelandet Foraaret 1517. Foruden ham benyttede Kongen ogsaa i denne Sag en anden Mand, som vi siden nærmere komme til at omtale, Doktor Sutfeld Wardenberg, en meklenborgsk Geistlig, som for Tiden opholdt sig i Rom og her havde megen Indflydelse³.

Kort før Hans Hansen kom hjem, var der kommen til Danmark en pavelig Legat, den berygtede Afladskræmmer Johan Angelus Arcimbold. Sandsynligviis har denne Mands Nærværelse i Kjøbenhavn i Forbindelse med Hans Hansens Hjemkomst bidraget til Christiern den Andens Beslutning, nu at lade det bryde løs over Jens Andersen. Arcimbold var af den Natur, at han ikke let nægtede en Tjeneste, naar han derved kunde opnaae en Fordeel. Han meente, den ene Haand vasker

den Anden; viste han sig tjenstagtig mod Kongen i denne magtpaaliggende Sag, turde han haabe, at Christiern ikke vilde vise sig altfor vanskelig mod ham i det, som var hans Hovedærinde, ved Afladshandel at skrabe Penge sammen for det romerske Hof. Christiern den Anden gjennemskuede let Mandens Charakter, i det Mindste en væsentlig Side af den, og betænkte, at Arcibold kunde være meget nyttig, deels ved som pavelig Legat at deeltage i Forhandlingerne om Jens Andersens Sag, hvorved det Hele fik et Lovligheds Præg, deels ved at paavirke og stemme de danske Prælater efter Kongens Ønske, og endelig ogsaa ved om denne Sag at gjøre en gunstig Indberetning til det romerske Hof. Arcibold fik den søgte Tilladelse til at sælge Aflad og viste sig ogsaa, saavidt det kunde skjønnes af hans offentlige Handlinger, føielig og tjenstagtig i Sagen mod den fynske Bisp.

Paa Herredagen i Kjøbenhavn, der sammenkaldtes sidst i November 1517, ligesom for at være Vidne til Torben Oxes Henrettelse, fremsatte Christiern sin Klage mod Jens Andersen. Klagepunkterne, der vare mange og forskjellige, fremsattes med megen Fynd af Kongens Sekretær Jørgen Skotborg, der den Tid stod høit i hans Yndest og et Par Aar efter hævedes til Ærkestolen i Lund, men snart efter kom til at prøve Fyrstegunstens Ustadighed, og forstødt og landflygtig i mange Aar fyldte Pavers og Fyrsters Hoffer med bittere Klager over den Konge, hvis Sag han nu førte. Der klagedes i Almindelighed over, at Jens Andersen ved mange Leiligheder havde teet sig uærbødig, hovmodig og trodsig baade i Ord og Gjerning ikke blot mod Kongen, men ogsaa mod hans Moder Enkedronning Christine, der jævnlig opholdt sig i hans Bispestad Odense og paa det nærliggende Slot Næsbyhoved. Han beskyldtes fremdeles for ved sine Angivelser at have søgt at sætte Christiern i et slet Lys

hos Kong Hans og vække Splid mellem Fader og Søn; han skulde have været Ophavsmand til, at Christiern fik den forræderske Bisp Karl af Hammer sat sig ved Siden som Raadgiver i Norge; ja han skulde endog have staaet i en hemmelig Forbindelse med den farlige og forhadte Bisp Hemming Gad i Sverrig, Danmarks værste Fjende. Der blev rippet op i den næsten forglemte Sag med Otte Porsfeld, der for 13 Aar siden var bleven dræbt i Odense af Bispens Folk; for dette Drab gjordes nu Bispen ansvarlig som Medskyldig. Men Hovedpunktet i Sagen var dog det store Erstatningskrav, som Kongen gjorde i Anledning af de Pengesummer, Jens Andersen ved at slutte Overeenskomsten i Lybek i April 1503 havde paadraget Christierns Fader Kong Hans Førpligtelse til at udrede. Som det vil erindres, havde Jens Andersen ved hiin Leilighed paa Kong Hanses Vegne indgaaet en Traktat, hvorved denne forpligtedes til at udbetale Lybek 56,801 Mark deals for gammel Gjæld deals som Godtgjørelse for opbragte lyske Skibe og Varer, og han havde indestaaet for, at Kongen vilde stadfæste Overeenskomsten. Dette gjorde Kong Hans ogsaa et Par Maaneder efter Afsluttelsen (17 Juni 1503); men strax efter udbrode nye Tvistigheder og Fjendtligheder mellem Kongen og Staden, og som Følge heraf betragtede Kong Hans Traktaten som usluttet og ugyldig, afviste Pengekravet og betalte heller ikke, saalænge han levede, det Ringeste. Dersom det var blevet derved, var Jens Andersen sandsynligviis baade nu og i den følgende Tid bleven fri for Maninger og Krav og alle de store Ubehageligheder, Lidelser og Tab, som denne Sag siden kom til at volde ham. Men der kom andre Omstændigheder til. Hertug Frederik var gaaet i Borgen for, at Lybek rigtig fik de Penge, som de krævede, og som ved Traktaten vare lovede dem, og da Kong Hans ikke vilde betale, maatte Hertug Frederik udrede dem til sidste

Skilling. Først for to Aar siden var han bleven færdig med Afbetalingen, og havde faaet tilbage det Slot og Len, som han havde maattet sætte Lybek i Pant for Gjælden. Han havde idelig manet og plaget Kong Hans om Tilbagebetaling af disse Penge; men denne vilde Intet høre derom. Men, som vi have seet, tog Hertug Frederik Leiligheden i Agt, da Kong Hans var død og Christiern skulde hylde af Stænderne i Holsteen og Slesvig. Han udvirkede hos Ridderskabet, at det nægtede at hylde Kongen, før han havde forliget sig med deres anden Landsherre, hans Farbroder, om dette Pengemellemværende. Derved blev Kong Christiern nødt til at forskrive sig til sin Farbroder for den største Deel af den omtvistede Sum, som i en vis Aarrække skulde afdrages ved aarlige Udbetalinger. Dette var det Uheldige for Jens Andersen; thi Kong Christiern erkjendte ligesaalidet som sin Fader, eller endnu mindre end denne, Gyldigheden af denne Gjæld, som han nu nødtvungen maatte betale, og besluttede fra dette Øieblik af at søge Erstatning hos Jens Andersen, der fra først af havde paadraget Kronen denne Gjældsforpligtelse. Til endelig at udføre denne Beslutning dreves han ved sin voxende Pengeforlegenhed. Krigen med Sverrig var begyndt, et Tog var skeet i dette Aar 1517 og et andet forberededes med al Kraft til næste Aar. Dertil behøvedes mange Penge, og Vanskelighederne tiltoge, da den betydelige Sum, Christiern ventede fra Nederlandene som Afdrag paa sin Dronnings Medgift og som han saa meget havde stolet paa, aldeles udeblev.

Christiern den Anden gjorde Jens Andersen ansvarlig for og krævede udbetalt af ham hele den Sum, som han 1503 havde forpligtet Kronen til at udrede, uden Hensyn til den ulige Beskaffenhed af de forskjellige Gjældsposter og uden Hensyn til, at Hertug Frederik havde ladet sig

stille tilfreds med en meget ringere Sum. Summen, der oprindelig var 56,801 Mark lybsk, var fra 1504 ved Rente og Rentes Rente voxet til omtrent 120,000 Mark eller omtrent 80,000 Gylden⁴. Mod Summens Størrelse gjorde Bispnen ingen Indvendinger, men vel imod sin Forpligtelse til at erstatte den. Han forsvarede sig med megen Kraft, og da det fra begge Sider var underforstaaet, at det egentlig var Pengespørgsmaalet, det kom an paa, rettede han især sine Anstrængelser paa at klare dette Punkt fra sig. Han bemærkede, at Kong Hans selv havde stadfæstet Traktaten og derved, som han meente, frigjort ham for alt Ansvar. Der havde dernæst i de gjentagne Fredslutninger, som efter hiin Tid vare komne istand mellem Danmark og Lybek, hverken ved Forliget i Segeberg 1506 eller i Freden i Nykjøbing 1507, været nogen Tale om hiint Pengemellemværende eller gjort Krav paa nogen Erstatning for Hertug Frederik. Heller ikke i den sidste Fred i Malmø 1512 havde Kong Hans (uagtet hans Broder indstændigen bad ham om ved denne Leilighed at hjælpe ham til sine Penge, og uagtet Lybekkerne den Gang vare i en saa mislig Stilling, at det med Rimelighed turde ventes, at de vilde vise sig mere eftergivende end ellers) rørt ved denne Sag. Nu havde rigtignok Kong Christiern i Aaret 1513 forskrevet sig for en betydelig Sum som Erstatning til Hertug Frederik. Men var det Bispens Skyld? eller skulde han være ansvarlig for et saa ubetænksomt Skridt? Christiern havde gjort det for at opnaae Hylding af Stænderne, og havde gjort det, uagtet han havde en Kjendelse for sig, afsagt af mange Fyrster paa Mødet i Kiel 1506, at Danmarks Krone ikke var forpligtet til at erstatte Hertug Frederik de Penge, som han letsindigen, uden foregaaende Vurdering og Undersøgelse havde udbetalt til Lybek som Godtgjørelse for deres opbragte Skibe og Varer.

Naar derfor Kong Christiern for fire Aar siden gjorde det store Pengeoffer, saa var det ikke Gjældsforpligtelsen, men andre Hensyn der havde været bestemmende for ham. — Sagen kunde imidlertid ogsaa sees fra et andet Synspunkt, efter hvilket der virkelig paahvilede Danmarks Konge en Forpligtelse mod Lybek, eller om man vilde, mod Hertug Frederik, men saaledes, at ogsaa da Bispen af Fyn blev fri for ethvertsomhelst Ansvar. Gjælden faldt i tvende forskjellige Dele; den ene hidrørte fra Penge, som Kongens Bedstefader Christiern havde laant af Lybek og forskellige denne Stad tilhørende geistlige Stiftelser; den anden var Erstatning for Skibe og Gods, som Kongens Udliggere i Fredstid og paa Sørøveriis havde frataget Lybekkerne. At Kongen burde betale sin vitterlige fædrene Gjæld, var uomtvisteligt; og ligesaa ubestrideligt var det, at Kongen ligeoverfor en anden Stat burde svare til den Skade, hans Tjenere og Befalingsmænd anrettede, og, naar først Tabet var undersøgt og rettelig vurderet, give de Skadelidende Erstatning. Naar derfor Jens Andersen, som det var klart, kun havde forpligtet sin Konge til at betale den Gjæld, han efter alle Retfærdighedens Love forud var forbunden til, saa var han angerløs og fuldkommen ansvarsfri.

Det Meste af hvad Jens Andersen anførte, var Kjendsgjæringer, og flere af dem vare særdeles egnede til at hæve eller forringe hans Ansvar. Men det var ikke alle Kjendsgjæringer; han havde med Taushed forbigaaet Adskilligt og deriblandt noget meget Vigtigt, som aldeles forandrede Sagens Skikkelse. Han talede Intet om, at han havde sluttet Traktaten, der paabyrdede Kong Hans saa betydelige Pengeforpligtelser, uagtet Kongen paa det Bestemteste havde paalagt ham ikke at indgaae nogen Overeenskomst med Lybekkerne, hvorved der tilsagdes dem Godtgjørelse i Penge. Dette kunde han ikke

fragaae; thi hans egen Erklæring herom fra Aar 1505 forelaae i et offentligt Dokument; men han kunde heller ikke omtale det, uden med det Samme at dømme sig selv. Thi støttet paa hiin Erklæring maatte Kong Hans eller hans Efterfølgere paa Thronen med Grund kunne gjøre Ansvar gjældende mod Bisp Jens Andersen for alle de Pengetab, der fulgte for dem af hiin Traktat. Den Nødvendighed, hvori Jens Andersen befandt sig, ikke at røre ved dette ømme Punkt, berøvede ham ogsaa den Fordeel, han kunde have af at fremhæve den store Ubilighed, man viste imod ham i denne Sag ved at gjøre ham alene til Syndebuk, medens der var Andre, som vare ligesaa skyldige, og derfor med Rette burde dele Ansvar og Skade med ham. Dette var Tilfældet med Hans Rantzau, hiin Tid Hovedsmand paa Segeberg. Han havde haft hverken større eller ringere Bemyndigelse end Jens Andersen til at underhandle i Lybek, havde ogsaa deeltaget i alle Forhandlingerne og i den endelige Fredsakt, og ligesaa fuldt som Jens Andersen overtraadt Kongens bestemte Forbud. Men om Hans Rantzau mæledes der ikke et Ord under hele denne Sag. Det Samme gjaldt om Hertug Frederik. Hans Sag var, naar Retten skulde have sin Gænge, ikke et Haar bedre end Jens Andersens. Thi baade denne og hans Med-Underhandler Hans Rantzau havde paa Kapittelhuset i Lybek, hvor Forhandlingerne gik for sig, offentlig og i Nærværelse af de holsteenske og slesvigske Raader forkyndt Hertug Frederik den Befaling, de havde faaet fra deres Herre, paa ingen Maade at tilstaae Lybek Penge — og ikke desmindre var Hertug Frederik gaaet i Borgen for, at Lybek skulde faae de Penge, som det gjorde Fordring paa. Hertug Frederik tilbagebetalte man for største Delen det Udlæg, han ved sin letsindige Borgen kom til at gjøre, men Jens Andersen krævede man til Ansvar

for en Feil, som Hertug Frederik og Hans Rantzau deelte med ham. Det var ikke Retfærdighed eller Ligelighed. Skjøndt nu Jens Andersen i sit Forsvar ikke turde gaae ind paa denne Side af Sagen, vidste han dog, som vi have seet, kløgtig og skarpsindig at finde andre, der gave ham en efter Omstændighederne god juridisk Stilling⁵.

Hvad dernæst angik Drabet paa Otte Porsfeld, erklærede Bispen, at den Sag ikke vedkom ham. Det var vitterligt, at hans daværende Køgemester Knud Kjeldsen var Drabsmanden; skulde derfor Nogen drages til Ansvar, maatte det være Knud Kjeldsen og de 17 Mænd af Bispens Folk, som havde været i Ledtog med ham⁶. Selv havde han ingen Deel deri. Kong Hans havde i de 9 Aar, han regjerede efter hiin Begivenhed, ingen Skyld fundet hos ham; men nu rippede man op i en gammel Sag, fordi man af andre Grunde vilde ham tillivs. Havde han i Kong Hanses Tid vakt Christierns Mishag, og havde denne staaet i den Formening, at han havde voldt ham Ubehageligheder hos hans Fader, saa var der jo heller ingen Grund til nu at røre op i den Sag; thi Kong Hans havde for flere Aar siden ved en Sammenkomst i Kallundborg venlig forliget dem. At blive beskyldt for Forbindelse med den forræderske Hemming Gad havde han mindst ventet. Det var en ugrundet Mistanke, en løs Beskyldning, uden Beviis, der ikke behøvede andet Svar end en blot Benægtelse.

Den pavelige Legat Arcimbold var tilstæde ved Forsvaret og deeltog i Forhandlingerne. Jens Andersens Veltalenhed, den Behændighed, Snildhed og Aandsnærværelse, hvormed han forsvarede sig og som en øvet Fægter mødte Anklagens forskjellige Punkter, aftvang ham Beundring; han havde ikke ventet at træffe en saadan Mand i Danmark, et Land, der ellers forekom den fine Italiener heel barbarisk; Jens Andersen kunde gjerne

være hans Landsmand; kun var det godt, om han havde været lidt mindre skarp og bidende. Her hjalp imidlertid hverken Veltalenhed eller Kløgt og Snildhed. Jens Andersen havde ikke kunnet rede tilstrækkelig for sig i Penge-spørgsmaalet, og Christiern den Anden vilde have Penge, det var Hovedsagen. Jens Andersen maatte gaae i Fængsel, indtil Sagen var afgjort. Men da Kongen ved at sætte en geistlig Mand og Prælat i verdsligt Fængsel vilde udsætte sig for at falde i Kirkens Straf, maatte der tænkes paa en Udvei. Med megen Møie og understøttet af Arcibold fik Kongen Ærkebisp Birger og Lunde Domkapittel bevæget til paa en kort Tid at tage Jens Andersen i Forvaring; der skulde da strax til Foraaret holdes et Nationalkoncilium i Kjøbenhavn, hvor Rigets Bisper og Prælater skulde dømme i Sagen i Forbindelse med Arcibold, som til den Ende lovede at udsætte sin længe forberedede Afreise til Sverrig. Men alle Vedkommende maatte udstæde strænge Forpligtelsesbreve. Først og fremmest Jens Andersen, hvis Snedighed og Rigdom paa Udveie man kjendte. Han maatte love og ved sit Segl forbinde sig til — og til ydermere Sikkerhed lovede tilligemed ham Odense Domkapittel og den pave-lige Legat Arcibold og hængte deres Segl under hans Forsikkringsbrev — at han ikke vilde gjøre noget Forsøg paa at undfly, ikke hemmelig eller aabenbare foretage Noget, som kunde være til Skade for Kongen og Riget, saasom ved at skrive eller lade skrive Breve til Nogen i Riget eller til Udlandet eller paa hvilkensomhelst anden Maade. Gjorde han det, faldt han i en Bøde af 60,000 rhinske Gylden, for hvilken Sum alle Odense Stifts Besiddelser sattes i Pant til Lunde Domkapittel. Og desforuden skulde han, naar han overtraadte nogen af disse Forpligtelser, betragtes som den, der havde indrømmet alle Kongens Beskyldninger, have forbrudt Ære og gode

Navn og sit Bispedømme. Han erklærede tillige i de bestemtteste Udtryk, at det var efter hans egen frie og utvungne Begjæring, at Ærkebisp og Lunde Domkapittel toge ham i Forvaring. Ærkebisp Birger og Kapitlet lovede, ligeledes under strænge Forpligtelser, at ville holde Jens Andersen under sikker Forvaring indtil 25 April 1518 (Jubilate Søndag), og stille ham i Rette for Kongen i Kjøbenhavn paa det Koncilium, som i den pavelige Legats Nærværelse skulde holdes. Kongen endelig sagde Ærkebisp og Kapitlet, naar de opfyldte de indgangne Forpligtelser og til den angivne Tid overgave ham den fynske Bisp, fri for ethvert fremtidigt Ansvar. Disse Breve udfærdigedes fra 15 til 20 December 1517, og Jens Andersen overgaves derpaa Ærkebisp Birger til Bevogtning⁷. I de samme Dage skrev Kongen til Leo den Tiende (16 Dec. 1517) og søgte at stille Sagen i det bedste Lys hos ham. Han opregnede en Mængde Forbrydelser, som Bisp af Fyn skulde have gjort sig skyldig i, og det store Pengekrav, han havde til ham, hvilket altsammen havde gjort det nødvendigt at forsikkre sig hans Person, indtil et Nationalkoncil havde dømt i Sagen eller Paven truffet anden hensigtsmæssig Foranstaltning. Han udhævede, at Jens Andersen var sat i et geistligt Fængsel hos sin nærmeste Foresatte, Rigets første Prælat, Ærkebisp af Lund, og at Alt, hvad der var foretaget imod ham, var skeet i Nærværelse af Pavens egen Legat, hvorfor han haabede, at hans Hellighed ikke vilde lade sig indtage af vrang Fremstillinger, som siden maaskee kunde komme fra en anden Kant. Et lignende Brev skikkede han til Lorenzo Pucci, den Kardinal, som da havde de danske Sager under sig⁸.

Dagen efterat Sagen med Jens Andersen saaledes foreløbig var afgjort, gav Christiern den Anden (21 December) Legaten Arcimbald et Brev, der seer ud som

Belønning for beviist Tjenstagtighed. Ikke blot stadfæstede han nemlig den Arcimbold tidligere givne Tilladelse til at sælge Aflad, men han tillod ham tillige nu at udtage af Afladskisterne de Penge, som vare indkomne, hvilke hidtil havde været under Laas og Lukke og under Kongens Nøgle. Det paalagdes Embedsmændene paa Forlangende at udlevere Legaten eller hans Fuldmægtige Nøglerne, og ingen Hindring lægge dem i Veien for at føre Pengene ud af Riget eller hvorsomhelst de vilde. For denne Tilladelse betalte Arcimbold Kongen 1120 rhinske Gylden, en meget læmpelig Afgift, naar man betænker, at Kardinal Raimund Perauld, som solgte Aflad her i Riget 1501—2, maatte give Kong Hans over 2000 rh. Gylden, og Arcimbolds Tilladelse gjaldt ikke blot for Danmark, men tillige for Norge⁹. Skjøndt Summen ikke var stor, lader det dog, af det ulige Tal 1120 at slutte, at man har pruttet om den.

Det berammede Koncilium holdtes i Marts 1518, og Jens Andersen blev i den Anledning ført over til Kjøbenhavn og af Lunde Kapittel overleveret til Kongen. Konciliet holdtes under Forsæde af Legaten Arcimbold og under Nærværelse af Ærkebisp Birger, Bisp Lage Urne og Rigets øvrige Bisper og Prælater¹⁰; men Sagen bragtes ikke videre her. Jens Andersen var endnu ikke bleven bøielig ved sit kortvarige Fængsel og vilde ikke gaae paa Forlig paa de Vilkaar, som Kongen fordrede; og Christiern synes ikke at have villet, skjøndt Lage Urne raadede dertil, lade det komme til egentlig Rettergang og Lovmaal, da han nærede Tvivl, om Dommen vilde falde saaledes ud, som han ønskede. Da Konciliet saaledes var løbet frugtesløst af, bad Kongen (31 Marts) Domkapitlet i Lund igjen at tage Jens Andersen under Bevogtning¹¹; men dette, glad ved at være sluppet sin besværlige og farlige Fange, synes ikke at have villet indlade sig

herpaa; thi man finder, at Jens Andersen i den følgende Tid, med ligefrem Krænkelse af Kirkeloven, har siddet fængslet paa forskjellige kongelige Slotte. Snart efter Konciliet kom der imidlertid ubehagelige Tidender fra Rom. Her havde den første Efterretning om Bispens Fængsling, skjøndt der endnu kun var Tale om et geistligt og kortvarigt Varetægtsfængsel, gjort et meget ugunstigt Indtryk. Allerede i April tilskrev Kardinal Lorenzo Pucci Kongen et Brev, hvori han, efter først at have lagt ham Afladssagen paa Hjærte, bebreidede ham, at han havde ladet en Bisp fængsle, og opfordrede ham til strax at løsgive ham, allerhelst da Kongen til samme Tid baade hos Pave og Kardinaler klagede over de Svenske, som havde fængslet Ærkebisen af Upsala¹². Tillige ankom der et Monitorium eller Formaningsskrivelse fra Paven selv, hvori det paalagdes Kongen under Trusel af Kirkelovens Straf at gjenindsætte Bisen af Fyn i sit Stift og lade Sagen indkomme for Pavens egen Domstol. Ogsaa lod Paven Kongen vide, at Kardinal Raimund Perauld, der havde mæglet det Forlig i Lybek, som udgjorde Hovedpunktet i Klagen mod Jens Andersen, i den Sag var gaaet tilværks saa redeligt og forsvarligt, at Kongen Intet havde at klage over¹³. Det var med temmelig tydelige Ord at sige, at hvis Jens Andersens Sag blev behandlet i Rom, saa vilde han blive frikjendt i Pengespørgsmaalet. Men Christiern den Anden brød sig ikke om disse Skrivelser; han gik sin egen Vei, uden Hensyn til Pave eller Kardinal, hvis Ord han af Erfaring vidste vare magtesløse, eller som i alt Fald kunde bringes til at forstumme eller forandre Lyd, naar han klingede med Guldmønten. Det var ogsaa baade første og sidste Gang, at det romerske Hof lod høre fra sig i Jens Andersens Sag. Der kom ikke siden saameget som et Ord eller Stavelse derfra. Det saae taus paa, at Kongen

skaltede og valtede med Kirkens Gods efter sin Villie, og i flere Aar holdt fangen og mishandlede en viet Bisp. Pavemagten var ikke længer, hvad den havde været i gamle Dage, en Skræk for Kongerne og et Skjold for oprørske og stridige Prælater. Den var i de senere Tider snarere et Skjold for voldsomme Konger, som med Pavens og Kardinalkollegiets købte Billigelse eller Tilgivelse kunde gjøre med en forsvarsløs Prælat omtrent hvad de vilde. Hvor upaalideligt et Værn Pavens Magt og Myndighed afgav for en Prælat, som forfulgtes af en Konge, havde allerede Bisp Karl af Hammer prøvet, og Bisp Jens Andersen kom snart til at gjøre samme Erfaring. Allerede i lang Tid havde det romerske Hofs Holdning i slige Sager ikke været anderledes, og i nærværende Tilfælde var der desuden flere Omstændigheder, som bøde det gaae frem med Varsomhed mod Christiern den Anden. Han var besvogret og forbunden med Karl af Spanien og flere mægtige Fyrster; han var i Nærheden af Tydskland, hvor Luther nylig mod det romerske Hof havde vakt en truende Bevægelse, der gjorde Fremskridt, som Dag for Dag bleve mere betænkelige; i hans Riger og Lande samledes for Øieblikket Aflad, hvoraf man i Rom ventede sig en rig Høst. At bevare Venskab med en saadan Fyrste var langt vigtigere end at skaffe Fyns Biskop Ret; denne Prælat havde jo desuden i den sidste Tid i Sagen om Provstiet i Odense ikke viist sig altfor lydig eller ærbødig mod Pavestolen; og der var jo sagtens et og andet grundet i de Klager, Kongen førte over ham.

Brød Christiern den Anden sig end ikke meget om de Skrivelser, han fik fra Rom, blev han dog hæftig forbittret over, at Nogen havde dristet sig til at klage over ham eller indgive til det romerske Hof en ugunstig Beretning om hans Fremfærd mod den fynske Bisp; thi at

dette maatte være skeet, antog han for afgjort. Han kastede sin Mistanke paa Legaten Johan Arcimbold, og troede, at denne underfundige Prælat af Jens Andersen havde ladet sig bevæge ved Bønner eller Penge til at skrive til Rom og udvirke et paveligt Monitorium til Bedste for ham; ja han meente endog at være kommen under Veir med, at Legaten for bedre at skjule sin Trædskhed, havde benyttet den Broder, han havde med sig, Antonellus Arcimbold, som Mellemand. Ogsaa til Kardinal Lorenzo Pucci skulde Legaten have skrevet ugunstigt om Kongen. Christiern den Anden havde sine Sendebud og Spioner i Rom, og kunde saaledes nok erfare Noget herom. Legaten var imidlertid reist til Sverrig, og Christiern opsatte sin Hævn til en beleiligere Tid¹⁴.

Medens Bispem sad fangen, optog Kongen Sagen om Otte Porsfelds Drab. Den paadømtes ved Odense Bything i Juli 1519. Foruden at Otte Porsfeld var bleven dræbt, var en Borger i Odense Knud Friis bleven saaret, og Huusfreden brudt hos den Mand, Hans Kræmer, i hvis Huus hine befandt sig, da det voldelige Overfald skete. Man gik naturligviis frem med Lovens yderste Strængighed. I alt vare 18 Mænd indviklede i Sagen. Bispens forhenværende Køgemester Knud Kjeldsen dømtes som Drabsmand til Mandebane; af de øvrige 17 dømtes 6 for Saar og Brud paa Byfred, og alle atten kjendtes skyldige i Hærværk, nemlig baade mod Otte Porsfeld, Knud Friis og Hans Kræmer; altsaa var der i alt 54 Hærværk at bøde for. Bøderne udregnedes saaledes, at der først fastsattes hvad den almindelige Landslov, jyske Lov, bestemte for slig Gjerning, og til denne lagdes (uagtet der bødedes særskilt for Byfred) den Bøde, som ifølge særlige Privilegier tilkom Byen i et saadant Tilfælde, og denne sidste var meget større end den første:

saaledes for Hærværkene efter Loven 2,430 Mk., men dertil efter Privilegierne 6,480 Mk. Paa denne Maade bragtes Bøderne op til den betydelige Sum af 9,606 Mk. 12 Skilling, og heri var endda ikke medregnet den egentlige Drabsbøde, som Knud Kjeldsen idømtes (hvis Størrelse ikke angives), og heller ikke 300 Mk., som tidligere vare bødede. Borgemestre og Raad i Odense meldte Kongen Sagens Udfald og bade ham med det Samme være dem behjælpelige til ved denne Leilighed at faae tilbage til Byen nogle Agre østen for Odense, som Bisp Jens havde kjøbt, men hvilket Kjøb efter Byens Privilegier var ulovligt, da Jordegods og faste Eienomme kun maatte afhændes til Byens egne Borgere¹⁵. I denne Dom var ellers Jens Andersen aldeles ikke nævnet som Saggiven; men Kongen lod dog kort efter ved Fyns Landsting forfølge sin Ret til Sagefald hos ham i Anledning af Otte Porsfelds Drab, og derefter uden Tvivl Indførsel gjøre i hans Gods¹⁶. Og allerede tidligere, Foraaet 1519, havde han ladet Lensmanden paa Nyborg sælge en Deel Jens Andersen tilhørende Øxne, for en Sum til Beløb af henved 800 Mk.¹⁷. Kongen var ogsaa opmærksom paa Klager, som fra forskjellige Sider just ved denne Tid kom ind over den ydmygede og nu ikke længer frygtede Bisp. Saaledes fremførte en Bonde paa Thorseng Besværing over Jens Andersen, som han paa-stod med Urette havde jaget ham ud af en Gaard, som han og hans Forfædre i mange Aar i Ro havde besiddet; og Gaarden var endog efter hans Sigende tilligemed adskillige andre Gaarde paa Øen egentlig Krongods. Det var af det Slags Klager, som Christiern altid havde et aabent Øre for, og en tjenstfærdig Lensmand understøttede den i dette Tilfælde¹⁸.

Jens Andersen sad fængslet i over 2 Aar. Da han var udleveret af Ærkebisp Birger, hos hvem han sikkert

er bleven behandlet paa en Maade, der svarede til hans høie geistlige Stilling, blev han sat paa Vordingborg Slot, og senere derfra flyttet til det nye Slot Engelborg, som Kong Hans havde bygget ved Nakskov. Jens Andersens gamle Fjende Oluf Holgersen Ulfstand fik herved en Triumf, thi det var til ham som en i dette Tilfælde særdeles paalidelig Mand, Kong Christiern gav det Hverv at føre Bispen til det nye Fængsel. Paa de kongelige Slotte blev Jens Andersen holdt meget haardt. Poul Eliesen siger maaskee med nogen Overdrivelse, at der daglig var hos ham fire menige Soldater, som skulde plage ham paa alle optænkelige Maader, indtil de fik Livet af ham. Imidlertid seer man dog, at Poul Eliesen ikke er saa meget langt fra Sandheden; thi senere, da Bispen begyndte at falde til Føie, tilstod Kongen som en særdeles Formildelse, at han maatte komme ud af Fangerummet en Time eller to om Dagen, for at drage frisk Luft og bevæge sig i Gaarden, dog under strængeste Bevogtning for at hindre ethvert Forsøg paa Flugt. Og Kongen tilkjendegav ved samme Leilighed, at det ikke var hans Villie andet, end at Bispen skulde have god Redelighed med Mad og Øl og Urter, som faldt der i Lenet. (Det lader altsaa til, at man tidligere havde opfattet Kongens Villie noget anderledes i dette Punkt). Vilde Bispen lade hente Øl fra sine egne Gaarde, havde Kongen heller ikke Noget derimod. Det langvarige og haarde Fængsel havde omsider frembragt den tilsigtede Virkning, at gjøre Bispen myg og kue hans Mod til Eftergivenesshed mod den strænge Herre, han var voldgiven til. Kunde han end forudsee, at det ved Forliget vilde gaae ud over hans Gods, saa ødtes det jo allerede nu efter den Maade, han hørte det behandlede paa. Han gjorde det Tilbud, at han vilde angive, hvad han havde af Guld, Sølv og Klemodier, og overlade Kongen det til Brug. Dette Tilbud

fandt den ønskeligste Indgang hos Kong Christiern, som lod Pengene og Kostbarhederne tage i Besiddelse ved Mester Anders Glob og Bispen tilkjendegive, at han nu vilde tilstæde, at Rigets Prælater og gode Mænd mæglede i deres Mellemværende. Paa samme Tid tilstod Kongen den ovennævnte Formildelse i Bispens Behandling. Endelig i Februar 1520 førtes Jens Andersen ud af Engelborgs Fængsel og bragtes til Sjælland, for at Forligsmæglingen kunde gaae for sig. I Mellemtiden ønskede Kongen, at Bispen af Roeskilde, Lage Urne, vilde tage ham i Forvaring; men denne var ikke meget for dette mislige Hverv og vilde helst bede sig undskyldt. Dog lovede han paa en kort Tid at tage imod ham, naar Jens Andersen selv begjærede det, og Kongen vilde lade sig nøie med den Forsikkring, han gav paa sit Ord som en ærlig Prælat, at ville holde ham i god Forvaring og med Guds Hjælp hindre, at han ikke foretog Noget Kongen til Skade; »thi«, sagde Lage Urne, »han er ikke den Mand, jeg vil gjøre anden Forpligtelse for, med mindre Ed. Naade vil skikke en tro Mand, en Sekretær eller Kapellan, som kan være hos ham Dag og Nat»¹⁹.

I April Maaned 1520 kom det omsider til Forlig. Til Mæglere og Voldgiftsmænd vare valgte Lage Urne, Bisp af Roeskilde, Jørgen Skotborg, udvalgt Ærkebisp til Lund, og Styge Krumpen, udvalgt Bisp af Børglum, hvis Kjendelse Jens Andersen og paa Kongens Vegne hans Fuldmægtig i Sagen, en tydsk Doktor Amelung, under en Bøde af 30,000 Gylden forpligtede sig til at underkaste sig. De fastsatte den 23 April følgende Forligsvilkaar: Bisp Jens Andersen skulde ydmygt bede Kongen om Forladelse for de grove Fornærmelser, hvori han flere Gange i Ord og Gjærning havde gjort sig skyldig baade mod Kongen og hans Moder Enkedronning Christine. Da han ikke paa eengang saae sig istand til at

udrede Kongen de omhandlede 80,000 Gylden, skulde han, saalænge han levede, overlade Kongen de to Trediedele af de verdslige Indtægter af Fyns Stifts Jordegods. Dersom Jens Andersen blev tilsinds at vælge sig en Koadjutor til Biske-Embedet, skulde dette være en Mand, som Kongen ikke havde Noget imod, og naar han var antagen, ophørte Kongens Ret til de nævnte Indtægter. Derimod skulde Kongen igjen tage Bispen til Naade, og denne samtykke i Ophævelsen af alle de Kirkestraffe, Kongen ved sin Fremgangsmaade i denne Sag muligen kunde have paadraget sig. Dette var, som sagt, ikke en Dom, men et Forlig støttet paa en Voldgiftskjendelse, der havde Gyldighed, indtil Sagen maaskee afgjordes ved formelig Rettergang og Dom; thi til at lade det komme dertil, forbeholdtes der navnlig Jens Andersen fuldkommen Frihed²⁰. — Kongen lod den ham tilkommende Deel af Fyns Stifts Indtægter oppebære ved Bispens gamle hadske Fjende Provst Hans Hansen. De geistlige Forretninger, som under Jens Andersens Fangenskab havde været besørgede af den tidligere nævnte Vincentius, der engang var bestemt til Bisp i Grønland, overtoges nu igjen af ham selv.

Jens Andersen var saaledes nu forligt med Kong Christiern, og var i nogen Tid hans høitbetroede Mand og Medhjælper, især i de svenske Sager, indtil nye Misforstaaelser opstode, der beredede ham nye Ydmygelser, Gjenvordigheder og Farer, større end dem, han allerede havde overstaaet.

IV.

Christiern den Andens Forhold til det romerske Hof. Cardinales protectores. Kardinal Marco Vigerio. Kardinal Lorenzo Pucci. Sendebud til det romerske Hof: Domherre Johan Wulf, Provst Hans Hansen.

Doktor Sutfeld Wardenberg. Hans Hansens forskjellige Forretninger i Rom. Ærkebisp Birgers formeentlige Plan at ville skaffe sin Kantsler Adser Pedersen Efterfølgen i Lunde Stift. Kongens Modforanstaltninger. Didrik Slaghecks Bestræbelser for at blive Ærkebisp i Lund. Pavestolens Forhold til Striden mellem Danmark og Sverrig. Rænkespil i Rom: Erik Svendsen, Hans Hansen og Sutfeld Wardenberg. Afladshandelen i Norden i den sidste Tid: Raimund Perauld, Itzard Gravius, Johan Angelus Arcimbold. Dennes politiske Ærinde ved Siden af Penge-Indsamlingen. Hans Virksomhed som Afladshandler. Den pavelige Udsending Johan Heitmers, der søger efter klassiske Haandskrifter i de nordiske Lande. Arcimbolds Underhandling og Overenskomst med Christiern den Anden. Han drager til Sverrig. Didrik Slagheck kommer tilsyne igjen.

Det var en reen Tilfældighed, at den pavelige Legat Johan Arcimbolds Ankomst til Kjøbenhavn traf sammen med Processen, som førtes mod Bisp Jens Andersen, og at han kom til at spille en Rolle derved. Hans Hverv var at indsamle Penge til Paven ved at sælge Aflad og tillige, naar han i dette Ærinde kom til Norden, at mægle Fred mellem Kongen af Danmark og hans frafaldne Undersaatter i Sverrig. Inden vi imidlertid betragte, hvorledes han skilte sig ved disse Sager, vil det være hensigtsmæssigt at kaste et Blik paa Danmarks Forhold til den romerske Stol i Christiern den Andens første fire Regjeringsaar. Mange vigtige Forhandlinger havde fundet Sted og Sager af stor Betydenhed været paa Bane.

Skjøndt Rom ikke længer som i den tidligere Midtaldertid var Midtpunktet for hele den christne Verdens Politik, saa var Paven dog selv i denne sidste Tid, da de overleverede Forestillinger om hans Magt og Myndighed vel efterhaanden vare blevne svækkede og rystede, men endnu ikke, som det om føie Tid skete, kuldcastede ved en heel Revolution, endnu af saa stor Betydning, at ingen katholsk Fyrste kunde være ligegyldig ved, om han havde Paven med eller mod sig. Pavens øverste Myndighed

i det Kirkelige var endnu anerkjendt, og det Kirkelige og Verdslige var endnu paa mange Punkter saaledes sammenflettet, at Fyrsten idelig baade i geistlige og verdslige Sager fandt Anledning til at tye til Rom for at faae en Kjendelse, der var gunstig for hans Ønsker og Planer. Kong Hans havde, som vi have seet, stedse befittet sig paa et godt Forhold til Pavestolen, og i sine sidste Aar ved sin kloge og forsigtige Optræden under den store Strid mellem Ludvig den Tolvte og Julius den Anden befæstet dette. Hans Søn Christiern, der i Sagen med Bisp Karl af Hammer havde mødt saa lemfældig en Behandling af Pavestolen, som han kunde ønske, fortsatte denne Politik i flere Aar, og det var først senere, da han begyndte at optræde som Selvhersker ogsaa i det Kirkelige, at den gode Forstaaelse forstyrredes og et Brud blev uundgaaeligt.

Paa Grund af Vigtigheden og Mangfoldigheden af de Sager, som Fyrsterne havde at forhandle i Rom, var det, som tidligere antydet, blevet Skik, at hver Fyrste blandt Kardinalerne valgte sig en enkelt, som paatog sig at varetage hans Interesser ved det romerske Hof. Til denne Kardinal, som kaldtes Protector, skrev Kongerne, naar der var nogen Sag, som de ønskede fremmet, til ham henvendte sig deres Sendebud og gennem hans Hænder gik overhoved alle vedkommende Lands Sager, som skulde have deres Afgjørelse i Rom. Han gav sine fortrolige Raad, ydede sin Hjælp, hvor det behøvedes, og brugte sin Indflydelse til Bedste for den, der havde taget ham til sin Beskytter, og som betalte ham for sin Uleilighed. Kong Hanses oftere nævnte Protector var Kardinal Markus. Denne Markus Vigerius var af Graabrødrenes Orden og en ganske vellærd Mand, saa at han en Tid forestod et Professorat i Rom. Ved Sixtus den Fjerdes Gunst blev han Bisp i Senigaglia; Julius den Anden gjorde ham til

Kardinal titulo st. Mariæ trans Tiberim og siden til Bisp i Præneste. Hans Levnet var ikke ustraffeligt, han levede med en Frille og havde flere uægte Børn. Han var ogsaa ligesom den Tids fleste romerske Prælater gjærrig og pengegridsk. De danske Sendebud mødte tvære Miner og fandt, at deres Sager kun fremmedes langsomt, naar de kom uden Gaver. Blev denne Mangel afhjulpen, indtraadte strax en Forandring. Foruden de Foræringer, han stadigen modtog, hver Gang et Sendebud havde nogen vigtig Sag, som skulde sættes igjennem, havde han en fast Indtægt fra Danmark, idet han ved Kong Hanses Anbefaling var bleven Domprovst i Ribe. Dette Embede solgte han siden mod en bestemt aarlig Godtgjørelse til Klaus Gjordsen, den Samme, der senere blev bekjendt som Kantsler hos Frederik den Første. Kong Hans havde været vel fornøiet med hans Tjeneste, og hans Søn Christiern kunde for en Deel takke hans Virksomhed for, at man i Rom tog det saa let med den Behandling, der overgik Bisp Karl af Hammer. Han beholdt derfor Kardinal Markus som Protektor indtil hans Død, som indtraf i Juni 1516²¹. Efter ham valgte Kongen til sin Talsmand Kardinalen Lorenzo Pucci, skjøndt der fra Rom var blevet ham foreslaaet at tage en anden Kardinal, der var Protektor for hans Svoger Kong Karl af Spanien. Lorenzo Pucci var en af de indflydelsesrigeste Mænd ved det romerske Hof under Leo den Tiende. Han var som Florentiner Pavens Landsmand og var den første, hvem denne strax efter sin Thronbestigelse skjænkede Kardinals Værdigheden. Til hans Forretninger hørte Styrelsen af de udenlandske Anliggender, som han ledede med megen Duelighed; men han var ligesom Kardinal Markus ilde berygtet for sin Pengegridskhed. Han skal have været Ophavsmand til den Afladshandel, som under Leo den Tiende dreves med saa megen Ubluher, og som blev saa

fordærvelig for Pavedømmet. Selv skal han have gjort sig ulovlig Vinding af denne Handel og blev i den Anledning af den strænge Hadrian den Sjette sat under Anklage. Han retfærdiggjorde sig dog og steg efter Hadrians Død til sin gamle Anseelse. Christiern den Anden var ikke nær saa fornøiet med Lorenzo Pucci, som han havde været med Kardinal Markus. Det laae imidlertid ikke blot i begge disse Kardinalers forskjellige Personlighed — Markus havde været meget føielig, Lorenzo Pucci var stiv og hovmodig — men ogsaa deri, at Christierns Stilling til den romerske Kirke i de senere Aar blev en heel anden, end den havde været i hans første Regjeringstid²².

For Sagernes Førelse i Rom var det imidlertid ikke tilstrækkeligt at have en Protektor blandt Kardinalerne og skriftlig forhandle med ham. Naar der indfaldt nogen Sag, som det var særdeles magtpaaliggende at faae afgjort paa en gunstig Maade, var det nødvendigt at sende et eget Bud derhen med Fuldmagt og helst med en god Sum Penge. I Kong Hanses sidste Tid var, som tidligere omtalt, Domprovsten i Haderslev Johan Wulff i vigtige Ærinder bleven sendt til Rom. I Christiern den Andens første Regjeringstid røgtedes Kongens Sager i Rom af Hans Hansen, Provst i Tofte og Assens, den Samme, hvem vi tidligere have lært at kjende som en dødelig Fjende af Bisp Jens Andersen. Han udsendtes første Gang senest i Foraaret 1514 (muligen før) og snart efter sin Hjemkomst blev han atter udsendt i Foraaret 1515. Fra denne Reise kom han først hjem i Begyndelsen af Aaret 1517, og han har saaledes i tre Aar varetaget Kongens Anliggender i Rom. En vigtig Støtte havde han her i Doktor Sutfeld Wardenberg, som uden Tvivl af Kongen blev lønnet for den Hjælp, han ved forskjellige Leiligheder ydede i Rom. Han var

hjemmevant i Rom, hvor han havde opholdt sig siden 1508, da Hertug Henrik af Meklenborg sendte ham derhen som sin Advokat og Prokurator ved Romerhoffet. Ved sit lange Ophold var han bleven fuldkommen fortrolig baade med Personer og Forhold i Rom og kjendte nøie den pavelige Politiks krumme Veie. Han var af fornem patricisk Slægt i Stralsund, og da han var lige-saa egennyttig, som klog og forretningsdygtig, havde han vidst at sammenhobe en heel Mængde indbringende Prælaturer i Meklenborg og Pommern, af hvilke han hævede Indtægterne under sit Ophold i Rom. Tilsidst blev han udnævnt til Administrator for Schwerins Bispedømme i den udvalgte fyrstelige Bisps Mindreaarighed, hvilken Udnævnelse gav Anledning til, at han i Aaret 1517 forlod Rom, hvor han med enkelte kortere Afbrydelser havde opholdt sig paa niende Aar. Han var en af Nordtysklands meest anseete Prælater, og hans Ry for Kløgt og Indflydelse hos det romerske Hof saa stort, at selv Keiser Maximilian ikke forsmaaede at benytte ham. En saadan Mands Tjenester vare ikke at foragte. Hans Hansen sluttede sig ogsaa nøie til ham og var hans Huusfælle, naar han kom til Rom. I Danmark havde Sutfeld Wardenberg en personlig Bekjendt i Bisp Lage Urne af Roeskilde. Senere da Christiern den Anden blev ulykkelig og landflygtig, svigtede Wardenberg hans Sag, modarbejdede ham i Rom (hvorhen Reformationsurolighederne i hans Fødeland atter havde ført ham tilbage) og tjente Frederik den Første, som nu betalte ham²³.

Et evindeligt Omqvæd i de Breve, Hans Hansen skrev hjem, er Begjæring om Penge; han gjentager det ikke een, men mange Gange, at uden Penge maatte Kongen ikke vente at udrette Noget i Rom. Han burde gjennem Fuggernes Bank give Anviisning paa mindst 3000 rhinske Gylden, og desuden sende Foræringer, f. Ex. af

Zobelskind til Paven og forskjellige Kardinaler. Et af Hans Hansens Hovedærinder i Rom, Sagen mod Bisp Jens Andersen, have vi allerede omtalt. Han forrettede dette, som man kan tænke, med saa megen større Lyst og Iver, som han af Hjærtens Grund hadede den fynske Bisp og tillige gjorde sig sikkert Haab om at faae et eller andet Præbende, naar Provstiet blev gjenoprettet i Odense. Om dette Provsti, som Jens Andersen havde ophævet, dreiede nemlig, som vi vide, Striden sig, og Bispen gav sine Fjender et let Spil, da han dristede sig til at sidde den pavelige Befaling om Provstiets Gjenoprettelse overhørig. Hans Hansen benyttede dette til Styrke for sin Skildring af Jens Andersen som en trodsig og uretfærdig Mand og fremkaldte en meget ugunstig Stemning ved Pavehoffet mod Bispen. Da senere det romerske Hof gjorde Mine til at tage sig af Jens Andersen, som Kongen havde ladet fængsle, var Hans Hansen ikke længer i Rom og Kardinal Markus var død. Romerhoffets Indskriden til Bedste for Jens Andersen havde iøvrigt, som før bemærket, ikke stort at betyde; det blev ved et enkelt Brev fra Leo den Tiende og et fra Kardinal Lorenzo Pucci: siden saae man stiltiende til, hvor ilde der blev handlet med den fynske Bisp. — Et andet Ærinde, som Kongen havde givet Hans Hansen, at erhverve Aflad for dem, som han vilde udsende for at gjenopdage Grønland, mødte ingen Vanskelighed. Paven bevilgede gjerne »rundelig Aflad« til dem, der vovede sig ud paa den farlige Fart. Ligesaa let gik det med Dispensationen i Anledning af Ægteskabet mellem Christiern den Anden og Elisabet af Burgund. Derimod kunde Hans Hansen ikke trænge igjennem med sit Andragende om, at Paven vilde stadfæste den danske Kirkes Rettigheder og særligen den Ret, som flere Paver havde givet de danske Konger til at besætte visse Sognekald og for-

nemmelig en heel Deel af de høie og indbringende Prælaturer ved Domkapitlerne baade i Danmark og Sverrig. Det romerske Hof gjorde et Etikettespørgsmaal heraf. Det var villigt til at opfylde Kongens Ønske, men kun paa den Betingelse, at Kongen i den Anledning sendte et formeligt Gesandtskab til Rom, som tillige skulde medbringe en Bevidnelse fra Kongen af hans Ærbødighed for Pavestolen og fuldkomne Lydighed mod den hellige Fader, samt en Yttring om, at han tiltraadte det sidste Lateran-Konciliums Beslutninger. Hans Hansen raader Kongen stærkt til at føie det romerske Hof heri, og giver ham at betænke, at han let i Fremtiden ved mange Leiligheder kunde komme til at trænge til Pavestolens Hjælp, navnlig mod sine frafaldne Undersaatter i Sverrig og Steen Stures Rænkespil. Det kunde efter hans Mening ogsaa udføres uden stor Pengespilde, naar han valgte til Sendebud og Orator Bisp Godske Alefeld af Slesvig, der i sine egne Anliggender skulde til Rom. Der er dog ikke Spor til, at Kongen fulgte dette Raad. En Sag, hvorover Sutfeld Wardenberg til samme Tid i en Skrivelse til Kongen gjør store Ophævelser, og som ogsaa var af den Beskaffenhed, at enhver god Katholik maatte tage den alvorlig, angik en Pavebulle, som Christierns Fader Kong Hans havde erhvervet, hvorved han løstes for et edeligt Løfte, han havde gjort. Sutfeld Wardenberg var nemlig kommen efter, at denne Bulle, der naturligviis i sin Tid var bleven dyrt betalt, var et fuldstændigt Falskneri; den manglede nemlig de pavelige Embedsmænds Segl og var ikke indført i det pavelige Register. Han raader i den Anledning Kongen indstændig til at erhverve en ny Bulle, paa det at ikke hans Faders Sjæl for den Sags Skyld skulde pines i Skjærsilden²⁴.

Langt vigtigere imidlertid end det Anførte, var et Hverv, som Hans Hansen havde at udføre vedkommende

Lunde Domkirke. Christiern den Anden havde ikke stor Agt for Ærkebisp Birger i Lund, der var gammel og svagelig, uden Charakter eller Driftighed. Skjøndt han indtog den første Stilling i Landet næst Kongen, formaade han dog ikke at gjøre sin Indflydelse gjældende saaledes som flere andre samtidige Prælater, Ove Bilde, Lage Urne, Jens Andersen, der idelig forekomme i de offentlige Anliggendes Styrelse. Birgers Navn forekommer vel ogsaa jævnlig, men i Almindelighed kun ved saadanne Leiligheder, hvor han i Embeds Medfør maatte være tilstæde; nogen kraftig Indgriben i Statsstyrelsen, der for en Mand i hans Stilling vilde have faldet af sig selv, naar han havde besiddet praktisk Dygtighed og Lyst og Drift til at blande sig i det Politiske, mærker man ikke til. Dette kunde nu i sig selv ikke mishage Christiern den Anden, der helst vilde regjere selv; men det avlede dog en vis Ringeagt eller Mangel paa Respekt for Birger, der forekom ham at være en ubetydelig Mand. Men Christiern den Anden nærrede tillige fra en ældre Tid et Nag til Ærkebisp Birger, fordi denne, uden Tvivl forledet af Jens Andersen, var traadt ham i Veien i Sagen med Bisp Karl af Hammer. Denne lidet velvillige Stemning mod Ærkebisp Birger benyttedes af Øretudere i Kongens Nærhed, som havde deres egne Hensigter. Nogen blandt disse forebragte Kongen, at Birger hemmelig traf Forberedelser til at sikre en af sine Venner og Yndlinge Efterfølgen i Lunde Ærkestift, naar han selv, der nu var en gammel Mand, engang faldt fra. Den, som Birger havde udseet til sin Efterfølger, var ingen anden end hans egen Kantsler Adser Pedersen, Kantor ved Lunde Domkapittel. Sagen syntes ikke ganske urimelig; thi skjøndt Birger ikke brød sig meget om Indflydelse i det Politiske, havde han dog høie Forestillinger om Kirkens Ret, vilde gjerne raade selv i sit Stift og var

her myndig og virksom nok; og det var en bekjendt Sag, at hans Kantsler Adser i høi Grad havde hans Yndest og formaaede alt hos ham. Forholdt det sig saaledes som man berettede Kongen, saa var det rigtignok en Sag, der fortjente den største Opmærksomhed, thi der var ikke let noget Embede i Riget, paa hvis Besættelse Kongen mere maatte ønske at beholde en afgjørende Indflydelse end Lunde Ærkestol. Hans mistænksomme Sind fængede ved det første Vink, han fik om Birgers hemmelige Virksomhed for at spille Valget af Rigets tilkommende Ærkebisp ud af hans Hænder. Han skrev strax til sin Fader Kong Hans (thi dette forefaldt i Foraaret 1512, før Christiern selv havde tiltraadt Regjeringen), at han havde erfaret, at Ærkebispem med det Første vilde sende sin Kantsler Adser til Rom, og en tro Mand havde oplyst ham om, hvad Hensigten var med denne Reise. Den gik ud paa ikke mindre end at skaffe Adser Lunds Ærkestol; den gamle Birger havde nemlig besluttet at overlade ham Ærkesædet, og Adser skulde nu i Rom søge at opnaae Pavens Stadfæstelse; dertil skulde de Penge anvendes, som nylig vare udskrevne hos Lunde Stifts Klerker. Christiern beder sin Fader vel at overveie, af hvor stor Betydning denne Sag var, og ytrer som sin Mening, at den kongelige Kantsler Ove Bilde langt snarere fortjente at komme i Betragtning, hvis Birger allerede nu ønskede sig en Efterfølger²⁵. Det lader til, at Sønnens Forestillinger har gjort Indtryk paa Kong Hans, og at han har givet den haderslevske Domherre Johan Wulff, som just skulde afgaae til Rom, Befaling til at forebringe Sagen for Paven og søge at erholde et Tilsagn af denne om, at intet Skridt skulde gjøres til Besættelse af Lunde Stift, før Kongen havde havt Leilighed til at gjøre det romerske Hof bekjendt med sine Ønsker og Hensigter i denne Henseende. I det

Mindste yttrede Paven sig allerede i en Skrivelse fra Aar 1513, da Johan Wulff maa antages at være kommen hjem, paa denne Maade om Sagen. Det var maaskee Didrik Slagheck, der allerede var i Tjeneste hos Christiern den Anden som udvalgt Konge, som først vakte Christierns Mistanke mod Ærkebisp Birger; i alt Fald forsøgte han at benytte den til sin Fordeel. Saa utroligt det lader, gjorde denne dumdristige Mand, der endnu var simpel Klerk, uden nogen høiere geistlig Værdighed, uægte Søn af en Præst, og en Udlænding, nylig indkommen i Riget, sig Haab om den høieste geistlige Værdighed i Norden, og der arbejdedes ivrigt for ham i Rom, som man vel maa antage, med Kong Christierns eget Samtykke. Et eiendommeligt Lys kastes paa dette Forhold ved en mærkelig Skrivelse af Leo den Tiende, udstædt 19 Marts 1513, en Uge efter at han havde besteg Pavestolen. Den er stilet til »Pavens elskelige Søn Didrik Slagheck, Klerk i Stiftet Münster«, og hans Stilling som Kong Christierns Sekretær nævnes siden i Brevet. Paven erklærer, at da han havde i Sinde (intendamus) at beskikke ham til Ærkebisp i Lunde Kirke, der for Øieblikket paa en Maade kunde betragtes som ledig, saa vilde han i Betragtning af de fortrinlige Egenskaber, hvoraf han var i Besiddelse, borttage den Plæt, der hæftede ved hans Fødsel, efterdi han var en Søn af en Præst og dennes Frille. Dette gjorde Paven saa meget hellere, som Didrik Slagheck allerede tidligere var bleven dispenseret for Manglerne ved sin Fødsel, og saaledes maatte betragtes som skikket til at beklæde ethvert geistligt Embede. Paa Grund heraf bevilger Paven ham af egen Drift og uden at Nogen derom har anmodet ham (dette er naturligviis kun en Talemaade, som snarere antyder det Modsatte), at han maa overtage Styrelsen af Lunde Stift, og tillige, hvis han dertil udvælges eller ved pavelig

Provision dertil beskikkedes, af hvilket som helst andet Bispedømme i Danmark, og paa eengang forestaae dem begge. Ved fremtidige Benaadninger behøvedes der ikke at meldes Noget om Mangelen ved hans Fødsel eller den derom erhvervede Dispensation²⁶. — Saa tidlig har Didrik Slagheck altsaa stilet efter et Maal, som han senere virkelig naaede, skjøndt til sin egen Fordærvelse; og saa tidlig, allerede 1512, har Christiern den Anden skjænket denne Mand en Tillid, hvortil han var saa aldeles uværdig.

Kong Christiern var imidlertid endnu ikke beroliget med Hensyn til Lunde Stift. Han frygtede bestandig, at det skulde lykkes Birger ad en eller anden Omvei hemmelig at sætte sin Plan igjennem og faae Adser beskikket til sin Efterfølger. Christiern vidste altfor godt, hvad Guld formaaede i Rom, og sparede den rige Birger, som desuden havde Raadighed over Stiftets store Midler, ikke paa Penge, kunde Udfaldet endnu blive høist usikkert. Det blev derfor paalagt Hans Hansen, da han første Gang udsendtes fra Danmark i Begyndelsen af Aaret 1514, paany at bringe denne Sag i Bevægelse hos Romerhoffet, og atter udvirke en Tilsikkring om, at Paven ikke vilde tage nogen Beslutning om Lundestift, naar det blev ledigt, før Kongen havde meddeelt Pavestolen, hvem han ønskede denne høie Værdighed skulde overdrages. I den Anledning bemærker Kardinal Markus, at Paven allerede forrige Aar havde svaret, at han gjerne vilde oppebie Kongens Meningsyttring i denne Sag. Men da Hans Hansen nu havde tilkjendegivet, at der var Fare for, at Ærkebisp Birger vilde nedlægge sit Embede, og uden at Kongen vidste af det, sende sin Resignation til Rom til Bedste for en Anden end den, Kongen ønskede, saa vidste Kardinalen ikke andet Raad, end at Kongen anmodede Paven og Kardinal-Kollegiet om, at der maatte

gives Birger en Koadjutor med Ret til at efterfølge ham i Embedet, naar han enten døde eller nedlagde sin Værdighed. Men tilføier Kardinal Markus — uden Tvivl med et Sideblik til de Skridt, der tidligere vare gjorte til Bedste for Didrik Slagheck — Kongen maatte da ved sit Valg tage Hensyn til, at den Koadjutor, som begjæredes, ikke blot var ham tro og hengiven, men tillige hos Paven og Kardinal-Kollegiet nød en saadan Anseelse og stod saa vel anskreven, at de ikke kunde ville nægte Bevillingen²⁷. Ogsaa under sit andet Ophold i Rom havde Hans Hansen at forhandle om Besættelsen af Lunde Stift, og han melder Kongen endnu i Sommeren 1515, at han havde det bedste Haab om, at det skulde gaae efter Kongens Villie; men siden falder Sagen hen. Ærkebisp Birger har vel ikke havt Mod til at fortsætte en saa farlig Kamp med Christiern den Anden, og formodentlig opgivet sin Plan. Den var ogsaa, som vi have seet, begyndt før Christiern blev eneregjerende Konge, under den mere taalmodige og føielige Kong Hans, der desuden personlig havde meget tilovers for den gamle Birger, der havde tjent baade hans Fader og Moder og ham selv tro og redelig i saa mange Aar. Under Christiern den Anden som Konge vare Tiderne anderledes, og baade Kapitlet i Lund og Ærkebispen selv maatte see sig vel for, hvad de gjorde. Ærkebispen vedblev at bestyre sit Embede til sin Død 1519, uden at gjøre noget videre Forsøg paa at faae Adser eller nogen Anden valgt til sin Efterfølger i sit levende Live, og Christiern, nu beroliget, lod Tingene gaae deres egen Gang, indtil Ærkebispen var død. At han imidlertid nærrede stor Uvillie mod Kapitlet i Lund og Ærkebispen, derpaa gav han et Beviis ved i Begyndelsen af Aaret 1514, just da hans Fortørnelse mod Birger var paa det Høieste, at forflytte Skaanes Landsting fra Lund til Landskrone. Det

vakte den største Misfornøielse hos hele Kapitlet og fremkaldte fra Ærkebispens Side en Protest, affattet i en usædvanlig hæftig, næsten lidenskabelig Tone, og i saa stærke Udtryk, at de, om de ikke overskrede Grændsen for det Sømmelige mod Kongen, dog vare meget nær ved det. Ved en Vending, som man ogsaa den Tid forstod at bruge, nemlig at vælte al Skylden over paa Kongens Raadgivere, undgik man ligefremme Fornærmelser mod Kongens Person²⁸.

En anden Sag af ikke mindre Vigtighed, paa hvilken Kongens Sendebud i disse Aar maatte have hele deres Opmærksomhed henvendt, angik Forholdet til Sverrig. Det var før den store Revolution i Kirken, som nu stundede til, overhoved ikke vanskeligt for Paverne, at bringe hvilkensomhelst politisk Sag ind for deres Domstol eller dog skaffe sig Indflydelse paa dens Afgjørelse. Men der var ved det fjendtlige Forhold mellem Danmark og Sverrig desuden flere Sider, som lettede Pavens Indblanding. Der handlede her om edelige Forpligtelser, indgaaede af Sverrigs Indvaanere mod den danske Konge, hvilke denne paastod skammelig vare brudte: men Afgjørelsen af en Eds Gyldighed og Undersøgelsen, om Retten eller Uretten var paa den ene eller anden Side, hørte ligefrem ind under Pavens Omraade. Det havde flere Gange hændts, at de svenske Rigsforstandere havde inddraget de Eiendomme, der vare henlagte som Enkegods for de danske Dronninger: men Forsvaret af Enker og Faderløse tilkom Kirken, og Paven var den rette Dommer i slige Sager; flere end een Gang i Christiern den Førstes og Kong Hanses Dage var derfor Bandlysning udgaaet fra Rom mod de svenske Rigsforstandere, som havde forgrebet sig paa Enkegodset. Under Partiforviklingerne i Sverrig var det ikke sjældent, at svenske Ærkebisper og Bisper, som søgte at holde paa Unionen mellem Rigerne,

udsattes for store Voldsomheder fra de verdslige Herrers Side: her var da den ønskeligste Leilighed for Paven til at gribe ind, og han var efter Tidens Mening i sin bedste Ret, naar han traadte imellem og holdt Kirkens Skjold over den mishandlede eller truede Prælat. Desuden ønskede og attraaede den ene Part, Danmark, baade i Tiltro til sin Sags Retfærdighed og i Tillid til sin større Indflydelse i Rom, ivrigen, at Paven vilde tage Sagen i sine Hænder og afsige en Dom, som man ikke tvivlede paa, vilde blive gunstig for Danmark. Mange Sendebud gik i den Anledning frem og tilbage mellem Rom og Danmark. Men disse Danmarks Bestræbelser i Rom fremkaldte naturligviis Modbestræbelser fra Sverrig. Vi have allerede seet, hvorledes Hemming Gad i en meget kritisk Tid, i Christiern den Førstes sidste Dage og den Gang Kong Hans forberedte sit store Indfald i Sverrig, anvendte alle sine sjældne Evner, sin Kløgt og Veltalenhed for at seire over de danske Sendebud i Rom. Nu var det atter en kritisk Tid, da Christiern den Anden stod i Begreb med at gribe til Sværdet, og da den svenske Kirkes Overhoved, Ærkebisp Gustav Trolle, var stædt i en blodig Kamp med den verdslige Magt. Tvende Svenske vare ogsaa paa Stedet, den kloge Erik Svendsen, Dekan ved Domkapitlet i Linkøping, og en Domprovst fra Strengnæs, som ikke er videre bekjendt. Det var med dem, og især med den Førstnævnte, at Hans Hansen og hans tro Ven Sutfeld Wardenberg havde at stride. Her var en vid Mark for Rænkespil og Bestikkelser; begge Parter hvervede Tilhængere, anvendte Guld, saa vidt Midlerne strakte, og brugte Krogveie. Hans Hansen og Sutfeld Wardenberg vare i sligt kyndige og forfarne Mænd, og Erik Svendsen ikke mindre. Erik Svendsen var en gammel Ven af Sturernes Huus; han havde tjent Svante Sture og skyldte denne sin Forfremmelse i Kirken, da han med

dennes Hjælp og mod Kapitlets Villie var bleven Dekan i Linkøping. Nu tjente han Sønnen Steen Sture den Yngre, og var af ham fremfor Andre bleven valgt til den vigtige Sendelse til Rom. Han var ogsaa godt inde i de Sager, hvorom der var Spørgsmaal; thi han havde været brugt som svensk Sendebud i de tidligere Underhandlinger mellem Sverrig og Danmark. Som Tilhænger af Sturerne var han en Modstander af Gustav Trolle, og vi have seet, med hvilken Bitterhed denne beklagede sig over Erik Svendsens Rænker og de Vanskeligheder, han gjorde ham i Rom, da han var der for at søge pavelig Stadfæstelse paa sin Værdighed som Ærkebisp af Upsala. Derimod var Erik Svendsen en gammel Ven af Hemming Gad, og selv da dennes Stjerne var dalet i Sverrig, bevarede han Forbindelsen med ham. Med Arcimbold stod han paa en særdeles fortrolig Fod baade nu og senere i Sverrig. Den snilde Erik Svendsen tog et klogt Parti i Rom. Ved Hjælp af de Midler, som stode til hans Raadighed og som gjaldt meest i Rom, og understøttet ved sin naturlige Smidighed, skaffede han sig Adgang til en Familie, som i Rom paa Leo den Tiendes Tid øvede større Indflydelse end nogen anden. Det var Ciboernes Slægt fra Florents. Den ældre, Fyrst Francesco Cibo, var gift med Leo den Tiendes Søster Magdalene; Sønnen Innocenzo Cibo skyldte sin Morbroder Paven, at han i en ganske ung Alder fik Kardinals-Værdigheden. Begge disse understøttede kraftigen hos Paven og Kardinal-Kollegiet Steen Stures Sag, hvis Talsmand Erik Svendsen var²¹. Sendebud fra andre Fyrster, der ved politiske Interesser vare knyttede enten til Danmark eller Sverrig, toge Deel i Kampen mellem de danske og svenske Fuldmægtige, og gave Striden et videre Omfang og Rænkerne et større Spillerum ved at benytte deres Indflydelse og Forbindelser til Bedste for den Ene eller Anden. Kong

Sigismund af Polens Sendebud, Ærkebisp Johan af Gnesen, understøttede Sverrig; Bisp Johan Blankenfeld af Reval, den preussiske Ordens Fuldmægtig i Rom, var ikke mindre ivrig for Danmarks Interesser. Den forskjellige Holdning, som disse to Mænd indtog, staaer i Forbindelse med det Fjendskab, som da herskede mellem Polen og Preussen. Den preussiske Orden havde i flere Aar været truet med et farligt Angreb fra Polen, i hvilken Anledning Christiern den Anden, som vi have seet, halvveis havde forpligtet sig til i Forbindelse med flere tyske Fyrster at komme Preussen til Hjælp mod Polen. Det var derfor i sin Orden, at den preussiske Fuldmægtig sluttede sig til de danske Sendebud, og at den polske modarbejdede dem og understøttede Sverrig. Ærkebisp Johan af Gnesen foreslog endog Steen Sture skriftlig fra Rom et Forbund mellem Polen og Sverrig. Bisp Johan af Reval have vi i det Foregaaende oftere havt Anledning til at nævne. Det var ham, der som pavelig Legat i Aaret 1515 var i Kjøbenhavn for at overbringe Leo den Tiendes Lykønskning og Aflad i Anledning af Christiern den Andens Bryllup, og som under samme Ophold mæglede en Forlængelse af Stilstanden mellem Danmark og Sverrig³⁰. Det var imidlertid meget nær ved, at den listige Erik Svendsen var gaaet af med Seiren. Ikke blot udvirkede han et strængt Brev fra Leo den Tiende til Gustav Trolle, som da var i sin hæftigste Strid med Steen Sture, i hvilket Ærkebisp alvorligen advares mod at vække Tvedragt i Riget; men ved Hjælp af sin Forbindelse med Ciboernes Familie bragte han det endog engang saavidt, at Paven besluttede at overdrage Johan Arcibold Fuldmagt til at krone Steen Sture til Sverrigs Konge. Flere pavelige Breve herom vare allerede opsatte, i hvilke blandt Andet det Valgbrev, Christiern den Anden havde fra Sverrig, omtaltes som ikke længer

fuldkommen retsgyldigt. Men Bispen af Reval kom under Veir med disse Planer, og bevirkede ved sine Forestillinger hos Paven, at denne overdrog ham og Lorenzo Pucci (under hvis Omraade denne Sag ogsaa nærmest hørte), paany at gjenneemgaae og undersøge hine Papirer. Efterat dette var skeet, overbeviste Bispen af Reval Paven i en ny Samtale om, at man havde givet ham en falsk Fremstilling af Sagen, og at Christiern den Andens Valgbrev var i fuldkommen Orden. Heraf blev Følgen, at Paven kasserede hine Breve og befalede Bispen og Lorenzo Pucci at udarbeide en ny Instrux for Arcimbold, som blot kom til at gaae ud paa, at han skulde formane Steen Sture og Kong Christiern til at holde Fred med hinanden og som pavelig Kommissær søge at mægle et Forlig mellem begge. Kunde det ikke lykkes, skulde Sagen igjen bringes ind for Pavestolen, og den hellige Fader vilde da selv afgjøre Sagen efter foregaaende retslig Undersøgelse ved en Dom, eller udjævne Striden ved et mindeligt Forlig mellem Parterne. (Den gode Tjeneste Kardinal Lorenzo ved denne Leilighed viste Kongen, var uden Tvivl Anledning til, at han netop valgte ham til sin Protektor). Dette foregik i Rom om Sommeren og Efteraaret 1516³¹. Faa Maaneder efter vendte Hans Hansen tilbage til Danmark. Sagens Forhandling i Rom var endt og dens Afgjørelse i det Mindste foreløbig givet Johan Arcimbold i Hænde. Ham skulle vi nu følge paa hans Veie.

De Pengeudsugelser, som Paverne under forskjellige Paaskud i flere Aarhundreder havde øvet i alle Christenhedens Lande ved at sælge Breve, der i den hellige Faders Navn tilsagde Kjøberne ikke blot Fritagelse for Kirkens Bod og Straffe, men ogsaa Syndernes Forladelse, syntes i den nærmeste Tid før Reformationen under Romerhoffets stigende Fordærvelse og voxende Pengetrang

at tiltage i Størrelse og Hyppighed. Norden blev i de sidste 15 eller 16 Aar hjemsogt af tre store Afladskræmmere. Den første var Kardinal Raimund Perauld, som 1501—1503 færdedes ved Danmarks Grændse, og fra Lybek sendte sine Kommissærer ind i Riget. Vi have tidligere udførlig omtalt hans Færd. Den anden var Itzard Gravius fra Friisland, der 1510 (eller før) kom til Danmark som Pavens Sendebud og »det apostoliske Sædes General-Indkassator«. Hans Hverv var deels at indkræve en Deel Restancer fra Kardinal Raimunds Tid, deels at forkynde en ny Jubel-Aflad. Han var i hiint Aar i Odense, formodentlig for at aflægge Besøg hos den fromme og andægtige Dronning Christine³². Derefter drog han op til Norge til den udvalgte Konge Christiern. Det hørte nemlig ogsaa til hans Bestilling at indkræve Romerskatten eller de saakaldte Pederspenge, som Norge svarede til Pavestolen, og han fandt hos Kong Christiern, som han traf i Bahuus, en langt større Beredvillighed til at understøtte sig i dette Hverv end man, efter hvad man ellers kjender til denne Konge, let skulde have ventet. Han viste ogsaa, som tidligere fortalt, snart efter Kongen en betydelig Tjeneste ved at give ham Afløsning for de kirkelige Straffe, hvori han ved sin Adfærd mod Bisp Karl af Hammer kunde være falden. Maaskee var den danske Protektor i Rom, Kardinal Markus, den egentlige Anledning baade til den gode Modtagelse, Itzard fandt hos Christiern, og til den Tjeneste, han viste Kongen ved Afløsningen; thi Itzard var Kannik ved Domkapitlet i Senigaglia, hvor Markus selv var Bisp³³. Skjøndt den Bemyndigelse, han havde til at sælge Jubel-Aflad, allerede tilbagekaldtes 1512³⁴, forblev han dog flere Aar her i Landet. Han havde adskillige Gjenvordigheder og var af og til i Forlegenhed, som ikke sjældent hændtes Folk i hans Stilling og med hans Hverv.

En Tidlang synes han ufrivillig at have maattet opholde sig i Roeskilde. Omsider da en ny og mere begunstiget Penge-Indsamler nærmede sig Danmarks Grændser, drog han bort sidst i 1515 eller Begyndelsen af 1516, efterat han i 6 Aar havde drevet omkring i disse Riger³⁵. Man var glad ved at blive ham qvit; thi han var ilde lidt baade af Geistlige og Verdslige. Kongens Sendebud Jørgen Skotborg, som et Par Aar efter kom til Nederlandene, hvor Itzard Gravius nu opholdt sig, siger: »han har det samme slette Rygte her, som han havde i Danmark, saa at Faa have Agtelse for ham eller sætte Lid til ham«³⁶. Den tredie og meest bekjendte eller berygtede af de Afladskræmmere, som have gjæstet de nordiske Riger, var Johan Angelus Arcimbold. Han var en værdig Embedsbroder af Johan Tetzal, som til samme Tid drev Afladshandelen i Tydskland, og ved den skamløse Frækhed, hvormed han øvede sin Gjerning, vakte Luthers Harme og Modsigelse, og derved blev den ydre Anledning til Reformationen.

Johan Arcimbold var født i Mailand, hvor hans Fader var Senator. Hans Bedstefader havde været Kardinal og hans Farbroder Ærkebisp, og han havde saaledes i sin Families Traditioner baade Opfordring til at gaae den geistlige Vei og Udsigt til at gjøre Lykke paa den. Dette slog heller ikke fejl. Han var i Leo den Tiendes første Regjeringsaar i en temmelig ung Alder, endnu ikke 30 Aar gammel, allerede Doktor i Kirke- og Keiser-Retten, Provst i Arcisate, det apostoliske Sædes Protonotarius og Pavens Referendarius. Ikke længe efter sin Hjemkomst fra sin Sendelse til Norden blev han Bisp i Novarra, og senere Ærkebisp i sin Fødeby Mailand, i hvilken høianseelige Stilling han døde 1555, i sit 70 Aar³⁷.

Johan Arcimbold havde ved det pavelige Hof vakt en saa god Mening om sin Dygtighed, Smidighed og

verdslige Klogskab, og blev tillige understøttet af saa formaaende Venner, at Leo den Tiende kastede sine Øine paa ham, da han søgte en Mand, der med Held kunde udføre det vanskelige Hverv i Nordens Lande at indsamle Penge ved Afladshandel. Det var, som mange Afladshandlere allerede havde maattet bekjende, der havde mistet deres sammenskrabede Gods og været stædte i Fare selv for Livet, altid en mislig og vanskelig Forretning, og dobbelt vanskelig ansaaes den for at være i disse nordiske Lande, hvis Beboere man i Rom betragtede som Barbarer og jævnlige benævnedes saaledes. Der kunde ogsaa fra en ikke langt fraliggende Tid anføres Exempel paa, hvor ilde en dansk Konge havde faret med en pavelig Legat. Men paa den anden Side var en saadan Stilling som Pavens umiddelbare Sendebud forbunden med høi Anseelse, og, naar Manden forstod sine Sager, gav den Leilighed til umaadelig Berigelse. Arcimbold ønskede den hellere end gjerne. Leo den Tiende gav ham som legatus a latere den høieste Værdighed og Myndighed, en pavelig Udsending nogensinde udstyres med. Foruden Bemyndigelse til at sælge Aflad i de tre nordiske Riger og i en Mængde Stifter i det nordlige og vestlige Tydskland (dem nemlig, som ikke hørte til Johan Tetzels Omraade) overdroges der ham en udstrakt Jurisdiktion i de Stifter, han sendtes til, Ret til at meddele visse Ærestitler, som brugtes ved det romerske Hof og skaffede de Geistlige, som dermed benaadedes, adskillige Fordele og Behageligheder; han fik endvidere Ret til i hvert Stift under visse Betingelser at bortgive nogle geistlige Beneficier; han kunde beskikke pavelige Notarier og meddele Diplom som Doktor i alle Fakulteter: Alt dette var ligesaa mange Midler til at knytte formaaende Mænd til sig ved Egennyttens eller Forfængelighedens Baand, og altsaa til at lette hans Gjerning³⁸. En meget

sædvanlig og særdeles velbetænkt Fremgangsmaade af det romerske Hof var, i Forbindelse med Afladshandelen at overdrage dets Udsending et eller andet politisk Hverv, der havde Vigtighed for de Lande, han skulde besøge. Dette forøgede hans Anseelse og Betydning hos vedkommende Lands Fyrste og gjorde denne tilbøielig til at understøtte det egentlige Maal for hans Sendelse, Pengeindsamlingen, i det Haab derved at vinde ham for sig i det politiske Spørgsmaal. Og da det Hverv, som medgaves Sendebudet, helst gik ud paa Mægling og Fredsstiftning, gjorde det ham kjær for det menige Folk, og lettede ogsaa paa denne Maade hans Øiemed. Kardinal Raimund Perauld skulde stifte Fred mellem Danmark og Lybek, Itzard Gravius løse Christiern den Anden af Kirkens Straffe, Johan Arcimbald mægle i Striden mellem Sverrig og Danmark. Dette gav ham, om han ellers forstod at benytte det, en meget gunstig Stilling i Danmark hos Christiern den Anden, og i Sverrig hos Steen Sture: det maatte være dem begge magtpaaliggende at have hans Venskab.

I den pavelige Bekjendtgjørelse om den Aflad, som Arcimbald skulde forkynde, hedder det, at Paven savnede Midler til at fuldføre det store christelige Værk, St. Peders Kirke i Rom. Mange fromme Christne fra alle Lande kom vel aarligen til Rom og nedlagde deres Gaver i Kirkeblokken til Bygningens Fuldendelse; men ikke Alle kunde vandre den lange Vei. Derfor havde han besluttet, ligesom Christus fordem udsendte sine Apostle i den ganske Verden, nu at udsikke sine betroede Mænd, paa det at hver Christen med Lethed kunde yde sin Skjærv og medvirke til, at de hellige Martyrers Been ikke længer skulde ligge udsatte for Veir og Vind. — Tidligere var det sædvanlig Tyrkekrigen, som afgav Paaskud til Pavernes Pengeudpresninger; Julius den Anden var den første,

som forsøgte at aabne de Christnes Pung ved at henvise til det Fortjenstlige i at bidrage til Pederskirken's Fuldførelse, og Leo den Tiende fulgte dette Exempel. Men enten det ene eller andet Paaskud brugtes, anvendtes de indkomne Penge af Paverne og deres Yndlinge eller Slægtninge til reent verdslige Formaal. Ja i nærværende Tilfælde vidste man endog i Italien, eller troede i det Mindste at vide det, og sagde det almindelig, at Leo den Tiende havde givet sin Søster Magdalene; der var gift med den ovennævnte Fyrst Francesco Cibo, Tilsagn om hele den Sum, som Arcimbold kunde bringe ud af Afladshandelen³⁹.

Efter at have forrettet sine Ærinder i Tydskland, beredte Arcimbold sig til at drage ind i Danmark. Han begav sig først til Lybek (Efteraaret 1516) og tog her en Tid sit Sæde. Han blev ført ind i Staden med Sang og Klang, stor Procession og stor Høitidelighed, og begyndte snart sine Forretninger, der i denne rige Handelsstad dreves med stor Fordeel. Han optraadte med fyrstelig Pragt og havde et Følge paa 30 til 40 Personer. Den samtidige lybske Krønikeskriver Reimer Kock, der selv blev brugt ved Afladshandelen i de nordtydske Stæder, anfører som et Exempel paa hans overdaadige Pragt, at han i Lybek lod sig gjøre Kjøkkentøi, endog Kjedler og Stegepander, af Sølv. Som sædvanlig med slige Afladskræmmere, var der ogsaa i Arcimbolds Følge og blandt hans Medhjælpere flere slette og ildeberygtede Personer. Undertiden gik det dem ilde. En Landsmand af Arcimbold, en Genueser Antonius Mola (eller de Wale), som han havde taget med sig fra Køln, hvor han var bosat som Kjøbmand, blev dræbt om Natten i en Skjøg's Huus og kastet i en Sump. Dette Drab blev ikke straffet⁴⁰. I Neustatt var nogle Maaneder forud en »Kortesan« (saaledes kaldte man den romerske Kuries Udsendinge

eller Medhjælpere) bleven slagen ihjel, men Staden var derfor bleven belagt med Interdikt⁴¹.

Til Danmark kom Arcimbald ind i December 1516, og de første Dage af Januar 1517 var han i Kjøbenhavn. Han ledsagedes af sin Broder Antonellus Arcimbald, der var i en verdslig Stilling, og havde Hustru og Børn i Italien. Han søgte strax hos Christiern den Anden Tilladelse til at forkynde Aflad i hans Riger og Lande. Med en som det synes selvtagen Frihed havde iøvrigt hans Kommissærer begyndt Afladshandel i Slesvig allerede om Foraaret 1516, og opslaaet deres Sæde i Haderslev, hvorfra de befalede Kapitlet i Ribe at lade Aflad forkynde fra Prædikestolene i Ribe Stift⁴². Efter den brugelige Forretningsorden raadspurgte Kongen Landets Bisper i denne Sag. Som man kan vente, tilraadede de at give Tilladelse. Bisp Jens Andersen i Fyn yttrede: »Hvad den hellige romerske Kirke i saa Maade udbyder, ere alle christne Fyrster og alle christne Mennesker pligtige at bede om og begjære med alsomstørst Ydmyghed. Saa beder jeg og gjerne derom med oprakte Hænder, og troer jeg, at Eders Naade vil og det Samme gjøre«. Lage Urne, der som Kantsler var tilbøielig til at betragte Tingene fra et politisk Synspunkt, bemærkede tillige, at Kongen burde betænke, at han allerede havde modtaget mange Beviser paa det romerske Hofs Gunst og Velvillie, og sandsynligviis ogsaa i Fremtiden vilde komme til at trænge til Hjælp derfra⁴³. Kongen gav alt-saa sit Samtykke.

Nu strømmede Legatens Kommissærer, Subkommissærer og Skrivere ud over Landet; den pavelige Bekjendtgjørelse opsloges paa Kirkedørene, Korset opreistes med det pavelige Vaaben paahængt, Kisterne, hvori Pengene skulde lægges, stilledes ved Siden. Til disse havde ikke blot Kommissæren, men ogsaa den kongelige

Embedsmand paa Stedet en Nøgle, thi Kongen skulde sikkres sin Deel, om hvis Størrelse der siden skulde underhandles. Til Domkapitlerne udgik Befaling fra Kommissærerne til under Bands Straf at paalægge Stiftets Præster at forkynde Afladen fra Prædikestolene, og Afladsbreve i tusinde eller hundredetusindeviis spredtes over hele Landet. Mangfoldige af disse fra alle Rigets Egne og Landskaber ere bevarede, udstædte til Mennesker af alle Stænder, Høie og Lave, Mænd og Qvinder, offentlige Stiftelser og enkelte Personer. Nogle findes ogsaa fra Norge, hvorhen altsaa ogsaa Kommissærer have været sendte. Brevene vare trykte, med Plads aaben for Modtagerens Navn og for Sted og Datum, hvilket udfyldtes med Blæk. Mængden har været saa stor, at selv nogle, som ikke ere blevne benyttede, men hvor Navnet staaer blank, have bevaret sig i vore Samlinger. Et af de første Afladsbreve, som Arcibold selv udstædte (24 Jan. 1517), var til Christiern den Anden, Dronning Elisabet og alle deres Hoffolk af begge Kjøen. Dette gik imidlertid endnu kun ud paa at tilstaae dem den Naade, at naar de i Fastetiden andægtig besøgte et af Slotskappellets Altre, saa skulde det være ligesaa kraftigt, som om de havde forrettet deres Andagt og søgt Aflad ved en af Kirkerne i Rom. Men senere bevilgede Legaten Christiern den Anden og hans Dronning og deres Børn af begge Kjøen ogsaa den almindelige og store Aflad, med alle de Velsignelser, Friheder og Syndsforladelser, som hørte til et fuldstændigt Afladsbrev⁴⁴. Paafaldende er det, skjøndt formodentlig en reen Tilfældighed, at der blandt de mangfoldige bevarede Afladsbreve, ikke findes et eneste til den fromme Enkedronning Christine. Enkelte Personer synes at have udmærket sig ved en særdeles Iver for at komme i Besiddelse af Aflad, saaledes Rigsraaden Anders Bildes Hustru Pernille. Hun havde alle-

rede 1511 ladet sig optage i St. Antonii Orden, og i den Anledning fra Forstanderen for St. Antonii Kloster i Præstø erholdt Tilsagn om at blive deelagtig i alle de gode Gjæringer, der øvedes i de 365 Klostre, som Ordenen havde, og i al den Aflad, som af forskjellige Paver var tillagt disse Klostre. Ikke beroliget herved, var hun tidligere end nogen Anden og før Legaten selv kom ind i Riget, om sig for at erhverve et af de nye Afladsbreve til sig og sin Ægtefælle, hvilket udstædtes af Arcimbolds Kommissær i Haderslev (2 Juli 1516)⁴⁵. Hun synes dog at være overgaaet af en Borger i Flensborg, Namen Jensen; thi der haves ikke mindre end sex Afladsbreve bevarede, udstædte til ham og hans Hustru i Tiden fra 1501 til 1518^{45*}.

De Naadegaver, hvoraf Kjøberne af Afladsbrevene kom i Besiddelse, vare af forskjellig Art og kunde erhverves samlede under Eet eller deelviis efter Kjøbernes Ønske og Fornødenhed. Prisen rettede sig herefter. Bedst Afgang havde dog, efter de levnedede Exemplarer at slutte, de Breve, som indeholdt den fuldstændige Række af Benaadninger. Til de mindre vigtige Begunstigelser hørte, at Kjøberen og hans Familie i Fastetiden, da det ellers ikke var tilladt at nyde Mælk eller Noget, som deraf var lavet, fik Lov til at spise Ost og Smør (deraf Benævnelser Smørbreve), hvilket hedder det, med saa meget større Grund kunde indrømmes, da der, efter hvad Arcimbald havde erfaret, ingen Olietræer voxede her i Landet. Og selv Kjød og Æg skulde det være tilladt at nyde paa ellers forbudne Tider, hvis Kjøberen havde et svageligt Helbred. Besøg i Fastetiden af hvilken som helst selvvalgt Kirke skulde for den andægtige Kjøber have samme velsignelsesrige Følger, som om han personlig var vandret til Rom og havde bedet ved Apostlenes Grave. Døde Kjøberen, medens Interdikt hvilede over Landet, og alt-

saa Ingen ellers maatte begraves i christen Jord, skulde han dog have Ret til at stædes til Jorden paa den indviede Kirkegaard med Sang og Klokkelyd og al kirkelig Høitid. Ikke blot Kjøberen, men ogsaa hans afdøde Forældre, bleve deelagtige i Virkningen af alle Messer, Bønner, Faster, Spægelse, Almisser og alle gode Gjerninger, som øves i den christne Kirke over den hele Jord, ikke blot nu, men i al Fremtid. Alt dette var meget tillokkende og indbydende; men det egentlige Hovedpunkt var dog Syndernes Forladelse. En fuldstændig Forladelse og Eftergivelse af alle Synder, Overtrædelser og Forbrydelser, ihvor store og grove de saa vare, og uden Hensyn til om de vare af det Slags, som Paven ellers havde forbeholdt sig selv at give Afløsning for, eller ikke, tilstodes enhver Kjøber. Kun krævedes det, at han skulde skrifte sine Synder for en Geistlig, som kunde paalægge ham en passende Pænitents. Men for at dette ikke skulde volde nogen Vanskelighed, fik han Ret til, med Forbigaaelse af sin sædvanlige Sjælesørger og Sognepræst, at vælge hvilken Præst han vilde til Skriftefader; og vilde han helst have en Tiggermunk (disse vare bekendte for at gaae til den yderste Grændse af Lemfældighed), saa skulde dette ogsaa være ham tilladt. Syndsforladelsen var ikke indskrænket til en enkelt Gang; havde Kjøberen begaaet nye Synder og følte sig trykket i sin Samvittighed, kunde han i Henhold til det Afladsbrev, han havde erhvervet, forlange, at Skriftefaderen skulde give ham Afløsning igjen. Det kunde overhoved gjentages saa ofte, Kjøberen begjærede det, at sige, hvis ikke hans Synd hørte ind under de Tilfælde, som Paven havde forbeholdt sig selv at give Benaadning for; i slige Tilfælde maatte Skriftefaderen kun eengang tildele ham Syndsforladelse, samt desuden naar Synderen var stædt i Fare for Livet. Kun nogle ganske enkelte oprørende

Forbrydelser, som at stræbe Paven efter Livet, slaae en Bisp eller anden Prælat ihjel eller tilføie ham Vold, forfalske Pavens Buller og Breve, tilføre Christenhedens Fjender Vaaben, vare aldeles undtagne; for slige Synder havde Kirken ingen Aflad tilfals. Den Forladelse, som Kjøberen i alle andre Tilfælde fik, var saa omfattende og fuldstændig som mulig: han befriedes for al den Straf og Pine, han for sine Synder skulde have lidt i Skjærsilden; han bragtes tilbage til den Reenhed og Uskyld han havde, da han blev døbt; naar han gik bort fra denne Verden, vare Helvedes Porte lukkede og Paradisets aabne for ham⁴⁶.

Der var i disse Afladsbreve selv nok, der kunde op-røre den sædelige og religiøse Følelse. Men hvad der stod i Brevene blev langt overgaaet af de mundtlige Yttringer, som brugtes af Udsælgerne, naar de paa Markskrigeres Viis udbøde og lovpriste deres Varer. Disse Udsælgere vare gjerne Mennesker af det raaeste Slags, Tiggermunke, Landstrygere, Drukkenbolte; Legaten kunde ved en saadan Forretning ikke vrage sine Medhjælpere; af Tænkemaade var han ogsaa ligesaa slet som de, om end af Væsen mere høvisk, fin og agtsom paa sig selv. De Foredrag, som holdtes ved Afladskisterne, vrimlede af Smagløsheder, modbydelige Plumpheder og stundum af Udtryk, der lode som Gudsbespottelse. Reimer Kock fortæller, at En for at tydeliggjøre, hvor uindskrænket Afladens Kraft var, sagde, om Nogen ogsaa øvede Voldtægt mod sin Moder eller mod Guds egen Moder Maria, var Gud dog nødt til at tilgive ham det, saasart Pengene klingede i Afladskisten. Sligt Uvæsen kunde ikke andet end opføre den sunde Menneskeforstand og enhver religiøs Følelse. Der fandtes ogsaa ikke blot i Tydskland, men ogsaa i Danmark flere Geistlige, som stærkt misbilligede det. En af Danmarks meest udmærkede Geistlige i

Katholicismens sidste Tid, Poul Eliesen, Karmelitermunk og Professor i Theologie, siger, at Arcimbald ved den Maade, hvorpaa han udførte sit Hverv, gav Anledning til Lutheranismen, som nu griber om sig i Tydskland og Nabolandene. »I fordums Dage«, vedbliver han, »kom der fra Rom Legater, som opbyggede Menighederne, befordrede Fromheden, styrkede Troen og udryddede Kjætte-riene. Men denne og hans nærmeste Forgjængere have givet en saadan Forargelse, at al Religion og Fromhed derved er gaaet til Grunde, idet baade de og deres Medhjælpere vare besudlede med Gjærrighed, Hovmod, Overdaad og Vellyst og utallige andre Laster. Det er deres Skyld, at den hellige romerske Kirke, fordm hele Verdens Herskerinde, Lærerinde og Moder, nu hører ilde blandt Folkene og kaldes det infame Babylon«⁴⁷. Det er dog, som man seer, ikke selve Afladen, han angriber — det kunde han som troende Katholik ikke — men den Misbrug, som de ublu pavelige Legater og Kommissærer dreve dermed. Men saadanne enkelte Mænds Stemning deelttes ikke af Fleerheden blandt de Geistlige og heller ikke af Folkets store Mængde paa en Tid, da den religiøse Bevidsthed var saa fordunklet og Følelsen sløvet. Man strømmede til Afladskorsene, ved hvilke Udsælgerne stode og prædikede, hørte med Forundring og Andagt paa deres mærkelige Tale og de naaderige Løfter de gave, betalte sine Penge, som lagdes i den hosstaaende Blok, fik sit Navn indskrevet i et Brev og gik bort med det, vis paa nu at have Forladelse for alle sine Synder, «ihvor store og grove de saa vare«. Udsælgerne viste sig ogsaa som forstandige Kjøbmænd imødekommende mod deres Kunder; havde disse ikke rede Penge — hvad ofte var Tilfældet især paa Landet — tog man Varer for Penges Værd, naar det kun var gangbare Handelsvarer, som Ost, Huder, Smør, Talg og andre Landets Frem-

bringelser. Disse førtes til den nærmeste Kjøbstad og udskibedes siden til Lybek, hvor de omsattes i Penge. Arcibold gjorde efter alle Beretninger en rig Høst i Danmark og kunde være vel fornøiet med sin Forretning.

Netop paa samme Tid som Arcibold og hans Medhjælpere ved at beskatte de Danskes Enfoldighed og Vankundighed samlede en gylden Høst for Pavestolen, udsendte Leo den Tiende en anden Mand, som skulde udflyndre Danmark og de andre nordiske Riger for en Vare, der var ædlere og kostbarere end Guld og Sølv, nemlig gamle og mærkelige Haandskrifter især af klassiske Forfattere, som fandtes i Landet. Den videnskabelskende Pave, der ingen Møie sparede med at efterspore og samle slige Haandskrifter, kastede ogsaa sine Øine paa de nordiske Riger i Haab om her at finde noget Udbytte. Han gav i Aaret 1517 en af sine Hofgeistlige ved Navn Johan Heitmers Fuldmagt til i Tydskland, samt Danmark, Norge og Sverrig, at eftersøge gamle Haandskrifter, hvilken Fuldmagt egentlig var en Fornyelse af en et Par Aar ældre, da Heitmers første Gang udsendtes. Leo den Tiende skrev selv til Christiern den Anden herom og anbefalede Johan Heitmers til ham. Heitmers havde nemlig, hedder det i Brevet, paa sin første Reise erfaret, at der paa Kallundborg Slot var fundet nogle gamle Haandskrifter af klassiske Forfattere, som handlede om Roms Historie. Paven anmoder derfor Kongen paa det Indstændigste om at sende disse og hvilket som helst andre lignende gamle Haandskrifter, der fandtes i Riget, til Rom. Dette vilde han betragte som et udmærket Beviis paa Kongens Tjenstvillighed og Hengivenhed. Saasnart Afskrift var taget, skulde Haandskrifterne samvittighedsfuldt blive tilbageleverede⁴⁸. Dette sidste Løfte maa dog ikke forstaaes altfor bogstavelig; der forekommer i det Mindste Exempel paa, at Paven til

et tydsk Kloster istedenfor Haandskriftet sendte et smukt indbundet trykt Exemplar. Heitmers har ikke ganske været paa Vildspor, forsaavidt han nævner Kallundborg Slot, da Rigets Arkiv og vigtige gamle Papirer indtil for kort siden bleve bevarede i et af dette Slots Taarne; men om her just fandtes Haandskrifter af klassiske Forfattere, er tvivlsomt; de synes snarere at maatte have været at søge i Domkapitlers og Klosters Bibliotheker, der efter de Fortegnelser, vi have tilbage, have indeholdt ikke faa Haandskrifter af denne Art. Om Heitmers hjemførte Noget fra Danmark, og da hvor meget eller lidet, haves ingen Underretning om. Men vist er det, at der for faa Aar siden, da Itzard Gravius var herinde, sendtes til Rom et mærkeligt gammelt Haandskrift fra Danmark⁴⁹. Der haves ogsaa Beretning om, at et Pergaments Haandskrift af Livius, der meentes at indeholde de saa ofte eftersøgte tabte Dekader af denne Forfatter, paa Christiern den Andens Tid blev erhvervet for det pavelige Bibliothek fra Throndhjems Domkapittel, men inden det naaede sit nye Bestemmelsessted ved tilfældige Omstændigheder blev ødelagt og tilintetgjort⁵⁰. Den nævnte pavelige Udsending Johan Heitmers havde iøvrigt ogsaa, ligesom om Alt, hvad der i denne Tid udgik fra Rom, skulde have en Plæt af Pengegridskhedens Smuds, den Forretning at indkræve Restancer fra Kardinal Raimunds Tid⁵¹.

Medens Arcimbolds underordnede Hjælpere besørgede den egentlige Afladshandel, havde han selv nok at tage vare med at lede den hele Forretning og besørge andre Sager, der mere stemmede med en Legats høie Værdighed og den ham givne Myndighed. Han stadfæstede i Pavens Navn geistlige Foreningers, Gilders, Klosters og Domkapitlers Privilegier, bekræftede bispelige Anordninger, og modtog for de Breve, han i den Anledning udstædte,

som man af enkelte Tilfælde seer, hvor Summen angives, en god og klækkelig Kjendelse. Undertiden gjorde han for slige Sagers Skyld en Udflugt paa Landet og aflagde Besøg i et Domkapittel eller paa en Bispegaard, som Roeskilde, Lund, Draxholm⁵². Han greb ogsaa efter den ham givne Myndighed ind i den egentlige Kirkestyreelse. Til Bedste for den haderslevske Kannik Johan Wulff (hvem han formodentlig kjendte fra dennes Ophold i Rom 1512—13) forenede han Bårriitsyssels Provsti i Sønderjylland med Johan Wulffs Kannikedømme ved Mariekirken i Haderslev og ophøiede det til et Prælatur; Bortgivelsen heraf overdrog han for Fremtiden til Bisp Godske Alefeld af Slesvig⁵³. Han forberedte ogsaa fra Kjøbenhavn sin tilkommende Virksomhed i Sverrig. Benyttende sig af det Fredsmøde, som i Februar 1517 holdtes i Halmstad mellem svenske og danske Sendebud, sendte han faa Uger efter sin Ankomst til Kjøbenhavn sine Fuldmægtige til Halmstad, som, uden endnu at blande sig i de politiske Spørgsmaal, blot skulde melde Legatens forestaaende Komme og stemme de tilstædeværende svenske Prælater og Herrer gunstig for hans kirkelige Hverv⁵⁴. Med Undtagelse af enkelte Udflugter opholdt Arcimbold sig for det Meste i Kjøbenhavn i hiint mærkværdige Aar, da Dyveke døde, Torben Oxe henrettedes, Bisp Jens Andersen fængsledes og Feiden med Sverrig efter mislykkede Fredsunderhandlinger paa ny brød løs. Han var, som vi tidligere have seet, ved flere af disse Ting ingen ørkesløs Tilskuer. Forhandlinger med Kongen om hans egne Sager og den Mægling, Paven havde overdraget ham, sysselsatte ham ikke mindre. Tilladelse til at drive Afладshandel havde han efter Bispens Raad uden videre Vanskelighed faaet. Men den Andeel, som Kongen skulde have af Indtægten, og som det var i Legatens Interesse at faae sat saa lav som muligt, i Kongens saa høi som

muligt, var endnu ikke bestemt, og blev det først seent; og før det var skeet, turde Legaten ikke føre en Skilling ud af Riget. Christiern den Anden var ved Sutfeld Wardenbergs udførlige Skrivelser og siden ved Provst Hans Hansens mundtlige Beretning paa det Nøieste bekendt med de Rænker, som vare spillede i Rom med Hensyn til Arcimbolds Sendelse til Norden. Han hørte med Forbittrelse, at man havde havt den Tanke at lade Arcibold krone den forhadte Steen Sture, og saaledes ved Kirkens Indvielse paatrykke hans lovløse Tilrivelse af Magten Rettens og Lovlighedens Stempel. Dette var nok for Christiern den Anden til fra Begyndelsen af at betragte den pavelige Legat med Uvillie og Mistænksomhed. Mindre Ting end det havde før sat hans mistænksomme Sjæl i urolig og lidenskabelig Bevægelse. Men paa den anden Side var hiin Beslutning igjen taget tilbage af Pavestolen og Arcimbolds Rolle forvandlet til en upartisk Mæglers; og det var heller ikke klart, at Arcibold selv havde nogen Deel i hine Rænker — han var uden Tvivl den Gang fraværende fra Rom. Desuden var nu Arcimbolds Mægling, hvad enten den var vel eller ilde meent, bleven uundgaaelig, en Nødvendighed, som man ikke kunde unddrage sig for, efterat Paven havde befalet den og derom medgivet Legaten Brev til Kongen. Man kunde saa meget mindre tilbagevise den, som man fra Begyndelsen af selv havde begjæret Pavens Mellekomst. Det var derfor klogest at gjøre god Mine til Spillet, og see om muligt at drage Fordeel deraf ved at vinde Legaten for sine Hensigter. Derpaa gik ogsaa Kongens Bestræbelser ud, og da han snart saae, at Legaten var pengegridsk og desuden en løs og lav Natur, tvivlede han ikke om, at han vilde lade sig drage til den Side, hvor Fordeel vinkede, og tjene Kongens Hensigter i Sverrig. Arcibold kom ogsaa Kongen meer end halv-

veis i Møde; thi det var ham ikke mindre magtpaaliggende at staae sig godt med Kongen, for at han uforstyrret kunde drive sin Handel til Ende, slippe med en læmpelig Kjendelse til Kongen og faae sine sammenkrabede Penge og Varer vel ud af Riget. Han var derfor i hele den Tid, han var sammen med Kongen i Kjøbenhavn, Føieligheden og Smidigheden selv. Han gav de fortræffeligste Løfter om den Holdning, han vilde indtage, naar han kom til Sverrig, og lod Kongen øine en Udgang af de langvarige svenske Forviklinger, saaledes som han ønskede den. Han var saa langt fra at modsiges Kongen, naar denne fremsatte for ham de mange Ankeposter, han havde mod Bisp Jens Andersen, at han endog lovede Kongen sin Understøttelse ogsaa i denne Sag. Han var ogsaa, som vi have seet, baade ved den første Behandling af Jens Andersens Sag paa Herredagen i Kjøbenhavn December 1517 og ved den anden paa Kirke-mødet om Foraaret 1518 saa tjenstagtig som Kongen kunde forlange. At han alligevel her brugte Underfundighed og Tvetungethed, var Noget, som Kongen først senere fik Mistanke om, da Arcimbold allerede var ude af hans Magt.

I December 1517, strax efter at Herredagen i Kjøbenhavn var endt og Jens Andersen fængslet, kom Arcimbold og Christiern den Anden til fuldkommen Forstaaelse om alle Sager. Kongen kunde med god Ret, efter hvad der allerede i længre Tid havde været Brug i Nabolandene, have krævet for sig i det Mindste Trediedelen, om ikke Halvdelen af de indsamlede Afladspenge. Det var i Aaret 1500 blevet vedtaget mellem de tyske Fyrster, at ingen pavelig Afladshandler maatte af de indkomne Penge udføre mere end en Trediedeel af Landet, og denne Regel var allerede kommen til Anvendelse, da Kardinal Raimund Perauld kort efter prædikede Aflad i

Danmark. Ikke desmindre lod Christiern den Anden sig nøie med den ubetydelige Sum af 1120 Gylden og befalede tillige sine Embedsmænd med den Nøgle, de havde i Værge, at aabne Afladskisterne for Legatens Kommissærer og tillade dem at udtage de deri værende Penge og føre dem, hvorhen de vilde⁵⁵. Mere kunde Legaten ikke forlange; men han skulde nu gjøre Gjengæld med Tjenester i Sverrig. Kongen indviede ham i alle sine Hemmeligheder, lod ham vide, hvilke Mænd i Sverrig, han stod i Forbindelse med og som han med Sikkerhed kunde henvende sig til; gav ham Breve og mundtligt Ærinde til den betrængte Ærkebisp Gustav Trolle og dennes Fader Erik Trolle, hvilke han i Særdeleshed paa lagde ham at tage sig af; satte ud for ham, hvad han ønskede der for Øieblikket maatte gjøres, og hvad der siden maatte foretages, hvilke Midler og Veie Legaten maatte vælge, naar han virkelig vilde understøtte Kongen til det endelige Maal, Sverrigs Underkastelse og Steen Stures Udelukkelse fra Regjeringen. Arcibold lovede alt godt og lod strax sine Ord gaae over til Handling. Han skrev et Brev til Herrerne i Vestergötland og til Bispen af Skara og til Steen Sture selv, hvori han under Paaberaabelse af Pavens Villie indtrængende opfordrede dem til foreløbig at slutte en Vaabenstilstand, som skulde vare til 23 April, i Mellemtiden kunde man saa underhandle om endelig Fred; Kongen af Danmark havde allerede givet sit Samtykke, og han haabede de ikke vilde nægte deres. Det var en af disse Vinter-Vaabenstilstande, som vare saa fordeelagtige for Danmark og Norge; thi paa den lange Landgrændse langs Norge, Halland og Skaane var det vanskeligt og næsten umuligt paa denne Aarstid at forhindre ødelæggende Indfald af de Svenske — derfor ønskede Kongen den; men af samme Grund var en saadan kort Vaabenstilstand kun lidet ønskelig

for de Svenske. Den skulde kun vare til 23 April, og oven i Kjøbet ikke gjælde tilsøes, men kun tillands. Den var altsaa i enhver Henseende gunstig for Danmark, men ufordeelagtig for Sverrig. Med disse Breve afsendtes Didrik Slagheck sidst i December 1517 til Sverrig⁵⁶. Her møde vi for første Gang efter fire Aars Forløb igjen dette Navn. Om hans Færd i Tiden mellem 1513 og 1517 vide vi Intet. Rimeligviis har han en Tid givet sig paa Æventyr udenlands og forsøgt sin Lykke andensteds, da det ikke blev til Noget med Ærkestolen i Lund. Han kaldes nu stadigen Doktor og har formodentlig i denne Mellemtid erhvervet sig Værdighed som Doktor i den kanoniske Ret. Han var enten i Kjøbenhavn eller snarere i Udlandet kommen i Forbindelse med Arcibold og traadt i dennes Tjeneste. Det var beslægtede Aander, som mødtes. Legaten saae snart, hvor brugbar Manden kunde være i de ikke meget rene Forretninger, som udgjorde Hovedmaalet for hans Sendelse. En stor Anbefaling for Didrik Slagheck var det da ogsaa, at han fra tidligere Tid kjendte Landet og Hoffet, ja paa sidste Sted endog havde formaaende Forbindelser⁵⁷. Midt i den strængeste Vintertid drog Didrik Slagheck i Legatens Ærinde tillands op i Sverrig. I Falkøping havde han en Sammenkomst med de vestgotiske Herrer, som strax gik ind paa Forslaget om Vaabenstilstand, dog med Forbehold af Rigsforstanderens Samtykke. Derpaa reiste han videre nordefter mod Stokholm og traf midt paa Tiveden Bisp Vincents af Skara, som blev meget glad ved den Udsigt, der aabnede sig til Fred, og strax skrev til Rigsforstanderen med indstændig Anmodning om ikke at lade denne Leilighed gaae unyttet hen. Da Steen Sture erfarede, hvor stærkt stemte Bispen og de vestgotiske Herrer vare for Freden, svarede han, at han vilde holde Stilstanden, siden de havde indgaaet den, skjøndt han

ikke kunde indsee, at den vilde være Sverrig til synderlig Nytte. Han skrev ogsaa til Arcimbold, at han med det allerførste vilde sammenkalde et Herremøde for at tage under Overveielse de videre Forslag om Rigernes Mellemværende, som hans Sendebud Didrik Slagheck havde overbragt. Dette var om ikke Meget, saa dog altid Noget til en Begyndelse, og Christiern den Anden, som allerede i den første Deel af Februar 1518 var underrettet om det heldige Udfald af Legatens første Skridt, bestyrkedes herved i sin Mening om hans Duelighed og gode Villie⁵⁸.

Efterat Kirkemødet i Kjøbenhavn var forbi og en mildere Aarstid indtraadt, reiste Arcimbold selv i April 1518 gennem Skaane og Halland ind i Sverrig. Christiern den Anden medgav ham et Fuldmagtsbrev til Steen Sture og en Række af Artikler, der skulde tjene til Grundlag for Underhandlingerne. Han var tillige forsynet med et Veibrev, der paalagde de kongelige Embedsmænd, gennem hvis Len han kom, at modtage og beværte ham og hans Følge paa det Bedste, naar han kom til deres Gaarde, og skaffe ham Heste og Vogne til Befordring⁵⁹. Christiern den Anden havde bedømt Arcimbold ganske rigtig, naar han gik ud fra, at Fordeel og Vinding var det, som bestemte hans Handlinger; men han gjorde alligevel en fejl Regning, naar han meente at have sikkret sig hans Troskab. Thi han betænkte ikke, at svensk Guld havde aldeles samme Værdi for Legaten som dansk, at han ligesaa vel kunde sælge sig til en svensk Rigsforstander som til en dansk Konge, at svenske Varer, Jern og Kobber, Gryder og Pander ligesaa let kunde gjøres i Penge som dansk Smør og Ost. I Danmark havde Legaten desuden opnaaet Alt hvad han med Rimelighed kunde vente; Sverrig derimod var nu for ham

Forhaabningernes Land, hvor han maaskee, naar han var klog, kunde gjøre en Høst endnu mere rig og gyl- den, end den han havde faaet i Danmark, og hvorfor skulde han være mere kræsen i Valget af Midlerne i Sverrig end i Danmark? Men ogsaa Arcibold tog feil, hvis han troede, at et saadant Spil med Christiern den Anden længe kunde gaae godt, eller at Kongen, naar han mærkede, han var bedragen, vilde undlade at hævne sig paa det Eftertrykkeligste.

Sjette Bog.

I.

Gustav Trolle og Steen Sture. Ærkebispens og flere verdslige Herrers Udebliven fra Mødet i Telge Juli 1516. Hemmelig Forbindelse med Kong Christiern. Nykøpings Indtagelse og Steen Christersen Oxenstjernes uhæderlige Færd. Erik Trolle, Niels Bosen Grip, Peder Turesen. Gustav Trolle beleires paa Stæke Slot fra Oktober 1516. Forgjæves Forsøg paa Forligsmægling. Steen Stures Trusler mod Ærkebispe Jakob Ulfesen. Mødet i Arboga Januar 1517. Vincents af Skara og Hans Brask af Linkøping. Samtale mellem Gustav Trolle og Steen Sture.

Der havde under den fortsatte Strid mellem Gustav Trolle og Steen Sture paa begge Sider samlet sig saa megen Galde og Bitterhed, at det omsider maatte komme til et voldsomt Udbrud. Gustav Trolle, fuld af høie Forestillinger om Kirkens Ret og Magt, ihukommende, hvorledes hans nærmeste Forgjængere paa Upsala Ærkesæde ikke havde sparet sig, men vovet Liv og Gods og Alt mod Voldsmændene, som vilde fornedre Kirken og herske over den, opfyldt af et brændende Nag mod sin Slægts bestandige Fjende, Sture-Ætten, og veiledet af Jakob Ulfesen, der skjøndt gammel og svagelig, havde bevaret Hadets Ungdom: var ikke tilsinds at vige en Haarsbred tilbage. Steen Sture endnu mindre. Ung, kjæk og modig, og omgivet af unge Raadgivere, vilde han ikke lade sig trodse af en Ætling af den Slægt, som hans Fader og gamle Steen Sture saa ofte havde ydmyget, og som altid havde staaet paa den danske Konges Side og meer end eengang løftet Vaaben mod

Sverrigs folkevalgte Hovedsmænd. Han tvivlede ikke om, at ogsaa Gustav Trolle allerede stod i Forbindelse med den forhadte Unionskonge, som nu, da Stilstanden nærmede sig sin Slutning, stedse mere indtrængende manede og truede og paakaldte sin Ret, der var uforenelig med Steen Stures Magt; og han var vis paa, at Ærkebispnen netop i Tillid til den Hjælp og Støtte, han ventede fra Christiern den Anden, teede sig saa trodsig, som han gjorde. Men desto mere fornødent forekom det ham til Befæstelse af sin Magt og Myndighed, da han endnu var temmelig ung i Regjeringen, at knække Modstanden i det Indre og skaffe sig Lydighed i Riget, inden ydre Fjender kom til og styrkede de indre. Efter Udfaldet af den Sammenkomst han i Februar 1516 havde med Gustav Trolle i Upsala Domkirke, var der ikke længer at tænke paa nogen mindelig Overeenskomst. Begge beredte sig paa Kamp. Gustav Trolle sendte Bud og Breve omkring til de Venner i Riget, han troede at kunne gjøre Regning paa, og bad dem mødes med sig paa et bestemt Sted. Den følgende Mai Maaned, medens Steen Sture var nede i Østergötland, havde han paa sin Borg Stæke og sin Gaard Egholm Sammenkomster med flere af Rigets anseelige Mænd, der vare Fjender af Rigsforstanderen, og traf Aftale med dem om, hvad der var at gjøre. Steen Sture blev ved sin Tilbagekomst ikke ubekjendt med de hemmelige Møder, der havde fundet Sted, og hvad deres Hensigt var. Han besluttede at møde den truende Forbindelse ved at sammenkalde Rigsraadet, hvis Fleertal han endnu kunde gjøre Regning paa Understøttelse, til en Herredag i Telge i Juli 1516, og derpaa handle efter Omstændighederne.

Herredagen holdtes til den berammede Tid; men flere Herrer udebleve fra Mødet, deriblandt Gustav Trolle selv, hans Fader Erik Trolle, Steen Christensen Oxen-

stjerne, Niels Bosen Grip. Steen Sture skrev gjentagne Gange til dem og opfordrede dem alvorligen til at komme, og at komme snart, thi der havde begyndt at vise sig Tegn til Pest i Staden, saa Mødet ikke kunde drages længe hen. Og der var vigtige Sager at forhandle: Rigsraadet skulde dømme, om Stæke Slot og Len med Rette tilhørte ham og Kronen eller Ærkestolen; det skulde tage Beslutning om Forholdet til Danmark; thi Kong Christiern havde sendt en af sine Sekretærer hid og mindet om Stilstandens nærforestaaende Udløben og foreslaaet et Møde af begge Rigers Rigsraad; der var ogsaa Grændsespørgsmaal at afgjøre med Russerne, disse Sverrigs og hele Christenhedens evige Fjender, og meget Andet. Men Gustav Trolle, der aldrig vilde lade det komme dertil, at Ærkesædets Ret til Stæke, der rigtig nok i fordums Tide havde været et Kronens Slot, men siden Kong Christoffers Dage havde tilhørt Upsala Ærkebisper, ved at gøres til Gjenstand for Voldgift eller Rettergang blev fremstillet som tvivlsom og usikker, indfandt sig ikke, og der var heller ingen af de andre udeblevne Herrer, som ved Rigsforstanderens Paamindelser lod sig bevæge til at give Møde. Steen Christersen Oxenstjerne svarede paa hans gjentagne Skrivelser, at han ikke befandt sig vel, og desuden ikke troede uden Fare at kunne begive sig til ham, thi han havde erfaret, at naar Rigsforstanderens Svende sade ved Drikkebordet, gik Ordet imellem dem, at Hr. Steen vilde tage hans Len fra ham og fare ilde med ham. Rigsforstanderen, bemærkede han videre, behøvede ellers ikke, som han i sit Brev havde gjort, at formane ham til Troskab mod Fædrelandet og mod sig som Rigets Overhoved; thi han havde hidtil tjent begge troligen, og vilde fremdeles gjøre det, saalænge det blev ham tilladt⁶⁰. Steen Stures Beslutning var nu tagen; han hævdede i de første Dage

af August Herredagen i Telge, men gav Herrerne, inden de skiltes ad, først en Fremstilling af hele sit Forhold til Gustav Trolle. Den gik ud paa at fremstille ham selv som den Velvillige og Ædelmodige, der var bleven lønnet med Utaknemmighed og ført bag Lyset, og Ærkebispens som den Underfundige, Stridige og Uretfærdige, der kun tragtede efter at vække Ufred i Riget. Vi have tidligere omtalt de Punkter, hvorom der stredes. Hvad angik det brændende Spørgsmaal om Stæke, indrømmede Rigsforstanderen, at han rigtig nok havde sat sig i Besiddelse af Stæke Len og siden Oktober 1515 indsat en Foged, som oppebar alle Skatter til ham og Kronen; men dette var dels foranlediget ved Ærkebispens fjendtlige Adfærd, dels var det skeet for en Ordens Skyld, Lenet kunde dog ikke saaledes staae hen uden Foged. Kronen havde desuden grundet Krav baade paa Slottet og Lenet. Med denne Forklaring fra Rigsforstanderen sluttedes Herredagen⁶¹.

Strax efter Mødet i Telge samlede Steen Sture sine Folk og drog mod Steen Christersen Oxenstjerne. Havde han end ikke forud havt bestemte Underretninger, maatte han dog let kunne formode, at Steen Christersen maatte være med blandt dem, der satte sig op imod ham og beredte sig paa aaben Feide; thi det var denne Mands Natur, at han maatte være med, og være med blandt de Første, naar der var nogen Uro paa Færde, nogen Sammensværgelse, nogen hemmelig Forbindelse, nogen indre Feide, Opstand eller Oprør. Vi kjende Steen Christersen. Ligesiden Aar 1500 og til det Øieblik, hvorom vi nu tale, havde han, dreven af sin ustadige Aand, altid utilfreds og altid begjærlig efter Nyt, taget en virksom og fremtrædende Deel i alle Tidens urolige Bevægelser, skiftende Ven og Fjende med korte Mellemløb, sværgende Eder i Dag, og brydende dem i Morgen.

Det fik at være hvad det var, hvis det blot havde været Virkningen af en hæftig og stridbar Natur, der ikke kunde finde sig i Ro, men greb efter Kamp og Feide overalt, hvor Leilighed bødes; men ved Siden af den Uro, der aldrig tillod ham at hvile, dreves han af lave Bevæggrunde, grov Egennytte, Misundelse over Andres bedre Held og Harme over, at det Parti, han sidst havde taget, ikke havde bragt ham den Fordeel, han havde haabet. Han sveg gjentagne Gange og lige let svenske Rigsforstandere og danske Konger. Han havde været Hovedmanden i den sidste Opstand, der drev Steen Stures Fader fra Magten, og staaet paa Rigsraadets Side; strax derefter havde han brudt med Raadet og sluttet sig til Steen Sture, og nu atter skiftende om var han traadt i Forbindelse med dennes Fjender. Men i Steen Sture fandt han omsider sin Mand. Da denne midt i August 1516 kom for Nyköping — dette faste og vigtige Slot havde Steen Christersen i Forlening, og var derfor dobbelt farlig — modtoges han med Haansord af Besætningen, som drak Kong Christierns Skaal og raabte ned fra Muren, at de vilde holde Slottet til den danske Konges Haand, og ingen anden Herre kjende. Men Steen Sture stormede strax og havde saamegen Fremgang, at Steen Christersen ikke ansaae det for raadeligt at oppebie en ny Storm. Han satte en Hat op til Tegn paa, at han vilde underhandle om Overgivelse. Han og Besætningen fik Lov til at gaae ud af Slottet og tage deres Gods med sig. For at frelse sig selv og om muligt gjenvinde Rigsforstanderens Venskab, udlagde han sine Medskyldige og angav, hvad deres Planer var. De vilde have Steen Sture styrtet fra Magten og Kong Christiern ind i Riget; de havde allerede for længre Tid siden indledet Forbindelse med Kongen; medens Herredagen holdtes i Telge, havde en af Kongens Sekretærer været hos Steen

Christersen i Nyköping, og denne havde ladet en af sine Svende Peder Jyde følge tilbage med Budet til Danmark for at opfordre Kongen til snarlig at komme Ærkebisen til Hjælp og forsikkre ham, at Nyköping Slot skulde staae ham aabent. Foruden Ærkebisen selv var Erik Trolle og Niels Bosen Grip Hovedmænd for denne Sømmensværgelse⁶². Skjøndt Steen Sture efter denne Bekjendelse, der kunde være et meget nyttigt Vaaben mod de andre Deeltagere i Opstanden, og som han heller ikke undlod at betjene sig af, skaanede Steen Christersen for videre Straf, ansaae han det dog for rigtigst at holde denne svingefulde Mand i sikker Forvaring og lod ham derfor bringe til Stokholm Slot. Herfra skrev Steen Christersen nogen Tid efter (28 Oktober) et Brev til Gustav Trolle og Erik Trolle, der er betegnende for hans Charakter. Han siger, at det var ved deres List og Svig, han havde ladet sig forlede til at sætte sig op imod sin rette Herre, Hr. Steen Sture, hvilket ellers havde været langt fra hans Tanke og Hu. Han angrede nu dybt, at han anden Gang havde ladet sig forføre af deres falske Tunge og listige Ord (thi til Opstanden 1511 mod Svante Sture havde han ogsaa ladet sig forlokke af Erik Trolle), og opsiger dem derfor det Forbund og Broderskab, han havde indgaaet med dem, med Forsikkring om, at han for Fremtiden vilde være deres Fjende og gjøre dem og deres Medhjælpere al den Skade, der stod i hans Magt. Han overlevede dog ikke længe sin Skjændsel. Faa Uger efter han havde skrevet dette Brev, døde han. Ingen savnede eller beklagede ham⁶³.

Nykøping Slot gav Steen Sture en ny og paalidelig Befalingsmand i Mogens Green. Efter saaledes at have kuert en af sine Modstandere og sikkret sig dette Slot, der baade ved sin Styrke og ved sin Beliggenhed ved Søen var af særdeles Vigtighed for Riget, om den danske

Flaade skulde komme til disse Farvande, tænkte han paa sin Hovedfjende Gustav Trolle. Men inden han foretog Noget mod denne, vilde han besøge Sturehusets gamle Venner, Dalekarlene, der sjælden svigtede i nogen Nød eller Fare. Han drog op til Vesteraas, hvor han havde en Sammenkomst med deres Fuldmægtige ved Mariemesse Tide (8 September). Han fremsatte for dem det skjændige Forræderi, som var kommen for Dagen ved Steen Christersens Bekjendelser, og i hvilket Ærkebisp Gustav Trolle var den meest Skyldige. Han udmaalede for dem med stærke Farver, hvilken Fare Riget og de Alle svævede i; thi Ærkebispen havde paa den ene Side sammensvoret sig med mægtige Mænd i Riget, og paa den anden Side forbundet sig med den danske Konge, og paa den tredie med Russerne, saa at der var ikke andet at vente end evig Trældom, hvis man ikke i Tide saae sig for. Han stolede paa, at de vilde hjælpe ham, ligesom de havde hjulpet hans Fader Svante og i fordums Tider gamle Steen Sture mod Dansker og Russer og Forrædere. Den unge Herres Tale blev modtagen med store Bifaldsraab af de Forsamlede, som forsikkrede ham, at Almuen skulde være rede til at drage ud med Vaaben og Væрге mod Rigets Fjender, naarsomhelst han kaldte dem. Glad ved sit vel forrettede Ærinde og sikker paa Bistand, naar det behøvedes, fra denne Sverrigs meest djærve og krigerske Almue, drog Steen Sture ned til sit Slot Svartsjø ved Mælaren for at iagttage Ærkebispen, som opholdt sig paa Stæke, kun en Miils Vei fra Svartsjø.

Samtidig med at han beredte sig til aaben Fjendtlighed mod Gustav Trolle, ramte han en anden af sine Modstandere, den gamle Erik Trolle, Ærkebispens Fader, som maatte vandre i Fængsel paa Stokholms Slot. Derpaa kastede han sine Øine paa Niels Bosen Grip til Vienæs. Denne svævede i største Fare; thi Steen

Christersen havde angivet ham som en af de Medskyldige. Steen Sture havde desuden Grund nok til Mistanke imod ham, thi han var gift med en Søster til Erik Trolle og havde altid udmærket sig som en Tilhænger af Trolleslægten og en Modstander af Sturerne. Da næsten hele Sverrig i Aaret 1501 reiste sig i Opstand mod Kong Hans, var Niels Bosen en af de Faa, der bleve ham tro, og han havde siden i flere Aar tjent den danske Konge imod sit eget Fædreland. Senere havde han vel misfornøiet forladt Kong Hans og var kommen hjem og bleven Lagmand i Østergötland; men Ingen troede ham vel, Danske eller Svenske. Niels Bosen havde ogsaa strax, da han erfarede Nykøpings Indtagelse og at Steen Christersen havde udlagt ham som Deeltager i Sammensværgelsen, skrevet til Steen Sture og forsikkert ham om sin Uskyldighed samt begjæret Leide, for at han kunde komme og forsvare sig. Men Steen Sture erklærede ham, at han var en Forræder og kunde vente sig en Forræders Løn. Nu skrev Niels Bosen tilbage og forsikkrede, at han havde en god Samvittighed og gjerne vilde forsvare sit Forhold for Retten, om han maatte, og bad ydmygeligen Rigsforstanderen igjen at tilvende ham, hans Børn og Hustru Naade og Velvillie. Hvad enten Steen Sture blev bevæget ved hans ydmyge Tone eller havde Betænkelighed ved at fjærne sig for langt fra Stæke og paa eengang tage Hænderne altfor fulde, saa blev Niels Bosen uforstyrret siddende paa sin velbefæstede Gaard Vienæs i Smaaland. En Deel bidrog vel ogsaa hertil, at flere af Steen Stures tro Mænd i Sødermanland og Smaaland gave Niels Bosen et godt Vidnesbyrd om hans Forhold. Ogsaa hos Almuen nød han Tillid og Hengivenhed, saa at de, da Fjenden siden kom, helst vilde have ham til Anfører⁶⁴. Ikke saa heldig som Niels Bosen var Peder Turesen, Hovedsmand paa Stegeholm. Skjøndt Steen

Christersen ikke havde angivet ham, havde Steen Sture dog ogsaa ham mistænkt for at have indgaaet Forbund med Ærkebisp. Han havde desuden ingen god Tro til ham; thi han var Broder til Erik Turesen Bjelke, der i Svantes sidste Regjeringsaar havde sat sig op imod Rigsforstanderen og af det misfornøiede Parti var udseet til at blive Svantes Efterfølger, naar det lykkedes at styrte ham. Ogsaa havde Peder Turesen været uforsigtig nok til at yppe Strid med Erik Johansen Vasa, en Mand, som gjaldt meget hos Steen Sture, og hvis Søn, Gustav Vasa, opdroges ved Hoffet og yndedes af Rigsforstanderen. Peder Turesen klagede over, at Erik Vasa under Paa-skud af et Pengekrav tog sig selv til Rette og øvede Vold mod hans Gods i Upland. Han havde maaskee ikke Uret i sin Klage; thi Erik Johansen Vasa synes at have været en egenmægtig og voldsom Herre; Bisp Matthias af Strengnæs havde før ikke længe siden seet sig nødt til at lyse Band over ham, fordi han havde øvet Voldsværk i en Kirke og vægrede sig ved at tilbagelevere det Røvede. Da der imidlertid imod Peder Turesen Bjelke ikke forelaae noget bestemt Beviis paa Brøde, led han ingen anden Ulæmpe, end at Steen Sture fratog ham Befalingen paa Stegeholm; thi det var vigtigt, at ogsaa dette Slot, der laae ved Østersøen paa Smaalands Kyst, var i paalidelige Hænder. Steen Sture overdrog derpaa Stegeholm til Johan Arendsen, hvilket kun blev til liden Lykke for denne⁶⁵.

Gustav Trolle havde allerede i længre Tid holdt sig indesluttet paa Stæke Slot. Dette Slot havde en meget fast Beliggenhed paa en Ø ved et snævert Sund af Mælaren paa Søveien mellem Stokholm og Upsala, omtrent midt imellem begge disse Stæder. Det var efter en Brand og Ødelæggelse gjenopført ved Midten af det foregaaende Aarhundrede og saaledes en temmelig ny Bygning

og forsynet med alle de Midler til Forsvar, som den Tids Krigskunst kjendte. Gustav Trolle arbeidede ivrig paa at gjøre det endnu stærkere og ved en rigelig Forsyning med Levnetsmidler og Krigsfornødenheder og en udvalgt Besætning sætte det istand til at udholde en lang Beleiring. Hos sig havde han sin tro Ven og Raadgiver Mester Jon Eriksen, Kannik, senere Ærkedegn i Upsala, der lignede ham i Sind, og siden deelte med ham baade Lykkens korte Gunst og den lange Fornedrelse og Landflygtighed. Først i Oktober 1516 begyndte Steen Sture at indeslutte og beleire Stæke deels med sine egne faste Folk deels ved Udbud af Almuen i Landskaberne. Til lige søgte han ved mange Breve baade til de verdslige Rigsraader og til alle Rigets Bisper at retfærdiggjøre dette Skridt og at fremstille Ærkebispem i det værste Lys. Denne taug ikke stille hertil, men sendte Skrivelser til Stokholms Borgere og til Rigets Herrer og Prælater, hvori han fralagde sig alt Fælledskab med Steen Christersen og paastod, at hans og dennes Sag var vidt forskjellig. Det Samme forsikkrede den gamle Ærkebisp Jakob Ulfen i lignende Skrivelser. Paa Steen Stures Opfordring sendte alle Bisperne og adskillige af de verdslige Herrer, som Erik Leionhufvud, Ture Jensen og flere i Vestergötland, Breve til Gustav Trolle, hvori de advarede ham mod at vække Splid i Riget og formanede ham til Forlig med Rigsforstanderen. Bisperne gjorde det, fordi de efter en saadan Opfordring ikke godt kunde undlade det; men de vare i Grunden mere stemte for Ærkebispem end for Rigsforstanderen, og flere af dem rettede deres Formaninger til Fredsommelighed ligesaa meget til Steen Sture som til Ærkebispem, og bade ham at ophæve Beleiringen af Stæke. Brevene gjorde ingen Virkning paa nogen af Siderne; Stæke var den bestandige Anstødssteen: Ærkebispem vilde ikke overgive det, og

Steen vilde ikke høre om Forlig uden paa Betingelse af dets Overgivelse. Den gamle Ærkebisp, som foreslog Steen Sture en Sammenkomst, ved hvilken han med Deeltagelse af Bisp Matthias af Strengnæs og Otte af Vesteraas vilde søge at tilveiebringe et billigt Forlig, svarede han allerede i Begyndelsen af Beleiringen (21 Oktober) kort og godt, at det var ikke hans Leilighed at holde Møder eller Sammenkomster før det almindelige Møde, som skulde staae i Arboga ved Nyaarstide 1517⁰⁶. Herved afviste han altsaa al Mægling i det Mindste indtil den Tid. Steen Sture var hæftig og lidenskabelig, Gustav Trolle stivsinnet og trodsig. Det var som en Skjæbne trykkede dem og drev dem til at fortsætte en Strid, der tilsidst blev til Fordærvelse for begge og bragte Sverrig til at svømme i Blod. Steen Sture troede endnu at kunne skræmme Ærkebispen ved et Brev fra Leo den Tiende, som han havde faaet udvirket i Rom ved Erik Svendsen, og hvori Paven advarede Gustav Trolle mod at sætte sig op mod den verdslige Magt og bød ham ikke forstyrre Freden i Riget. Men det gjorde intet Indtryk paa Gustav Trolle. Han holdt sig overbeviist om, at Paven kun kunde have skrevet saaledes, fordi man havde givet ham en falsk eller ufuldstændig Underretning om Sagerens Stilling, og var vis paa, at Paven, naar han blev oplyst om Sagens hele Sammenhæng, vilde give ham fuldkommen Medhold.

Gustav Trolle maatte for det Første stole alene paa sig selv. Fra Danmark var der om Efteraaret og Vinteren ingen Hjælp at vente, Steen Christersens og Andres Forsøg var ved Rigsforstanderens Hurtighed blevet qvalt strax i Begyndelsen, og rundt omkring i Landet var det stille, Ingen gjorde Mine til at hjælpe den betrængte Ærkebisp, medens Rigsforstanderens Bud overalt fandt villig Lydighed. Ikkun i Upland var der nogle urolige Be-

vælgelser, foraarsagede ved tvende Adelsmænd, Peder Ragvaldsen, der allerede havde spillet en Rolle i Opstanden 1511, og Bengt Larsen. Formodentlig vare de Fogeder paa de ærkebispelige Godser. Men Peder Ragvaldsen maatte »søge Skoven«, og Bengt Larsen blev tagen til Fange og kastet i Taarnet⁶⁷. Almuens Stemning mod Geistligheden i det Hele var paa Grund af de Beskyldninger og Rygter, som allevegne udbredtes mod dens Overhoved Ærkebisen, for Øieblikket kun slet. En Foged skriver ved denne Tid til Rigsforstanderen, at Almuen havde forlangt af ham, at han skulde sætte Laas for alle Kirkelader og tilbageholde Bispens Tiende; thi, sige de, Bispem gjør Forræderi nok, saa han ikke bør have nye Midler dertil. Fogeden havde derfor ogsaa besluttet, ikke at lade Provsten, som skulde oppebære Tien- den for Bispem, faae et Korn, før der kom Brev fra Rigsforstanderen. »Lad for Guds Skyld«, slutter han, »de Præster her i Landet ikke aldeles ødelægge de stakkels Bønder; lad dem faae nogen Ave, de have saa meget paa Munden«⁶⁸.

I sit Domkapittel og i den gamle Ærkebisp Jakob Ulfen havde Gustav Trolle en tro og usvigelig Støtte. Steen Sture skrev til Domkapitlet, strax da han havde begyndt at beleire Siæke, og bad Kannikerne at vælge imellem, om de vilde holde sig til Ærkebispem, der var en Forræder mod Riget, eller til ham og deres fædrene Rige og Sverrigs Almue. Men Kannikerne vilde ikke indlade sig paa et under de nærværende Omstændigheder saa vanskeligt Valg, søgte Udflugter og bemærkede, at Ærkebispem var deres naturlige Herre. Steen Sture skrev anden, tredie og fjerde Gang, stedse mere truende og alvorlig, ladende dem vide, at de kunde vente Straf som Landsforrædere, hvis de vedbleve med deres fjendtlige Færd mod ham og Riget. Siden de talte om deres

naturlige Herre, vilde han give dem at betænke, om det ikke var mere »naturligt« at elske sit Fædreland og Sverrigs Almue, som de skyldte alt Godt, end den, som pønsede paa begges Fordærv. Men Kannikerne lode sig ikke røre herved, og uden Tvivl har Rigsforstanderen derefter lagt Beslag paa Domkapitlets Gods⁶⁹.

Mellem den gamle Ærkebisp og Steen Sture førtes fra Begyndelsen af September 1516 og til Aarets Udgang en stadig Brevvexling. Ærkebispen forsvarede vedholdende Gustav Trolles og Kirkens Ret, paastod Gustav Trolle var uskyldig, advarede mod voldsomme Skridt, der kunde blive fordærlige for Alle, og tilbød Mægling. Han iagttog herved den rolige, værdige og overlegent formanende Tone, der passede saa godt til hans høie kirkelige Stilling og hans Alder ligeoverfor den unge Rigsforstander. Men denne syntes meget ilde om den gamle Prælats Formaninger og Skriverier. Han svarede bittert og afvisende. Han havde heller ikke noget godt Sind til Jakob Ulfesen. Han tænkte paa, at Jakob Ulfesen i hans Faders sidste Aar i Grunden havde spillet samme Rolle mod denne, som Gustav Trolle nu forsøgte mod ham. Han kunde ikke glemme, at det var Jakob Ulfesen, som havde skaffet Gustav Trolle Ærkestolen, og saaledes egentlig var Skyld i hele Ulykken. Den Mening satte sig stedse mere og mere fast hos ham, og bestyrkedes formodentlig af hans Omgivelser, Kantsleren Peder Jakobsen og Andre, at den gamle Ærkebisp stod bag ved det Hele, at det var ham, som fra først af havde sat det i Gustav Trolle, og ved sine Raad og Tilskyndelser drevet ham videre og videre frem. Dette skrev han reent ud til Jakob Ulfesen. Da denne mærkede, at den unge Herres Vrede steg høiere og høiere, og der maaskee kunde blive Fare for hans egen Sikkerhed, mindede han ham om den store Tjeneste, han engang under Farer og

Borgerkrig havde ydet hans Fader Svante ved at give ham og mange andre af Rigets Herrer Tilflugt paa Stiftets Slot Stæke, det samme, som Sønnen nu beleirede og talte om at ville nedrive i Grunden. Det var ikke taknemmelig handlet. Denne Mindelse gjorde intet Indtryk paa Steen Sture. Han var mere fortørnet end nogen-sinde, fordi Jakob Ulfsen faa Dage forud paa det bestemteste havde forkastet et Forslag, han havde gjort ham, nemlig at begive sig til Upsala og igjen overtage Styrelsen af Ærkestiftet, da Gustav Trolle ved at fjerne sig fra sin Domkirke selv havde opgivet den og ved sin Fremfærd forspildt sin Ret til den. Dette kunde og vilde Jakob Ulfsen aldrig. Tiden til Mødet i Arboga, som skulde holdes ved Nyaarstide 1517, nærmede sig nu, og Jakob Ulfsen beredte sig til at gaae derhen for at forsvare sin og Gustav Trolles Sag. Men tredie Juledag fik han et Brev fra Steen Sture, hvori denne, idet han beskyldte ham for at være den sande Ophavsmand til de nærværende Uroligheder, forkyndte ham Arrest. »Det første I flytter Foden«, saaledes ender han sit Brev, »fra det Sted, hvor I nu er (Slottet Arnø paa en Ø i Mælaren), undtagen I, som jeg har forlangt, vil fare til Eders Domkirke igjen, da vil jeg behandle Eder og alle dem, Eder lyde, som aabenbare Fjender«. Dermed havde al videre Underhandling og Brevvexling en Ende⁷⁰.

Paa Herredagen i Arboga eller rettere Rigmødet, thi ikke blot Adel, Prælater og Rigsraad vare tilstæde, men ogsaa Fuldmægtige fra Almuen i Rigets Landskaber, bragtes først Forholdet til Danmark paa Bane; thi der var kun føie Tid, inden Stilstanden vilde være udløben, saa man maatte være fattet paa Krig, eller beqvæmme sig til at opfylde de Vilkaar, som vare vedtagne i Malmø 1512 og siden den Tid tvende Gange stadfæstede og fornyede. Rigsforstanderen erklærede det for sin Beslutning,

aldrig at erkjende Christiern for Herre og Konge i Riget; thi han holdt ikke Ord og Breve og havde selv brudt Stilstanden. Almuen stemmede i med, og Rigsraadet vovede ikke at sige imod. Dog fandt man det rettest at beskikke det Møde, som ifølge tidligere Aftale og Bestemmelse skulde holdes i Halmstad i Begyndelsen af Februar 1517 og sende fire Rigsraader derhen, for at see, om man ikke endnu en Gang paa antagelige Vilkaar kunde faae Stilstanden forlænget. Men da der var overveiende Sandsynlighed for, at Krigen vilde bryde ud, udfærdigede Rigsforstanderen strax Breve til alle Herreder, hvori han ved den Lydighed, de skyldte ham og Riget, paalagde Indbyggerne at holde sig rede til paa første Vink at drage ud med Vaaben og Værge⁷¹. Derefter gav Steen Sture atter en Fremstilling af sit Forhold til Gustav Trolle, og hvorledes Sagerne mellem ham og denne vare forløbne siden sidste Møde. Han overlod sig herved frit til de Insinuationer og Beskyldninger, hvormed han efter sin Faders og gamle Steen Stures Exempel var saa lidet sparsom, naar han talte til Almuen eller havde en Forsamling for sig, af hvilken han ikke kunde vente synderlig Modsigelse. Han sagde saaledes, at Gustav Trolle havde vægret sig ved ethvert Forlig, og blot forlangt en Standsning af Fjendtlighederne indtil Mødet i Arboga. »Hvad han havde derunder«, vedblev Steen Sture, »veed jeg vel ikke; men jeg har faaet hemmelig Underretning om, at hans Hensigt var at komme hid til Mødet saa mandsstærk, at om jeg ikke havde samtykt at tage Kong Christiern ind i Riget, saa vilde han have taget mig ved Halsen og ført mig til Danmark og antvordet baade mig og Riget og Eder alle i Kong Christierns Hænder; det har jeg nu afværget ved at holde ham indesluttet paa Stæke, og jeg skal ved den almægtige Guds og alle Sverrigs hellige Patroners Hjælp og

ved Eders og Sverrigs menige Almues Bistand fremdeles hindre, at hans onde Hensigt faaer Fremgang». Bisperne, forvirrede ved Udeblivelsen af deres Hoved og Ordfører, den gamle Ærkebisp, og skræmmede, da de snart erfarede Grunden hertil og den Yderlighed, til hvilken Rigsforstanderen havde vovet at gaae imod ham, dristede sig ikke til at tale høilydt eller sige stærkt imod. Underhaanden gjorde de dog Rigsforstanderen mindelige Forestillinger, bade ham ikke lade det komme til det Yderste, men endnu søge Forsoning med Ærkebispem og standse denne indre Krig, da man efter al Sandsynlighed snart vilde have udvortes Fjender at kjæmpe med. Meer end nogen anden af Bisperne var Vincents af Skara en ivrig Fredsmægler. Han havde tidt og ofte skriftlig formanet Steen Sture til Forligelighed, og gjentog det mundtlig her paa Mødet i Arboga. Han lagde ogsaa et Ord ind for den fangne Erik Trolle. Han bad Rigsforstanderen at frigive ham og tillade ham at tage Ophold paa sin Gaard. »Skal han ligge længer i Fængsel paa Stokholm«, yttrede han, »da er det at frygte, det vil gjælde hans Liv; han er svagelig af Helbred og gammel; det var dog sørgeligt og lidet nyttigt for Eder, om det saaledes skulde ende med ham«⁷². Mærkelig er den Holdning, som en af de betydeligste Mænd blandt Rigets Bisper, Hans Brask af Linkøping, indtog. Han raadede ogsaa til Fred og Forlig, ligesom Bisp Vincents; men medens denne nærmest tænkte paa Gustav Trolles og hans Venners Bedste, tænkte Hans Brask nærmest paa Rigsforstanderens og tillige paa sit eget, og lod sig i sine Raad fornemmelig lede af Klogskabs Hensyn. Han gik Rigsforstanderen under Øine og vilde, saavidt Forsigtighed og Hensyn til Fremtiden tillod det, gjerne staae paa en god Fod med ham, hvem han for en stor Deel skyldte sin Bispestol. Han foreslog ham Betingelser for et Forlig

med Ærkebisen, som netop vare de selv samme, som Steen Sture ønskede og gjerne vilde gaae ind paa, naar kun Ærkebisen havde villet. Gustav Trolle burde efter Hans Brasks Mening udstæde et Brev, hvorved han forbandt sig til, at lade det komme an paa en Retskjendelse eller Voldgift, om Stæke tilhørte Kronen eller Kirken, og ved sin Hæder og Ære forpligte sig til at være en god svensk Mand og ingen Forbindelse have, lønlig eller aabenbar, med Rigets Fjender. Just dette ønskede Steen Sture, der var ganske rolig for Udfaldet af en Retskjendelse; thi det vilde efter al Sandsynlighed under de nærværende Omstændigheder blive Politikken og ikke Retten, der vilde blive det Afgjørende for dem, som skulde afsige Kjendelsen. Men tillige mindede den forsigtige og i Kirkeretten heel kyndige Hans Brask Rigsforstanderen om, at der i den nærværende Stilling, hvis den vedblev, laae en stor Fare. Den udsatte Sverrig for en Bandstraale fra Rom. Det nyttede ikke, hvad Steen Stures Venner og Omgivelser saa sagde om hiint Pavebrev, som de meente var saa ugunstigt for Ærkebisen og retfærdiggjorde enhver Strænghed imod denne. Han kunde forsikre ham, efter at have læst Brevet, at hvis man ikke havde nogen bedre Grund at staae paa og noget mere Betyggende end det at støtte sig til, saa var man ilde faren. Han ønskede gjerne, naar nu Krigen snart skulde begynde og det gjaldt om at værne om Fædrelandet, at man kunde have Guds Naade og Fred og Ening med Kirken, da kunde man haabe Seir over sine Fjender, ellers ikke⁷³.

Saa meget udvirkede dog Bisperne og de mere besindige blandt Herrerne i Raadet ved deres Forestillinger paa Mødet i Arboga, at Steen Sture lovede endnu engang at forsøge Underhandling med Gustav Trolle. Stemningen i Riget var meget nedtrykt. Borgerkrigen havde

længe raset og Pesten hærjede paa samme Tid Landet. Den havde begyndt om Sommeren 1516 og fortsatte endnu sine Ødelæggelser om Foraaret 1517. Dette kan ogsaa have medvirket til Steen Stures øieblikkelige Eftergivenhed. Da han efter Mødet i Arboga kom tilbage til Leiren ved Stæke, aabnede han ogsaa Underhandlinger med Ærkebispem, først ved nogle Sendebud, siden havde han selv en Sammenkomst med ham under Stækens Mure. Men de Ord, som faldt fra Steen Stures Side, vare kun lidet forsonlige, og Ærkebispens Svar var derefter. Stæke Slot, sagde Rigsforstanderen, havde ligesiden det kom i Ærkesædets Besiddelse, kun været til Ulykke og Fordærvelse for Riget. Ærkebisp Jens Bengtsen Oxenstjerne havde benyttet det til at drage gamle Kong Christiern ind i Riget; Jakob Ulfen havde gjort samme Brug af det for at inddrage Kong Hans, og lignende havde Gustav Trolle nu i Sinde med unge Kong Christiern. Dette maatte forhindres. Vilde Gustav Trolle med det Gode overgive Slottet, saa vilde han tillade ham og hans Folk at drage ud med Sikkerhed for deres Person og Eiendom, og Ærkebispem kunde frit begive sig til sin Domkirke og sit Embede, eller hvorhen han vilde. Derefter skulde Rigsraadet afgjøre, om det var »nyttigst«, at Kronen eller Kirken beholdt Slottet, eller om man ikke helst skulde nedbryde det og jævne det med Jorden, paa det at Riget og Sverrigs Almue ikke skulde have mere Ulykke af dette skadelige Slot. Gustav Trolles Svar hertil var, at saalænge Hjærtet rørte sig i Livet paa ham, vilde han aldrig overgive Stæke Slot. Han lod tillige haant om den ringe Magt, Steen Sture havde til Slottets Betvingelse og fortalte ham trodsende, at han havde faaet Brev fra Kong Christiern, hvori denne bød ham at holde Slottet til hans Haand og under intet Vilkaar overgive det til Nogen; han skulde faae Undsætning inden næst-

kommende St. Valborgs Dag (1 Mai), dette lovede han ham ved sin kongelige Ed og Ære. Denne anden-Sammenkomst mellem Gustav Trolle og Steen Sture endtes ikke bedre end den første, de for et Aar siden havde havt i Upsala Domkirke. De skiltes fra hinanden, efter at have givet deres gjensidige Had og Vrede Luft i Haan og Trods og Trusler⁷⁴. Beleiringen fortsattes nu med al den Kraft, Steen Sture formaaede. Gustav Trolle holdt ud, stolende paa den lovede Hjælp. Henimod St. Valborgs Tid skuede han og Mester Jon Eriksen ofte fra Slottets Taarne speidende ud over Mælarens Vande og henimod Skjærgaarden for at see, om ingen danske Skibe vare i Opseiling, og gave Agt paa Vinden, om det blæste af Sonden og Børen var god for den danske Flaade. Men St. Valborgs Dag kom og gik, og intet Tegn viste sig til den danske Flaades Nærmelse. Men Gustav Trolle var ikke den, som let tabte Modet; han holdt fremdeles ud og indgød ved sine Ord og sin Holdning Besætningen samme Freidighed, som syntes at besjæle ham selv. Hjælpen var nu heller ikke fjærn.

II.

Christiern den Anden bereder sig til Krig mod Sverrig. Doktor Ditlev Smithers Sendelse til Polen, Preussen, Danzig og flere Østersøstæder. Kongen lader udforske Forhold og Stemninger i Sverrig. Sendebud afgaae til Frankrig, England, Burgund med Begjæring om Krigshjælp. Kongen kan ikke faae Brudeskatten udbetalt. Steen Stures Tvist med sin Stifmoder Mette Iversdatter og sin Stifbroder Karl Knudsen. Begge begive sig til Danmark og finde god Modtagelse. Opbringelsen af Steen Stures Skib paa Travemyndes Rhed. Mødet i Halmstad Febr. 1517. Herredag i Kallundborg Marts 1517. Rustninger. Frikjøbelse for Ledingsudbud. Pengelaan. Søren Norby. Ærkebisop Birger lyser Steen Sture i Band. Stemning i Sverrig og Forberedelser til Krigen.

Christiern den Anden havde allerede længe beredet sig til Krig mod Sverrig. Han havde ingen Grund til

at antage, at de Svenske godvillig vilde overgive ham den Krone, som de saa længe og haardnakket havde nægtet hans Fader, eller betale en aarlig Afgift til ham af Sverrigs Krongods, ihvor ofte de end havde forpligtet sig til at gjøre en af Delene. Det Glimt til en fredelig Udgang, som viste sig strax efter Svante Stures Død, da det en Tid lod til, at den dansksindede Erik Trolle skulde blive Rigsforstander, forsvandt brat igjen, da Svantes Søn Steen Sture seirede ved Valget. At opgive sin uomtvistelige, saa mange Gange høitidelig stadfæstede Ret til Sverrigs Krone, laae langt fra Christierns Tanke: han var bestemt paa at drage Sværdet for sin Ret; men om det skete noget før eller senere, beroede paa Tid og Omstændigheder. Han havde fundet sig i tvende Gange at forny Stilstanden med Sverrig paa de i Malmø 1512 vedtagne Vilkaar, første Gang ved Overenskomsten i Kjøbenhavn 15 Juli 1513, anden Gang ved den under Mægling af en pavelig Legat i Kjøbenhavn sluttede Traktat af 29 Juli 1515, ved hvilken Stilstanden forlængedes næsten paa to Aar, nemlig til Paaske 1517. Men han havde kun gjort det, fordi det ikke var ham beleiligt strax efter sin Regjerings Tiltrædelse at styrte sig i Krig; der var mange Sager at ordne og mangt Fredens Værk, som han ønskede bragt i Gang, før Krigen igjen begyndte; Landet behøvede ogsaa nogen Tid for at udhvile efter den sidste blodige Feide og vinde Stemning til ny Kamp; endelig savnede Kongen ogsaa Penge; thi han var bleven skuffet i sit Haab om Udbetalingen af sin store Brudeskat.

Men om Christiern den Anden end udsatte at begynde Kampen, saa var det dog hans Forsæt ikke oftere at fornye Stilstanden, men lade det komme til Afgjørelse, saasomt den var udløben. Tvisten mellem Gustav Trolle og Steen Sture blev en ny Tilskyndelse for ham til ikke

at dvæle for længe, men gribe Leiligheden. Lod han sine Venner i Stikken, vilde han uheldelig skade sin Sag i Sverrig. Allerede i April 1516, et heelt Aar før Stilstanden var udløben, begyndte han sine Forberedelser ved at lade den tidligere omtalte Dr. Ditlev Smither afgaae i en vigtig Sendelse til Kong Sigismund af Polen, til Stormester Albrecht af Preussen, til Hærmester Walther Plettenberg af Lifland, til Stæderne Danzig, Riga og Reval. Hans Hverv hos Kongen af Polen var at foreslaae Fornyelse af det tidligere mellem Rigerne bestaaende Forbund. Dernæst skulde han forklare ham, hvilke svære Anker Kongen havde mod de »troløse Svenske«, og for det sandsynlige Tilfælde, at det snart kom til Krig, anmode Sigismund om at anholde de Svenske, som kom til hans Rige, og lægge Beslag paa deres Skibe og Gods, samt strængelig forbyde sine Undersaatter, især Danzigerne, at have noget Handelssamqvem med Sverrig, navnlig ikke overføre til Sverrig Leiesoldater, Skyts, Krudt eller andre Krigsfornødenheder. Endelig tilbød Kong Christiern efter Opfordring af Keiser Maximilian sin Mægling i Krigen mellem Rusland og Polen, og lovede at gjøre sit Bedste til Stridens Bilæggelse, naar begge Parter vilde sende deres Fuldmægtige til Kjøbenhavn med de fornødne Oplysninger. Sigismund erklærede sig villig til at fornye Forbundet og en Traktat herom afsluttedes i Wilna 8 Juni 1516; men det var blot en Gjentakelse af det med Kong Hans indgaaede Forbund og indeholdt kun almindelige Freds og Venskabs Forsikringer samt Stadfæstelse af Undersaatternes gjensidige Handelsfrihed i begge Lande⁷⁶. Hvad det angik at udvide Forbundet saaledes, at det medførte Forpligtelse til at afbryde Handelen med Sverrig og lægge Arrest paa svenske Personer og svensk Gods, erklærede Sigismund, at han om et saa vigtigt Punkt ikke turde tage nogen Beslutning,

før han havde raadført sig med sit Rigsraad; men han vilde i det Mindste indestaae for, at der fra hans Land ikke skulde tilføres Sverrig nogen Krigsfofnødenheder, hvis det kom til Krig mellem dette Rige og Danmark. Fra de tvende andre Fyrster, Hærmesteren i Lifland og Stormesteren i Preussen, fik Ditlev Smither meget imødekommende Svar: de forsikkrede begge, at Kongen ikke forgjæves skulde have henvendt sig til dem; og Stormester Albrecht, der selv under den Fare, hvori han svævede for Angreb fra Polen, trængte til og søgte Danmarks Hjælp, erklærede, at Kongen kunde stole paa ham som en Ven og Frænde (der var et Slags Slægtskab mellem ham og Christiern, da han var Fætter til Christierns Svoger Kurfyrst Joachim af Brandenburg). Vigtigst var imidlertid, hvad Svar Stæderne Danzig, Riga og Reval vilde give; thi skjøndt de erkjendte Kongen af Polen og Hærmesteren af Lifland for Landsherre, vare de dog temmelig selvstændige og fulgte ofte deres egen Politik. Der var, næst Lybek, heller ingen Stæder, som det kunde være Kongen mere magtpaaliggende at lukke for Sverrig end netop disse, der laae saa nær ved Haanden, nærmere endog end Lybek, og med hvilke Sverrig altid havde den meest levende Handelsforbindelse enten for at afsætte sine Varer eller hente sine Fornødenheder. Danzig lovede, at Vaaben og Krigsfolk ikke skulde faae Lov at overføres fra deres Havn til Sverrig; Staden vilde ogsaa tilkjendegive sine Borgere, at, om de vilde handle paa Sverrig, saa maatte de gjøre det paa deres egen Fare og tage Skade for Hjemgjæld, hvis deres Skibe bleve tagne af Kongens Udliggere; men lægge Beslag paa svensk Eiendom og forbyde svenske Skibe at søge Danzigs Havn, det turde man ikke; thi det vilde ligefrem føre til Feide med Sverrig, og Havnen kunde heller ikke betragtes som Danzigs udelukkende Eiendom, da Polen,

Litthauen, Preussen, Pommern havde Deel med i den. Riga og Reval gave ogsaa et ganske godt Svar. De vilde dog ingen Beslutning tage, før de saae, det virkelig blev Feide; da vilde de rette sig efter Danzigs, Lybeks og andre Hansestæders Exempel og Hærmesterens Befaling⁷⁶.

Om Sommeren 1516, omtrent ved den Tid Ditlev Smither havde udrettet sine Ærinder i Østersølandene, sendte Kongen sin Sekretær Mester Hans Andersen til Sverrig for at føle sig for, hvorledes Stemningen var der for Krig eller Fred, og for at Sendebudet paa Stedet kunde indhente nogen nærmere Oplysning om Sagerens Stilling mellem Steen Sture og de Misfornøiede, vel ogsaa søge at knytte Forbindelse med disse. Kongen lod ved dette Sendebud Steen Sture og det svenske Rigsraad foreslaae at holde det Fredsmøde, som var berammet til Kyndelmisse (først i Februar) 1517, noget tidligere, nemlig endnu i Aar til Bartholomæi eller Michelsdags Tide (August, September) og holde det i Varbjerg istedenfor i Halmstad. Men Steen Sture i Forbindelse med det svenske Rigsraad svarede fra Telge, hvor den omtalte Herredag da var samlet, i et Brev, der syntes at lægge an paa at fornærme Christiern, da hans Tittel af udvalgt Konge til Sverrig var udeladt, at man ikke kunde indlade sig paa at holde Møde tidligere end bestemt var; man vilde med Hensyn til Tid og Sted rette sig efter det, der var vedtaget ved den sidste Overeenskomst i Kjøbenhavn⁷⁷. Christiern bestyrkedes ved dette Svar i sin Overbeviisning om, at man i Sverrig ikke tænkte paa Fred eller Eftergivenhed, og da han tillige vidste af Breve og Bud, han fik fra Steen Christersen Oxenstjerne paa Nykøping og maaskee fra Flere af de Misfornøiede, at disse ved denne Tid vare gaaede saa vidt, at de ikke kunde træde tilbage, var han nu enig med sig selv om ikke at

tøve længer, men bryde løs, saasnart Stilstanden var udløben, og ikke tage det synderligt nøie med at overholde denne i den Tid, der endnu var tilbage. Det svenske Bud, som overbragte ham Steen Stures og Rigsraadets Svar, lod han føle sin Misfornøielse, idet han lod ham ligge otte Dage i Kjøbenhavn, uden at ville see eller høre ham⁷⁸.

Strax efter (September 1516) henvendte han sig til sine Forbundsvenner, Frants den Første af Frankrig, Henrik den Ottende af England og sin Svoger Karl af Spanien, med Begjæring om Krigshjælp. Til den Første sendte han sin Vaabenkonge Danmark, medgivende ham tillige Brev til den indflydelsesrige Hertug Karl af Bourbon; til Henrik den Ottende afgik Herolden Jylland (Herolderne førte Navn efter det Landskab, hvis Vaaben de førte; den fornemste, Vaabenkongen, bar Kongens og Rigets Vaaben) og til Svogeren Karl sendtes den kongelige Sekretær Mester Jørgen Skotborg, da Kannik i Roeskilde, om hvis Duelighed og Troskab Kongen den Gang havde en særdeles god Mening. I de medgivne Skrivelser satte Kongen udførligen ud fra hinanden al den Uret, han havde at beklage sig over fra sine frafaldne Undersaatter i Sverrig, og tilkjendegav, at det var hans Beslutning til næstkommende Paaske at begynde Krig for med Vaabenmagt at gjøre sin Ret gjældende, i hvilken Anledning han bad sine Forbundsfæller til den angivne Tid at sende ham nogle Krigsskibe til Hjælp. Af Frankrig begjærede han særlig tvende Galeier med Skyts og dueligt Krigsfolk. Men ingen af disse Sendelser bar den ringeste Frugt. Frankrigs Svar findes ikke; men vist er det, at Frankrig denne Gang ingen Galeier sendte. Henrik den Ottende undskyldte sig med den Fare, som truede Christenheden fra Tyrkerne, som nu havde sat sig i Besiddelse af Ægypten og derved vare blevne Mittel-

havslandene farligere end nogensinde. Han havde paa Grund af disse Omstændigheder lovet Paven at komme Italien til Hjælp med en Flaade og Hær. Derfor kunde han for Tiden ikke sende Kongen Skibe eller Folk; men dersom der ellers var Noget, hvori han kunde være sin Ven og Broder til Tjeneste, skulde det være ham en Fornøielse. Ogsaa Karl af Spanien svarede med Udflugter og Undskyldninger. Han havde længe ligget i en voldsom og besværlig Feide med Friserne, og nu beredte han sig til at reise til Spanien for at tiltræde Regjeringen i dette Rige efter sin Morfader Ferdinand. Det var ham derfor umuligt for Øieblikket at sende sin Svoger den begjærede Hjælp; men han vilde dog tjene ham deri, at forbyde sine Undersaatter at tilføre de Svenske Krigsfornødenheder. Ikke engang det prægtige Skib Engelen, som Christiern den Anden havde laant sin Svoger under Krigen mod Friserne, og som han nu havde forlangt hjemsendt, da han selv havde Brug for det, fik han tilbage. Karl beholdt det uden videre for at bruge det paa sin forestaaende Overfart til Spanien⁷⁹.

Men trængte Christiern den Anden til Skibe, saa var han i endnu større Forlegenhed for Penge til at bestride de store Udgifter med, som Toget til Sverrig vilde medføre. Han havde imidlertid en betydelig Sum til Gode hos sin Svoger Karl, som, naar han fik den udbetalt i rette Tid, vilde hjælpe ham ud over Vanskelighederne. Det var den Brudskat eller Medgift, han skulde have med Elisabet. Den første Trediedeel skulde egentlig have været betalt til St. Hans Dag 1515, men paa Karls Begjæring havde han, skjøndt meget ugjerne, indrømmet en Udsættelse til August 1516, til hvilken Tid ogsaa den anden Trediedeel, eller i det Hele omtrent 170,000 Gylden, vilde være forfalden. Da August Maaned imidlertid gik til Ende, uden at Pengene kom, fik Jørgen

Skotborg, da han i September sendtes til Karl for at anmode om Krigshjælp, tillige i Ærinde indstændigen at mane om Betalingen af de to forfaldne Dele af Brudeskatten. Men Karl svarede kun med Klager over Penge-mangel, Undskyldninger og Begjæring om længre Frist. Christiern, der aldrig i høiere Grad havde trængt til Penge end netop nu, blev hellig fortørnet over disse ide-lige Skuffelser. Allerede i Februar 1517 sendte han Jørgen Skotborg ud paany, og tillige lod han Dr. Ditlev Smither afgaae til Stæderne i Holland, Zeeland og Bra-band. Han skulde opfordre disse til at anvende al deres Indflydelse for at bevæge Kong Karl til at betale Kongen sit Tilgodehavende; thi de maatte vide, at hvis Kongen ikke fik sine Penge strax eller senest til Paaske 1517, vilde han tænke paa andre Udveie for at komme til Sit, og mulig tage sig Erstatning i Stædernes Skibe, naar de kom til Østersøen. Intet hjalp. Kongen fik kun nye Undskyldninger og nye Løfter. Atter om Sommeren 1517, da Krigen med Sverrig var i fuld Gang, sendtes Jørgen Skotborg til Nederlandene for baade ved mindelige Fore-stillinger og stærke Trusler at bevæge Karl til at opfylde sine Forpligtelser. Men hverken gode eller onde Ord udrettede Noget. Christiern fik hverken i dette eller det følgende Aar saa meget som en Hvid af det man skyldte ham. Saa liden Støtte havde Christiern hos sin Svoger eller sine andre mægtige Forbundsfæller⁸⁰.

En huuslig Splid, som Steen Sture havde med sine Nærmeste, foruden den voldsomme Kamp med Gustav Trolle, blev ikke uden Betydning for det følgende Brud mellem Rigerne. Det var med sin Stifmoder Mette Iversdatter og sin Stifbroder Karl Knudsen. Vi have tidligere omtalt Mette Iversdatter. Denne ustadige Qvinde, Datter af en jydsk Adelsmand Iver Jensen Dyre, født og opdragen i Danmark paa Gaarden Tirsbæk ved

Veilefjord, ombyttede først Danmark med Norge, siden Norge med Sverrig, derpaa atter Sverrig med sit Fødeland Danmark, der ingen Grund havde til at være stolt af hende eller glæde sig ved hendes Nærværelse. Tre Gange skiftede hun Ægtefælle; først var hun gift med den norske Rigsraad Anders v. Bergen, derpaa med den navnkundige norske Høvding Knud Alfsen, og endelig med Sverrigs Rigsforstander Svante Sture. Ingensteds efterlod hun et godt Minde. Sledsk, rænkefuld og hævn-gjærrig stiftede hun Uro, overalt hvor hun kom, og synes at have været en ikke ringe Aarsag til de Stridigheder, der formærkede hendes tredie Ægtefælles Svante Stures sidste Aar. Slemme Rygter vare i Omløb om hende. Hun havde ingen Venner, Ingen troede hende og Ingen elskede hende, hendes Stifson Steen Sture afskyede hende. Derfor var hun ogsaa saa ængstelig, hver Gang Svante Sture, der i sine sidste Aar skrantede meget, led af et eller andet Onde. Hun sendte da Lægeraad og Lægemidler, deriblandt ogsaa Midler mod Forgiftelse, som hun gjentagne Gange ytrer Frygt for, at Svante skulde blive et Offer for; advarer ham ogsaa mod andre hemmelige Efterstræbelser af sine Fjender. Da Svante Sture pludselig døde (Jan. 1512), stod hun venneløs, og hendes Fjender faldt over hende. Svante var næppe bleven kold i Graven, førend Steen Sture fratog den forhadte Stifmoder hendes Lod i Sala Sølvværk samt tvende Herreder og et Sogn, som hendes Ægtefælle havde givet hende Brev paa, og tillige lagde Beslag paa det betydelige Gøds, Svante havde skjænket hende i Morgengave. Hun klagede bitterlig til Stifsonnen over den Vold og Uret, han efter onde Raadgiveres Tilskyndelse lod hende lide, og forlangte, at Loven skulde dømme ham og hende imellem; men Steen Sture brød sig ikke derom⁸¹. Tidligere havde hun været opfyldt af et brændende Had mod Danmark

og Magthaverne i dette Land; thi hendes Ægtefælle Knud Alfsen var bleven myrdet mod given Leide ombord paa et dansk Krigsskib, og hans og hendes og Stifbørnernes store Godser i Norge vare blevne inddragne under Kronen. Men det gamle Nag synes at være bragt til at dulme ved det nye Had, som Stifsønnens Fornærmelser optændte i hendes Sjæl. Hendes Hu vendte sig igjen med mildere Følelser mod Danmark, og hun betænkte her at søge et Tilflugtssted for den Uret, hun nu led i Sverrig. Et Tegn paa, at en Forsoning nærmede sig, var, at Knud Alfsens Liig, der i elleve Aar siden 1502 havde staaet ubegravet paa Agershuus, »ligget paa Morde«, som man udtrykksfuldt kaldte det, paakaldende Hævn og Retfærdighed over de ustraffede Drabsmænd, ved denne Tid blev stædet til Jorden med Kirkens sædvanlige Skikke. I tre Aar holdt hun det dog ud i Sverrig efter Svantes Død under bestandig Tvist; omsider tog hun imod et Forlig saa godt som hun kunde faae det. Hun maatte lade sig nøie med den ubetydelige Sum af 1500 Mark stokholmsk Mønt for sin Morgengave og finde sig i, at Steen Sture beholdt det andet betydelige Gods, hun havde faaet i Len af Svante⁸². Kjæd af Sverrig begav hun sig nu ned til Danmark. Christiern den Anden tog vel mod hende. Hun blev Forstanderske for St. Agnete Kloster i Roeskilde, og Kongen forlenede hende med Gods, der laae under Hørbygaard ved Holbæksfjord i Sjælland⁸³. Han skrev ogsaa til Bedste for hende til Steen Sture, men herved blev naturligviis Ondt værre.

Karl Knudsen var en anden Stifsøn af Mette Iversdatter (hun blev, saavidt man veed, selv aldrig Moder, skjøndt tre Gange gift). Han var en Søn af den nysomtaltede myrdede norske Høvding Ridder Knud Alfsen til Giske med dennes første Hustru Gyrid Gyldenstjerne. Han syntes ved sin Byrd og ved de store Besiddelser, han

havde Adkomst til, skjøndt de endnu forholdtes ham, bestemt til at spille en betydelig Rolle, og var ogsaa i rask Fremgang dertil, da en brat Død paa Valpladsen i en temmelig tidlig Alder standsede ham paa den begyndte Løbebane. Hans Slægt var en af de anseeligste i Norden; i hans Aarer flød baade norsk og dansk og svensk adeligt og fyrsteligt Blod. Hans Moder Gyrild var en Datter af den jyske Adelsmand Erik Gyldenstjerne til Demstrup, der ved Midten af det femtende Aarhundrede havde nedsat sig i Sverrig, og Datterdatter af den svenske Konge Karl Knudsen Bonde. Hans fædrene Slægt, med Vaabnet de tre Roser, var fra Upland i Sverrig, hvorfra Stamfaderen var indvandret til Norge og ved Ægteskab med en rig norsk Arving af Familien Rømer havde faaet Gods og Bo i dette Rige. Faderen Knud Alfsen havde, da han i Aaret 1501 forbandt sig med de svenske Herrer til Opstand mod Kong Hans, bragt sin Familie i Sikkerhed til Sverrig. Paa denne Maade kom Karl Knudsen som Dreng eller i den tidlige Ynglingsalder til dette Rige, hvor han forblev i en lang Række af Aar. Da Stifmoderen snart efter giftede sig med Svante Sture, blev han tilligemed sin Broder Erik Knudsen opdragen ved Svantes Hof og paa hans Borge. Men han og hans Fostbroder den unge Steen Sture vare uforligelige som Ild og Vand. Saalænge Svante levede, havde det ingen videre Følger; men da Svante var død og Steen blev Rigsforstander, fik Striden større Betydning. Karl Knudsen lagde paa alle Maader sit fjendtlige Sind for Dagen mod Steen Sture og dennes Venner. Vi have tidligere nævnt, at han ved nærgaaende Fornærmelser lagde en af Steen Stures nære Slægtninge og trofaste Venner i Graven. Dette skete netop paa den Tid, da Steen Sture havde frataget Mette Iversdatter hendes Gods og Striden mellem dem var paa det Hæftigste⁸⁴. Denne Stifsøn Karl var

en af de Faa, hos hvem Mette Iversdatter kunde gjøre Regning paa Kjærlighed, eller i det Mindste paa Fællelskab i Had mod Steen Sture. Ligesom hun fandt heller ikke han længer noget blivende Sted for sig i Sverrig, men vendte sin Hu mod Danmark, tænkte paa, hellere end at staae under den forhadte Stifbroder, at erkjende Kong Christiern for sin Herre og slutte Forlig med sin Faders Mordere. Just i de samme Dage, da hans Stifmoder maatte indgaae det omtalte ufordeelagtige Forlig med Steen Sture, gav han sig paa Reisen til Danmark og tilbød Kong Christiern sin Tjeneste. En saadan Mand var Christiern velkommen. Han fik den bedste Modtagelse, og Kongen tilsagde ham hans fædrene Gods i Norge. Derpaa udstædte Karl Knudsen et Brev til Kongen (29 Juli 1515), hvori han lovede til sin Dødedag at tjene ham som en tro Mand, og af al sin Evne og i Forbindelse med sine Venner hjælpe til, at han kunde blive Sverrigs Rige og Krone mægtig. Hvad Tiltale han havde mod Henrik Krummedige for sin Faders Drab (ved hvilket denne ansaaes for at have været Hovedmanden), vilde han paa sine egne og hele sin Slægts Vegne ganske overlade til Afgjørelse af Kongen, dennes Kantsler Ove Bilde, Hofmesteren Niels Eriksen Rosenkrands, Ridderne og Rigsraaderne Mogens Giø og Tyge Krabbe. Hvad disse vilde gjøre og lade i denne Sag mellem ham, Henrik Krummedige og de andre Deeltagere i Drabet, dermed vilde han, hans Broder og øvrige Slægt ganske lade sig noie og ubrydelig holde det⁸⁵. Karl Knudsen havde før sin Overgang til Christiern den Anden opholdt sig 14 til 15 Aar i Sverrig, nydt Landets Brød, faaet sin Dannelse og Opdragelse der. Dette Skridt af ham fremkaldte derfor et Skrig af Forbittrelse i Sverrig. Man betragtede ham som en svensk Mand og hans Gjerning ikke bedre end Landsforræderi. Da han siden tog

virksom Deel i Feiden mod Sverrig, sagde man, han førte Avindskjold mod sit eget Fædreland, og som den værste Forræder benyttede sin Kundskab om Landets Leilighed til at tjene dets Fjende. I deres Harmen tillægge de Samtidige ham alt Ondt og skildre ham som en Blodhund. I de Breve, man har fra hans Haand, og i sin Færd viser han sig imidlertid som en kjæk og djærv Mand, duelig Kriger, Kongen hengiven. Broderen Erik Knudsen valgte en anden Fane, han blev Sverrig tro og ægtede siden en svensk Pige af Vasa-Ætten. Begge omkom i samme Aar: Karl Knudsen i Christierns Hær for en svensk Kugle, Erik Knudsen som Christierns Fange for Bøddelens Øxe.

Christiern den Anden var saa forbittret paa Steen Sture, at han ikke brød sig synderlig om at overholde den nu snart udløbne Stilstand, og gjerne greb Leilighed til at tilføie Steen Sture en følelig Skade og Krænkelser. Et Middel hertil tilbød Mette Iversdatter ham. Han tillod hende at tage sig selv til Rette mod Steen Sture og søge Erstatning i hans Gods, naar hun kunde overkomme det, for det Tab hun havde lidt i Sverrig. Dog maatte hun — for at Skindet af Stilstanden kunde bevares — ingen Voldsomheder lade udøve paa Rigets egne Strømme og Vande. Der laae om Efteraaret 1516 paa Travemyndes Rhed et stort Skib tilhørende Steen Sture, ladet med Salt og Klæde, Harnisker og andre Krigsfornødenheder. Ladningens Værdi ansloges siden til 70 til 80,000 Gylden. Det laae seilklart for Sverrig og skulde løbe ud Søndagen den 9 November 1516, Dagen før St. Mortens Aften. Men samme Dag blev det paa Rheden overrumplet af et Krigsskib under Anførsel af en af Kongens første Skibs-Hovedsmænd Tile Giseler, som i Mette Iversdatters Navn bemægtigede sig det og førte det til Kjøbenhavn. Skipperen Jens Matsen gik

strax i Kongens Tjeneste og nævnes ofte i den følgende Tid som en dygtig Sømand. Denne Handling opvakte den største Forbittrelse i Sverrig. Steen Sture fnyste af Vrede. Han brugte de drøieste Udtryk om Christiern den Anden; nu saae man, sagde han, hvad han var for en Mand; han holdt hverken Brev eller Segl, han brød tro-løst Stilstanden og øvede Røveri midt under Freden. Steen Sture undlod heller ikke i de Breve, han den 6 Jan. 1517 fra Rigsdagen i Arboga lod udgaae til den svenske Almue, at minde om denne nye Voldshandling. Christiern den Anden, som altid gjerne vilde have den formelle Ret paa sin Side, paalagde Kantsleren Ove Bilde og Rentemesteren Anders Glob at skrive til Steen Sture og give ham en Forklaring over det, der var skeet. De skreve da, at Skibet ikke var borttaget paa Rigets Strømme, men udenfor disse, og altsaa kunde der ikke være Tale om Brud paa Vaabenstilstanden. Men selv om Handlingen havde været øvet i de danske Farvande, saa var Stilstanden dermed endnu ikke brudt; thi Kongen havde kun — hvad lovligen kunde skee — tilladt Mette Iversdatter at tage sig en Borgen og Pant for det Gods, som Steen mod Lov og Ret havde frataget hende i Sverrig; og efter Kongens udtrykkelige Befaling skulde derfor alt Godset, som var paa Skibet, henligge urørt, og Mette Iversdatter stande til Rette derfor, hvortil hun ogsaa var ganske villig. Fik hun sit Gods, fik Steen Sture sit. Videre kom denne Sag Kongen ikke ved. Men paa Mette Iversdatters Vegne vilde de spørge ham, om han var tilsinds at give hende Erstatning for den Skade og Vold, der var overgaaet hende. Da hun uden Lov og Dom havde mistet, hvad hun skulde leve af, maatte man ikke fortænke hende i, at hun hjalp sig som hun kunde. Mette Iversdatter skrev selv til sin Stifsøn i samme Mening. Han svarede hende kort og vredt i et

Brev, som han begynder med de Ord: »Hilsen som forskyldt«. Hun vidste jo, siger han, at der var sluttet et gyldigt Forlig mellem dem; var hun ikke fornøiet dermed, saa kunde hun selv komme til Sverrig eller sende Fuldmægtige did, da skulde hun faae saa meget, som der tilkom hende efter Loven. Naar hun derfor sagde, at hun havde taget hans Skib for at faae Erstatning for sin Morgengave og andet Gods, »da«, vedbliver han, »troer jeg Eder ikke derom, og det gjordes Eder ei Behov, at I saaledes skulde lade Eder bruge til Dække og Skjul for en anden Mands Gjerninger«. Ove Bilde og Anders Glob fik et ligesaa ublidt Svar. Christiern den Anden vedblev imidlertid at fastholde den Stilling til Sagen, han fra Begyndelsen af havde fundet for godt at indtage. Omtrent et halvt Aar senere stædedes tvende af de fangne Skibsfolk for ham og bade om deres Frihed, eftersom de vare tagne til Fange under Udøvelsen af deres lovlige Næringsvei og midt under Stilstanden; men de havde næppe fremført deres Begjæring, før Kongen treen tæt hen til dem og hastig svarede, at han Intet havde at bestille med dem eller deres Skib og Gods; hvad der havde vederfarets dem, maatte de takke Fru Mette for; de vare hendes, ikke hans Fanger; hun havde ladet dem og Skibet anholde under Forbehold at stande til Rette derfor. Derved blev det⁸⁶. — Mere føielig viste Christiern den Anden sig i denne Sag mod Lybekkerne. Disse besværede sig høilig over, at et Skib midt i Fredstid med Vold var borttaget paa deres Rhed, foran deres Havn; og de havde saa meget større Grund til Klage, som Skibet for en stor Deel var ladet med Gods, der tilhørte lybske Borgere. For at faae Opreisning sendte de til Kongen deres Stads Protonotar Mester Johan Rohde, Domherre ved Kapitlet i Lybek, hvem vi tidligere have omtalt som virksom ved Underhandlinger med Danmark,

blandt andet ved Fredsværket i Malmø, en meget klog Mand, der vel forstod at føie sine Ord. Christiern, der gjerne ved den forestaaende Feide med Sverrig vilde bevare god Forstaaelse med Lybek, viste sig ualmindelig imødekommende. Han svarede, at Sagen egentlig ikke vedkom ham, men han vilde sørge for, at alt det Gods, som var tilstæde og tilhørte lybske Borgere, strax skulde blive udleveret, og for hvad der maatte være forkommet, skulde man faae Godtgjørelse i rede Penge. Dermed var Lybæk tilfreds. Man var paa den Tid i Lybek fortrædelig paa Steen Sture for hans Stivsind, at han slet ikke vilde opfylde nogen af Betingelserne i Malmøfreden, som Lybek paa en Maade var gaaet i Borgen for, og ikke i det Mindste give Christiern en aarlig Kjendelse i Penge. Derved havde al Feide og Strid kunnet forebygges, og Kjøbmanden i Ro faae Lov til at røgte sin Dont og søge sit Erhverv⁸⁷.

Medens Stemningen hos de tvende Herskere i Danmark og Sverrig var saa ophidset, nærmede sig Tiden til det ved Overeenskomsten i Kjøbenhavn 1515 berammede Møde i Halmstad, paa hvilket de i Malmøfreden vedtagne Vilkaar omsider skulde sættes i Kraft. Det var imidlertid en reen Formalitet, naar man holdt dette Møde; Enhver vidste forud, at Intet vilde komme ud deraf; thi Steen Sture var saa bestemt som Nogen paa ikke at indtage Christiern som Konge i Riget eller betale ham en aarlig Sum af den svenske Krones Indtægter, og Christiern var ikke mindre bestemt paa ikke at finde sig i længre Forhaling: Krig stod altsaa for Døren. Naar man alligevel fra begge Sider besøgte Mødet, saa var det kun, fordi Ingen vilde have Skin af at være den første til at bryde Freden. Mødet holdtes i den første Deel af Februar 1517. Fra dansk Side mødte blandt Andre Ærkebisp Birger og Henrik Krummedige, den Gang

Lensmand paa Laholm; blandt de mødende Svenske vare Bisp Matthias af Strengnæs og Ture Jensen fra Vester-gotland. Paa Lybeks Vegne indfandt sig den nysomtalte Mester Johan Rohde. Vi have seet, at Lybek tilligemed de vendiske Stæder ved Freden i Malmø paa den meest bindende Maade havde forpligtet sig til at stille sig paa Danmarks Side, hvis det igjen kom til Feide med Sverrig, saafremt Grunden til Krigen var, at Sverrig undslog sig for at opfylde Malmøfredens Bestemmelser. Christiern den Anden havde ved begge Forlængelser af Vaabenstilstanden 1513 og 1515 sørget for at faae en formelig Stadfæstelse af hiint Tilsagn fra Lybeks Side. Denne Stad var altsaa høilig interesseret i denne Sag, og Mester Johan Rohde var en vigtig Mand paa Mødet. De svenske Fuldmægtige havde maaskee, før de kom til Halmstad, endnu næret et svagt Haab om at opnaae en Forlængelse af Stilstanden, som for Sverrig, der led af Splid i sit Indre, vilde have været en stor Fordeel; men dette Haab forsvandt, saasnt de kom i Tale med de danske Sendebud. Paa alle deres Forestillinger svarede disse kun ved at lægge Fredsdokumentet frem for dem og foreholde dem dettes to Vilkaar: tage Christiern til Konge eller betale en aarlig Afgift, eller, lagde de til som det tredie, berede sig paa Krig. De Svenske søgte at vinde Mester Johan Rohde for sig, men vare ligesaa uheldige hermed, thi Lybek var, som ovenfor bemærket, ilde tilfreds med Steen Sture og for Tiden tilbøielig til at slutte sig til Christiern; Staden var desuden bunden ved sin gjentagne Gange fornyede og stadfæstede Forpligtelse mod Danmark. En af de svenske Fuldmægtige Bisp Matthias skriver ogsaa strax efter Mødets Slutning fra Halmstad til Steen Sture: »De Danske vare rigtignok haarde og ubevægelige, skjøndt vi brugte alle Læmper for at opnaae Fred; men Ingen var os dog værre end Lybekkernes

Sendebud Mester Johan Rohde; thi han nægtede os ikke blot fri Havn for Kongen, men erklærede endog, at Lybek og de andre vendiske Stæder vilde virksomt understøtte Danmark«. Johan Rohdes Mening med de Ord, at Lybek vilde nægte dem »fri Havn« for Kongen, var, at ligesom Staden ingen Tilførsel vilde gjøre Sverrig, saaledes vilde den heller ikke tilstæde svenske Skibe Adgang til sin Havn, eller sikkre dem for Beslag, naar Kongen forlangte det. Naar han tilføiede den Trusel, at Lybek og de andre vendiske Stæder vilde yde Kongen Bistand i Krigen mod Sverrig, saa var dette under de givne Forudsætninger ogsaa i fuldkommen Overeensstemmelse med Malmøfreden; men det var Noget, som Christiern næppe har vovet at haabe, vilde skee, og som da heller ikke skete. Udfaldet af Mødet var, at Feiden kunde betragtes som erklæret; og de svenske Fuldmægtige begjærede blot, af Frygt for at Sverrig strax skulde blive angrebet, at Freden maatte staae indtil Paaske, idet de til Understøttelse for denne Begjæring anførte, at Steen Sture i Mellemtiden kunde komme Kong Christiern personlig til Orde, skjøndt de nok vidste, at Steen Sture slet ikke vilde gjøre det.

Kun i een Henseende havde de danske Fuldmægtige viist sig imødekommende; de havde nemlig paa Kongens Vegne erklæret, at han vilde skaane og betragte som staaende udenfor Feiden ligesaa mange Kjøbstæder i de svenske Grændselandskaber, som Steen Sture tilstod lignende Fredhellighed i de danske. De svenske Sendebud bade derfor deres Herre at tillade, at Lødøse Borgere tingede sig fri, mod at paa den anden Side Varberg i Halland erklæredes for fri i denne Feide⁸⁸. Dette er et Exempel paa, at Regjeringen selv stundum søgte at skaffe de ulykkelige for alle Krigens Rædsler nærmest udsatte Grændseboer nogen Lise og Betryggelse. Som vi tid-

ligere have viist, hjalp ellers Indbyggerne oftere sig selv ved at slutte saakaldte Bondefrede; eller Fogeder og Lensmænd i Grændselandskaberne indgik, medens Feiden var i Gang mellem Rigerne, paa egen Haand korte Stilstande, opsigelige paa Frist, der fornyedes saa ofte og saa længe man kunde. Noget saadant skete ogsaa nu mellem Dalsland og Viglen, hvis Indbyggere vare bleve opskræmmede ved Rygtet om den uheldige Udgang af Mødet i Halmstad. Strax efter dette indgik i den Anledning Søren Skaaning Foged i Viglen, med Billigelse af Lensmanden Gaute Galle og Bisp Anders Muus i Oslo, en Stilstand med Lasse Vinter, Foged i Dalsland, der skulde vare en bestemt Tid og atter kunde forlænges⁸⁹. Sligt er formodentlig skeet paa flere Steder af Grændsen; men vi have ingen Underretning derom.

I Halmstad traf Ærkebisp Birger sammen med Bisp Matthias af Strengnæs, og han kunde ikke mødes med denne Embedsbroder, uden at bringe paa Bane den Nød og Trængsel, hvori en anden Standsfælle, Gustav Trolle, for Tiden var stædt. Bisp Matthias var i Grunden enig med Birger, men som Steen Stures Sendebud og Fuldmægtig maatte han, ligesom de andre tilstædeværende svenske Herrer, saa godt han kunde, forsvare Rigsforstanderens Færd mod den u lydige Ærkebisp. Birger gjorde ham og de Øvrige alvorlige Forestillinger, paalagde dem at skrive til Rigsforstanderen og formane ham til at opgive Beleiringen af Stæke, naar ikke værre Ting skulde paafølge. Han talte i en høi Tone, erklærede, at han som Pavens stadige Legat i Norden og den svenske Kirkes Primas, næst den hellige Fader selv, var den øverste Dommer i denne Sag, og lod et Ord falde om Band⁹⁰.

Baade i Sverrig og Danmark begyndte man strax efter det frugtesløse Møde i Halmstad at ruste af alle

Kræfter. Christiern den Andens Forbundsfæller havde ikke hjulpet ham med saa meget som en Jolle eller med en Hvid i Penge. Han maatte derfor hjælpe sig selv, og gik herved til Værks med sin sædvanlige Energi. Han udskrev strax en Herredag, som traadte sammen til Møde i Kallundborg Søndag efter Midfaste (29 Marts). Efterat han for de Tilstædeværende havde fremstillet Sagernes Gang ligesiden 1512 og Udfaldet af det sidste Møde, gav Rigsraadet sit Samtykke til Krig mod Sverrig og bevilgede Kongen en Udskrivning af hver tiende Bonde i Landet, samt, hvad der fulgte af sig selv, at han kunde opbyde Lensmændene med deres Svende til at drage i Felten⁹¹. I Sverrig og i Lybek, hvor Raadet vel var misfornøiet med Rigsforstanderens Stivsind, men hvor man dog nærede gammel Kjærlighed for Sverrig, vilde man rigtignok vide, at Rigsraadet var imod Krigen og meget misfornøiet, fordi Kongen i Alt fulgte sit eget Hoved, og at Krigen egentlig var et Værk af Borgemester Hans Mikkelsen, Rentemester Anders Glob, Sigbrit og hele hendes Parti⁹². Det er rimeligt nok, at Rigsraadet har havt Betænkelighed ved atter, efter ikke mere end fem Aars Pusterum, at drage Krigens Byrder og haarde Tryk over Landet, og at Kongens Forslag ikke er gaaet ganske glat igjennem; men det lader dog til, at man i Sverrig og Lybek mere har dømt efter hvad man ønskede og formodede end efter Kjendsgjæringer. Thi det er vist, at Rigsraadet baade blev adspurgt og gav sit formelige Samtykke til Krigen og bevilgede Kongen den omtalte store Udskrivning. Der er heller ikke ellers Spor til, at det allerede i Foraaret 1517 er kommet til Brud mellem Kongen og Rigsraadet, skjøndt det ikke varede længe.

Kongen trængte imidlertid mere til Penge end til Folk, og benyttede derfor den bevilgede Udskrivning til en Finantsoperation. Endnu fra Kallundborg skrev han

til alle Lensmænd, at de skulde tinge med Bønderne i deres Len og søge at bevæge dem til at give Penge istedenfor at gaae i Leding. For hver Mand, som stilledes af et Lægd paa 10 Mand, maatte de dog ikke tage mindre end $12\frac{1}{2}$ Mark, og Pengene skulde betales strax. Samtidig befalede han Lensmændene med deres Svende at holde sig rede med Harnisk og Værge, og indfinde sig i Kjøbenhavn senest 21 Mai for at gaae ombord i Kongens Skibe og tjene paa egen Kost og Tæring indtil St. Michelsdag⁹³. Af den Masse Qvitteringer, som forefindes for Udbudspenge betalte fra de forskjelligste Egne af Landet, seer man, at Almuen gjerne er gaaet ind paa at betale Penge, mod at blive siddende hjemme i Fred og passe deres Næringsvei. Byrden, naar den fordeelttes paa hele Lægdet, som ellers skulde stille en Mand til Krigstjeneste og forsyne den, paa hvem Lodden faldt, med Vaaben og Kost, var heller ikke saa stor, at Valget kunde være tvivlsomt. Det samme Valg stilledes ogsaa Kjøbstædborgerne, og de benyttede sig ligeledes rigelig deraf til at frikjøbe sig for Ledingsbyrden, skjøndt Udbudspengene for en Kjøbstædborger vare betydelig høiere end for en Bonde. En Borger maatte nemlig betale $22\frac{1}{2}$ Mark for at slippe for Udbudet, medens en Bonde som sagt kunde frigjøre sig med $12\frac{1}{2}$ Mark. For Ribe Byes Udbudsfolk, 80 Mand, beløb Udgiften sig til 1800 Mark. Raadmændene, hvis Pligt det var at anføre Byens Mandskab, enten det tjente tilskibs eller tillands, frikjøbte sig ogsaa. Tre Raadmænd i Aalborg betalte 20 rhinske Gylden for at blive hjemme. Skjøndt der ved disse Udbudspenge indkom meget betydelige Summer⁹⁴, saa vare de dog langt fra ikke tilstrækkelige til at hjælpe Christiern ud over den Forlegenhed, hvori han var kommen ved Udeblivelsen af Brudeskatten. Han maatte derfor gribe til Laan. Han tyede til dem, som

paa den Tid vare rigest, Kirken og Adelen, især Adelen i Slesvig og Holsteen. Af St. Oluf, det vil sige Ærkebispem af Throndhjem, laante han for Exempel 800 Lod Sølv forgyldt indvendig og udvendig, og 800 Lod uforgyldt Sølv, og 200 rhinske Gylden, og gav ham derfor hele Halogaland til Pant. Af Bispen af Aarhus laante han 4000 rhinske Gylden og pantsatte ham derfor tre Herreder i Jylland, o. s. v.⁹⁵. Saa stor var Forlegenheden, at han laante selv af de Penge, som vare nedlagte i Afladskisterne⁹⁶. Restancerne af en tidligere bevilliget Landehjælp bleve med Strængthed inddrevne⁹⁷.

Paa Bremerholm i Kjøbenhavn, hvor den kongelige Flaade havde sit Leie, arbeidedes Vinteren og Foraaret 1517 med Kraft paa dens Udrustning. Kongen søgte tillige at faae nogle store Skibe tillaans i Holland; større Kjøbmandsskibe vare nemlig ogsaa indrettede til Krigsbrug. Jørgen Skotborg, der paa sin omtalte Sendelse til Nederlandene ogsaa havde dette Ærinde, beretter, at han har talt derom med Borgemester og Raad i Kampen; men de svarede, at de turde ikke for Bispen af Utrecht, der var deres Herre; men Kongen kunde jo, naar deres Skibe kom til Sundet, gjerne tage et Par af dem til sin Brug. Kongen undlod siden ikke at benytte sig af dette Vink baade for Kampens og de andre Stæders Vedkommende; Skibenes Eiendomme fik dog Erstatning. Han gjorde dette saa meget hellere, som hans Svoger Karl havde beholdt hans store og prægtige Skib Engelen. Af dette Skib gik der saa stort Ry, at man sagde, det kunde jage en heel Flaade foran sig; man lod sig det ogsaa i Sverrig være magtpaaliggende at indhente Underretning om, hvor det var, og om det kunde ventes hjem; ogsaa med Søren Norby holdt man Øie. Denne, der som Fører af Engelen det foregaaende Aar i Feiden med Friserne havde indlagt sig saa stor Berømmelse, at hans Navn var paa

Alles Læber i Nederlandene, var bleven hjemkaldt, og Kongen overdrog strax til denne djærve og paalidelige Mand Øen Gulland, der ved sin Beliggenhed op mod Sverrigs Kyst under en Feide med dette Rige var et saa fortræffeligt Udgangs- og Støttepunkt. I Lensbrevet indførtes den usædvanlige og for Søren Norby hæderlige Tidsbestemmelse, at han skulde beholde Øen »al den Stund denne Feide mellem os og Sverrigs Rige standendes vorder«⁹⁸. Ingen Krig førtes i disse Tider, uden at Landets egen Krigsmagt forstærkedes ved fremmede hvervede Folk. Kongen lod ogsaa ved denne Leilighed et Par Tusinde tydske Knægte, der laae ledige i Holland, tage i sin Tjeneste⁹⁹. Da det vel kunde hændes under den paagaaende Feide, at Fjenden gjorde Landgang paa Danmarks egne Kyster og øvede Strandhug, var Kongen ogsaa betænkt herpaa. Han befalede, at Strandvagt skulde holdes paa de Steder, hvor Angreb kunde befrygtes, og indskjærpede og fornyede i den Anledning en næsten hundrede Aar gammel Bestemmelse, hvorved de strængeste Straffe sattes for dem, der svigtede den Pligt at værgø Landet, naar Fjender anfaldt. Han lod nemlig i Januar 1517 paa Sjællandsfar Landsting forkynde en Retserklæring, som samme Thing 1428 havde afgivet til Kong Erik af Pommern. Denne Erklæring gik ud paa, at det maatte agtes for gammel Ret og Sædvane her i Landet, at hvilken voxen og vaabenfør Mand der blev siddende hjemme, naar Fjenderne kom under Landet og Baunen lyste og Vidiebranden gik fra Nabo til Nabo: han skulde hænges paa sin egen Huusbjælke; og var det saa, at han vel gik ned til Stranden, hvor Fjenderne laae, men rømmede fra Banneret uden Høvedsmandens Minde, da skulde han miste sin Ære; og rømmede Bannerføreren selv af Marken, da skulde han have forbrudt Liv og Gods og Ære¹⁰⁰.

Medens Christiern den Anden beredte Midlerne til at tvinge Sverrig med Vaabenmagt, forsømte han heller ikke andre Udveie, der paa en mere læmpelig Maade kunde lede til det tilsigtede Maal, ved at omstemme Folket, drage det fra Steen Sture og bringe det til Erkjendelse af Kongens Ret. Ærkebisp Erik Valkendorf var ham behjælpelig herved. Der var i den Tid stor Samfærdsel mellem Norge og Sverrig, og navnlig kom Ærkebisen i jævnlig Berørelse med de mange svenske Pilegrimme, som kom for at besøge St. Olufs Helligdom i Throndhjem. Af disse benyttede han sig til at udbrede Breve i Sverrig, i hvilke Kong Christierns Ret til Sverrigs Krone forklaredes og Læserne formanedes til at understøtte hans retfærdige Sag. Dette gjorde han hele Aaret 1516 og mod Udgangen af Aaret, da det mere og mere tegnede til Krig, bad han Christiern sende sig det Brev, som Sverrigs Stænder gave ham 1499, da de hyldede ham og valgte ham til Konge efter sin Fader. Dette vilde han ligeledes lade læse for de svenske Pilegrimme og sende Afskrifter i Mængde ind i Sverrig, for at det kunde blive vitterligt for Alle og Enhver, baade Herrer og Almue, med hvor stor Uret Steen Sture forholdt Christiern Sverrigs Krone¹. Men paa en anden og endnu kraftigere Maade laante Ærkebisp Birger sin Haand til at paavirke Stemningen i Sverrig og fremme Kongens Hensigter. Allerede i Halmstad havde han som bemærket i Samtale med Bisp Matthias af Strengnæs og de andre svenske Herrer i stærke Udtryk dadlet Rigsforstanderens Fremfærd mod Gustav Trolle, og givet at forstaae, at det let kunde have Bandlysning til Følge. Senere, uden Tvivl opfordret og tilskyndet af Kong Christiern, bestemte han sig til at gjøre Alvor heraf. Inden han gjorde et saa yderligt Skridt, besluttede han dog endnu en Gang at advare Steen Sture og skrev et Brev

til ham, hvori han alvorlig formanede ham til at aflade med Stækens Beleiring, og under Paaberaabelse af sin øverste Dommermyndighed i slige Sager truede ham med Kirkens Band, hvis han vedblev at forfølge Ærkebisp. Steen Sture optog det ikke godt. Formaningerne gjorde intet Indtryk paa ham, og Truselen oprørte hans Stolt-hed. »Hvad angaaer den uretfærdige Band«, skrev han tilbage, »hvormed I truer mig, da siger jeg et lydeligt Nei til, at I, saaledes som det nu staaer til mellem Rigerne, nogensinde skal være Dommer i denne Sag eller nogen anden, der vedrører mig, Sverrigs Rige eller menige Almue, I, som erkjender Christiern, min og Rigets aabenbare Fjende, for Eders Herre og Konge og paa mange Maader er afhængig af ham«. Man gjorde ogsaa bedst i, tilføiede han, at feie for sin egen Dør og ikke glemme, hvor skammeligt og uretfærdigt Bisp Karl af Hammer var bleven behandlet. Den Gang hørte man ikke noget om, at Birger brugte sin Bandstraale, hvortil der da havde været ligesaa megen Grund, som der nu var ingen. Birger sendte denne Protest til Kong Christiern for at erfare hans Mening og Villie. Men Kongen svarede, efter at have overveiet Sagen med sine tilstædeværende Raader, at der i denne Protest var aldeles Intet, som burde afholde Ærkebisp fra at forkynde Band og Interdikt over Hr. Steen og hele Sverrigs Rige, hvilket Kongen derfor bad ham ikke længer at udsætte. »Hvad Bisp Karl af Hammer angaaer«, vedblev Kongen, »da forbyde den al-sommægtigste Gud, at der skulde være saa uchristelig fare med ham, som Hr. Steen skriver. Danmarks og Norges Rigsraad og Prælater og flere Rigerne Indbyggere kjende vel den Sags Leilighed«². Nu tøvede Ærkebisp Birger ikke længer. Han udstædte et Bandsbrev, hvori han ifølge den Myndighed, der var givet Lunde Ærkesæde over Sverrigs Rige, og som gjorde det baade til

Ret og Pligt for ham at drage Omsorg for dets Indbyggeres aandelige Velfærd, erklærede Hr. Ridder Steen Svantesen i den hellige Kirkes, Apostlene Peders og Pauls og den hellige Fader Pavens Band, for den aabenbare Bandsgjærning, hvori han havde gjort sig skyldig ved at beleire Kirkens Slot Stæke og med Vaaben og Væрге feide og forfølge Hr. Gustav Ærkebisp i Upsala; og ikke blot Steen Svantesen skulde være bandlyst, men Alle som helst, der havde hjulpet ham med Raad eller Daad, vare lodtagne i samme Band. Og for at Ingen skulde være uvis om Betydningen heraf eller om Storheden af den Straf og Fordømmelse, der nu hvilede over Steen Sture, maatte Enhver vide, at ifølge den hellige Skrift og Kirkeloven og Keiserloven var han forskudt fra Guds Naade og fra det christne Samfund og kunde herefter aldrig regjere eller styre Folk og Land og Rige; og hans Børn og Børnebørn af Mandkjøn vare og forbleve uskikkede til at beklæde noget geistligt eller verdsligt Embede i det Stift, hvor Ærkebisen var bleven beleiret. Han bad og befalede derfor sine Medbrødre, alle Sverrigs Bisper, Prælater, Kanniker, Præster og Klostermænd, hver i sin Kirke overalt i Sverrig, hvor Steen Sture havde Magt og Regimente, hver Søn- og Helligdag med tændte Lys og Klokkernes Ringen at kundgjøre denne Band for den forsamlede Menighed, og forbyde Enhver, der ikke selv vilde falde i samme Straf, at være den Bands Mand hørig eller lydige eller skatte og skylde til ham. Til Slutningen kom det, som var Kjernen af Sagen: »Og raade vi Eder, Sverrigs Riges Indbyggere, at I allesammen give Eder under Eders rette kaarne og keiste Herre og Konning, som gjerne vil holde Eder alle ved Lov og Ret, Friheder og Privilegier; og Os haabes da næst Guds Hjælp, at Rigerne ville komme udi evig Fred og Bestand«. Samtidig hermed udsendte Kongen en Proklamation til

det svenske Folk, hvori han erklærede, at, da han nu forgjæves i flere Aar havde søgt med det Gode at komme i Besiddelse af Sverrigs Krone, hvortil han havde Ret, da de selv allerede i hans Faders Live endrægtig havde valgt ham til Konge, saa havde han nu omsider besluttet med Magt at gjøre denne Ret gjældende samt komme deres Ærkebisp, som Steen Svantesen, mod Guds og Kirkens Lov, saa haardt forfulgte, til Hjælp og Undsætning. Han bød og befalede dem derfor at vise sig lydige mod hans Hovedsmænd, og betale Skat og Landgjæld, saa vilde han holde dem Alle, som saa gjorde, ved St. Eriks Lov og gode gamle Sædvaner, og bevise sig mod dem som en christen Fyrste og Konge og gunstig Herre bør at gjøre mod sine kjære Undersaatter³.

I Sverrig gik stort Ry af de Rustninger, Christiern den Anden gjorde. Man fortalte, at han agtede at anfælde Sverrig fra tre Sider: en Hær skulde falde ind i Vestergötland, en anden angribe Kalmar, en tredie Stockholm. Det hed sig ogsaa, at han fra sine Frænder og Forbundsfæller havde faaet 13,000 Ryttere til Hjælp. Steen Sture, som selv skriver dette til en af Bisperne, tilføier dog, at dette maatte være en stor Overdrivelse; thi i det Høieste formaaede kun Keiseren eller Kongen af Frankrig at stille en saa stor Rytterhær i Marken; men man maatte dog være paa sin Post og tage sine Forholdsregler, thi af alle de Efterretninger, som indløb, var det klart, at et Angreb fra Christiern den Anden var nærforestaaende⁴. Anstalter bleve nu ogsaa truffne overalt i Sverrig til at tage imod Fjenden. Prælaterne og Lensadelen fik Befaling til at holde sig rede med deres Svende; tyske Ryttere hvervedes i Lifland; Fæstningerne paa Østkysten, paa hvilken Kant Angreb snarest var at vente, sattes i Forsvarsstand, og Steen Sture havde allerede tidligere sørget for, at der paa disse vigtige Punkter

fandtes paalidelige og ham hengivne Befalingsmænd, paa Nykøping Mogens Green, der havde afløst Forræderen Steen Christersen, paa Stegeholm Johan Arendsen istedenfor den mistænkte Peder Turesen, og paa Stegeborg den kjække Holger Karlsen. Fjorde og Sunde, der skjare sig ind i Landet, besattes ved Snævringerne med Skyts, eller man søgte ved andre Midler at vanskeliggjøre Fjenden Adgangen til dem. Bisp Hans Brask var fuld af Iver og Nidkjerhed for at sikkre sit Stift, Østergötland og en Deel af Smaaland, der i forrige Krig havde lidt saameget, mod nye Ødelæggelser i den tilstundende Feide. Braavigen strakte sig dybt ind i Landet, aabnende en let Vei til den østgøtiske Slette, der lokkede en rovlysten Fjende ved sin Rigdom og Frugtbarhed. Det var at forudsee, at naar den danske Flaade kom til Kysten, vilde denne Egn ikke undgaae Hjemsøgelse. Han gjorde derfor Rigsforstanderen opmærksom paa Vigtigheden af at afspærre denne Fjord for Fjenden og i dette Øiemed lade det gamle Pæleværk, som fra ældre Tid fandtes nedrammet for at holde Fjenden ude, paa ny istandsætte. Man opnaaede herved en dobbelt Fordeel, baade at hindre pludselige og ødelæggende Overfald, og gjøre Almuen, som vidste sit Hjem betrygget, villig til at drage udenfor Landskabets Grændser og komme Hovedstaden til Hjælp, om den blev angreben⁵. Et Middel mod Fjenden, som Bispnen synes at have lagt ikke mindre Vægt paa end de øvrige Foranstaltninger, havde han allerede for længre Tid siden anordnet. Han havde allerede for et Aar siden (25 Mai 1516) befaleet, at der i alle hans Stifts Kirker og Klostre hver Fredag skulde holdes en Afladsmesse med Sang, hvilken særlige Gudstjeneste skulde vedblive indtil Palmesøndag 1517, da Stilstanden udløb; hvo der andagtsfuld indfandt sig ved denne Messe og skriftede sine Synder, tilstod han for hver Gang 40

Dages Aflad⁶. — Rigets Forsvar beroede fornemmelig paa Almuen, og denne var i næsten alle Landskaber beredvillig og freidig til Kamp. Som sædvanlig gave Dalekarlene Exemplet. Saasart de havde modtaget Skrivelse fra Rigsforstanderen om, at han ventede og paakaldte deres Hjælp mod den Fare, som truede Fædrelandet, samlede de sig ved Kobberbergs Kirke. Her vare tilstæde Kobberbergsmænd, Sølvbergsmænd, Jernbergsmænd, tolv Fuldmægtige fra Mora Sogn og Fuldmægtige fra alle de andre Sogne i Dalerne med Almuens Ja og Samtykke. Efterat de atter havde hørt Rigsforstanderens Skrivelse oplæse og raadslaaet om Sagen, vedtog de som en endrægtig Beslutning, at de vilde blive Steen Sture og deres Fædrenerige hulde og tro, og fordrive Alle dem, som Riget vilde forraade. Derfor vilde de nu strax gjøre sig rede med fuldt Værge, og hvad Tid, Time eller Stund de fik Bud fra Rigsforstanderen, vilde de drage ud med saa stor Magt og Mandstal, som han begjærede⁷. Fra flere andre Landskaber kom der snart Svar, der i Mandighed og Kjækhed ikke stode tilbage for Dalekarlenes. I Nerike, Södermanland, Østergötland erklærede Almuen paa Thinge, at de vilde leve og døe med Steen Sture, og vare rede til at drage ud hveranden eller, om det behøvedes, hver Mand af Huse. I hvert Herred beskikkedes en af de meest anseete Mænd til at være Anfører for Udbudet og have Tilsyn med, at Vaaben og Rustning holdtes i tilbørlig Stand⁸. Ikkun i Västergötland var Stemningen, hvis man tør tro, hvad Befalingsmanden i dette Landskab Erik Abrahamsen Leionhufvud skriver, mindre fast. Han klager over, at Almuen her nede var »heel skrøbelig«. Christiern den Anden havde nemlig ved sit Indfald i Aaret 1511 behandlet Landskabet med en Skaansomhed, som endnu var i god Erindring hos Mange. Flere Bønder talte paa Kongens

Bedste og oplæste ved deres Sammenkomster Breve, som de under hiint Indfald havde faaet af ham, og som lovede alt Godt. Erik Leionhufvud raader derfor Rigsforstanderen til at skrive alvorligt til Landskabet og formane Almuen til ikke at gjøre sig skyldig i nogen Uredelighed mod deres Fædrenerige; fremfor Alt maatte han ikke glemme Vasbo og Vartofte Herreder; thi disse to Herreder gave Tonen an, og hvad man der besluttede, sagde strax det øvrige Landskab Ja til⁹.

III.

Toget til Sverrig 1517. Stegeholm indtages og opbrændes, Kysterne hærjes. Mislykkede Underhandlinger mellem Steen Sture og Gustav Trolle. Slaget ved Vedla paa Ladugaardslandet. Stæke bliver ikke undsat og Togets Maal saaledes forfeilet. Gustav Trolles Stilling og Stemning. Rigsdag i Stokholm November 1517. Gustav Trolle møder og forsvarer sig. Stæke overgives, Gustav Trolle bliver Fange og nedlægger sit Embede i Pavens Haand.

Ud paa Foraaret 1517 var Kong Christiern omsider færdig med sine Rustninger, og i den anden Halvdeel af Mai seilede Flaaden fra Kjøbenhavn. Den bestod af 18 til 20 Skibe og havde ombord en udvalgt Hær paa 4000 Mand, Halvdelen tyske hvervede Tropper, Resten danske. Hovedøiemedet var at undsætte Stæke, befrie Ærkebisen og, om man ikke kunde sikkre hans Stilling i Sverrig, føre ham i Behold til Visby paa Gulland. Hvad mere der kunde udrettes, beroede paa Omstændighederne. Anførerne for Flaaden vare Joakim Trolle, Karl Knudsen og Søren Norby, alle tre Mænd, der ved Krigserfaring eller ved deres personlige Forhold til Sagen syntes ligesom selvkaldede til at lede dette Foretagende. Joakim Trolle var Farbroder til Gustav Trolle og hellig interesseret

i at komme sin betrængte Frænde til Hjælp; Karl Knudsen nærede et dødeligt Had til Steen Sture og brændte af Begjærlighed efter Hævn for de Krænkelser, han selv og hans Moder havde lidt; endelig Søren Norby havde allerede da et saa stort Ry for Kjækhed og Sømandsdygtighed, at han ikke turde savnes ved en Leilighed som denne, saa meget mindre som hans Len Gulland netop laae paa Veien til de Egne, der vilde blive Skuepladsen for Krigen. — I de første Dage af Juni var Flaaden ved Sverrigs Østkyst. Stegeholm paa Kysten af Smaaland, hvor Johan Arendsen førte Befalingen, blev strax angrebet (4 Juni). Det blev beskydt med Brandpile, og da der indenfor Fæstningens Mure fandtes mange gamle Træbygninger, fik Ilden Overhaand og Slottet nedbrændte til Grunden. Hundrede og tyve Mennesker, deels hørende til Besætningen, deels Folk fra Omegnen, som havde søgt Tilflugt her, omkom i Luerne eller qvaltes af Røgen. Johan Arendsen, der forsøgte at slaae sig igjennem, blev haardt saaret og toges til Fange. Værre gik det hans Nærmeste; hans Hustru Agnes Knudsdatter og deres fire Børn fandt Døden i Luerne; et af dem, en lille Dreng, søgte at undflye fra Branden; men de vilde Krigere gjennemborede ham med deres Hellebarder og kastede ham tilbage. Saa fortaltes i det Mindste i de første Dage efter Ulykken af dem, der havde været i Nærheden. Karl Knudsen førte Befalingen ved dette Angreb. Forbandelser løde fra de Svenske over denne »hjemmefødte Ulv«, der rasede saa grusomt mod det Land, der havde givet ham Ly og Beskyttelse, da han hjemløs og landflygtig kom dertil. Man sagde, at han havde givet Soldaterne Befaling til ikke at skaane Nogen eller tage Nogen til Fange, men nedhugge enhver Svensk. Dette stemmer dog ikke med den sikre Efterretning af et Øienvidne, at Johan Arendsen selv og nogle af Be-

sætningen toges som Fanger. Foruden Stegeholm gik ogsaa Staden Ny Vestervig, som laae ikke langt derfra, op i Luer. Søderköping brandskattedes, og en stor Deel af Kysten af Smaaland og Østergötland hærjedes paa det Frygteligste¹⁰.

Imidlertid var Ærkebisen, som endnu beleiredes paa Stæke, i den piinligste Stemning. Han havde saa vist troet, og trøstet sig selv og Besætningen med det Haab, at den danske Flaade strax efter Paaske vilde komme til hans Befrielse. Men den ene Uge gik hen efter den anden, uden at der viste sig nogen Hjælp. Hele Mai Maaned forløb i den ængsteligste Forventning. Henimod Midten af Juni Maaned, da den danske Flaade allerede i nogen Tid havde været ved den svenske Kyst og givet tydelige Tegn nok paa sin Nærværelse, men hvorom endnu ingen Underretning var trængt indenfor Stækens vel bevogtede Mure, begyndte han at tvivle om Christiernes Ordholdenhed, og besluttede at prøve, om han ikke kunde komme til et taaleligt Forlig med Steen Sture. Han lod Befalingsmanden for det Krigsfolk, som laae for Stæke, tilkjendegive, at han ønskede en Samtale med Rigsforstanderen. Steen Sture var da fraværende, men saasart han fik den uventede Efterretning, at Ærkebisen selv havde yttret Ønske om at aabne Underhandling, ilede han til Leiren. Den Modtagelse, han fik, var imidlertid en heel anden, end han havde Grund til at vente. Han og flere fornemme svenske Herrer og adskillige af Stokholms Borgemestre og Raadmænd, som han havde taget med, for at de kunde være Vidner til Samtalen og tage Deel i Underhandlingen, maatte staae to Timer udenfor Slotsmuren i en øsende Regn, inden Nogen fra Slottet viste sig. Endelig kom, ikke Ærkebisen selv, men en af hans Skrivere ud for at spørge, hvad Rigsforstanderen vilde. Da nu denne gjentog sine gamle, oftere fremsatte

Betingelser for et Forlig, svarede Skriveren, det havde endnu ingen Hast med at tale om Overgivelse eller saadanne Vilkaar, man kunde gjerne vente en Maaned eller sex Uger. Steen Sture begav sig bort med uforrettet Sag, fnysende af Vrede over denne haanlige Behandling. Sagen var, at man paa Slottet, kort før Steen Sture kom, havde faaet Kundskab om, at den danske Flaade var kommen i de svenske Skjær, og at Befrielsens Time alt-saa var nær for Haanden. Saasnart Gustav Trolle fik denne Underretning, forandrede han sin Holdning og tænkte ikke mere paa Forlig¹¹.

Den danske Flaade gav sig imidlertid temmelig god Tid. Resten af Juni Maaned og hele Juli hengik, inden den løb ind i Stokholms Skjær for at komme Stæke til Undsætning. Da dette Slot var saa haardt trængt og Ærkebispens Befrielse saa magtpaaliggende, kan man ikke let forklare sig Forhalingen, uden ved at antage, at Anførerne for Flaaden ere komne til den Overbeviisning, at det var umuligt at naae Stæke uden først at levere et Slag, og at de for at kunne gjøre dette med Held først maatte drage Forstærkning til sig fra Danmark. Flaaden var imidlertid alligevel ikke ledig i denne Mellemtid. Aalands Øerne og hele den finske Skjærgaard, Nyland og Viborgs Len hjemsøgte med Plyndring, Mord og Brand. Krigen førtes med alt det Barbari og al den Vildhed, som havde udmærket alle Unionsfeider siden Karl Knudsens Tid. Efterat alle Kyster vidt omkring vare hærjede, løb Flaaden endelig ind i Stokholms Skjær (4 August), og begyndte strax at brænde paa Sødermalm og de nærmeste Øer og Kyster der omkring. Branden lyste saa høit, at det kunde sees paa Stæke. Nu vidste Ærkebispem, at hans Venner vare der. Han lagde ikke Skjul paa sin Glæde og sin Tørst efter Hævn. Han klappede sine Folk paa Skulderen, pegede ud mod Skjær-

gaarden, hvor det røg og brændte, og bad dem være ved godt Mod. «Nu seer I», sagde han, »de halvhosede Danske ere komne; nu skal der snart blive Ende paa Beleiringen og Trætten mellem mig og Steen Sture blive skilt«. »Halvhoserne ere komne«, raabte han høit, »nu er Tiden for Haanden, da jeg med mit skarpe Glavind skal lyse Velsignelse og Benediction over mine Fjender og den stridige Almue«. Man havde aldrig seet den alvorlige Mand saa glad. Slige Ord og Fagter tillagde hans Fjender ham efter Vidnesbyrd, som de siden opsamlede hos hans fangne Folk.

Den 8 August kom Flaaden Stokholm en halv Miil nær, og beredte sig til at gjøre Landgang. Det var nemlig ikke muligt med Flaaden at seile lige op til Stæke gjennem de snævre Sunde, hvor man paa begge Sider havde truffet alle Anstalter til at hindre dens Fremgang. Hensigten var at gjøre Landgang i Nærheden af Stokholm, og slaae sig igjennem et Par Mile over Land og saaledes undsætte Stæke. For at hindre dette havde Steen Sture samlet en betydelig Hær ved Stokholm, deels Ryttere, som Rigets Adel og Prælater stillede, eller som Steen Sture selv havde i fast Tjeneste, deels Fodfolk, som var opbudt fra Almuen i Dalerne og andre Landskaber. Da man hvert Øieblik kunde vente, at Fjenden vilde gjøre Landgang og levere et Slag, hvis Udfald var uvist, besluttede Rigsforstanderen endnu at gjøre et sidste Forsøg hos Ærkebispem. Han sendte (12 August) sin Kantsler Peder Jakobsen, Præst ved Stor-Kirken i Stokholm, der var Sjælen i hans Raad og havde næsten samme Indflydelse hos ham, som Hemming Gad havde havt hos Faderen, til Stæke med en ny Opfordring til Gustav Trolle. Ærkebispem sendte sin høire Haand, Mester Jon Eriksen, ud for at høre, hvad Peder Kantslers Ærinde var. Denne, der ledsagedes af et Par Rigsraader og

nogle Medlemmer af Stokholms Øvrighed, lod da Ærkebisen sige fra Rigsforstanderen, at Sværdet nu var draget paa begge Sider, thi Kong Christierns Magt laae udenfor Stockholm og var kommen i den Hensigt at undsætte ham paa Stæke; Rigsforstanderen bad ham betænke nu i dette sidste Øieblik, hvad han skyldte sit Fædrenerige, Sverrigs Kirke og Folk, og for deres Skyld, eller i det Mindste af Hensyn til sit eget og sin Fader Erik Trolles Bedste, forhindre den nærforestaaende Blodsudgydelse. Dette kunde skee, og dertil opfordrede Rigsforstanderen ham ved disse Sendebud paa det Indstændigste, naar han vilde skrive til sin Farbroder Joakim Trolle, der var Hovedanfører for den danske Krigsmagt, at han ingen Hjælp eller Støtte maatte vente af ham eller Stæke Slot, ligesaa lidet som han begjærede nogen Hjælp eller Undsætning fra ham; thi han havde besluttet at blive sit Fædrenerige tro, saaledes som Pligt og Ærebød. Naar Ærkebisen gjorde dette, saa tilbød Steen Sture ham nu tredie Gang ved sine Bud de samme Vilkaar, som han to Gange personlig havde foreslaaet ham, at overgive Stæke og frit vende tilbage til sin Domkirke og sit Embede. Hertil svarede Mester Jon paa Ærkebispens Vegne reent ud Nei, og tilføiede, at om end Ærkebisen vilde, skulde det dog ikke skee, uden han gav sit Minde dertil; thi han var Upsala Domkapittels Fuldmægtig hos Ærkebisen, og Kapitlet bar de halve Bekostninger ved Folkenes Lønning og Slottets Forsvar. Dette Forsøg blev altsaa ogsaa frugtesløst¹².

Ved denne Tid, en Dag eller to senere, gjorde de Danske Landgang paa Ladugaardslandet tæt ved Stockholm. Ved Vedla¹³ kom det til en hæftig Kamp mellem dem og Steen Sture. De danske Fortropper brøde frem, anførte af Karl Knudsen; Steen Sture styrtede imod dem i Spidsen for sit Rytteri og kastede dem efter en hidsig

Fægtning tilbage. Karl Knudsen var blandt de Vigende; Steen Sture havde i Kampens Tummel faaet Øie paa ham og satte efter ham; han indhentede ham ved et Gjærde, som standsede Flugten, og løftede allerede Spydet for at gjennembore den forhadte Stifbroder; men denne svingede sig over Gjærdet og undkom efter blot at have faaet et Slag af Steen Stures Landse, idet han sprang over. Derpaa begyndte Kampen mod den danske Hovedstyrke; men denne trængtes stedse nærmere ned mod Stranden ved de hæftige Anfald af det svenske Rytteri — thi det var kun Rytteriet, som fægtede; Bondehæren stod bag Brunkebjerg, færdig til at falde an, naar den fik Befaling. Til sidst dreves de Danske lige ud til Stranden og skulde nu have været tagne ombord paa Skibene. Men Skibsfolket, som havde seet Slagets Gang, havde, da de Svenske trængte nærmere ned mod Stranden, af en ilde betænkt Forsigtighed trukket Skibene fra Land, frygtende for, at de Svenske skulde komme ombord tilligemed de Flygtende og bemægtige sig Skibene. Nu opstod en ynkelig Forvirring, Mange, som ingen Udvei saae, gave sig til Fange, Mange bleve nedhuggede, redne over Ende og traadte under Hestehov, Andre kastede sig i Søen for svømmende at naae Skibene, men omkom for en stor Deel under Forsøget, betyngede af deres Klæder og Rustning. Man saae en Fændrik længe svømme omkring, holdende Fanen, som han vilde frelse, med Tænderne; men Kræfterne svigtede ham, inden han naaede Skibet, og han gik under. Nederlaget var fuldstændigt; Steen Sture holdt seiersglad sit Indtog i Stokholm med tre erobrede Faner og en stor Mængde Fanger. Det faldt Christiern tungt at lee, siger Lybekkeren Reimer Kock, da han paa Sønderborg fik denne Tidende fra sin Hær¹⁴.

Saa ringe Frugt havde Kongen af den store Udrustning og de store Bekostninger; en lang Strækning af

Sverrigs og Finlands Kyster vare hærjede og ødelagte og deres ulykkelige Befolkning havde følt hans vilde Krigeres ubarmhærtige Sværd; men Togets egentlige Maal, Stækens Undsætning og Ærkebispens Befrielse, var aldeles forfeilet, og som Følge heraf hele det Parti, Kongen havde i Sverrig, modløst og nedslagent og udsat for Rigsforstanderens Hævn. Hans Tilhængere vilde for Fremtiden betænke sig mere end een Gang paa at understøtte ham; thi det maatte synes dem, at om han end havde Villie, saa havde han dog ikke Magt til at hjælpe dem. Uheld forfulgte Toget lige til det Sidste. Flaaden, som snart efter Slaget ved Vedla begav sig paa Hjemfarten, blev overfalden af voldsomme Efteraarstorme og led megen Søs-kade. Kongen var ilde tilfreds. Men han var ikke røkket en Haarsbred i sin Beslutning at underkaste sig Sverrig: en stærkere Hær og en større Flaade skulde udrustes, for næste Foraar at gjøre et nyt Tog, og for dette vilde han selv stille sig i Spidsen. Samme Stund som Tidende naaede ham om Hærens Uheld, blev denne Beslutning tagen, og Skridt strax gjorde for at sætte den i Værk. Han rustede tillands og tilvands med en rastløs Iver og efter en stor Maalestok. Indtil det nye Tog kunde gaae for sig, maatte der imidlertid tænkes paa Landegrændsens Sikkerhed, da det let kunde hændes, at de Svenske, opmuntrede ved den Fremgang de havde havt, benyttede den gunstige Leilighed, som den tilstundende Vintertid frembød, til Indfald over Grændsen. Lensadelen, som nylig var hjemkommen fra fire til fem Maaneders Leding, fik derfor strax den lidet kjærkomne Befaling, at drage over til Skaane og Halland og forblive der Vinteren over for at være ved Haanden, om Noget paakom¹⁵. Søren Norby forblev paa Gulland, siddende som en truende Sky over Sverrigs Østkyst.

Gustav Trolles Sag syntes nu uigjenkaldelig tabt. Dagen efter Slaget ved Vedla sendte Steen Sture nogle Fanger, som vare lemlæstede i Ansigtet og paa Hænderne, til Stæke, for at de kunde fortælle, hvorledes det var gaaet den Hær, som man havde haabet saa fast paa. Synet af disse elendige ilde tilredte Fanger, der under Forbandelser over Stæke og Ærkebisp vidtløftig skildrede den Ulykke, der var ramt dem og hele Hæren, gjorde et dybt Indtryk paa Besætningen. Flere raabte, at man skulde overgive Slottet, videre Modstand var unyttig. Men den djærve Jon Eriksen dæmpede med Strængthed det begyndende Mytteri og lod flere af de Uroligste sætte i Taarnet og lægge i Bolt og Jern. Stillingen var imidlertid fortvivlet. Ærkebisp, som ingen Udvei længer øinede til Hjælp eller Frelse, tilbød nu at ville antage de Vilkaar, som Steen Sture tidligere havde budt. Men han fik til Svar, nu var det for silde, der var nu intet andet Vilkaar end Overgivelse paa Naade og Unaade; til Ærkebisp vilde man ikke længer have ham, der havde besmittet sine Hænder med sine Medborgeres Blod. Efter dette Afslag vendte Ærkebisp tilbage til sin forrige Trods; værre end man nu truede, kunde det dog ikke gaae, og saalænge Besætningen paa Stæke vilde blive ham tro, besluttede han at holde ud og sætte Haardt mod Haardt. Steen Sture forberedte imidlertid det Skridt, der skulde fælde hans Fjende. Han sammenkaldte i November 1517 en Rigsdag i Stokholm, og sørgede for, at den foruden af Adel og Geistlighed, ogsaa blev talrig besøgt af Almuen fra Landskaberne og Rigets Kjøbstæder. Af Bisperne indfandt sig Matthias i Strengnæs, Otte i Vesteraas, Hans Brask i Linkøping og Arvid i Aabo; desuden Hemming Gad, der tidligere havde været valgt til Bisp i Linkøping. Men tvende af Rigets Bisper savnedes: Vincents af Skara, der under den foregaaende

Strid havde givet stærkere Beviser end nogen anden Bisp paa Hengivenhed og Deeltagelse for Ærkebisp, og Inge-
mar af Vexiø, en forsigtig og frygtsom Mand, der helst
holdt sig borte fra Sager, der kunde føre nogen Fare
eller Ulæmpe med sig.

For denne Forsamling anklagede Steen Sture Gustav
Trolle som Landsforræder og androg paa hans Afsættelse
fra Ærkebispedømmet. Gustav Trolle selv havde gjort
Brug af det Leide, man havde tilbudt ham, og begivet
sig fra Stæke til Stockholm for at møde sine Modstandere
Ansigt til Ansigt og give Svar paa Tiltale. Steen Sture
fremsatte en lang Række af Beskyldninger mod Ærke-
bisp, hvem han skildrede ikke blot som Landsforræder,
men som en grusom, blodtørstig og ugudelig Mand, der
var en Vanære for den Stand, hvortil han hørte, og knap
burde taales i Landet, end sige være Rigets Ærkebisp.
Han indflettede behændig i sin Fremstilling adskillige
Træk, der ret vare egnede til at drive Almuens allerede
høit stegne Had mod Ærkebisp til den yderste Grad
af Forbittrelse. Saaledes fortalte han, at Gustav Trolle
havde ladet to eller tre Bønder, som vare blevne dræbte
tæt under Slotsmuren, klæde nøgen af og saaledes ligge
paa Marken for Hunde og Ravne som uskjællige Kreatur,
og nægtet Steen Sture Tilladelse til at føre dem bort.
Først da Ligene begyndte at lugte, tilstædede han, at
Rigsforstanderen lod dem hente og christelig begrave.
Han havde ogsaa midt under en Stilstand ladet Kanonerne
løsne mod Steen Sture og hans Folk, en Fremfærd saa
afskyelig, at man næppe kunde vente den af Russer og
Hedninger, og han var dog en Christen og kaldtes Ærke-
bisp. Steen Stures Ord fandt ingen Modsigelse i For-
samlingen, Almuen samstemmede med ham, og de til-
stædeværende Bisper vovede ikke offentlig at sige et Ord
til Forsvar eller Undskyldning for deres Overhoved, der

var Gjenstand for et saa almindeligt Had. Ærkebisen, som omsider reiste sig for at tage Ordet, mødtes med alle Tegn paa, at han befandt sig i en fjendtlig Forsamling; der lød en truende Mumlen og Knurren, Enkelte raabte Manddraber, Landsforræder og lignende Uqvemsord. Men han stod med opreist Hoved og en stolt og trodsig Holdning. Manddraber, sagde han, er ikke den, som bruger Sværdet i en retfærdig Feide, om ogsaa Nogen lader Livet for hans Skyld enten blandt hans Forsvarere eller Angribere. Paven havde givet ham som Ærkebisp baade et verdsligt og et geistligt Sværd og Ret til at bruge hiint som dette til Kirkens Forsvar. Landsforræder skulde man ikke kalde ham, som var forbleven tro mod Landets lovlige Herre, den Konge, som Rigets Stænder selv havde valgt og hyldet og svoret. Var der Landsforrædere i denne Forsamling, da var det dem, som satte sig op mod Kongen, nægtede ham Lydighed og tilskyndede Andre til det Samme. Sin Værdighed som Ærkebisp skyldte han ikke den verdslige Magt eller en Forsamling som denne; den kunde derfor heller ikke tage den fra ham, og hvad den i saa Henseende besluttede, var intetsigende og ugyldigt. De vare heller ikke hans Dommere; han kjendte ingen anden Dommer over sig end Paven; af ham havde han sin Værdighed, ham skyldte han Ansvar og hans Dom underkastede han sig med Tillid, ikke denne Forsamlings, der, om den end ikke havde anden Mangel, var ufri og bunden til en ubesindig Ynglings Villie, der ved sin Ærgjærrighed styrtede Riget i Fordærvelse.

Disse stolte og dristige Ord gjorde ingen anden Virkning end at forøge Forsamlingens Forbittrelse. Den fattede efter Rigsforstanderens Forslag den endrægtige Beslutning (23 Nov. 1517), at Stæke Slot, der lige fra den Tid det kom under Ærkestolen havde været brugt

til Rigets Ulykke og Fordærv, skulde nedbrydes fra Grunden og jævnes med Jorden, paa det at herefter hverken indenlandske Forrædere eller udenlandske Fjender skulde have Støtte og Tilflugt paa det. Om Ærkebispens erklærede de Forsamlede med Ed og oprakte Hænder, at da han havde ført Avindskjold mod Rigets Forstander og inddraget en udenlandsk Hær i sit Fædreland for at hærje, plyndre, myrde og brænde, saa vilde de i deres Levedage aldrig have eller holde ham for Ærkebisp. Han skulde efter det givne Leide have Lov til at vende tilbage til Stæke, men ikke slippe bort derfra, før han havde givet en saadan Forvaring og Borgen, at Riget for Fremtiden kunde være trygt for hans onde Planer og Idrætter. De forbandt sig endvidere til Alle som En at staae Last og Brast med hverandre i denne Sag og med fælleds Kræfter afværge, hvad Skade eller Fare heraf kunde reise sig for de Enkelte, hvad enten det kom fra Pavens Hof i Rom eller andenstedsfra. Til ydermere Sikkerhed for, at Ingen skulde unddrage sig Medansvarlighed for den tagne Beslutning, maatte alle de Tilstædeværende hænge deres Segl under Dokumentet. De anede ikke den frygtelige Betydning, som dette Dokument engang skulde faae, eller at de Fleste af dem ved at besege Beslutningen om Ærkebispens Afsættelse tillige besegele deres egen Dødsdom. Kun den snilde og forsigtige Hans Brask tænkte paa Fremtiden. Han havde ofte baade mundtlig og skriftlig advaret Steen Sture og formanet ham til at bruge større Læmpe og Maadehold i denne Sag, men hans Raad bleve ikke hørte. Han havde dog ikke Mod til aabent at træde op imod Rigsforstanderen, hvorved han vilde have fordærvet sin Stilling. Men han fandt paa et Raad, hvorved han baade undgik Anstød i Øieblikket og betryggede sig for Fremtiden. Han hængte sit Segl under ligesom de Øvrige, men lagde

ubemærket paa Bunden af den Kapsel, som indeholdt Voxet, hvori Seglet trykkedes, en lille Seddel, hvorpaa han havde skrevet de Ord: »Dette gjør jeg nødtvungen«.

Rigsdagens Beslutning blev i begge sine Punkter snart sat i Værk. Ærkebispemænd blev ført tilbage til Stæke, og Beleiringen fortsattes. Han var den Samme; men ikke saa Besætningen; den tabte Modet til længre at forsvare en Mand, der havde hele Riget imod sig, for hvilken ingen hjælpende Haand længer rørte sig udenfor, og som var domfældt af alle Rigets Stænder. Forladt af Besætningen havde Gustav Trolle intet andet Valg end Overgivelse. Den skete faa Uger efter Rigsdagen i Stockholm. Tillige nedlagde han sin ærkebispelege Værdighed og overgav Stiftet i Pavens Haand. Steen Sture havde nu naaet sit Maal. Hans Brask mindede ham dog advarende om, at Ærkebispens Frasigelse kun havde lidet at betyde, naar den ikke var skeet med Pavens Samtykke og uden Vold eller Trusel, og at de, der troede at kunne støtte sig til den, vilde blive storlig skuffede, naar Sagen kom til Doms og behandlede efter Kirkeloven, hvilket han formodede vilde skee. Steen Sture agtede føie herpaa, men forberedte Valget af en ny Ærkebisp. Stæke Slot blev efter Stændernes Beslutning nedbrudt og sløifet. Det var forgjæves, at den gamle Ærkebisp Jakob Ulfen fra Arnø, hvor han endnu sad i et Slags Fangenskab, løftede sin Røst til Bedste for Kirkens Slot og Bygning. »Jeg beder Eder betænke«, skrev han, »hvad der vil følge efter, om I nedbryder det indviede Kapel og de indviede Altre, hvori mange Helgenlevninger ere indmurede. Det er ikke raadeligt at være meget dristig imod vor Herre og hans hellige Mænd. Der pleier gjerne at følge Hævn efter«.

Gustav Trolle sattes først i et Kloster i Vesteraas; siden fik han Lov til at opholde sig paa sin Gaard Egholm i Upland, dog ikke synderlig anderledes end som en fangen Mand. I denne Stilling forblev han i fulde to Aar, og havde saaledes rundelig Tid til at overveie Fortidens Hændelser og betænke Fremtiden. Hans stolte og haarde Sind bøiedes ikke. Han tærede paa sin Harme mod Steen Sture og nærede sit Had, stedse haabende, at Hævnens og Gjengjældelsens Time ikke vilde udeblive¹⁶.

IV.

Steen Stures Betænkeligheder ved en kort Stilstand; hans Holdning ligeoverfor Legaten Johan Arcimbold. Underhandlinger mellem Christiern den Anden og Frants den Første. Det franske Sendebud François de Bordeaux. Traktaten forkastet af Frants den Første. Frugtesløse Underhandlinger med Henrik den Ottende af England. Forbund med Stormester Albrecht af Preussen. Christiern den Andens Rustninger til et nyt Krigstog mod Sverrig; Udbud af den fattige Almue til personlig Krigstjeneste; Kanonstøberier, Forbedringer i Artilleriet. Manglerne ved Udrustningen. Pengelaan. Forsøg paa at pantsætte Island til England eller Holland. Forsvarsanstalter i Stokholm. Kongen landsætter Hæren ved Brunkebjerg, angriber siden fra Sødermalm. Slaget ved Brænekirke. Hungersnød i Hæren og Mangel paa Krudt, Mytteri af de tyske Leieknægte. Ophævelse af Stokholms Beleiring. Sverrigs Kyster hærjes. Underhandlinger og Overeenskomst af 12 September 1518. Overeenskomsten opsiges af Kongen og Gidslerne bortføres som Fanger.

Den pavelige Legat Arcimbold, der i Christiern den Andens Interesse havde søgt at gribe ind i de svenske Forhold, havde, som vi have seet, udvirket en Stilstand, der skulde vare til 23 April 1518. Kongen opnaede herved det han ønskede, at faae Ro til om Vinteren at fuldende sine Rustninger til et nyt og større Krigstog mod Sverrig. Thi hvad det egentlige og store Strids-spørgsmaal angik, hans Ret til Sverrigs Krone, vidste

han vel, at Steen Sture aldrig vilde give efter med det Gode eller bøie sig for nogen Legat i Verden. Derimod haabede Christiern med Tilforladelighed at opnaae en anden Fordeel ved Arcimbolds Mellemkomst, nemlig at det kongelige Parti i Sverrig, navnlig den haardt be- trængte Ærkebisp Gustav Trolle og hans Slægt og Til- hængere skulde finde Ly og Sikkerhed under den pave- lige Legats beskyttende Vinger. — Steen Sture var, som bemærket, gaaet ind paa den foreslagne Vaabenstilstand, især fordi de vestgotiske Herrer saa ivrig ønskede den; men han var dog meget ilde tilfreds med denne »Hønefred«, som han kaldte den, der kun skulde gjælde tillands og vare saa kort. I en udførlig Skrivelse fremsatte han for Arcimbold sin Betragtning af Forholdene: en saadan kort Stilstand var ikke det, Sverrig trængte til eller ønskede, og kun af Agtelse for Legatens Person havde han an- taget den. En anden Sag var det, om Legaten kunde tilveiebringe en Fred for Kong Christierns Levetid eller en bestandig Fred, det vilde Sverrig med Glæde gaae ind paa. Naar Arcimbold havde opfordret ham til inden Stilstandens Udløb at sende Fuldmægtige til et Møde i Lund, som i Samraad med danske og norske Rigsraader skulde søge i Mindelighed at bilægge alle Stridigheder mellem Rigerne: da maatte han bemærke, at dette var aldeles umuligt; thi Tiden var altfor kort til fra de for- skjellige Egne i det vidtudstrakte Rige at sammenkalde en Rigsforsamling; og dog var det baade billigt og nød- vendigt, at de, hvis Velfærd det gjaldt i denne store Sag, bleve hørte, inden nogen Beslutning toges. Han maatte drøfte Sagen med Rigets Herrer og Prælater, og ikke mindre med Sverrigs Almue. Stilstanden maatte derfor i ethvert Tilfælde, om der skulde komme Noget ud af det Hele, betydelig forlænges, og udstrækkes ogsaa til Søen. Legaten havde sagt, at han gjorde bedre i,

istedenfor at spille sine Kræfter i Kampen mod Danmark, at vende dem mod Christenhedens Fjender, de kjætterske Russer. Men hvorledes kunde han det, naar han havde Christiern, Russernes Forbundsven, i Ryggen? Først maatte han have Fred fra denne Kant, da skulde han ikke glemme Russerne. Naar Legaten ankede over den Medfart, der var overgaaet Ærkebisp Gustav Trolle, hans Afsættelse og Fængsling, da kunde det kun være, fordi han ikke kjendte eller tilbørlig tog i Betragtning Ærkebispens Handlinger og hele Adfærd. Han kunde aldrig gaae ind paa at gjenindsætte ham i hans Værdighed. Ærkebispemænd var en Landsforræder; nogle af hans Medskyldige, Mænd af adelig Byrd, vare for deres Forbrydelser efter Loven straffede med Steiler og Hjul, og anderledes vilde det ikke have gaaet ham selv, hvis han havde været en Lægmand. »Om han saa var min kjædelige Fader«, vedbliver Steen Sture med stigende Hæftighed, »vilde jeg aldrig taale, at han igjen kom i Besiddelse af Ærkebispedømmet«.

Steen Sture havde en Fornemmelse af, hvad det egentlig var, som det i denne Sag kom Arcimbold an paa, Penge-Indsamlingen ved Afladshandelen. I dette Punkt viser han sig derfor overmaade imødekommende mod ham. Han lader ham vide, at de Kommissærer, som Arcimbold i dette Øiemed havde udsendt, og som over Reval vare komne til Finland, ifølge hans udtrykkelige Befaling overalt vare blevne modtagne med den største Beredvillighed; og han forsikkrer ham, at han vil sørge for, at de paa deres følgende Vandring gennem Riget bleve modtagne med lignende Villighed, Ære og Hæder, saa at de med fulde Pengeposer og gode Renter kunde vende tilbage til den, der havde udskikket dem*). Hele Skrivelsen

---

*) Marsubiis plenis redeant talento cum reduplicato.

udmærker sig ved udsøgt Høflighed og overdrevne Smigrerier mod det høie pavelige Sendebud¹⁷.

Med denne Skrivelse kom Didrik Slagheck til Danmark i Marts Maaned, og i Begyndelsen af April gav Arcimbald sig selv paa Reisen til Sverrig, altsaa nær ved den Tid, da Stilstanden vilde udløbe. Om Fred eller Fredsmøde kunde der nu ikke længer være Tale; thi det var velbekjendt i alle tre Riger, at Kong Christiern med den yderste Anstrængelse rustede sig til Krig. Og Arcimbald selv antog snart efter sin Ankomst til Sverrig en Holdning, der var alt andet end gunstig for Christierns Hensigter.

Christiern den Anden havde, da han forberedte det første Tog til Sverrig, gjort sig megen Umage for at faae nogen Krigshjælp fra sine mægtige Forbundsfæller; men det Haab, han en Tid nærede herom, var aldeles slaaet feil, og ikke synderlig bedre gik det ved det Tog, som han nu rustede sig til. Imidlertid ankom der dog heel uventet i den første Halvdeel af Juni 1518, faa Dage før Kongen med Flaaden skulde afgaae til Stockholm, et Sendebud fra Kong Frants den Første. Det var François de Bordeaulx, Baron af Coulonces, kongelig Raad og Medlem af Parlamentet i Rouen, en Mand, som baade før og siden af Frants den Første meget brugtes i diplomatiske Sendelser til forskjellige Regjeringer især i det nordlige Europa. Han havde Fuldmagt til at fornye det tidligere mellem Frankrig og Danmark bestaaende Handels- og Venskabsforbund, der var sluttet af Ludvig den Tolvte og Kong Hans, og foreslaae det udvidet til et Forsvarsforbund, saaledes at hver af Magterne i Krigstilfælde skulde komme hinanden til Hjælp med 4000 Mand gode Krigsfolk. Efterat den høitidelige Modtagelse i offentlig Audients havde fundet Sted med den sædvanlige Pomp og Pragt, havde Sendebudet næste

Dag en mere privat Sammenkomst med Kongen, hvorved ingen andre var tilstæde end Kantsleren Ove Bilde. Spadserende i sin Have ved Slottet drøftede Kongen Sagen med den franske Afsending. Denne havde først at gjøre Undskyldning for, at Kongen ikke havde faaet den Hjælp, som han havde begjæret til det foregaaende Tog. Hans Herre, sagde han, havde allerede givet de fornødne Befalinger til at udrede og afsende den forlangte Hjælp, da der uventet kom en Opfordring fra Paven til alle christne Fyrster om at afholde sig fra indbyrdes Krige og Feider, og forene deres Kræfter mod Tyrken, som havde erobret Ægypten og hver Dag truede Italien med Angreb. En saadan Opfordring havde hans Herre som Kirkens førstefødte Søn ikke kunnet undlade at tage Hensyn til, og derfor var Hjælpen udebleven. Kongen lod, som om han tog denne taabelige Undskyldning for god og berørte siden dette Punkt ikke med et Ord. Hvad angik selve Forbundet, som var bragt i Forslag, var Kongen villig nok til at gaae ind derpaa, men ønskede dog tvende væsentlige Ændringer. Frankrig havde foreslaaet, at den Fyrste, som begjærede Hjælpen, skulde lønne og underholde Tropperne, saasnart de vare ankomne til hans Land; men Christiern forlangte, at den Magt, som leverede Krigsfolket, ogsaa skulde lønne det en vis Tid, f. Ex.: tre eller fire Maaneder. Det andet Punkt, som Kongen vilde have forandret, angik Bestemmelsen af de Magter, som skulde medoptages i Forbundet. I det franske Forslag var foruden Skotland (imod hvilket fra Danmarks Side ingen Indvending kunde gjøres) opregnet en stor Mængde af Kong Frantses Forbundsvenner Norden og Sonden for Alperne, og forlangt, at de skulde betragtes som medoptagne i Forbundet; men om Danmarks Forbundsfæller var der ingen Tale. Christiern foreslog nu, at der skulde staae i Traktaten, at

Venner og Fjender skulde være fælleds for begge Konger. François de Bourdeaulx studsede over dette vidtgaående Forslag og kunde ikke begribe, hvor Kongen vilde hen. Men efterhaanden klarede det sig. Kongen spurgte ham, paa hvad Fod Frankrig og England nu stode med hinanden. Da Sendebudet hertil svarede, at der for nogle Aar siden var sluttet Fred, men at han ikke nøie kjendte Betingelserne, smilede Kongen og rystede paa Hovedet, idet han sagde, at der vist ikke var megen Kjærlighed i den Fred. Derpaa gav han sig til at tale om Tournay. Denne Stad var den Gang netop det ømme Punkt mellem Frankrig og England. Blandt de Afstaaelser, Frankrig havde maattet gjøre i den sidste Fred med England, var der ingen, som smertede det mere end Tabet af Tournay, der laae lige paa den franske Grændse og nu havde faaet en stærk engelsk Besætning. Det var ligesom en aaben Port for England, naar det vilde falde ind i Frankrig. Dette Rige havde siden ad forskjellige Veie søgt at faae Staden tilbage, men hidtil forgjæves. Paa samme Tid var der mellem begge Magter en hæftig Tvist om Retten til at besætte Bispedømmet i denne Stad. Kong Christiern havde tillige en særlig Grund til at bringe Tournay paa Tale; thi den engelske Regjering, mistænksom og skinsyg over Forbindelsen mellem Danmark og Frankrig, havde ladet Besætningen i Tournay anholde det Sendebud, som han sidst havde ladet afgaae til Kong Frants. Christiern var paa denne Tid i en yderst bitter Stemning mod England; thi han havde nu i fem Aar forgjæves søgt at faae Opreisning for de mange Fornærmelser, Englænderne havde tilføiet ham selv og hans handlende Undersaatter, og de oprørende Voldsomheder, de havde øvet paa Island. England havde ikke blot nægtet Opreisning, men i Løbet af disse Aar ved nye Fornærmelser forøget Naget, som Kongen følte over

de ældre. Han troede nu i et Forbund med Frankrig at finde et Middel til muligen at tiltvinge sig Erstatning eller faae Hævn over den trodsige Økonge. Da derfor det franske Sendebud gjorde ham opmærksom paa, hvilke Forlegheder man kunde indvikle sig i, naar en saadan almindelig Bestemmelse, som den af Kongen foreslaaede, optoges i Traktaten, idet det næsten var uundgaaeligt, at Kollisioner maatte opstaae mellem Løfter givne til saa mange forskjellige Sider: svarede Kongen, at denne Bemærkning var ganske rigtig; men saa kunde man jo da, for at undgaae denne Ulæmpe, nævne bestemt, hvilke Magter man meente, og han vilde da nævne England. Her var en fælleds Interesse for Frankrig og Danmark; thi Englænderne vare Frankrigs gamle Fjender, og de havde i en Række af Aar hovmodigen krænket og fornærmet Danmark. Han forlangte, at Sendebudet skulde skrive til sin Herre baade om dette Punkt og angaaende Lønningen af Hjælpetropperne¹⁸.

Dette var Hovedæmnet for Samtalen mellem Kongen og den franske Afsending. Men desuden berørtes adskillige andre Punkter, saaledes et Forbund mellem Frankrig og Rusland, hvortil Kong Christiern havde tilbudt sin Medvirkning. Dette Forslag var imidlertid blevet optaget temmelig kjøligt af Kong Frants, som havde svaret, at da Russerne vare Kjættene, kunde han ikke indlade sig paa denne Forbindelse, uden at Paven gav sit Samtykke dertil og tog Deel i Sagen. Dersom Rusland var tilfreds med, at Underhandlingerne gik denne Vei, hvorom han bad Kongen skaffe sig Oplysning, saa var han villig til at understøtte et Skridt, der muligen kunde blive til Gavn for hele Christenheden. Kong Christiern lovede at ville indhente Storfyrstens Mening, men tilføiede, noget stødt over den Lunkenhed, som laae i Svaret, at den eneste Grund for ham til at blande sig i

denne Sag havde været, at Kong Frantses Forgjænger Ludvig den Tolvte selv havde anmodet ham derom. Behageligere var en anden Meddelelse, han fik fra Kong Frants, at Hertugen af Albany, Regent i Skotland, som for Tiden opholdt sig i Frankrig, paa den franske Konges Opfordring havde erklæret sig villig til at tilbagegive Orknøerne, naar Pantesummen betaltes. Det var ogsaa med Tilfredsstillelse, at Kongen erfarede, at François de Bordeaux i Lybek, som han paa Hidreisen til Danmark besøgte, havde gjort den franske Konges Indflydelse gjældende og forsikkert Borgemestre og Raad, at det vilde være hans Herre kjært at erfare, at Lybekkerne bevarede et godt Forhold til Kongen af Danmark, der var hans Forbundsbroder. Disse Yttringer af det franske Sendebud bleve ikke uden Virkning i Lybek; thi Raadet bad ham ved sin Ankomst til Kjøbenhavn forsikkre Kongen om, at de Intet heller ønskede end at blive i god Forstaaelse med ham og Intet vilde foretage imod ham. Denne Forsikkring var under den fornyede Feide med Sverrig Kongen ikke ligegyldig, og han hørte Sendebudets Ord herom med synlig Tilfredshed.

For at Kong Frants kunde faae en Forestilling om, hvad Nytte han kunde have af et Forbund med Danmark, meddeler hans Udsending ham adskillige Oplysninger baade om Landet og Kongen. Riget, siger han, har sin Styrke tilsøes, Kongen er vel forsynet med skønne Orlogsskibe og har et talrigt og godt Artilleri; Søfolkene ere raske og dygtige, thi de færdes bestandig paa Søen, og alle Kongens Lande maae betragtes som et Ørige. Skjøndt Landtropperne ere store, stærke og modige Folk, ere de dog, naar de ikke tjene i Udlandet, ikke saa færdige i at holde en fast Orden i et Feltslag som Italienerne, og i denne Henseende ligne de Skotterne. Landet er meget frugtbart og har Overflod af Korn,

Qvæg, Fisk, Vildt af alle Slags og Falke og Høge; der er skjøne Skove og Græsgange, og Krigsfolk have derfor her et godt Opholdssted; men Folket er hverken vindskibeligt eller handelsdriftigt; man lader sig nøie med hvad man har og bryder sig ikke om Penge, hvoraf der da heller ikke er synderlig i Landet.

Om Kongens Personlighed hedder det (for at vi her under Eet skulle samle disse ikke umærkelige Yttringer, hvoraf vi tidligere have meddeelt enkelte): dersom han vinder Seir paa dette Tog og gjør sig til Herre over Sverrigs store Rige, og foruden de mange Slægtskabs- og Venskabs-Forbindelser, han allerede har knyttet, tillige kómmer i Forbund med Frankrig, saa vil han, ifølge den Retning hans Charakter har, være Mand for at bringe Verden til at tale om sig. Thi han er driftig og hurtig til at handle, besidder stort Mod og megen Forstand, forstaaer at forstille sig og er hemmelighedsfuld i sine Planer og Foretagender. Han forstaaer ogsaa bedre end sine Forgjængere paa Thronen at skaffe sig Lydighed, og dette er tildeels Grunden, hvorfor de Svenske gjerne vilde unddrage sig hans Herredømme, hvis de kunde. Han har Ord for at være en god Sømand, og har mere Lyst til Søen end til Landet. Franske Indretninger holder han meget af og vil gjerne høre Noget om dem, ligesom han ogsaa tager dem til Mønster fremfor andre. Der har været flere Franskmænd her i Landet, og her er endnu En, hvis Raad han gjerne følger saa vel i Krigsvæsenet som i andre Sager.

Ifølge en udtrykkelig Bestemmelse i hans Irstrux af-lagde Sendebudet ogsaa Besøg hos Dronningen. Den gode Dronning Elisabet modtog ham med al Venlighed og Hjærtelighed. Hun bad ham takke sin Herre, fordi han paa hendes Anbefaling havde taget tvende danske Adelsmænd i sin Tjeneste og ladet hende forsikkre, at

han for hendes Skyld vilde sørge for dem paa det Bedste, saalænge de forbleve i Frankrig. Tre eller fire Maaneder før François de Bordeaulx kom til Kjøbenhavn, var Hertug Hans kommen til Verden, denne Prinds, der fødtes til saa store Forhaabninger, men fik saa fattig en Lykke. Dronningen lod Sendebudet see sin Førstefødte, og Franskmanden var høflig og godmodig nok til at fornøie Moderen med den Forsikkring, at hendes Spæde var et særdeles smukt og opvakt Barn*).

Da Kongen, strax efterat den franske Afsending havde havt Audients, skulde afgaae med Flaaden til Sverrig, og da desuden om adskillige Punkter nye Instruktioner skulde indhentes fra det franske Hof, maatte François de Bordeaulx paa Kongens Anmodning love at forblive i Kjøbenhavn, indtil han kom tilbage fra det svenske Tog. Det trak saaledes længe ud, inden Underhandlingen kom til Afslutning. Først seent paa Efteraaret kunde Fr. de Bordeaulx tage Afsked, ved hvilken Leilighed Kongen som et Beviis paa sin Naade og Tilfredshed skjænkede ham Elefantordenens Insignier¹⁰. Hans egen Herre synes ikke at have været mindre tilfreds med hans Virksomhed; thi Kong Frants udnævnte ham strax efter hans Hjemkomst til Præsident for Parlamentet i Rouen. Fr. de Bordeaulx bragte ikke Traktaten hjem med sig; Kong Christiern foretrak at lade sin betroede Mand Jørgen Skotborg afgaae med den. Den er dateret 20 November 1518 og affattet med de Ændringer, som Kongen i sine Samtaler med det franske Sendebud havde sagt, han ønskede i Kong Frantses Forslag, og desuden med adskillige Tillæg, som han ved en nærmere Overveielse af Sagen havde fundet hensigtsmæssige. Næst efter en fuldstændig Stadfæstelse af det gamle mellem

---

*) Beau et bien esueillé.

Ludvig den Tolvte og Kong Hans sluttede Forbund, er det fornemmelig tvende nye Punkter, som fortjene Opmærksomhed. Det ene gaaer ud paa, at naar den franske Konge for at tilbageerobre de Besiddelser, Engländerne endnu have i Frankrig, eller af hvilkensomhelst anden Grund indlader sig i Krig med England, eller naar den danske Konge begynder Feide med sit frafaldne Rige Sverrig eller med Lybek og de andre vendiske Stæder: saa skal den ene Forbundsfælle komme den anden til Hjælp med et vist, ved indtræffende Tilfælde nærmere bestemt, Antal vel øvede og vel udrustede Fodtropper, og med et Antal Orlogsskibe, vel forsynede med Artilleri og andre Krigsfornødenheder. Det andet Punkt fastsætter, at den, som yder Hjælpen, skal bekoste Oversendelsen af Tropperne og lønne dem i tre Maaneder, efterat de ere komne til det Land, som har begjæret Hjælpen; først efter den Tid paahviler det Modtageren at sørge for deres Lønning og Underhold²⁰.

Men Kong Frants antog ikke denne Traktat. Forholdene havde i Løbet af nogle Maaneder betydelig forandret sig. Medens François de Bordeaulx underhandlede i Kjøbenhavn, førte Kong Frants levende Underhandlinger i London, og ved at mætte den altformaaende Wolseys Gjærrighed og Forfængelighed, lykkedes det ham at opnaae, hvad han ønskede. Ved en Traktat, som sluttedes kort Tid før Jørgen Skotborg kom til Paris (4 Oktober 1518) opnaaede Frankrig Tilbagegivelsen af det saa vigtige og saa ivrig attraaede Tournay; og for yderligere at befæste Venskabet mellem de to Nabomagter sluttedes en Forlovelse mellem den franske Dauphin og Henrik den Ottendes Datter Maria²². Der var nu ingen Grund for Kong Frants til at indgaae et Forbund, der særlig var rettet mod England, og som han maatte forudsee under de truende Forhold i Norden vilde i den nærmeste Tid

medføre store Byrder for ham uden tilsvarende Fordele. Jørgen Skotborg maatte derfor med uforrettet Sag forlade Paris og tage Forbundsdokumentet uden Kong Frantses Underskrift tilbage med sig til Kjøbenhavn²².

Endnu før Kong Frantses Afsending ankom til Kjøbenhavn, havde Christiern ladet den tidligere nævnte Hans Holm afgaae som sin Fuldmægtig til England. Hans Ærinde var endnu engang at kræve Opreisning for de mange Fornærmelser, Riget og Kongen havde lidt af England, videre at tilbyde Fornyelse af det ældre Forbund fra 1490, dog med visse Ændringer Handelen vedkommende, og endelig foreslaae store gjensidige Lettelser og Begunstigelser for begge Rigers handlende Undersaatter²³. Det var overhoved en Gjentakelse af alle de Punkter, som Hans Holm og Ditlev Smither for nogle Aar siden paa Kongens Vegne havde forebragt den engelske Regjering, og som ovenfor udførligen og i Sammenhæng ere fremstillede*). Alt stod endnu som for 4 Aar siden: ingen Erstatning var givet og ingen Tilnærmelse skeet. Henrik den Ottende udsatte fra Maaned til Maaned at give Hans Holm noget Svar, ventende paa Udfaldet af de Underhandlinger, som hans Kantsler Wolsey paa samme Tid førte med Frankrig. Da disse vare bragte til Ende og ved den ovennævnte Overeenskomst et fredeligt Forhold til Frankrig syntes sikkret for lang Tid, fandt Henrik den Ottende eller Wolsey det omsider beqvemt at svare den danske Konges Afsending. Svaret var i alle Maader utilfredsstillende²⁴. Henrik vilde ikke indlade sig paa de gjensidige Handelsbegunstigelser, som Kong Christiern havde foreslaaet til Bedste for begge Rigers Kjøbmænd; han søgte allehaande Udflugter ved Spørgsmaalet om Erstatning for de danske, baade konge-

*) S. 134—144.

lige og private, Handelsskibe, som de engelske Udliggere havde opbragt eller plyndret; han vægrede sig under Foregivende af, at Sagen endnu ikke var rigtig opklaret, ved at give Opreisning for de Voldsomheder, hans Under-saatter havde øvet paa Island, hvor de ikke alene havde voldelig unddraget sig Ydelse af Told, men røvet og plyndret fra Indbyggerne, og myrdet endog geistlige Personer. Henrik den Ottende brød sig, da Freden med Frankrig var sikkert, ikke stort om Kong Christierns Vrede; den danske Konge kunde i det Høieste skade ham ved at give Skotterne nogen Understøttelse; han vidste, at Christiern formedelst det gjenstridige Sverrig havde en Lænke om sin Fod, som hindrede ham i sin frie Bevægelse. Derpaa stode han.

Medens Kongens ældre og mægtigere Forbundsvenner vare tilbageholdne og betænkelige ved at yde ham Hjælp eller endog ildesindede og vrangvillige: var der nærmere ved Danmarks Grændser en Fyrste, der var mindre af Magt, men særdeles velvillig stemt mod Kongen og rig paa Løfter. Det var den preussiske Stormester Albrecht. Men det Uheldige var, at hans Evne aldeles ikke stod i Forhold til det, han lovede og forpligtede sig til. Ved en af sine Raader Didrik v. Schönberg, som han om Efteraaret 1517 skikkede til Kjøbenhavn, sluttede han en Overenskomst med Christiern den Anden, hvorved han forpligtede sig til paa egen Bekostning at understøtte Kongen i Krigen mod de Svenske med 200 Ryttere og 2000 Knægte; Albrecht skulde lønne dem i 4 til 6 Maaneder, og Kongen blot sørge for deres Underhold med Levnetsmidler; desuden skulde Albrecht sende Kongen 10 til 12 hele og halve Kartover med hvad dertil hørte og 100 Tønder Krudt. Naar Kongen begjærede det, skulde endelig Albrecht hjælpe ham i en fremtidig Krig mod Ditmarskerne med 400 Ryttere og 2000

Knægte. Til Gjengæld skulde Kongen, naar først Sagerne i Sverrig vare bragte i Orden, understøtte Albrecht mod Danzig (og Polen) med ligesaa mange Tropper og ligesaa megen Ammunition, som denne havde sendt Kongen til Hjælp i Sverrig, og paa samme Vilkaar som ovenført²⁵. Stormester Albrecht var, den Gang han indgik disse store Forpligtelser, i en yderst vanskelig Stilling, indviklet i uovervindelige Forlegenheder, og fristende Tiden under det daglige Tryk af Frygten for et forestaaende farligt Angreb fra Polen. Det oversteg langt hans Kræfter at opfylde de Tilsagn, han gav Kongen, og denne har sikkerlig heller ikke sat synderlig Lid dertil. Vist er det, at Kongen ikke saae en eneste af de lovede Knægte eller Ryttere fra Preussen. Hele den Hjælp han fik, indskrænkede sig til en Kartove, »Sangerinden«, som Albrecht laante ham²⁶. Men Albrecht viste i alt Fald sin gode Villie, som han kunde vente, Kongen vilde paa-skjønne. Han havde nemlig ogsaa sin Beregning herved. Han haabede, at naar Felttoget i Sverrig var vel endt, at kunne faae de Leietropper, Kongen der havde havt, overdragne til sig. Herved undgik han den i mange Henseender mislige og med store Bekostninger forbundne Hverving og fik paa eengang en samlet og ordnet Hob af øvede og krigsvante Tropper, hvilket var en stor Fordeel.

Christiern den Anden havde en levende Følelse af den store Betydning, som Udfaldet af dette andet Tog til Sverrig, hvilket han med Anspændelse af alle Kræfter og under Kamp med saa mange Hindringer nu i flere Maaneder forberedte og rustede sig til, vilde have for ham og Riget. »Vi ere tilsinds«, skriver han til en af sine Lensmænd, »at ville have det til en endelig Ende med denne lange og svare Feide, som os og de Svenske mellem er, og agte derfor med Guds Hjælp udi vor egen

Person at drage ind i Sverrig med al den Magt, vi kunne afstæd komme. Al vor og Rigets høieste Velfærd hænger paa dette Tog²⁷.

Ladt i Stikken ligesom forrige Gang af sine Forbundsvenner, var han henviist til sine egne Kræfter, og han forsømte ikke at bruge og udvikle dem. Han lod stærkt hverve i Tydskland, og allerede sidst i Marts havde han i Kjøbenhavn efter den herværende preussiske Afsending Jørgen Klingenbecks Beretning 5000 tydske Knægte, der stode under Befaling af Høvedsmændene Steffen v. Weberstedt og Sigfrid v. Melen. Noget senere beretter en fjendtlig Speider, som havde været i Kjøbenhavn, at Kongen havde 7000 fremmede Knægte i sin Tjeneste, og det var at befrygte, at han vilde faae 10 til 12000; han kunde i det Mindste faae dem, om han vilde have dem. En Deel af disse Knægte (formodentlig de først antagne 5000) siger Jørgen Klingenbeck var en ud-søgt Skare, »en Kjernebob«, men Andre vare af det sletteste Slags, skikkede til at fordærve de øvrige, en Skamplæt paa den tydske Nation, og ikke bedre værd end at de samtlig skulde hænges (alle des Henkens werde). De tydske Knægte kunde heller ikke forliges med de Danske, og der var en almindelig Misfornøielse over, at Kongen kun vilde give dem 3 Gylden i Sold om Maaneden, istedenfor det sædvanlige, som var 4 Gylden²⁸. Foruden tydske Knægte ønskede Kongen ogsaa at faae en Deel Bjergskotter i sin Tjeneste, hvis Værd i Felten, uagtet deres Mangel paa Krigstugt, han under sine tidligere Krigstog paa den svensk-norske Grændse havde lært at kjende. Han begjærede af den skotske Regjering sig tilsendt 1000 Bjergskotter; men man svarede ham, at der for Øieblikket var saadan en Strid og Feide mellem de skotske Klans, at det med den bedste Villie ikke var muligt at opfylde hans Ønske²⁹.

I Riget selv opbødes alle Lensmænd med deres Svende. Det var besværlige Tider for Lensmændene. Forrige Aar havde de været i Leding fra Foraar til Efteraar, derefter havde de maattet sende deres Folk til Vinterleie i Skaane for at vogte Grændsen, og nu skulde de atter ud fra Paaske til Mortensdag; alle dermed forbundne Udgifter hvilede paa dem, de skulde ikke blot bekoste deres Svendes Udrustning med Klædning, Vaaben og Værge og Hest, men tillige holde dem med Kost, saalænge Feltoget varede. Kongen forlangte herved ikke mere af sine Lensmænd, end hvad han var fuldberettiget til, men den hyppige Gjentakelse gjorde Trykket haardt, og dette i Forbindelse med adskilligt Andet, som man ikke syntes om hos Kongen, begyndte allerede nu at fremkalde en Misfornøielse, der længe ulmede, indtil den omsider slog ud i Luer³⁰. Rigsraadet havde forrige Aar bevilget Kongen en Udskrivning af hver tiende Mand, men som vi have seet havde Kongen benyttet denne Bevilling til en Finantsoperation, idet han istedenfor at udskrive lod Vedkommende løse sig for Leding ved at betale Udbudspenge. Men den fattige Almue paa Landet, som ikke havde Penge at give, maatte den Gang ligesom i senere Tider under beslægtede Forhold, bøde for sin Fattigdom ved at give Liv og Lemmer hen til Krigens blodige Spil. Kongen havde ikke benyttet det forrige Aars Bevilling til at udskrive dette Slags Folk, men gjorde den nu gjældende. Ved forskjellige Befalinger, i hvilke Vedkommende snart betegnes som »løse Karle, Pebersvende og Andre, som ikke sidde ved Gaarde«, snart som »danske Karle af saadant løst Folk, som kaldes Huusfolk, Pebersvende og Sildekarle« (Fiskere), paabydes det Lensmændene paa sædvanlig Maade at lægge dem i Lægd efter Formue og Leilighed og saa udtage et bestemt Antal, som vare »raske og føre og uforknytte«.

De skulde af deres hjemmesiddende Lægds mænd forsynes med Vaaben — dog kun »en Kaarde og en Øxe«, med de nødvendige Klædningsstykker og med saa mange Penge, at de dermed kunde komme ud af det til Kost og Tæring indtil Efteraaret³¹.

Medens Christiern den Anden efter Tidernes Leilighed ikke kunde Andet end søge en stor Deel af sin Krigsstyrke ved Hverving i Udlandet, stræbte han dog i andre Henseender at gjøre sig uafhængigt af dette, navnlig hvad angaaer Anskaffelsen af de kostbareste Krigsfornödenheder. Han havde som bemærket for et Par Aar siden givet Bevilling til Anlæg af en Krudtmølle i Rønnebæk, og han havde Kanonstøberier baade i Kjøbenhavn og i Helsingborg eller i Nærheden af denne Stad. I Kjøbenhavn havde han nylig ladet støbe tre Kanoner, af hvilke den ene udskjød 90 Pund Jern, den anden 60 Pund, den tredie 20 Pund. De tiltrak sig Fremmedes Opmærksomhed deels ved deres meer end almindelige Størrelse, deels fordi et enkelt Stykke Skyts i hiin Tid var ganske anderledes kostbart og havde i Krigen en langt større Betydning end i vore Dage. De større Stykker fik derfor ogsaa gjerne ligesom Orlogsskibene egne Navne, saasom Sangerinden, Nattergalen, Kniven, eller Fruentimmernavnene som Ingeborg, Maria o. s. v. Det skaanske Støberi forsynedes med det Jern, det forbrugte, fra Jernværker eller som man kaldte det Jernhytter, der fandtes ved Kullen og andensteds i Skaane. At dømme efter de store Masser baade af Støbegods og Smedejern, som findes opførte paa en Mængde Qvitteringer fra Kong Hanses og Christiern den Andens Tid, maa Driften af Støberiet og Jernværkerne have været meget betydelig. Den forestodes i begge hine Kongers Tid af en dansk Adelsmand og Ridder Aage Andersen Thott. Den franske Afsending roser Christiern den Anden for hans gode og

talrige Artilleri. Virkelig gjorde Kongen sig ogsaa megen Flid for at bringe denne Deel af Hærvæsenet paa en god Fod. Han havde allerede optaget en Forbedring i Artilleriet, som for faa Aar siden første Gang havde været anvendt af de Franske i Slaget ved Navarra. Det var en Kanonvogn af en egen Indretning, beregnet for lettere Skyts, der baade gav Artilleriet større Bevægelighed og en større Sikkerhed mod Forsøg fra Fjendens Side paa at tage det. Vognen havde to Hjul, over Axelen kunde ligge to lette Kanoner eller Hagebøsser; Midtstangen og begge Sidestængerne paa Vognen forlængedes bagud og endte i en skarp jernbeslagen Spids; de tjente paa den Maade som Spyd mod Fjenden, om han forsøgte at storme. Det Hele var saa let, at det kunde trækkes af to Heste; i Nødsfald kunde en enkelt Hest drage Vognen frem. Havde man et større Antal af dette Slags Vogne, kunde deraf til Dække for Hæren dannes en ypperlig Vognborg, som Fjenden skulde have ondt ved at tage. Formodentlig har den af François de Bordeaulx omtalte Franskmand hjulpet Christiern den Anden med Indretningen af slige Vogne³².

Med Befalingsmændene paa nogle af Grændsefæstningerne foretog Kongen, uden Tvivl af Hensyn til den nuværende Krigstilstand, adskillige Forandringer. Henrik Krummedige, der allerede for længe siden havde arbejdet sig op af den Unaade, hvori han tidligere var falden baade hos Kong Hans og Christiern, beskikkedes til Befalingsmand paa Varberg i Halland, og fik saaledes et vigtigt Slot med store Len i Bytte for det mindre betydende Laholm, som han sidst havde havt. Den norske Rigsraad og Ridder Knud Knudsen Baad, hvem vi tidligere have havt Leilighed til at omtale under Urolighederne i Aaret 1502 og siden i hans Stilling som Befalingsmand paa Agershuus, blev Hovedsmand paa Bahuus,

Hovedfæstningen i Vigen og af stor militær Betydning. Han fik iøvrigt siden kun liden Aarsag til at glæde sig over denne Forfremmelse. I Grændselandskabet Bleking betroedes Lykkaa Slot til Aage Brade. Visborg paa Gulland, der ogsaa maatte betragtes som Grændsefæstning, havde Kongen allerede det forrige Aar overdraget Søren Norby, og det var i gode Hænder, saalænge denne Mand førte Befalingen. Søren Norby beredte sig om Efteraaret 1517 med sædvanligt Omsyn paa det, som Vinteren eller Foraaret kunde bringe; thi Rygtet sagde, at Steen Sture vilde forsøge et Angreb paa Gulland. Han antog derfor flere Folk i sin Tjeneste end vanligt, saa at han i det Hele havde 600 Mand at underholde og lønne. At skaffe de fornødne Midler hertil, faldt ham vanskeligt og voldte ham nogen Bekymring. Men han stolede paa sin udvalgte Helgen Ridder St. Jørgen. »Jeg veed fuld liden Raad«, skriver han ved denne Leilighed til Kongen, »til at lønne Folkene og skaffe dem Fødemidler, uden Ridder St. Jørgen vil hjælpe mig, at jeg maatte faae et godt Bytte fra de Svenske»³³.

At skaffe Underhold til de store Troppemasser, som efterhaanden samlede sig i Sjælland og Skaane paa begge Kyster af Sundet, hvorfra de skulde indskibes, var ikke en af Kongens mindste Bekymringer. Lensmændene skulde rigtignok sørge for deres egne Folk, men det var kun det mindre Tal. For under disse Omstændigheder at holde Priserne paa Fødemidler saa lave som muligt og sikre sig Benyttelsen af de Forraad, som fandtes i Riget selv, greb Kongen til et Middel, som i slige Tilfælde baade i ældre Tider og senere jævnlig anvendtes: han forbød al Udførsel. Ved en kongelig Befaling, som udgik om Efteraaret 1517, forbødes det under Henviisning til Tidsomstændighederne fra nogen Deel af Riget at udføre noget som helst Slags Fødemidler eller som man kaldte

det «ædendes Vare», alene med Undtagelse af Sild og Aal. For Overtrædelse af Forbudet sattes stræng Straf³⁴. Kjøbstæderne maatte efter deres Forpligtelse levere Øl, Meel, Kjød og Flesk og lignende Fødemidler til Hærens Brug. Men Kongen tog ogsaa under de store Krav, som Øieblikket gjorde, sin Tilflugt til et overordentligt Middel. Han forlangte af Bisperne og Kirkeværgerne, at de skulde overlade ham til Underhold for det meget Krigsfolk, han havde taget i sin Tjeneste, det saakaldte Kirkekorn, det vil sige, de Kornvarer, som indkom af Kirketienden og hvoraf Udgifterne bestredes til Kirkernes Vedligeholdelse og en Mængde beslægtede Øiemed. Kongelige Skrivelser herom forekomme til Sjællands, Fyns og Lunds Stifter, men Foranstaltningen har sikkert været almindelig og omfattet alle Rigets Stifter. Den kongelige Opfordring havde Form af en Bøn og Begjæring, men saaledes at det tydelig forudsættes, at Vedkommende hverken vilde eller kunde nægte det. Det hedder dog ogsaa til Slutningen: »Vi ville betale Kirkerne det igjen til gode Rede efter skjælligt Værd³⁵. Kongen undlod heller ikke at tilsende flere af Østersøstæderne Opfordring om at tilføre hans Hær, naar den kom til Stokholm, Levnetsmidler, en Opfordring, som maatte finde en stærk Understøttelse i disse Stæders egen Interesse. Alligevel var dog Om-sorg for et tilstrækkeligt Forraad af Fødemidler til det talrige Krigsfolk Udrustningens svage Side, en Mangel, som bliver let forklarlig, naar man betænker den Tids ufuldkomne Organisation af Hærvæsenet i det Hele, men som siden hævnede sig føleligt.

Intet trykkede dog Christiern den Anden mere end Pengemangelen. Han havde nu i to Aar bestormet Hoffet i Bryssel med Bønner og Begjæringer om at faae udbetalt den for længe siden forfaldne Deel af Brudeskatten, han havde sendt det ene Bud efter det andet, men hidtil

Intet opnaaet enten med gode Ord eller onde. Han maatte da hjælpe sig som han kunde. Den for nogen Tid siden indførte betydelige Forhøielse af Tolden i Forbindelse med et strængere Toldtilsyn havde noget forøget hans Indtægter; men for Resten maatte han gribe til Laan og Pantsættelser, hvilken Udvei han i meget betydelig Udstrækning gjorde Brug af. Hans Papirer for den sidste Maaned af 1517 og de følgende af 1518 bære Vidne derom. Han tyede baade til Geistlige og Verdslige, til Kommuner og private Personer. Vi skulle kun nævne nogle Exempler. Til Rigsraaden Niels Høg pantsatte han Slottet Astorp i Vendsyssel for 800 rhinske Gylden, til Rigsraaden Predbjørn Podebusk Riberhuus for 1000 Marsk dansk, til Adelsmanden Laurids Skinkel Lyø og Bjørnø for 1500 Mark dansk, til sin Hofsinde Rolf Madsen Pederstrup paa Laaland for 1400 Mark lybsk; af Bisp Erik Kaas i Viborg laante han 600 Mark dansk mod Forhøielse af den tidligere Pantenum for Mors; af Bisp Niels Clausen i Aarhus 1500 Mark dansk mod tilsvarende Forhøielse af den tidligere Pantenum for tre Herreder i Jylland; af Bisp Niels Stygge i Børglum 500 rhinske Gylden mod lignende Forhøielse af Pantenummen for Ørum Slot. Endvidere laante han uden Pant 2500 Mark dansk af Pengemanden Niels Clemitsen; 1500 Mark af Roeskilde Kapittel; 1000 Mark af Bisp Iver Munk i Ribe; 1500 Mark af Lunde Kapittel; fra den rige Kirke Kippinge paa Falster, berømt af sin hellige Kilde, fik han tvende Gange meget betydelige Forstrækninger af de der ophobede Skatte af møntet og umøntet Sølv og Guld. Fremdeles gjorde han en Deel Laan hos Kjøbstæderne fra 400 til 200 rhinske Gylden, og for ikke at lade nogen Hjælpkilde ubenyttet, steg han ned til smaae Summer som 50 Gylden, hvormed flere Borgere i jyske Kjøbstæder forstrakte ham³⁶.

Intet viser imidlertid bedre, til hvilken Yderlighed af Pengetrang han var bragt, end at han kunde fatte den Beslutning at forsøge paa at pantsætte Island til en fremmed Magt. Blandt de Hverv, som Hans Holm havde, da Kongen om Foraaret 1518 udsendte ham, var ogsaa det, at tilbyde Hollænderne i Amsterdam tilligemed de waterlandske (nordhollandske) Stæder, og ligeledes Antwerpen og flere Stæder, hvorom han havde faaet nærmere Anviisning, at tage Island i Pant for 30,000 eller i det Mindste 20,000 Gylden. Dersom Holland ikke vilde indlade sig herpaa, skulde han, naar han kom til England, tilbyde Kongen Island som Pant for et Laan af 100,000 Gylden, eller i det Mindste 50,000 Gylden. Dog maatte Hans Holm ikke fremsætte dette Forslag for den engelske Konge, før denne havde viist sig villig til at gaae ind paa de andre vigtige Punkter, som Sendebudet havde at forebringe ham. Og Pantsættelsen maatte paa ingen Maade skee anderledes, end at Henrik den Ottende ved et Dokument i den meest betryggende Form forpligtede sig og sine Efterkommere til uvægerlig at tilbagegive Øen til Kongen af Danmark, saasnart Pantesummen tilbagebetales. Til ydermere Sikkerhed medgaves Hans Holm et Udkast til det Brev, som Kongen af England i sligt Tilfælde skulde udstæde, undertegne og besegle. Man seer, at Christiern den Anden hellere har villet have Øen pantsat til nogle hollandske Stæder, som vare mindre farlige Panthavere end en mægtig Fyrste som Kongen af England, og derfor har villet lade sig nøie med et langt ringere Pantelaan af hine Stæder end af den engelske Konge. Men det er meer end tvivlsomt, at Forslaget overhoved er blevet fremsat for Henrik den Ottende; thi som vi vide, opnaaede Hans Holm aldeles Intet ved de Besværinger og Forestillinger, han efter Kongens Befaling fremførte hos den engelske Regjering,

og kunde saaledes ifølge sin Instrux ikke bringe den islandske Sag paa Bane. Blandt de hollandske Stæder vilde Amsterdam, som drev betydelig Handel paa Island, gjerne have overtaget Pantelaanet; men det havde ikke Evne dertil. De øvrige Stæder kunde ikke blive enige, og saaledes kom der ikke Noget ud af det Hele. Og dette var uden Tvivl meget heldigt for Christiern den Andens Minde; thi dersom Island ved Pantsættelse var kommet navnlig i Englands Hænder, var det sikkert gaaet med denne Ø som med Orknøerne: Panthaveren havde næppe nogensinde sluppet Besiddelsen, om Indløsning end nok saa tidt var blevet tilbudt³⁷.

Ikke førend i den første Halvdeel af Juni var Christiern den Anden færdig med Udrustningen af Flaaden og Hæren. Besynderligt nok angive Samtidige og det endog Øienvidner Hærens Størrelse høist forskjelligt. Det ovennævnte franske Sendebud siger, at Antallet af Krigsfolket, derunder indbefattet Mandskabet paa Flaaden, udgjorde 25,000 Mand, blandt hvilke de 10,000 vare tyske Landsknægte. Derimod paastaaer en Deeltager i Toget, at der var kun 5000 tyske Knægte, 1000 Mand danske lette Tropper, 100 adelige Ryttere, og en stor Deel Uvæbnede, som skulde bruges til Skandsearbejder og deslige; om Mandskabet paa Flaaden taler han ikke³⁸. Men om end maaskee den franske Afsendings Angivelse i det Hele er noget for høi, saa stemmer dog det af ham nævnte Tal paa Landsknægtene med hvad vi fra andre Sider vide; og var der 10,000 tyske Knægte, saa feiler man sikkert ikke ved at anslaae hele Styrken, deri indbefattet Skibsbesætningen, til henimod 20,000 Mand. Antallet af Førselsskibene, hvorpaa Hæren indskibedes, beløb sig efter den mindste Angivelse til 80, efter den største til 120³⁹. For at tilveiebringe et saa stort Antal Fartøier betjente Christiern den Anden sig af et Middel,

der havde gammel Hjemmel for sig: han lagde Beslag paa de fremmede Skibe, som befandt sig i Øresund og i Rigets Havne. Det var især Hollændere, men ogsaa adskillige fra Hansestæderne. Kongen lovede Skibsførerne Godtgjørelse for det Tab, de lede ved denne tvungne Reise. Dette Tilsagn blev ogsaa holdt, om ikke ved Penge-Erstatning, saa dog ved en anden Godtgjørelse, der havde Penges Værd. Han tilstod nemlig Skipperne, i det Mindste et meget betydeligt Tal af dem, Toldfrihed for Livstid i Øresund og andensteds i Riget⁴⁰. Den 16 Juni 1518 gik Kongen ombord paa Flaaden, og ved St. Hans Dags Tide var han i Stokholms Skjær⁴¹.

I Stokholm var man ikke uforberedt paa Christiern den Andens Komme. Man havde længe havt Underretning om hans store Rustninger og tog sine Forholdsregler derefter. I flere Maaneder havde der hersket den travleste Virksomhed for at sætte Staden i god Forsvarsstand. Man murede og tømrede, støbte og smedede, samlede Forraad af Vaaben, Krudt og Fødemidler, hidkaldte Krigsfolk fra de nærmeste Byer og Landskaber. Aanden hos Stokholms Borgere var fortræffelig: de elskede deres Høvedsmand, Sverrigs Rigsforstander, den unge Steen Sture, og hans ædle Hustru Christine Gyldenstjerne; de hadede Kong Christiern, fordi han var deres Selvstændigheds og Friheds Fjende og Gustav Trolles Ven og vilde blive dennes Hævner, om han seirede; de mindedes, hvorledes deres tappe Forfædre meer end eengang havde viist de Danske tilbage fra de Mure, som nu atter truedes med Angreb: de vilde ikke være ringere end deres Fædre; Mange af de Nulevende kunde endog fortælle om den Dag for 16 Aar siden, da de saae Danmarks Dronning som Fange indenfor Stadens Mure, og en heel dansk Besætning drage nedslagen og bøiet gennem Stokholms Gader, efterat de ikke længer formaaede at forsvare

Slottet eller Dronningen. Og Alle vidste at tale om de Danskes blodige Nederlag ifjor ved Vedla tæt udenfor Stokholm. Den Stemning, som slige Erindringer fremkaldte, lagde sig for Dagen i de ivrigste Anstrængelser for at berede den danske Konge en Modtagelse, der kunde betage ham Lysten til flere Forsøg mod Sverrigs Uafhængighed.

Man arbeidede Dag og Nat paa at istandsætte Ringmuren, som udgaaende fra Slottet, der laae i Stadens nordøstlige Hjørne, omgav baade den egentlige By og de med denne ved Broer forenede to smaae Holme, Graamunkeholmen mod Vest og Helligaandsholmen mod Nord. Paa Stadens østlige og vestlige Side var Mælarens brede Vand, saa at Faren for et Angreb fra denne Kant var ringere; men mod Nord og Syd indsnævres Mælaren til to smalle Løb, Nordstrøm og Søderstrøm, der lagde en Fjende færre Hindringer i Veien, hvorfor et Angreb snarest var at befrygte paa et af disse Steder. Landstrøget baade mod Nord, hvor Brunkebergs-Bakken var det mærkeligste Punkt, og mod Syd, den høie og klippefulde Sødermalm, hvilke nu begge ere bebyggede og udgjøre en Deel af Stokholm, var den Gang slet ikke, eller kun lidet bebygget. Det Samme gjælder om de flere Holme, som ligge øst og vest for Staden. For at formene Fjenden Adgang fra Nord blev den herværende Bro forsynet med flere faste Værker besatte med Skyts. Men især befliittede man sig paa at befæste den sydlige Adgang mod Sødermalm, hvor man snarest ventede Kongen vilde angribe. Ved den sydlige Ende af Broen, som førte over Strømmen mellem Staden og Sødermalm, fandtes et stærkt og anseeligt Taarn, der ved Fløie forlængedes til begge Sider mod Øst og Vest. Taarnet og Fløiene, der vare af Muurværk, styrkedes og istandsattes, hvor det behøvedes, og til Understøttelse for Forsvaret af dette

vigtige Punkt opførtes flere nye Tømmerskandser, Alt rigelig besat med Skyts. Her var saaledes tilveiebragt et Værk, der kunde yde et kraftigt Forsvar ved et Angreb fra Syd. For at hindre Fjenden fra at angribe Broen fra Siden ved at sende Baade og Fartøier op ad Strømmen, blev der trukket Jernlænker tværts over dette Vandløb. Ogsaa i andre Henseender var man forsynlig. En Qværn var i uafbrudt Virksomhed med at tilvirke Krudt, for at der ingen Mangel skulde blive paa denne uundværlige Krigsfornødenhed; Smede vare sysselsatte med Forfærdigelse af nye Kanoner — man brugte nemlig i hiin Tid ogsaa at smede Kanoner, især de mindre, og styrkede dem ved at ombinde dem med Jernbaand; af Pile smededes en uendelig Mængde; thi Bue og Piil var endnu et af de vigtigste Vaaben, og den svenske Almue i det Hele, men fremfor Alle Dalekarlene forstode at bruge det med sjælden Færdighed. Mandskab fattedes ikke; alle Stokholms vaabenføre Borgere toge, som rime- ligt var, Deel i Stadens Forsvar; fra Dalerne blev der ifølge det gamle ofte fornyede Forbund, som bestod mellem dette Landskab og Staden Stokholm, hvorved de gjensidig havde forpligtet sig til at komme hinanden til Hjælp, naar Nød var paa Færde, sendt et Antal af disse Egenes kjække og vaabendygtige Stridsmænd for at dele Fare og Anstrængelse med Borgerne. Flere af Stæderne ved Mælaren, som Arboga og Vesteraas, sendte ligeledes Stokholm Forstærkning af Krigsfolk⁴².

Da Christiern den Anden med Flaaden var kommen til Stokholms Skjær, lagde han strax ind tæt til Byen, og landsatte Hæren paa den nordlige Side, som det synes paa Ladugaardslandet. Efterat Hæren var ordnet og de fornødne Forberedelser gjorde, besatte han efter nogle ubetydelige Skjærmydsler den 29 Juni Brunkebjerg og slog Leir ved St. Klara Nonnekloster ved Bakkens syd-

vestlige Skraaning, ligeoverfor Helligaands Holmen og Slottet. Her blev han staaende to Dage, men paa den tredie (1 Juli) brød han op og førte Hæren til Sødermalm. Det var nu hans Beslutning at aabne Angrebet sydfra. Det synes, som om Christiern den Anden først har tænkt, det skulde gaae som 1497, og antaget, at Steen Sture havde samlet en Hær fra de nordlige Landskaber og vilde tilbyde ham Slag i aaben Mark, hvilket Kongen i sin gode Stilling støttet til Brunkebjerg var tilsinds at modtage, i det Haab, at naar han havde seiret i Slaget, Staden og Slottet ligesom 1497 ikke vilde gjøre stærk Modstand. Men da Steen Sture forsigtig holdt sig tilbage, forandrede Kongen sin Plan; thi han kunde ikke angribe fra Nordsiden uden at give sig i Kast med Slottet, hvilket vilde være at tage Tyren ved Hornene. Slottet havde flere Gange, og sidst da Kongens egen Moder forsvarede det med dansk Besætning, viist sig at være næsten uindtageligt, saalænge det ikke savnede Krudt og Levnetsmidler. Selv yttre Kongen sig i et Brev til Dronning Elisabet saaledes om sin forandrede Plan: »St. Peders og Pouls Dag drog jeg med den Hob, mig fulgte fra Kjøbenhavn, paa Brunkebjerg og fortøved der to Nætter, thi jeg kunde Ingen formærke, som havde Lyst paa den Tid at slaae med os. Torsdag derefter sendte vi vort Folk til den søndre Malm; der toge de Svenske Flugt for vort Folk og ind i Byen, og Nogle af dem bleve slagne og skudte. Vi haabe endnu til den Gud, som Alting haver skabt, at komme til en god Ende«⁴³.

Staden og det faste Værk foran den søndre Port blev voldsomt beskydt af det talrige og svære Artilleri, som Kongen havde medbragt. Store Stykker baade af Stadsmuren og Taarnet styrtede ned som Følge af den hæftige Beskydning; men hvad de Danske nedskjøde om

Dagen, istandsatte de Svenske om Natten. Flere Storme forsøgte, men sloges tilbage. Angrebet vanskeliggjordes og Forsvaret lettedes derved, at Kampen maatte indskrænke sig til et enkelt Punkt, der var det stærkeste i hele Forsvarslinien, nemlig Taarnet med de dertil hørende Værker; thi paa hele den øvrige Linie dannede Søderstrøm et betryggende Værn mod en fjendtlig Storm. Først naar hiint Værk var taget, opstod der nogen alvorlig Fare for Staden.

Da Beleiringen saaledes havde varet lidt over tre Uger, uden at føre til nogen Afgjørelse, bragte en Hob Knægte, der havde været udsendte paa et Streiftog, den Efterretning, at Steen Sture nærmede sig fra Syd med en betydelig Hær, bestaaende dels af Bønder dels af Ryttere og øvede Krigsfolk, og at han rettede sin Marsch mod Leiren. Kongen ansaae det for bedre at forekomme end forekommes. Han efterlod 6 Fænniker eller omtrent 3000 Mand i Leiren og drog med Resten ud for at tage imod Fjenden. Han opstillede sin Hær ved Brænekirke kun en halv Mil fra Leiren. Den venstre Fløi dannedes af de danske Fodtropper og opstilledes paa et bakket og klippefuldt Strøg; Rytteriet og de tydske Knægte indtog høire Fløi, som dækkedes ved Kjær og Hængedynd. Kampen begyndte først paa Afstand med en kraftig Brug af Skytset; men de Danske paa venstre Fløi brøde snart frem og bemægtigede sig ved et heldigt Angreb det fjendtlige Skyts. Ogsaa de tydske Knægte kjæmpede godt. Det første Angreb af de Svenske kastedes tilbage, og da disse anden Gang fornyede Kampen, bleve de slagne paa Flugt og hæftig forfulgte ind i en Skov, som fandtes i nogen Afstand fra Valpladsen. Men under Forfølgelsen brødes og opløstes de danske Linier, saa at der kun fægtedes i spredte Hobe. Dette benyttede de Svenske sig af. Dækkede og skjulte

af Skoven ordnede de paany deres Skarer og brøde uventet frem til et samlet og kraftigt Angreb. Dette kunde den danske Hær under den uordnede Tilstand, hvori den for Øieblikket befandt sig, ikke modstaae. Den dreves tilbage og led betydelige Tab, navnlig blev en heel Deel af de tydske Tropper drevne ud i det omtalte Hængedynd og fandt her Døden. Kongen befalede under disse Omstændigheder, at Hæren skulde gaae tilbage til Leiren. Steen Sture, som selv havde lidt overordentligt, fortsatte ikke Kampen, men trak sig tilbage, uden senere at forsøge ved noget nyt Angreb at forstyrre Kongen i Beleiringen. De svenske Beretninger antyde kun svagt Slagets Omskiftelser, men holde sig til den endelige Udgang, som var Seir for de svenske Vaaben. Den danske Beretning, som hidrører fra En, der var tilstæde paa Krigsskuepladsen, dvæler ved den vekslede Lykke og den Fremgang, de Danske længe havde, og mener, at dersom Kongen, istedenfor at afbryde Slaget og drage tilbage til Leiren, havde trukket de 3000 Mand til sig, som stode her i kun en halv Miils Afstand, vilde han have vundet en afgjørende Seir. Mandefaldet paa svensk Side var ifølge samme Hjemmelsmand, hvis Udsagn bliver troligt nok, naar man betænker Kampens Haardnakkenhed og de gjentagne Gange fornyede Angreb, overordentlig stort: Fjenderne indrømmede selv, at der af Bønderne alene faldt omtrent 1600 Mand⁴⁴. Slaget stod paa en af de nærmeste Dage efter Marie Magdalene Dag (22 Juli). Tre Mænd, hvis Navne i den følgende Tid ofte gjænløde over hele Norden, omtales leilighedsviis som Deeltagere i dette Slag: Gustav Eriksen Vasa, Sverrigs tilkommende Befrier og Konge; Henrik Giø, Christiern den Andens trofaste Mand, og Peder Skram, den berømte Søhelt fra Grevefeiden. Gustav Vasa førte det svenske Hovedbanner, Peder Skram fulgte Henrik Giø

som Væbner og var overalt ved hans Side i det blodige Slag. En Broder af ham Knud Skram faldt i Kampen. Ogsaa Otte Stigsen, en Mand, hvem vi i det Følgende oftere ville komme til at nævne, da han spillede en ikke ubetydelig Rolle i Tidens urolige Bevægelser, var tilstæde i dette Slag. Han fik et Skud gennem Munden⁴⁵.

Beleiringen af Stokholm fortsattes nu. Men de skadelige Følger af Mangel paa tilstrækkelig Forsynlighed ved Udrustningen til Toget, begyndte at lade sig mærke. Flaaden havde fra Danmark ikke medbragt saa store Forraad af Levnetsmidler, som behøvedes til Hærens Underhold for længre Tid, idet man vel har stolet paa, at man paa Stedet selv vilde kunne afhjælpe en Deel af sine Fornødenheder, og tillige ventede, at Stæderne ved Østersøen efter Kongens Opfordring vilde tilføre Leiren ved Stokholm Fødemidler. Men ingen Tilførsel, eller i det Mindste kun en ganske utilstrækkelig, kom fra disse Stæder. Ligesaa slemt var det, at det medtagne Forraad af Krudt under den hæftige Beskydning af Staden gik saaledes op, at der snart maatte blive Mangel paa dette uundværlige Krigsmiddel. Allerede saa tidlig som Midten af Juli Maaned have disse Mangler, om end endnu ikke følte af Hæren, dog været forudseete af Kongen som snart indtrædende. Thi han tilsendte ved denne Tid Stormester Albrecht af Preussen en Anmodning om snarest muligt at laane sig nogle Læster Krudt, og bad ham tillige opfordre Kjøbmændene i de preussiske Stæder til at bringe Levnetsmidler til Leiren ved Stokholm; de vilde, forsikkrede Kongen, finde et godt Marked for sig og faae gode Priser. I lignende Mening skrev han i disse Dage til Staden Danzig⁴⁶. I samme Ærinde — »for stor Brøst Skyld« — havde Kongen skikket Tyge Krabbe til Kjøbenhavn, og da det syntes ham, at han blev for længe borte, sendte han Dronningen den

strænge Befaling: »Hvor I kunne formærke, at Tyge Krabbe tager sig nogen Forsømmelse for og skynder sig ikke til mig, da bede vi Eder kjærligen, at I lader ham bie paa mig i Kjøbenhavns Taarn; thi der ligger mig og alt mit Land stor Magt paa den Sag»⁴⁷. Tyge Krabbe havde ved en Leilighed tidligere viist sig forsømmelig og nølevurn. — Der kom imidlertid intet Krudd fra Stormesteren og ingen Levnetsmidler fra Stæderne. Det hedder sig, at Modvind var Skyld deri; men enten Vinden var med eller imod, kunde det Begjærede ikke komme tidsnok; thi inden Kongens Breve naaede Bestemmelsesstedet, maatte hengaae en fjorten Dage, og endnu længre Tid vilde det medtage, inden Skipperne fik Varerne indladede og førte til Leiren ved Stokholm, altsaa i det Hele en Maanedstid eller derover; men Kongens Forraad vare slupne op allerede før den Tid. Et Midde, som under andre Forhold vilde have kunnet bøde i det Mindste paa Mangelen af Levnetsmidler, at udstrække Krigsforetagenderne, fordele Tropperne paa et større Omraade og lade dem leve paa Landets Bekostning, lod sig her kun i ringe Grad anvende. Hæren var bunden til Stokholm og dens nærmeste Omegn, og hvad her fandtes, var snart fortæret; Skjærgaarden, bestaaende for en stor Deel af golde og øde Klipper og for Resten af lidet frugtbare Øer med en spredt og fattig Befolkning, tilbød ingen Hjælpemidler.

Det ringe Held, som fulgte Kongens Vaaben, og den tiltagende Mangel frembragte, som det var at vente, en slet Stemning i Hæren. Det var især Tilfældet med de tyske Leieknægte, der begyndte at vise betænkelige Tegn paa Vrangvillie og Ulydighed. En Deel af disse Knægte vide vi af det preussiske Sendebuds Beretning, der saae dem i Kjøbenhavn før Indskibningen, vare slette Folk, som efter hans Mening ikke fortjente bedre end at

hænges. Desuden fandtes der i Hæren, som i enhver større Hob af Leieknægte, en Deel gamle Soldater, som formedelst deres Alder og den ved mange Aars Krigstjeneste vundne Erfaring, nøde en stor Anseelse hos de øvrige, og gjerne vare de ledende og Tone angivende, naar man meente at have Noget at beklage sig over hos Krigsherren. Dette Slags Folk gjorde ogsaa Skade her. Kongen havde befalet, at tvende Fænniker, eller omtrent 1000 Mand, ved et natligt Overfald skulde forsøge at tage Udenværkerne foran den søndre Port. Men opæggede af de omtalte Veteraner, nægtede Folkene at lystre. Nogle af Hovedmændene bleve vel den følgende Dag henrettede; men Stemningen blev derfor ikke bedre. Denne Begivenhed modnede den tunge Beslutning, som Kongen omsider kom til: at opgive Stokholms Beleiring. Naar en betydelig Deel af Hæren ikke var langt fra aabent Mytteri, naar Mangelen paa Fødemidler var nær ved at gaae over til formelig Hungersnød, og næsten alt Krudtet var forbrugt: kunde han ikke længer tilbage-trænge den bittere Overbeviisning, at hiint Skridt var en Nødvendighed, og at dermed dette kostbare Felttog maatte betragtes som forfeilet. I Beleiringens sjette Uge afbrød Kongen Leiren og indskibede sine Folk paa Flaaden. Men Fjenden, som fra Stokholms Mure og Taarne kunde see den danske Hørs Bevægelser, lod ham ikke gjøre det uforstyrret. Steen Sture faldt ud af Staden for at angribe den vigende Hær. Den største Deel af denne var imidlertid allerede indskibet; men 200 Mand, som vare opstillede for at dække Indskibningen, angrebes af Steen, og bleve enten drevne i Søen eller dræbte eller fangne. Fangerne løskjøbte Kongen dog for Penge, saa de snart igjen kunde forene sig med Hæren⁴⁸. Med Flaaden seilede Kongen nogle Miil længre ud i Skjærene og dvælede her en Tid, uenig med sig selv, om hvad der nu

videre var at gjøre. Thi allerede nu, henimod Midten af August, da Aarstiden endnu var god, at vende tilbage til Danmark, uden at have høstet nogen Frugt af Toget enten i den ene eller anden Henseende, faldt det ham dog haardt at overvinde sig til. Han kunde i det Mindste paa gammel Viis og efter en barbarisk, men hjemlet Krigsbrug, hærje Sverrigs Kyster og derved baade skade sine Fjender og tillige noget lette Mangelen i Hæren⁴⁹. Han landsatte ogsaa paa Nordkysten en Deel af Hæren, som foretog et Hærgningstog gjennem Landet op til Upsala, hvilken By blev plyndret i to Dage. De kom tilbage belæssede med Bytte og leirede sig paa deres gamle Plads ved Brunkebjerg tæt ved Stokholm, uden synderlig at foruroliges af Besætningen i Staden⁵⁰. Men det Bytte, man havde vundet, forslog ikke længe, og da Landet rundt omkring nu var øde, blev Mangelen saa yderlig, at man maatte gribe til at slagte Hestene og nære sig af Kjødet. Flaaden tog Folkene atter op, og snart efter iværksattes en Landgang paa et andet Punkt, hvor en Strækning af 5 til 6 Mile ødelagdes med Ild og Sværd. Men der var i Længden intet Middel mod den overhaandtagende Hungersnød. Ved Begyndelsen af den tredie Maaned opstod tillige Tvist med de tyske Knægte om Beregningen af Solden. Disse bleve nu aldeles ustyrlige og løb i Hobetal over til Fjenden. Denne de tyske Knægtes Slethed og Troløshed, der allerede under Stokholms Beleiring yttrede sig i Mytteri og siden gik videre og videre, indtil de aldeles brøde deres Fane-Ed, erklærede Kongen siden offentlig, var den sande Grund til, at Toget mislykkedes⁵¹.

Kong Christiern var imidlertid kommet til en Beslutning. Da han Intet havde kunnet udrette ved Sværdet, skulde det nu forsøges, hvad der lod sig opnaae ved Underhandlinger. Han bestemte sig til at aabne Under-

handlinger med Steen Sture. Begyndelsen var ikke meget lovende; thi de Betingelser, som Steen Sture først opstillede, vare efter Kongens Yttring »utilbørlige og ulidelige«. Men han fortsatte Underhandlingen. Til sine Fuldmægtige ved denne Leilighed brugte han den kloge og ordsnilde Niels Høg, og Hans Bilde, begge Medlemmer af Rigsraadet, og den anseete Adelsmand og Ridder Anders Bilde. I den dem medgivne Instrux af 28 August 1518 gaaer Kongen endnu ud fra Malmøtraktaten og forlanger at sættes i Besiddelse af Sverrigs Rige som Herre og Konge, hvortil han lovlig var keist og kaaret, eller, hvis man ikke vilde gaae ind herpaa, at faae »en tilbørlig Skat og Tribut af Sverrigs Krone» efter nærmere Overeenskomst, og desuden Erstatning for det Tab, han havde havt deraf, at Sverrigs Rige mod al Ret og Retfærdighed saa længe var blevet ham forholdt. Endelig fordrer han, at Ærkebisp Gustav Trolle, dennes Fader Erik Trolle, Peder Turesen og andre Herrer, der holdtes fængslede som Tilhængere af Ærkebispen, skulde sættes paa fri Fod, og tilbørlig Erstatning gives for al den Skade, der var tilføiet Upsala Stift i den foregaaende urolige Tid. Naar disse Punkter indrømmedes som Grundvold for en Overeenskomst, var Kongen villig til at underhandle nærmere om de enkelte Spørgsmaal. Men Steen Sture vilde aldeles ikke indlade sig paa disse Fordringer eller antage et saadant Fredsgrundlag; Underhandlingen førte til noget langt ringere, til Vedtagelsen af et af disse Fredsmøder, hvoraf der i Kongens Tid var holdt vel en heel Tylvt, uden at føre til nogen Afgjørelse eller give det ringeste varige Udbytte. Den 12 September, efter fjorten Dages Forhandling, enedes man om at beramme et Møde, som skulde holdes i Nyvardberg næstkommende St. Knud Konges Dag (10 Juli 1519), paa hvilket 24 Rigsraader, 12 danske og norske og 12 svenske, skulde undersøge og

endelig afgjøre alle Tvistemaal mellem Rigerne; den pavelige Legat Johan Arcimbold og Fuldmægtige fra de vendiske Stæder skulde indbydes til at indfinde sig paa Mødet som Mæglere mellem begge Parter. Fra den fjortende September skulde der indtræde Stilstand til Lands og Vands med fuld Frihed for Sverrig til at drive Handel og Kjøbmandskab med de vendiske Stæder og hvor man vilde. Blev man imod Forventning ikke enig paa Mødet i Nyvardberg, skulde Stilstanden dog vare et heelt Aar efter dette Møde. Krigsfanger skulde strax have Lov til at begive sig til deres Hjemland, men med Forpligtelse til at vende tilbage i Fangenskabet, hvis Mødet i Nyvardberg ikke førte til Fred. Overenskomsten var fordeelagtig for Steen Sture, som, uden at indrømme nogen af Kongens Fordringer, opnaaede et Par Aars Udsættelse af Striden og i denne Tid Handelsfrihed med de tyske Stæder; men Kongen, ladende Fremtiden sørge for sig selv, havde den vigtige øieblikkelige Fordeel, at Hæren og Flaaden bleve rigelig forsynede med alle For nødenheder.

Men Christiern pønsede tillige paa Andet. Kort efterat denne Overenskomst var sluttet, sendte han til Stokholm en af sine Hovedsmænd, Junker Willom, en Udlænding, der hørte til Sigbrits Parti og var vel anskrevet hos hende. Ved denne indbød han Steen Sture til en Samtale ombord paa et af Skibene, og lod ham forestille, at de, naar de personlig mødtes, let vilde kunne blive enige om Alting, eller i det Mindste fjærne mange Vanskeligheder, som stillede sig i Veien, naar Sagen skulde afgjøres ved Mellemlandere. For at Steen Sture ingen Frygt skulde nære for sin Sikkerhed, tilbød Kongen at sende nogle af sine første Mænd som Gidsler til Stokholm. Disse Gidsler, som bestode af nogle danske Rigsraader og Adelsmænd, ankom ogsaa snart til Byen.

Steen Sture, som heri saae et Beviis paa Kongens Oprigtighed, og hvem Junker Willom tillige gav de bedste Forsikringer, var allerede tilsinds at begive sig ud paa Flaaden, da Borgemestre og Raad i Stokholm, som vare blevne vidende om hans Hensigt, traadte imellem. De erklærede Steen Sture, at hvis han forlod Byen for at begive sig ombord hos Kongen, havde de intet Andet at gjøre end vælge sig en anden Herre og Rigsforstander, thi de vare visse paa, at han aldrig kom levende tilbage fra dette Møde. Ved disse Forestillinger blev Steen Sture betænkelig, afslog den begjærede Sammenkomst og sendte Gidslerne tilbage. Kongens Ærgrelse var stor; men han lod, som om han ikke var bleven fornærmet ved den grove Mistanke, man saa uniskjendelig lagde for Dagen imod ham, og ligesom for at beskjemme Steen Sture ved at vise ham en Tillid, som han havde nægtet Kongen, tilbød han at komme i Land til ham og overlod ham til Sammenkomsten at medtage saa stærkt og talrigt et Følge, som han selv vilde. Kun forlangte han som en Billighed, at ligesom han tidligere havde sendt Gidsler til Stokholm, saaledes burde man nu ogsaa sende ham nogle navngivne Mænd ud paa Flaaden som Gidsler for hans Sikkerhed. Steen meente nu ikke længer at kunne undslaae sig for den begjærede Sammenkomst. Gidslerne bleve sendte ud til Dalerø, hvor Kongen laae med sine Skibe, og Steen Sture begav sig den 25 September ned til Østerhaninge Kirke, ligeoverfor Dalerø, ventende paa, at Kongen efter den gjorte Aftale her vilde komme i Land for at have den saa ivrig attraaede Samtale med ham. Men han ventede forgjæves, Kongen kom ikke. Efter to Dages Tøven begav han sig forbittret bort. Kongen var, saasnart han havde faaet Fangerne ombord ved Dalerø, seilet et Par Miil længre nordpaa i Skjærgaarden og havde lagt sig tilankers i

Djurhamn eller som han selv skriver Dyrehavn, en Havneplads paa Øen Vindø. Hans Beslutning var tagen: kunde han ikke faae Steen Sture i sin Magt, vilde han i det Mindste have de 6 anseete og fornemme svenske Herrer, der efter hans Begjæring vare sendte ham til Gidsler. Det betydtes dem, saasnart de vare komne ombord, at de vare Fanger og maatte følge med til Danmark. De Mænd, der saaledes bleve Offre for Kongens Troløshed, vare Hemming Gad, Gustav Eriksen Vasa, Brødrene Lars og Jørgen Siggelsen Sparre, Oluf Rynning og Bengt Nielsen til Eka. Den første af disse Mænd havde hidtil været og den anden blev snart efter Christiern den Andens farligste Fjende. Hemming Gad forbausede siden Norden ved et uhørt Frafald fra den Sag, han et heelt Menneskeliv igjennem havde kjæmpet for; men Gustav Vasa udrev Sverrig af Kongens blodige Hænder, og satte paa sit Hoved den Krone, der aldrig mere skulde smykke nogen Unionskonge⁵².

Christiern den Anden dvælede endnu nogen Tid i Skjærgaarden, liggende med sin Flaade i Dyrehavn. Herfra skrev han allerede 26 September, Dagen efter at Sammenkomsten med Steen Sture skulde have fundet Sted, til Stormester Albrecht og bad ham ikke tillade, at de Svenske, som igjen vare blevne hans Fjender, fik nogen Tilførsel af Krigsfornødenheder fra preussiske Havne. Samme Dag sendte han en Begjæring til Danzig om at forbyde Udførsel til Sverrig⁵³. Inden Kongen forlod Sverrigs Kyster, udstædte han tvende Proklamationer, daterede fra Dyrehavn 2 Oktober, den ene til Stokholms Borgere, den anden til alle Sverrigs Indbyggere. Heri lader han dem vide, at han opsiger den nylig sluttede Stilstand og Overeenskomst og igjen vil feide paa Steen Sture og alle hans Tilhængere. For at retfærdiggjøre et saa uventet Skridt og vel tillige for at besmykke Gidslernes Tilbageholdelse (hvorom der for Resten i Proklamationerne ikke

mæles et Ord), paastaaer han, at Steen Sture paa mange Maader har brudt den indgangne Overeenskomst. Men hvad Kongen i denne Henseende anfører, er yderlig svagt og øiensynlig kun Paaskud for at slippe bort fra de indgangne ubeqvemme Forpligtelser. Det Hele indskrænker sig til, at Kongens Skriver Mester Jørgen Friis under et Opløb i Stokholm var bleven berøvet sine Penge og Klæder; at en Kjøbmandssvend, der tjente Borgemester Albrecht van Gock i Kjøbenhavn, og som vilde sælge nogle Varer i Stokholm, var bleven overfaldet og saaret; at nogle danske Fanger endnu ikke vare blevne udleverede efter Stilstandsvilkaarene; at Steen Sture paa en Maade, »som os aldrig af nogen christelig Fyrste tilforn vederfaret er«, havde foragtet ham og det danske Rigsraad ved haanlig at afvise de Gidsler, som han foranlediget af Rigsforstanderen selv havde sendt til Stokholm; endelig havde Steen Sture ogsaa under Stilstanden krænket Kongen ved at føre fornærmelig og ærerørig Tale om hans Person. Det var alt hvad Kongen vidste at anføre. Snart efter at denne Proklamation var udstædt, forlod Kongen de svenske Skjær og satte Kaasen til Danmark. Den 8 Oktober var han under Bornholm og den 12 Oktober sad han i Kjøbenhavn midt i Regjeringsforretninger⁵⁴.

Saaledes forløb det andet Tog til Sverrig. Det havde været ledsaget af Tab og Uheld næsten fra Begyndelse til Ende. Den store Kraftanstrængelse, som Kongen og Riget havde gjort, var aldeles spildt, og Kongen havde ved sin personlige Færd gjort et Skaar i sin Ære, der aldrig vilde dækkes eller glemmes. Hans Villie var iøvrigt urokket. Tvende mislykkede kostbare Tog bragte ham ikke et Øieblik til at vakkle i sin Beslutning. Sverrig skulde hjemsøges igjen ad Aare, Sverrig skulde, hvad det saa kostede, engang bringes til Underkastelse. Det kom til at koste meget, mere end han nogensinde tænkte.

Anmærkninger og Beviissteder.

---

1. Rigsraadet's Brev, dat. Hafn. fer. 3 post Kanuti regis 1512, Geh. Ark. Registr. 10, Hyldinger Nr. 15 a.

2. Bisp Niels Skaves Brev, dat. Hafn. die scti Laurentii 1491, smstds.

3. Se dette Skrifs 1 B. S. 240—41.

4. D. Mag. 3 R. 3 B. S. 10.

5. Svaning, Hist. Chr. Iidi lib. I. cap. VI. 2.

6. Disse Rigsraaders Nærværelse i Aalborg paa denne Tid sees af tvende Breve af 16 og 22 Febr. 1513 i Topograf. Saml. i Geh. Ark., Rafnslykke Nr. 1 og Aalborg e Nr. 61, samt af Ture Jensens Brev af 10 April 1513 i Stur. Ark.

7. At Kongen udtrykkelig saaledes havde bestemt, og at Bisp'en af Roeskilde og Domkapitlet sammesteds vare meget misfornøiede derover, omtales i et Brev fra Leo 10 til Enkedronning Christine, dat. Romæ die secunda Martii 1519 (d. e. 1520), blandt Prof. Munchs Afskrifter fra Rom. — Et Udtryk i et svensk Brev om Kong Hanses Død anmærker jeg for dets Besynderlighed; der siges, at hver Mand fortæller som vist, »ath kongh Hanss reedh aff en torsdagx affthen med Per Oxes kleede sæk« (Grønblad, S. 580). Jeg kjender ikke dette sære Udtryks Oprindelse og Betydning. Jeg har i Texten ikke anseet det Umagen værdt at omtale det skamløse Forsøg, som i Aaret 1837 gjordes paa at forvanske Historien og føie en ny og skrækkelig Forbrydelse til de flere, man har paadigtet Christiern den Anden, eller som han virkelig har gjort sig skyldig i, men skal her med et Par Ord berøre det. Dette smukke Forsøg skyldes den bekjendte Litteratus Peter Skovgaard, som ved den angivne Tid opholdt sig i Aalborg. Paa en Skindrem skrev han med forsøgt Efterligning af gammel Skrift nogle Ord, hvis Mening var, at Christiern myrdede sin Fader Kong Hans, indsvøbte Remmen med Bly og nedlagde den i et Blikhylster paa et Sted i Aalborg, hvor man gravede for en Vandlednings Skyld, og hvor det var at vente, at den strax vilde

blive funden, og hvor den ogsaa blev funden. Bag paa Remmen stod Aarstallet 1520. Bedrageriet var beregnet paa at skulle finde Indgang ved den Omstændighed, at ved en flere Aar tidligere foretagen Aabning af Kong Hanses Grav fandtes der tre Huller i hans Hjerneskal. Slige Huller kunne efter Lægekyndiges Forklaring fremkomme ved en Sygdom i Hjernen. Hvo der imidlertid betragtede det aldeles friske Blæk, eller Remmen, der skulde have ligget 300 Aar i Jorden, men intet Spor viste af Indvirkning af sit lange fugtige Gjæmme-sted, men saae ud, som et Stykke af et moderne Læderbelte eller Sele, eller Blyet, der heller ikke vidnede om Ælde eller Angreb af Tiden, maatte ved det blotte Øiesyn overbevise sig om, at her havde et Bedrageri fundet Sted, og det et meget plumpt. Prof. C. Paludan-Müller har næsten viist dette Forsøg for megen Ære ved at anvende sin kritiske Pen til at blotte dets Usselhed i en Afhandling i det fynske Fjerdingaarsskrift: For Litteratur og Kritik, 1 B. S. 244 flg.

8. Hovedkilderne til Beretningen om Forsøget paa at udelukke Christiern den Anden fra Thronfølgen er Frederik den Førstes utrykte Stridsskrift mod Christiern den Anden, kaldet *Defensio Frederici Daniæ Regis etc. contra immodestiam et maledicentiam Christierni regis quondam Danorum etc.*, hvis Forfatter gaaer under det paatagne Navn Pius Servilius Ligurinus; og et utrykt Brev i Stur. Ark. af den bekjendte Lagmand i Vestergötland Ture Jensen til Steen Sture den Yngre, dateret Gälsta syndagen nest epter quasimodogeniti 1513. Iøvrigt henviser jeg til en Afhandling, der er trykt i Oversigt over det danske Vidsk. Selskabs Forhandlinger i Aaret 1859, S. 132 flg., hvor jeg nøiere har oplyst dette mærkelige Optrin i Christiern den Andens Historie, der hidtil har undgaaet Historikerne.

9. Saml. Chr. secund. Fasc. 33, Kongens Brev dateret Kbhvn. Mand. eft. Sønd. Misericord. 1513.

10. Dsk. Saml. Fasc. 565, K. Hans til Esge Bilde, dat. Odense Askeonsdag 1512.

11. Reg. 12, Sjælland og Møn Nr. 83, Kongens Brev dat. Kbhvn. St. Margrete Dag 1513.

12. Topograf. Saml. Fasc. XI, Nykjøbing, Enkedron. Christine til Oluf Holgersen, dat. Odense Fred. før Jubilate 1513; Dsk. Saml. Fasc. 565, Samme til Landsdommer Oluf Falster og flere Mænd, dat. Odense St. Georgii Dag 1513.

13. I Danmark fik dog Kong Hans, da de Norske og Svenske forhalede det saalænge med Vedtagelsen af Haand-

fæstningen, før denne Akt havde fundet Sted og omtrent et Aar efter sin Faders Død, Slottene sig overdragne, Hvitf. VI. 3.

14. De herved benyttede Aktstykker, som alle findes i Geh. Ark., ere: den Tale til Rigsraadet, hvormed Kongen lod aabne Forhandlingerne (Saml. Chr. secund. Fasc. 32); det danske Rigsraads Artikler (Dsk. Kong. Hist. Fasc. X. Nr. 49, baade i Udkast og samtidig Afskrift); Kongens Svar herpaa (to Stykker, sammesteds); det norske Rigsraads Artikler og Kongens Svar herpaa (Norske Saml. i Geh. Ark.); den danske Adels Andragende (Dipl. Langebek). De ere alle Originaler, undtagen det sidste, hvortil Originalen ikke kunde findes, og som derfor maatte benyttes efter tvende i det Væsentlige stemmende Afskrifter i Langebeks Diplomatar. Intet af disse Stykker er dateret, men den Tid, hvortil de høre, fremgaaer saa tydelig af Indholdet, at det ingen nærmere Udvikling behøver. Desværre ere disse Papirer ikke fuldstændige, da det af Yttringer, som forekomme i dem, der haves, fremgaaer, at flere maae have været til. Der har saaledes været et Udkast fra Rigsraadets Haand til Haandfæstningen, som nu ikke findes eller muligen ligger skjult. Der findes nemlig paa en Pakke en ældre Paaskrift, der siger, at Rigsraadets Udkast til Christiern den Andens Haandfæstning er henlagt i en anden Pakke; men paa det Sted, hvortil der henvises, findes den nu ikke. Muligen menes der dog i hiin Paaskrift ved Udkast ikke andet end de Artikler fra Rigsraadet, som endnu haves, og man kan heldigviis ved at sammenligne de endnu bevarede forskjellige Papirer med Haandfæstningen, saaledes som den endelig affattedes, med temmelig Lethed slutte sig til Indholdet af Udkastet. — Med Undtagelse af det, som vedrører Norge, der af Arkivar Lange er blevet trykt i Norsk Tidsskr. for Videnskab og Litteratur, første Aarg. 1847, S. 218 fig., have disse mærkelige Papirer hidtil henligget upaaagtede. De ville nu blive trykkede.

15. Bisp Godske Alefeld af Slesvig nævnes som tilstædeværende i et Dok. i Dipl. Norge. IV. 781.

16. Flere have yttret sig tvivlsomme om, hvorvidt Henrik Krummedige paa denne Herredag er optraadt som blot dansk Rigsraad eller tillige som norsk (Saml. til Norske Folks Sprog og Hist. 3 B. S. 560, 4 B. S. 365, Norsk Tidsskr. for Vidskb. og Litt. 1 B. S. 224). At han paa dette Møde ikke har handlet i Egenskab af norsk Rigsraad, fremgaaer med temmelig Sikkerhed deraf, at ved Forhandlingen om et særligt norsk Anliggende, de vendiske Stæders Privilegier i Bergen, nævnes kun de syv i Texten anførte norske Rigsraader, men ikke Henrik

Krummedige (Dok. af 26 Juli 1513 i Langebeks Diplomatar.). Derimod maa man af det Udtog, som i Langes Reiseberetning S. 86-87 findes af et to Aar yngre Dokument (18 August 1515) formode, at Henrik Krummedige da er regnet for norsk Rigsraad.

17. Hvitf. VII. 194, hvor Erik Valkendorf selv siger det.

18. Hadorph, S. 430; G. Waitz, Jürgen Wullenwever, 1 B. S. 253-54.

19. N. D. Mag. 2 B. S. 202.

20. I jydsk Lov (II. 13) findes kun for et særeget 'Tilfælde en Bestemmelse om »thægnæ giald«, som kan lignedes med Fredkjobsbøde.

21. I Rigsraadets Indlæg findes ogsaa dette Besværingsspunkt, der i Christiern den Andens Haandfæstning fik en Afgjørelse, som fuldkommen maatte tilfredsstille Adel og Rigsraad.

22. Knudsen, Diplomatar. Christierni primi p. 300.

23. Om Niels Clemitsen se Forfatterens Breve og Aktstykker til Christiern den Andens og Fred. den Førstes Hist., 1 B. S. 23 fig. Flere Oplysninger efter Dokumenter ere siden tilkomne.

24. Hadorph, S. 146.

25. Hadorph, S. 198.

26. Kofod Anker, Dansk Lovhistorie, 2 D. S. 557-59.

27. Hadorph, S. 331.

28. I Christiern den Andens Svar paa Rigsraadets Artikler findes der ved hans Samtykke til ikke at drage Nogen fra sit Herredsting eller Landsting det mærkelige Tillæg: »uden naar vi selv med Rigsraadet tilstæde ere og sidde Retterthing«; hvoraf med Sikkerhed kan sluttes, at det nu var Praxis, eller i det Mindste ikke ansaaes for ulovmedholdeligt, at Kongen paa sit Retterthing dømte i første Instants. Dette synes ogsaa at have været det Oprindelige, men var i de ældre Haandfæstninger blevet forbudt, jfr. Larsen i Histor. Tidsskr. 1 B. S. 346.

29. Jeg sigter herved navnlig til den lærde og fortjente Rigsarkivar Langes Afhandling i Norsk Tidsskr. for Videnskab og Litt. Første Aarg. 1847 S. 235 fig., i hvilken Forfatteren ikke har undgaaet flere Feil og besynderlige Misforstaaelser. Det er saaledes urigtigt, naar det antages, at der i de Norskes Klagemaal, som 1482 tilstilledes det svenske Rigsraad, findes Noget om, at Pantsættelsen af Orknøerne var skeet uden det norske Rigsraads Minde. Den Artikkel, der handler om Orknøerne, den første i Rækken, taler slet ikke om, at det norske Rigsraad er forbigaaet ved Pantsættelsen, og den Artikkel, som

Lange beraaber sig paa (den næstsidsste hos Hadorph, S. 306) sigter slet ikke, hvad allerede de Udtryk, som bruges, tilstrækkelig vise, til Orknørne; og den »unge Fyrstinde«, som nævnes, er ikke Dronning Margrete af Skotland, men Kong Hanses unge Hustru Christine af Saxen, og om det hende nylig tilstaaede Enkegods (Livgeding) er det, at Rigsraadet her taler. Lange mistænkeliggjør Hvitfeldts Udsagn og vil ingen Vægt tillægge Torfæus, fordi han antager, at Torfæus kun har fulgt Hvitfeldt, og han benægter, at enten Hvitfeldt eller Torfæus have havt noget Dokument at støtte deres Yttringer paa. Men Sagen er, at Torfæus ikke hvad Orknørnes Pantsættelse angaaer følger eller beraaber sig paa Hvitfeldt, men har havt Ægteskabspagten for sig, hvori de norske geistlige og verdslige Herrers Samtykke til Pantsættelsen omtales, og ikke blot har havt den for sig, men henviser Læseren til den og derfor aftrykker den (Torfæi Orcades p. 188. 191). Besynderligt er det, at Lange enten har kunnet ganske oversee Dokumentet i den Bog, han selv benytter, eller i alt Fald har læst det overmaade flygtigt. Dokumentet er iøvrigt ogsaa (som saa mange andre) forbigaaet af Knudsen i Regesta Danica. Ikkun for Pantsættelsen af Hetland, som skete Aaret efter, beraaber Torfæus sig paa Hvitfeldt og dennes Uddrag af Dokumentet af 20 Mai 1469, og henviser til Sidetallet 921-22 af Folio-Udgaven, hvor det findes, hvilket Citat Lange (anf. Sted S. 237 Anm. 2) har urigtigen henført til 913 og 915. Naar endelig Torfæus S. 189 siger: »verba sunt Hvitfeldii«, saa er det saa langt fra, at han herved sigter til Hvitfeldts hele Fremstilling eller en større Deel deraf, at hans Bemærkning tværtimod kun gaaer paa de fem Ord: »Juratum suum de regno Norvegicæ«, hvilke latinske Ord Hvitfeldt bruger om Bisp Vilhelm af Orknørne, og Torfæus efter ham gjentager. — Det forholder sig heller ikke, som Lange antager, at Christiern den Anden intetsomhelst Skridt gjorde for Øernes Indløsning. Han gjorde tværtimod flere Forsøg i den Retning, som siden skulle omtales.

30. Saml. til Norske Folks Sprog og Hist. 1 B. S. 9.

31. Hadorph, S. 305-306.

32. Blandt flere Steder er Traktaten trykt hos Hadorph, S. 429 flg.

33. Grønblad, S. 595.

34. Diplom. Langeb. under 27 Juli 1513.

35. Hvitf. VII. 20-21; jfr. Langes Arkivberetn. (Tidsskr. Nor 3 B. og særskilt) S. 82, hvor man seer, at Lybek for Udfærdigelsen af Privilegierne har maattet give en Kjendelse

til Kancelliet af 120 rhinske Gylden. Hos Handeltmann, die letzten Zeiten Hansischer Übermacht, S. 31-32 findes nogle Enkeltheder om Forhandlingerne paa Mødet i Kjøbenhavn 1513. Men det beroer paa en Vildfarelse, naar Forfatteren gjentagne Gange (S. 32-34) ytrer den Mening, at Christiern den Anden i Aarene 1513, 1514, 1515 har forlangt, at Lybek skulde afbryde Handelen paa Sverrig. Dette har han ikke forlangt, men han fordrede en særlig Fornylse af den Forsikkring, som Lybek havde givet i Malmø 1512 og de vendiske Fuldmægtige gjentaget i Kjøbenhavn 1513, at det vilde staae paa Danmarks Side og afbryde Handelen paa Sverrig, hvis dette Rige ikke efter den forlængede Frist opfyldte de i Malmø indgaaene Forpligtelser. Dette menes ved »den Brief Schweden belangend«.

36. Diplom. Langeb. under 26 Juli og 12 August 1513. Det af 26 Juli haves i et maadeligt Aftryk hos Willebrandt, Bilag S. 84; af Kongens Skrivelse af 12 August findes Uddrag hos Lange anf. St. S. 82.

37. G. Waitz, Lübeck unter Jürgen Wullenwever, 1 B. S. 17-18. 253-55; ogsaa ved Hollændernes Forhandling med Fred. den Første i Aaret 1524 bringes Stilstanden i Bremen 1514 paa Bane, Gemeinsh. Arch. cap. XVI. Nr. 1. b.

38. Histor. Tidsskr. 3 B. S. 157 flg.

39. I Magni Matthiæ utrykte Series Regum Daniæ forekommer herom en Oplysning, der ikke findes andensteds, nemlig »Anno 1508 feria II post Epiphaniæ cæditur Helsingburgi Nicolaus Hak ab Andrea Bilde, præsentibus tum in arce Rege ipso et Archiepiscopo cum aliis nonnullis regni proceribus«.

40. D. Mag. 3 Række. 2 B. S. 148 flg.

41. D. Mag. IV. 190. Brevet om Kongens Absolution er dateret Kjøbenhavn 12 August 1513, men selve Afløsningen maa være foregaaet tidligere; thi 12 August var Kongen paa Nykjøbing Slot og udstødte herfra det tidligere omtalte Brev til Hansestæderne.

42. Notarial-Instrument udstødt herom af Bisp Johan, Kiel 31 Marts 1513, Langeb. Diplom., nu trykt efter en nyere Afskrift i Quellensaml. der schl.-holst. Gesells. 2 B. 1863. S. 61. Senere gav Bispen en Erklæring om, at Lenet var søgt i rette Tid, Flensburg Mitw. nach Lucæ 1513, Geh. Ark. Registr. 13.

43. Dette Optrin omtales i Fred. Imi responsio ad calumnias patruelis fol. B 3 v. og D 3 v. Dog er det ikke tydeligt, om her menes Mødet i Flensborg 1513 eller 1522, og efter den Maade, hvorpaa det fremsættes i den utrykte Defensio Frederici in immodestiam et maledicentiam Christierni, hvortil

Peter Suave formodentlig er Forfatter, kunde det synes, at der sigtedes til Mødet 1522; men paa ingen af Stederne findes nogen bestemt Angivelse.

44. Frederik den Førstes Kopibog, *Gemeinsch. Arch. cap. xxxvij Accessoria Nr. 1*, Hertug Fred. til Kong Hans; Brevet er udateret, men er en Besvarelse paa et Brev, som er modtaget 19 Juni 1512.

45. *Gemeinsch. Arch. cap. XIII. 48*. Hert. Fred. til Christiern den Anden, udateret, men skrevet strax efter Modtagelse af Underretning om K. Hanses Død.

45*. At dette er Sagens Sammenhæng, fremgaaer af nogle Yttringer (N. D. Mag. 3 B. S. 217-18) af Bisp Jens Andersen Beldenak, der som Medlem af Rigsraadet og selv tilstæde paa Mødet i Flensborg er en god Hjemmelsmand. Han siger, at Kong Christiern snart efter Tiltrædelsen af Regjeringen i Kongeriget begav sig til Slesvig for at modtage Stændernes Hylding. Derefter hedder det: »Convocatione procerum Slesvicensis et Holsatie ducatum in castro Flensburgensi facta, qui quam maxime homagium prestare difficultarunt, nisi prius concordia inter ipsos Regem et Ducem« etc. Herved fatter man ogsaa først Meningen af de besynderlige Yttringer i Joh. Petersens holsteenske Krønike S. 141, der ellers vilde være uforstaaelige og utroværdige, da det er aldeles uantageligt, at Kongen uden videre har nægtet at stadfæste Privilegierne.

46. Registr. 13, Slesvig Nr. 100 Hertug Frederiks Brev om Overenskomsten mellem ham og Christiern, dat. Flensb. Midtwekens na Luce 1513; sammesteds Nr. 101 Qvittering, dat. Gottorp am dage Fab. et Sebastiani 1514, for den første Afbetaling til Beløb 11,775 Mark lybsk. I denne Qvittering siges, at den hele Sum, som Christiern havde forskrevet sig for til Hertug Frederik, var 30,000 rh. Gylden. Et Brudstykke af det første Brev er meddeelt af Behrman 2 B. S. 54-55; men naar sammesteds siges, at Gjælden Januar 1521 var 12,000 Gylden, saa er dette urigtigt, den var kun 6000. Om Forholdet mellem den oprindelige Gjæld, og den Sum, som Christiern kom overens med Hert. Frederik om, og det langt større Beløb (80,000 Gylden), han krævede af Jens Andersen, skal Oplysning blive meddeelt, naar vi komme til Jens Andersens Proces.

47. Jensen u. Hegewisch, Privilegien, S. 105 fig.

48. Johan Petersen, *Chronica von Holstein 1599*, S. 141. Han er samtidig, men kun lidet upartisk eller paalidelig.

49. Reimer Kocks lybske Krønike under Aar 1514.

50. Geh. Ark. Registr. 13, Hansestæderne Nr. 63. Udateret Instrux for Hans Ranzow, som fra Flensborg sendes til Lybek. Det er urigtigen ved en nyere Paategning af Aaret 1505 henført til Kong Hanses Tid. Det fremgaaer af Indholdet med Sikkerhed, at det henhører til Christiern den Andens Tid og navnlig til Mødet i Flensborg Efteraaret 1513. Blandt Andet kan mærkes, at den Tvist mellem Stæderne Flensborg og Lybek, som omtales i Instruxen, ogsaa berøres i Godske Alefelds Reisejournal under hans Ophold i Lybek i Begyndelsen af Februar 1514, se Schlegels Sammling zur Dän. Gesch. 2 B. 4 H. S. 101. Flere af de Forhold, som omtales i Instruxen, forudsætte, at det ikke er længe siden, at Feiden mellem Riget og Stæderne er endt.

51. Handl. rör. Skand. Hist. XXII. 17.

52. I det kongl. Bibliothek findes et Haandskrift (Gamle kgl. Saml. Nr. 2546. 4to), der indeholder en dansk Oversættelse af Artikler sendte fra Storfyrsten af Moskov til Christiern den Anden (skal være Kong Hans). Disse Artikler ere ligelydende med dem, der af russiske Sendebud forelagdes Kong Hans paa Herredagen i Stokholm Februar—Marts 1501, og som i svensk Oversættelse ere trykte hos Grønblad S. 118 flg. Men der er den Forskjel, at den danske Oversættelse har en Slutningsartikkel, som fattes hos Grønblad. Den lyder saaledes: »Vor Fyrste lader Eder sige, vi have forfaret af Eders Bud, Hans Andersen, og anden liig Paamindelse, og siden af Andre, hvilke I have befalet at fremstille disse Ord, at I af Guds Naade haver en Søn, og vi en Datter, at vi kunde efter Guds Forsyn saa beføie det, at deraf maatte blive et Ægtebaand, paa det at der kan blive en evig Sammenbindelse imellem disse Riger, og at vi ikke aleneste kan bede for vores Børn, men for vores Børns Børn«. Efter dette har der altsaa virkelig været gjort Forslag om Giftermaal mellem Christiern og en russisk Prindsesse, og efter Storfyrstens Fremstilling (som dog næppe er at lide paa) skulde det endog være udgaaet fra Danmark, eller være foranlediget ved Yttringer af Jens Andersen Beldenak (han var i Rusland 1499 og han maa vel menes ved »Hans« Andersen, da Navnene Jens og Hans, svarende til det latinske Johannes, idelig forvexles) og Andre, som havde været paa Kong Hanses Vegne i Rusland. Og ifølge en Meddelelse fra Bibliothekar Styffe findes i Danzigs Arkiv en samtidig Kopi af de russiske Artikler, hvilken ligesom den danske Oversættelse har en Slutningsartikkel om Giftermaal. Imidlertid har jeg dog ikke turdet udtrykke mig med fuldkommen Sikkerhed herom.

da de gamle Oversættelser fra Russisk sædvanlig ere slette og ikke frie for Misforstaaelser; og desuden er det mig ikke bekendt, at Storfyrst Ivan 3 Vasilievitsch havde flere Døttre end Helene, som i Begyndelsen af 1495 blev gift med Storfyrst Alexander af Litthauen. »Datter« kan imidlertid tages i videre Betydning om en nær Slægtning.

53. Stur. Ark., Steen Sture den Ældre til Svante Nielsen, dat. Torselie die Tiburcii 1502.

54. Aarsberetn. fra Geh. Ark. 1 B. S. 16, Nr. 25; S. 54-55 »nunciata per me filii tui affinitas«; jfr. Hvitf. VI. 245. VII. 28.

55. Aarsb. fra Geh. Ark. 1 B. S. 56. Nr. 8.

56. Smstds. S. 19-20, Brevet af 28 Juli 1508; Hvitf. VI. 245 har kjendt dette Brev, men henfører det urigtigen til 1506.

57. Til Giftermaal med en polsk Prindsesse hentydes i nysanførte Brev; nærmere Oplysning findes i et Brev fra en meget senere Tid, hvilket Johannes Archiep. Gneznensis et Primas Polonie skriver til Steen Sture den Yngre, dat. Romæ die tercia Aprilis 1515 (Svensk Hovedsamling Registr. 14 Nr. 175). — Om den af Kong Hans begyndte Underhandling om Eleonora, se Joh. Müllers Entdecktes Staats-Kabinet, erste Eröffnung, Jena 1714, S. 303.

58. Dok. trykt i P. W. Beckers Disputats de reb. inter Joan. et Chr. II. Dan. reges ac Ludv. XII. et Jac. IV. Galliaë Scotiæque reges actis, p. 102—104.

59. Registr. 14, Frankrig Nr. 7b, Ludvig 12s Instrux for de la Bastie, dat. Amiens 5 Oktob. 1513; smstds Instrux og Brev fra Hertugen af Albany. Paa disse Papirer er med samtidig Haand paategnet, at Artiklerne bleve »præsentiati Hafniæ ultima mensis Aprilis 1514; Andreas Brownhills Artikler findes trykte i Epist. Reg. Scot. vol. I. p. 185—89.

60. Le Glay, Correspondance de l'empereur Maximilien Ier et de Marguerite sa fille, de 1507 à 1519, Paris 1839, tome I. p. 245, tome II. p. 204—5; det er en almindelig Feil, at det var Eleonores Forlovelse med Prinds Johan af Portugal, der gjorde, at Christiern ikke fik denne Prindsesse; hun blev først langt senere, efterat et Par andre Planer vare mislykkede, tilstaaet den portugisiske Prinds. (I Texten S. 105 staaer ved Trykfeil Notetallet 69 for 60).

61. Fuldmagten af 6 Nov. 1513 er indrykket i selve Ægteskabspagten af 29 April 1514.

62. D. Mag. 3 R. 3 B. S. 225, Anm. 28. Hans Deeltagelse i Reisen 1492 anfører Prof. Kall Rasmussen vel kun

som en Formodning, men Omstændighederne gjøre den saa sandsynlig, at den næsten bliver vis. I Vid. Selsk. Skrifter, ældste Saml. 4 B. S. 265, antager Gram, at der har været tvende Samtidige af Navnet Albert Jepsen, den ene en Ravensberg, den anden en Sparre, men der var kun een Alb. Jepsen, og han var en Ravensberg.

63. I et Brev fra Detr. von der Reytt til Fred. I. af 17 Aug. 1525 (Gemeinsch. Arch. cap. XXXIX) bemærkes leilighedsviis om Alb. Jepsen »der kan goett fransois«. Mogens Giø blev ved Vielsen i Bryssel af den Geistlige tiltalt paa Plattysk, men Elisabet paa Fransk.

64. N. D. Mag. 1 B. S. 310.

65. Brevet om Dronning Sofies Enkegods (29 Aug. 1525) er trykt (men mindre fuldstændigt end Originalen) i N. D. Mag. V. 84. Mogens Giøes og Alb. Jepsens Erklæring, udstædt Kbhvn. Tirsd. efter Viti et Modesti 1526, i Gottorpske Arkiv.

66. Cypræi Annales episc. Slesv., Udgaven af 1634, S. 423.

67. Saaledes var ogsaa bestemt i Christines Ægteskabspagt af 1477, se Knudsen, Diplomatar. Christierni Imi, S. 334 flg.

68. Huberti Thomæ Leodii annales Fred. Ildi Elect. Palatini, 1624, p. 53.

69) Kilderne til den første Deel af Underhandlingerne om Ægteskabet findes i Geh. Ark. Registr. 10, Ægteskabssager Nr. 2—3, 16 flg. Resten er for største Delen trykt i Schlegels Samlung zur Dänischen Geschichte, 2 B. 4 Stück.

70. At Godske Alefeld er Forfatteren af den hos Schlegel anf. St. S. 98 flg. trykte Dagbog, sees af hans Yttring S. 101 om Opholdet i Slesvig: »Ick was dar in meynen egenn Husze.« Den anden Beretning S. 120 flg. er af en af de medfølgende Sekretærer.

71. Ægteskabspagten findes flere Steder trykt, men ingensteds nøiagtig. Et Sted, hvor man ikke skulde vente at finde den, er Gjørwell, det svenske Bibliotheket, 2 D. 1758, S. 120 flg. Originalen har hidtil været skjult, men maa ligge etsteds i de nederlandske eller spanske Arkiver. I den Münchenske Samling (Christiern den Andens udenlandske Arkiv) findes en Notarial-Kopi paa Pergament, udstædt 14 Februar 1526 og meddeelt Christiern den Anden strax efter Dronningens Død. Han har altsaa ikke selv havt Originalen. I Gemeinsch. Arch. cap. XXXV. Nr. 13 findes en gammel Oversættelse paa Tydsk. Meget tidlig er den Feil kommen ind i Kopierne, at Pagten siges udstædt i Ennz istedenfor i Linz.

72. Besynderligt er det, at det allevegne hedder, at Elisabets Enkegods var Nordborg og Sønderborg paa Als (og intet Andet), uagtet hun paa denne Ø slet ingen Besiddelser fik. Snurrt er det, at denne Feil gjentages af Kalkar (Archiv für Staats- u. Kirch. Gesch. der Herzogth. Schl. Holst. Lauenb. 5 B. 1843, S. 451), skjøndt han selv meddeler Ægteskabspagten, hvoraf det Rette kunde sees.

73. Le Glay, Correspondance de Maximilien, tome II. p. 336—37.

73*. Chroniick van Zeelandt door J. Reygersberg, verbeterd door M. C. van Boxhorn, 2 D. Middelburch 1644, S. 383—84; Ditlev Smither fik Befaling at kræve Skibet tilbage, Instrux af 25 Jan. 1517 i Geh. Ark., jfr. Suhms ældre Saml. II. 1 H. S. 151; Kong Karls Brev i Dahlmans Gesch. Dännemarks 3. B. S. 397.

74. Le Glay anf. St., tome I. p. 164—65. 245—46. 249. 255. 279—81.

75. Van den Bergh, Correspondance de Marguerite d'Autriche avec ses Amis, Leide 1845, tome I. p. 247—50.

76. Margrete har selv meddeelt sin Fader en interessant Beskrivelse af den hele Fest, le Glay anf. Sted, II. 256 fig.

77. Elisabets Giftermaalshistorie er bleven behandlet af tre nederlandske Forfattere, Joh. Meerman i en Afhandling fra 1811, som findes i Skrifter udgivne af det nederlandske Instituut van Wetenschappen, Letterkunde en schoone Kunsten; J. F. Willems, Isabella van Oostenryk, i Belgisch Museum, 2 D. 2 H.; og J. J. Altmeyer, Isabelle d'Autriche et Christiern II, Bruxelles 1842. Med Undtagelse af et Par Notitser hos de to sidstnævnte indeholde de dog om Giftermaalet intet Nyt, men støtte sig paa det ovenanførte Stykke af Schlegels Samlung zur Dän. Gesch.

80. Epist. Reg. Scot. I. 168—73; Hvitf. VII. 17.

81. Tytler, History of Scotland, vol. V, 1841. S. 48.

82. Om Forholdene i Scotland ved denne Tid, se foruden Tytler anf. St. S. 55 fig., Pinkerton, History of Scotland from the accession of the house of Stuart, vol. II. S. 96 fig.

83. Instruxen for De la Bastie og flere andre Papirer til de fransk-skotske Sager i Geh. Ark. Reg. 14, Frankrig Nr. 7 b; Andreas Brownhills Instrux i Epist. Reg. Scot. I. 185—89; Christiern den Andens Svar hos Hvitfeldt VII. 22—23; den skotske Regjerings Gjensvar i Epist. Reg. Scot. I. 196.

84. Hvitf. VII. 25—26; Bestemmelsen om Skotland i Traktaten hos Dumont, Corps Diplom. tom. IV. p. 186.

85. Raynaldi Annales eccles. tom. XII. 26.

86. Finni Johannæi Hist. eccles. Isl. IV. 162 fig., Beretning af Hannes Poulsen 1425; noget længre frem i Tiden udtaler det norske Rigsraad sig i samme Retning, se Langes Reiseberetning i Tidsskriftet Nor, 3 B., særskilt Aftryk S. 68—69, Brevene af 10 og 12 September 1481.

87. Burmeister, Beiträge aus den Archiven der Hansestädte, Rostok 1843, S. 66, Anm. Det af ham anførte Tilfælde fra 1482 staaer i Forbindelse med det norske Rigsraads Erklæring af 1481. Om Danzig, se Caspar Weinreichs Danziger Chronik, Berlin 1855, S. 23; Amsterdam og de hollandske Stæder fik 1490 af Kong Hans Tilladelse til at handle paa Island, Privilegiet findes i det forrige tydske Kancellies Arkiv, og er trykt i »Handvesten der Stad Amsterdam, 1748, fol. S. 55.

88. Dipl. Norv. III. 678, 12 Sept. 1481, tilligemed det nys anførte Brev af 10 Sept. hos Lange.

89. Finn Magnussen, om Englændernes Handel og Færd paa Island i det femtende Aarh., Nordisk Tidsskr. for Oldk., 2 B. S. 112 fig. — Om den nordlandske Handel i Almindelighed, se I. Chr. Bergs Afh. i Saml. til N. Folks Spr. og Hist., 5 B. S. 590 fig.

90. Geh. Ark. Reg. 18, England Nr. 1 B, flere Papirer om disse Sager; et Brev fra K. Hans til Henr. 7 af Januar 1508 i samme Anledning findes trykt i Geh. Ark. Aarsb. I. 17, jfr. Hvitf. VI. 253.

91. Geh. Ark. Reg. 18, England Nr. 1 B., tvende udaterede Opsatser om Englændernes Voldsomheder paa Island fra 1507 til 1512; Espolin, Islands Árbækur D. III., S. 31. Det er urigtigt, naar Finn Johnsen i sin Hist. eccl. Isl. II. 254, formodentlig følgende Biørn af Skardsaaes Annaler, henfører Hans Rantzows Sendelse til Island til Aar 1513; han var Hovedsmand paa Island senest 1511.

92. Instrux for Ditlev Smither bag i Kong Hanses Kopibog, tvende andre Instruxer for Samme, dat. 26 Aug. 1514 i Registr. 18, England Nr. 1 B.; Instrux for Hans Holm af 1518, i hvilken hele det tidligere Mellemværende paany sættes ud fra hinanden, sammesteds; jfr. Hvitf. VII. 34 fig.

93. Hans Holm blev meget brugt af Christiern den Anden i forskjellige Sendelser. Ifølge Dokumenter var han 1513—14 og 1518 og maaskee oftere i England; Juli 1515 var han i Nederlandene; August 1519 blev han tilligemed Frants Cobel og Jan Benninck brugt i en Underhandling med de overysselske Stæder. Under Kong Christierns Landflygtighed var han i Nederlandene 1529 og begjærede et Vidnesbyrd af Kongen om, at han havde kjøbt et Skib af dennes Fader Kong Hans, hvilket

han sagde Hans Mikkelsen vel vidste. Han turde ved denne Leilighed (1529) af Frygt for Hansestæderne ikke have noget offentligt Samqvem med Kongen. Han kaldes i Breve af 4 og 8 Marts 1518 af Christiern den Anden Hovedsmand paa Hanrow, hvilket hørte til Dronning Elisabets Enkegods; men ellers hedder han Skipper Hans Holm, og var Kjøbmand og Skibsfører. I de senere Aar af Christiern den Andens Regjering synes han at have opholdt sig i Lybek. Den Arnold eller Arent Hake, som nævnes i Forbindelse med ham, forekommer 1518 som Raadmand i Kjøbenhavn. — Om Ditlev Smither, se Hvitf. VII. 82, 187, 235, Behrmann 2 B. S. 191; Geh. Ark. Aarsb. III. Tillæg S. 27; Vinding, Acad. Hafn., p. 59; Thura, infantia Acad. Hafn., p. 31, 55, 56; Scr. Rer. Dan. VIII. 479; Werlauff, Kbhvns Universitets Hist. før Reformationen S. 19. 71. Om hans forskjellige Sendelser findes mange Papirer i Geh. Ark.

94. Henrik 8 til Christiern 2, dat. Grenwici die xiiii Martii 1513 (d. e. 1514) med Kreditiv og Instrux for John Backer; Henrik 8 til Kantsleren Lage Urne 17 Marts 1513 (1514) i Geh. Ark. Registr. 18, England Nr. 1 B.

95. Hvitf. VII. 38 anfører en saadan Stadfæstelse, men det synes rigtignok snarere at være et Stykke af en Instrux for et dansk Sendebud.

96. Suhms ældre Saml. 2 B. 1. 131; at Søren Norby allerede 1514 har havt Forbindelser med Island, sees af Dok. samme-steds S. 125; jfr. Finni Joh. Hist. eccl. Isl. II. 254, Espolins Islands Árbækur D. III. 39.

97. For Ex. Forordningen om Ophævelsen af Ulveskatten i Sjælland, dat. Kbhvn St. Margrete-Dag 1513 (Registr. 12, Nr. 83, Sjælland og Møn) hvilken Forordning har det omtalte kongelige Privatsegl. Ligesaa er Stadfæstelsen af de vendiske Stæders Privilegier i Norge, udstædt Copenh. am Dage St. Annen 1513, kun forsejlet med dette Segl. I et Brev fra Frederik den Første til Viborgs Borgere, udstædt Kbhvn Mand. efter Frue Dag Visitat. 1524 (Topogr. Saml. Viborg Nr. 12), siger Kongen, at Viborg og de andre Kjøbstæder skulle nyde de Privilegier, de have af de fremfarne Konger, og faae dem stadfæstede, saasnart han selv bliver kronet. Det kan ogsaa erindres, at Valdemar Atterdag kun stadfæstede Freden med Hansestæderne i Stralsund med sit Privatsignet, som han havde hos sig i Udlandet, og at Stæderne siden gjorde sig megen Umage for at faae det beseglet med det store Rigssegl, men Valdemar unddrog sig derfor lige til sin Død.

98. En enkelt Undtagelse forekommer dog, nemlig i selve Christierns Haandfæstning, hvor han kaldes Konge til Danmark og Norge, uden noget Tillæg af udvalgt. Men ellers iagttages det saa stadigen, at i de Dokumenter, der udstædtes i de faa Uger, som hengik fra hans Kroning i Kjøbenhavn til hans Kroning i Oslo, skriver han sig »Rex Daciæ«, men »electus in Regem Norvegicæ«, se Grønblad S. 618. 621.

99. Lage Urne til Kongen, dat. ex curia Svenstrup domin. Rogation., og Roeskilde vigil. pentecost. 1514, i Dsk. Saml. Fasc. 604.

100. Lage Urnes nysanførte Brev af vigil. pentecost. 1514.

1. At Ridderværdighed tildeeldes ved Christiern den Andens Kroning, siges af Svaning, og en af dem, som ved denne Leilighed fik Ridderslaget, nemlig Tyge Brahe til Tostrup, nævnes i Vedel Simonsens Efterretninger om Ruderne, 2 H. S. 9, saa der ikke er Grund til med Werlauff (om Stiftelsen af en Ridderorden for Norge 1747, Christiania 1859, S. 23) at tvivle derom.

2. Om Kroningen, se Svaning, Chr. II., Udg. af 1570, S. 67—68, Hvitf. VII. 23—24; Werlauffs Afhandl. om de danske Kongers Kroning i Middelald. i Molbechs Nordisk Tidsskr. for Hist. 4 B. S. 175—79.

3. Suhms æld. Saml. 2 B. 1. 121—22.

4. Instrux for det russiske Sendebud, Geh. Ark. Registr. 14, Rusland Nr. 2e. (Jeg skylder Hr. Prof. Smith en Oversættelse af det russiske Dokument). Jfr. Grønblad, S. 616, Brev af 1 Juni 1514.

5. Om David Herold, se Aktstykker og Breve til Chr. 2s og Fred. 1s Hist. 1 B. S. 483, Anm.

6. Articuli Magistri David anno mdxiii, Geh. Ark., henlagte ved en Feil under England Nr. 1 B., Registr. 18.

7. Grønblad, S. 582 fig.; de svenske Sendebud afgik fra Finland i Marts 1513, se Grønblad S. 570. 572.

8. Schirren, Nachrichten von Quellen zur Gesch. Ruslands, Petersburg 1860, S. 62.

9. Den svenske Stadfæstelse, udateret, men som det synes fra Efteraaret 1513, findes i Handl. rör. Skand. Hist. XXIV. 16 fig. I Brev af 24 Juni 1513 (Grønblad S. 595-96) omtales David Herolds hyppige Reiser frem og tilbage og Udsættelse fra Ruslands Side som sandsynlig; den 18 August (smstds. S. 600) ere russiske Sendebud paa Veien til Sverrig, og 21 Nov. 1513 (Handl. anf. St. St. 13) nævnes Freden som nu sluttet.

10. Instrux for Ivan Zabology, Registr. 14, Rusland Nr. 2e. Forbundet mellem Vasilus og Maximilian sluttet i Febr. 1514 (Karamsin Gesch. des russ. Reichs 7 B. 45, den tyske Udg. fra 1825), stadfæstet af Maximilian 4 Aug. 1514, Schirren anf. St. S. 59.

11. Voigt, Gesch. Preussens, IX. 458; Christ. 2 til Leo 10, dat. Hafn. prid. kal. Martias 1514, i Munchs Afskrifter fra Vatikanet.

12. Den bedste og nøiagtigste Skildring af den preussiske Ordens Stilling i disse Aar og de tyske Fyrsters Forhold mod den findes i Voigts nysanførte Værk IX. 422 flg.; særlig om Kurf. Joachim af Brandenburg S. 458-59; om Keiser Maximilian S. 575-78.

13. Udkastet til Forbundet af 3 Juli 1514 og flere herhen hørende Dokumenter findes hos Grønblad, S. 618-24.

14. Kreditivet for Nekras Charlamov Volodimers Søn, hvis Oversættelse jeg skylder Hr. Prof. Smith, dateret Moskva Aar 7024 (efter vor Tidsregning 1516) 9 August, findes i den Arnemagnæanske Saml. paa Univ. Bibl., Danica Fasc. VIII, Nr. 31.

15. Begge Overenskomster med Rusland ere trykte i Büschings Magazin für die neue Hist. und Geogr. 3 Th. S. 178-82, og efter andre Afskrifter hos Grønblad S. 650. 682. Den russiske Udfærdigelse baade af den politiske Traktat og Handelsbevillingen, maa være fra 1517 (efter russisk Regning 7025); med dette Aar meddeler Büsching dem »nach Archiv-Urkunden«, og ham følger baade Karamsin og Hermann i deres historiske Værker. Om Aaret for Handelsbevillingen kan der ingen Tvivl være, da den allevegne forekommer med Aaret 7025 (1517), og-saa hos Hvitfeldt (VII, 49), der kun urigtigen gjengiver det russiske Aar ved 1516 efter vor Tidsregning. For den politiske Traktat har Hvitfeldt VII. 39 Aarene 7024 og 1515, af hvilke det sidste er en Feilregning og det andet, forsaavidt der menes den russiske Udfærdigelse, en Urigtighed. Vel har Grønblad S. 650 efter en tysk Oversættelse, som findes i Geh. Ark., og-saa antaget det russiske Aar 7024 (1516); men Tidsangivelsen i den Afskrift, han har fulgt, er aldeles uefterrettelig. Den tyske Oversætter kunde nemlig ikke læse de russiske Tal og satte derfor blot Aartusindet, men lod de mindre Tal staae blank; en Anden satte saa til vicesimum quintum, og en Tredie rettede det til vicesimum quartum. Herpaa kan man ikke bygge Noget. Det russiske Exemplar maa efter Büsching være fra 1517, men da vi vide, at det russiske Sendebud Nekras Volodimers Søn i

Sommeren 1516 sendtes til Kjøbenhavn, er uden Tvivl det danske Exemplar (som ikke er bekjendt) fra dette Aar.

16. I Forordning af 3 Aug. 1514 hedder det: »Vi er saa overeens vorden med vort elskelige Norges og Danmarks Riges Raad, som forsamlet var til vor Kroning udi Oslo«, Paus, Norske Forordninger S. 281. En enkelt af de tilstædeværende danske Rigsraader, nemlig Bisp Erik Kaas af Viborg, nævnes Dipl. Norv. I. 750.

17. Hvitf. VII. 194.

18. Diplom. Norv. I. S. 751 Nr. 1041.

19. Brev, dat. Oslo vig. Olavi 1514, indført i Frederik den Førstes Norske Registrant, fol. 9, Geh. Ark.

20. Saml. til N. Folks Sprog og Hist. 1 B. S. 46.

21. Paus, Norske Forordninger, S. 282-83.

22. Paus, smstds S. 281-82.

22*. Beretning af det rostokske Sendebud Magister Christian Schabow, dat. in Anslo die Olavi 1514, i det Norske Rigs-Arkiv.

23. Brevet til Indbyggerne paa Orknøerne i Diplom. Norv. I. 751-52; Indholdet af Kongens Brev til den skotske Regjering sees af Hertugens af Albany Svar, dat. Edinburg 16 Juni 1515, Registr. 14, Skotl. Nr. 30 n. Hvitfeldt VII. 25 taler om, at Gesandter bleve afsendte fra Oslo til Skotland, men det har næppe været andet end en Herold, da Hertugen af Albany i sit Svar netop beder om, at Gesandter maatte blive sendte.

24. Registr. 14, Frankr. Nr. 7 b. l. h., Chr. 2 til Hert. af Albany, udateret, men fra Efteraaret 1515; Chr. 2 til Kong Frants 1 og til Hertug Karl af Bourbon, begge udaterede, men fra (3) Sept. 1516.

25. Dok. hos Jahn, S. 586. Nr. 62 a.

26. Grønblad, S. 503.

27. Stur. Ark. Steen Svantesen til Svante Sture, dat. Kollands Herred domin. post corp. Chr. 1511.

28. Stur. Ark. Rigsraadets Leide for Steen Sture, dat. Arboga 14 Jan. 1512.

29. Steen Christiensen til Steen Sture, dat. Nycopie fer. 6 ante festum Erics 1512, advarer ham mod Ærkebisp Jakob, Erik Trolle, Niels Bosen. — Der findes i Stur. Ark. et Brev fra Hans Brask til Steen Sture, dateret 9 Januar 1512, hvilket Langebek har ladet aftrykke i Vid. Selsk. Skr. ældste Række 7 B. S. 381. Heri kalder han Steen Sture »Regni Suetie Gubernatorem«. Dersom Brevets Datering var rigtig, havde altsaa Hans Brask strax efter Svante Stures Død, før endnu noget Valg

var foretaget, givet Sønnen Tittel af Rigsforstander, og man maatte deraf slutte, at han heri gjørende en Undtagelse fra alle Prælaterne, har slaaet sig til Steen Stures Parti og søgt hans Venskab. Men det Aar, som Brevet har i Dateringen, er urigtigt; dog hidrører Feilen ikke fra Langebek; thi Originalen har virkelig Aaret 1512; men Hans Brask har selv skrevet feil, idet han af Vane i Begyndelsen af det nye Aar har beholdt det nys sluttede Aars Tal, en Feiltagelse, der hyppigen forekommer i Dokumenter, som ere skrevne strax efter et nyt Aars Begyndelse. Det er dog ogsaa muligt, at han har regnet Aarets Begyndelse fra 25 Marts, hvilket ellers ikke er sædvanligt i Norden. At Brevet ikke kan være fra Januar 1512 følger deraf, at han omtaler Hr. Trotte som død; thi ifølge et andet Brev i den sturiske Samling døde Trotte Monsen først 20 Marts 1512. Brevet maa være fra Januar 1513, thi Hans Brask kalder sig endnu Provst i Linkøping, men ikke mange Uger efter blev han Bisp.

30. Stur. Ark. Oluf Biørnsen til Steen Svantesen, dat. Stokh. 15de Dag Jule 1512.

31. Brevene af 23 Marts, 2 Marts, 9 Marts, 16 Mai 1512 hos Grønblad S. 546, 544, 545, 548; jfr. Olaus Petri S. 336.

32. Stur. Ark. Sognet Owänsiö i Gestringeland til Steen Svantesen, dat. 8 Dage før Paaske 1512.

33. Stur. Ark. Knud Eskilsen til Steen Svantesen, dat. Sigtuna octava die annunc. Mariæ 1512.

34. Olaus Petri, S. 336; Ærkebisp Jakobs Brev til Steen Sture af 20 August 1512, trykt Vid. Selsk. Skr. ældste Række, 7 B. S. 384.

35. Hadorph, S. 424-27.

36. Olaus Petri, S. 336.

37. Rigsark. i Stokholm, Oxenstjerneske Saml., Steen Sture til Vestgøterne, dat. Kobberberget i Fremmedeby 14 Dag Jule 1513; Handl. rör. Skand. Hist. XXIV. 21.

38. Dalin, Svea Rikes Hist. II. 871; Vid. Selsk. Skr. 7 B. S. 382-87.

39. Handl. rör. Skand. Hist. XXIV. 14 øverst.

40. At Hans Brask er bleven valgt til Bisp i Begyndelsen af Aaret 1513 følger deraf, at hans Valg var bekjendt i Rom 6 April 1513, se Grønblad S. 575. Hans Indvielsesdag, 7 August samme Aar, nævnes i Diar. Vadsten. S. R. Suec. I. 1. 212; jfr. Handl. rör. Skand. Hist. XXIV. 12.

41. Vid. Selsk. Skr. ældste Række 7 B. S. 382-85.

42. Stur. Ark. Oluf Jonsen til Steen Sture, dat. Vesteraas Tirsd. før Matthiæ Dag 1514.

43. Hadorph, S. 321, jfr. P. A. Munch, Norges Geografi i Middelalderen, S. 4. 195.

44. Saml. Chr. secund. Fasc. 34, Steen Sture til Chr. 2, dat. Skara St. Vincentii Dag 1514.

45. Kilden er Steen Stures Akter, som nu ere trykte i Handl. rör. Skand. Hist. XXIV; men disse Akter have, som det er let at see, ogsaa været Olai Petri Kilde, og Hvidtfeldt har igjen udskrevet Olaus Petri.

46. Et Brev af Erik Svendsen læses hos Grønblad, S. 268. Vi komme senere tilbage til denne Mand.

47. Provst Hans Hansen omtaler det i et Brev til Chr. 2, dat. Rom udi de hell. Trefoldh. Sønd. 1515, Saml. Chr. secund. Fasc. 36.

48. Handl. rör. Skand. Hist. XXIV. 45-52. 74-76; Jakob Ulfsens Bemærkning, at han og Gustav Trolle to Gange for-gjæves søgte Sammenkomst med Rigsforstanderen findes S. 54; Olaus Petri, S. 336-37.

49. Albrecht Dürers Reisejournal i Murrs Journal zur Kunstgeschichte, 7 Th. S. 97, Nürnberg 1779.

50. Foruden det nysanførte af Albrecht Dürer haves af andre Samtidige Yttringer om Christiern den Andens Ydre. Petrus Martyr (epistola dcccxxiv) siger: »Virum ajunt esse procerum et decorum, vultuque miti et unâ martiali, animo sub benignitatis velamine ingenti, præ se ferre regis egregii autoritatem«. En Italiener L. A. Galeazzi, der saae Christiern den Anden ved Indtoget i Bryssel 1521, bemærker blandt Andet, at han var »ben formato di corpore, nè grande, nè piccolo«. Jakob Ziegler (relatio de crudelitate Christierni secundi in Svecia) yttter: »est statura justa, corpore amplo, truci vultu, sed quem in congressibus præcipua comitate contegat«. Hvitfeldt (VII. Fortale fol. C) bemærker efter Samtidige: »Hans Tale falt hannom Klenligen oc Spotiske. Hand vaar megit Laaden oc haarrige paa hans Krop oc vdi hans Ansigt, huilckit betyder en heed Natur. Hand vaar Herdebred oc fire skudden, oc det hans Contrafey, som er hannom efftergiort, oc endnu findis iblant oss, er hannom fast Enligit«. Altertavlen i Frue Kirke i Odense af den samtidige bærømte Kunstner Klaus Berg giver maaskee det livagtigste Billede af Christiern den Andens kraftige Skikkelse.

51. Portrættet af 1515 findes i det kongelige Billedgalleri; det bysselske Museums findes lithograferet foran Nogle Bidrag til Chr. 2s Hist. af J. Fr. Sick, Kbhvn 1860; at dette sidste Portræt maa være fra 1521 eller senere, følger deraf, at Kongen

her er afbildet med den gyldne Vlieses Orden, hvilken han først modtog November 1520. Han var 1521 i Belgien og Portrættet er maaskee da blevet til. I Aktstykker og Breve til Chr. 2 og Fred. 1, 1 B. S. 208-10 Anm. har jeg meddeelt adskillige Oplysninger om Portrætter og Afbildninger, som haves eller menes at haves af Christiern den Anden. Den der meddeelte Fortegnelse kunde endnu forøges.

52. Omtales i en Beretning af det preussiske Sendebud Jørgen Klingenberg, dat. Kopenh. am Abent Philippi und Jacobi 1518, blandt Afskrifter fra Königsberg i Geh. Ark. En Notits, som jeg senere er stødt paa i et Brev fra Esbern Skriver til Maurits Nielsen (Gyldenstjerne) paa Aagaard, dat. ex Morchie (Gaarden Markie i Skaane) Mand. før Barthol. Apost. 1502, maa finde Plads her, nemlig at Christiern den Anden om Sommeren 1502 efter Tilbagekomsten fra det lykkelige Tog i Norge af sin Fader blev slagen til Ridder i Kjøbenhavn. Forud gik en Dystrenden, i hvilken den unge Herre red mod en Greve, saaledes at begge ved Sammenstødet lettedes af Sadlen.

53. Han nedskjød f. Ex. ved en Fugleskydning under sit Ophold i Lier 1525 en Fugl, som var anbragt paa en Jernstang, der var befæstet paa den øverste Spidse af et Taarn; se Sicks Bidrag til Chr. 2s Hist. S. 19.

54. Et Exempel i N. D. Mag. 1 B. S. 202, at han fandt sig i Ove Bildes Bebrejdelser i Anledning af Torben Oxes Henrettelse, uden at unddrage Kantsleren sin Yndest.

55. Fr. Cygnæus, Bidrag til de nordeurop. Folks Hist. Helsingfors 1848, 1 D. S. 291.

56. Aktstykker og Breve til Chr. 2s og Fred. 1s Hist. 1 B. S. 100-101. 124 fig. 159 fig.; jfr. Hvitf. VII. 34, Svaning, Udg. af 1670, S. 75; om St. Birgittes Spaadomme, Svaning S. 143 fig., Hvitf. VII. 139. Hvor meget man ogsaa i Tydskland beskjæftigede sig med disse Spaadomme og uddydede dem om Christiern den Anden, sees af et Brev hos Ekdahl S. 1119-20, hvor en Fader i Henhold til Birgittes Spaadom om, at Kongen igjen skulde komme til Ære og Værdighed, formaner sin Søn til at forblive i Christiern den Andens Tjeneste. Om Kongens Fødselsdag og Stillelsen af hans Nativitet, se Aktstykker og Br. til Chr. 2 og Fred. 1, 1 B. S. 527-28. Erik Valkendorfs Brev, dat. Helsingør Onsd. eft. Marcelli episc. Dag 1515, findes i Saml. Chr. secund. Fasc. 35.

57. Om Kongens Forhandling med Danzig i den Anledning findes i Stadens Arkiv flere Dokumenter, hvoraf Uddrag ere meddeelte mig af Bibliothekar Styffe; Kongens Takkebreve

for Laanet af de to Skibe er af 23 August 1515. Laanet af de to hamburgske Skibe omtales leilighedsviis.

58. Om Indkjøb af Øl og Viin findes flere utrykte Breve, jfr. Suhms N. Saml. II. 1-2. 150, D. Mag. II. 30. Diamantsmykket omtales leilighedsviis i et Brev af Provst Hans Hansen, dat. Rom Trefold. Sønd. 1515, Saml. Chr. secund.; Tæppet til Brudesengen i en Fortegnelse fra 1539; Trompeterne i et Brev fra Hertug Johan af Saxen, dat. Weyda Sunt. nach corp. Christi 1515.

59. Chr. 2 til Esge Bilde, dat. Nyborg Andreæ Aften 1514 (om Uniformer), Saml. Chr. secund. Fasc. 34; Hvitfeldt V. 273.

60. De tilstædeværende norske Bisper nævnes i Brev af 18 Aug. 1515 i Langes Reiseberetning; Leo 10des Fuldmagt for Bispen af Reval, dat. Rom 4 April 1515, Registr. 10, Ægteskabssager Nr. 6.

61. Denne første Udsættelse af Medgiftens Betaling og Omstændighederne derved omtales i de Papirer, som vedkomme de følgende Underhandlinger om Medgiften, Registr. 10, Ægteskabssager Nr. 9-15.

62. Breve af Oluf Holgersen, dat. Nykjøb. Tord. eft. Petri ad vinc. og St. Bartholomei Aften 1515, Chr. secund. Fasc. 35; Skattepaalægget i Suhms æld. Saml. II. 1. 135-36.

63. Joh. Müller, Entdecktes Staatskabinet, Erste Eröffnung, Jena 1714, S. 318 flg.

64. Bisp Johan af Reval til Lage Urne, dat. Hafniæ Kal. Augusti 1515, Registr. 10; Ægteskabssager Nr. 7. Det blev dog Ærkebisp Birger, og ikke Lage Urne, der kom til at udføre denne Forretning. Maaskee var han syg. I Begyndelsen af Herredagen klager han i en Skrivelse til Kongen over »den svare Pine, jeg haver udi mit Laar og Knæ af den gamle Brøst.« Bisp Johan af Reval har uden Tvivl fra Kjøbenhavn begivet sig til Preussen og Lifland, hvor han næste Aar sluttede en Overenskomst med Walter af Plattenberg, i hvilken han kaldes Pavens Legat de senere hos Keiser Maximilian og Kong Christiern af Danmark, Ewers, Ritter- und Land-Rechte des Herzogth. Ehsten, S. 71-72.

65. Joh. Müllers Entdecktes Staatskabinet, Erste Eröffnung S. 321-22. I Erik Valkendorfs Brev af 10 Juli 1515 (D. Mag. II. 26) staaer der rigtignok Intet om Dyveke; men i et Brev af ham fra 1522 i den Münch. Saml., nu trykt i Dipl. Norv. I. 766, siger han udtrykkelig, at han fra Nederlandene

skrev til Kongen om denne Sag; at dette Brev nu ikke længer er til, kan man ikke undre sig over. Jfr. Hvitf. VII. 29.

66. Det utrykte Stridsskrift af Pseudonymen Pius Servilius Ligurinus.

67. Svaning, Chr. II., Udg. af 1670, S. 82, Hvitf. VII. 34.

68. Kielisches Magazin 2 B. 1784, S. 170-71. Hvitfeldt forveksler denne Reventlov med Hertug Frederiks Kantsler Ditlev Reventlov. Denne Feil er allerede paavist i J. Molleris Isag. in Hist. Chers. Cimbr. I. 239-40. Geh. Arkivar Vosz viser tillige, at de ikke havde Fornavn tilfældes, og har overhoved med en Lærdom og Nøiagtighed, som var en vigtigere Sag værdig, oplyst denne Luder Reventlovs Levnet, og tilføiet en Mængde Dokumenter, ham vedrørende.

69. J. Chr. Berg i Saml. til Nsk. Folks Spr. og Hist. 3 B. S. 560 antager, at der ved Niels Henriksen kunde menes den norske Righshofmester Niels Henriksen Gyldenløve, og ikke Gyldenstjerne, hvilket dog ikke er meget sandsynligt. — En Tale, som Ditlev Smither holdt i Haag, findes meddeelt i Scr. R. D. VIII. 479 fig.

70. Se tidligere S. 117 og de S. 531 i Anm. 73* anførte Kilder.

71. Erik Valkendorfs Breve i D. Mag. 2 B. S. 25 fig.; Hans Valkendorfs Brev i N. D. Mag. 2 B. S. 121 fig.

72. Reygersberg, Chroniick von Zeelandt, 2 D. S. 386-87; Philip af Burgunds Levnet i Ant. Matthæi Analecta, edit. sec. 1738, vol. I. 152-56; van den Bergh, Correspondance de Marguerite d'Autriche, tom. I., 1845, p. 52; jfr. Svaning, Hist. Chr. sec. Udg. af 1670, S. 75 fig., Hvitf. VII. 29 fig.; Elisabeths Brev til Fru Margrete fra Helsingør 7. Aug. 1515 hos Altmeyer, Isabelle d'Autriche p. 43; Erik Valkendorfs tidligere anførte Breve.

73. Müllers Entdecktes Staatskabinet erste Eröffn. S. 323-25; Svaning S. 77-79, og enkelte Træk, som leilighedsviis forekomme. Lage Urnes Tale er trykt S. R. D. VIII. 483.

74. Staatskabinet, S. 329-36; om Esge Bilde se Annaler for Nord. Oldkynd. 1853, S. 4-5.

75. Philip af Burgunds Levnet i Ant. Matthæi Analecta vol. I. 155.

76. Dsk. Saml. Fasc. 604, Lage Urne til Chr. 2, udateret, men fra Juli 1515; Hadorph, S. 432; Langebek Diplom. under 16. Feb. 1515, Udmeldelse paa Mødet i Vadstena af 6 svenske Rigsraader.

77. Forpligtelsesbrevet dat. am dage Lamberti 1515, Registr. Hansestæd. Nr. 70 a.

78. Jeg kjender disse Førhandlinger kun af et Uddrag, som findes i Langes Reiseberetning S. 85-86.

79. Hvitfeldt siger det, VI. 286.

80. Willebrandt Hanseat. Chronick, Bilag S. 86, og i Uddrag, Langes Reise S. 86-87.

81. Forbundet, dat. Copenhagen am Fridach nach divis. apost. 1515, Geh. Ark. Registr. 13.

82. At Dronningen skulde med paa denne Reise, sees af et Brev fra Chr. 2., dat. Kbhn. Lamberti Dag 1515, til Esge Bilde, Saml. Chr. secund. Fasc. 35. For Resten lader Reisen sig ved en Mængde Breve følge fra Sted til Sted.

83. Handl. rör. Skand. Hist. XXXII. 64, jfr. Ekdahl Chr. den Andens Arkiv S. 1412.

84. Scr. R. D. II (Chron. Skib.) 582. Om »en Arvegjæk« findes der i den adelige Brevsamling paa det store kgl. Bibliothek Fasc. XXXV. et Udkast til et heelt snurigt Brev af Frederik den Anden, hvis Indhold jeg her vil anføre. Det er dateret paa vort Slot Kronborg 18. December 1581. Kongen tilstaaer derved sin »Arvegjæk« Jakob Krabbe for den kortvillige Lyst og Tidsfordriv, han har gjort og beviist Kongen, og hvortil han fremdeles skal lade sig bruge, baade naar Maanen aftager og naar den tiltager, som en retsindig Arvegjæk bør at gjøre, en Deel Bøndergods, som hidtil horte under Herridsvad Kloster i Skaane. Udvikler han ydermere sine Evner i den Retning, vil Kongen fremdeles med Naade betænke ham. I Følgebrevet til Bønderne kaldes han: Jakob Krabbe til Rydsholm vor Hofsinde. Maaskee er selve Brevet en Spøg, men Spøgen maa have havt en Grund.

85. De anførte Træk ere hentede af Dokumenter.

86. Denne Skik omtales oftere, f. Ex. D. Mag. VI. 188, Aar 1524; og i et Brev fra Christian 3. til Fru Anne Mogens Gyldenstjernes Hustru, Egidii Dag 1540, Dsk. Kong. Hist. Fasc. XIX.

87. Cygnæus Bidrag till Nordeurop. Folks Hist. Helsingfors 1 D. 1848, S. 287; en Beretning fra det preussiske Sendebud Georg Klingenberg om hans Ophold i Kjøbenhavn Foraaret 1518, blandt Afskrifter fra Königsberg; P. W. Becker, Disp. de rebus inter Joannem et Chr. II. et Ludovicum XII. etc. actis, p. 57. 59.

88. Hvitf. VII. 118 og Svaning, Chr. secund. Udg. af 1670, p. 232 henføre denne Begivenhed til 1519 under Forberedelsen til det store Tog til Sverrig; men det maa være skeet

1517; thi i den nysnævnte Beretning fra det preussiske Sendebud Georg Klingenbeck af Marts 1518 siges Iver Lunge at være druknet i Vinter («verschieden Winter»). Anledningen til hans Reise til Malmø var, at han efter Kongens Befaling skulde give tre Fænniker Knægte, som laae her, Orlov. I Angivelsen af Dødsomstændighederne stemmer han med Svaning.

89. N. D. Mag. 1 B. S. 307-18; D. Mag. 3 R. 1 B. S. 158-63.

90. Tyge Krabbes Optegnelser i Afskrift af Peder Dyrskjøtt i Klevenfeldts Saml. i Geh. Ark.

91. Niels Eriksen Rosenkrands til Bjørnholm forekommer allerede i Brev af 29. Oktob. 1501 som Christierns Hofmester; han døde Nov. 1516, ikke, som Hvitf. VII. 44 siger, 1515. Om Striden med hans Enke Fru Birgitte Olufsdatter Thott angaaende Valløgods vil siden blive Tale. — Mogens Giø kaldes i Christiern den Andens Tid jævnlig Marsk og Rigsmarsk (f. Ex. Suhms æld. Saml. II. 2 H. 49. 81 o. fl. St.), medens han under Fred. I. var Hofmester og Tyge Krabbe Rigsmarsk (i Fred. Is. Haandfæstning af 26. Marts 1523 kaldes Mogens Giø endnu Rigsmarsk, men i Haandfæstningen af 3. August 1523 allerede Rigs-Hofmester). Men man finder aldrig, at han har befattet sig med Krigssager, og i Christiern den Andens Hofordning (N. D. Mag. 1 B. S. 310), uagtet han der netop kaldes Marskalk, omtales han dog som øverste Styrer af hele Hofholdningen, saa at Marskalk synes brugt i Betydning af Hofmarskalk eller Hofmester. Ogsaa paastaaer Gram (Notæ in Meursium col. 736, not. e) at Mogens Giø aldrig har været andet end Hofmester. Svaning, som ellers stadig kaldes ham Marescalcum Regni, giver ham dog i det Mindste paa eet Sted (p. 184) ved Aar 1519 Tittel af »magister aulæ regiæ« d. e. Hofmester.

92. Suhms æld. Saml. 2 B. 2 H. S. 193-97. Om de nævnte Digearbejder og Digebruddet findes adskillige Dokumenter i Michelsens Nordfriesland.

93. D. Mag. 3 R. 3 B. S. 103; Suhms N. Saml. 3. B. S. 53.

94. Dsk. Kong. Hist. Fasc. II., Chr. 2 til Enkedronning Christine, udateret, men fra Juli 1515.

95. Jydske Lov II. 21; D. Mag. VI. 134-35.

96. N. D. Mag. 1 B. S. 313-16.

97. Om Ove Bilde i Almindelighed se Webers Oplysninger i N. D. Mag. 1 B. S. 194 flg., D. Mag. 3 R. 1 B. S. 166. Det kan ikke være rigtigt, naar Bartholin (N. D. Mag. 1 B. S. 203) henfører Byttet mellem Ove Bilde og Anders Glob

til 1520; thi allerede i et Dok. udstædt die visitat. Mariæ 1519 (Dsk. Kong. Hist. Fasc. XXIII) kaldes O. Bilde Dekan i Roeskilde. Kong Hanses Skrivelse til det romerske Hof om Foreningen af de to Prælaturer findes i Geh. Ark. Aarsberetn. I. 49. — At Niels Clausen nedlagde sit Embede som Bisp i Aarhus formedelst den Rædsel, som Efterretningen om det stokholmske Blodbad vakte i Danmark, siges af Pontoppidan, *Annal.* II. 477, og gjentages i *N. D. Mag.* 1 B. S. 202; men det er urigtigt; thi af Brevet i *D. Mag.* 3 R. 1 B. S. 163-64 seer man, at Sagen mellem ham og Ove Bilde allerede var afgjort i Begyndelsen af April 1520; ja Ove Bilde var baade stadfæstet af Paven og indviet til Bisp før det stokholmske Blodbad. — *Lensbrevet* paa de tre Herreder i Suhms *N. Saml.* I. 370. — *Hvitfeldts Dom* om Ove Bilde: VII. 44 og X. fol. Cc iij.

98. Om Lage Urne se *Kall Rasmussens Oplysninger* i *D. Mag.* 3 R. 3 B. S. 212-13; *D. Mag.* 1 B. S. 290-91; *Hofman Danske Adelsmænd* III. 271; *P. E. Müller, Vita Lagonis Urne*; en Række Breve af Lage Urne i *Dsk. Saml. Fasc.* 604; *Hvitf.* VII. 266, hans Sendelse til Keiseren, hvor Tiden maa berigtiges efter *Geh. Ark. Aarsberetn.* I. 47 øverst og flere utrykte Breve; *smstds.* I. 49, Kong Hanses Anbefaling; *Saxo, edit. Stephani, prolegom.* p. 4, Brevet til Christen Pedersen; *Scr. R. D.* II. 584-85 *Poul Eliesens Dom* om ham.

99. Leo 10 til »*Dilecto filio Theodorico Slagheck clerico Monaster. dioc.*«, dat. Romæ 1512, quartodecimo Kal. April., pontif. anno primo (d. e. 19. Marts 1513; Nyaar nemlig først regnet fra 25 Marts). Vi komme siden til nærmere at omtale denne Sag.

100. Gustav Vasa forbød 1531 under Straf af Liv og Gods en heel Deel Stæder i Finland at fore deres Varer andendsteds hen end til Stockholm, *Arwidsson, Handl. til Finlands Häfd.* V. 272. Der findes ligeledes af samme Konge en Mængde strænge Forbud mod den Handel, som førtes paa Landet til Skade for Kjøbstæderne.

1. *Suhms N. Saml.* 1 B. S. 95-96. Foruden andre Urigtigheder i dette Aftryk findes ogsaa den, at der staaer »weddælig«, for »wederlig«, der er det Samme som det strax paafølgende »wederlagæ«, d. e. den, som har Lod og Deel i Noget.

2. *Suhms ældre Saml.* II. 1. 104; *Dsk. Kong. Hist. Fasc.* II., *Chr.* 2 til *Enkedron. Christine*, udateret, men af et Brev af Lage Urne, hvori Sagen berøres, seer man, at Tiden er Juli 1515; *Lage Urnes Brev* (*Dsk. Kong. Hist. Fasc.* 604) er ogsaa

udateret, men tilstrækkelig Tidsbestemmelse haves deri, at Dron. Elisabeths Komme omtales som nærforetaaende. At Enkedron. Christine vedblev at være i Besiddelse af de jydsk Stæder, sees f. Ex. deraf; at hun 1520 udgav en Forordning om Markedet i Viborg (Topograf. Saml. Viborg Nr. 11), og at hun vedblev at oppebære Tolden i Ribe og Kolding paa samme Maade senere som før, fremgaaer af Toldregnskaberne for disse Byer, som haves i Geh. Ark. for Aarene 1500, 1502, 1503, 1509-11, 1519, 1520 (Dsk. Saml. 829-38). Jfr. Hvitfeldt. VIII. 188.

3. Suhms N. Saml. II. 3. 155-59. Et Sidestykke hertil er Erik af Pommerns Privilegium af 14. Sept. 1413 for Flensborg, at Borgemestre og Raad selv maatte vælge Byfoged paa Kongens Stadfæstelse. (Seidelin, Diplom. Flensb. I. S. 225). Dette Privilegium gav senere jævnlig Anledning til Stridigheder med Regjeringen og blev ofte tilsidesat, men blev dog endnu i Christian den Fjerdes Tid anerkjendt af Kongen.

4. Suhms æld. Saml. II. 1. 144 fg.

5. Suhms N. Saml. II. 3. 140; Suhms ældre Saml. II. 1. 143; smstds. S. 107.

6. Suhms ældre Saml. II. 2. 70; Dsk. Kong. Hist. Fasc. X., Udkast; dateret Nykjøb. Torsdag eft. exalt. crucis 1523.

7. Hübertz, Aktstykker til Aarhus, 1 B. S. 91-92.

8. D. Mag. III. 295 fg.

9. Hvitf. VII. 71., Svaning, Udg. af 1670, S. 91 fg.; Scepper, Respons. ad Lub. fol. K ij v.; Regkmann, Lübeckische Chronick S. 106-7; Reimer Kock under Aar 1517; Paolo Centurionis Begjæring og Kongens Bevilling i Geh. Ark. Dsk. Saml. Fasc. 198.

10. Hvitfeldt og Svaning anførte Steder; Scepper Respons. ad Lub. fol. R iij v.; Tilbagelæggelsen af Tolden til Helsingør fremgaaer af Fred. 1s. Brev i Geh. Ark. Aarsberetn. III. Tillæg S. 30 Nr. 38. Man seer tillige, at Kongen havde ladet sig indbilde, at Hansestæderne havde Privilegium paa, at Sundtolden ikke maatte opbæres andensteds end i Helsingør.

11. Det antydes f. Ex. i Dron. Margretes Forordning af 1396, Kofod Ankers Lovhist. II. 559.

12. Suhms N. Saml. I. 155.

13. Suhms N. Saml. III. 1. 160-61.

14. Suhms N. Saml. III. 1. 142 fg.

15. Luxdorph i Vid. S. Skr. 8 B. S. 1 fg.; Suhms ældre Saml. II. 1. 133 fg.; D. Mag. III. 270.

16. Suhms ældre Saml. II. 1. 136-37.

17. Suhms N. Saml. I. 86.

18. D. Mag. 3 R. 3 B. S. 295-96. Ogsaa Christ. 3 gav 1535 et Forbud af lignende Indhold, D. Mag. 3 R. 4 B. S. 202.

19. Suhms N. Saml. III. 2. 161, og ældre Saml. II. 1. 141-42 (istedenfor Lysterød skal læses Lysterøre).

20. At dette tidligere har været forbudt, maa man slutte af det Haandfæstningsudkast, som er trykt hos Kofod Anker, Lovhist. II. 541 fig., hvilket man med Larsen (Nord. Tidsskr. IV. 44 fig.) kan antage at være forfattet i første Halvdeel af 15de Aarhundrede. Det hedder nemlig paa anførte Sted S. 544, at Fogderne ikke falskeligen maatte beskyldte Bønderne for at have dræbt Hjorte og andre Dyr, eller for andre urede Sager.

21. Suhms N. Saml. I. 57; sammesteds III. 2. 153 og 162.

22. Topogr. Saml. Viborg Nr. 150.

23. D. Mag. VI. 214.

24. D. Mag. IV. 286; Kjøbenhavnske Reces af 1537, §. 26, Rosenvinges Udg. S. 188; Nyerup, Histor. Statist. Skildr. 1 B. S. 383-84, Frederik den Andens Reskripter. Paa Geistlighedens Godser kan man dog tidligere finde Spor til slige haarde Jagtlove, f. Ex. i Ærkebisp Birgers Forordn. for Bornholm af 1499, se Hübertz Aktstykker til Bornholm, S. 40 nederst.

25. Norges gamle Love ved R. Keyser og P. A. Munch, I. 462, II. 475, jfr. III. 14.

26. N. D. Mag. VI. 263.

27. J. Chr. Berg i Budstikken, 6te Aarg. 1825, S. 630 Anm.

28. Langebeks Afhandling om de Norske Bjergværker i Vid. S. Skr. 7 B. forskjellige Steder: S. 476 fig., 506 fig. Brevet, som meddeles S. 512 er fra Christiern den Andens Tid, og jeg antager det med Langebek for rimeligt, at det hører til Aar 1519 og angaaer de Bjergfolk, som sendtes til Norge; om Indkaldelse af tyske Bergmænd til Skaane 1515 se S. 412. Om den Berg-Ordning, som Langebek meddeler S. 514, hører til Christiern den Andens eller en af de nærmest følgende Kongers Tid, bliver uvist. Om Kongens Opmærksomhed paa Bjergværksvæsenet under Reisen i Nederlandene 1521 findes Oplysninger i Popius Occos og Herman Willomsens Regnskaber, som findes blandt Kongens Papirer i den Münchenske Samling.

29. R. Keyser, den norske Kirkes Hist., 2 B. S. 382. 387. 394. 451-52, 531-32; Grønlands hist. Mindesmærker, III. 168 - 74.

30. Langebeks Diplom. under 17. Juni 1514; det her nærmest vedkommende Stykke af Kardinalens Brev findes med-

deelt i Grønlands hist. Mindesmærker III. 192. Om Bisp Vincentius se sammesteds S. 193 flg.

31. Grøn. hist. Mindesmærker III. 490 flg.

32. Indledningen, hvor der tales om Christiern den Andens Afslag til Ærkebispem, er tydelig yngre end det Øvrige af Beretningen.

33. Saml. Chr. secund. Fasc. XL., S. Norby til Chr. 2, dat. Kalmarslot fer. 6ta(?) ante festum carnisprivii 1521; Kongens Brev var dateret Nyköping Mandag eft. concept. Mariæ 1520, men kjendes kun af S. Norbyes Svar.

34. Forfatteren besøgte Waterlandene og Marrken i Aaret 1845.

35. Topograf. Saml., Amager Nr. 1 og 2.

36. Da Originalen tilligemed alle andre gamle Brevskaber brændte under de Svenskes Overfald 1658, er det heldigt, at Udkastet til det første Privilegium findes i Chr. 2s. udenlandske Arkiv eller den saakaldte münchenske Samling. Dokumentet siger udtrykkelig, at hele Amager overlodes dem; den Fremstilling, som man allevegne finder, at de kun fik Magleby (Hollænderby), er altsaa urigtig.

37. N. D. Mag. 1 B. S. 228.

38. Dsk. Kong. Hist. Fasc. IX., Kjøbenhavns Overgivelses Akt af 23. Dec. 1523 i en af Jesper Brokman verificeret samtidig Afskrift. Hvitfeldts Udtog er her saa kort og utydeligt, at dette vigtige Punkt er blevet overseet af Pontoppidan, Thura, Hofmann og Andre, som have skrevet om Amager.

39. Hvad Aar de nedsatte sig i Ny-Hollænderby (Frederiksbergby) i Hvidovre Sogn, vides ikke, med mindre det falder sammen med Salget af Ladegaardsmarkerne til 20 Hollænderfamilier fra Amager, som Wolf, Encomium Regni Daniæ 1654, omtaler S. 365 og henfører til 1651.

40. Dsk. Mag. 3 R. 3 B. S. 75-79.

41. Flere Breve af Fred. 3 fra 1659 om stærke Udviisninger fra Skoven paa Amager findes i Thuras Beskr. af Amager og Saltholm S. 5-8, og et i Lassens Dok. og Aktst. til Kbhvns. Befæstn. Hist. S. 188.

42. Forfatterens Hist. af det danske Sprog i Hertugd. Slesv. eller Sonderjylland 1 B. S. 322.

43. Hvitf. VII. 43; et Udkast til Adelens og Prælaternes Klageskrift mod Chr. 2, i Geh. Ark.

44. Nikolaysen, Norske Mag. 1 B. S. 123.

45. Le Glay. Correspond. de l'empereur Maximilien, tom. II. p. 320. 335-38.

46. Deraf at hendes Fader i denne Skrivelse forudsættes levende, kan naturligviis ikke drages den Slutning, at det virkelig forholder sig saa; thi man vidste ved det keiserlige Hof næppe herom nogen rigtig Besked.

47. Instruxen for Herberstain og Beretningen om hans Sendelse er trykt i *Fontes Rer. Austriac. Erste Abth. Scriptorum*. 1 B. Wien 1855, S. 85-100. Men allerede 1818 var det Væsentlige deraf meddeelt i Fr. Adelungs Biografi af Siegmund von Herberstain, saa det er besynderligt, at Ingen under den Diskussion om Dyveke og Torben Oxe, som 1842 fandt Sted i *Hist. Tidsskr.* 3 B., lagde Mærke til de vigtige Oplysninger, som findes hos Adelung.

48. Der staaer anførte Sted S. 89: »Der Churfürst von Sachsen schickht auch ainen Jungen Dennen, Michel Raid, mit mir zw dem Khunig«, hvilket vel maa forstaaes saaledes som jeg har gjort.

49. *Geh. Ark. Reg. 10, Ægteskabssager Nr. 16 b E.* Dette mærkelige Stykke har kun kunnet henligge upaaagtet, fordi det er skrevet med en yderst utydelig Haand og kun med største Vanskelighed kan læses, samt fordi det er udateret. Hvad det Sidste angaaer, fremgaaer imidlertid Samtidigheden med Herberstains Sendelse noksom af Indholdet og deraf, at Karl endnu kaldes Prinds af Spanien. Desuden ere de nederlandske Sendebuds Navne de samme, som angives hos Herberstain, kun at denne paa sin Overtydsk sætter P for B, og derfor kalder Benninck (der er en i disse Aar vel bekjendt og oftere forekommende Person), Penning.

50. Det Tillæg: »gleichwol mit Sorgen als zu bedenken ist«, findes hos Adelung S. 34, men ikke i Aftrykket i *Fontes Rer. Austriac.*

51. Ogsaa dette findes kun hos Adelung. Der maa være en Deel Forskjelligheder i Afskrifterne af Herberstains Optegnelser. Adelung har bl. A. benyttet en Udgave, som findes i en Samling udkommen i Ofen 1805, men hvilken ikke haves i vore offentlige Bibliotheker.

52. Christ. 2 købte Gaarden af Mogens Giø 30. Marts 1516, altsaa just samme Dag som Herberstain kom til Nykjøbing, og Kongen var forud underrettet baade om hans og de nederlandske Sendebuds forestaaende Komme. Frederik 1 skjenkede Mogens Giø igjen Gaarden, og den gik i Arv til hans berømte Datter Birgitte Giø, hvis Ægtefælle Herluf Trolle døde i den. (*Hvitf. VII. 60; N. D. Mag. 1 B. S. 202; D. Mag. 3 R. 1 B. S. 173; Pontop. orig. Hafn. S. 469; Rosenvinges*

gamle Domme III. 301). Med denne Gaard, Matrikel Nr. 8 paa Hjørnet af lille Helliggeiststræde og Amagertorv, forvexledes længe den saakaldte Schoustrupske Gaard paa Amager Torv, der gik under Navn af Sigbrits eller Dyvekes Gaard, indtil Feiltagelsen oplystes i Dansk Folkekalender for 1844, S. 122 af F. C. Olsen efter Meddelelser fra Prof. Kall Rasmussen.

53. N. D. Mag. V. 137.

53*. Reimer Kocks lybske Krønike under Aar 1518 siger, at hun efter Enkedronningens Raad søgte Tilflugt i Lybek og her tog sit Ophold.

54. Chron. Skib. i Script. R. D. II. 566. Hans Navn skrives i samtidige Dokumenter i den gamle Form Thorbjørn Oxe.

55. Hist. Tidsskr. 3 B. S. 154 flg. eller Rosenvinges Gamle Domme I. 34.

56. D. Mag. 3 R. 2 B. S. 155 og S. 137 Note 6. I den her omtalte Sag blev den Dom afsagt af Kongen, Onsdag efter Frue Dag Assumpt. 1515, at det først maatte bevises, at Brevet var forfalsket, inden Sag kunde reises mod Torben Oxe for Medvirkning i Forfalskningen. (Adelige Brevsamling paa det store kgl. Bibl. Fasc. 50). Torben Oxe var den Gang endnu kun Hofsinde, saa han ikke meget lang Tid har havt Posten som Hovedsmand paa Kjøbenhavns Slot.

57. Ryge, Peder Oxes Levnet S. 17-18 eller Rosenvinges Domme I. 23.

58. At Kongen maa være bleven overbeviist om Hans Faaborgs Løgnagtighed, følger deraf, at han ellers ikke vilde have ladet ham rydde af Veien, da han under den modsatte Forudsætning vilde have været et altfor vigtigt Vidne mod Torben Oxe. Til denne Overbeviisning kunde Kongen imidlertid ikke let komme uden ved et Forhør over Dyveke og dennes og Moderens Erklæringer; denne Antagelse bestyrkes ved Dyvekes følgende Anger.

59. Næppe til Jylland, som Hvitfeldt og Svaning sige, men til Sjælland og omliggende Øer, som man kan overbevise sig om ved at eftersee i Regesta Dan. Kongens Opholdssteder i de sidste Maaneder af 1516 og Begyndelsen af 1517.

60. Svaning S. 103: »Innotuerat enim passim per regnum, quod« etc.

61. Hans Mikkelsen yttre sig om Sagen mod Torben Oxe paa en saadan Maade, at man seer, han antager ham for skyldig (Breve og Aktst. til Chr. 2s og Fred. 1s Hist. 1 B. S. 475). — Ærkebisp Erik Valkendorf fralægger sig Skyld i

Dyvekes Død (Dipl. Norv. I. 768). Han yttre sig ikke om Dødsmaaden, men synes dog at forudsætte, at hun ikke er død paa en naturlig Maade.

62. Svanings Udtryk S. 104 «*præmatura cerasa*», tidlig modne Kirsebær, kunne i Mangel af Andet give en Tidsbestemmelse, sidst i Juni eller først i Juli, hvilket ogsaa passer med det Følgende.

63. Suhms N. Saml. 2 B. 1-2. S. 172.

64. Kongens Brev i Hofmans Danske Adelsmænd 2 B. S. 162, Anm.

65. Man kan ikke, som f. Ex. Behrmann har gjort, af den Omstændighed, at den retsindige Mogens Giø lod sig bruge til at fængsle Torben Oxe, gjøre nogen Slutning til hans Brøde; det tilkom Mogens Giø ifølge hans Stilling som Hofmester.

66. Suhms ældre Saml. II. 2. 80. Han mistede det inden Udgangen af 1517 og fik Qvittering for sit sidste Regnskab 2 Jan. 1518.

67. Torben Oxes Moder Inger Bilde, og Knud Pedersen Gyldenstjernes Moder Regitse Bilde, vare Søstre.

68. Beretning i Dsk. Kong. Hist. Fasc. XXXI, udateret, men Skrivelsen falder mellem 14 Marts 1518 og 6 Mai 1520, altsaa efterat han var falden i Unaade. I Anledning af Gjerningen hedder det i Skrivelsen: »Det er et stort Hovmod, som Ed. Naade er skeet, som det er fat mellem Knud Pedersen og Ed. Naade, det siger hver Mand i Nørrejylland«.

69. Topograf. Saml. Hastrup Nr. 1. Lage Urne kalder ham allerede i Brev udstædt die Canuti 1523 Høvedsmand paa Vordingborg.

70. Hans Mikkelsen (Breve og Aktst. til Chr. 2s og Fred. 1s Hist. 1 B. S. 475) siger udtrykkelig, at Kongen udtalte sine Bebrejdelser til Rigsraadet selv; og han fremsætter en Deel Betragtninger over Rigsraadets Holdning, hvilke han bemærker, Kongen for en stor Deel selv fremførte ved hiin Leilighed.

71. Det Faktum, at en dansk Adelsmand rev Ordenskjeden af Kongen, beretter Øienvidnet Reimer Kock i sin haandskrevne lybske Krønike. Gjærningsmandens Navn angives i Brev af 20 Jan. 1534 i Aktst. til Nord. Hist. under Grevefeiden udg. af Pal. Müller, 1 Saml. S. 324, hvor tillige siges, at haandgribelig Mishandling fandt Sted.

72. Brandt og Helweg, den danske Psalmedigtning, 1 D. Psalmen Nr. 71, jfr. om Forfatterne S. 13-14.

73. Forklaring af Johan Oxe, udateret Opsats i Saml. Chr. secund. Fasc. XXXI.

74. Hvitf. VII. 61.

75. Dipl. Norv. I. 768, Erik Valkendorfs Brev af 13 Febr. 1522.

76. Hvad angaaer Fremstillingen af Dyvekes Forhold og den hele Katastrofe, maa jeg bemærke, at Kilderne ere saa ufuldstændige, saa vaklende og utydelige, og tilmed indbyrdes modsigende, at jeg ofte ikke har kunnet sige det Visse, men har maattet lade mig noie med at fremsætte det Sandsynlige, det, som efter en Betragtning af Kilderne, de handlende Personers Charakter og de Forhold, hvorunder de handlede, syntes at komme Sandheden nærmest. I de foregaaende Anmærkninger har jeg henviist til Kilderne, og undertiden tilføiet en og anden Bemærkning. Jeg har ogsaa til Skildringen af disse Forhold kunnet benytte flere samtidige hidtil ikke paaagtede eller bekjendte Kilder og Vidnesbyrd. Som bekjendt have de Spørgsmaal, som dette Æmne giver Anledning til, for nogle Aar siden været Gjenstand for en udførlig Drøftelse, hvori først og fremmest Pastor Rohmann, og dernæst Rosenvinge og Molbeck toge Deel (Histor. Tidskr. 3 B.). Rohmann har med megen Flid benyttet Hvitfeldt og Svaning og Chron. Skib., men ved at ville veie paa Vægtskaal Ordene hos tvende Forfattere som Hvitfeldt og Svaning, der selv aldrig veiede dem, men i Almindelighed, og særlig i dette Tilfælde, ere saa unoigtige og løse i deres Udtryk, har han indladt sig paa en mislig Sag og er undertiden bleven siddende fast som i Hængedynd. Adskillige Aktstykker, som deels senere ere blevne trykte, deels endnu henligge utrykte i Arkiverne, vare ham ogsaa ubekjendte. Det er en Feiltagelse, naar han mener, at Svaning ikke har kjendt Chron. Skib.; han har kjendt den meget godt og anfører flere Gange Stykker deraf næsten ordret. Rohmann gjør sig megen Umage for at godtgjøre, at den egentlige Anklage mod Torben Oxe gik ud paa Giftblanderi. Men den Gjengivelse vi have af Dommen baade hos Svaning og Hvitfeldt sigter netop til Torbens Kjærlighed til Dyveke og til den derom gjorte Tilstaaelse for Kongen; og der findes et Vidnesbyrd, ikke kjendt af R., hidrørende fra en vel underrettet Samtidig, uden Tvivl en af Frederik den Førstes høie Embedsmænd, der har efterladt et Brudstykke af sin Tids Historie, i hvilket netop Forholdet til Dyveke siges at have været Anklagens Gjenstand (D. Mag. 3 R. 3 B. S. 14). Herved svækkes Ytringen i Chron. Skib., der blot taler om Anklage for Forgiftelse. Man kan, naar man betragter det Hele, ikke tvivle om, at begge Sigtelser have været fremførte mod den An-

klagede. Men Pastor Rohmann beraaber sig paa Manifestet mod Christiern den Anden (Hvitf. VII. 285) og siger, at »dets Vidnesbyrd er saa autentisk og troværdigt, som noget historisk Vidnesbyrd kan være«. Jeg maa tilstaae, at jeg kjender ikke let noget Aktstykke, der mindre kan gjøre Krav paa at betragtes som nøiagtigt, paalideligt eller troværdigt, end Manifestet mod Christiern den Anden, og det saavel Rigsraadets som Kong Frederiks. Der behøves ogsaa kun ringe Eftertanke for at indsee, at det ikke er rimeligt, at disse tvende Aktstykker kunne være troværdige, og en nærmere Undersøgelse af dem vil godtgjøre, at de heller ikke ere det. Hvad angaaer det omspurgte Punkt, at Manifestet kun taler om Anklage for Giftblanderi, og siger, at herfor blev Torben Oxe frikjendt, saa ligger den Antagelse meget nær, at Manifestet ikke siger mere, fordi det ikke kunde sige, at han var ligesaa uskyldig i det andet Punkt. Var der blevet hentydet til Torbens Forhold til Dyveke, saa vilde enhver Læser komme til at tænke paa, at Kongen havde dog ikke ringe Grund til Vrede mod Torben Oxe. Og derved forfeiledes det tilsigtede Øiemed, at sætte Kongen i det meest forhadte Lys muligt. Desuden levede jo Broderen, Rigsraaden Johan Oxe, som burde skaanes. — Angaaende Sagnet om et tilsigtet Ægteskab mellem Dyveke og Torben Oxe kan endnu erindres, at selve Hjemmelsmanden, Hvitfeldt, udtrykker sig ubestemt derom og fremsætter det i Form af Formodning: »var vel noget derom, at Sigbrit« — »Andre meente, at« (Hvitf. VH. 52. 56). — Det Besynderlige i Behandlingen af Sagen mod Torben Oxe, idet Kongen først bragte den for Rigsraadet, derpaa lod en Ret af 12 Mænd afsige en Kjendelse, har bragt Professor Paludan-Müller til at forsøge en Forklaring, hvorved den brugte Fremgangsmaade blev mere forstaaelig. Han har fremsat den i et Brev til Forfatteren i Forbindelse med den i 1 B. S. 653 flg. meddeelte træffende Udvikling af Retsfremgangsmaaden i Sagen mod Poul Laxmand. Han antager, at Kongen efter en eller anden dreven Jurists Raad har bragt Sagen frem som crimen læsæ majestatis, der skulde behandles efter Romerretten (ligesom Poul Laxmands Sag), hvorved den Fordeel opnaaedes, at Beviisbyrden væltedes over paa den Anklagede. Klagen gik da ud dels paa Mord af en Kongen nærstaaende Person, dels paa Fornærmelse mod Kongen ved den omtalte Misbrug af hans Seng. Men, antages fremdeles, en kløgtig Jurist i Rigsraadet, maaskee Jens Andersen, gjorde gjældende, at Sagen ikke kunde betragtes som crimen læsæ majestatis efter Romerretten, fordi

der manglede animus injuriandi hos den Anklagede, da han ved at rydde Dyveke af Veien netop handlede i Kongens Interesse og til hans virkelige Bedste; og at Misbrugen af Sengen blot kunde betragtes som en Usømmelighed, da Forgribelsen kun var rettet mod en Frille og ikke mod Kongens Ægtehustru. Sagen maatte derfor afvises i den Form, hvori den var bragt frem for Rigsraadet. Sagens Realitet var saaledes ikke kommen til Paakjendelse; men af Afviisningen fulgte, at Kongen ikke længer kunde betjene sig af Romerretten, men, om han vilde forfølge Sagen, maatte følge den almindelige Lands Lov, og altsaa skaffe tilstrækkelige Beviser tilveie mod Torben Oxe, saa at Rigsraadet ikke kunde andet end domfælde ham. Men det har Kongen næppe trøstet sig til. Han har derfor holdt sig til den Omstændighed, at den formeentlige Forbrydelse var begaaet i Kongens Gaard og altsaa at paadømme efter Gaardsretten. Han har da ladet en Nævnnd dømme om Faktum, forbeholdende sig selv Straffebestemmelsen som øverste Krigsherre. Efter denne Opfattelse har Kongen altsaa ikke indanket Rigsraadets Dom for Borgretten, men hver har dømt om forskjellige Sider af Sagen. — Jeg erkjender tilfulde baade det Interessante og Skarpsindige i denne Prof. Paludan-Müllers Opfattelse, men jeg kan dog ikke finde, at der er tilstrækkelig Anledning til at tye til denne Forklaring eller antage, at i dette Tilfælde (saaledes som det derimod høist sandsynligt skete i Poul Laxmands Sag) Romerretten er anvendt eller forsøgt anvendt. Kongen, der var fuldt overbeviist om Torben Oxes Brøde, og som i sin Lidenskab fandt de svageste Grunde aldeles uimodsigelige og overbevisende, kan meget godt have anklaget Torben Oxe efter den almindelige Landslov og fremført sine formeentlig gode Beviser, men Rigsraadet fundet Beviserne for svage, og derfor dels frikjendt Torben Oxe for Anklagen for Giftmord, dels, hvad Forholdet til Dyveke angik, erklæret det for ikke strafbart. Jeg tvivler ogsaa meget om, at nogen Rigsraad har fordristet sig til ligeoverfor Kongen at gjøre gjældende, at Torben Oxe, om han havde ryddet Dyveke af Veien, havde gjort det til Kongens Bedste. Det vilde have været at slaae Kongen i Ansigtet. At Kongen derefter i sin lidenskabelige Forbitrelse og med sin faste Overbeviisning om Torbens Skyld, uden Hensyn til Rigsraadets Frikjendelse, greb til andre Udveie, for under et Skin af retlig Form at faae Torben dømt fra Livet, er ikke i Strid med den Vilkaarlighed, som betegner Kongen, naar Lidensskaben var optændt hos ham, og som just viser sig fra den Tid Dyveke blev borttrykket.

Det er tydeligt nok, at ved Sagens sidste Akt Forestillingen om Gaardsretten har spillet ind; men her er ligefuldt en Vilkaarlighed, da Bønder, og ikke Slotsbesætningen eller Hofsinderne, afsagde Dommen.

76*. Reimer Kocks haandskrevne Krønike under Aar 1517. Han omtaler ogsaa Kongens Beskyldning mod Torben Oxe om Forgiftelse ved Kirsebær. Dyvekes Dødsdag angiver han at være St. Andreæ Aften; men dette er ganske urigtigt; det er derimod den Dag, paa hvilken Torben Oxe henrettedes.

77. Tittelen findes i et Brev fra Raadet i Amsterdam, dat. 18 April 1519, Saml. Chr. secund. Fasc. LXVII; Prindsen var da ikke meget over et Aar; thi han var født Febr. 1518. Der skal læses »bewaersler van hertoge Johan«, ikke som hos Behrmann II. 25 »bewaasle«.

78. Forfatterens Disput. de reb. Chr. Iidi exsulis I. 44 fig., Breve og Aktstykker til Chr. 2s og Fred. 1s Hist. I. 344 fig.; Hvitfeldt og Svaning paa forskjellige Steder; Suhms ældre Saml. 2 B. og Ny Saml. 1-2 B. paa flere Steder. — Altmeier hist. des rélat. commerciales des Pays-Bas avec le Nord p. 65 Note, om Foræringer fra fremmede Magter; flere utrykte Aktstykker vise det Samme. Espolin Ísl. Árbækur III. 62-64, Indflydelse paa Embedsbesættelser, hvorpaa ogsaa Exempler forekomme i utrykte Aktstykker. Erik Valkendorfs Skildring af hende i Brevet Dipl. Norv. I. 766 fig.; det historiske Brudstykke i D. Mag. 3 R. 3 B. S. 11-12; D. Mag. I. 245 (»paa den Tone Sigbrits Vise«); Lage Urnes Brev Er. Müller Vita Lagonis Urne II. 3 (hendes Haandskrift); Vid. S. Skr. IV. 251 (jæg følger Grams Gisning om Theofr. Paracelsus); Ekdahl Chr. IIs Arkiv, S. 1197. Desuden en Deel andre Oplysninger, trykte og utrykte, som leilighedsviis forekomme, og som det vilde blive for vidtløftigt at anføre.

79. Om Hans Bartolomæussen Tolder se Forfatterens Breve og Aktst. til Chr. 2 og Fred. 1, 1 B. S. 17-19 Anm.

80. Dissertat. de reb. Chr. Iidi exsulis p. 92-93 Anm., og nysanførte Breve og Aktstykker S. 417.

81. Regentinde Margretes Yttringer i Forfatterens Breve og Aktst. til Chr. 2 og Fred. 1, 1 B. S. 541. Desuden forekommer der i en udateret egenhændig Optegnelse af Christiern den Anden (Münchenske Saml. Nr. 3611), hvori han til sin egen Erindring har opsat adskillige Punkter, som Regentinde Margrete havde lagt ham paa Hjærte, følgende Yttringer: »Item om Hans Mechelssen, at myn frue (Dronning Elisabet) saler dechnes (seliger Gedächtnisz) skulle haffuet liget paa sine knee, om

(og) meth greende øngene hafuer kert offuer fornefnte Hans, at han vor then, som skulle hafue vollet, at ieg skulle haffuet kommed af myne land for en nye lueg (Lov), som sies at han skulle hafue giort«.

82. D. Mag. 3 R. 3 B. S. 12.

83. Reimer Kocks haandskr. lybske Krønike under Aar 1517.

84. Otte Borke til Chr. 2, dat. Fridages na Bartol. 1517, Saml. Chr. secund. Fasc. XXXVIII.

85. Poul Eliesens Danske Skrifter, Sechers Udg. S. 126. Her kan kun være Spørgsmaal om de to Tog til Sverrig 1518 og 1520, og det første maa menes; thi de anførte Omstændigheder passe ikke paa 1520, desuden var Hans Mikkelsen 1520 selv hos Christ. 2 i Sverrig.

86. I et Brev af Leo 10, som i den pavelige Registrant staaer mellem to Breve af 24 Oktob. og 2 Sept. 1521 kaldes Hans Mikkelsen »consiliarius regis Christerni«, og Aflad bevilges dem, der besøge St. Peters Kirke i Malmø og give Bidrag til et Alter for invocatio compassionis beatæ Mariæ, til hvilket Alter af ham var funderet et capellania perpetua (Munchs Afskrifter fra Vatikanet). Om Hans Mikkelsens tidligere Stilling i Malmø Meddelelser, som jeg skylder Hr. Sonnenstein-Wendt i Malmø.

87. Om Godskalk Eriksen se Breve og Aktst. til Chr. 2 og Fred. 1, 1 B. S. 589-93 Anm. Jeg har her gjort opmærksom paa en slem Forvanskning, Godskalk Eriksen vedrørende, som Hvitfeldt VII. 329 tillader sig i en ellers ordret Gjengivelse af et Skrift.

88. Det fortælles udførligt af Svaning, S. 184-86, Udg. af 1670 (»in Sigbrittam« er Trykfeil for »ni Sigbrittam«).

89. D. Mag. II. 36 fig.; Saml. til Nske Folks og Spr. Hist. 4 B. S. 359. 376 Anm.; Kong Hanses Haandfæstn. § 39, Christiern den Andens § 65; det utrykte Udkast til Rigsraadets og Adelens Klageskrift mod Chr. 2, og Dokument, hvorved Fred. 1 tilbagegiver Godset til Niels Rosenkrandses Arvinger (Dsk. Kong. Hist. Fasc. II), paa hvilke to Steder Sagen udførlig fremstilles; Suhms Ny Samling 1 B. S. 58. 60. 164-65. 175-76; Oluf Rosenkrandses Brev af 1523 til Chr. 2 i Forfatterens Breve og Aktst. til Chr. 2 og Fred. 1, 1 B. S. 48-49. Angaaende den Beskyldning om Vold mod Jomfru Birgittes Morbroder og Værge Mester Christoffer, Domprovst i Roeskilde, som findes hos Hvitfeldt og i Adelens trykte Klageskrift (Hvitf. VII. 63-64 og 290) har jeg ikke truffet paa anden Oplysning, end at den

ogsaa findes i det utrykte Udkast i Geh. Ark., men her er overstreget.

90. Hvitfeldts Bispekrønike, fol. Z iijj.

91. Svaning S. 126.

92. »Testimonium adsunt in corpore nostro vestigia acceptarum plagarum«, siger Jens Andersen i Brev af 27 Aug. 1534, Kalkar Aktst. til Danmarks Hist. i Ref. Tiden S. 29, jfr. Jens Andersens Yttringer i S. R. Dan. VIII. 527-28.

93. S. R. Dan. VII. 239.

94. Hvitf. IV. 109-10; Otte Krumpen til Fred. 1, dat. Mortensdag 1524, om Kongens Forbud til Præsterne, at de ingen ydermere subsidium skulde give Bispen af Fyn, Dsk. K. Hist. Fasc. XI.

95. Bisp Hans Ræff af Oslo hos Ekdahl, Chr. IIs Arkiv, S. 976.

96. Saml. Chr. secund. Fasc. XLVII. Det er aftrykt hos Behrmann II. 158-61, men som allerede kan sees af det her anførte Citat, overordentlig slet. Et andet Sted hedder det hos Behrmann: »Ihvor Knægtene komme uden Portene, da vende de flux om til By«, medens det skal være: »da vende de Fluor om til Bier«, det vil sige, da forvandle de ved deres Voldsomheder selv de Spagfærdigste til hidsige Modstandere. Kort forud staaer om Knægtene, at de kunne mod Naturen »gjøre By (Bier) af flere«, skal være: »gjøre Bier af Fluor«.

97. Pal.-Müller, Jens Andersen, anden Udg. S. 137-38.

98. Topogr. Saml. Dalum Kloster Nr. 1, Jens Andersen til Fred. 1, dat. Kjærstrup anden Francisci Dag 1524.

99. Foruden meget Andet, der bekræfter dette Anders Glob's Forhold, kan erindres, at Reimer Kock (under Aar 1517) stiller ham sammen med Hans Mikkelsen og Sigbrit.

100. Hvitf. VI. 295-96; Suhms ældre Saml. II. 2 H. S. 1; Behrmann II. 64-66. (Dokumentet er maadelig aftrykt, bl. A. skal der for »tomde sinden« læses »trinde sinden«, og for »Frønde Kirke« læses »Fraude (Fraugde) Kirke«.

1. Hert. Fred. til K. Hans i Gemeinsh. Arch. cap. XXXVIII. Accessoria Nr. 1; Hertugens Brev er udateret, men Kongens, som han besvarer, var dateret 2 Juni (Mitwegkens in den pingsten) 1512, og modtoges af Hertugen 19 Juni (Sonnauendes vor Joh. Bapt.); Brevet til Rigsraadet findes smstds.

2. Pal.-Müller, Jens Andersen, S. 124-25.

3. Af Hans Hansen findes der i Saml. Chr. secund. Breve fra hans anden Sendelse af 6 Mai, 3 Juni, 10 Juli 1515,

og af Sutfeld Wardenberg Breve fra Rom af 21 Juni 1515 og 7 Dec. 1516. Det af 10 Juli er trykt i N. D. Mag. III. 210.

4. Den tilsyneladende Modsigelse, der er i Angivelsen af de forskjellige Summer, de 56,801 Mk. lybsk, som Hertug Frederik deels betalte deels stillede Pant for, de 30,000 Gylden (45,000 Mk.), som Christiern 1513 tilsagde Hertug Frederik som Erstatning, og de 80,000 Gylden (120,000 Mk.), som han 1517 krævede af Jens Andersen, have voldt Historikerne ikke lidet Bryderi og fremkaldt flere Gisninger. Forholdet mellem den oprindelige Sum og de 45,000 Mark, som Hertug Frederik skulde have efter Overenskomsten 1513, er tidligere oplyst (1 B. S. 663 Anm. 26). Hvad det angaaer, at Christiern fordrede 80,000 Gylden af Jens Andersen, skjøndt den oprindelige Sum kun var 56,801 Mk., saa har det sin simple Grund deri, at Rente og Rentes Rente fra 1504 til 1517 er lagt til Grundsummen. Lægges dette til, Renten regnet til 6 af hundrede, udkommer, naar man i Regningen bortkaster brudne Tal, 121,147 Mk. eller 80,764 Gylden. Med et rundt Tal altsaa 80,000 Gylden.

5. Et Indlæg, der viser Jens Andersens Betragtning af Forholdet, findes N. D. Mag. III. 212 fig. Det hører rimeligviis til et noget senere Stadium af Sagen (se Pal.-Müller anf. St. S. 115), men dets Beviisførelse er anvendelig paa ethvert Trin af den. Ankeposterne mod Jens Andersen angives hos Hvitf. VII. 65-68 og Chron. Skib. S. R. Dan. II. 566-67 eller fremgaae af det følgende Forlig 23 April 1520.

6. Topograf. Saml. Odense Nr. 139 a-b., Bythings Dom i Sagen om Otte Porsfelds Drab, meddeelt Chr. 2 af Borgemestre og Raad ipso die Bonaventuræ 1519.

7. Jens Andersens Forpligtelse af 15 og 17 Decemb. 1517 i Diplom. Langeb.; Birgers og Kapitlets, udstædt fjerde Sønd. i Advent (20 Dec.) i Lundekapittels Registratur i Rigsark. i Stokholm; Chr. 2s udstædt Dagen forud, i Suhms N. Saml. II. 1-2 H. S. 179-80.

8. Hvitf. VII. 62-63.

9. Suhms ældre Saml. 2 B. 1. 163-65. Den Afgift, Kong Hans fik af de ved Raimund Perauld samlede Afladspenge, nævnes leilighedsviis i et senere Brev af Itzard Gravius, Dipl. Langeb. under 12 April 1511. Summen (over 2000 Gylden) var indkommen blot fra Fyns Stift.

10. Pal.-Müller antager anf. St. S. 41, at Kongen ikke sammenkaldte noget Koncilium; at dette imidlertid er skeet, fremgaaer af en Yttring i en Beretning fra den preussiske Ge-

sandt Georg Klingenbeck til Stormester Albrecht (Königsbergske Afskrifter i Geh. Ark.). Han skriver fra Kjøbenhavn sidst i Marts 1518: Her bliver holdt et Koncilium af Ærkebiskoppen, Pavens Legat, Bisper og andre Geistlige; og Kongen har ladet en Biskop fængsle, efter Sigende for Pengesagers Skyld. — Der sigtes vel ogsaa til dette Koncilium i Voldgiftskjendelsen af 1520 med de Ord: »qve alias coram bone memorie Birgero« etc. (N. D. Mag. 3. B. S. 228).

11. Chr. 2 til Lunde Kapittel, dat. Kbhvn fer. 4ta post Palm. 1518, i Lunde Kapittels Gamle Registratur, Rigs-Ark. i Stokholm.

12. Kard. Lorenzo Pucci til Chr. 2, dat. Romæ die xxi Aprilis 1518, Saml. Chr. II Fasc. 66.

13. Hvitf. VII. 68. 92.

14. Hvitf. VII. 68. 97-98. Der er ikke, som Pal.-Müller anf. St. S. 40 antager, nogen egentlig Modsigelse mellem, at Kongen baade beskyldte Jens Andersen og Arcimbold for at have udvirket det pavelige Monitorium. Naar det antages, som er meget rimeligt, at Jens Andersen erhvervede det gjennem Johan Arcimbold, idet han henvendte sig til denne og anmodede ham om at virke for sig hos Paven, hæves Modsigelsen. Jens Andersen maatte hverken i Riget eller udenfor Riget skrive eller lade skrive Noget, som kunde være til Skade for Kongen.

15. Dommen ved Bythinget i Odense meddeelt Chr. 2 fra Borgemestre og Raad ipso die Bonaventuræ (14 Juli) 1519, Topograf. Saml. Odense, Nr. 139, a-b.

16. Pal.-Müller anf. St. S. 128, Dok. C.

17. Suhms ældre Saml. II. 2. 37.

18. Søren Stampe, Hovedsmand paa Tranekjær, til Chr. 2, dat. Fred. før St. Knud (8 Juli) 1519, Topograf. Saml. Taa-singe Nr. 2.

19. Chron. Skib. anf. St. p. 567; Pal.-Müller S. 43. 129-30; Behrmann II. 139-41.

20. N. D. Mag. III. 224 flg. At det er med Urette, at Treschow (N. D. Mag. 3 B. S. 197) finder Tvetungethed og Uredelighed hos Lage Urne, fordi denne, uagtet han selv har deeltaget i Sagen mod Jens Andersen, dog senere i stærke Udtryk dadler Christiern den Anden for sin Adfærd mod den fynske Bisp: er allerede viist af P. E. Müller i Vita Lagonis Urne I. p. 16 og af Pal.-Müller anførte Sted S. 112.

21. Palatius, Fasti Cardinalium, Venetiis 1701 fol. tom. II. 527; Dok. udstædt af Ribe Kapittel om Overenskomsten

mellem Kard. Markus og Klaus Gjordsen, Dipl. Langeh. under 10 Marts 1515. Han forekommer jævnlig i Tidens trykte og utrykte Breve, sædvanlig under Benævnelsen Cardinalis Senogalliensis.

22. Forfatterens Breve og Aktst. til Chr. 2 og Fred. 1, 1 B. S. 167, Anm. Hans almindelige Benævnelse i Tidens Aktstykker er Laurentius cardinalis presbyter titulo Sanctorum quatuor Coronatorum.

23. Breve og Aktst. til Chr. 2 og Fred. 1, anf. St. S. 93, Anm. Foruden de der anførte Skrifter ogsaa Barthold Gesch. Pommerns 4 Theil 2 B. S. 112. 139-41, og Rudloff Handbuch der mekl. Gesch. 3 Th. 1 B. S. 37-39, samt flere utrykte Breve.

24. Hans Hansen til Chr. 2, dat. Kluszen 6 Mai 1515, og Rom hell. Trefold. Sond. 1515; Sutfeld Wardenberg til Chr. 2 ex urbe die xxi Juni 1515; Hans Hansen til Chr. 2, Rom St. Knuds Konges Dag 1515, alle i Saml. Ch. II i Geh. Ark.; Kardinal Markus til Chr. 2, Dipl. Langeb. under 17 Juni 1514.

25. En udateret Skrivelse fra Chr. 2 til K. Hans, Dsk. Kong. Hist. Fasc. III. Tiden bestemmes med Sikkerhed til Foraaret 1512 deraf, at der tales om Fredsunderhandlingerne med Lybek og Sverrig. Den har uden Tvivl været indlagt i et af de flere Breve, som Chr. 2 i Febr. og Begyndelsen af Marts 1512 skrev til sin Fader fra Halmstad. — Om Birgers Forkjærlighed for Adser Pedersen se Magni Matthiæ series episc. Lund. p. 218-19, hvem Hvitfeldt følger i sin Bispekrønike (4to) fol. Zijj-Ziiij.

26. Leo X dilecto filio Theoderico Slacheck, clerico Monasteriensis dioc., Romæ 1512 quartodecimo Kal. Aprilis p. n. anno primo (P. A. Munchs Afskrifter fra Vatikanet). Aaret bliver 1513, da Leo 10 begynder Aaret med 25 Marts. Han selv blev valgt 11 Marts 1513. Da Diderik Slagheck i Pavens Brev ikke kaldes Doctor eller Magister, har han sikkert til den Tid ikke været det, om han end siden er blevet det.

27. Kard. Markus tidligere anførte Brev af 17 Juni 1514 og Hans Hansens af hell. Trefold. Sond. 1515.

28. Den findes nu trykt D. Mag. 4 R. 1 B. S. 184.

29. Brev fra en Unævnt (S. Wardenberg) ex urbe 7 Dec. 1516, Saml. Chr. II. Fasc. 68; Grønblad, S. 268. 575; Handl. rör. Skand. Hist. XXIV. 47. Brev af Kard. Innocents Cibo, Romæ 10 Dec. 1516, Saml. Sverrig, Registr. 51.

30. Om Ærkebispfen af Gnesen se Voigt Gesch. Preussens 9 B. S. 453. 460-61; hans Brev til Steen Sture, Romæ 3 Apr. 1515 i den svenske Hovedsamling Registr. 14. — Om Bispe

Johan Blankenfeld af Reval se Richter, *Gesch. der russ. Ostsee-provinzen* 1 Th. 2 B. S. 254, og Voigt *anf. St.* S. 449-50.

31. Sagen fremstilles udførlig i det nysanførte Brev af Sutfeld Wardenberg til Lage Urne, dat. ex urbe 7 Dec. 1516. Han navngiver sig dog ikke, men underskriver sig kun »humilis servitor, cujus nomen scit paternitas vestra«, og beder indstændig, at hans Virksomhed i denne Sag maa bevares som en dyb Hemmelighed, da han ellers løb stor Fare. At det imidlertid er Sutfeld Wardenberg fremgaaer med Sikkerhed af en Hentydning til hans Udnævnelse til Administrator for Stiftet Schwerin. Han beder Kongen ikke glemme at sende Kard. Lorenzo Pucci en Gave, og anseer det for meget godt, om Kongen stedse havde nogle hundrede Dukater staaende i Fuggernes Bank i Rom, for at man altid kunde have Penge paa rede Haand, naar behøvedes. — Leo den 10s Brev til Gustav Trolle omtales *Handl. rör. Skand. Hist.* XXIV. 80.

32. 1 Vedel Simonsens *Saml. til Odense Hist.* 2 B. 1 H. S. 118 jfr. 123 findes den tidligste Angivelse af Itzard Gravius's Nærværelse i Danmark, som jeg har truffet paa.

33. Blandt Itzards forskjellige Titler forekommer ogsaa »ecclesiae Senogalliensis canonicus«, *Hvitf.* VI. 297.

34. Brev fra Hert. Frederik i Aarsb. fra Geh. Ark. 2 B. Tillæg S. 47.

35. Et Brev fra ham, trykt i *D. Mag.* 3 R. 2. B. S. 152, tyder paa, at han var i en vanskelig Stilling. Tiden for hans Afreise fra Danmark sees af en Notits i en Brev-Registrant fra Kong Hanses Tid, hvori det hedder: et Brev sendt til Bispen af Roeskilde die Andreae (30 Nov.) 1515, »ther Izardus skulde aff landeth«.

36. Jorgen Skotborg til Chr. 2, dat. Kampen Løverd. eft. Gregorii 1517, *Saml. Chr.* II Fasc. 41. Foruden de anførte findes der endnu en Deel baade trykte og utrykte Brevskaber og Qvitteringer, der give Oplysning om Itzard Gravius.

37. Hans Gravskrift anført i Magni Matthiae *Series episc.* Lund. p. 219, Anm.

38. De fleste af disse Rettigheder nævnes i en Pavebulle af 20 Jan. 1515, optagen i en af Arcimbolds egne Bekjendtgørelser; andre anføres i andre Pavebreve.

39. Guicciardini, *Storia d'Italia*, Parigi 1837, vol. IV. p. 339-40.

40. Reimer Kocks haandskr. lybske Krønike under 1516. Herman Bonnus har lignende Beretning, og efter ham gjentages det af Hvitfeldt. — Arcimbolds første Beskikkelse skete ved

Pavebullen af Dec. 1514 og Jan. 1515; men den forlængedes ved en Bulle af 6 Sept. 1516, hvilken Arcimbold i en vidtløftig Skrivelse bekendtgjorde i Lybek 30 Nov. 1516. Tvende Pavebreve af Sept. 1516, som særlig vedrøre hans Sendelse til Sverrig, ere trykte i Porthans Accessio ad Bullarium Celsii p. 108-110.

41. Fontes Rer. Austriac. Erste Abth. Scriptorum 1 B. S. 91 (Herberstains Reiseberetning 1516).

42. Terpager Ripæ Cimbricæ, p. 100. Et Afladsbrev af Joh. Arcimbold er dateret Flensborg 5 Mai 1516, Seidelin, Diplom. Flenborgense, 2 B. S. 123.

43. Jens Andersens Brev, dat. Odense sabbato post convers. Pauli 1517, Saml. Chr. II Fasc. 68; Birgers Svar fra Halmstad, crastino beati Blasii 1517, sammesteds; Lage Urnes Brev trykt i P. E. Müllers Vita Lagonis Urne p. 8.

44. Langebeks Dipl. under 24 Jan. og 10 Marts 1517.

45. Brevet af 1511 er trykt i Kirkehist. Saml. 2 B. S. 104; Afladsbrevet af 2 Juli 1516 findes i Vossiske Saml., Geh. Ark.

45*. Seidelin, Diplom. Flensb. 2 B. S. 1. 35. 81. 93. 123. 134.

46. Som et Exempel paa et fuldstændigt Afladsbrev kan anføres det, som er trykt i Pontopp. Annales II. 754 fig. og paany i Münters Ref. Hist. 1 B. S. 521 fig., men begge Steder overmaade feilfulde. Rettelser hertil findes Antiqv. Annaler 3 B. S. 245.

47. S. R. Dan. II. 566.

48. Hos Spieker, Gesch. Luthers, 1 B. Berlin 1818, Tillægget S. 70 fig., findes tvende Pavebreve vedkommende Heitmers Sendelse til Tydskland. Leo 10s Brev til Christ. 2 i Dän. Bibl. 4 Stück S. 377.

49. P. W. Becker, disp. de rebus inter Joannem etc. p. 65. (Citat af et Brev fra Kard. Bembo).

50. Vedel Simonsen om Nationalhist. haandskrevne Kilders Skjæbne, S. 43. Strelows Fortælling i Indledningen til Gullands Kronike, at Antonellus Arcimbold skulde have opbrændt en Deel hist. Dok., han havde samlet paa Gulland, savner Hjemmel, og naar det i Dän. Bibl. anf. St. S. 380 tilfoies, at han gjorde det i Lybek for at hævne sig for den Medfart, han havde lidt i Danmark, er det urigtigt; thi han kom ikke til Lybek, men blev holdt fangen i Danmark, indtil Kongen paa sin Flugt tog ham med til Holland.

51. Brev af Leo 10, dat. Romæ ultima Sept. 1515, P. A. Munchs Afskr. fra Vatikanet, i Geh. Ark.
52. En Mængde Breve om hans mangehaande Virksomhed findes i Geh. Ark.
53. Aarsberetn. fra Geh. Ark. 2 B. Tillæg S. 53, og Brev fra Arcimbald til Godske Alefeld, Hafnæ pridie idus Martii 1517, Registr. 86; Uddrag i Westphalen Monum. IV. 3193.
54. Stur. Arkiv, Bisp Matthias og de øvrige svenske Herrer i Halmstad til Steen Sture, dat. 3 fer. post sexages. 1517.
55. Suhms ældre Saml. 2 B. 1 H. S. 163-64.
56. Handl. rör. Skand. Hist. XXIV. 112-117.
57. Didrik Slagheck kaldes i Chron. Skib. anf. St. S. 569. 570 Arcimbalds »familiaris«, og denne kaldes hans »dominus«; i Handl. rör. Skand. anf. St. kaldes han Legatens Sendebud, og i en Pavebulle af 1519, Porthan, accessio ad bullarium Celsii p. 111 Legatens »famulus«.
58. De nys anførte Breve i Handl. rör. Skand., og Behrmann 2 B. S. 84, Chr. 2s Brev af 10 Febr. 1518.
59. En noiagtig Angivelse af Tiden for hans Afreise findes i Ny Kirkehist. Saml. 2 B. S. 145; de medgivne Artikler nævnes i et Brev D. Mag. 3 R. 2 B. S. 245.
60. Handl. rör. Skand. Hist. XXIV. 77-78, 37-44; Stur. Ark. Steen Christersen til Steen Sture, dat. Nykøp. Løverd. eft. St. Petri ad vinc. 1516.
61. Handl. XXIV. 45-52.
62. Handl. XXIV. 77-79; Stur. Ark. Erik Abramsen Leionhufvud, Ture Jensen o. Flere til G. Trolle, dat. Loholm die Francisci 1516. Naar Olaus Petri (S. R. Suec. I. 2. 338) nævner Dyre vor Frue Tid (15 August), saa vil han dermed angive Dagen for Nykøpings Overgivelse, ikke Steen Christersens Dødsdag, saaledes som Hvitfeldt VII. 53 og flere Forfattere have misforstaaet det. Steen Christersen levede flere Maaneder efter den Tid.
63. Handl. XXIV. 71-74. Steen Christersens Død meldes allerede i et Brev af 11 Dec. (Torsd. eft. vor Frue concept.) 1516 af Mogens Green til Tyge Krabbe paa Helsingborg, hos hvem Sønnen Bengt Steensen synes at have været som Krigsfange, Saml. Chr. secund. Fasc. 37.
64. Niels Bosen til Steen Sture, dat. Vienæs Sønd. eft. vor Frue Dag Dyre, og vigilia Calixti papæ 1516; Niels Bosen til Mogens Green, dat. Vienæs altera die annunc. Marie 1517; Holger Karlsen til Steen Sture, dat. Stegeborg Palmemandag

1517; Niels Matsen til Steen Sture, dat. Hasleby die trinitat. 1517, alle i Stur. Arkiv.

65. Olaus Petri, anf. St. S. 338, jfr. Handl. XXIV. 93; Peder Turesen til Steen Sture, dat. Ståkeholm Ambrosii Dag 1517; Bisp Matthias til Steen Sture, dat. Strengnæs in crastino Anne matris Marie 1515, Stur. Arkiv.

66. Handl. rör. Skand. Hist. XXIV. 65 øverst. Der findes i Stur. Arkiv en Mængde Breve (Okt.-Dec. 1516) fra Bisperne og fra Herrerne i Vestergötland deels til G. Trolle deels til Steen Sture, indeholdende Formaninger til Fred. Jfr. ogsaa Olaus Petri anf. St.

67. Handl. XXIV. 55. 82.

68. Erik Larsen til Steen Sture, dat. Näsen Fred. eft. Kyndelmisse mdvii (Feilskrift for mdxvii), Stur. Ark.

69. Handl. anf. St. S. 65. 67-71.

70. Handl. anf. St. S. 56. 52. 62-65. 88-92.

71. Hadorphs Bilagor til Rimmkrön. S. 434.

72. Stur. Ark. Bisp Vincents af Skara til Steen Sture, dat. ex curia nostra Bryniolfsbo in crastino Sigfridi mdvij (skal være mdxvij). Indeholder Henviisning til mundtlige Yttringer paa Mødet.

73. Grønblad, S. 669.

74. Handl. anf. St. S. 82-85.

75. Dogiel, codex diplomat. Poloniæ, vol. I. p. 357.

76. Diplom. Langeb. indeholder Instructionerne for Ditlev Smither og de forskjellige Svar, han fik, under 6 April, 8 Juni, 11 Juli, 24 Juli 1516; i de kongsbearbejdede Afskrifter og i Saml. Preussen Registrant 22 findes ogsaa nogle herhen hørende Papirer.

77. Det svenske Rigsraad til Chr. 2, dat. Telge fer. quinta post Olavi regis 1516, Svensk Hovedsaml. Registr. 14; Steen Sture til Chr. 2, dat. Telge St. Peders Dag ad vinc. 1516, Registrant 27, Sverrig.

78. Grønblad, S. 658.

79. Chr. 2 til Kong Frants den Første og Hertug Karl af Bourbon, begge udaterede, men af Sept. 1516, Registr. 14 Frankrig, Nr. 7. b. h. Chr. 2 til Henrik den Ottende, dat. ex arce Sonderborg tertia die Septembris 1516, og til Karl af Spanien, dat. ex arce reg. Hafn. 14 Sept. 1516, begge i Saml. Chr. secund. Fasc. I. Henrik den Ottendes og Karls Svarskrivelser trykte hos Dahlmann Gesch. Dänemarks, 3 B. S. 393-98.

80. Til Underhandlingerne om Brudeskattens Betaling findes i Geh. Ark. en Masse Papirer, hvoraf nogle siden nærmere ville komme i Betragtning.

81. Stur. Ark. Mette Iversdatter til Steen Svantesen, dat. Hørningsholm domin. Oculi 1512.

82. Brev af Mette Iversdatter udstædt Onsd. eft. Hell. Legomsdag 1515, Geh. Ark. Registr. 51, Sverrig.

83. Topograf. Saml. Ebelholt Nr. 1, leilighedsviis omtalt i et Brev fra 1519, da hun synes at være død; Behrmann II. 73.

84. Oluf Jensen til Steen Sture, dat. Vesteraas Tirsdag for Matthias Dag 1514, Stur. Ark.

85. Dokument hos Behrmann II. 77.

86. Olaus Petri anf. St. S. 338; Hvitf. VII. 55-56. 73. 317; Corn. Scepperi Respons. ad Lubecens. fol. R iij; Reimer Kocks haandskrevne lybske Krønike under 1516; Handl. rör. Skand. Hist. II. 57. Dok. hos Behrmann 2 B. S. 75; Hadorph Bilagor S. 434; Ove Bilde og Anders Glob til Steen Sture, udateret; Steen Sture til Ove Bilde og Anders Glob, dat. Arboga 16 Dag Jula 1517, Saml. Sverrig, Registr. 51; Steen Sture til Mette Iversdatter, Langeb. Dipl. under 10 Jan. 1517.

87. Reimer Kocks lybske Krønike; Herman Bonus og efter ham Hvitf. VII. 73.

88. Stur. Ark. Bisp Matthias og de øvrige svenske Fuldmægtige til Steen Sture, dat. Halmstad tertia fer. post domin. sexages. 1517.

89. En heel Brevvexling fra Marts-April 1517 mellem Søren Skaaning, Lasse Vinter, Bisp Anders Muus, Borgemester og Raad i Uddevalle findes herom i Geh. Ark. i Stur. Papirer og Norske Saml. Registr. 57, nogle af disse Breve ere trykte hos Lignell, Grefskapet Dal, Stockh. 1851. 1 D. S. 126-30.

90. Handl. rör. Skand. Hist. XXIV. 106.

91. Chr. 2 til Henr. Krummedige, dat. Kallundborg Palmesønd. 1517, Dsk. Saml. Nr. 390.

92. Reimer Kocks lybske Krønike under 1517, Grønblad S. 676; Hvitfeldt VII. 75 er i Strid med den historiske Sandhed, naar han siger, at Toget til Sverrig skete »de fleste af Raadet ubevidst«, og at Kongen herved gjorde sig skyldig i Brud paa sin Ed og Haandfæstning. Rigsraadet gav sit Samtykke, om end maaskee ugjerne, paa Herredagen i Kallundborg.

93. Tvende Breve fra Chr. 2 til Esge Bilde, begge daterede Kallundb. Palmesønd. 1517, Dske Saml. Nr. 390 og 629, tilligemed det nys anførte til H. Krummedige.

94. I Regesta Dan. 1 B. S. 671-80 findes anført en heel Række af kongelige Qvitteringer for modtagne Udbudspenge, hvorved man faaer en Forestilling om disse Summers Betydelighed. Exempel paa Udbudspenge fra Kjøbstæder forekommer Suhms Nye Saml. 1 B. 2 H. S. 172-73 (Kolding), S. 172 (Ribe), S. 171 om de tre aalborgske Raadmænd.

95. Dipl. Norv. III. 775; Suhms Saml. anf. St. S. 165.

96. Suhms æld. Saml. 2 B. 1 H. S. 156.

97. Topograf. Saml. Geh. Ark., Børglum Nr. 4, Stygge Krumpen til Chr. 2, dat. Mariager Mand. eft. Invocav. 1517.

98. Suhms Nye Saml. 3 B. 1 H. S. 56-57.

99. Reimer Kocks haandskr. lybske Krønike under 1517.

100. Dsk. Mag. V. 319.

1. Ærkebisp Erik Valkendorf til Chr. 2, dat. Thronhjem Torsd. eft. vor Frue concept. 1516, Registrant 57, Norge.

2. Chr. 2 til Ærkeb. Birger, dat. Hafn. die X^m militum (22 Juni) 1517, Saml. Chr. secund., Facs. 38; Handl. rör. Skand. Hist. XXIV. 107.

3. Hvitfeldt VII. 77-81. Chr. 2 var den 22 Juni bekjendt med Steen Stures Protest, hvilket fremgaaer af hans nysanførte Brev til Ærkeb. Birger. Steen Stures Skrivelse maa derfor være omtrent fra Slutningen af Mai, og Birgers første Formaning til ham fra Begyndelsen af samme Maaned. Birgers Bandsbrev er hos Hvitfeldt dateret vigilia pentecostes 1517, d. e. 30 Mai. Paa denne Dag kan det vel være affattet, men det maa være udstædt senere; thi endnu i det anførte Brev af 22 Juni opfordrer Kongen Birger til ikke at tøve med at sætte Steen Sture i Band. Uden al Tvivl er Bandsbrevet udgaaet samtidig med Kongens Proklamation af 2 Juli, og ligesom denne sendt efter Hæren, som allerede afgik paa Flaaden sidst i Mai.

4. Stur. Ark. Bisp Matthias af Strengnæs og Otte af Vesteraas til Steen Sture, begge dat. domin. quasimodog. 1517; Erik Leionhufvud til Steen Sture, dat. Skara Skjærtorsd. 1517.

5. Grønblad, anf. St. S. 668. 672.

6. Styffe, Jønköping Raadhuus Arkiv, S. 51-52.

7. Vid. Selsk. Skr. ældste Saml. 7 B. S. 392.

8. Grønblad, anf. St. S. 680.

9. Stur. Ark. Erik Abrahamsen til St. Sture, dat. Skara Skjærtorsd. 1517.

10. Stur. Ark. Niels Matsen i Hasleby til St. Sture, dat. die trinitat. 1517; Lasse Jønsson til St. Sture, dat. Soderkop. fer. secund. trinit. 1517; jfr. Olaus Petri anf. St. S. 337.

11. Handl. rör. Skand. Hist. XXIV. S. 85-87. Hele Fremstillingen beroer imidlertid paa Forudsætning af, at Steen Sture siger sandt, naar han paastaar, det var Ærkebispen selv, der begjærede Samtalen. Man kunde ellers fristes til at troe, at Steen Sture, foranlediget ved den danske Flaades Ankomst, har ønsket Forlig og selv forlangt en Samtale med Ærkebispen; i saa Fald vilde det Hele vise sig i et andet Lys.

12. Handl. anf. St. S. 87-88. 100-102. »Halff hösswr«, Halvhoser, maa vel sigte til en Egenhed ved de danske Sømands Klædning. Ellers veed jeg ikke hvad det er. Jeg har et Øieblik tænkt, at det muligen kunde være en urigtig Læsning for halff hösswr, Halvbøsser. Men der forekommer rigtig nok Halvslanger, men derimod ikke, saavidt jeg erindrer, Halvbøsser.

13. Vedla eller Vädla var en Kongsgaard tæt østenfor Stokholm paa Ladugaardslandet. De nyere svenske Historie-skrivere henføre Slaget til Dufvenæs, som ligger paa den sydlige Side af Øen Sickla, en Miils Vei fra Stokholm. Men Kilderne kjende intet andet Sted end Vedla. Det Sted angives af Olaus Petri anf. St. S. 339, af Laurentius Petri (S. R. Suec. II. 2. 142) og ligeledes af Riimkrøniken (smsteds I. 2. 204), for saavidt den nævner Ladugaardslandet som Kampens Plads; Reimer Kock antyder samme Sted, naar han siger, at Bondehæren var opstillet bag Brunkebjerg, tæt ved Kamppladsen, for at kunne falde an, naar behøvedes; ogsaa Hvitfeldt VII. 76 har Vedla, og ligesaa Erik Jørensøn Tegel, 1 D. S. 5. Navnet Dufvenæs er uden Tvivl indkommet ved en Forvexling med det følgende Aars Begivenheder.

14. Udførlig Skildring hos Reimer Kock under Aar 1517, der synes at have havt samtidige svenske Efterretninger for sig; Svenske Riimkrønike anf. Sted S. 204; Olaus Petri anf. St. S. 339; Handl. rör. Skand. Hist. XXIV. 102-103.

15. Chr. 2 til Esge Bilde, ud. St. Mauricii et socior. Dag 1517, Dsk. Saml. Fasc. 390.

16. Handl. XXIV. 102-104. 94-98. 148-49. 155; Hadorph, anf. St. S. 436; Olaus Petri anf. St. S. 339-40; Messenii Scandia IV. 7^a; jfr. Celsius Gustaf den Førstes Hist. 2 Upl. I. 51; Hvitf. VII. 82-88. 150.

17. Handl. XXIV. 115. 127. 130-47.

18. Kong Frantses Instruktion for François de Bordeaulx, dat. Amboyse le xviii jour d'avril 1518, i det franske Rigs-Arkiv, Forfatteren meddeelt af Hr. Arkivar Figeac. Beretning fra Fr. de Bordeaulx til Frants den Første om sin Sendelse til

Danmark, dat. à Copenhague ce 24 Juin (1518), trykt i Fred. Cygnæus, Bidrag till de Nordeurop. Folkslagens Hist. 1 D. Helsingfors 1848, S. 285-92.

19. N. D. Mag. V. 55 flg. I Geh. Ark. Registr. 14, Skotland Nr. 30 a ligger Udkast til en Skrivelse fra Chr. 2 til Frants 1, udateret, men fra Efteraaret 1518, hvori han dels nærmere forklarer de Forandringer, han har indført i Traktaten, dels gjør Undskyldning for den lange Tid han har opholdt Fr. de Bordeaulx, hvem han tillige meget roser og anbefaler.

20. Dumont, tom. IV. 1. 282.

21. Dumont, tom. IV. 1. 275, Traktaten mellem England og Frankrig af 4 Oktober 1518.

22. Sædvanlig betragtes det hos Dumont, tom. IV. 1. 282 aftrykte Dokument som en mellem Danmark og Frankrig afsluttet Traktat (saaledes f. Ex. paa nysanførte Sted af N. D. Mag. V. 60). At dette imidlertid er ganske urigtigt, og at Dokumentet kun er et Vidnesbyrd om en feilslagen Underhandling, fremgaaer ikke blot af den Omstændighed, at Originalen, som Frankrig skulde have havt, findes her i Geh. Ark., men endnu bestemtere af den samtidige Kancelli-Paategning, som det har faaet, nemlig »Reportate per Magistrum Georgium Skotborgh et presentate ad cancellarium anno mdxix«. — »Non sortiebantur effectum«.

23. Christ. den Andens Instrux for Hans Holm, i Geh. Ark. Registr. 18, England Nr. 1 B. f.; smstds Brev af Chr. 2, dat. Hafniæ iv Martii 1518, hvorved det gamle Forbund med visse Ændringer stadfæstes; Breve af Chr. 2 af 4 og 8 Marts, og af Dronning Elisabet til Henrik 8 af 4 Marts 1518, i Langebeks Diplomat.

24. Henrik den Ottendes Svar er af 6 Nov. 1518, en Maaned efter Overenskomsten med Frankrig. Der henvises heri til en medfølgende nærmere skriftlig Begrundelse; men denne findes nu ikke. Paa den Hans Holm medgivne Instrux er med samtidig Haand følgende tegnet: »Reportate per Johannem Holm et presentate in Cancellaria vigilia nativitatis Christi anno mdxviii. Et presentes commissiones non sortiebantur effectum«.

25. Afskrifter fra Königsberg, Forbundet sluttet am dage des hilligen Apostels Mathej 1517 (21 Sept.).

26. Hagen, Beiträge zur Kunde Preussens, 6 B. S. 533.

27. Chr. 2 til Esge Bilde, dat. Kbhvn. Antonii confess. Dag 1518, Dsk. Saml. Fasc. 390.

28. Jørgen Klingenbecks Beretninger fra Kjøbenhavn sidst i Marts og 30 April 1518, i de kongsb. Afskrifter; Speiderberetning fra en tydsk Kjøbmand Caspar Bober til en unævnt svensk Prælat, dat. Wexiø den nesten Sundach vor Georgii 1518, i Saml. Chr. secund. Fasc. XXXIX.

29. Epistolæ Regum Scotor. vol. I. 301.

30. Om Lensmændenes Udbud til Leding paa Toget til Sverrig forefindes flere kongelige Skrivelser i Geh. Ark.

31. Chr. 2 til Albert Jepsen paa Vordingborg, dat. Kbhvn. St. Nicolai Dag 1517, og til Predbjørn Podebusk paa Riberhuus, dat. Kbhvn. St. Vitalis martyris Dag 1518, i Dske Saml. Fasc. 391.

32. De to ovenanførte Beretninger af Jørgen Klingenbeck, i den ene af hvilke tillige findes en Afbildning af Kanonvognen. Sagen interesserede nemlig særlig hans Herre Stormester Albrecht, der var en god Artillerist. — Om Støberiet og Jernværkerne i Skaane se Langebeks Afhandling i Vid. Selskbs Skr. ældste Saml. 7 B. S. 407 flg., jfr. Suhms Nye Saml. II. 3-4. 155.

33. Suhms Nye Saml. II. 1-2. 176. 178 (om Varberg og Lykkaa); Inventariet paa Bahuus overgaves Knud Knudsen af Gaute Galle Tirsdag eft. visitat. Mariæ 1518, Geh. Ark. Registr. 52, Sverrig Nr. 72; Søren Norby til Chr. 2, dat. Visborg vigilia Luce evang. 1517, i Saml. Christ. secund. Fasc. XXXVIII.

34. Suhms æld. Saml. II. 1. 159-60.

35. Breve herom fra Kongen, alle af 9 Oktober (Dionysii Dag) 1517, forekomme i Dsk. Saml. Fasc. 601. 629 og i Lunde Kapittels Registratur i Rigs-Arkivet i Stockholm. Desuden adskillige kongelige Befalinger herom til Lensmændene.

36. En stor Deel af de anførte Laan og Pantsættelser findes trykte i Suhms ældre og Nye Saml. efter de samtidige Registre; andre, f. Ex. Laanene fra Kippinge, ere utrykte og findes i Vosses Saml. Registr. 72, Nørreherred paa Falster Nr. 4, og Topograf. Saml. Kippinge Nr. 4, samt et Brev fra Chr. 2 til Oluf Holgersen, dat. Kbhvn. Viti et Modesti Dag 1518, Saml. Christ. Secund. Fasc. XXXIX.

37. De herhen hørende Stykker, som findes i Geh. Ark. Registr. 18, England Nr. 1 B. f., ere udaterede; men man kan næppe være tvivlsom om Tiden, eftersom der tales om Indrømmelser, som Hans Holm ved denne Leilighed forud skulde kræve af den engelske Konge. Hans Holm underhandlede i England 1513-14 og 1518; men ved den førstnævnte Tid var Kongens finansielle Stilling ikke saadan, at den kunde for-

anledige et saa yderligt Skridt; derimod passer Alt ganske med Forholdene ved Hans Holms Sendelse 1518. Med de hollandske Stæder fortsattes iøvrigt Underhandlingen om Sommeren 1519, hvortil Jørgen Skotborg sigter i et af sine Breve, trykt hos Behrmann 2 B. S. 108. Paa samme Tid drev Hans Holm en Underhandling med de overysselske Stæder, hvis Fuldmægtige vare Jan Benninck og Frants Cobel. Underhandlingens Gjenstand nævnes ikke udtrykkelig, men synes at have været Island. Et Brev herom findes fra Frants Cobel til Chr. 2, dat. jn den Hagen den 25 jn Augusto 1519, i Saml. Chr. secund. Fasc. XXXXII.

38. Cygnæus anf. Sted S. 290; Beretning af Laurids Werman i Handl. rör. Skand. Hist. XXXII. 58.

39. Svaning og Magnus Matthiæ i sin utrykte series reg. Daniae have 120 Skibe, store og smaae; hvorimod Laurids Werman anf. Sted angiver Tallet til 80.

40. En stor Mængde af dette Slags Benaadninger findes aftrykte efter Kongens Registre i Suhms ældre og nye Saml. Se Reg. Dan. vol. I. Nr. 6442 flg. Reimer Kock under Aar 1518 nævner flere Skibe fra Hansestæderne, som maatte paatage sig Overførelse af Krigsfolk til Sverrig.

41. Det er urigtigt, naar Olaus Petri (og efter ham Hvitfeldt) lader Christiern den Anden komme til Stokholm »noget efter Pindsedage« (23 Mai). Men en værre Feil begaaer han strax forud, naar han (anf. Sted S. 340) siger, at Joh. Ang. Arcimbold var tilstæde i Sverrig, da Gustav Trolle blev afsat og Stæke nedbrudt. Arcimbold forlod ikke Danmark før i den første Halvdeel af April 1518.

42. En Deel gode Oplysninger om Forsvarsanstalterne i Stokholm lade sig udpille af Stadens Skatteregister for 1518, trykt hos Ekdahl S. 1387-97.

43. Ekdahl, S. 144; Beretning af Øienvidnet Werman, Handl. rör. Skand. Hist. XXXII. 58-59.

44. Wermans Beretning anf. Sted; Olaus Petri, Scr. Rer. Suec. I. 2. 340; Svenske Riimkrønike smstds S. 205; Svaning, Udg. af 1670, S. 152 flg.; Hvitf. VII. 89. Hvitfeldt udskriver som sædvanlig Olaus Petri ordret.

45. D. Mag. 3 R. 3 B. S. 82; Otte Stigsen nævnes af Hvitf. VII. 89, men naar han siger, at Christen Rønnoy blev ihjelskudt, da er dette urigtigt.

46. Chr. 2 til Stormester Albrecht, dat. vor Stockh. am Dage divis. Apost. 1518, i de kongsb. Afskrifter; Samme til Staden Danzig 14 Juli 1518, Styffes Afskr. fra Danzig.

47. Ekdahl, S. 145.

48. De tidligere nævnte Kilder, blandt hvilke Wermans Beretning er af fortrinligt Værd. — Som ovenfor bemærket (Anm. 13) henføre de nyere svenske Forfattere det hæftige Slag, som fandt Sted paa det første Tog 1517, til Dufvenæs i Nacka Sogn sydøst for Stokholm, medens Kilderne have Vedla paa Ladugaardslandet. Dersom der er forefaldet nogen Træfning ved Dufvenæs, maa det sikkert være paa det andet Tog 1518 og navnlig den Fægtning, som fandt Sted efter Ophævelsen af Beleiringen, da Kongen indskibede sin Hær. Beliggenheden, kun tre Fjerdingsvei fra Leirpladsen, passer, og da Omstændighederne i begge Træfninger ganske lignede hinanden, kunde Forvexling saa meget lettere opstaae. I begge Tilfælde var det nemlig en Kamp tæt ved Stranden, under hvilken de Danske søgte at naae deres Skibe, medens de Svenske trængte dem fra Landet.

49. At det strax efter Ophævelsen af Beleiringen var Kongens Hensigt at seile til Danmark, men at Modvind hindrede ham derfra, fortælle de Senere; men det har ingen Hjemmel i de samtidige Beretninger.

50. Handl. anf. Sted S. 62: »loco priore castris positis« maa forstaaes ikke om Sødermalm, men om den første Leirplads paa Brunkeberg; thi til Sødermalm kunde de fra Upsala ikke komme uden Hjælp af Skibe.

51. Artikler medgivne Alexander Kinghorn til den skotske Regjering, dat. ex arce Hafn. 12 Jan. 1519, Geh. Ark. Registr. 14, Skotland Nr. 31 b.

52. Olaus Petri anf. Sted og de vigtige Dokumenter i D. Mag. 3 R. 2 B. S. 236 flg. Den yngre Jahn, som har meddeelt Dokumenterne, gjør et meget uheldigt Forsøg paa at retfærdiggjøre Christiern den Andens Adfærd. — Reimer Kock i sin lybske Krønike under Aar 1518 viser sig, om han end feiler i adskillige Punkter, meget vel underrettet om de svenske Forhold i Aar ligesom ifjor. Man finder hos ham flere Ting, som først ved de i den seneste Tid fremdragne Dokumenter ere blevene bekendte og stadfæstede. Han siger, at han i sin Fremstilling af disse Sager følger Optegnelser af Prædikermunken Luder Schnake.

53. Chr. 2 til Stormester Albrecht, dat. Durhagen Sont. nach Mauricii 1518, kongsb. Afskrifter; Brevet til Danzig i Styffes Afskrifter.

54. D. Mag. 3 R. 2 B. S. 242 flg. Den 8 Oktober skrev Kongen under Bornholm et Brev til Reval; hans Nærværelse i Kjøbenhavn 12 Oktober sees af Suhms Nye Saml. II. 3-4. 146-47.

A k t s t y k k e r .

Kjøbenhavn 16 Mai 1487.

Det danske Rigsraad samtykker og antager Junker Christiern til at være sin Faders, Kong Hanses, Efterfølger i Regjeringen.

Wij Jens meth gudz nade erchibiscop i Lwndh Swerigs første oc pawens legatus, Niels Skawe i Roskilde, Karll i Othens, Niels Glob i Wigborgh, Eyler i Aarss, Hartwigh i Ribe, meth same nade biscoppe, Niels Stygge electus confirmatus i Burglom, Jeip Morthensszen prior i Andworskow, Oleff abbet i Soor, Strange Nielsszen, Erick Otsszen, Johan Oxe, Korrfitz Rønnow, Knwt Trwetsszen, Axel Lagesszen, Hinrick Meynstrop, Eskil Gøyæ, Powel Laxman, Andhers Jacobsszen oc Beynt Billæ riddere, Clawes Bryske oc Mauris Nielsszen, menige righens radh i Danmark, gøre alle witherligt, at for gwnst oc godwilge, som wij altid haffwe befwnnen aff høygbornen fforste her Hans koning j Danmark etc. wor kere nadige herre, haffue wij nw samthycket oc anammeth oc meth thette wortt obne breff samthycke oc anamme vpaa Danmarks riges weygne, Riget, oss alle oc menige righens jnbyggere til nytte gaffn oc bestand, juncker Cristiern, for^{ne} høygbornen herres koningh Hansses søn, til herre oc koningh at were i Danmarcks righe effthir for^{ne} sijn fadhers død, om thet gudh swo forseett haffuer, at han hannom ower leffwer. Oc wele wij alle oc hwer serdeles vdi sijn stedh thet swo fast vbrødelige oc fwldkomelige holde vpaa alles wore gode troo oc rette sanningen vden all gensijelse, twiffwel, hindir oc hielperede i noger madhe. Till ydermere wissen oc bedre forwaringh tha haffwe wij alle for^{ne} meth ffrij wilge oc wedskab ladet henge wore secrete oc indcigle neden fore thette wortt obne breff. Datum in

ciuitate Hafnensi feria quarta proxima post dominicam
Cantate anno domini millesimo quadringentesimo octua-
gesimo septimo.

(Geheime Ark. Original paa Pergament med 22 velbevarede
hængende Segl).

Kjøbenhavn 10 August 1491.

Biskop Niels Skave af Roeskilde forpligter sig til at anvende al sin
Magt og Indflydelse, for at Kong Hanses Søn Christiern virkelig maa
blive sin Faders Efterfølger i Regjeringen.

Wij Niels Schaffue meth gwdz naade biscop vdi
Roskilde gøre alle witerlicht, at som wij meth mene
Danmarks radh oc indbyggere haffue kesd oc samtyckt
høgboren førstes wor kære naaduge herres konningh
Hansses søn Cristiern for herre oc konningh i Danmark
effter for^{ne} hans kære fadhers dødh oc ther vpaa giort
for^{ne} hans kære søn hyllingh breff oc eedh, swo beplichte
wij oss nw meth thette samme wort obne breff, at wij
meth alle them, som wij ther til draghe kwnne meth oss,
wele oc skule gøræ for^{ne} wor kære naaduge herres søn
Cristiern effter hans fadhers dødh hielp trøst oc bistand
aff al wor macht atbliffue herre oc konningh i Danmark,
wedh wor gode troo ære oc sanningh vdhen al hinder
hielperede oc nogherhande gensyelse. Til ydermere wissen
oc bædræ forwaringh haffue wij witherlige hengd wort
secrett næden foræ thette breff. Datum in opido Haff-
nensi in die sancti Laurentii martiris anno domini medno-
nagesimoprimo.

(Geheime Ark. Original paa Pergament med et velbevaret hæn-
gende Segl).

Kjøbenhavn 13 Juli 1512.

Det danske Rigsraad samtykker og antager atter Kong Hanses Søn
Christiern til at være sin Faders Efterfølger i Regjeringen.

Vij Burge met gudz nade erchebiscop i Lwnd Sue-
rigs første oc pauens legatus, Niels Stygge i Borglom,
Niels Clausszen i Aarss, Iwer Mwnck i Ribe, Jens Anderszen

i Othens, Erick Kooss i Wiberg, met samme nade biscooper, Laghe Vrne electus till Röschilde domkircke, Henrick Cristiernsszen abbet i Soræ, Eschill Tomesszen prier i Antworskow, Steen Bille, Niels Ericksszen, Niels Høg, Henrick Knwtsszen, Prebiørn Pudebusk, Henrick Krwmedige, Maghens Gøye, Tyge Krabbe, Thomes Nielszen, Albret Jepszen ridderæ, Jens Holgersszen, Henrick Aageszen, Jacob Anderszen, Jørghen Marswin, Jacob Løcke, Per Løcke, Niels Clemetszen, Hanss Bille, Torbern Bille, Aghe Anderszen oc Mattis Ericksszen, Danmarcks riges raad, giøre alle vitherligt, at for gwnst oc god vilge, som wij altiitd haffwe befwnnet aff høgboeren første oc herræ her Hans Danmarcks Suerigs Norges etc. koning wor kereste nadige herræ, haffwe wij nw vti thee helligtrefoldighedz naffn samtycket oc anammet oc met thette wort obne breff samtycke fuldburde oc anamme wppo all Danmarcks riges vegne, riget, oss alle oc menige righens indbyggere till nytte gaffn oc bestande, høgboeren første her Cristiern ret arffuing till Norge etc. forscr^{ne} wor kereste nadige herre konings søn till herræ oc koning at were i Danmarcks rige effter forscr^{ne} sin faders død, om thet gud swo forseet haffwer, at han hanom offwerleffwer. Oc velæ wij alle oc hwer serdeles vti sin sted thet swo fast vbrødelige oc fulkommelige holde oppo alles woræ gode tro oc rette sanningen vden all gensielse, twiffwell, hinder oc hielperede i noget mode. Tiil ydermeræ wissen oc bedræ forwaring tha haffwæ wij alle forscr^{ne} met frij vilge oc vitscab ladet henge woræ secrete oc indsegle neden for thette wort obne breff. Datum in ciuitate Haffnensi feria tertia proxima post festum beati Kanuti regis et martyris anno domini millesimo quingentesimo duodecimo.

(Geheime Ark. Original paa Pergament med 30 Seglremme, hvorved hænge 27 Segl, da intet Segl nu findes ved 10de, 17de og 19de Rem).

Mora (29 Februar 1508).

Arvid Siggesen, Kirkeherre i Mora i Dalerne, underretter Rigsforstanderen Svante Nielsen om Forhold og Stemninger i Norge, Op-

standen i Hedemarken, Bisp Karls Fængsling, Hammer Slots Indtagelse og Christiern den Andens hele Færd. Han giver dernæst Rigsforstanderen adskillige politiske Raad saa vel med Hensyn til Rigets ydre Forhold som til den indre Styrelse.

Mine ødmyke kerlige helso altyd sænde met war herre. Kære herre, werdugis ider herredom wythe, ath ingen tydinge ære hær pa færde ther iach haffuer fornwimmet, ther riket eller ider pa rører annen æn godhe, gwddh tess loff haffwe etc. Mæn nogre tydinge ære hær, som tess wære san ære aff Norge, som j hær epter fynne. Nw j wynter tha wille then wnge herre lagth twinga pa thennum pa Hedmarken, och sa gyng the sammens och wille brotha och haffwa hold for hannum, ath han skulle jcke obobodat kommet jn pa thennum, togh kom han kringh thennum ther the toge forsymelse for ærende, och greep sa mange j thet hold ware och een deel sloogh j hæl, och ther bleff Herlogh Hwfwodfaat slagen met nogre flere the beste etc. Saa reedh then wnge herre jn pa Toten, och ther sænde han biscop Karls folch fran sigh och heem til Hammar til honnum. Seeden drogh then wnge herre needh moth Oxle och screff biscop Karl ganzse wenlige trenne maal til, ath han strax skulle komma til honnum nedh j Borgesyslon wydh Sarpsborg, och tinga met honnum xij skiplaga landztyng. Och sende tyl honnum een breeffdragare, som j alle mathe sigh betedhe som then breffdragare gyorde her Knwt Alfszen, gwddh hans syæl haffwe. Paa thet syste biscop Karl foor til honnum nedh; hwar the komme til sammes wet jach jcke, mæn biscop Karls moger Per Kæmpe j Mædelpade och hans syster ware nær mych for nogre wyker sedhen, och fore til Hammer, och the wore ther pa garden, tha biscopen foor aff til then wnge herre, och tha sagde han sigh wilia komma igæn jnnen viij dagha til Hammar. Jnnen the viij dagha kom hwaskæ han eller hans bodh, thy thet bleff strax forwarit j alle wægir, mæn epter the viij dager kom then wnge herre byttyden om morgonen for gorden, och fogten woor wtaff met syth sælschap, ther han hadhe wærff, thy ther forwiste sigh jngen nogon faara, och ey heller kwnne the forstaa som

wppe ware annet æn biscopen skulle warit ther met, thy han hadhe syælfv ordath ther om, thet the skulle baka och brygge och reedha ther til, thy han formode honnum til fastelagen etc. Tha then wnge herre nalkades garden, gaffwan han sigh och syth sælschap til rænnande met spænth [armborst] jn for poorthen och badh lathæ wp for sigh och theris herre biscopen, och sagde sygh ryma wndan the Swensske, och ath the met makt strax epterfylgde och wille forarga thennum och biscopsgorden. Met thet samma kom han jn, och strax greep hwart barn och togh jn al then deel ther waar j fyendewiiss, och loth strax skøfla i kyrken, kaneker, prester, och alle the bønder, som nogoth hadhe tyl, kryngth alth landet loth han grypæ och lægge j hæktitse, somme beskatte tyl meræ æn the atthe, och sammelige gyngte wjdh skogen som annen wyl dywr, sa ath ther ær then ønka offuer the fatuge clærkeri och allmoga, ther jngen man nogen tydh sadana hørdhe. Han hadhe met sigh wydh v^c folch, ey hoffmen offuer lx, mæn aff alle køpstæder køpmæn, botz knekte och alle hande løst party. Strax han kom jn pa gorden, tha spordhe han epter then Per Kempe biscopens mogh, tha waar han om aftenen faren syth ærende jn til een clærk, och ther fych han the tydinge spørgia, och ther met wnkome han met store lycke jn ath West dalen. Mæn biscopens syster waar qwær vppa garden, och bleff grepen och slap seedhen met ewentyr, sa ath then wnge herres cancelar begyk henne løse, och hoon beplyctade sigh til ath gøra honnum ther gønst fore. Togh fych hoon jngen wiss tydinge aff nogrom wytha, hwart thy hadhe faret met then gode herre biscopen, annet æn han waar grypen och manat in pa biscops garden j Oxsle och hans swæne fangne jn j hæktitse pa Akershwss, togh weeth jngen for sanningh, hwat han ær lyffwandis eller døddh eller borth sændh; mæn samme hæst och slædha, som then gode herre hadhe nedh, then hadhe biscop Mwss j syne wæрге, the[r] the komme ther til gorden. Sadane forrædelse och bedragh pa then godhe herre och the fatige jnbyggere ther j landit ær bewist, thet wore langt ath scriffue. Syælfv ær thæn wnge herre aff een ondh

grwndh, och hans ypeste radgifware ære prowesten j Oxslæ*) och biscop Mwss met flere Danske, sa ath the holle theris gamble regemænt. Then wnge herre akter nw styckte een herre dagh och haffuer screffuit epter ærchebiscoppen och her Niels Henrickszen, met flere the jnfødde. Nær the komme, tha geller thet thennum til thet sammæ. Och ær thet jnthet tweekende, ath han wil jw besætyæ thet landh met the herrar och thet folch, som hatzskelige skulle waræ her jn pa ryket. Nw røpa the fatige jubyggere jadhwth, ath the jcke haffua een godh høfuidzman, och ær thenne almoge her wppe wardne saa jlhærdzske och wrædhe pa the[t] danske blodh, seeden the tæsse tydinge fyngge, ath osegyendis ær, och ware the nw her til sammen och tyngade om theris wæрге och wapen syn, sa thet the ey nw wandha, huart the skule moth the Danske eller theris methollare, ee nær thennum tilsegis. Thy the ære ydermere benægne her øffwarth til norske mæn, æn til nogen almoge nedre j landet, thy the haffua myket theris hantering met thennum, thy tycker thennum theris skada ylla waræ. Wore nw her Knutz barn wydh makt met een godh forstondare, och electus aff Oxslø**), tha wore thet thennum til wiliæ jnne j Norge, som jach formoder j haffue wæl fonget noger tydinge met theris sændebudh, som the vtsænde til ider, tha thet regemænt nw begyntis j wynter. Item haffde thæn wnge herre nw bwdh wthe kringh landet och wil tyngge met thennum Akers tyngh, och haffuer han lagt owinneligh skath och wtspisningh pa thennum, och haffuer bespisat then biscops gord j grwnden, och sagdhe han sa, ath huat biscop ther kommer, wil han boo j ladhe gorden, tha mogh han radha, mæn sloth eller mwrædhe gardhe skule the jcke sætye thennum wppa. Thet skal æn staa tyl trondis, ath thet opsat ræcker æn lenger fram etc., om then gamble konungh ffaar raadha epter sin wiliæ. Jach haffuer hørt, ath her ær nw berammet

*) Jon Poulsen, Provst ved Mariekirke og Norges Kantsler.

**) Elektus af Oslo, som ogsaa nævnes længre nede i Brevet, er den fordrevne Thorkel Jonsen.

æth mothe j Wastene, then alzmectogste gud och sancte Erik konungh gyffue ider och alle the werduge fædre och gode herrer raadh och snylle til ath grypa til then dæktingen, sa ath the danske sleeskheeth jcke bedrager ider och ryket til nogen swagheeth, ther longlig æller owinne-
 ligh skaadhe met fylgde. Mange ære the som frykte, ath thenne bedagning ær gyordh, sa ath forhala ider winteren wtaff, och sedhen tha gaa the Danske pa theris førre begær om the tree article the for haffwa framsat; wille j tha jcke gaa ther wnder, tha ær tyden forlyden, foreth affganget, hans skip reedha hær jn for landet, och sedhen moghe nogre brygge ider owilia wppa for almogen och wændat j nogor forsymelse. Jach beder jder ødmykelige, athy wende myck jcke til owilia, ath jach sadane scriffuar, gud kenne jach sage gerna ath alth ware wæl. Jtem wil thet jcke draga til dæktingen om tesse tree article, thy the ære skadelige, haffwer radh met the werdege fædre och gode herrer, och om jcke ware nyttægt ath gyffuæ the gode mæn met, som skule søke then dædingen met the Danske, pa thet ider ræth mogh nogeth bewisas, och jcke trydske, om thet skulle worda een hengende saak j Room, eller skywtas for owille domaræ, athy wille gyffua kongen til frydzlegningh j mellen ryken een swmma peninge, then matte andelige och werdzlige wth draga pa een summe och pa een tydh, sa athy sæthie ider jcke jn wdy ewigh beplyktningh. Och kwnne ther frydh grypas met mellen ryken, tha ware thet wæl stadt, och staar thet tyl troendis, ath køpstæder och almogen gyorde ther gerna hyælp til. Jtem kwnne thet grypa thyl nogen dæktingen, ath jcke wille forgætis om Norgis ryke j nogre artycle; thy thet ær icke goth skylie thennum alzstingis her j fraa, sa thet the motthe jw haffwa her nogær tillyth tyl, om æn framdelis behoff kwnne gøris, thy tesse ij ryke ære huart annet goth plyctogt. Jtem ath icke forgætis om her Knwtz barn och om electus j Norge. Jtem kan thet och jngelunde grypa til dæktingen, tha ær nyttogt ath forhalle the Norske met nogen lempe her in til ryket, och skycke tyth noger makt

met thennum, som then almoge j Norge wille wara lydugh. Thy bætre ær, ath kongh Hanss och hans party haffue ij ryke moth sigh, æn han skal haffua ij ryke jnne pa thette til fordærffwing. Jtem warer och fortænkt met the godhe herrer om wtsiglingen j Stocholm, ath rykesens fyender icke sa bespises nw som j fyord. Jtem om Aaland, jtem om Fynland, jtem om the læn frw Ingeborg hadhe, jtem om her Erik Twresszen, ath han jcke syther sa stylla som for skeeth ær. Jtem om thet høffuidzmandzdome j haffue, athy tæncke pa, nogre meene jcke sa, ath meden wtlægningen och feyden ær, tha haffuidz thet ider, och komme thet tyl frydh och wpslagh, tha tænckis ther annet til; mynnes sa pa, hwæ Axels slættet aktade her Steen Stwæ, sedhen thet waar gripet j dæktingen mellom ryken. Myk hopes til sancte Erik athy wilie tæncke idert beste, hwstrv, barns och weners. Mæn thet meste j kwnne befæste jder j Fynland, och seedhen Norlanden kringh botnen och hiith jn aath Daalana, met Westeraars och Akerboherrede, ther legger ider win om, then andre forlæningh synnan fore j ryket tyæner gode wnge mæn som gerna slæpa wilie etc. Offuer alt tha scriffuer ider breff hiit wp och trøster thenne almoge och idre wener met, forwarer ider wæl for ondhe radgyffware och for falske øgnewenner och haffuer wælwelig taal met almogen, sa ath the jcke forstaa hastigheeth eller græmsko, och wnderuisær icke idre granna thet j wilie wytha al eene, faarer wæl met her Peder*), legger noger annat til, tha ær thet eeth lønligt forderff, och ær giffuit gønom annarshender, sa thet j skule thet jcke forstaa. Fornymmer jach noger tydinge ider pa rører, tha skal ider fogte pa Westeraars thennum offortøffuit faa wytha. Jtem nær j komme nw til sammens met the gode Herrer, tha drager thennum hordelege jn til ider, som j wythe sætya tro til, och andre gyffuer inthe argt kenne, och forwiter ider met breff och forwaringh, hwar j haffua pa lytha, til widerlegningh ee hwre al ærende wendis, før æn j athskylies, och j the

*) Formodentlig Kantsleren Peder Jakobsen.

dæktingens mæn fran ider sænde. Jder her met gud ewinnelige befalendis. Ex Mora feria 3^a post Matthiæ*).

Aruidus.

(Geheime Ark. Sturernes Papirer. Original paa Papir; Udskrift fattes, da Brevet har været lagt i Konvolut, som nu ikke findes. Om Brevets Forfatter Arvid Siggesen se 1 B. S. 444 flg.).

Rom 19 Marts 1513.

Leo den Tiende tilkjendegiver Didrik Slagheck, Klerk i Stiftet Münster og Christiern den Andens Sekretær, at han har til Hensigt at udnævne ham til Ærkebisp i Lund; han tillader ham paa eengang at beklæde flere høie geistlige Embeder, selv Bispedømmer, og borttager den Plæt, som hæfter ved hans Fødsel.

Leo &c. Dilecto filio Theodorico Slacheck clerico Monasteriensis dioceseos salutem &c. Diuina supere-minens largitas nonnunquam a**) multis sic sue gratie dona diffundit, quod etiam defectum natalium patientes per suarum virtutum merita huiusmodi defectum supplentes mereantur ad dignitatum culmina promoveri. Cum itaque nos hodie ecclesie Lundensi ad presens certo modo vacanti de persona tua providere teque illi in archiepiscopum et pastorem præficere intendamus, nos sperantes quod tu, qui vt accepimus carissimi in Christo filii nostri Christierni regis Datie secretarius existis, ac cum quo dudum super defectu natalium, quem pateris de presbitero genitus et soluta, vt eo non obstante ad omnes etiam sacros et presbiteratus ordines promoveri et beneficium ecclesiasticum, etiam si curam haberet animarum, obtinere primo, et deinde ut quecumque tria curata seu alias jnuicem jncompatibilia, necnon quecumque duo alia dissimilia aut simplicia similia sub singulis tribus tectis quarumcumque trium cathedralium etiam metropolitana- rum uel collegiatarum aut parrochialium seu aliarum

*) De sidste Ord af Dateringen kunne kun skimtes, men ere uden Tvivl rigtigen læste. Iøvrigt fremgaaer Brevets omtrentlige Datum af et andet Brev, hvori dets Modtagelse omtales.

**) Dette a maa falde bort.

ecclesiarum consistentia, necnon quecumque quotcumque et qualiacumque alia cum cura et sine cura alias se jnuicem et cum dictis jncompatibilibus ac sub eisdem tectis consistentibus compatientia beneficia ecclesiastica etiam si alterum sub singulis tectis existentium cum cura aut illud et compatiblem canonicatus et præbendas, et tam illa quam jncompatiblem beneficia huiusmodi dignitates personatus administrationes vel officia in cathedralibus etiam metropolitanis post pontificalia maiores seu collegiatis ecclesiis huiusmodi principales aut parrochiales ecclesie vel earum perpetue vicarie seu talia mixtim forent et ad dignitates personatus administrationes uel officia huiusmodi consueuissent qui per electionem assumj eisque cura jmmineret animarum, si sibi*) alias canonicè conferrentur aut eligereris præsentareris vel alias assumereris ad jlla et instituereris in eis, recipere et insimul quoad uiueres obtinere, jllaque omnia simul uel successiue simpliciter uel ex causa permutationis quoties tibi placeret dimittere et loco dimissi vel demissorum aliud uel alia simile uel dissimile aut similia uel dissimilia beneficium seu beneficia ecclesiasticum uel ecclesiastica tria duntaxat curata seu alias jnuicem jncompatiblem ac duo alia sub singulis tribus tectis consistentia similia simplicia uel dissimilia necnon quecumque quotcumque et qualiacumque alia ut preferitur compatientia similiter recipere et, dummodo inter ipsa incompatiblem plures quam due parrochiales ecclesie vel earum perpetue vicarie et sub eisdem tectis consistentia duo canonicatus et due prebende aut totidem dignitates personatus administrationes uel officia non essent, insimul etiam quoad uiueres ut preferitur retinere libere et licite ualeres, apostolica fuit auctoritate dispensatum; quique prioris dispensationis huiusmodi vigore clericali caractere rite insignitus fuisti per grandia uirtutum merita quibus circumfultus existis et alia tibi affutura suffragia eidem ecclesie Lundensi esse poteris multipliciter fructuosus, motu proprio non ad tuam uel alterius pro te nobis super hoc oblate

---

*) Der bør læses tibi.

petitionis instantia sed de nostra mera liberalitate tecum, vt curam et administrationem predictæ Lundensis, et, si ad illam eligaris aut postuleris, vel illi de persona tua auctoritate prefata prouideatur, cuiusuis alterius cathedralium ecclesiarum recipere, et Lundensi in archiepiscopum ac alteri cathedrali ecclesijs huiusmodi et absque illis totiens quotiens alijs duabus ecclesijs in episcopum prefici ac vtique earundem ecclesiarum jnsimul vt verus presul et antistes quoad uixeris preesse easque in spiritualibus et temporalibus regere et gubernare libere et licite ualeas; quodque de cetero in quibuscumque jmpetrationibus, gratijs, concessionibus, prouisionibus, perfectionibus, commendis et alijs dispensationibus seu illarum extensionibus et litteris etiam apostolicis tam gratiam quam justitiam aut mixtim concernentibus per te seu tuo nomine imposterum quomodolibet a nobis et sede apostolica aut eius legatis uel quibusuis alijs, quacumque dignitate fungentibus, impetrandis et tibi etiam motu simili concedendis, nullam de defectu natalium et dispensationibus desuper obtentis huiusmodi mentionem facere tenearis, nec propterea jmpetrationes, gratie, concessiones, prouisiones, perfectiones, commende et alie dispensationes et littere huiusmodi de surreptionis vel obreptionis vitio aut nostre et jllas pro tempore concedentis jntentionis defectu notari vel impugnari possint sed perinde valeant, ac si de defectu natalium et dispensationibus desuper obtentis huiusmodi expressa mentio facta fuisset: defectu predicto ac Pictauiensis concilij nec non Lundensis ac alterius cathedralis ecclesiarum huiusmodi statutis et consuetudinibus juramento etc. roboratis ceterisque contrarijs nequaquam obstantibus, auctoritate prefata tenore presentium de specialis dono gratie dispensamus tibi que pariter jndulgemus. Nulli etc. nostre dispensationis et jndulti etc. Siquis etc. Datum Rome etc. anno etc. m^o d^o xij^o quartodecimo Kal. Aprilis, p. n. anno primo.

(Geheime Ark. P. A. Munchs Afskrifter fra Vaticanet. Leo X begynder Aaret med 25 Marts, altsaa bliver Aaret efter vor Tidsregning 1513. Leo X blev selv valgt 11 Marts 1513).

Gæsta 10 April 1513.

Ture Jensen underretter Rigsforstanderen Steen Sture om Forholdene i Danmark efter Kong Hanses Død, om et Parti, som er imod Christiern den Andens Thronbestigelse, Hertug Frederiks Stemning, de Udsigter, som aabne sig for Sverrig ved den Forvirring, der er i Danmark. Beder Rigsforstanderen om flere Forleninger.

Venlig kærilig helse altiit for sent met wor herre. Kære herre swogher oc gode besynnerlige ven, vithe moi for sanne tydhende, at then gamble kwngen er død oc begrawen i Onss, som iag formercher at idher vel viterligt er. Haffuer iag oc aldeles forfariit i sanden, at then tiid han døde forspurde then wnge herren sig met bispen aff Rype, byspen aff Vensysle, her Nils Høch, her Preber oc flere tha tiilstæde vore, om the ville sigie hannem hulskap mandzskap oc vara hannem bestanduge vdi rychenis tiænest; sa gaffue the hannem for swar, at the hadhe nog tiænest giort for then forlæningh the hade vtaff kronen, ecke ville the eller hylle inghen eller bestanduge vare, for menige Danmarcs rad hade variit tiil orde oc tals; oc ther met skyldes the osatte ath, oc ere hannem jnghe tiilfalne vthen the Byller. Oc talet gar sa, at the jwske herrer ere infalne met hertug Frædrich, ere hannem oc stæderne veluilige, for ty han altiit holler goth naborskap met them, oc acther han nw bespørie sig om Danmarcs riche, som hannem lenge haffuer variit fra handhen, oc mener varet sa ner som then vnge, for ty han haffuer ecke myckiit vel regerit i Norgie etc. oc ther met er ther stor ville i landiit. Oc tyctes mig høgelige rad vare, ati met thet alder første forscreffue the gode herrir i Vpland som nest viid handen boo, at the met ider gode rad stragx screffue ther nyd, for noghet ytermer kor eller val gaffwes aff Danmarc eller Norgie, at thet motte bliffue got naborskap rychen emellom oc Kalmar recess oc dagtingen bliffue hollen viid mact, for ty røsthen giffues nw oss som i fjnnet vdi recessen ner i vile lathen .offuersee. Motte gud sa føghet epter thet røsten er thette ryche tiilffallen, at tesse try ryche motte

regeres aff en infød man i thette ryche oc ecke altiid aff danske men som for sket er. Kære herre, epter sadane dødzmol ikommen er, vore radeligt at oweruæges i tyme om thet herremothe for^{uit} var i Vatzstena besøkes skulle eller ey i Køpenhaffn, kærlige begærendes vithe ider gode vilie her vdi ther iag kan rette mig epter. Voret sa sake ati kwnde haffue migh then rese fordrag, bode iag gerne ther om. Anner synnerlig tydhende er her icke nw pa færde, vthen hwar iag kan vare ider tiil vilie kærlig oc tjänest gør iag altiid gerne thet gud kenne, then iag ider befaler swnd oc salighet tiil ewig tiid. Screffuit i Gælsta syndagen nest epter Quasimodogeniti Mdxij^{mo}.

Twre Jenson,
riidder.

Paa en indlagt Seddel:

Jtem kære herre som iag bath ider forsta i Vatzstena forbætrendes myne forlæningh, kærlige bidendes ider vile mig ighen wnne Dal eller noghet annet ther iag hade bestand aff, ville iag gerne forskyttet sa vel som noghen annen oc gøre ider oc kronen tjänist ther aff, eller nødgress iag giffue folkiit offuer, ecke betrøsthendes hollet sa længer, for ty thet er storlige pa myn skade. Kwnde iag ecke fa alt Dal, ati ville vnne mig thet ene herriit Swndal som ligger nest viid sion for myn gard skyl, oc myne godz ligge mesten dels i thet herriit. Iterum valet, kære herre biwder mig *ider* tiil ider vilie om al erende.

Udskrift:

Erlig welbyrdug man oc strenge riddere her Sten
Stwre, Swerigs riikiis forstandere, syn kære herre
swoger besynnerlig ven kærlighe.

(Geheime Ark. Sturernes Papirer. Original paa Papir med Segl).

Aktstykker vedkommende Forhandlingerne mellem den menige Adel, Rigsraadet og Kongen angaaende Indholdet af Christiern den Andens Haandfæstning (Juli 1513).

A.

Den menige Adels Besværingsskrift til Rigsraadet med Begjæring om Optagelse af nye Bestemmelser i Haandfæstningen.

Item ær alle wore kerlige bøn oc begær aff edher werdiigeste werdiige herrer bisper, prelather, riddhere oc riddhermendzmennd, som i Danmarckis rigis raad ære, ati alle welle offuer weye thessez efther^{ne} articklæ meninge riddherskaffuet till nytte oc bystand, oc ytthermere ramme wort beste oc bistannd, som wii edher alle therom tiltro, hwilchet wii altingh met kronen oc edher alle met lifff oc gotz gernæ forskylle wille aff wor yttherste mackt.

Item først ære wii begærende, at wii maa nydhæ wore tiæner oc wordnede swa frii som kronen oc kirken oc the gode mend i syndher Jwlland oc lante Holsten haffue teris, helst fortii at Danmarckis rigæ ær it frit kaare riigæ, oc hwad anfalldt eller feide som kommer paa Danmarckis riigæ, tha ære wii thee som thet skall affwerie bode met lifff oc gotz, oc haffue wii troligæ tilhwlpet met rigens radz hielp at affwerghæ till thenne dagh efther wor yttherstæ mackt, helst effterthii at then førsthæ*) tretthæ, som i riiget ær mellom kircken kronen oc riddherskaffbett, thet kommer**) ther aff.

Item ære wii oc begærendis, at wii mottæ wiidæ wort friidkøp offuer alt riiget, om nogen god mand kommer for skade at slaa noghen ihiell frii mand eller wfrii, eller noghen friidløszmaaell giordis, at han skwlle icke møstæ arff eller eyæ eller rømmæ riiget, som her till dagis skeet ær, oc ey ytther mere beskattis ther offuer.

Item ære wii oc begærendis, at inghen vanbyrdigh skall giffues skiold eller hielm eller friihed, vdhen han thet forwerffwer for Danmarckis riighæ skyll enthen till land eller wand som tilbørligt ær.

*) størsthæ.

**) kænnes.

Item ære wii oc begærendis, at ther mottæ gøris een skickelssze po slott stædher oc andre smaa læenn, hwilket som skall ligge wndher fadebwrett, och hwilket som riddhere oc swennæ skwlle haffue po tiænistæ at affwerghæ riigens skade oc forderff meth, ath vdlændske eller vanbyrdigh folk skall icke dragis ossz offuer hoffuedet oc fordærffue bode ossz oc wore tiænere, som her till daghs skeet ær.

Item ære wii oc begærendis, at wii mottæ faa wortt gotz ighen, som wii haffue myst i Swerighæ for wor herræ och koningh oc Danmarckis riigis skyllid oc icke for wor eghen skyld, eller och wedherleggæ ossz fyllestæ ther fore efther rigens raadz raad.

Item ære wii oc begærendis, at hwor som nogen god mand haffuer noghen lodh eller eyedele enthen i skow, mark eller fyskewand i met kronen, at the mottæ nyde teris jact ollengeldh oc fiskerii vhindrett, som her till daghs formeent ær, oc efther theris anpartt som the haffue i skow marck oc i siø.

Item ære wii oc begærende, at hwor som noghen god mand haffuer myst eyedoms gotz eller kronens pantt eller noget leen, som the haffue haftt lifz breff vppaa, mod logh oc rett, at them mottæ wederfaris oc skickis logh oc rett, swaa at hwer mottæ komme till sytt som tilbørligtt ær.

Item ære wii oc begærendis, at hwilken god mand, som haffuer kronens leen enthen i pantt eller tiidz breffue, skall ey affkastis, vdhen han haffuer thet skelligæ forbrwdet, oc komme for meninge Danmarckis riigis raadh, om the kwnne kænne, om han haffuer thet forbrwditt eller ey.

Item ere wii oc begærinde, at wore tiæner skulle ey tyngis met æckt oc arbeyde, som the her till dags haffuer wærit, forthii at kronens tiænere siidhæ frii oc wore tiænere skwlle aage oc swarligæ beskattis ther offuer.

Item begære wii oc, ati riigens raad ville offwerweye om then forderffueligæ myndt, som nw i riiget ær, at han*)

---

*) hon.

mottæ forwandles riigens indbyghere till gode, helst forthii at ther som wii een stwnd haffde 100 gyldhen, tha hawe wii nw icke mere enn firesindztiwæ gylden rægnendis i danske penningæ.

Item begære wii ok, at inghen vdlendsk køpmænd eller noghen indlendsk borgher skall eller maa met konninghens breff at gøre noget landkøff.

Item begære wii oc, at the borgere som haffue kiøpt siigh friihed, oc andre bwrgerere som kiøbæ riddhermendz-mendz arff oc eye oc theris gotz aff, oc hwerken giøre koninghen skatt ther aff eller riigett noghen tianist, at thet mottæ komme till theris arffuingæ oc till ridderskabet ighen for swodant kiøp, som the haffue kiøpt thet fore, oc the ey her efther skulle haffue mackt at kiøbæ fran riddhere oc swennæ noget friitt landz gotz mere.

Item begære oc meningæ riddherskabet, at hwilken god mand i hwo hand helst ær som hands arff eller eye ær affbrendt for riigens feidhæ skulld, som nw haffuer wærit, oc icke for theris eghen feide skyld, at the mottæ faa fyllist fore teris store skade oc forderff.

Item ære wii oc begærindis, hwar som noghen god mand haffuer nogit leen i pant aff kronen, tha skall koningen inghen mackt haffue at giffue nogen bonde breff pæ noghen gorde eyedellæ eller gotz, ytthermere en theris pantte breff indeholder.

Item ære meningæ riddherskabet begærindis, at hwilken riddhermandzmand, som nw noget pant haffuer aff kronen eller her efther noget pantt fangendis kwennæ, at han thet i inghen maade eller met nogen rett eller fwnd forbryde siitt pantt, vdhen meningæ Danmarckis riigsens raad dømmer hannem thet fraa.

Item som recesszerne inneholler, att kronen oc inghen vanbyrdigh mottæ køffue eller pante af riddhere eller swennæ, hwar som thet swaa skeet ær, att thet gotz mottæ komme wndher riddhere oc swennæ ighen effther riigens raadz raad oc till retthæ arwingæ.

Item ære wii oc begærindis, at the recesszer, som herrer oc førsther met riigens raadh giffuet oc becegltd haffue, at the motte hollis her effther, som her till dags

stoer brøst po haffwer wæritt. Ware thet swaa at ther ware noghen articklæ wdii for^{de} recesszer, som hans nade icke mwelig ware at holde, tha see wii gernæ, ath riigens raad maa forhandle oc forwandle effther alle teris raadh och wortt samtyckæ.

(Originalen til dette Stykke har ikke været at finde. Derfor er den ene af de to Afskrifter, som findes i Langebeks Diplomatar. lagt til Grund, nogle aabenbare Feil stiltiende rettede efter den anden, og et Par Varianter tilføiede).

B.

Rigsraadets Klage til Christiern den Anden, at mange Punkter af Haandfæstningen i hans Faders Tid ere blevne tilsidesatte og overtraadt.

Rigens raadz artikelle.

Then første artikell then anden*) then xvij oc then xxij anrørende kirckens friiheder er icke haldeth.

Item kirckens personer haffue icke nydet theris prelathers kaar oc woll.

Item icke haffue kircken eller klerkeriieth nydet theris gotz thienere oc lanbo som recesszen vdwiiser. Kirckens tienere haffue fogeder taget vnder thennem oc forderffuet skowe oc fiskewand, oc kirckens oc ridder-skabs thienere ære forderffuede met eckt oc trelldom till slottene.

Item closther ære yderliige beswareth met gesterii oc borgeleyer, saa at gudz thieneste ther met nederleggis, æn dogh closthers gotz er kommen fran ridder-skabeth oc icke fran kronen.

Item mange jomfrwe closther ære tagne fran biscopers skickelse emod alle kirckens lag oc friihedher. Jomfrw closther haffue icke andet gotz æn ridderskabet haffuer tiid giffuet met theris børn, oc forderffues ther met alle closter met the ligmen som skickis till formen for thennem.

Then tredie artikell ær icke holden, the vanbyrdiige oc the som køøber friihedh haffue sloth oc lænn oc ære landzdomer, hawendes regemente inde baade offuer kircken

*) setthe.

oc ridderskabeth, oc will riigens raad thet ingeledes lenger tilstæde, at gode men skulle swaa forhaanes, men ville ath ther skickes andre vdi theris sthet ther fødder ære aff ridder oc swæne oc gud oc retwiished elske.

Item then xj artikell, at konnyngthen skall inghen saghn troo paa noghen, vden han hanss sawnsman will tilstande etc., er befryctendis, at mange ære forderffuede for then artikell icke er haldeth.

Mene Danmarcks riiges raad kære, ath nogher theris metbrødre ære kommen paa konnyngthens schriffuelse oc meste ther hallssen offuer oc inghen reth epther ganghen.

Item then xij artikell om landeskath, landeskath er tiidt paa lagth mene riigens raad vatspurth, men forschreffuen ath the skulde thet samtycke. Mene køpstædemene ære swaa forarmet, ath the ey formaa ath giffue theris aarliige renthe.

Then xv artikell om forbud er icke halden. Nar forbudh waar, sende fogederne all ligewell selfuer vdh oc toge pendinge aff andre oc lod thennem vdsende. Forbudet gaffs icke anderledis op, æn hwem noghen handling vilde haffue, han skulde købe seg fogedernes villige till at vdsende.

Item then xvi artikell at sagher skulde icke drages fran landzlagen etc. er icke haldet. The sagher wordhe tiidh dragne, som the kunde mesth pendinge gelde.

Item then xvij artikell at nogher aff riigens raad skulle tilskickes ath siddhe rettherthingh, er icke haldet, oc ther fore ære mange riddermendezmen vreth skeedher bade paa skowe, fiskerii oc iacth, och fogederne gaffue herskabet met, ath the skulde selfuer høre sager for faldzmaal skyldh.

Then xix artikell at kriigh eller orlogh skulde icke paa slaages eller vdlendiige ind vdi riiget drages vden riigs raadz raadh, er oc icke haldet, gud thet bedre then merckeliige vforwindeliige skade riigens gode men oc indbyggere haffue fanget for then artikell icke holtes, bode vdi Dytmersken, Sueriigs oc stædernes krii.

Item then artikell, at hanss nade, hanss nades høsfrwe oc børn skulle icke købe eller panthe fran ridder-skabeth iordegotz, oc ey helder nogher vfrii men købe eller panthe friith gotz, thet er icke haldet. Hwad iordegotz Nielss Clemitzzen eller andre saadane haffue met vretthe trengdh ridderskabet fran eller kircken, thet kommer till them oc theris arffwinghe ighen. Hwad the haffue køpth met kronens pendinge thet selliges ridderskabet epther Nielss Clemetzzen oc saadanens døodh fore skelligt wærdth, oc kronen fangher pendingene ighen. Oc at kronens bønder ighen fanghe vnder skath oc leedingh huad han fran thennem fanget haffuer.

Item then artikell, at inghen vdlensk skall waare borgemestere eller embitzmen paa kronens eller byenss vegne, er icke haldeth.

Item then artikell, at inghen skall tages vdi rigens raad vden riigens edlinge, er icke holden.

Item then artikell om riigens dresell oc breffue ær icke halden.

Item then artikell, at hanss nade skall halde hanss faders breff oc bethale hanss faders gielddh, er icke holden, mange riigens indbyggere till stoor skade oc forderff.

Item then artikell om strandwragh er icke halden, oc ther fore ære riigens indbyggere kommen vdi stoor skade och forderff aff kriigh oc orlogh met Lubeske oc andre Vendeske stæder.

Item then artikell ath smaasynde oc hoffsindher ey skulle indlegges paa closther er icke haldhet, oc ther met formynskes gudz thienesthe.

Then artikell om slotzlagerne forwares riiget till gode som eth friith kaare riige aff ære oc retthe tilhører.

Item then artikell, at inghen skall kaldes till thienesthe vden riiget vden met riigens raadz raadh, er icke halden, oc mange ther vdoffuer haffue fanget stoor skadhe.

Item then artikell om the som theris gotz haffue møsth er icke haldet. Her Nielss Ericksszen er ther fore till aether vij Sielandz lesther korn, och fleere gode men bade vdi radet oc vden haffue stoor brysth, at breff oc indzegell ære them icke halne.

Item then artikell, ath iij aff huert riigens raadhs skulle en tiid hwer aar till hobe komme och handle om riigens leylighedh, er icke halden, oc er thet nyttigh at thet sammeledes her epther haldes, om riigene her epther komme offuer eeth. Fore at thenne artikell er icke haldet ære riigene atskilde.

Item then artikell, at inghen andelige eller werdzliige skall waare plectug at giøre thieneste vden riiget, er icke haldet, oc ther fore ære badhe andeliige oc verdzliighe forarmeth oc liidh ther stoor skade vdoffuer.

(Af dette Stykke findes tvende Originaler, den ene Udkast, den anden, som det synes, Reenskrift. Den sidste er benyttet, og enkelte Rettelser optagne efter den anden).

C.

Kongens Svar paa Besværingerne og de gjorte Forslag til nye Bestemmelser i Haandfæstningen.

Then artikell at wii ey skulle

Then artikell om biscopers oc prelathers wall etc. samtycke wii then artikell, dog vndentaghen at *at* wii mwe bede och scriffue fore noghen som kircken oc riiget kand waare nyttigh, oc inghen dog met wold eller machth ind at trenge.

Then artikell om borgelegher i closther etc. begere wii, at ther om maa bliffue som *aff* vdi wor herre fadhers oc faderfaders tidh waarit haffuer, oc ville ther vdinden ansee oc betencke kronens rente oc leylighedh. Er noghen bryst paa borgelegerne, ville ther om skicke, at her epther skall gange skellighen oc redeliighen till.

Item at myn herres nade icke skulle befatthe segh met nogher mandz thienere enthen met eckt, gesterii eller skudzferdh, samtycke wii gerne, vndentaghen met wart fadeburdh at aghe som haffuer warith aff arildztiid, oc at hanss nade maa nyde forswar oc gesterii aff the kirckens thienere, som kronen haffuer hafft aff arildz tiidh, oc kand oc bewiises at saa haffuer warit aff arild.

Then artikell at konninghen skal waare vbewarit met iacch, samtycke wii, dog begere, at inghen skall lade

slaa allwildh vdi Falster vden konninghen self oc hanss embitzmen epther som warit haffuer aff arildz tiid, thii

Then artikell, skall han icke begere aff riigens raad eller these indbyggere, at noget hanss sønn eller noget i hanss tiid skall vdwellies till konge epther hanss døed, beger at then maa slettes.

Skall han inghen vdlensk anamme vdi riigens raad eller noghen vanbyrdingh forsee met slot eller læn etc. samtycke thenne artikell gerne, dog begere wii, at Niels Clemitzzen maa nogen tiid bliffue wed landzting som han nw er, bade for wor nadige herre faders lempe skyldh oc sammeledes for*). Wi ville dog met thet snarest forsee ther en anden till.

Artikell skall han icke giffue nogher vfrii men then friihed oc frelse, etc. samtyckes, vden han forwerffuer thet i marcken mod wor oc rigens fiender.

Then artikell at konynghen skall inghen drage met syne breff fran herredzting eller landzting etc. samtyckes, vden nar wii self met rigens raad tillstæde ære sidde retthertingh.

Artikell the lænn som gode men haffde oc ligge nw till regenskab slottene etc. ville wii ther vdinden lade oss finde velvillighen met tiiden.

Item then artikell skulle alle then hellige kirckens prelather oc mene ridderskab offuer all Danmark selfue nyde alle konnynglige sager met theris egne thienere.

Swaar:

samtycke at riigens raad oc mene prelather vdi riiget nyde oc beholde alle konnynglige sager *ret oc ret* oc rettighed aff theris egne wordnede oc thienere, oc mene ridderskabet vdi riiget xl marcs sager oc ther fore neden vdentaget fridkøop, paa thet the ville waare hanss nade dess velvilligere *mod hans nade* oc wiide oc ramme hanss nades beste, oc paa thet the ville samtycke oss en mene landehielp offuer all riget vdi fremthiiden.

*) Ordene: »oc sammeledes for» ere overstregne.

Item vele wij och met tiiden vndne oc forlæne Danmarks riiges indfødde edlinge thee læn, som nw ligge till kronens slot oc før pleie at gaa vdi forlæning*).

(Udkast paa Papir).

D.

En yderligere Erklæring fra Kongen om nogle Punkter af Haandfæstningen.

Tesse ephtherscr^{ne} article ære the som myn herres nade beklager seg at waare hanss nade oc kronen til forstoor beswaringh.

Vdi en artikell, at ingen skall antwordes slot eller lænn eller affsettes vden met the beste riigens raad raad vdi then landz ende som slottene beliggende ære etc. begerendes at thenne artikell maa forwandeles oc formildes.

Item vdi en artikell, at wii eller verdzens domere skulle inghen mact haffue at dømme paa the sagher ther kircken, hennes personer, gotz etc. bede wii at the sagher motte forclares, huilcke som burde met rette at handles oc rettes fore kirckens dom oc huilcke som fore verdzens dom etc.

Item then artikell om riigens dresell oc breff skulle bliffue paa Kalundborg och too andeliige oc too verdzliige skulle haffue nøgelen ther till, begerer thet at forwandles fore saadhan leylighed som tillforen er berørth.

Item en artikell, at wii skulde annamme slotzloghen aff Danmarcks riges raadh, er berørth swaar vdi the andre article.

Item vdi en artikell, at inghen køpmen aff Hentzestæderne skulle segle till Yslandh etc. thet er lantzens forderff.

(Udkast paa Papir. Om de her meddeelte Aktstykker til Oplysning af Forhandlingerne angaaende Haandfæstningen se dette Bind S. 523 Anm. 14).

---

*) Denne Gjntagelse er med en anden Haand tilsat.

Rom 7 December 1516.

Sutfeld Wardenberg underretter Biskop Lage Urne om Tingenes Stilling i Rom. Forslag til Valget af en ny Protektor; de svenske Udsendinges næsten lykkede Bestræbelser for at opnaae Pavens Samtykke til, at Steen Sture krones som Sverrigs Konge, og hvorledes dette Forsøg strandede. Nødvendigheden af Foræring og Penge.

Reuerende jn Christo pater et domine semper obseruandissime. Post commendationem et perpetuam salutem, notifico p. v. prosperum reditum meum jn vrbem, vbi ad vota laus deo expediuj confirmationem deputatus administrator jn spiritualibus et temporalibus propter defectum etatis postulatj. Jtaque spero futura estate redire jn patriam. Jnsuper scripsi ex Augusta jn ascensu ad p. v. obitum felicis memorie quondam cardinalis Senogalliensis, qui obiit jn Augusto preterito. Jtaque opus est omnino, vt regia m^{tas} quam celerrime cogitet de alio protectore cardinalj. Reuerendissimus dominus Franciscus titulj S^{ti} Marcellj presbiter cardinalis, Surrentinus vulgariter nuncupatus, natione Hispanus, vir valde prudens et circumspectus ac jn audientia prestanda humanus et benignus, quia talis debet esse protector, esset valde ydoneus pro ma^{te} regia, eo quod jpse est protector regis Hispanie dominj Caroli. Jtaque bene cónueniret, vt jdem crearetur protector regis nostri Datie, qui habet reginam Hispanie vxorem, regis catholicj predictj sororem, et ita sub nominibus, auspitijs et vmbra vtriusque regis negotia apud papam vel alias jn curia ad expediendum occurrentia promouere et expedire posset. Et videtur michi plusquam necessarium non dormire in premissis, quia, prout presentium lator dominus Johannes prepositus Toffensis, quia propterea accelerare debet per viam, latius ma^{ti} regiæ ac p. v. referre habet, Steno gubernator regni Suetie per decanum Lincopensem et quendam prepositum Stregnensem laborat hic per medium magnorum hominum, per quos papa ex falsis suggestionibus dictj Stenonis jnductus, crearet eundem Stenonem in regem Suetie et committeret domino Arcymboldo nunctio apo-

stolico jn partibus coronationem eiusdem Sthenonis jn regem Suetie. Et super hoc concepta fuerunt jam multa breuia apostolica, jn quorum vno sicut percepj fiebat mentio et derogatio literarum electionis domini regis nostrj Datie. Et conceptus jllorum breuium valde caute-lose factus erat, jta quod serenissimus dominus noster per dictos peruersos sollicitatores jstius negotij sub spetie et colore bonj quasj seductus erat. Sed forte fortuna jlla res deuenit ad notitiam reuerendi patris domini episcopi Reualiensis, p. v. studiosissimj et domini mej singularissimj, qui desuper fuit cum pontifice et jnformauit ac effecit in tantum, quod breuia predicta sibi et domino reuerendissimo cardinalj Sanctorum quatuor committerentur reuidenda, et illis reuisis reuersus ad papam sanctitatem suam jnformauit, quod ista materia esset jn totum surreptitia et false narrata, et quod jpse viderat literas electionis ma^{tis} regie de Datia, per quas ej erat jus quesitum, fatiando jn tantum, quod papa mandauit, vt dicta breuia primo facta non transirent, sed commisit cardinali Sanctorum quatuor et domino Reualiensi prefato, vt facerent alia breuia tendentia ad exhortationem pacis jnter ma^{tem} regiam et Stenonem, et quod commissarius suus jn illis partibus dominus Arcimboldus de huiusmodj pace ageret, et si partes non possint concordare, quod remitterent causam cum iuribus et jnstructionibus suis ad sedem apostolicam, quia papa eandem causam vellet jure ant concordia penitus planare et terminare. Dominus prepositus presentium lator audiuit omnia hec, qui propterea vadit, vt oretenus latius referat audita et visa. Videtur jtaque michi omnino opus, vt ma^{tas} regia absque mora deputet protectorem et etiam fatiat extendj mandatum procurationis jn scripto, jn quo committat onus procurationis jn istis et aliis quibuscunque negotijs domino Reualiensi, quia ego ut dixi non diu hic remanebo; tamen si ma^{tas} regia ponet me, etiam fatiam debitum. Et bonum esset, quod rex scriberet pontificj, quod jn causis concernentibus ma^{tem} suam aut regna sua nichil fieret nisi vocato aut auisato cardinali protectore

et procuratoribus suis, et quod dictum mandatum subscriberetur manu propria regia et sigillaretur suo sigillo, prout est moris de alijs mandatis, et quod nomina cardinalis et procuratorum jn illo exprimantur ut predixi. Erit etiam necesse, quod aliqua digna propina mittatur pro eodem cardinalj pro subarratione, prout de his et aliis latius locutus sum et dedi jn commissis domino preposito, ad quem me remitto; et dominus etiam Reualiensis jn alligatis latius scribit. Et rogamus ambo, prout etiam prepositus juravit facere velle, quod hec materia secreta habeatur jnter ma^{tem} regiam et p. v. ac duos vel tres conciliarios, et non vltra, quia Stheno agit jstud negotium per dominum Franciscum Cibo, maritum sororis pontificis; quia si publicaretur hoc peruenisse a nobis, possemus venire jn periculum. Non dubito, quin jstud negotium cum magnis muneribus et pollicitationibus jnchoatum sit, et jndubie prosequetur, qui si nunc non procedet hic processus ad vota Stenonis, tamen expost non cessabunt. Et forte jste dominus commissarius Arciboldus, si veniet jn Suetiam, dabit jllis viam et modum. Jdeoque ma^{tas} regia et p. v. cum alijs consiliarijs fidis non habebitis dormire, nec parcere laboribus et expensis pro honore regio. Et pro obseruantia mea voluj premissa p. v. significare, et scribo etiam jn alligatis ma^{ti} regie, quam super prefato negotio remitto ad p. v. Jtem die xix huius erit vltima sessio concilij Lateranensis et jn eodem ut dicitur concludetur. De alijs nouis Jtalie ad presentium latorem. Esset etiam bonum, quod ma^{tas} regia haberet semper jn banco ad minus cc ducatos ad cautelam, propter negotia occurrentia et ad fatiendum et expediendum vnum bancum et postas, quando opus esset. Et cum his me recomendo p. v. vt bonum filium et seruitorem. Ex vrbe septima Decembris anno xvj.

Humilis seruator,

Cuius nomen scit p. v. et quod habet
jn suo memorialj presentinm lator.

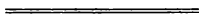
Udskrift:

Reuerendo jn Christo patrj et domino domino Lagonj
dej et apostolice sedis gratia episcopo Roschil-
densi et regnj Datie cancellario dignissimo domino
suo gratioso.

Jn eius absentia reuerendo et magnifico domino
Auoni Bild cancellario regio vel ad manus pro-
prias ma^{tis} regie

jn Datia.

(Geheime Ark. Orig. paa Papir med Spor af Segl i rødt Vox.
Om Forfatteren til Brevet Sutfeld Wardenberg se dette Bind
S. 385-86 og S. 559, Anm. 23).

Tillæg og Rettelser.

---

1 Bind S. 56. Af det nu i Diplomat. Norveg. V. 523 trykte Dokument sees, at de Udtryk om det danske Folk, som tillægges Karl Knudsen, tilhøre Erik af Pommern. Feilen skriver sig fra Lagerbring IV. 376-77, som havde faaet en urigtig Afskrift af Dokumentet. Dalin II. 685 har i dette Tilfælde det Rette. — 1 B. S. 265. Aage Hansen er efter den vedtagne Mening henført til Slægten Nat og Dag; men af hans Vaaben, som findes i hans Segl paa et Dokument i Geh. Ark., sees at han var en Thott. — 1 B. S. 280. Et Par samtidige Yttringer vedkommende Poul Laxmand og hans Sag, der findes i et Brev, som jeg først senere er stødt paa, tilføier jeg her. Brevet er fra Esbern Skriver til Maurits Nielsen Gyldenstjerne paa Aagaard dat. ex Morchie (Gaarden Markie i Skaane) Mand. for Bartholomæi (22 August) 1502. Det hedder: »Jeg kunde forfare i Kjøbenhavn, at der gaves (d. e. man vilde give) store Penge til, at det var ubegyndt med Hr. Laxmand, som begyndt er, thi der er fuldt lidet paa at staae« (d. e. Beviserne ere meget svage). Disse Ord angive, hvorledes man i Kjøbenhavn dømte om Anlægget af Sagen mod Poul Laxmand. Videre hedder det: »Abraham Eriksen (Gyldenstjerne, Poul Laxmands Svingersøn) var nu i Kjøbenhavn hos Kongen; han skal have 300 Ryttere op med sig til Kalmar«. (Han var Hovedsmand paa dette Slot). — 2 B. S. 105. Notetallet 69 skal være 60. — 2 B. S. 188 og nogle af de følgende Blade kaldes den upsalske Kannik Johan Eriksen, medens han senere i Bogen benævnes Jon Eriksen, hvilken Form jeg foretrækker. — 2 B. S. 222 efter »pacem« kunde være tilføiet til Forklaring, at det betyder Fredskysset, som Præsten ved Altergangen gav de Kommunikerende.
